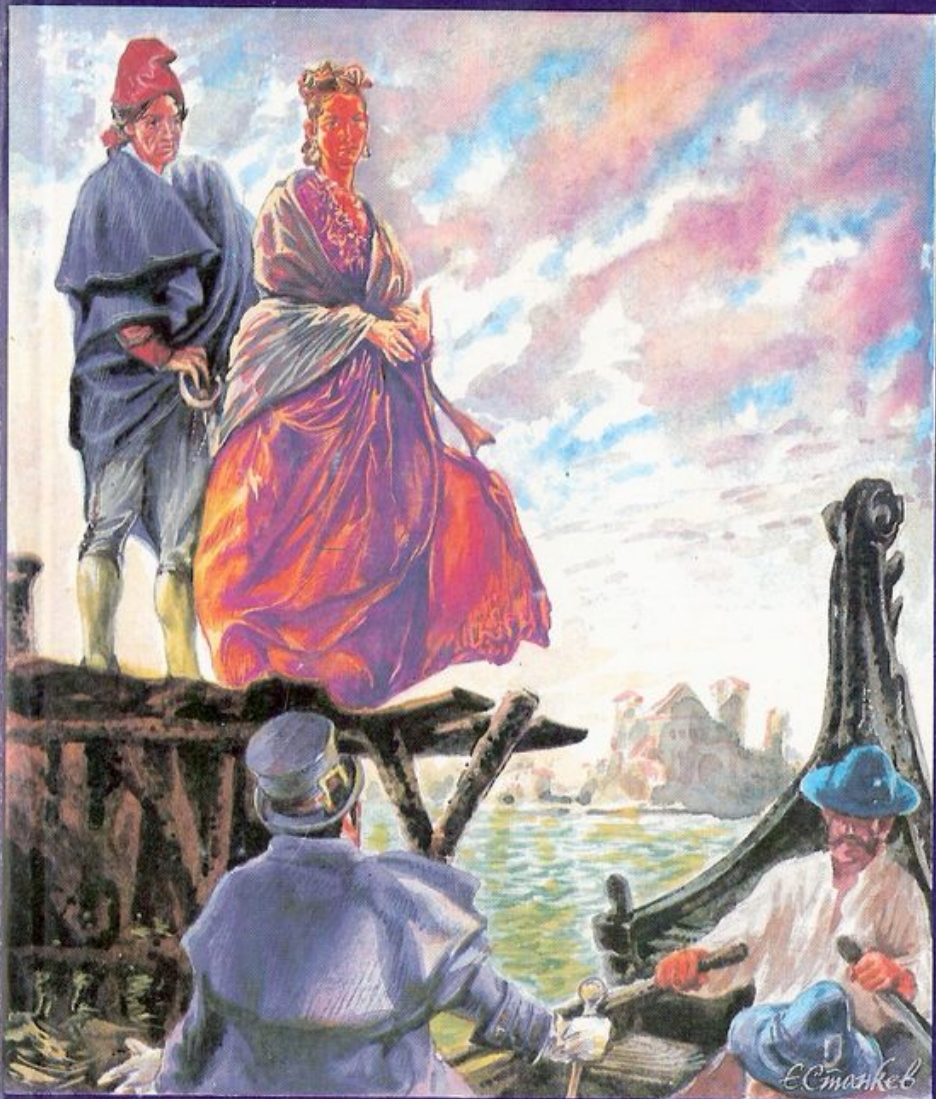

Бестселър на всички времена

САН ФЕЛИЧЕ

АЛЕКСАНДЪР ДЮМА

T&T

Александър Дюма

Сан Феличе

ПРЕДГОВОР

Събитията, които ще разкажа, са толкова странни, героите, които ще представя, са така необикновени, че смятам за свой дълг, преди да предложа на моите бъдещи читатели първата глава на книгата си, да поговоря няколко минути с тях за тези събития и за действащите лица.

Събитията се отнасят към времето на Директорията, от 1798 до 1800 година. Два доминиращи факта са завладяването на неаполитанското кралство от Шанпионе¹ и реставрацията на крал Фердинанд от кардинал Руфо – два еднакво невероятни факта, защото Шанпионе разбива с 10 000 републиканци една армия от 65 000 войници и след тридневна обсада завзема една столица от 500 000 жители, а Руфо, тръгнал с пет души от Месина, увеличава непрестанно привържениците си, минава през целия полуостров, от Реджо до нос Магдалена, пристига в Неапол с 40 000 санфедисти² и възстановява на престола сваления крал. Потребен е Неапол с неговото невежество, непостоянно и суеверно население, за да могат подобни невъзможни неща да се превърнат в исторически събития.

И така, ето рамката:

Нахлуването на французите, обявяването на Партенопската република, появата на големите личности, прославили Неапол през четирите месеца (колкото трае тази република), санфедистката реакция на Руфо, възстановяването на Фердинанд и кланетата, последвали това възстановяване.

Що се отнася до героите, и тук, както във всички наши книги, те се подразделят на исторически и на измислени личности.

На нашите читатели ще се стори странно, че им представяме съвсем равнодушно измислените действащи лица, които съставят романизувания дял на книгата; но читателите са били повече от четвърт век твърде снизходителни към нас и затова, като се явяваме отново пред тях след седем-осемгодишно мълчание, не смятаме, че е необходимо да отправяме призив към някогашната им симпатия. Ако те се отнасят към нас така, както са се отнасяли всякога, ще се смятаме много щастливи.

1. Шанпионе, Жан Етиен – френски генерал, завзел Неапол и провъзгласил там Партенопската република (1762–1800). Б.пр.

2. Санфедисти – членове на неаполитанска реакционна хунта, наричана Ла Санта феде (Светата вяра). Б.пр.

Но за някои исторически личности ни се струва свършено необходимо да поговорим; иначе бихме се изложили на опасността тези образи да бъдат сметнати ако не за напълно измислени, то поне за маскирани от нас, както сме намерили за добре; дотолкова тези исторически лица със своята шутовска ексцентричност и животинска жестокост са извън границите не само на това, което става пред очите ни, но и на това, което можем да си въобразим.

Така няма друга кралска власт, която може да бъде представена с образец като Фердинанд, друго население, което да ни даде типа на Мамоне. Както виждате, вземам двете крайни точки от обществената стълба: краля, държавния глава; селянина, разбойническия главатар. Да започнем с краля; и за да не дадем повод на роялистите да се провикнат, че се отнасяме кощунствено към монархията, ще разпитаме човек, който е посещавал два пъти Неапол, виждал е и е изучавал крал Фердинанд тъкмо по времето, когато нашият план ни налага да го представим. Този човек е Жозеф Горани, френски гражданин, както сам се назовава, автор на „Тайни мемоари за дворовете, правителствата и нравите на главните италиански държави“.

Нека приведем три откъса от тази книга и покажем краля на Неапол като ученик, като ловец и като риболовец. Давам думата на Горани:

Възпитанието на неаполитанския крал

„Когато Карло III, след смъртта на испанския крал Фердинанд VI, остави неаполитанския престол, за да заеме испанския, той обяви първородния си син за негоден да царува, провъзгласи втория за Астурийски княз и остави в Неапол третия, който бе признат за крал, при все че беше още малолетен. Най-големият беше идиотизиран от лошите обноски на кралицата, която постоянно го биеше като някоя зла майка от простолюдието; тя беше саксонска княгиня, сурова, скъперница, властна и зла. При заминаването си за Испания Карло реши, че трябва да назначи възпитател на неаполитанския крал, който беше още дете. Кралицата, която изпитваше пълно доверие в правителството, предложи този толкова важен пост на наддаване; най-висока цена бе дадена от княз Сан Никандро и той именно получи длъжността.

Сан Никандро беше най-скверната душа, израснала в калта на Неапол; невежа, отдаден на най-безсрамни пороци, не прочел през целия си живот нищо друго освен службата на Света Дева, към която имаше

особено благоговение, при все че то не му пречеше да се отдава на най-гнусен разврат – такъв е човекът, комуто бе поверена важната задача да възпитава един крал. Лесно е да се отгатне какви бяха последиците от подобен избор; тъй като самият възпитател не знаеше нищо, той не можеше да предаде никакви знания на своя ученик; но това не стигаше: за да остане монархът завинаги дете, той го заобиколи с хора от своята пасмина и отдалечи от него всеки достоен човек, който би могъл да му вдъхне желание за наука; притежаващ неограничена власт, той продава те помилвания, благоволения, длъжности, титли; а за да отнеме на краля възможността да следи и най-малките прояви от управлението на кралството, той го пристрасти отрано към лова, като го убеди, че така ще се поправи на баща си, известен със своята страст към това развлечение. И сякаш тази слабост не стигаше, за да го отдалечи от държавните дела, та му вдъхна страст към риболова; това са и до днес любимите занимания на краля. Кралят на Неапол е много жив, а като дете беше още по-жив: цялото му време трябваше да бъде запълнено с развлечения; възпитателят му търсеше постоянно нови, стремейки се в същото време да задуши прекалената нежност и доброта, съставляващи основата на неговия нрав. Сан Никандро знаеше, че едно от най-големите удоволствия на Астурийския княз, днес испански крал, беше да одира зайци; а на своя ученик той внуши желание да ги убива; кралят причакваше нещастните животни пред един тесен изход, откъдето ги караха да минават, и ги убиваше със смях, като ги удряше с нарочно приготвен за неговите ръце боздуган. За да разнообрази това развлечение, вземаше кучета и котки и ги подхвърляше, докато се пребият; най-после за да засили удоволствието, поиска да види как ще подхвърлят хора – желание, което възпитателят намери за много разумно; селяни, войници, работници и дори придворни станаха играчка на коронованото дете; но една заповед на Карло III прекрати това «благородно» развлечение: на краля се разрешаваше да подхвърля само животни, с изключение на кучетата, които испанският крал взе под своето правоверно кралско покровителство.

Така бе възпитан Фердинанд IV, когото не научиха дори да чете и да пише; неговата първа учителка беше жена му.“

Неаполитанският крал като ловец

„Такова възпитание би трябвало да създаде едно чудовище, един Калигула; неаполитанци очакваха това; но вродената доброта на

монарха надделя над влиянието на погрешното възпитание; народът му би имал в негово лице един отличен владетел, ако той би успял да се освободи от увлечението си към лова и риболова, отнемащо много време, което би могъл да посвети в полза на държавните дела; но страхът да не изгуби някоя благоприятна сутрин за своето най-любимо развлечение е в състояние да го накара да изостави най-важен въпрос; а кралицата и министрите му умеят да използват добре тази слабост.

През януари 1788 Фердинанд бе свикал в двореца Казерта държавен съвет; присъстваха кралицата, министър Ектън, Карачоло и неколцина други. Посред разискванията се почука на вратата; това прекъсване изненада всички и никой не можеше да си представи кой е имал дързостта да избере тъкмо такъв момент; но кралят се втурна към вратата, отвори я, излезе, а след малко се върна необикновено зарадван и помоли да приключат по-бързо, защото имал много по-важна работа от тази, с която се занимавал; преустановиха съвета и кралят се прибра в стаята си, за да си легне рано и да може да стане на другия ден още призори.

Тази работа, с която не можеше да се сравни нищо друго, беше уговорен лов; почукването на вратата на съвещателната зала беше условен знак между краля и неговия псар³, който по предварителна заповед трябваше да го уведоми, че призори в гората било забелязано стадо глигани, които се събирали всяка сутрин на същото място. Ясно е, че трябваше да прекратят съвета, та кралят да си легне рано, за да може на другата сутрин да издебне глиганите. Какво щеше да стане със славата на Фердинанд, ако бяха избягали?

Друг път на същото място и при същите обстоятелства се чува три подсвирвания; това беше пак знак, уговорен между краля и неговия псар, но този път кралицата и останалите участници в съвета не посрещнаха добре шегата; само кралят се зарадва, отпори веднага един прозорец и прие псара, който му съобщи за кацането на птичи ята и добави, че негово величество не трябва да губи нито миг, ако иска да има щастлива слуга.

Щом свърши разговора, Фердинанд се върна припряно и каза на кралицата:

«Мила ми учителко, председателствай вместо мен и завърши както намериш за добре въпроса, по който сме се събрали.»“

3. Псар – който се грижи за ловните кучета. Б.пр.

Кралският риболов

„Човек смята, че слуша измислена приказка, когато чуе да му разказват, че неаполитанският крал не само ходи на риболов, но и сам продава уловената риба; но то е съвършено вярно: аз съм присъствал на това забавно и неповторимо зрелище и ще ви го опиша.

Обикновено кралят лови риба в оня край на морето, който е близо до върха Паузилипе, на три-четири мили от Неапол; след богат улов той се връща на сушата, а щом слезе, започва най-голямото удоволствие от това развлечение: на брега излагат целия улов, след това купувачите идват да се спазарят лично с краля. Фердинанд не дава нищо на почек, иска дори да му броят парите, преди да предаде стоката си, и проявява твърде мнително недоверие. Всички наобикалят краля, на първо място ладзароните⁴, защото с тях той се държи по-приятелски, отколкото с останалите зрители; но ладзароните са много любезни към чужденците, които желаят да видят по-отблизо краля. Щом започне продажбата, гледката става извънредно комична; кралят продава колкото се може по-скъпо, хвали рибата си, като я предлага с височайшите си ръце, и се старае да не пропусне нищо, което би убедило купувачите да я вземат.

Неаполитанци, обикновено твърде фамилиарни, се отнасят в тези случаи съвсем свободно с краля, обиждат го като някой обикновен продавач на риба, който иска прекалено скъпо; кралят се забавлява много от ругатните им и се смее от сърце; после отива да разкаже на кралицата как е минал риболовът и продажбата на рибата, намирайки повод да се шегува на воля; но докато кралят се занимава с лов и риболов, кралицата и министрите, както вече казахме, управляват по свое усмотрение, от което държавните дела никак не печелят.“

Почакайте още малко и крал Фердинанд ще се яви пред нас в друга светлина.

Този път няма да разпитваме Горани, пътешественика, зърнал за миг краля, когато продава риба или препуска за уговорен лов; сега ще се обърнем към един от придворните, Палмиери ди Мичике, маркиз де Вилалба, любовник на кралската любовница, който ще ни представи Фердинанд в цялата му чинична страхливост.

И така слушайте: говори маркиз Де Вилалба, и то на нашия език:

„Известни са ви, нали, подробностите по отстъплението, поточно по бягството на Фердинанд по време на събитията в Долна Италия в

4. Ладзарони (ит.) – бедняци, босяци. Б.пр.

края на 1798 година. Ще ги припомня с две думи.

Шестдесет хиляди неаполитанци, командвани от австрийския генерал Мак и насърчавани от присъствието на своя крал, напредваха победоносно към Рим, когато Шанпионе и Макдоналд съединиха слабите си корпуси, нахвърлиха се на тази армия и я разгромиха.

Фердинанд беше в Албано, когато научи за това съкрушително поражение.

– Fuimmo! Fuimmo!⁵ – И наистина избяга.

Но преди да се качи в колата, каза на спътника си:

– Драги Асколи, както знаеш, сега навсякъде гъмжи от якобинци. Тия кучи синове мислят само как да ме убият. Дай да си разменим дрехите. Докато пътуваме, ти ще бъдеш крал, а пък аз – херцог Д'Асколи. Така ще се излагам на по-малка опасност.

Казано – сторено: великодушният Асколи се съгласява радостно с това невероятно предложение; побързва да облече униформата на краля и му дава своята, после сяда отрядно на колата и размахва камшика!

Като нов Дандино⁶, херцогът играе непостижимо ролята си, докато стигнат Неапол, а Фердинанд, вдъхновяван от страха, се държи като най-смирен царедворец – да помисли човек, че през целия си живот не е вършил нищо друго.

Кралят наистина остана завинаги признателен на херцог Д'Асколи за тази рядка проява на роялистка преданост и докато беше жив, не престана да го обсипва с блестящи доказателства за своето благоволение; но по някаква странност, обяснима само с нрава на владетеля, често му се случваше да подиграва херцога за предаността му, като осмиваше същевременно собствената си страхливост.

Бях веднъж заедно с този царедворец у херцогиня Ди Флоридиа, когато кралят влезе да я отведе към трапезата. Обикновен, незначителен приятел на домакинята, аз почувствах като особена чест присъствието на новодошлия и промърморих през зъби *Domine non sum dignus*⁷, като дори се отдръпнах на няколко стъпки, когато благородната дама, хвърляйки последен поглед на тоалета си, започна да хвали херцога и привързаността му към височайшия ѝ любовник.

– Той е безспорно – казвате тя – ваш истински приятел, най-предан от всичките ви служители. – И така нататък.

– Да, да, дона Лучия – отговори кралят. – Затова попитайте Асколи

5. Fuimmo (ит.) – да бягаме. Б.пр.

6. Дандино – глупав педант, герой в творби на Рабле, Расин и Лафонтен. Б.пр.

7. *Domine non sum dignus* (лат.) – Господи, не съм достоен. Б.пр.

какъв номер му изиграх, когато избягахме от Албано.

След това разказа за смяната на облеклото и за начина, по който изиграли ролите си, и добави, като се смееше до сълзи, с цяло гърло:

– Той стана крал! Ако бяхме срещнали якобинци, щяха да го обесят, а пък аз щях да остана жив!

Всичко в тази случка е странно: странно поражение, странно бягство и най-после странно разкриване на станалото пред един чужденец, какъвто бях аз за двора и преди всичко за краля, с когото бях разговарял само веднъж-дваж.

За щастие на човечеството най-малко странна беше предаността на честния царедворец.“

Но скицата, която дадохме на един от героите на нашата книга (както се страхувам, че никой няма да повярва в приликата ѝ с истинския образ), скицата ни би била непълна, ако гледаме този царствен *pulcinella*⁸ само откъм образа му на ладзароне; в профил той е смешен, но анфас е страшен.

Ето в буквален превод от оригинала писмото, което е писал на Руфо, стигнал победоносно пред вратите на Неапол; то е списък на присъди, продиктувани едновременно от омраза, отмъстителност и страх:

„Палермо, 1 май 1799

Ваше Високопреосвещенство,

След като четох, препрочетох и прегледах с най-голямо внимание пасаж в писмото Ви от 1 април относно съставянето на план за съдбата на многобройните престъпници, които са попаднали или могат да попаднат в нашите ръце било в провинцията, било когато с Божия помощ столицата бъде възвърната под моя власт, трябва най-напред да Ви известя, че намирам всичко, което ми казвате по този повод, за много мъдро и озарено от просветеността, ума и привързаността, за които сте ми давали и непрестанно ми давате неоспорими доказателства.

И така, съобщавам Ви какви са моите намерения.

Съгласен съм с Вас, че не трябва да се престараваме в издирванията. Още повече, че негодниците така открито се проявиха, та може в съвсем кратко време да сложим ръка върху най-поқварените.

8. *Pulcinella* (ит.) – шут, палячо. Б.пр.

Моето намерение е следователно да бъдат задържани и надлежно затворени следните категории виновни:

Всички членове на временното правителство на неаполската изпълнителна и законодателна комисия;

всички членове на военната и полицейската комисия, образувани от републиканците;

всички членове на различните общински управления и изобщо всички, получили някакво поръчение от републиката или от французите;

всички, получили поръчение да правят разследвания за предполагаемите пражосничества и злоупотреби на моето правителство;

всички офицери, служили при мен и минали на страната на така наречената република или на французите. От само себе си се разбира, че в случаите, когато мои офицери бъдат заловени с оръжие в ръка срещу мои войски или срещу тези на съюзниците ми, те ще бъдат разстреляни в срок от двадесет и четири часа без никакъв съд и присъда, както и всички барони, които се противопоставят с оръжие в ръка на моите или на съюзническите ми войници;

всички, издавали републикански вестници или печатали възвания и други издания, например съчинения, целещи да насъскват народите ми към бунт и да разпространяват принципите на новото управление.

Ще бъдат задържани също така градските кметове и общинските съветници от населените места, които са отнели властта от моя наместник генерал Пинятели или са се противопоставили на неговите действия и са взели мерки, противни на верността, която ни дължат.

Желая също да бъде задържана някоя си Луиза Молина Сан Феличе и именуваният Виченцо Куоко, разкрили контрареволуцията на роаялистите, замислена от Бейкър, баща и син.

След като това стане, възнамерявам да назнача една извънредна комисия от сигурни и избрани хора, които ще съдят по военния устав главните задържани престъпници, и то с пълната строгост на закона.

Признатите за по-малко виновни ще бъдат изгонени от владенията им до края на живота им, а имуществата им ще бъдат конфискувани.

По този повод трябва да ви кажа, че намирам за много разумна Вашата забележка по въпроса за депортирането; но като оставим настрана всички неудобства, аз намирам, че е много по-добре да се отървем от тези усойници, отколкото да ги задържим при себе си. Ако имах някакъв остров, достатъчно отдалечен от владенията ми на материка, бих приел с готовност Вашия план да ги изпратя там; но при близостта на моите острови до двете кралства тези хора биха могли да подготвят заговори заедно със злодеите и недоволниците, които не бихме могли да премахнем в моите държави. Впрочем значителните неуспехи, които бяха нанесени с Божия помощ на французите и, надявам се, ще им бъдат нанасяни и напред, ще отнемат на депортираните възможността да ни пакостят. Ще трябва все пак добре да се обмисли къде да бъдат депортирани и по какъв начин това ще може да стане без рискове: тъкмо с това се занимавам понастоящем.

Колкото до комисията, която ще трябва да съди всички тия виновници, ще помисля за нея още щом завземем Неапол, с оглед да я изпратя оттук в столицата. А що се отнася до областите и населените места, където сте Вие, Ди Фиоре може да продължава, ако сте доволен от него. Освен това можете да изберете няколко от провинциалните кралски адвокати, които не са сътрудничили на републиканците, останали са верни на короната и са разумни, като им се предостави безусловно цялата власт; защото не желая съдии от столицата или от провинцията, служили на републиката, дори ако – както се надявам – са били принудени към това от непреодолими обстоятелства, да съдят изменници, към които аз причислявам и самите тях. А за останалите невключени в посочените и специално запазени от мене категории Ви предоставям свободата да пристъпите към тяхното бързо и назидателно наказание с цялата строгост на законите, щом намерите, че те са истинските и главни престъпници, и сметнете наказанието за необходимо.

Що се отнася до съдиите от столичните съдилища, ако не са приемали специални поръчения от французите и републиката и само са изпълнявали службата си да съдят в своите съдилища, няма да ги преследваме.

Това са засега всички нареждания, които Ви натоварвам да проведете, както намерите за добре, и там, където е възможно.

Щом завзема отново Неапол, запазвам си правото да направя някои допълнения, наложени от събитията и получените сведения. След това възнамерявам да следвам дълга си на добър християнин и любещ баща на своите народи, да забравя изцяло миналото и да дам общо и пълно опрощение, за да могат и те да забравят миналите си грешки, които ще забраня да се издирват занаяпред, с надежда, че тези грешки са били предизвикани не от злонамереност, а от уплаха и страхливост.

Не забравяйте все пак, че държавните служби в областите трябва да се дадат на хора, които са имали всякога добро отношение към короната и следователно никога не са минавали от една партия към друга; защото само по този начин можем да бъдем сигурни, че ще запазим каквото си възвърнем.

Моля Бог да Ви запази заради добрата Ви служба към мене и за да мога при всеки случай да Ви изкажа моята истинска и искрена признателност.

А дотогава вярвайте всякога, че съм

Ваш любещ

Фердинанд – Л. Б.“

Добавили бяхме, че една от невероятните, почти невъзможни личности, които вмъкнахме в нашата книга, за да може Неапол от времето на своята революция да бъде представен пред читателите в своя истински облик, това е – от другия край на обществената стълба – чудовището, полутигър-полугорила, именувано Гаetano Мамоне.

Само един автор твърди, когато говори за него, че го е познавал лично; това е Куоко. Всички други само възпроизвеждат казаното от него:

„Мамоне Гаetano, отначало мелничар, след това главатар на въстаниците от Сора, беше кръвожадно чудовище, чиято жестокост не може да се сравни с нищо. В продължение на два месеца в една съвсем малка област той разстреля триста и петдесет нещастници, без да броим почти двойно толкова убити от неговите сподвижници. Не говоря за кланетата, насилията, пожарищата; не говоря за страшните ями, където хвърляше нещастниците, попаднали в ръцете му, нито за новите начини на избиране, измислени от жестокостта му: той възобнови изобретенията на

Прокруст⁹ и Мезенций¹⁰. Беше толкова кръвожаден, че пиеше кръвта на тези, които бе убил или заповядал да убият. Пиещият тези редове го е виждал как пие собствената си кръв след кръвопускане и с каква жажда търсеше в бръснарница кръвта на хора, на които са пускали кръв преди него. Почти всякога имаше на трапезата си някоя отрязана глава и пиеше от човешки череп.“

На това именно чудовище Фердинанд Сицилиански пишеше: „Генерале, приятелю мой.“

Що се отнася до останалите герои – имаме предвид все историческите лица – те са малко по-човечни: кралица Мария-Каролина, за която бихме се опитали да дадем предварителна скица, ако тя не беше вече дадена в едри шрихи във великолепната реч на принц Наполеон в сената, която се помни от всички; Нелсън, чиято биография е писана от Ламартин; Ема Лайона, която в императорската библиотека може да видите на двадесет портрета; Шанпионе, чието име е записано в първите страници на нашата революция, генералът, който като Марсо, като Ош, като Клебер, като Дезе, като баща ми има щастието да не преживее царството на свободата; и накрая, някои от ония велики поетични образи, които блясват сред политическите катаклизми и във Франция се наричат Дантон, Камий Демулен, Бирон, Байи, мадам Ролан, а в Неапол се именуват Еторе Карафа, Мантоне, Скипане, Чирило, Чимароза, Елеонора Пиментеле.

Колкото до героинята, дала името си на тази книга, нека кажем и една дума не за самата нея, а за името ѝ: Ла Сан Феличе.

Когато говорят за благородна или просто видна дама, във Франция я наричат мадам; в Англия милейди или мисис; в Италия, страна на свойските обноси, казват: ла еди-коя си; у нас подобно обръщение би се сметнало обидно; в Италия, особено в Неапол, това е почти благородническа титла¹¹.

Никому в Неапол, когато говори за нещастната жена, станала историческа личност с необикновените си страдания, не би хрумнало да каже: „Мадам Сан Феличе“ или „съпругата на рицаря Сан Феличе“.

Казват просто: Ла Сан Феличе.

Аз сметнах, че съм длъжен да запазя без никакво изменение за книгата си името, което заемам от героинята.

И така, драги читатели, като ви казах, каквото имаше да ви казвам, да пристъпим, ако позволите, към същността.

9. Прокруст – елински разбойник, прочут със своята жестокост. Б.пр.

10. Мезенций – древен етруски цар, убит от Еней. Б.пр.

11. На български би било Сан Феличица. Б.пр.

I

КАПИТАНСКАТА ГАЛЕРА

Между скалата, на която Вергилий, изкопал там гроб за рога на Хектор, е наложил името Мизенски нос и носа Кампанела, където на един от склоновете се е родил изобретателят на компаса¹², а по друг е скитал изгнаният автор на „Освободеният Ерусалим“¹³, се открива великолепият Неаполитански залив.

Този вечно засмян залив, кръстосван непрестанно от хиляди лодки, огласян безспир от музикални инструменти и песни, беше на 22 септември 1798 година по-шумен и по-оживен от всеки друг път.

След непоносимата лятна жега и преди капризните есенни дъждове септември е прекрасен в Неапол, а денят, от който започват първите страници на нашия разказ, беше един от най-прекрасните на тоя месец.

Слънцето разливаше златиста светлина над просторния амфитеатър от хълмове, протегнал сякаш едната си ръка до Низида, а другата до Портили, за да притисне честития град към склоновете на Сан Елме, увенчана с древната крепост на анжуйските князе като с победен венец, сложен върху челото на съвременната Партенопа¹⁴.

Заливът, необятна лазурна шир, напомняща килим, изпъстрен със златни нишки, потръпваше от лек, успокоителен, уханен утринен ветрец, така приятен, че извикваше неизразима усмивка по лицата, които галеше; така животворен, че след като го вдъхне, човек изпитва неудържим устрем към безкрая, започва да си въобразява гордо, че е или най-малко може да стане бог, а земният мир му се струва само еднодневен подслон, съграден по пътя към небесата.

Черквата Сан Фердинандо, на ъгъла на улица Толедо и площад Сан Фердинандо, отзвъни осем часа.

Последният отглас на звука, отмерващ времето, бе току-що заглъхнал в простора, когато хиляди камбани от триста неаполски черкви екаха весело и шумно от своите звънарни, а оръдията от укрепленията дел Уово, Каstell Нуово и дел Кармине поискаха сякаш да удавят в своя

12. Според легендата Амалфио Флавио Джоя, роден в Неапол през 1302 г., минава за изобретател на компаса. Б.пр.

13. Торквато Тасо – италиански поет, роден в Соренто (1544–1595). Б.пр.

14. Партенопа – древно название на Неапол, по името на сирената, която се самоубила, защото Одисей я пренебрегнал. Б.пр.

оглушителен залп гръмкия им звън, обгръщайки в същото време града в пояс от дим, докато укреплението Сан Елме, пламтящо и забулено в облак като изригващ кратер, се превърна изведнъж в нов Везувий срещу стария замлъкнал вулкан.

Камбани и оръдия приветстваха с бронзови гласове една великолепно галера, която се отдели от кея, пресече военния пристан и под двойния напор на весла и ветрила се насочи към открито море, последвана от десет-дванадесет по-малки кораба, украсени почти еднакво великолепно като първата галера, която би могла да съперничи по разкош с „Бучентауре“, отвеждащ венецианския дож за обръчение с Адриатика.

Галерата се командваше от четиридесет и шест-седем годишен офицер в разкошната униформа на неаполитански адмирал; мъжественото му лице със строга, властна красота беше загоряло от слънцето и ветровете; при все че беше гологлав в знак на уважение, той държеше съвсем право своята глава, увенчана с посивели коси, неведнъж сигурно развявани от силните пориви на бурите; и още от пръв поглед личеше, че които и да са особите на кораба, командването е поверено на него; рупорът от позлатено сребро в дясната му ръка можеше да бъде видим знак за това командване, ако природата не бе се погрижила да отпечата много по-незаличимо този знак в блясъка на погледа и гласа на офицера.

Той се именуваше Франческо Карачоло, от древния род на князете Карачоло, свикнали да бъдат посланици на крале и любовници на кралици.

Застанал беше прав на командния си пост, както би постъпил при битка.

Над кърмата на галерата беше разпнат пурпурен навес с герба на Двете Сицилии, предназначен да предпази от слънцето августейшите пътници, които заслоняваше.

Пътниците образуваха три групи с различно държание и външност.

Първата и най-значителна от трите се състоеше от петима мъже, заели центъра на кораба; трима от тях бяха извън навеса, на самата палуба; на шиите им, с панделки в различни цветове, бяха окачени кръстове от всички държави, а по изпъстрените с ордени гърди се преплитаха корони. Двама души имаха за служебна отлика златни ключове, закачени на копчетата в талията на фрака им; това означаваше, че имат честта да са шамбелани.

Централната личност в тази група беше висок, едър и як четиридесет и седем годишен мъж. От навика да се навежда, за да чуе тези, които

му говорят, беше леко попрегърбен. Въпреки извезания със злато костюм, въпреки елмазите на ордените, които искряха по мундира му, въпреки обръщението „Ваше величество“, повтаряно непрестанно от тези, които разговаряха с него, външността му беше най-обикновена и нито една черта, при по-подробно вглеждане, не откриваше царствено достойнство. Той имаше големи нозе, едри ръце, дебели глезени и китки; ниско чело, показващо отсъствие на възвишени чувства, и полегата брадичка, признак на слаб и нерешителен характер, подчертаваха още повече прекалено големия и дълъг нос, издаващ низка похот и груби нагони; само погледът беше жив и насмешлив, но почти винаги неискрен, а понякога жесток.

Този човек беше Фердинанд IV, син на Карл III, с божия милост крал на Двете Сицилии и на Ерусалим, испански инфант, херцог на Парма, Пиаченца и Кастро, наследствен велик княз на Тоскана, наричан от неаполските ладзарони съвсем просто, без никакви титли и превземки крал Назоне.

Този, с когото той разговаряше най-много, облечен по-скромно от всички, макар и в бродиран дипломатически фрак, беше шестдесет и девет годишен старец, нисък, с побелели и пригладени назад редки коси. Имаше тясно лице, каквото хората от простолюдието наричаха така изразително „изрязано с нож“; остър нос и брадичка, хлътнала уста, пронизателен, ясен и умен поглед; по ръцете му, необикновено грижливо гледани, се спускаха маншети от великолепна английска дантела, а по пръстите се виждаха пръстени със скъпи и старинни камъни; той носеше само два ордена – звездата на Сан Дженайо¹⁵ и червения кордон на ордена на Банята¹⁶ – украсен със звезди златен медал, върху който сред три императорски корони се вижда скиптър между роза и бодил.

Този човек беше сър Уилям Хамилтън, млечен брат на крал Джордж III и от тридесет и пет години посланик на Великобритания при двора на Двете Сицилии.

Тримата останали бяха адютантът на краля, маркиз Маласпина, първият министър – ирландецът Джон Ектън, и херцог Д'Асколи, кралски шамбелан и приятел.

Втората група, напомняща картина от Анжелика Кауфман¹⁷, се състоеше от две жени, на които и най-равнодушният наблюдател, дори ако не знаеше ранга и известността им, не можеше да не обърне внимание.

15. Неаполитански орден. Б.пр.

16. Английски орден, учреден в 1399 г. Б.пр.

17. Анжелика Кауфман – швейцарска художничка (1741–1807). Б.пр.

По-възрастната от двете, при все че бе минала вече блестящите дни на първата младост, бе запазила забележителни останки от красотата си; доста висока на ръст, тя бе започнала да пълнее и това би изглеждало преждевременно при голямата ѝ свежест, ако няколко дълбоки бръчки, прорязали матовото властно чело с цвят на слонова кост не толкова от възрастта, колкото от политически грижи и от бремето на короната, не издаваха четиридесет и петте години, които тя навършваше; необикновено хубавите руси коси с очарователен отгънък обрамчваха възхитително лицето, чийто първоначален овал се бе леко деформирал от присътвие на нетърпение и мъка.

Когато някоя мисъл ги съживеше внезапно, уморените, разсеяни сини очи излъчваха някакъв мрачен, почти хипнотизиращ плам, който от отражение на любов, след това от плам на честолюбиви стремежи се бе превърнал накрая в мълния на омразата; влажните начервени устни, от които долната – издадена напред – придаваше понякога неизказано презрителен израз на лицето, бяха изтънели и избледнели от непрестанните ухапвания от все още здравите бисерни зъби.

Носът и брадичката бяха запазили гръцките си очертания; шията, раменете и ръцете бяха безукорни.

Тази жена беше дъщеря на Мария-Терезия, сестра на Мария-Антоанета; беше Каролина Австрийска, кралица на Двете Сицилии, съпруга на Фердинанд IV, към когото – поради причини, които ще видим да се развият по-късно – бе изпитвала отначало равнодушие, след това отвращение и накрая презрение. Тя се намиреше сега в третата и надали последна фаза; и само политическата необходимост сближаваше именитите съпрузи, които живееха напълно разделени; кралят ловуваше в своите гори в Линкола, Персано, Астриони или си почиваше в своя харем в Сан Леучо, кралицата се занимаваше с политика в Неапол, Казерта или Португалия със своя министър Ектън или си почиваше под сводове от портокалови дръвчета със своята любимка Ема Лайона, легнала в този момент в нозете ѝ като височайша робиня.

Достатъчно беше впрочем да хвърлите поглед към нея, за да разберете не само мъничко скандалното благоволение, с което се ползваше при Каролина, но и неудържимото възхищение, вдъхвано от тази възшебница на английските художници, които са я представили в най-различни пози, както и на неаполитанските поети, които са я възпели в най-различни настроения; ако човешко същество може да достигне съвършена красота, то Ема Лайона безспорно бе достигнала това съвършенство.

От своята близост с някоя съвременна Сафо тя бе наследила сигурно нещичко от скъпоценното вещество, дадено от Венера на Фаон¹⁸, за да вдъхва непреодолима любов; когато спираше върху нея, смаяният поглед съзираше отначало очертанията на възхитителното тяло само през булото на сладта, излъчвана от него; след това облакът постепенно се разсейваше и богинята се появяваше.

Нека се опитаме да обрисоваме тази жена, слязла до най-дълбоката бездна на нищетата, стигнала след това до най-блестящите върхове на благополучието и достойна – по времето, когато се явява пред нас – да съперничи по ум, изящество и красота с гъркинята Аспазия¹⁹, с египтянката Клеопатра²⁰ и с римлянката Олимпия. Тя бе или поне изглеждаше, че бе достигнала възрастта, когато жената получава своята физическа завършеност; когато човек се опитва да я разгледа в подробности, личността ѝ просто го заслепяваше; кестенявите коси обрамчваха закръглено лице на току-що съзряла девойка; пъстрите очи с неопределим цвят искряха под вежди, нарисувани сякаш от четката на Рафаело; гъвкавата бяла лебедова шия, раменете, ръцете напомняха със своята мека закръгленост и прелестно изящество не студените ваяния на древните длета, а нежните, почти потръпващи от жизненост мрамори на Жермен Пилон²¹ и дори съперничеха на мрамора по своята твърдост и лазурни жилчици; устата – напомняща устата на онази приказна царкиня, кръщелница на фея, от чиито устни при всяка дума падал бисер, а при всяка усмивка елмаз – изглеждаше неизчерпаем извор на любовни целувки. За разлика от царствения разкош на Мария-Каролина, тя беше облечена в дълга скромна рокля от бял кашмир плат, с широки ръкави и гръцко деколте, набрана и стегната в талията само с един кожен червен колан, извезан със злато, украсен с рубини, опали и тюркоази и закопчан с великолепен аграф от камей с образа на сър Уилям Хамилтън; загърнатата бе с голям индийски шал с променливи багри и златотъкани цветя, с който неведнъж на интимните вечеринки у кралицата бе танцувала създадения от самата нея *pas de chale*²², който нито една танцьорка или балерина не бе успяла да изпълни със същото сладно и омагьосващо съвършенство.

18. Фаон – млад лодкар от о-в Лесбос, заради когото Сафо се хвърлила от скалата. Б.пр.

19. Аспазия – милетска куртизанка, прочута с ума и красотата си, приятелка на Перикъл. Б.пр.

20. Клеопатра – египетска царица, прочута с ума и красотата си, любовница на Цезар и Антоний. Б.пр.

21. Пилон, Жермен – френски скулптор (1537–1590). Б.пр.

22. Танц на шала (фр.). Б.пр.

По-късно ще имаме случай да представим на напихте читатели странно-то минало на тази жена, защото в описателната уводна глава можем да ѝ отдадем само един кратък поглед и бегло внимание въпреки мястото, заемано от нея в събитията, които ще разкажем.

Третата група, заела място срещу втората, откъм дясната страна на краля, се състоеше от четирима души – двама мъже на различна възраст, разговарящи по научни и държавностопански въпроси, и една бледа, тъжна, замечтана млада жена, притиснала до сърцето си неколкмесечно бебе, което люлееше от време на време. Петото лице от групата, дойката на детето – едра, свежа селянка в носия от Аверза, стоеше настрана, малко на тъмно, където все пак, въпреки волята ѝ, блестяха сърмени-те шевици на корсажа ѝ.

По-младият от двамата мъже, едва двадесет и две годишен, рус и голоблад, натежал от преждевременно затлъстяване, което отровата щеше да превърне по-късно в смъртоносно отслабване, в извезан със злато и претоварен с ордени и кордони светлосив фрак, беше първородният син на краля и на кралица Ма-рия-Каролина, престолонаследникът княз Франческо Калабрийски. Плах и кротък по рождение, той се страхуваше от реакционните увлечения на кралицата, отдал се бе на литературата и науката и искаше само да го оставят настрана от държавната мангана, защото се боеше, че тя може да го смаже. Човекът, с когото разговаряте сега, беше сериозен и студен петдесетгодишен мъж, не именно учен в значението, давано на тази дума в Италия, а знаещ, което струва понякога много повече. Единствената декорация върху скромния фрак беше малтийският орден, даван само при двестагодишно непрекъснато благородство; този човек беше наистина неаполитански благородник на име рицар Ди Сан Феличе, библиотекар на княза и адютант на княгинята.

Княгинята, с която може би трябваше да започнем, беше споменатата вече млада майка, притиснала детето до гърдите си, сякаш чувстваше, че скоро ще трябва да напусне тоя свят. И тя, като свекърва си, беше ерцхерцогиня от високомерния Хабсбургски род; именувахе се Клементина Австрийска; на петнадесет години бе напуснала Виена, за да се омъжи за Франческо Бурбонски, и било че бе изоставила там някаква любов, било че се бе разочаровала тук, никой, нито дори дъщеря ѝ, ако би била на възраст да разбира и да говори, не би могъл да каже, че е видял някога усмивка на нейното лице. Това току-що разцъфнало северно цвете увяхваше от жаркото южно слънце; тъгата ѝ бе тайна, от която тя чезнеше полека, без да се оплаква нито на хората, нито на Бога; сякаш знаеше, че е осъдена, и като набожна и невинна изкупителна жертва се

бе примирила с тази присъда, наложена ѝ не заради нейни, а за чужди прегрешения; Бог, който има на разположение цяла вечност, за да прояви справедливостта си, допуска такива тайнствени противоречия, неразбираеми за нашата преходна човешка справедливост.

Момиченцето, което княгинята притискаше до сърцето си, едва неколкomesечно, току-що зърнало светлина, беше онази втора Мария-Каролина, която имаше може би някои слабости, но не и пороците на първата; тази именно млада княгиня бе омъжена за херцог Дьо Бери, овдовяла след убийството на херцога от Лувел и единствена от по-старото крило на Бурбонската династия, оставила във Франция добър и достоен спомен.

И това общество от крале, князе, придворни, което се плъзгаше по лазурното море под пурпурен навес при звуците на прекрасна музика, дирижирана от добрия Доменико Чимароза, придворен капелмайстор и композитор, минаваше покрай Резина, Портичи, Торе дел Греко и навлизаше във величествения простор, тласкано към откритото море от лекия ветреца на Байа, така съдбовен за честта на римлянките, от чийто сладен лъх, замиращ под колонадите на храмовете, розите на Пестум цъфтят по два пъти в годината.

В същото време накрай кръгозора, отвъд Капри и нос Кампанела, израстваше постепенно очертанието на един военен кораб, който, забелязал кралската флотилия, направи завой, за да се насочи към нея и даде един оръдеен салют. От борда на гиганта излетя веднага лек дим, а по гафела²³ започна да се издига грациозно червеният британски флаг. След няколко мига се чу продължителен грохот, напомнящ тътнеж на далечна гръмотевица.

23. Гафел – подпора, поставена косо до мачтата. Б.пр.

II НИЛСКИЯТ ГЕРОЙ

Корабът, който идваше да посрещне флотилията и по чийто гафел видяхме да се издига червеният британски флаг, се наричаше „Вангард“.

Командваше го комодор²⁴ Харис Нелсън, най-великият моряк на всички времена, единственият, успял да разклати и дори да раздруса в океана континенталните успехи на Наполеон. Ще се стори странно може би, че тъкмо ние хвалим Нелсън, най-страшния враг на Франция, изтръгнал при Абукир и Трафалгар най-добрата и най-чиста кръв от нейното сърце, но хора като него са продукт на всемирната култура; потомството не проявява към тях предпочитание според родословието и родината им: то ги смята за част от славата на човешкия род, който трябва да ги обгърне с голяма любов и да ги приласкае с безгранична гордост; а щом влязат в гроба, те не са вече нито сънародници, нито чужденци, нито приятели, нито врагове: те се именуват Ани-бал и Сципион, Цезар и Помпей, тоест дейност и дела. Безсмъртието натурализира великите гении в полза на целия свят.

Нелсън е роден на 29 септември 1758 година; следователно по времето, за което става дума, той е тридесет и девет–четиридесетгодишен мъж. Роден е в Барнъм Търпс, селце от Норфолкското графство; баща му бил там пастор; майка му, умряла млада, оставила единадесет деца.

Един чичо моряк, сроден с рода Уолпъл, го взема като курсант на въоръжения с шестдесет и четири оръдия ридъртейбъл.

Той плава до полюса, където прекарва шест месеца блокиран сред ледовете, бори се с бяла мечка, която би го удушила, ако един от другарите му не бе успял да пхне мускета си в ухото на звяра и да го застреля в главата.

Плава отвъд екватора, загубва се в перуанска гора, заспива под дърво, където го ухапва една от най-отровните змии, без малко не умира от това ухапване и запазва през целия си живот сивосинкави петна, каквито има и самата змия.

В Канада се влюбва за пръв път и е готов да извърши най-голяма глупост. За да не изостави любимата си, решава да си даде оставката

24. Звание в английския флот между контраадмирал и капитан I ранг. Б.пр.

като фрегатеи капитан. Офицерите му го залавят неочаквано, връзват го като престъпник или луд, отнасят го на „Сии – хорз“, командван по това време от него, и едва в открито море му връщат свободата.

След като се завръща в Лондон, той се оженва за една млада вдовица, мисис Низбет; обича я със страстта, пламваща така лесно и буйно в душата му, а когато отплава отново, взема със себе си Джъзуа, син от първия ѝ брак.

Когато адмирал Трогов и генерал Моде предават Тулон на англичаните, Харис Нелсън е капитан на „Агамемнон“; него именно изпращат в Неапол да съобщи на крал Фердинанд и кралица Каролина за завземането на нашето най-голямо пристанище.

Сър Уилям Хамилтън, английски посланик, както вече казахме, го среща у краля, завежда го у дома си, оставя го в салона, отива в стаята на съпругата си и ѝ казва:

– Доведох ви едно човече, което не може да се похвали с красотата си; но никак няма да се учудя, ако бъде един ден славата на Англия и страшилище за враговете ѝ.

– Откъде накъде предвиждате това? – запита лейди Хамилтън.

– От няколкото думи, които разменихме. Той е в салона; елате да го поздравите, мила. Никога не съм приемал в дома си английски офицер; не желая този обаче да отседне другаде освен в моя дом.

И Нелсън отседна в английското посолство, което се намираще на ъгъла, образуван от реката и улица Киайа.

По това време, в 1793 година, Нелсън беше тридесет и четири годишен мъж, дребен на ръст, както бе казал сър Уилям, блед, синеек, с орлов нос, отлика на великите войни, със силно очертана брадичка, признак на твърдост, стигаща до упоритост; що се отнася до косите и брадата, те бяха бледоруси и твърде редки.

Нищо не ни посочва Ема Лайона да е била по това време на различно мнение за красотата на Нелсън от това на съпруга си; но поразителната красота на посланичката оказва своето въздействие: Нелсън напусна Неапол, получил подкрепленията, които бе дошъл да иска от двора на Двете Сицилии, и безумно влюбен в лейди Хамилтън.

Дали от чисто славолубие или за да се излекува от тази любов, която смяташе неизлечима, той се стреми да го убият при превземането на Калви, когато загуби едното си око, и при похода в Тенерифе, когато загуби едната си ръка? Не знам; но и в двата случая той излага така безгрижно живота си, щото трябва да се приеме, че не е държал особено много на него.

Така лейди Хамилтън го видя едноок и еднорък; нищо не ни подсказва тя да е изпитвала към героя инвалид нещо друго освен нежното, съчувствено състрадание, дължимо от красавиците към мъчениците на славата.

Той идва повторно в Неапол на 16 юни 1798 година и повторно се озовава пред лейди Хамилтън.

Положението на Нелсън е критично.

Натоварен да затвори френския флот в пристанището на Тулон и да влезе в бой, ако флотът се измъкне, той допуска да му се изплъзне, да завземе Малта и да стовари тридесет хиляди души в Александрия!

Това не е всичко: очукан от буря, понесъл тежки аварии, без вода и храна, защото е принуден да се върне в Гибралтар, за да възстанови загубите.

Той е загубен; могат да го обвинят в предателство, него, търсил цял месец в Средиземно море – тоест в едно голямо езеро – флот от тринадесет линейни и триста осемдесет и седем транспортни кораба и не успял не само да го настигне, но дори да открие следите му.

А сега под носа на френския посланик трябваше да получи разрешение от двора на Двете Сицилии да вземе вода и храна от пристанищата на Месина и Сиракуза, както и дървен материал от Калабрия, за да замени изпочупените мачти и реи.

Обаче дворът на Двете Сицилии имаше мирен договор с Франция; този мирен договор го задължаваше да пази най-строг неутралитет и да се удовлетвори искането на Нелсън, би значило да се измени на договора и да се наруши неутралитетът. Но Фердинанд и Каролина така много ненавиждаха французите и се бяха заклели така много да пакостят на Франция, че всички искания на Нелсън бяха безсрамно изпълнени; и Нелсън, който можеше да бъде спасен само от една голяма победа, напусна Неапол по-влюбен, по-обезумял, по-безразсъден от всякога, дал клетва при първия удобен случай да победи или да умре.

Той победи и без малко не умря. Никога от изнамирането на барута и употребата на оръдия, при нито една морска битка моретата не бяха потрепервали от такова поражение.

От тринадесет линейни кораба, съставлящи – както вече казахме – френския флот, само два успяха да се спасят от пламъците и да се изплъзнат от ръцете на врага. „Л’Ориан“ бе взривен; друг кораб и една фрегатата бяха потопени, девет единици бяха заловени.

Нелсън се държеше геройски през време на цялата битка; търсеше смъртта, но тя не го прие; той бе само жестоко ранен. Снаряд от

загиващия „Гийом Тел“ пречупи една рея на „Вангард“, където се намираще Нелсън, и пречупената рея го перна по челото тъкмо когато той вдигаше глава, за да разбере причината за ужасния трясък, смъкна кожата на челото върху единственото му око и като бик, ударен с боздуган, го строполи на палубата, удавен в собствената му кръв.

Нелсън сметна, че раната е смъртоносна, повика капелана, за да получи опрощение и да му предаде последните привети за своето семейство; но заедно със свещеника се бе качил и хирургът. Той прегледа черепата, който беше незасегнат; отпрана беше само кожата на челото, увиснала до устата.

Когато тя бе възстановена на мястото си, залепена и превързана с черна превръзка, Нелсън вдигна падналия рупор и възобнови рушителното си дело, като извика: Огън! В омразата на този човек към Франция имаше нещо титанично.

На 2 август в осем часа вечерта, както казахме, от френския флот бяха останали само два кораба, които се приютиха в Малта.

Един лек кораб отнесе в двора на Двете Сицилии и в английското адмиралтейство вестта за победата на Нелсън и за унищожението на нашия флот. В цяла Европа се разнесе радостен възглас, който отекна дори в Азия, толкова много светът се боеше от французите и ненавиждаше революцията им!

Особено неаполитанският двор, отначало побеснял от гняв, сега бе обезумял от щастие. Писмото се получи, разбира се, от лейди Хамилтън, на която Нелсън съобщаваше за победата, затворила в Египет тридесет хиляди французи заедно с Бонапарт.

Бонапарт, героят от Тулон, от 13 вандемиер²⁵, от Монтеноте, Дего, Аркол и Риволи²⁶, победител на Болийо, Вурмсер, Алвинци и принц Карл²⁷, спечелил битки и взел за по-малко от две години сто и петдесет хиляди пленници, седемдесет знамена, петстотин и петдесет тежкокалибрени и шестстотин полски оръдия, пет понтонни парка; честолюбецът, нарекъл Европа къртича дупка и заявил, че велики империи и истински революции е имало само на Изток; смелият пълководец, който на двадесет и девет години беше по-велик от Анибал и Сципион, бе

25. Вандемиер – първи месец на републиканската година, от 22 септември до 22 октомври; на 12 и 13 вандемиер година IV (1796) – голямо роялистско въстание, потушено от Бонапарт. Б.пр.

26. Италиански градчета, известни с победите на Бонапарт над австрийците през 1796–1797 година. Б.пр.

27. Австрийски генерали, победени от Бонапарт в Италия през войната 1796–1797 г. Б.пр.

пожелал да завладее Египет, за да достигне славата на Александър и Цезар, а ето че беше затворен, отстранен, заличен от списъка на бойците; в този огромен хазарт на войната той се бе озовал най-последно пред пощастлив или по-ловък играч от самия себе си. Върху огромната шахматна дъска на нилската долина, където пионки саobelиските, конници – сфинксовете, където офицерите се наричат Камбиз, царете – Сезострис, цариците – Клеопатра, той получи мат!

Любопитно е да преценим ужаса, вдъхван на европейските владетели от имената на Франция и Бонапарт, по подаръците, с които даряват Нелсън, полудели от радост, като виждат Франция унижена и смятат, че Бонапарт е погубен.

Изброяването им е лесно: преписваме го от списъка, съставен саморъчно от Нелсън:

От Джордж III – лордска титла и златен медал;

от камарата на общините – за него и двамата му най-близки наследници – титлата Нилски и Барнъмтърпски барон, с рента от две хиляди английски лири, която започва от деня на битката – 1 август 1798 година;

от камарата на лордовете – същата рента, при същите условия, от същата дата;

от ирландския парламент – пенсия от хиляда английски лири;

от Източноиндийската компания – еднократно десет хиляди лири;

от султана – елмазен аграф с победно перо, оценен на две хиляди английски лири, и разкошна туба, оценена на хиляда лири;

от майката на султана – кутия, украсена с елмази, оценена на хиляда и двеста английски лири;

от краля на Сардиния – табакера с елмази, оценена на хиляда и двеста английски лири;

от остров Дзанте – сабя със златна дръжка и бастун със златна топка;

от град Палермо – табакера и златна верижка върху сребърен поднос;

най-последно – от приятеля му Бенджамин Хелюел, капитан на „Суифтшър“ – един типично английски подарък, и би имало голяма празнина в това изброяване, ако не го споменем.

Казахме, че корабът „Л’Ориан“ е бил вдигнат във въздуха; Хелюел успял да прибере голямата мачта на борда на своята фрегата; след това заповядва на корабния дърводелец и на ключаря от мачтата и обковката ѝ да изработят ковчег, украсен със следната плочка в удостоверение на

произхода:

„Потвърждавам, че този ковчег е изработен изцяло от дърво и желязо от кораба «Л'Ориан», спасени и прибрани в командваната от мен кралска фрегата в залива Абукир.

Бен Хелоуел“

След което подарява на Нелсън този ковчег със следното писмо:

„На уважавания Нелсън, К. Б.²⁸

Драги сър,

Изпращам ви заедно с настоящото един ковчег, издълбан от мачтата на френския кораб «Л'Ориан», за да можете, когато напуснете този живот, да почивате най-напред във ваш собствен трофей. Надеждата, че този ден е още далечно, е най-искреното желание на вашия покорен и любещ слуга

Бен Хелоуел“

Нека побързаме да кажем, че от всички получили подаръци този като че ли трогва най-дълбоко Нелсън; той го приема с явно удоволствие, поставя го в кабинета си, облегат до стената, точно зад креслото, където сяда, когато се храни. Но един стар прислужник, огорчен от тази посесмъртна мебел, склонява адмирала да го преместят на долната палуба.

Когато ужасно обезобразеният Нелсън напуска „Фулминънт“ заради „Вангард“, ковчегът, за който не били намерили още място на новия кораб, останал няколко месеца на предната палуба. Когато един ден офицерите от „Фулминънт“ се възхищавали от подаръка на капитан Хелоуел, Нелсън им извикал от кабината си:

– Възхищавайте се, колкото желаете, господа, но той не е приготвен за вас.

Най-после при първия удобен случай Нелсън го изпратил на своя тапицер в Англия, с молба да го тапицира веднага с кадифе, защото при такъв занаят собственикът можел всеки момент да има нужда от него и жelaел да му е под ръка, когато дотрябва.

Излишно е да добавим, че убит след седем години при Трафалгар, Нелсън е бил погребан в същия ковчег.

Да продължим сега разказа си. Казахме, че Нелсън бе изпратил с

28. К. Б. – кавалер на ордена на Банята. Б.пр.

лек кораб вестта за Абукирската победа в Неапол и в Лондон. Щом получи писмото на Нелсън, Ема Лайона изтича у кралица Каролина и ѝ го предаде отворено; кралицата го прегледа набързо, извика или по-точно изрева от щастие; повика синовете си, краля, разтича се като обезумяла из двореца, като прегръщаше всеки срещнат, притискаше в обятията си носителката на радостната вест и повтаряше неуморно:

– Нелсън! Храбрият Нелсън! Спасителят! Освободителят на Италия! Бог да те закриля! Бог да те пази!

После, без да иска и да знае за френския посланик Гара – същия, който бе прочел на Людовик XVI смъртната присъда и бе изпратен сигурно от Директорията като предупреждение за неаполитанските владетели, – уверена, че няма защо да се страхува вече от Франция, тя заповяда да започнат явно, открито, дръзко необходимите приготовления за посрещането на Нелсън в Неапол с почести, каквито се оказват на победител.

И за да не остане назад от другите владетели, като се смяташе повече задължена от тях, защото е била двойно по-заплашена поради присъствието на френските войски в Рим и поради провъзгласяването на Римската република, тя представи на краля чрез първия министър Ектън грамота за даване на Нелсън титлата херцог Ди Броите с три хиляди английски лири годишна рента, а самият крал си запазваше правото при предаване на грамотата да му подари лично сабята, която Людовик XIV подарил на сина си Филип V при заминаването му да заеме испанския престол, предадена след това от Филип V на сина му Дон Карлос, когато той пък заминал да завладее Неапол.

Освен неоченимата историческа стойност тази сабя, определена по нареждане на Карл III само за защитника или спасителя на Двете Сицилии, се оценяваше поради диамантите, които я украсяваха, на пет хиляди английски лири или на сто двадесет и пет хиляди френски франка.

Кралицата бе решила от своя страна да направи на Нелсън подарък, на който в неговите очи не можеха да се равняват никакви титли, благоволения и богатства, дадени от земни царе. Решила бе да му подари Ема Лайона, за която той копнееше от пет години насам.

И така, още сутринта на този паметен 22 септември 1798 година тя каза на Ема Лайона, отстранявайки, кестенявите коси, за да целуне това невярно чело, така чисто наглед, че би могло да мине за ангелско:

– Скъпа ми Ема! За да мога аз да остана крал, а следователно и ти кралица, този човек трябва да бъде наш. Но за да бъде той наш, ти трябва да бъдеш негова.

Ема наведе поглед, взе, без да продума, двете ръце на кралицата и пламенно ги целуна.

Да разкажем сега защо Мария-Каролина можеше да отправи такава молба или по-скоро да даде такава заповед на лейди Хамилтън, съпругата на английския посланик.

III

МИНАЛОТО НА ЛЕЙДИ ХАМИЛТЪН

В краткия и непълен портрет на лейди Хамилтън, който се опитахме да скицираме, ние казахме: странното минало на тая жена. И наистина, ничия съдба не е била по-необикновена от нейната; ничие минало не е било едновременно по-мрачно и по-ослепително от нейното; тя не бе узнала никога нито точната си възраст, нито точното си месторождение; в най-ранните си спомени се виждаше като три-четиригодишно дете, облечено в бедна платнена рокля, пристъпващо босо по планински път сред мъглите и дъжда на една северна страна, стиснало с премръзналата си ръчица дрехата на майка си, бедна селянка, която го прегръщаше, когато детето вече не можеше да върви от умора или когато трябваше да минават през рекички, пресичащи пътя.

Ема помнеше глада и студа при това пътуване.

Помнеше също, че като минаваха през някой град, майка ѝ се спирала пред вратата на богатска къща или пред хлебопродавница и моляше за някоя монета, каквато често ѝ отказваха, или за хляб, какъвто почти всякога получаваше.

Вечер майката и детето се спираха пред някоя усамотена ферма и моляха за подслон, какъвто им даваха в плевнята или обора; нощите, когато позволяваха на двете нещастни пътнички да спят в обор, бяха празник; детето се стопляше бързо от кроткото дишане на животните и почти всякога на сутринта, преди да тръгне отново на път, получаваше от стопанката или от прислужницата, дошла да издои кравата, чаша топло, пенливо мляко – лакомство, на което не беше свикнала, и затова още повече му се радваше.

Най-после майката и девойчето стигнаха градчето Флинт, крайната цел на пътуването им; оттам беше родом майката на Ема, както и баща ѝ, Джон Лайънс. Тръгнал да търси работа, бащата се бе преместил от графство Флинт в графство Честър; но работата се бе оказала неодоходна. Джон Лайънс бе умрял млад и беден; и вдовицата му се връщаше в родния край, за да види дали той ще я посрещне гостоприемно или като мащеха.

След това Ема си припомняше как три-четири години по-късно изглеждаше на паша из зелената разцъфнала ливада по склона на хълма стадото овце на местната чифликчийка, у която майка ѝ слугуваше; тя

се спираше обикновено край някой бистър извор, в който с удоволствие се оглеждаше, накичена с венец от нацъфтелите около нея полски цветя.

След още две-три години, когато приближаваше вече десетгодишна възраст, в семейството настъпи щастлива промяна. Един от графовете Халифакс, намерил в момент на артистично хрумване майката на Ема за все още красива, им изпрати малка сума, част от която бе отредена за издръжка на майката, а част за възпитанието на детето; и Ема си спомняше как я бяха завели в пансион за девойки, които носеха сламени шапки, светлосини рокли и черни престилки.

Тя остана в този пансион две години, научи се да чете и да пише, получи първите познания по музика и рисуване, напредвайки много бързо в изкуствата поради голямата си надареност; но една сутрин майка ѝ дойде неочаквано да я прибере. Граф Халифакс бе починал и бе забравил в завещанието си двете жени. Ема не можеше вече да остане в пансиона, защото нямаше кой да плаща таксата; досегашната пансионерка трябваше да постъпи като гувернантка в дома на някой си Томас Хауардън, чиято овдовяла дъщеря бе умряла млада, оставяйки три сирачета.

Една среща, когато бе извела децата на разходка край заливчето, реши съдбата ѝ. Прочутата лондонска куртизанка мис Арабел и един много даровит художник, неин любовник в момента, се бяха спрели – художникът, за да рисува една уелска селянка, а мис Арабел – да го гледа как рисува.

Децата, придружавани от Ема, се приближиха от любопитство и се надигнаха на пръсти, за да видят какво прави художникът. Ема ги последва; художникът се обърна, забеляза я и ахна от изненада; Ема беше тринадесетгодишна, а художникът не бе виждал досега по-красиво същество.

Запита я коя е, какво прави. Ема бе получила вече известно възпитание и то ѝ позволи да отговори доста изискано на въпросите. Художникът се осведоми колко ѝ плащат за гледането на децата у мистър Хауардън; тя отговори, че получава облекло, храна, квартира и десет шилинга на месец.

– Елате в Лондон – предложи художникът – и аз ще ви давам по пет гвинеи²⁹ всеки път, когато се съгласите да ми позирате, за да ви рисувам.

И подаде картичка, на която бе написано: „Едуард Роумни,

29. Една гвинея има 21 шилинга – с един повече от обикновената английска лира. Б.пр.

Кевъндиш скуеър № 8“. А мис Арабел извади от колана си и ѝ подаде малка кесийка с няколко златни монети. Девојката се изчерви, взе картичката, прибра я в пазвата си, но инстинктивно отказа да приеме кесийката.

И тъй като мис Арабел настояваше, обяснявайки, че парите ще послужат за пътуването до Лондон, Ема отговори:

– Благодаря, милейди. Ако отида в Лондон, ще пътувам с моите малки досегашни и бъдещи спестявания.

– От десетте шилинга на месец ли? – запита със смях мис Арабел.

– Да, милейди – отвърна простичко девојката.

И всичко свърши дотук.

След няколко месеца синът на мистър Хауардън, прочутият лондонски хирург Джеймс Хауардън, дойде да посети баща си; и той бе поразен от красотата на Ема Лайона и през целия си престой във Флинт беше внимателен и добър към нея; но не я увещаваше като Роумни да отиде в Лондон.

След триседмичен престой при баща си той си замина, като остави две гвинеи за малката гувернантка за грижите ѝ към неговите племенници. Ема ги прие, без да се мръщи.

Тя имаше приятелка на име Фани Стронг, която пък имаше брат Ричард. Ема никога не бе любопитствала да знае какво работи Фани, макар че я виждаше всякога облечена по-добре, отколкото средствата ѝ позволяваха; навярно, казваше си тя, Фани получава пари за тоалети от съмнителните доходи на своя брат, който минаваше за контрабандист.

Един ден, когато – вече четиринадесетгодишна – се беше спряла пред магазин за огледала, за да се огледа в голямото рекламно огледало, Ема усети, че някой я побутва по рамото. Беше Фани Стронг, която я измъкваше по този начин от унеса.

– Какво правиш тук? – запита Фани.

Ема се изчерви и не отговори. За да каже истината, би трябвало да признае: „Оглеждах се и виждах, че съм хубава“.

Но Фани Стронг не се нуждаеше от отговор, за да разбере какво става в сърцето на Ема.

– Ах! – въздъхна тя. – Ако бях красива като тебе, не бих стояла дълго в този ужасен край.

– Къде би отишла? – попита Ема.

– В Лондон, разбира се! Всички казват, че с хубаво лице в Лондон можеш да преуспееш... Иди там и като станеш милионерка, ще ме вземеш за прислужничка.

– Искаш ли да отидем заедно? – запита Ема Лайона.

– На драго сърце, но как? Аз нямам дори шест пенса, а не вярвам и Дик да е по-богат от мене.

– Аз – каза Ема – имам четири гвинеи.

– Това е повече, отколкото е необходимо за тебе, мене и Дик! – извика Фани.

И решиха да заминат.

Следващия понеделник, без да се обадят никому, бегълците заминаха от Честър с дилижанса за Лондон. Когато стигнаха станцията, където спираше честърският дилижанс, Ема раздели с Фани Стронг останалите двадесет и два шилинга.

Фани Стронг и брат ѝ имаха адреса на един хан, където отсядаха контрабандисти; той се намираше на малката уличка Вилърс, между Темза и булевард Странд. Ема остави Дик и Фани да търсят тази квартира, а сама нае кола, за да отиде на Кевъндиш скуеър № 8.

Едуард Роумни отсъстваше; не знаеха къде е, нито кога ще се завърне; предполагаха, че е във Франция, и не го очакваха по-рано от два месеца. Ема се слиса. Тази толкова естествена възможност за отсъствие на Роумни дори не бе ѝ минала през ум. Но друга мисъл проблесна в съзнанието ѝ: тя се сети за мистър Джеймс Хауардън, който на заминаване от бащиния дом ѝ бе оставил толкова мило двете гвинеи, послужили за заплащане на по-голямата част от пътните разноски.

Той не бе ѝ дал адреса си; но тя бе носила два-три пъти в пощата писмата до жена му. Хирургът живееше на Лейстър скуеър № 4. Ема се качи отново на фойтона и каза да ѝ закарат на Лейстър скуеър, който се намира недалече от Кевъндиш скуеър, и почука разтреперана на вратата. Докторът беше у дома си.

Благородният човек се оказа такъв, какъвто тя се надяваше да го намери; след като му разказа всичко, той я съжали, обеща да се погрижи за нея и междувременно я настани у дома си като компаньонка на мисис Хауардън.

Една сутрин той съобщи на девойката, че ѝ е намерил място в един от първите бижутерийни магазини на Лондон, но в навечерието на постъпването ѝ в този магазин пожела да я зарадва, като я заведе на театър.

Когато завесата се вдигна в театър Дръри Лейн, тя откри пред очите ѝ един непознат свят; представяха „Ромео и Жулиета“, несравним любовен блян, какъвто не съществува на никакъв друг език; Ема се завърна влудена, замаяна, опиянена; не заспа цялата нощ, стараше се да си припомни откъси от двете великолепни балконски сцени.

На сутринта постъпи в магазина; но преди да отиде, попита мистър Хауардън къде би могла да си купи пиесата, която бе гледала предната вечер. Мистър Хауардън отиде в библиотеката си, взе оттам един том със съчиненията на Шекспир и ѝ го даде.

След три дни тя знаеше наизуст ролята на Жулиета; мечтаеше как ще отиде отново на театър, за да се опие отново от сладостната отрова, съставена от вълшебното сливане на поезията и любовта; искаше на всяка цена да влезе в омагьосания свят, в който само бе надзърнала, когато великолепна каляска спря пред вратата на магазина. Жената, слязла от каляската, влезе в магазина с властната походка, която богатството ни придава. Ема ахна от изненада: познала бе мис Арабел.

Мис Арабел също я позна, но не каза нищо, купи скъпоценности за седем-осемстотин английски лири и помоли продавача да изпрати покупката ѝ с новата продавачка, като определи в колко часа ще се завърне у дома си.

Новата продавачка беше Ема.

В определения час я настаниха във файтон с накитите и я изпратиха в дома на мис Арабел. Красивата куртизанка я чакаше; тя беше на върха на благополучието си: беше любовница на седемнадесетгодишния принц регент. Тя накара Ема да ѝ разкаже всичко, после я запита не иска ли, вместо да се завърне в магазина, да дочака завръщането на Роумни у нея, за да я развлича в мигове на скука. Ема я попита само за едно нещо – дали ще ѝ се позволява да ходи на театър. Мис Арабел отговори, че всякога, когато самата тя не посещава спектаклите, ложата ѝ ще бъде на разположение на Ема.

След това изпрати стойността на накитите и съобщи, че оставя Ема при себе си. Бижутерът, на когото мис Арабел беше една от най-добрите клиентки, и не помисли да ѝ се разсърди за такава дреболия.

По какъв странен каприз модната куртизанка изпита неблагоприятното желание, необяснимото хрумване да вземе при себе си това прекрасно същество? Неприятелите на мис Арабел – а голямата сполука ѝ бе създала много врагове – дадоха на това хрумване обяснение, което английската Фрина³⁰, превърната от тях в Сафо³¹, дори не си даде труд да опровергае.

През двата месеца, прекарани в дома на красивата куртизанка, Ема четеше всички романи, които ѝ попадаха под ръка, повтаряше всички

30. Фрина – гръцка куртизанка, модел на ваятеля Праксител. Б.пр.

31. Сафо – гръцка поетеса, обвинявана от враговете ѝ в лесбийство. Б.пр.

роли, които бе чула, играеше всички балети, на които бе присъствала; това, което за другите беше само развлечение, ставаше за нея всекичасно занимание; беше вече петнадесетгодишна, в разцвета на младостта и красотата си; гъвкавата стройна снага се поддаваше на всички пози и с естествените си извивки достигаше изкуството на най-ловките танцьорки. Лицето, запазило въпреки превратностите на живота безукорния детски тен и девствена свенливост, надарено от впечатлителното съзнание с необикновена подвижност, ставаше страдалческо при скръб и лъчезарно при радост. Човек би казал, че през тия чисти черти прозира една чиста душа, затова, когато говори за нейното първо прегрешение, един голям поет от наше време казва: „Нейното падение не се дължеше на порочност, а на неблагоприятие и доброта.“

Войната, която Англия водеше по това време против своите американски колонии, беше в разгара си и насилственото набиране на войници и моряци се провеждаше неумолимо. Ричард, братът на Фани, бе взет във флота против волята му. Фани изтича да потърси помощ от своята приятелка; намираще я толкова хубава, щото смяташе, че никой не ще може да устои на нейната молба; и я помоли да опита очарованието си пред адмирал Джон Пейн.

Ема усети да се пробужда призиванието ѝ на изкусителка; облече най-изящната си рокля и отиде с приятелката си при адмирала: тя получи, каквото искаше; но генералът предяви свое искане. И Ема заплати освобождаването на Дик ако не с любов, то поне с признателност.

Като любовница на адмирал Пейн Ема Лайона имаше свой дом, своя прислуга и коне; само че тази сполука беше блестяща и краткотрайна като метеор: ескадрата отплава и Ема видя как, изчезвайки зад кръгозора, корабът на любовника ѝ отнесе всички златни мечти.

Но Ема не беше жена, която ще се самоубие като Дидона заради неверния Еней. Един приятел на адмирала, сър Хари Фатърсън, богат и красив джентълмен, ѝ предложи да я задържи в положението, в което я бе срещнал. Направила вече първата стъпка по бляскавия път на порока, Ема прие и стана в продължение на цял сезон царица на лова, празненствата и танците; но сезонът свърши и забравена от повия си любовник, унижена от втората любовна авантюра, тя изпадна постепенно в такава нищета, че не ѝ остана друго, освен да чака по тротоарите на Хаймаркет, най-мръсният от всички тротоари, където отчаяни нещастници изпросват любовта на минувачите.

За щастие, безсрамната сводница, към която Ема се бе обърнала, за да постъпи в занаята на публичния разврат, бе поразена от изискаността

и скромността на своята нова питомка и вместо да я предлага като другите, я заведе при един известен лекар, постоянен клиент на заведението ѝ.

Това беше прочутият доктор Греъм, сладен и мистичен мошеник, който проповядваше пред лондонската младеж материалистическата религия на красотата. Ема беше за него нещо като видение; той намери в нея своята Венера Астарта³² в образа на една свенлива Венера.

И заплати скъпо това съкровище; за него то беше безценно. Положи го на Аполонова постеля, покри го с още по-прозрачно було от онава, под което Вулкан бе представил пленената Венера пред погледа на олимпийските божества, и разгласи във всички вестници, че притежава най-послед неповторимия и недостижим образец на красотата, която му бе липсвала досега, за да наложи своето учение.

При този зов, отправен към похотливостта и науката, всички последователи на великата религия на любовта, разпростряла своя култ по целия свят, притичаха в кабинета на доктор Греъм.

Победата беше пълна: нито живописата, нито скулптурата бяха създали някога подобен шедьовър. Апелес³³ и Фидий³⁴ бяха победени.

Живописците и скулпторите се тълпяха. Роумни, който се бе завърнал вече в Лондон, също дойде и позна своята девойка от графството Флинт. Той започна да я рисува по всички възможни начини: като Ариана³⁵, като вакханка, като Леда³⁶, като Армида³⁷; и императорската библиотека във Франция притежава цяла колекция гравюри, представлящи чаровницата във всички сладострастни пози, измислени от чувствената древност.

Тогава именно, подтикван от любопитство, младият сър Чарлз Гренвил от рода на прочутия Уорик, наричан създателя на крале и племенник на сър Уилям Хамилтън, видя Ема Лайона и заслепен от тази съвършена красота, се влюби безумно в нея. Младият лорд даде на Ема най-блестящи обещания; но тя каза, че към доктор Греъм я привързва дълбока признателност, устоя на всички съблазни и заяви, че този път ще напусне любовника си само ако отиде при съпруг.

Сър Чарлз даде джентълменската си дума, че ще се ожени за Ема

32. Астарта – финикийска богиня на любовта, предшественица на гръцката Венера. Б.пр.

33. Апелес – прочут гръцки живописец от IV в. пр. н. е. Б.пр.

34. Фидий – атински скулптор от V в. пр. н. е. Б.пр.

35. Ариана – спасителка на митичния гръцки герой Тезей от критския лабиринт. Б.пр.

36. Леда – съпруга на спартанския цар Тиндарей (гр. мит.). Б.пр.

37. Армида – героиня от „Освобождения Ерусалим“ на Тасо. Б.пр.

Лайона, щом достигне окончателно пълнолетие. А дотогава Ема се съгласи да бъде отвлечена.

Любовниците заживяха действително като съпрузи и на основание на честната дума на бащата се родиха три деца, които щяха да бъдат узаконени чрез брака. Но през време на това съжителство поради смяна на правителството Гренвил загуби службата, с която беше свързан главният дял от дохода му. Събитието настъпи за щастие след три години, когато благодарение на най-добрите лондонски учители Ема Лайона бе постигнала невероятно големи успехи в музиката и рисуването; освен това едновременно с усъвършенстването на родния си език бе научила френски и италиански; рецитираше като мисис Сидънс³⁸ и владееше безукорно пантомимата и позирането.

При все че бе загубил своята служба, Гренвил не се решаваше да намали разходите си; и започна да пише на чичо си, за да му иска пари. Отначало чичото удовлетворяваше тези искания; но най-после сър Уилям отговори, че възнамерява след няколко дни да тръгне за Лондон и ще се възползва от това пътуване, за да проучи работите на племенника си.

Изразът „да проучи“ уплаши твърде много младите; те почти толкова желяха идването на сър Уилям, колкото и се страхуваха от него. И ето че той дойде у тях ненадейно, без да ги бе предизвестил за завръщането си. А бил в Лондон от осем дни.

Тези осем дни сър Уилям бе използвал, за да събере сведения за племенника си. Хората, към които се обърна, не пропуснаха да го осведомят, че причината за безпътството и обедняването на племенника му е някаква проститутка, от която имал три деца.

Ема се оттегли в стаята си и остави своя любовник насаме с чичото, който му предложи да избере една от двете възможности – или да напусне веднага Ема Лайона, или да се откаже от правото си да го наследи; а това беше засега единственото му богатство. И си отиде, като остави на племенника си тридневен срок за решение.

Надеждата на двамата млади беше само в Ема; тя трябваше да получи от сър Уилям Хамилтън опрощение за любовника си, като изтъкне, че той наистина го заслужава.

Вместо да се облече, както подобаваше на новото ѝ положение, Ема предпочете моминското си облекло – сламена шапка и проста вълнена рокля; сълзите, усмивките, изражението на лицето, ласкавостта и гласът

38. Сидънс, Сара – английска актриса (1755–1831). Б.пр.

й щяха да сторят останалото.

Щом я въведеха при сър Уилям, Ема се хвърли в нозете му; било от ловко придърпване, било случайно, кордонът на шапката ѝ се развърза и прекрасните кестеняви коси се разпиляха по раменете ѝ. Чаровницата беше недостижима в скръбта си.

Старият археолог, влюбен дотогава само в атинските мрамори и в статуите на великата Елада, видя за пръв път жива красота, която надминаваше студената, бледа красота на Праксителовите и Фидиевите богини. Любовта, която не бе пожелал да разбере у племенника си, нахлу в собственото му сърце и го завладя напълно още преди да се бе опитал да се защити.

Дълговете на племенника, ниският произход, скандалният живот, всеизвестните авантюри, продажните ласки – всичко, дори децата, родени от любовта между двамата, бе прието от сър Уилям при единственото условие Ема да възнагради със своята личност факта, че той забрави напълно собственото си достойнство. Победата на Ема надхвърли надеждите ѝ; но този път и тя постави своите условия; с племенника я бе свързало само обещание за женитба; сега тя заяви, че ще отиде в Неапол само като законна съпруга на сър Уилям Хамилтън.

Сър Уилям се съгласи на всичко.

В Неапол красотата на Ема направи обичайното впечатление: тя не само смая, но и заслепи. Известен любител на древността, минералог, посланик на Великобритания, млечен брат и приятел на Джордж III, сър Уилям приемаше у дома си най-висшето общество в столицата на Двете Сицилии – учени, държавници и хора на изкуството. Малко време беше достатъчно на артистичната Ема да научи от политиката и науката това, което трябваше да знае; и твърде скоро нейните преценки станаха закон за всички гости в салона на сър Уилям.

Победите ѝ не спряха дотук. Щом я представиха в двора, кралица Мария-Каролина я обяви за своя най-близка приятелка и неразделна любимка. Дъщерята на Мария-Терезия не само се явяваше публично с проститутката от Хаймаркет, минаваше по улица Толедо и корсото Киа-йа в една каляска и еднаква рокля с нея, но след вечеринките, на които се представяха най-сладострастните и пламенни пози от древността, изпращаше да съобщят на сър Уилям, който се гордееше с това благоволение, че ще пусне едва на другия ден приятелката си, защото не можела да се раздели с нея.

Оттук и безбройните завистници и врагове за любимката. Каролина знаеше какви безсрамни приказки се носят за това чудно и внезапно

сприятелявате; но с властно сърце и храбра душа тя посрещаше с вдигната глава клеветата и дори злословия-та, така че който искаше да бъде добре гледан от нея, трябваше да почита еднакво любовника ѝ Ектън и любимката ѝ Ема Лайона.

Знаем събитията от 89-а година – превземането на Бастилията и връщането във Версай, събитията от 93-а – смъртта на Людовик XVI и на Мария-Антоанета, събитията от 96-а и 97-а година – победите на Бонапарт в Италия, разклатили всички тронове и съборили – макар и временно – най-стария и най-непоклонимия от тях: ватиканския. Сред тези събития, които имаха такъв страшен отзвук в неаполитанския двор, видяхме да се появява и израства Нелсън, защитник на извехтялата кралска власт. Победата му при Абукир обнадежди всички крале, които започваха да опипват разклатените си корони. А честолюбивата, жадна за богатства и власт Мария-Каролина желаше на всяка цена да запази своята; не е чудно следователно защо, използвайки обаянието си пред своята приятелка, тя ѝ каза в деня, когато я отвеждаше да посрещнат Нелсън, станал опора на деспотизма: „Този човек трябва да бъде наш; а за да бъде той наш, ти трябва да бъдеш негова“.

Много трудно ли беше за лейди Хамилтън да направи за приятелката си Мария-Каролина при адмирал Харис Нелсън това, което Ема Лайона бе извършила за приятелката си Фани Стронг при адмирал Пейн? А за сина на бедния барнъмтърпски пастор, за човека, който дължеше величието си на своята смелост и прославата си на своя гений, беше блестящо възмездие за всички осакатявания и рани да бъде посрещнат от краля, кралицата, кралския двор и прелестното, обожавано създание, награда за всичките му победи.

IV ПРАЗНЕНСТВО И УПЛАХА

По оръдейния салют от „Вангард“, осакатен почти толкова, колкото и командира му, по британското знаме, издигнато на гафела, видяхме, че Нелсън бе познал кралската флотилия, отплавала да го посрещне.

Капитанската галера нямаше какво да издига: още от Неапол английски флагове се развяваха по мачтите ѝ редом с тези на Двете Сицилии. Когато двата кораба стигнаха на двеста метра един от друг, музиката на галерата засвири „Боже, пази краля“, а моряците на „Вангард“, на кацали по рейте, отвърнаха с трикратно ура, с точността, присъща на англичаните при тази официална проява.

Нелсън заповяда да останат на място, за да дочакат доближаването на галерата до „Вангард“, спусна стълба откъм десния – почетния – борд и застана в горния ѝ край гологлав, с шапка в ръка. Всички моряци и войници от морската пехота, дори бледите болни, недооздравели от раните си, бяха повикани на палубата и строени за почест в тройна редица.

Нелсън очакваше, че на борда ще се качи кралят, след него кралицата, престолонаследникът, тоест височайшите гости, според правилата на етикета; но с един чисто женски усет – в писмо до жена си Нелсън отбелязва този факт – кралицата пропусна напред прелестната Ема, която се изчерви от това минаване пред кралицата, изкачи се по стълбата и – било от искрено вълнение, било от добре изиграна роля – като видя Нелсън с нова рана, с черна превръзка на челото, преbledнял от загубената кръв, изписка, преbledня и почти примряла се облегна до гърдите на героя, шепнейки:

– О, велики, скъпи Нелсън!

Нелсън изпусна шапката си, ахна от радостна изненада, прегърна я с единствената си ръка и я притисна конвулсивно до сърцето си, като продължаваше да я подкрепя. В дълбокия възторг от тази неочаквана случка Нелсън забрави за миг целия свят и изпита всички неизразими радости, ако не от християнския, то поне от Мохамедовия рай. Когато се опомни, кралят, кралицата и целият двор бяха вече на борда и приветствията продължиха.

Крал Фердинанд му стисна ръка, нарече го спасител на света; поднесе му великолепна сабя, която му подаряваше заедно с окачените на

дръжката ѝ кордон на току-що учредения орден за заслуга „Свети Фердинанд“ и грамотата за титлата херцог Ди Бронте – едно съвсем женско ласкателство, измислено от кралицата; титлата беше равнозначна на херцог Мълния, защото Бронте беше един от трите циклопа, които изкоavat в огнените пещери на Етна мълниите на Юпитер.

След краля пристъпи кралицата; тя нарече адмирала свой приятел, защитник на тронове, от мъстител за кралете, съедини ръцете на Нелсън и Ема и ги стисна в своите.

Последваха престолонаследникът и престолонаследницата, принцесите, министрите, придворните; но какво значение имаха за Нелсън техните възхвали и ласкателства пред възхвалите и ласкателствата на краля и кралицата, пред едно ръкостискане на Ема Лайона! Уговориха Нелсън да мине на капитанската галера, която със своите двадесет и четири гребци можеше да се движи по-бързо от един платноходен кораб; но преди това Ема помоли от името на кралицата да разгледат подробно прославения „Вангард“, по който френските снаряди бяха оставили славни и незаздравели още рани, като раните на самия командир.

Нелсън ги разведе из кораба си с гордостта на моряк, лейди Хамилтън беше през цялото време под ръка с него и го молеше да опише на краля и кралицата най-подробно битката от 1 август, като настояваше да им разказва и за себе си. Кралят запаса собственоръчно на Нелсън сабята на Людовик XIV; кралицата му поднесе грамотата с титлата херцог Ди Бронте; Ема сложи на шията му големия кордон на ордена „Свети Фердинанд“, при което докосна неволно с прекрасните си уханны коси лицето на щастливия Нелсън.

Часът беше два следобед; за да се върнат в Неапол, им трябваша три часа. Нелсън предаде командването на Вангард на флагкапитана Хенри и под звуците на музиката и оръдията слезе в кралската галера, която се отдели от борда на колоса с лекотата на морска птица и се плъзна грациозно по морската шир.

Сега беше ред на адмирал Карачоло да посрещне госта; те бяха стари познати с Нелсън: виждали се бяха при обсадата на Тулон, воювали бяха заедно срещу французите и въпреки нещастния изход на битката, смелостта и съобразителността, проявени от Карачоло, му бяха спечелили адмиралското звание, което го приравняваше във всяко отношение с Нелсън, независимо от предимството, че родът му беше прочут отпреди два века. Тази малка подробност обяснява леката студенина в поздрава, който двамата адмирали си размениха, както и някак прибързаното завръщане на Франческо Карачоло към пейката за дежурство на командния

му пост.

Кралицата настоя Нелсън да седне до нея под пурпурния навес на галерата, като заяви, че другите мъже могат да правят, каквото желаят, но адмиралът принадлежи само на нея и на приятелката ѝ. След това Ема се настани по обичая си в нозете на кралицата. През това време сър Уилям Хамилтън, познаващ като археолог историята на Неапол по-добре от самия крал, обясняваше на Фердинанд как Август откупил или точно получил от неаполитанците остров Капри – който заобикаляха в този момент – в замяна на остров Иския, защото забелязал, че изсъхналите и превити към земята клони на някакъв стар дъб се изправили и раззеленили при неговото слизане в Капри.

Кралят изслуша с най-голямо внимание сър Уилям Хамилтън; изчака го да завърши и каза:

– Драги ми посланико, от три дни е започнал прелетът на пдпдъците. Ако желаете, след една седмица ще дойдем на лов в Капри: ще намерим с хиляди.

Посланикът, също голям ловец – качество, с което бе спечелил голямото благоволение на краля, – се поклони в знак на съгласие и запази за по-благоприятен случай една научно-археологическа дисертация върху Тиберий, дванадесетте му вили и вероятността, че древните са познавали лазурната пещера, която не е имала тогава днешните вълшебни багри, защото те се дължат на морското равнище, издигнало се на петшест стъпки през осемнадесетте века, минали от времето на Тиберий до наши дни.

През това време комендантите на четирите неаполски укрепления бяха насочили далекогледите си към кралската флотилия, главно към капитанската галера, и щом видяха, че тя завива с нос към Неапол, предпологайки, че Нелсън е на нея, заповядаха да се даде салют от сто и един оръдейни изстрела, какъвто се дава само при раждането на престолонаследник. След петнадесет минути изстрелите престанаха и се подновиха, когато флотилията, все така водена от кралската галера, навлезе във военния пристан.

В подножието на склона, по който се отиваше до двореца, чакаха дворцовите каляски, както и каляските на английското посолство, съперничещи по разкош на кралските. Уговорено беше, че за този ден кралят и кралицата на Двете Сицилии отстъпват правата си на сър Уилям и лейди Хамилтън; Нелсън щеше да отседне в английското посолство, освен това вечерята и приемът след нея се даваха от английския посланик. Самият град Неапол участваше в празника с илюминации и фойерверки.

Преди да слезе на сушата, лейди Хамилтън пристъпи към адмирал Карачоло и каза със своя най-нежен глас и мило изражение:

– Честването, което ще окажем на нашия именит сънародник, би било непълно, ако единственият моряк, достоен да съперничи с него, не се присъедини към нас, за да отпразнува победата му и да вдигне наздравница за величието на Англия, за щастието на Двете Сицилии и за унищожаването на гордата френска република, дръзнала да обяви война на кралете. Тази наздравница запазиме за човека, който се е сражавал така храбро в Тулон – за адмирал Карачоло.

Карачоло се поклони учтиво, но без да се усмихне.

– Милейди – отговори той, – искрено съжалявам, че не мога да приема като ваш гост почетното участие, което сте ми отредили; защото колкото днешният ден е хубав, толкова има опасност нощта да бъде бурна.

Ема Лайона обгърна с поглед кръгозора; освен няколко леки облачета откъм Прочида лазурът беше ясен като нейните очи. Тя се усмихна.

– Вие се съмнявате в думите ми, милейди – продължи Карачоло, – но човек, прекарал две трети от живота си по своенравното Средиземно море, познава всички тайни на неговата атмосфера. Виждате ли леките пари, които се плъзгат по небето и се приближават бързо към нас? Те означават, че вятърът, досега северозападен, се променя в западен. Към десет часа вечерта ще духа от юг, тоест ще имаме широко; неаполитанското пристанище е открито за всички ветрове, особено за този; така че аз ще трябва да бдя за закотвяне корабите на негово величество английския крал, които – вече доста пострадали от сраженията – може би не са запазили достатъчно сили да устоят на бурята. Днес, милейди, ние чисто и просто обявихме война на Франция, а французите са в Рим, значи на пет дни път оттук. Повярвайте ми, че след няколко дни ще имаме нужда нашите две флоти да бъдат в добро състояние.

Лейди Хамилтън помръдна леко, сякаш неволно, глава.

– Добре, княже – каза тя, – приемам отказа ви, който доказва толкова голяма загриженост на интересите на техни величества кралете на Англия и Сицилия. Но надявам се поне, че ще видим на бала вашата прекрасна племенница Чечилиа Карачоло, която впрочем не би могла да намери повод за отказ, защото я предупредихме, че разчитаме на нея, още в деня, когато получихме писмото на адмирал Нелсън.

– Тъкмо това ми оставаше да ви кажа, милейди. От няколко дни майка й, моята снаха, е толкова болна, че тази сутрин, преди да отплаваме, получих от бедната Чечилиа писмо, с което се извинява, че не ще

може да присъства на вашия прием, и ме моли да предам на ваша светлост съжаленията ѝ, което имам честта да сторя.

Докато лейди Хамилтън и Франческо Карачоло разменяха тия няколко думи, кралицата се бе приближила, изслуша, чу и разбра повода за двойния отказ на строгия неаполитанец, смръщи чело, издаде долната си устна и леко пребледня.

– Внимавайте, княже! – каза рязко тя с усмивка, заплашителна като леките облачета, които адмиралът бе посочил на лейди Хамилтън като предвестници на буря. – Внимавайте! Само тези, които присъстват на приема у лейди Хамилтън, ще бъдат поканени на тържествата в двореца.

– Уви, ваше величество – отговори Карачоло, чието спокойствие не бе нарушено ни най-малко от тази заплаха, – болестта на бедната ми снаха е толкова сериозна, та дори ако тържествата, устроени от ваше величество в чест на негова светлост милорд Нелсън, биха траяли цял месец, тя не би могла да присъства на тях, а в такъв случай не би могла да присъства и племенницата ми, защото девойка на нейната възраст не може да се яви без майка си, дори на прием у кралицата.

– Добре, княже – отвърна кралицата, неспособна вече да се владее. – Ще си припомним този отказ, когато му дойде времето.

После взе под ръка лейди Хамилтън:

– Елате, мила Ема – каза тя. И добави полугласно: – Ах, тези неаполитанци, тези неаполитанци! Много добре зная, че ме мразят, но и аз не им оставам длъжна: аз пък се гнуся от тях!

И тя тръгна бързо към стълбата на десния борд, но все пак не толкова бързо, за да не може адмирал Карачоло да я изпревари. По негов знак гръмна великолепна духова музика; оръдията отново загърмяха, всички камбани зазвъняха едновременно и кралицата с побесняло от гняв сърце, а Ема с посрамено лице слязоха сред изблиците на радост и тържественост.

Кралят, кралицата, Ема Лайона и Нелсън се качиха в първата каляска; престолонаследникът – във втората; всички останали се настаняха в следващите коли, кой където си избра.

Най-напред отидоха в черквата Санта Клара, за да присъстват на благодарствения молебен. Харис Нелсън, сър Уилям и Ема Лайона с удоволствие биха минали – като еретици – и без тази церемония; но кралят беше прекалено добър християнин, особено когато го беше страх, та не допусна да я отминат.

Молебенът бе отслужен от неаполския архиепископ монсеньор

Капече Дзурло, превъзходен мъж, който – от гледище на краля и кралицата на Двете Сицилии – можеше да бъде укорен само в прекалена склонност към свободолюбиви разбирания; в тази тържествена служба вземаше участие и друго църковно светило – кардинал Фабрицио Руфо, известен по това време само с възмутителния си обществен и частен живот.

Затова времетраенето на молебена бе използвано от сър Уилям Хамилтън, еднакво голям колекционер на скандални анекдоти и на археологически находки, за да разкаже на лорд Нелсън приключенията на именития *porporato*³⁹.

Ето какво научи той и какво за нашите читатели е от значение да знаят за този човек, комуто е отредено да играе толкова голяма роля в развоя на събитията, които ни предстои да разкажем.

Една италианска поговорка за прослава на прочути родове и за установяване на историческата им старинност гласи: „Апостолите във Венеция, Бурбоните във Франция, родовете Колона в Рим, Сан Северино в Неапол, Руфо в Калабрия.“

Кардинал Фабрицио Руфо принадлежеше към този именит род. Плесницата, която бе ударил като дете на красивия Анджело Браски, станал по-късно папа Пий VI, е изходна точка на успехите му. Той беше племенник на кардинал Томазо Руфо, доайен на кардиналската колегия. Един ден Браски, по това време ковчезник на негово светейшество, взе на коленете си племенника на своя покровител и тъй като малкият Руфо искаше да си поиграе с хубавата руса коса на ковчезника, а Браски вдигаше глава, за да го дразни, в един момент, когато ковчезникът отново наведе глава към него, малкият, вместо да се опита да сграбчи косата, му удари с все сила една здрава плесница.

След тридесет години, станал вече папа, Браски се озова пред детето, което му бе ударило тая плесница, станало вече тридесет и четири годишен мъж. Той си припомни, че то е племенник на покровителя, комуто дължеше всичко, и го назначи на поста, който бе заемал сам, когато беше получил плесницата – ковчезник на светия престол, длъжност, която води неизменно към кардиналска мантия.

Фабрицио Руфо ръководете така добре папското съкровище, че след три-четири години се установи един дефицит от три-четири милиона – по един милион годишно. Пий VI видя, че е по-изгодно да повиши Руфо в кардиналски сан, отколкото да го държи ковчезник; изпрати му

39. *Porporato* (ит.) – багреносец; кардинал. Б.пр.

червената барета и му отне ключовете от хазната.

Кардинал с тридесет хиляди франка на година вместо ковчезник с един милион, Руфо не пожела да остане в Рим, където би изглеждал раззорен; затова замина за Неапол с писмо от папа Пий VI и поиска длъжност от Фердинанд, чийто поданик беше поради калабрийския си произход.

Когато го запитаха за какво е годен, Руфо отвърна, че е преди всичко военен; той именно укрепил Анкона и изнамерил нов способ за наежаване на снарядите; затова искаше или по-точно предпочиташе служба във войската или флота.

Но Руфо не успя да се понрави на кралицата, а тъй като именно тя с подписа на своя любимец, първия министър Ектън, назначаваше във флота и в армията, кардиналт бе отхвърлен неумолимо дори от най-нисша длъжност. Тогава, за да удовлетвори препоръката на Пий VI, кралят назначи кардинала за директор на своите копринени фабрики в Сан Леучо. Колкото и странна да изглежда подобна длъжност за един кардинал, особено когато човек поразрови тайната, съпътстваща създаването на това селище, Руфо прие. Трябваше му преди всичко пари, а кралят бе придал към званието директор на селището Сан Леучо едно абатство с двадесет хиляди франка годишна рента. Освен това кардинал Руфо беше образован, дори учен, красив, още млад, храбър и горд като ония духовници от дните на Хенрих IV и Людовик XIII, които извършваха духовни служби, когато нямат друга работа, а през останалото време носеха ризница и въртяха сабя.

Разказът на сър Уилям трая точно толкова, колкото и молебенът на монсеньор Капече Дзурло. След като молебенът завърши, всички се качиха отново в каляските и стигнаха накрая на улица Киайа, където – както вече казахме – се намираще (и още се намира) дворецът на английското посолство, един от най-красивите и просторни дворци в Неапол.

На отиване към черквата Санта Клара, както и на връщане оттам каляските трябваше да се движат едва-едва, дотолкова улиците бяха препълнени с народ. Несвикнал с шумните външни излияния на южните народи, Нелсън беше опиянен от виковете: „Да живее Нелсън! Да живее нашият освободител!“; повтаряни от сто хиляди уста, и заслепен от разноцветните кърпички, развявали от сто хиляди ръце.

Нещо го учудваше все пак сред шумното великолепие на тържественото посрещане – това беше свободата на ладзароните, които се качваха по стълбата и по капрата на кралската каляска, необезпокоявани от

кочияша, лакеите или бегачите, подръпва-ха краля за плитката на перуката или за носа, наричаха го побратиме Назоне, говореха му на ти, питаха кога ще излезе да продава риба в Мерджелина или да яде макарони в Сан Карло. Това нямаше нищо общо с величественото държание на английските крале и с благоговейната почит, с която се отнасяха към тях; но Фердинанд изглеждаше така щастлив от тези фамилиарности, отговаряше така весело с шеги и грубости от вида на тия, които му отправяха, удряше такива здрави плесници, когато му подръпваха прекалено силно плитката, че докато пристигнат пред вратата на посолството, Нелсън започна да вижда в тази размяна на волности само излияния на деца, влюбени в баща си и слабост на баща, прекалено снизходителен към децата си.

Нов блясък очакваше тук самолюбието му.

Вратата на посолството беше преобразена в огромна триумфална арка, украсена с новия герб, даден от английския крал на победителя при Абукир заедно с титлата лорд и Нилски барон. От двете страни на вратата се издигаха две позлатени мачти, каквито поставят в тържествени случаи на венецианската Пиацета, а на върха им върху дълги тесни червени флагчета, развя-вани от морския ветрец, признателният народ можеше да прочете написано със златни букви името на Харис Нелсън.

Над стълбището, превърнато в свод от лаври, най-редки цветя образуваша инициалите от името на Нелсън. Копчетата по ливреите на прислугата, порцелановите сервизи, всичко, дори покривките на огромната трапеза от осемдесет куверта, наредена в картинната галерия, всичко, включително кърпите за хранене на гостите, носеше двата инициала, обградени с малък лавров венец; тиха музика, която нямаше да пречи на разговорите, долиташе отнейде заедно с леки парфюми; подобно вълшебния дом на Армида, просторният дворец беше изпълнен с витаещи във въздуха ухания и невидими мелодии. За да заемат местата си на трапезата, гостите очакваха само пристигането на двамата духовници, архиепископа Капече Дзурло и кардинал Фабрицио Руфо.

Щом пристигнаха и те, според правилата на дворцовия етикет, който повелява кралете да са навсякъде като у дома си, лакеите обявиха, че трапезата на техни величества е сложена.

На Нелсън беше отредено място срещу краля, между кралица Мария-Каролина и лейди Хамилтън.

Като древния неаполитанец Апиций – комуто Тиберий връщал от Капрея калканите, когато ги намирал прекалено едри или много скъпи, и който се самоубил, когато му останали само няколко милиона, под

предлог, че няма смисъл да живееш, щом си разорен – сър Уилям Хамилтън, поставяйки науката в услуга на гастрономията, бе наложил контрибуция върху произведенията от целия свят.

Хиляди свещи, отразени в огледалата, свещниците, кристалите, разливаха из вълшебната галерия по-ослепителна светлина от тая на слънцето в най-горещите часове на най-ясните и прозирни летни дни. Озарила златните и сребърни везби, отразена в разноцветните искри от медадите, ордените, диамантените кръстове по гърдите, тази светлина обгръщаше сякаш гостите с ореола, който превръща в очите на робските народи кралете, кралиците, князете, придворните, с една дума, големците на тоя свят, в полубожества, в по-висши, привилегирани създания.

При всяко ново ястие се пиеха наздравици; примерът бе даден от крал Фердинанд, който произнесе първия тост за славно царуване, безоблачно преуспяване и дълголетие на любимия му братовчед и августейши съюзник, английския крал Джордж III.

Противно на всички правила, кралицата вдигна наздравица за Нелсън, спасителя на Италия; Ема Лайона последва примера ѝ и пи за Нилския герой, след това му подаде чашата, до която бе допряла устните си, превърнали виното в пламък; и при всяка наздравица гръмваха бурни овации и ръкопляскания, които щяха сякаш да съборят залата.

Непрестанно растящият възторг стигна до лудост при поднасянето на десерта поради едно неочаквано обстоятелство.

Осемдесетте сътрапезници очакваха само знак от краля, за да станат от трапезата; кралят наистина се изправи и гостите последваха примера му; но кралят остана на мястото си. В същия миг глухата, протяжна, безкрайно тъжна песен, поръчана от Людовик XIV на Люли⁴⁰ в чест на изгнаника от Уиндзор Джеймс II, кралски гост в Сен Жермен – *God save the King*⁴¹ – гръмна в изпълнението на най-прекрасните гласове от театъра Сан Карло при акомпанимента на оркестър от сто и двадесет души.

Бурни ръкопляскания следваха всеки куплет, а последния по-шумно от другите, защото всички смятаха, че песента е завършена; но в същия миг един ясен, звънлив, треперещ глас запя куплет, добавен за случая, ценен повече поради намерението, което го бе продиктувало, отколкото като стихотворна творба:

40. Люли, Жан-Батист – флорентинец, придворен композитор на Людовик XIV (1632–1687). Б.пр.

41. „Боже, пази краля!“ – английският химн. Б.пр.

Нека всички да прославим
 на победата любимеца.
 За французите страшилище!
 Ведно с благородна Англия,
 на Нелсън гордата родина,
 древната земя на фараоните
 пее: „Боже, пази краля!“⁴² (буквален превод)

Тези толкова посредствени стихове предизвикаха нестихващи всеобщии акламации; но гласовете изведнъж замряха и уплашените погледи на гостите се насочиха към вратата, сякаш пред прага на залата бе застанал призракът на Банко⁴² или статуята на командора⁴³.

Висок мъж със заплашително изражение се бе изправил там в строгия, великолепен републикански костюм, изпъкващ до най-малките подробности от светлината в залата. Той беше в син мундир с широки ревери, извезана със злато червена жилетка, тесен бял панталон и високи обърнати ботуши; лявата си ръка бе сложил върху дръжката на сабята, дясната бе пъхнал в мундира и – непростимо безочие! – не бе свалил тривърхата шапка с трицветен султан, емблема на революцията, издигнала народа на престола и смъкнала кралете на ешафода.

Беше френският посланик, онзи Гара, който бе прочел в Тампъл⁴⁴ от името на конвента смъртната присъда на Людовик XVI.

Можем да си представим въздействието на тази поява в подобен момент.

Сред гробна тишина, която никой не мислете да наруши, Гара започна с твърд, звънлив и мощен глас:

– Въпреки непрекъснато подновяваните измени на лъжливиия двор, наричан кралство на Двете Сицилии, аз все още се съмнявах; пожелах да видя с очите си, да чуя с ушите си: видях и чух! Много по-категорично от римлянина, отнесъл в една гънка на тогата си предложение за мир или война на картагенския сенат, аз нося само война, защото вие се отказахте днес от мира. И така, крал Фердинанд, и така, кралица Каролина, имате война, щом я желаете; но това ще бъде, предупреждавам ви, безпощадна война, при която – въпреки героя на днешното тържество,

42. Банко – герой от Шекспировата трагедия „Макбет“; призракът му се явява на Макбет, който го е убил. Б.пр.

43. Молиеровият Дон Жуан кани на вечеря една от своите жертви, но вместо нея се явява статуята на баща ѝ. Символ на лош сюрприз. Б.пр.

44. Тампъл – резиденция на рицарите храмовници, където са били затворени Людовик XVI и семейството му. Б.пр.

въпреки безбожната държава, на която е представител – вие ще загубите престола и живота си. Аз напускам Неапол, този град на клетвопрестъпници; затворете вратите му след мене, съберете войската си зад стените, наредете оръдия по укрепленията, приберете флотовете в пристанищата си – от това отмъщението на Франция може да се забави, но ще остане все така неотменно и страшно; защото всичко ще се сгромоляса пред вика на великия народ: Да живее републиката!

И като остави новия Валтасар⁴⁵ и гостите му пред трите магически слова, прокълнители под сводовете, изписани сякаш пред очите на всички по стените на приемната зала, херолдът, дошъл като древен римски жрец да хвърли върху неприятелската земя едно окървавено нажежено копие – символ на война, – си тръгна бавно, като влачеше сабята си по стъпалата на мраморната стълба.

Едва заглъхнал, този шум бе последван от тропота на пощенска кола и на четирите ѝ яки коня.

45. Последният вавилонски цар, когото невидима ръка предрекла гибел с три думи, написани на стената в залата, където той пирувал. Б.пр.

V

ДВОРЕЦЪТ НА КРАЛИЦА ДЖОВАНА⁴⁶

В Неапол, накрай Мерджелина, почти на две трети от пътя по склона Паузилипе, където по онова време едва можеше да мине кола, съществуваше една странна развалина, разположена върху подводна скала, блискавана непрекъснато от морските вълни, които по време на прилив проникват в долните помещения; нарекохме тази развалина странна и тя е наистина странна, защото е недовършен дворец, полурухнал, преди да е бил обитаван.

Народът, който пази по-упорито в паметта си спомена за престъплението, отколкото за добродетелите, народът, забравил в Рим възрожденските царувания на Марк Аврелий и Траян, не показва на пътешественика нито следа от паметник, свързан с живота на двамата императори; народът обаче, възхитен и днес от отровителя на Британикус и убиец на Агрипина, свързва сина на Домиций Ахенобарб с всички паметници, дори когато те са били изградени осемстотин години след него, и показва на всеки минавач баните на Нерон, кулата на Нерон, гроба на Нерон; така постъпва и населението на Неапол, като е кръстило развалините в Мерджелина дворец на кралица Джована, въпреки явното опровержение, дадено от архитектурата му, която е от XVII век.

С кралица Джована той няма нищо общо; строен двеста години след царуването на безсрамната анжуйка, този дворец е бил издигнат не от съпругата кралеубийца на Андреа или от прелюбодейката, любовницата на Серджани Карачоло, а от Ана Карафа, жена на херцог Ди Медина, любимец на херцог Оливарес (наричан графа херцог и любимец на крал Филип IV). Изпадайки в немилост, Оливарес повлича и Медина, който е бил извикан в Мадрид, като оставя в Неапол съпругата си, изложена на двойна омраза, предизвикана от нейната гордост и от неговата тирания.

Колкото по-смирени и безгласни са народите при благополучието на своите угнетители, толкова по-безпощадни са те в деня на провала им. Неаполитанци, които не се обаждат дори шепнешком, докато бегаят властта на изпадналия в немилост вицекрал, изляха злобата си към него върху жена му; и Ана Карафа, сломена от презрението на аристокрацията и от оскъблението на простолудията, напусна Неапол, като

46. Кралица Джована (или Жана) – неаполитанска кралица от XIV в. Б.пр.

се оттегли в Портичи, където умря, оставяйки двореца си недовършен – като символ на разрушеното й щастие.

Оттогава народът превърна този каменен гигант в прицел на своите злокобни суеверия; при все че въображението на неаполитанци не е много склонно към мъглявата северна поезия и призраците, обичайни гости на мъглите, не смеят да се появяват в ясения, прозрачен въздух на съвременната Партенопа, те населиха – неизвестно защо – тази развалина с неznайни, злосторни духове, които правят магии на невярващите, дръзнали да се залутат из тоя скелет, или на ония, още по-дръзки, които са се опитвали да го довършат въпреки проклятието, тегнешо над него, и въпреки морето, което все повече и повече го залива в непрестанното подравняване на брега: човек би казал, че този път неподвижните безчувствени зидове са наследили човешките страсти или че отмъстителните души на Медина и Ана Карафа са се върнали след смъртта си да обитават пустото рухващо жилище, което не са могли да обитават приживе.

Към средата на 1798 година това суеверие се бе засилило още повече от разказите, разпространявани главно между населението на Мерджелина, най-близко до тези зловещи предания. Разправяха, че от някое време в двореца на кралица Джована – защото, както вече казахме, народът продължаваше да го нарича с това име и ние ще го запазим като литератор, макар да го отричаме като археолог – се чувало дрънкане на окови, придружено със стенания; през зеещите прозорци се виждало как бледосинкави светлини блуждаят самотно под тъмните сводове из влажните необитавани зали; мнозина – главно Басо Томео, комуто имаха пълно доверие – твърдяха също, че тези развалини са станали свърталище на злосторници. Ето с какви доказателства Басо Томео подкрепяше своето твърдение.

В една бурна нощ, когато въпреки страха от прокълнатия дворец бил принуден да потърси подслон в заливчето, издълбано в скалата, върху която е застроен дворецът, Томео зърнал как в мрачината на бездънните коридори се плъзгат сенки, облечени в дългите бели раса на бианките, тоест покаяниците, подкрепящи последните мигове на осъдените на обесване или гилотиниране. Нещо повече, към полунощ – можеше да уточни часа, защото чул ударите на часовника от черквата Мадона ди Пие ди Грота – видял как един от тия хора или духове се показал на скалата, под която той бил завързал лодката си, и се спрял за миг; след това се плъзнал бързо по стръмния насип към морето и тръгнал право към него. Уплашен от привидението, Томео затворил очи и се престорил на заспал. Само след миг усетил как лодката му се наклонява от тежината

на чуждо тяло. Още по-уплашен, той приповдигнал клепки, колкото да разбере какво стана над него, и зърнал като през мъгла как призрактът се навежда с кама в ръка.

Само след миг усетил до гърдите си острието на тази кама; но Томео бил убеден, че човекът или духът, с когото имал работа, иска просто да се увери дали той наистина спи; затова не мръднал, постарал се да диша равномерно, като човек потънал в дълбок сън; и наистина, след като го попритиснало за миг, ужасното привидение се изправило на скалата и започнало да се изкачва по нея също така леко, както било слязло, спряло се за момент на върха ѝ, както при слизането, за да се увери дали Томео продължава да спи, след това изчезнало в развалините, откъдето било излязло.

Първата мисъл на Басо Томео била да грабне веслата и да загребе с все сили; по размислил, че бягството му ще бъде забелязано, ще се разбере, че не е спал, а се е преструвал на заспал, откритие, което би могло да бъде съдбоносно за него било веднага, било по-късно.

Във всеки случай впечатлението, останало у стария Басо Томео, било така дълбоко, че той напуснал Мерджелина заедно с тримата си сина, Дженари, Луиджи и Гаetano, с жена си и дъщеря си Асунта и се заселил в Маринела, в другия край на Неапол, на отсрещния бряг на пристанището.

Населението на Неапол, по-суеверно от всички други, вярваше, разбира се, на всички слухове от тоя род. Всеки ден или поточно всяка вечер от Паузилипе до черквата Мадона ди Пие ди Грота в стаята, където се събираше цялото семейство, или в лодките, където рибарите чакаха да дойде ред за изтегляне на мрежите, се разказваха все нови и нови случки, обогатени с какви ли не подробности, едни от други по-ужасни.

А интелигентните хора, които мъчно можеха да повярват в появата на призраци или в това, че развалините са прокълнати, първи разпространяваха тия слухове или най-малко не ги опровергаваха; защото събитията, дали повод за тези народни поверия, се дължаха според тях, на причини много по-сериозни и главно много по-опасни от появата на духове и стенания на прокълнати души; ето какво всъщност разказваха шепнешком, с неспокойно оглеждане, баща на сина си, брат на брата, приятел на приятеля: вбесена от събитията, настъпили във Франция с френската революция и отвели на ешафода зет ѝ Людовик XVI и сестра ѝ Мария-Антоанета, Мария-Каролина организираше за преследване на якобинците държавната хунта, която бе осъдила на смърт, както е известно, тримата младежи: Емануеле ди Део, Виталиано и Галиани, които

взети заедно, нямаха възрастта на един старец; но като видяла недоволството, предизвикано в Неапол от трите екзекуции и склонността на населението да провъзгласи тримата виновници за мъченици, кралицата пристъпила скришом към по-безшумни, но не по-малко сигурни отмъщения и устроила в една стая на двореца – известна под името тъмната стая, защото съдиите и обвинителите оставали на тъмно – таен съд, наречен съдът на светата вяра; в тази стая и пред този съд се приемали доносите на обвинителите, които се явявали не само анонимно, но и с маска; издавали се присъди в отсъствие на обвиняемите, които ги узнавали едва когато се озовавали пред изпълнителя им Паскуале ди Симоне, известен в Неапол – все едно дали горното обвинение към Каролина Австрийска е било вярно или не – с прозвището „палачът на кралицата“.

Този Паскуале ди Симоне прошепвал, както уверяваха, само една дума на осъдения, преди да му нанесе удара, и при това, добавяха хората, го нанасял така точно, че нямало случай някой от жертвите му да остане жива; освен това твърдяха, че за да няма съмнение откъде идва ударът, убиецът оставял в раната кама с издълбани на дръжката две букви с кръст помежду им: С.Ф., началните букви на двете думи Санта феде⁴⁷.

Мнозина твърдяха, че са прибирали такива трупове и са намирали в раната камата на отмъщението; но много повече бяха тези, които признаваха, че хуквали да бягат щом видят някой проснат труп, без да си дадат труд да проверят дали камата е останала в раната, а още по-малко дали – като камата на германската Санта Веме⁴⁸ – има на дръжката си някакъв знак, сочещ ръката, която си е послужила с нея.

Носеше се най-после и трети слух, може би не най-верен, макар и най-правдоподобен: именно, че банда злосторници – едно обикновено явление в Неапол, където галерите са просто извънградски домове за престъпления – действат за своя сметка и си осигуряват безнаказаност, като уверяват яли просто оставят хората да вярват, че са изпълнители на кралски отмъщения.

Което и обяснение да е вярно или най-близко до истината, на същия този 22 септември вечерта, когато на дворцовия площад, по Меркатело и по Корсо деле Пине излитаха фойерверки, когато множеството, напомнящо шумна река между стръмни брегове, се изливаше под пламтящия свод на илюминациите към единствената артерия, оживяваща Неапол от единия до другия му край, именно улица Толедо, когато в

47. Санта феде (ит.) – света вяра. Б.пр.

48. Санта Веме – таен съд, учреден във Вестфалия в XII в., за да принуждава феодалите да бъдат справедливи. Б.пр.

двореца на английското посолство започваха да се съвземат след смущението, предизвикано от появата на френския посланик, и от проклятието, изречено от него, една дървена вратичка, водеща към най-безлюдния кът по склона Паузилипе, между Фризката скала и гостилница Скиава, една дървена вратичка се отвори отвън навътре, за да пропусне някакъв мъж, загърнат в широк плащ, който закриваше долната половина на лицето му, скрито в горната си половина от нахлупена до очите широкопола шапка.

Мъжът затвори грижливо вратата зад себе си и пое по тясна пътечка, която се изкачваше стръмно по насипа, спускаше се също така стръмно към морето и се насочваше право към двореца на кралица Джована. Само че вместо да отведе до двореца, пътечката стигаше до остра скала, която се издигаше на десет-дванадесет стъпки над пропастта. Вярно е, че в този момент на скалата беше подпряна дъска, опряна с другия си край върху рамката на прозорец от първия етаж на двореца, образувайки по този начин подвижен мост, тесен почти колкото острието на бръснача, по което човек трябва да мине, за да стигне до Мохамедовия рай. Но при все че мостът беше толкова тесен и подвижен, мъжът с плаща тръгна по него безгрижно като човек, свикнал с този път; само че когато той наближи прозореца, друг мъж отвътре свали маската си и препречи пътя на новодошлия, като опря пистолет в гърдите му. Идващият очакваше сякаш това препятствие, защото не прояви никакво безпокойство и без да се развълнува, без дори да даде вид, че се е уплашил, направи някакъв масонски знак, прошепна на оня, който му препречваше пътя, началото на някаква дума, която другият доизрече, освобождавайки в същото време достъпа в развалината, и мъжът с плаща слезе от перваза на прозореца в стаята.

Щом слезе, новодошлият поиска да замести другаря си на поста пред прозореца, какъвто беше навярно обичаят, за да чака следващия посетител – както на стълбите в кралската гробница Сен Дени последният починал френски крал очаква своя заместник.

– Безполезно – каза другарят му, – всички сме вече тук с изключение на Веласко, а той ще дойде едва в полунощ.

Двамата напрегнаха сили и издърпаха подвижния мост, който водеше от скалата до сградата, изправиха го до стената и след като отнеха на непосветените всяка възможност да стигнат дотук, изчезнаха във вътрешността на развалините, където беше още по-тъмно, отколкото навън.

Но колкото и дълбок да беше този мрак, той не криеше никакви тайни за двамата другари: те тръгнаха без колебание по нещо като

коридор, където през пукнатините в тавана проникваха искрици звездна светлина, и стигнаха така до първите стъпала на стълба без парапет, достатъчно широка все пак, за да може да се върви без опасност по нея. До един прозорец в стаята, до която отвеждаше стълбата, с изглед към морето, се съзираше човешка фигура, която поради своя по-плътен черен цвят се виждаше отвътре, но не би могла да бъде забелязала отвън.

Този полупризрак се обърна при шума на стъпките.

– Събрахте ли се всички? – попита той.

– Да, всички сме – отвърнаха двата гласа.

– Тогава – каза призракът – остава ни да чакаме само пратеника от Рим.

– А закъснее ли малко, съмнявам се дали ще може да дойде, поне тази нощ – каза мъжът с плаща, като хвърли поглед към вълните, започнали вече да се пенят от първия лъх на сирокото.

– Да, морето се сърди – отговори призракът. – Но ако този човек е наистина обещаният от Еторе, той няма да се спре пред такава дреболия.

– Пред такава дреболия! Добре го каза, Габриеле! Задуха ли южен вятър, след един час морето ще бъде недостъпно: казва ти го племенник на адмирал.

– Ако не дойде по море, ще дойде по суша, ако не дойде с лодка – ще доплува, ако не доплува – ще пристигне с балон – обади се младежки, свеж и силен глас. – Знам си аз човека, защото съм го виждал на дело. Щом е казал на генерал Шанпионе: „Ще отида!“, значи ще дойде, дори ако трябва да мине през ада.

– Пък и не е закъснял – продължи мъжът с плаща. – Срещата ни е между единадесет часа и полунощ, а – той раздрънка един будилник, – както виждате, няма още единадесет.

– Тогава – каза този, който се бе обявил за адмиралски племенник и смяташе, че на това основание разбира от време – на мене като най-млад се пада да остана на пост пред прозореца, а вие, зрели и разумни мъже, да разисквате. Слезте в съвещателната зала, аз ще остана тук и ще ви предупредя, щом зърна лодка със светлинка на носа.

– Няма какво да разискваме, но има да си разменим някои новини. Съветът на Николино е добър, макар че е от луда глава.

– Ако ме смятате наистина за луда глава – каза Николино, – тук има четирима още по-луди от мене: тези, които знаят, че съм луд и въпреки това са ме приели в своите заговори. Защото, скъпи приятели, макар да се наричат филомани и да се събирате под предлог за научни

съвещания, вие сте чисто и просто франкмасони, една забранена секта в кралството на Двете Сицилии, и заговорниците за свалянето на негово величество крал Фердинанд и за провъзгласяването на Партенопска република, а това престъпление се нарича държавна измяна и влече смъртно наказание. За смъртното наказание ние с моя приятел Еторе Карафа малко искаме да знаем, защото като патриции ще ни отсекаат главите, а такава злополука не наврежда на герба ни, но ти, Мантоне, ти, Скипани, и Чирило, който е долу, всички вие, смели, храбри, учени, достойни хора, сто пъти по-ценни от нас, но за жалост родени като простосмъртни, ще бъдете чисто и просто обесени. Ах, как ще се смея, скъпи приятели, когато от прозорчето на манайата⁴⁹ ви гледам как се люшкате на въжето, ако, разбира се, светейшият синьор дон Паскуале ди Симоне не ме лиши от това удоволствие по заповед на нейно величество кралицата... Хайде, вървете да разисквате! И ако има да се върши нещо невъзможно, за каквото е годен само някой луд, спомнете си за мене.

Тези, към които беше отправен съветът, споделяха навярно мнението на човека, който го даваше; защото оставиха Николино на пост пред прозореца, като се смееха и вдигаха рамене; слязоха по извита стълба, до която достигнаха отблясъци от лампата в една ниска стая, издълбана в скалата под морското равнище и отредена по всяка вероятност от архитекта на херцог Ди Медина за благородната цел да се държат в това помещение с прозаичното име изба най-хубавите испански и португалски вина.

В тази изба – защото въпреки поетичността и сериозността на нашата тема ние сме длъжни да назоваваме нещата с истинските им имена, – в тази изба седеше угрижен мъж, който размишляваше, подпрял лакът върху каменна маса, отметнатият назад плащ откриваше осветено от лампата лице, пребледняло и отслабнало от бдения. На масата пред него лежаха хартия, пера и мастило, а под ръка имаше чифт пистолети и кама.

Този човек беше прочутият лекар Доменико Чирило.

Останалите трима заговорници, изпратени от Николино да разискват и назовани от него Скипани, Мантоне и Еторе Карафа, пристъпиха един след друг в кръга от бледата мигаща светлина на лампата, свалиха плащовете и шапките си, сложиха пред себе си по чифт пистолети и кама и започнаха не да разискват, а да си разменят слуховете, разнасяни из града, които всеки от тях бе успял да събере.

49. Манайа (ит.) – италианско название на ешафода. Б.пр.

Тъй като ние сме наравно и дори по-добре от тях осведомени за всичко станало през този преизпълнен със събития ден – ако читателите ни разрешават, – ще оставим тримата приятели да разговарят на тая тема, която не представлява вече интерес за нас, и ще опишем накратко живота на петимата мъже, призовани да играят важна роля в събитията, които се заехме да разкажем.

VI ПРАТЕНИКЪТ ОТ РИМ

Да видим следователно какви са тия петима мъже, от които Николино, с жизнерадостната си насмешливост, изпрати трима на въжето и двама на гилотината, без да пощади и себе си – предсказание, което впрочем щеше да се изпълни за четиримата.

Този, когото представихме сам, седнал облакътен на каменната маса и потънал в размишления, лекарят Доменико Чирило, беше Плутархов образ; един от най-силните представители на древния свят, живели някога на неаполитанска земя. Той не принадлежеше нито към страната, нито към времето, където беше попаднал, и имаше почти всички качества, от които само едно стигаше, за да превъзхожда другите хора.

Роден беше през 1734 година – когато Карло III бе стъпил на престола – в селцето Грумо в Тера ди Лаборе. Родът му е бил винаги прочут с именити лекари, учени, естественици и безукорно честни съдии. Още преди да навърши двадесет години, той се явява на конкурс за катедра по ботаника и я получава. След това пътува във Франция, сприятелява се с Ноле, Бюфон, Д'Аламбер, Дидро, Франклин⁵⁰ и ако – според собствените му признания – не обичал толкова майка си, щял да се откаже от истинската си родина, за да остане в тази, която сърцето му бе избрало.

Когато се завърнал в Неапол, той продължил образованието си и станал един от първите лекари на своето време; но сега беше познат предимно като лекар на бедните, защото, казваше той, за истинския християнин науката трябва да бъде не източник за печалби, а средство за подпомагане на тези, които са в нищета; така, ако се случеше да го повикат едновременно при някой богат гражданин и при някой беден ладзароне, той отиваше първо при бедняка, комуто помагаше най-напред със знанията си, докато е в опасност, а след това, когато болният започваше да оздравява, го подкрепяше и парично. Въпреки това или по-точно поради това дворот гледаше на него с лошо око през 1791 година,

50. Ноле, абат Жан – прочут френски физик (1700–1770); Бюфон, Жорж, граф дьо – френски писател и естественик (1707–1788); Д'Аламбер, Жан – френски математик, физик и философ (1717–1783); Дидро, Дени – френски философ, основател на Енциклопедията (1713–1784); Франклин, Бенджамин – американски учен, философ и държавник, изобретил гръмоотвода (1706–1790). Б.пр.

когато страхът от революционните принципи и омразата към Франция настроиха Фердинанд и Каролина против всички разумни и благородни неаполитанци.

Оттогава той беше почти в немилост и като не виждаше за своята нещастна страна друга надежда освен една революция, извършена с помощта на французите, които обичаше почти наравно със собствената си майка и родина, се бе включил – с философската решителност на своята душа и ведрата, кротка упоритост на характера си – в един заговор, целещ да замени мрачната, брутална тирания на Бурбоните с разумната братска власт на Франция. Той не се самоизмамваше – знаеше, че залага главата си, но спокойно, без пресилено въодушевление, упорстваше в своето намерение въпреки всички опасности, както би упорствал, излагайки собствения си живот, да лекува едно население, заболяло от холера или тиф. Другарите му, по-млади и по-буйни от него, изпитваха при всички случаи необикновена почит към неговите мнения; той беше нишката, която ги водеше през лабиринта, светилникът, който следваха в мрачината; а тъжната му усмивка пред опасността, нежното умиление, с което говореше за избраниците, удостоени с щастието да умират за човечеството, упражняваха върху тяхното съзнание въздействието, приписано от Вергилий на звездата, отредена да разпръсква тъмнината и ужасите на мрака и да ги заменя с покровителствената, благотворна тишина на нощта.

Еторе Карафа – граф Ди Руво и херцог Д'Андриа, – същият, който се бе намесил в разговора, за да поръчителства за неизменната воля и студената смелост на човека, когото очакваха, беше един от ония атлети, които бог е създал за политически борби, с други думи, един Дантон аристократ, с безстрашно сърце, неумолима душа и безмерно честолубие. Той обичаше по инстинкт трудните начинания, тичаше към опасността така, както други биха бягали от нея, не искаше и да знае за средствата, стига само да достигне целта. Силен в живота, той се оказа още по-силен в смъртта; с една дума, това беше един от ония мощни лостове, които провидението, покровител на народите, дава в ръцете им, за да се освободят. Той беше потомък на именития херцогски род Д'Андриа, а сам имаше титлата граф Ди Руво; но презираше и нея, и ония свои прадеди, които не бяха успели да спечелят признателността на историята с такива качества, с каквито той се стремеше да я спечели, като повтаряше безспир, че робски народ няма благородници. Въодушевил се бе още от първия полъхна революционните идеи, дошли в Неапол заедно с Латуш-Тревил⁵¹, втурнал се бе с обичайното си безстрашие по опасния

революционен път, и макар че беше задължен по силата на положението си да се явява в двора, бе станал най-пламенен апостол, най-усърден разпространител на новите идеи; навсякъде, където се говореше за свобода, като магия се появяваше веднага и Еторе Карафа. Затова още през 1793 година бе арестуван с първите патриоти, посочен от държавната хунта, и бе откаран в замъка Сан Елме; там бе влязъл във връзка с мнозина млади офицери от охраната на крепостта.

Пламенното му слово им вдъхна любов към републиката; скоро ги свърза такова приятелство, че пред опасността да бъде осъден на смърт той не се поколеба да им поиска помощ, за да избяга. Тогава в тези благородни сърца се поведе борба; едни казваха, че човек не трябва да измени на своя дълг, дори от любов към свободата, а тъй като те бяха натоварени с охраната на замъка, биха извършили престъпление, ако съдействат за бягството на един затворник, макар този затворник да им е приятел или дори брат. Други, напротив, настояваха, че за свободата и за спасението на нейните защитници един патриот трябва да жертва всичко, включително и честта си.

Най-после един млад лейтенант от сицилианския град Кастелджироне, по-пламенен патриот от другите, се съгласи не само да стане съучастник, но и да придружи графа в бягството му; в това бягство и на двамата помогна дъщерята на един офицер от гарнизона, влюбена в Еторе; тя му достави въже, за да се спусне от горния етаж на затвора, докато младият сицилианец го чакаше долу.

Бягството мина благополучно; но бегълците нямаха еднаква съдба; сицилианецът бе заловен, осъден на смърт и по благоволение на Фердинанд помилван, като смъртната присъда бе заменена с доживотен затвор в ужасната фавинянска тъмница.

Еторе се укри в дома на свой приятел в Портичи; оттам по пътеки, познати само на планинците, се измъкна от кралството, отиде в Милано, намери там французите и се сприятели с тях като последовател на принципите им. Те от своя страна оцениха неговата пламенна душа, неукротимо сърце и желязна воля. Прекрасният характер на Шанпионе се стори на италианеца изваян по образа на фокиевци⁵² и филопоменовци⁵³; той се причисли към неговия щаб без определена длъжност и когато

51. Латуш-Тревил, Луи – френски адмирал (1745–1804). Б.пр.

52. Фокий – атински държавник, осъден на смърт за примирителната си политика към Филип Македонски (402–317 пр.н.е.). Б.пр.

53. Филопомен – гръцки генерал, вожд на ахейската лига, разбита от пелопонесци с помощта на Рим (253–183 пр.н.е.). Б.пр.

след падането на Пий VI и провъзгласяването на римската република френският генерал отиде в Рим, Еторе го придружи; тогава, дошъл толкова близо до Неапол и не загубил надежда да предизвика там революционно движение, той се върна в кралството по същия път, по който бе избягал, и – не вече като проскрипт, а като заговорник – отиде да поиска убежище у същия приятел, при когото се бе укрив по-рано, у споменатия вече от нас Габриел Мантоне; от неговия дом бе писал на Шанпионе, че смята Неапол узрял за бунт и моли да му изпратят сигурен, спокоен и хладнокръвен мъж, който да прецени сам настроенията и положението: този именно пратеник очакваха сега.

Габриел Мантоне, у когото Еторе Карафа се бе приютил и го бе увлякъл без усилие в борбата за свобода, беше като самия Еторе тридесет и четири-пет годишен савоец, както личеше от името му; той обладаваше херкулесовска сила и съответна воля; притежаваше смелото красноречие и разумната сърдечност, от които при изключителни обстоятелства бликват неповторими слова, изпълващи с трепет историята, задължена да ги изпише. Това не му прече обаче в ежедневието да измисля забавни вицове, които не достигат до потомството, но се харесват на съвременниците. Постъпил в неаполитанската артилерия през 1784 година, той бе произведен в младши лейтенант в 1787, преместен бе в 1789 като лейтенант в артилерийския полк на кралицата, повишен бе в 1794 в чин старши лейтенант и най-после, в началото на 1798, бе станал капитан, командир на полка си и адютант на генерал Фонсека.

Онзи от тримата конспиратори, когото нарекохме Скипани, беше калабриец. Неговите отличителни черти бяха вяръност и храброст; сигурен изпълнител, щом е под заповедите на двама гениални вождове като Мантоне и Еторе Карафа; изоставен на себе си, той ставаше опасен поради прекалената си дързост и прекаленото си родолюбие. Беше бойна машина, която нанася сигурни и страшни удари при условие, че се движи от ловки машинисти.

Що се отнася до Николино, останал като най-млад от всички на пост край прозореца, за да наблюдава носа Паузилипе, той бе красив двадесетинагодишен благородник, племенник на същия Франческо Карачоло, който командваше, както видяхме, галерата на кралицата и отказа да присъства на вечерята, а отклони и поканата за племенницата си Чечили за бала у английския посланик или по-точно у английската посланица; беше освен това брат на херцог Ди Рока Романа, най-елегантният, най-големият авантюрист и рицар между поклонниците на кралицата, запомнен в Неапол като южен образ на нашия херцог Дьо

Ришельо⁵⁴, любовника на мадмоазел Дьо Валoa⁵⁵ и победител при Маон⁵⁶; само че Николино, дете от втори брак, беше син на французйка, възпитан от майка си в любов към Франция и получил от тази половина на кръвта си лекомислието и безгрижието пред опасността, които превръщат при нужда приятния човек в герой и героя в приятен човек.

Докато другите четирима събеседници, протегнали подсъзнателно ръка към оръжията си, разменяха тихо онези обнадеждаващи слова, с каквито заговорниците се насърчават (макар че колкото и да са обнадеждаващи, в тях все пак проблясва от време на време кама или пък с трепета, който пробуждат в сърцата, те напомнят на политическите дамклевецци, че над главата на всекиго от тях виси меч), Николино, безгрижен както се полага на двадесетгодишен младеж, мечтаеше повече за любов, олицетворявана засега от една придворна дама на кралицата, отколкото за свободата на Неапол, и без да отделя поглед от нос Паузилипе, следеше по небето началото на бурята, предсказана от Франческо Карачоло на кралицата, а от самия Николино на другарите му.

И наистина от време на време се чуваше тътен на далечна гръмотевица, предшествана от светкавици, които разкъсваха тъмните облаци, плуващи от юг към север, и озаряваха с призрачна светлина черната скала на Капри, която потъваше в мрак веднага, щом светкавицата угаснеше, и се сливаше отново с плътните облаци, опиращи до нея. Тежкия, всеизсушаващ вятър, който носеше до самия Неапол пясъци от Либийската пустиня, нахлуваше на внезапни пристъпи и издигаше над морската шир искрящи вълни, които я превръщаха в огнено езеро, потъващо почти веднага в плътен мрак.

Сред поривите на тоя вятър, страшилище за рибарите, множество малки лодки бързаха да се приберат в пристанището; едни, отнасяни от своите триъгълни платна, пореха водите с огнена бразда, други плаваха с усилие като огромни паяци и дращеха морето с весла, пръскащи при всеки удар цял сноп искрящи водни пръски. Те се приближаваха бързо към сушата и изчезваха постепенно зад тежката неподвижна маса на замъка дел'Уово и фара на вълнолома, разливащ жълтеникава светлина сред мъгливо сияние, каквото виждаме преди лошо време около луната. Накрая морето опустя, сякаш да даде простор за предстоящата битка между ветровете от четирите посоки на света.

54. Ришельо, Арман – губернатор на Одеса по време на емиграцията си; министър-председател на Франция от 1815–1818 (1766–1822). Б.пр.

55. Прочута авантюристка, незаконна дъщеря на барон Дьо Валoa (1756–1794). Б.пр.

56. Маон – главен град на о-в Минорка (от Балеарските острови). Б.пр.

В този миг на нос Паузилипе се мярна – едва видима точка в простора – една червеникава светлинка, съвършено различна от серния лъх на бурята и искрящите излъчвания на морето; светлинката се движеше право към двореца на кралица Джована. И сякаш появата ѝ беше някакъв знак, от нос Кампенела до нос Мизена проехтя гръм, а небето се разтвори в същото направление и разкри пред уплашения поглед необозримата бездна на всемира. Ветрове от всички посоки на света се кръстосаха и впиха в морето със скоростта и трясъка на ураган; вълни излетяха без задръжка, изхвърлени сякаш от подземен кипеж; бурята бе строшила своите вериги и тичаше като разярен лъв из водната циркова арена.

При тази страхотна гледка в морето и в небето Николино извика с глас, от който заговорниците потрепераха в подземията на стария дворец; те се втурнаха по стъпалата и щом стигнаха до прозореца, разбраха какво става.

Лодката, с която несъмнено идваше очакваният пратеник, беше настигната от бурята наред пътя от Паузилипе до двореца на кралица Джована; смъкнала бе веднага малкото си четвъртито платно, с което бе плавала досега, и подскочаше уплашено по вълните, о които веслата на двама яки гребци правеха усилие да се закачат.

Както Еторе Карафа бе предположил, нищо не бе спряло младежа с бронзово сърце, когото чакаха. Както беше уговорено по предварително начертания план – и то повече от предпазливост за неаполитанските заговорници, отколкото за пратеника, когото френската униформа и званието адютант на генерал Шанпионе щяха да защитят в един град на съюзното кралство и в една приятелска столица, – той бе напуснал Рим от „Санта Мария“, стигнал бе до морския бряг, оставил бе коня си в Пуцоле под предлог, че е много уморен и не може да продължава; а от там, кое със заплахи, кое с обещание за голямо възнаграждение, бе убедил двама моряци да тръгнат въпреки изгледите за буря; при все че роптаеха срещу тази дързост, те тръгнаха сред ахкания и вайкания от страна на жените и децата си, които ги изпратиха до самите мокри плочи на кея.

Опасенията им се сбъднаха, затова, щом стигнаха в Низида, те поискаха да оставят пътника на сушата и да се заслонят зад вълнолома; но младежът, без да се разсърди или да им каже някоя излишна приказка, откачи двата пистолета от колана си, насочи ги срещу непокорниците, които разбраха по спокойната решителност на лицето му, че с тях е съвършено, ако изоставят веслата, наведоха се отново над тях и тласнаха лодката напред.

Така стигнаха до заливчето Пуцоле в Неаполитанския залив и попаднаха в центъра на бурята, която не виждаше из безбрежния воден простор нищо друго за рушене, затова сякаш съсредоточаваше цялата си ярост върху тази малка лодка.

Петимата заговорници застанаха за миг неподвижни и безмълвни; първият поглед към попадналия в опасност наш ближен всякога ни стъписва; след това от сърцето бликва изведнъж неудържимият, властен, естествен порив – необходимостта да му се притечем на помощ.

Еторе Карафа наруши пръв мълчанието.

– Въжета! Въжета! – викна той, като изтриваше потта, оросила изведнъж челото му.

Николино разбра и хукна; закрепил отново дъската над пропастта, скочи от прозореца върху дъската, от дъската на скалата и след десет минути се завърна с въже от един обществен кладенец.

През това време, колкото и кратко да беше то, силата на бурята се бе удвоила; но тласкана от нея, лодката се бе доближила и беше вече само на няколко десетки метра от двореца; само че вълните се блъскаха с такава ярост о скалата, над която той беше построен, че приближаването беше не надежда, а удвоена опасност; защото разпенените вълни изпръскваха лицата на заговорниците, надвесени от прозореца на първия етаж, тоест на двадесет-двадесет и пет стъпки над водното равнище.

Пламъчето до носа на лодката, което можеше да бъде угасено от всяка вълна, която я обливаше, осветяваше двамата моряци, превити над веслата със сгърчени от ужас лица; а изправен като закован сред лодката, с шибани от урагана коси, загледан усмихнато във вълните, които подскачаха и ревяха край него като глутницата при Сцила⁵⁷, младежът приличаше на божество, което заповядва на бурята, или – нещо много по-велико – като човек, непознаващ страх.

Той заслони с ръка очите си и насочи поглед към огромната развалина – личеше, че се надява да го чакат и се опитва да различи в тъмнината тези, които го очакваха; една светкавица, озарила тъмната грапава фасада на старата постройка, му дойде на помощ и той можа да види петимата тревожно скупчени мъже, които му извикаха в един глас:

– Смелост!

Огромна вълна, отхвърлена от скалистата основа на двореца, връхлетя в същия миг върху лодката, угаси огъня и сякаш я погълна.

57. Сцила и Харибда – чудовища, застанали от двете страни на Месинския проток и поглъщащи моряците (гр.мит.). Б.пр.

Всички притаиха дъх; Еторе Карафа сграбчи отчаяно косите си; но един силен и спокоен глас надделя над рева на бурята:

– Факла!

Този път изхвъркна Еторе Карафа; в ниша на стената имаше факли, приготвени за тъмните нощи; той грабна една от тях, запали я от лампата на каменната маса, след това го зърнаха върху външната площадка на скалата, откъдето се наведе над морето и протегна към лодката смолистата факла сред облак от пяна, която не успяваше да я изгаси.

И ето че, изникнала сякаш от морската бездна, лодката се появи отново само на няколко стъпки от подножието на двореца; двамата гребци, отпуснали веслата и вдигнали ръце към небето, призоваваха на колелене Света Богородица и Свети Януарий.

– Въже! – извика младежът.

Прегърнат през кръста от великана Мантоне, Николино стъпи върху перваза на прозореца, примери се и хвърли в лодката единия край на въжето, което Скипани и Чирило държаха за другия му край.

Но въжето бе току-що попаднало с плясък в лодката, когато огромна нова вълна, този път откъм морето, я запрати неудържимо върху подводната скала. Чу се зловещ трясък, последван от отчаян вик; и лодката, гребците, пътникът – всичко изчезна.

Само от гърдите на Скипани и Чирило се изтръгна един и същи вик:

– Улови го! Улови го!

И започнаха да теглят въжето към себе си.

И наистина след миг морето се разтвори в подножието на скалата и при светлината на факлата, протегнатата от Еторе Карафа над бездната, всички видяха младия адютант, който се покатери с помощта на въжето по скалата, сграбчи ръката на граф Ди Руво, скочи на площадката, измокрен от глава до пети, и докато приятелят му го притискаше в обятията си, той вдигна глава към своите спасители и със спокоен поглед, с глас, в който не проличаваше никакво вълнение, им каза просто:

– Благодаря!

В същия миг проехтя гръмотевица, която искаше сякаш да изтръгне двореца от гранитната му основа; светкавицата блесна и запрати огнени стрели през всички пукнатини на руината, морето се нахвърли със страхотен рев до самите колене на двамата младежи.

А Еторе Карафа с южняшки възторг, подчертаващ още повече душевното му спокойствие, вдигна почти предизвикателно факлата си към мълнията:

– Трещете, мълнии! Пламтете, светкавици! Ревете, бури! – провикна се той. – Ние сме от рода на гърците, изгорили някога Троя, а този – добави той, като прегърна приятеля си, – той пък е потомък на Аякс⁵⁸, Елеевия син; и ще се спаси против волята на боговете!

58. Герой от „Илиадата“, когото богът на морето Нептун погълнал заради безверието му.
Б.пр.

VII СИНЪТ НА МЪРТВАТА

Особеността на големите природни катаклизми и на големите политически кризи – а ще побързаме да кажем, че тя не прави ни най-малко чест на човечеството – се състои в насочване интереса към ония личности, които и в двата случая играят главните роли и от които се очаква спасение или победа, като второстепенните действащи лица се изтласкват в сянка, изоставени на грижите на баналното и безгрижно провидение, което случайните или родени егоисти използват, за да стоварят върху Господа всички нещастия, при които не са си дали труд да окажат помощ.

Така стана и когато лодката с пратеника, очакван с такова нетърпение от заговорниците, бе захвърлена върху подводната скала и се разби при сблъскването. Е добре, петимата мъже от най-доброто общество, с честни и състрадателни сърца, пламенни апостоли на човеколюбието, готови да пожертват живота си за родината и сънародниците си, забравиха напълно, че двама техни близки, синове на същата родина и следователно техни братя, изчезнаха в бездната, а се заеха само с този, с когото ги свързваше не само общ, но и личен интерес, като насочиха към него цялото си внимание и подкрепа, защото мислеха, че за един живот, така необходим за техните намерения, не е много скъпо да се заплати с две второстепенни съществувания, изложени от него на гибел, за която те дори не се досетиха, докато трая опасността.

– А пък и те бяха хора – промълви философът.

– Не – възрази политикът. – Те са нули, на които по-висше същество беше единицата.

Както и да е, позволено ни е да се усъним дали тези, които видяха потъването на двамата нещастни рибари, изпитаха към тях особено съчувствие или съжаление, когато се втурнаха да посрещнат радостно, с отворени обятия младежа, изтеглен благодарение на своята смелост и хладнокръвие здрав и читав от приятеля си граф Ди Руво.

Той беше двадесет и четири-пет годишен млад човек с черни коси на дълги букли, прилепнали по слепите очи и бузите и обрамчили едно естествено бледо лице, където животът се бе концентрирал само в очите, но стигаше все пак да оживи един образ, който би изглеждал като изваян от мрамор, ако не беше техният пламенен блясък; черните,

естествено смръщени вежди придаваха на тази изваяна глава израз на непоколебима воля и човек разбираше, че пред нея се е разбивало и щеше да се разбива всичко освен тайнствените и неуловими присъди на съдбата; ако от дрехите му не се стичаше вода, ако по косите му нямаше следи от пътуването сред вълните, ако бурята не продължаваше да реве като разярен лъв, изпуснал жертвата си, никакъв признак на вълнение по лицето му не издаваше, че той току що се е спасил от смъртна опасност; този човек беше наистина във всяко отношение такъв, какъвто го бе представил Еторе Карафа, чиято буйна храброст признаваше с радост студената и спокойна смелост на приятеля.

За да завършим портрета на младежа, предопределен да бъде ако не главен герой, то поне едно от главните действащи лица в нашия разказ, ще побързаем да кажем, че той беше в изящния и героичен републикански костюм, не само прославен, но и обезсмъртен от офицери като Ош, Марсо, Дезе и Клебер⁵⁹ и описан от нас така точно и така скоро при появата на посланика Гара, че ни се струва излишно да го повтаряме тук.

На читателя може да се стори отначало неблагоприятно един пратеник, натоварен с тайни поръчения, да се яви в Неапол в това облекло, което беше не само униформа, но и символ; на това ние ще отговорим, че нашият герой бе заминал от Рим преди четиридесет и осем часа, затова и той, както и генерал Шанпионе, чийто пратеник беше, не знаеха за събитията, отрупани в един ден поради пристигането на Нелсън и неокачествимия прием, който му бе оказан; младият офицер идваше като официален куриер до френския посланик, за когото смятаха, че е все още на поста си, и френската униформа трябваше да осигури уважение в кралството, което беше в душата си враждебно, но поне от страх, ако не от почит трябваше да поддържа привидното приятелство, наложено му при липсата на добри чувства от неотдавнашния договор.

Обаче първите разговори на пратеника трябваше да се състоят с неаполитанските заговорници, които не биваше в никакъв случай да изложи; защото ако той беше закрилян от униформата и френското си поданство, те нямаха никаква защита; а примерът с Емануеле ди Део, Галиани и Виталиано, обесени само защото бяха заподозрени в споразумение с френските републиканци, доказваше, че неаполитанското правителство чака само повод да прибегне до крайни мерки и не ще пропусне удобния случай, ако той се предостави. Разговорите трябваше да бъдат

59. Ош, Лазар – френски революционен генерал (1768–1797); Марсо, Франсоа – също (1769–1796); Дезе, Луи – също (1768–1800); Клебер, Жан-Батист – също (1753–1800). Б.пр.

предадени най-подробно на нашия посланик, за да му служат за ръководно начало при отношението му към един двор, чия го неискреност бе заслужила основателно в ново време славата на картагенската неискреност от древността.

Казахме с какво нетърпение всички се втурнаха към младия офицер и можем да разберем какво въздействие е оказала върху впечатлителните южняци студената храброст на човека, който бе забравил сякаш опасността, при все че тя бе току-що отминала.

Въпреки желанието да научат известията, които им носеше, заговорниците настояха той да вземе най-напред от Николино Карачоло – който имаше същия ръст и живееше в съседство с двореца на кралица Джована⁶⁰ – един сух костюм, защото измокреният можеше да се окаже много опасен във влажното помещение, където се намираха; макар че отначало възрази, гостът бе принуден да отстъпи и остана сам с приятеля си Еторе Карафа, който настоя да му бъде камериер; а когато Чирило, Мантоне и Николино се върнаха, републиканският офицер беше вече преоблечен като елегантен цивилен; защото Николино Карачоло и брат му херцог Ди Рока Романа даваха тон на модата в Неапол.

Когато излезлите се завърнаха, нашият герой ги посрещна на безукорен италиански:

– Господа, като изключим приятеля ми Еторе Карафа, който бе така добър да поръчителства за мене, никой от вас не ме познава, докато аз познавам всички ви – едни като учени, други като изпитани родолюбци. Имената ви са доказателство за живота ви и основание за доверието на вашите съграждани. Моето име, напротив, е за вас неизвестно и за мене вие знаете от Карафа колкото знае сам той – няколко смели дела, каквито вършат и най-скромните и неизвестни войници от френската армия. А когато хората ще се борят за едно и също дело, ще налагат живота си за едни и същи идеи, ще загинат може би на един и същи ешафод, всеки честен човек е длъжен да се представи и да не скрие никакви тайни от тези, които не крият нищо от него. И аз, господа, съм италианец като вас; неаполитанец съм като вас; само че вие сте били прогонвани и преследвани в различни години от живота си; аз съм изгнаник още отпреди рождението ми.

Думата брат се изтръгна от всички уста, всички ръце се протегнаха към двете ръце на младежа.

60. Авторът познаваше Николино Карачоло, за когото става дума тук; в 1860 година Николино живееше в същия дом, където и почина в 1863 на осемдесет и три години. Б. а.

– Мрачна е моята история или по-точно историята на моето семейство – продължи той, загледан в пространството, сякаш търсеше някакъв невидим за другите призрак – и надявам се тя да бъде за вас нов подтик за събаряне на омразния режим, който тегне върху вашата страна.

А след кратко мълчание:

– Моите първи спомени са от Франция – каза той. – Живеехме с баща ми в селска къщица сред голяма гора. Имахме само един прислужник, не приемахме никого. Не помня дори името на гората. Често пъти, и денем и нощем, идваха да търсят баща ми. Тогава той се качваше на кон, вземаше хирургическите си инструменти и тръгваше след този, който бе дошъл да го повика, а след два, четири, шест часа, понякога дори на другия ден, си идваше, без да казва къде е бил. По-късно узнах, че баща ми бил хирург и ходел да прави операции, за които никога не приемал възнаграждение.

С моето възпитание се занимаваше само баща ми, но трябва да кажа, че той обръщаше по-голямо внимание на развитието на силата и ловкостта, отколкото на ума ми. Научи ме все пак да чета и да пиша, след това започна да ми преподава гръцки и латински. Говорехме едновременно италиански и френски. Цялото свободно време след уроците се посвещаваха на физически упражнения. С други думи – на езда, фехтовка и стрелба с пушка и пистолет. На десет години аз бях вече отличен ездач, наредко не улучвах хвърчаща лястовица и при всеки изстрел с пистолет пронизвах яйце, което се люшкаташе окачено на връв.

Току-що бях навършил десет години, когато заминахме за Англия. Там прекарах две години. През това време научих английски с домашен учител, който живееше и се хранеше у нас. След тези две години говорех английски така свободно, както френски и италиански.

Минал бях вече дванадесет години, когато напуснахме Англия, за да отидем в Германия. Установихме се в Саксония. Точно така, както бях научил английски, научих и немски – след още две години знаех и този език както другите три. През четирите години физическите упражнения продължаваха. Бях отличен ездач, първокласен фехтовач, бих могъл да се състезавам по карабина с най-добрия тиролски стрелец и както препусках, можех да залепя дукато на стена.

Никога не бях запитал баща си защо държеше да усвоя тези упражнения. Те ми доставяха удоволствие и тъй като съвпаднаха с неговата воля, аз постигах успехи, които ме забавляваха и го задоволяваха. Извън това аз се движех из света, почти без да го виждам. Живял бях в три държави, без да ги опозная, познавах много добре древногръцките и

древноримските герои, но не познавах никак съвременниците си. Познавах само баща си. Баща ми беше моят бог, крал, господар, моята вяра. Баща ми заповядваше, аз изпълнявах. Просвещението и волята ми идваха от него, сам аз имах твърде смътни понятия за доброто и злото.

Бях на петнадесет години, когато баща ми каза един ден, както два пъти преди това:

– Заминаваме.

Не помислих дори да го запитам къде ще отидем.

Пропътувахме Прусия, Ренания, Швейцария, минахме през Алпите. Бях говорил последователно немски и френски и изведнъж, когато пристигнахме край едно голямо езеро, чух да се говори на друг език – на италиански. Познах родния си език и изтръпнах.

Отплавахме с кораб от Генуа и слязохме в Неапол. Там останахме няколко дни. Баща ми купи два коня, като прояви голямо внимание при избора им.

Един ден в конюшната пристигнаха две великолепни животни, кръстоски от английска и арабска порода. Излязох с отредения за мене кон и се върнах горд, че съм господар на такова животно.

Една вечер заминахме от Неапол. Пътувахме през нощта. Към два часа сутринта стигнахме в някакво селце, където спряхме. Починахме си там до седем часа сутринта.

В седем часа закусихме и преди да тръгнем отново, баща ми каза:

– Напълни pistolетите си, Салвато.

– Пълни са, татко – отговорих аз.

– Изпразни ги тогава и ги напълни отново най-внимателно, да не би да направят засечка: ще ти потрябват днес.

Приготових се да ги изпразня във въздуха, без да възразявам – казах вече как изпълнявах безусловно заповедите на баща си, но той ме спря:

– Все така сигурна ли е ръката ти?

– Искаш ли да видиш?

– Да.

Един орех с гладка кора засенчваше отсрещната страна на пътя. Аз изпразних единия си pistolет в дървото. След това с втория улучих толкова точно мястото на първия изстрел, щото баща ми помисли, че не съм улучил дървото. Той слезе и с върха на ножа си се увери, че и двата куршума са попаднали в една и съща точка.

– Добре – каза. – Напълни сега отново pistolетите си.

– Напълнил съм ги.

– Да тръгваме тогава.

Конете бяха готови. Аз поставих pistolетите си в кобура; забелязах, че баща ми слагаше нов заряд в своите. Тръгнахме.

Към единадесет часа сутринта стигнахме в някакъв град, където гъмжеше от хора – беше пазарен ден, та бяха надошли всички селяни от околността. Тръгнахме пеша и стигнахме до площада. Баща ми не продума през целия път, но това не ме изненадваше – той не продумваше понякога по цели дни. Като стигнахме до площада, се спряхме. Баща ми се изправи на стремената и се огледа.

Пред едно кафене имаше група мъже, по-добре облечени от останалите, а сред тях някакъв селски първенец с нахална външност говореше високо и размахваше в ръка бич, като се забавляваше да пляска с него всеки, който мине покрай него – все едно човек ли е или животно. Баща ми ме бутна по лакътя. Обърнах се към него. Беше страшно пребледнял.

– Какво ти е, татко? – попитах аз.

– Нищо – отвърна той. – Виждаш ли опя човек?

– Кой?

– Червенокосия.

– Виждам го.

– Аз ще се приближа до него да му кажа нещо. Като вдигна пръст, ще стреляш право в челото му. Чуваш ли? Право в челото. Пригответи pistolета си.

Извадих pistolета от кобура, без да отговоря, баща ми се приближи до мъжа и му каза нещо. Другият пребледня. Баща ми вдигна пръст. Аз стрелях, куршумът ми улучи червенокосия в челото и той се строполи на земята. Настъпи голяма врява, поискаха да ни преградят пътя, но баща ми се провикна:

– Аз съм Джузепе Маджо Палмиери. А този – добави той, като ме посочи – е синът на мъртвата!

Тълпата се разстъпи пред нас и ние напуснахме града, без да помислят да ни арестуват или преследват. Щом излязохме от града, препуснахме в галоп и спряхме едва в манастира Монте Касино. Вечерта баща ми разказа това, което ей сега ще ви разправя и аз.

VIII ПРАВОТО НА УБЕЖИЩЕ

Първата част от историята, разказана от младежа, се стори на слушателите му толкова странна, че те я изслушаха внимателно, безмълвно, без да го прекъсват; освен това по мълчанието им през минутната пауза той се убеди с какъв интерес слушаха разказа му и с какво нетърпение очакваха да чуят края или по-точно началото му.

Затова не се поколеба да продължи.

– Нашият род – започна той – живее от незапомнени времена в град Ларино, в областта Молизе. Нарича се Маджо Палмиери. Баща ми, Джузепе Маджо Палмиери, или по-скоро Джузепе Палмиери, както го наричаха обикновено, пристигнал към 1768 година в Неапол да следва хиргическата школа.

– Познавах го – обади се Доменико Чирило – беше доблестен и честен момък, няколко години по-млад от мене. Той се върна в своя край към 1771 година, по времето, когато бях назначен за професор. След някое време чухме, че поради някаква свада с един земевладелец от същия край, при която се проляла и кръв, бил принуден да се изсели.

– Бъдете благословен и почитан – каза Салвато, като се поклони, – загдето сте познавали баща ми и признавате достойнствата му пред неговия син.

– Продължавайте, продължавайте! – отвърна Чирило. – Слушаме ви.

– Продължавайте! – повториха в един глас и другите заговорници.

– И така, към 1771 година, както казахте, Джузепе Палмиери напуснал Неапол с докторска диплома и със славата на опитен лекар, спечелена с няколко извършени от него трудни операции.

Той обичал една девойка от Ларино на име Луиза Анджолина Фери. Те били сгодени още отпреди заминаването му да следва и пазели вярно дадената дума през време на тригодишното отсъствие. Сватбата щяла да ознаменува тържествено завръщането на годеника.

Но през отсъствието на баща ми се случила истинска беда: граф Ди Молизе се влюбил в Анджолина Фери. Вие, тукашните жители, знаете по-добре от мене какви са провинциалните барони и какви права смятат, че имат по силата на феодалната си власт. Едно от тези права е по свое усмотрение да дават или да отказват на васалите си разрешение да се

женят.

Но нито Джузепе Палмиери, нито Анджолина Фери били васали на граф Ди Молизе. И двамата били напълно свободни граждани, нещо повече – по богатство баща ми бил почти равен на графа.

Графът използвал всичко – заплахи, обещания, за да привлече вниманието на Анджолина, но всичко се разбивало пред непорочността, символизирана и от самото име на девойката.

Графът устроил голямо празненство и я поканил. На това празненство, което щяло да се състои не само в замъка, но и в градините на графа, неговият брат барон Бояно обещал да отвлече Анджолина и да я отведе отвъд Торторе, в замъка Трагонара. Анджолина, поканена като всички девойки от Ларино, се престорила на болна, за да не отиде на празненството. На другия ден, забравил вече всяка мярка, граф Ди Молизе изпратил своите *sampieri*⁶¹ да отвлекат девойката, която едва успяла – докато те напирали пред главния вход – да избяга през градинската врага и да потърси убежище в двореца на владиката, убежище свято и само по себе си, и поради близостта си с катедралата. На това двойно основание то се ползвало с право на неприкосновеност.

Такова било положението, когато Джузепе Палмиери се върнал в Ларино.

По това време епископският престол бил случайно вакантен. Епископът се замествал от викарий. Джузепе Палмиери отишъл при викария, приятел на неговия род, и бракосъчетанието било извършено тайно в епископската черква.

Граф Ди Молизе научил за станалото, но колкото и да бил вбесен, зачел привилегиите на епископския дворец, само че поставил няколко въоръжени мъже, за да следят кой влиза и главно кой излиза оттам. Баща ми знаел, че тези хора са поставени преди всичко за него и ако жена му рискувала честта си, той излагал на опасност живота си. Едно престъпление не струва скъпо на нашите феодални господари. Уверен в своята безнаказаност, граф Ди Молизе отдавна бил престанал да държи сметка колко убийства е извършил лично или е заповядал да бъдат извършени от негови наемници.

Хората на графа пазели добре. Разправяли, че за живата Анджолина били определени десет хиляди дуката, а за убийството на баща ми пет хиляди. Баща ми се укривал известно време в епископския дворец, но за нещастие не бил човек, който може да търпи дълго подобна принуда.

61. Кампиери (ит.) – пазачи на полски имоти. Б.пр.

Като му дотегнало това пленничество Джузепе Палмиери решил един ден да си разчисти сметките със своя враг.

Трябва да ви кажа, че граф Ди Молизе имал навика да излиза всеки ден от двореца си с карета час-два преди Ave Maria⁶², за да се разходи до капуцинския манастир, на около две мили вън от града; като стигнали дотам, обикновено давал заповед на кочияша да се върнат. И бавно поемали обратно пътя към града.

На половината път от Ларино до манастира се намира чешмата Сан Пардо, покровител на тоя край, а около чешмата са пръснати тук-там гъсталаци и плетища.

Джузепе Палмиери излязъл от двореца на епископа в монашеско облекло и успял да се измъкне, без да го усетят пазачите. Под расото скрил чифт пистолети и две саби. Когато стигнал до Сан Пардо, видял, че мястото е благоприятно, спрял се и се скрил зад един плет. Каретата на графа приближила, той я оставил да мине – имало още цял час, докато мръкне. След половин час чул тропота на каретата, която се връщала. Баща ми свалил монашеското расо и останал с обикновените си дрехи.

Каретата приближавала. Той измъкнал с една ръка сабите от ножниците им, стиснал в другата пълните пистолети и застанал наред пътя. Като забелязал тоя човек и предположил, че намеренията му са лоши, кочияшът свърнал малко встрани, но баща ми се намерил с един скок пред конете.

– Кой си и какво искаш? – попитал графът, като се изправил в колата си.

– Аз съм Джузепе Палмиери – отговорил баща ми. – Идвам за тебе.

– Плесни тоя хубостник с камшик през лицето и карай! – заповядал графът на кочияша.

И се изтегнал пак в колата си.

Кочияшът вдигнал камшика, но още преди да го свали, бил застрелян от баща ми. И се претърколил от капрата на земята.

Конете не мръднали. Баща ми отишъл до каретата и отворил вратичката.

– Не съм дошъл да те убия, макар че имам право да го сторя, защото съм в правото си на законна отбрана, а да се бия честно с тебе – обърнал се той към графа. – Избирай: ето ти две еднакво дълги саби, ето ти и два пистолета. От тях само един е пълен: така ще се изпълни истински

62. Молитва, която запоява с думите: „Богородице, Дево, радвай се, благодатна Марию...“ Произнася се винаги при вечерня. Б.пр.

божието правосъдие.

И му подал с една ръка двете саби, с другата двата пистолета.

– С васал човек не се бие, а просто го бие – отговорил графът.

Вдигнал бастуна и ударил баща ми по бузата. Баща ми взел пълния пистолет и го изпразнил от упор в сърцето на графа.

Графът не мръднал, не извикал: издъхнал на място. Баща ми облякъл отново монашеското расо, прибрал сабите в ножниците, напълнил отново пистолетите и се върнал в двореца на епископа така благополучно, както бил излязъл.

А конете, усетили, че са свободни, тръгнали сами, като познавали много добре пътя, откъдето минавали по два пъти на ден, се върнали в графския дворец: но – странно! – вместо да се спрат пред дървения мост, който водел към вратата на замъка, разбрали сякаш, че карат не жив човек, а мъртвец, те продължили пътя си и се спрели едва пред прага на черквицата, издигната в чест на Свети Франческо, където графът желал да бъде погребан. И наистина семейството на графа, което знаело това негово желание, го погребало в тази черква и му издигнало там паметник.

Случката вдигнала голям шум: борбата, започнала между баща ми и графа, била всеизвестна и няма нужда да ви казвам, че всички симпатии били на страната на баща ми. Никой не се съмнявал, че той е извършил убийството, а и самият Джузепе Палмиери, за да не остави сякаш никакво съмнение в случая, изпратил десет хиляди франка на вдовицата на кочияша.

По-младият брат на графа, останал наследник на цялото му богатство, заявил, че наследява и отмъщението. Той именно бил обещал на брат си да помогне за отвлечането на Анджолина. Само двадесет и една годишен, този окаяник бил извършил вече три-четири убийства. А отвлеченията и буйствата му нямали брой. Той се заклел, че виновникът няма да му избяга, удвоил пазачите около двореца на епископа и поел сам командването им.

Маджо Палмиери продължавал да се крие в епископския дворец. Двете семейства – неговото и на жена му – им носели необходимите дрехи и храна. Анджолина била бременна от пет месеца. Те се радвали на живота си и на любовта си и били толкова щастливи, колкото човек може да бъде, когато му липсва свобода. Така минали два месеца. Настъпил 26 май, когато в Ларино празнуват Сан Пардо, който – както ви казах – е покровител на града. В този ден има голямо шествие, изполиচারите украсяват колите си с навеси, гирлянди от зеленина и

разноцветни хартии, впрягат волове с варакосани рога, накичени с цветя и панделки. Тези коли вървят подир шествието с бюста на светеца, което обикаля града с хвалебствени химни, придружавано от цялото население на Ларино и съседните села. А за да влезе в катедралата, това шествие трябва да мине покрай двореца на епископа, където се криели младите.

Когато шествието и народът спрели на големия градски площад и започнали да пеят и танцуват около колесницата, Анджолина – предполагайки, че е в сила Господнето примирие⁶³ – отишла да един прозорец, при все че съпругът ѝ бил поръчал да не върши такова неблагоприятие. За нещастие братът на графа бил на площада, точно срещу прозореца. Той познал Анджолина, грабнал пушката на един войник, прицелил се и гръмнал.

Анджолина изпищяла и могла да каже само две думи:

– Детето ми!

Като чул изстрела, тряска от счупването на стъклото и вика на жена си, Джузепе Палмиери се втурнал при нея, по успял само да я задържи в объятията си. Куршумът я бил улучил в челото.

Обезумял от скръб, съпругът ѝ я занесъл на леглото, навел се, започнал да я обсипва с целувки. Напразно – тя била мъртва!

При тази мъчителна последна прегръдка той усетил изведнъж, че детето се размърдало в утробата на майката. Той изохкал, съзнанието му просветнало и от устните му се изтръгнали същите две думи:

– Детето ми!

Майката била мъртва, но детето било живо и можело да бъде спасено. Джузепе Палмиери направил усилие, изтрил потта, оросила челото му, сълзите, които се стичали от очите, и прошепнал:

– Бъди мъж!

Взел чантата с хирургическите инструменти, отворил я, избрал най-острия ланцет и изтръгвайки живота от лоното на смъртта, извадил детето от разкъсаната утроба на майката. Завил го както било окървавено в една кърпа, завързал четирите ѝ края, захапал я със зъби, взел във всяка ръка по един пистолет и – цял потънал в кръв, с оголени до лактите окървавени ръце – след като обгърнал с поглед площада, откъдето трябвало да мине, и враговете, с които трябвало да се бори, хукнал по стълбите, отворил вратата на епископския дворец и се втурнал сред

63. Господне примирие – забрана, издадена в XI в. от католическата църква, да не се върши каквото и да е насилие от сряда вечер до понеделник сутринта. Б.пр.

множеството, като викал през стиснати зъби:

– Път за сина на мъртвата!

Двама жандарми поискали да го спрат, той убил и двамата. Трети се опитал да му препречи пътя, той го прострял в нозете си, като го пернал с приклада на пистолета, минал през площада, под огъня на пазачите пред двореца, които не го улучили със стрелбата си, стигнал до някаква гора, преплувал Биферно, намерил в една ливада кон, пуснат да пасе на свобода, метнал се на гърба му, стигнал до Манфредония, качил се на един далматински кораб тъкмо когато вдигали котва и пристигнал в Триест.

Детето съм аз. Продължението на историята ви е известно – чухте как след петнадесет години синът на мъртвата отмъсти за майка си.

– А сега – добави младежът, – след като ви разказах живота си, след като вече ме познавате, да се заемем с това, за което съм дошъл. Остава ми да отмъстя за още една майка – за родината ми!

IX ВРАЧКАТА

За да се разберат разказаните от нас събития и главно за да се запази необходимата съгласуваност между тях, нашите читатели ще трябва да изоставят за кратко политическия раздел на книгата, който за голямо съжаление не можахме да дадем в по-малък обем, и да продължат заедно с нас екскурзията из художествения дял, неразделно свързан с първия. И така, ако читателите ни са все още любезни да ни приемат за водач, ще се върнем на дъската, която – в бързината да донесе въжето, спомогнало толкова много за спасението на нашия герой, защото не възнамеряваме да крием, че сме му отредили тази роля – Николино Карачоло бе забравил да вдигне от двете ѝ подпори; а като минем по дъската, ще се изкачим по насипа, ще излезем през същата врата, откъдето бяхме влезли, ще слезем по склона Паузилипе, ще отминем гробницата на Санадзар⁶⁴ и казиното на крал Фердинанд и ще се спрем наред Мерджелина, между казиното на крал Фердинанд и Львовата чешма пред дома, наричан обикновено в Неапол Къщата с палмата, защото един прекрасен екземпляр от това растение в градината ѝ се издига над обсипаните със златисти цветове портокалови дървета, които достигат едва една трета от височината му.

Като привлякохме върху този дом вниманието на нашите читатели и за да не изплашим хората, които използват понякога вратичката точно срещу мястото, където сме се спрели, ще изоставим улицата, ще минем покрай градинския зид и ще стигнем до едно нанагорнище, откъдето, като се понадигнем на пръсти, ще можем да надникнем може би в тайните, скрити зад тия стени.

А тайните са сигурно очарователни и непременно ще се по нравят на нашите читатели още щом зърнат жената, която ще ни ги разкрие.

И наистина въпреки тътена на гръмотевиците и проблясването на светкавиците, въпреки още по-силния вой на вятъра, който огъваше клоните на портокаловите дървета, повалише плодовете им като златен дъжд и превиваше с непрекъснатите си пристъпи палмата, чиито дълги листа напомняха разчорлени плитки, една двадесет и две-три годишна жена в пеньоар от батиста, с дантелена кърпа на главата се появяваше от

64. Санадзар, Джакопо – неаполитански поет (1458–1530). Б.пр.

време на време на каменната площадка, водеща от градината към първия етаж, където се намираха, както изглежда, жилищните помещения, ако се съди по лъча светлина, който се промъкваше при всяко отваряне на вратата.

Тези появи бяха краткотрайни; защото щом блеснеше светкавица или започнеше да гърми, жената изпищяваше тихо, прекръстваше се и се прибираше, притиснала ръка до сърцето си, за да укроти сякаш уско-рените му удари.

Ако някой би я видял как въпреки страха от бурята се показва упорито всеки пет минути на вратата, като я отваря колебливо и я затваря уплашено, сигурно би бил готов да се обзаложи, че това нетърпение и вълнение са на неспокойна или ревнива влюбена, която очаква или дебне своя любим.

Но би се измамил; никаква страст не е помрачила още това сърце, истинско огледало на непорочност, а в душата, където всякакви плътски или пламенни помисли още спят, е нащрек само едно детско любопитство, което – подхранвано от силата на непознатите страсти – поддържа това смущение и безпокойство.

По нейна настойчива молба млечният ѝ брат, син на дойката ѝ, ладзароне от Ла Маринела, бе обещал да ѝ доведе една стара албанка, която минавала за непогрешима врачка; тази гадателска способност впрочем, научена от прародителите ѝ под додонските⁶⁵ дъбове, не беше само нейна; защото откакто след смъртта на великия Скендербег⁶⁶ в 1467 година родът ѝ бе напуснал бреговете на Гоуца⁶⁷, за да се засели в калабрийските планини, при всяко поколение вятърът откъм снежните върхове на Томеро бе довявал на някоя съвременна прорицателка наследствения дар на ясновидството.

Що се отнася до младата жена, едно неопределено вътрешно чувство я караше да очаква с любопитство и страх това бъдеще, където се преплитаха тръпнещи, странни предчувствия; и млечният ѝ брат бе обещал още тази вечер в полунощ – по потайно време, докато съпругът ѝ беше зает до два часа сутринта на дворцовите тържества – да ѝ доведе жената, която ще ѝ разкрие незнатното бъдеще, помрачаващо бденията и озаряващо мечтите ѝ. И така, тя очаква чисто и просто Лудия Микеле и врачката Нано.

65. Додона – град в Епир. Б.пр.

66. Кастриоти, Георгиос, наричан Скендербег – албански патриот, воювал цял живот срещу турско иго (1403–1467). Б.пр.

67. Гоуца – река в Албания, която се влива в Адриатика. Б.пр.

Ще видим впрочем дали са ни измамили.

Три почуквания през еднакви интервали отекнаха по градинската вратичка тъкмо когато от сивожълтеникавите облаци за-капаха едри капки дъжд. При звука на трите почуквания едно прозрачно було се плъзна покрай парапета на площадката, градинската вратичка се отвори, двама души влязоха и вратичката се затвори след тях. Единият от влезлите е мъж; другият жена; мъжът е с платнен панталон, червен вълнен калпак и пелерина на рибар от Ла Маринела; жената е загърната с широко черно наметало, по което – ако беше светло – щяхме да забележим потъмнели сърмени нишки, останки от някогашна везба; но от облеклото не се вижда нищо, само очите святкат под качулката, закрила главата ѝ.

Докато минат от вратата до първите стъпала на входа, младата жена намери възможност да каже на ладзаронето:

– Колкото и да минаваш за луд и да си наистина луд, не си ѝ казал коя съм, нали, Микеле?

– Не, кълна ти се в Светата Дева, тя не знае дори първата буква от името ти, сестрице.

След като се качиха по стълбата, младата жена влезе първа; ладзаронето и врачката я последваха. На минаване през първата стая им се мярна млада камериерка, която поотдръпна една завеса и погледна любовитно своята господарка и странните гости. Завесата се спусна, щом отминаха.

Да влезем и ние. Предстоящата сцена ще има толкова голямо влияние върху бъдещите събития, та се налага да я разкажем във всичките ѝ подробности.

Светлината, от която зърнахме лъч в градината, идваше от малък будоар в помпейски стил, с дивани и завеси от розова коприна, изпъстрена със светлосини цветчета; лампата беше с матов глобус, разливащ седефен блясък върху всички предмети; поставена беше на бяла мраморна маса с един-единствен крак, представляващ грифон с разперени крила. Кресло в гръцки стил, така безукорно изваяно, че би могло да претендира за място в будоара на Аспазия, доказват какво нещо око се е занимавало с всяка подробност от мебелировката.

Една врата срещу тази, откъдето бяха влезли тримата ни познати, водеше към редица стаи, разположени по цялото протежение на къщата; последната стая не само опирате в съседния дом, но беше и свързана с него. Това обстоятелство беше, както изглежда, от значение за младата жена, защото тя го посочи на Микеле с думите:

– Ако мъжът ми се завърне, Нина ще дойде да ни предупреди и вие ще излезете през къщата на херцогиня Фуско.

– Да, синьора – отговори Микеле и се поклони почтително.

Като чу тези думи, врачката, която свалише в това време наметката си, се обърна и каза някак огорчено:

– Откога млечни брат и сестра не си говорят на ти? Нима кърмените от една гръд не са толкова близки роднини, колкото носените в една утроба? Говорете си на ти, деца – продължи кротко тя, – Господ се радва, като вижда чедата му да се обичат въпреки разстоянието, което ги разделя.

Микеле и младата жена се спогледаха учудено.

– Нали ти казвах, сестрице, че е истинска магьосница! – извика Микеле. – Затова изтръпвам.

– Защо изтръпваш, Микеле? – попита младата жена.

– Защото знаеш ли какво ми предсказа тази вечер, преди да тръгнем?

– Не зная.

– Предсказа ми, че ще участвам във война, ще стана полковник и ще бъда...

– Какво?

– Трудно ми е да кажа.

– Казвай, казвай.

– Ще бъда обесен.

– Горкият Микеле!

– Точно така.

Младата жена премести почти уплашено поглед към албанката; тя бе вече свалила паметката, която се бе свлякла на пода, и бе останала в своята народна носия, поизвехтяла от дългото носене, но все още разкошна; само че не белият тюрбан, изпъстрен с някога лъскави цветчета и стегнал дълги кичури черна коса, прошарена със сребърни нишки; нито извезаният със сърма червен корсаж; нито керемиденочервената фуста с черни и сини черти привлякоха вниманието ѝ; тя забеляза само пронизващите сиви очи, втренчени в нея така, сякаш искаха да прочетат какво става в дълбините на сърцето ѝ.

– О, младост! Любопитна и неблагоприятна младост! – промълви врачката. – Всякога ли сила, по-могъща от волята ти, ще те тласка да пресрещаш бъдещето, което толкова много бърза да те срещне?

При тази неочаквана забележка, изречена с остър, съскащ глас, по всички жили на младата жена премина тръпка и тя почти се разкая,

загдето бе повикала Нано.

– Има още време – продължи албанката, като че никаква мисъл не се изплъзваше от жадното, пронизващо око. – Вратата, откъдето влязохме, е още отворена, а старата Нано е спала толкова често под дървета в Бенеvento, та е свикнала с вятър, гръмотевици и дъжд.

– Не, не – прошепна младата жена. – Останете, щом сте дошли.

Тя се отпусна в креслото до масата и отметна назад глава, изцяло осветена от лампата.

Врачката направи две стъпки към нея и заговори като че на себе си:

– Руса коса и черни очи: големи, хубави, ясни, влажни, меки, сладни.

Младата жена се изчерви и закри с две ръце лицето си.

– Нано! – прошепна тя.

Но албанката сякаш не я чу и продължи, като се зае сега с ръцете, които ѝ пречеха да продължи разглеждането на лицето.

– Пълнички, закръглени ръце, с розова, мека, тънка, матова и свежа кожа.

– Нано! – повтори младата жена, свали ръцете си, сякаш искаше да ги скрие, и откри усмихнатото си лице. – Не съм ви викала, за да ме ласкаете.

Но Нано продължи, без да ѝ обръща внимание, и се върна към лицето, което ѝ бе предоставено отново:

– Красиво, бяло, чисто чело, със светлосини жили. Добре очертани черни вежди, които започват още от основата на носа, а между веждите три-четири прекъснати бръчици. О, прекрасно създание, ти наистина си посветена на Венера!

– Нано! Нано! – извика младата жена.

– Остави я на мира, сестрице – обади се Микеле. – Казва, че си красива – нима не знаеш това? Нима огледалото не ти го повтаря всеки ден? Нима всеки, който те види, не е съгласен с огледалото ти? Нима хората не казват, че в името на рицаря Сан Феличе има предопределение, защото той е щастлив не само по име, но и в действителност⁶⁸.

– Микеле! – промълви младата жена, недоволна от това, че ладзаронето откри името ѝ, като спомена това на мъжа ѝ.

Врачката продължи, заета само със своите изследвания:

– Малка червена уста. Горната устна малко по-плътна от долната, бели, равни зъби, кораловочервени устни, закръглена брадичка, мек,

68. Феличе (ит.) – щастлив. Б.пр.

малко провлачен глас, който лесно предрезгавява. Родена сте в петък, нали, в полунощ или към полунощ?

– Така е – прошепна младата жена с глас вече предрезгавял от вълнението, от което въпреки усилията си не можеше да се освободи. – Майка ми казваше често, че първият ми плач се слял с последния звук на часовника, отброил дванадесетте часа, които разделят последния априлски от първия майски ден.

– Април и май, месеците на цветята! Петък, ден посветен на Венера!⁶⁹. Ясно. Ето защо Венера надделява – продължи врачката. – Венера! Единствената богиня, запазила власт над нас, когато всички други божества са загубили своята. Вие сте родена в съчетанието на Венера и Лупата, и то когато надделява Венера, която ви е надарила с бяла, закръглена, невисока шия, наричана от нас кула от слонова кост. Венера ви е дала закръглените, леко спускащи се рамене, вълниста, мека, гъста коса, изящния тънък нос с широки чувствени ноздри.

– Нано! – промълви по-повелително младата жена, като се изправи и облегна ръце о масата.

Но прекъсването беше безполезно.

– Венера – продължи албанката – ви е дала гъвкавата снага, изящните стави, детските нозе. Венера ви е надарила с вкус към елегантност, към облекло с меки, светли багри, Венера ви е създала кротка, приветлива, чистосърдечна, склонна към романтична любов, готова за преданост.

– Не зная дали съм така готова за преданост, Нано – каза по-меко и почти тъжно младата жена, – но що се отнася до любовта, положително се мамиш.

Тя се отпусна отново в креслото, сякаш нозете ѝ не можеха вече да я държат, и продължи с въздишка:

– Защото никога не съм се влюбила!

– Не си се влюбила ли? – запита Нано. – А на колко години казваш това? На двадесет и две, напи?... Почакай, почакай!

– Ти забравяш, че съм омъжена – отговори младата жена с отпаднал глас, като че ли се опитваше напразно да му придаде твърдост. – Че обичам и уважавам съпруга си.

– Да, да, зная това – възрази врачката, – но знам и още нещо: че той е три пъти по-възрастен от тебе. Зная, че ти го обичаш и уважаваш, но зная, че го обичаш като баща и уважаваш като стар човек. Зная, че

69. Venerdi (ит.) – петък, значи Венерин ден. Б.пр.

възнамеряваш, че си решена да останеш целомъдрена и непорочна. Но какво са намеренията и решенията пред влиянието на звездите?... Нали ти казах, че си родена при съчетание на Венера и Луната, двете звезди на любовта? Може пък и да избегнеш тяхното влияние. Да видя ръката ти. Великият пророк Йов е казал: „В ръката на хората Господ е сложил знаците, по които се разпознава делото му.“

И тя протегна към младата жена своята сбръчкана, костелива черна ръка, в която като по магия се озова меката, бяла, прелестна ръка на Ла Сан Феличе.

Х ХОРОСКОПЪТ

Беше лявата ръка, по която древните прорицатели твърдяха – както твърдят и днешните, – че могат да четат тайните на битието.

Преди да обърне тази прелестна ръка, за да чете по дланта ѝ, Нано я погледна за миг, както човек не бърза да отвори книга, която ще му разкрие незначайни, необикновени неща.

И мълвеше, разглеждайки я като красив мрамор:

– Гладки, дълги пръсти без подутини по ставите, тесни, заострени розови нокти – истинска ръка на артист, създадена да изтръгва звуци от всякакви инструменти – от струните на лира или от фибрите на сърцето.

Най-последно обърна разтрепераната ръка, така поразително контрастираща с нейната тъмножълта длан, и горда усмивка, разцъфтяла на устните, озари цялото ѝ лице.

– Както и отгатнах! – каза тя.

Младата жена я погледна тревожно. Микеле също се приближи, като че разбираше от хиромантия.

– Да започнем с палеца – продължи врачката. – В него са събрани всички други знаци по ръката: палецът е главният представител на волята и разума; идиотите се раждат обикновено без или с безформени и атрофирани палци⁷⁰. При криза епилептиците свиват палците си преди другите пръсти. За да се запази от уроки, човек протяга показалеца и средния пръст, а палците скрива в дланта си.

– Така е, сестрице – извика Микеле. – Така правя аз, когато срещна каноника Джордио.

– Първата става на палеца, под нокътя – продължи Нано, – е признакът на волята. У вас тя е къса; вие сте следователно слабоволева, лесно податлива на увлечения.

– Да се разсърдя ли? – запита със смях тази, която бе получила това повече вярно, отколкото ласкателно пояснение.

– Да видим Венериния хълм – каза врачката, като протегна нокът, напомнящ обкован с абанос нокът на животно или птица, върху месестата подутина в основата на палеца; тази част на ръката, където са включени размножаването и плътските желания, е посветена на

70. По въпросите на хиромантията препращам към книгата на моя отличен приятел Дебарол. Б. а.

непобедимата богиня. Линията на живота я обгражда като поток, който протича в подножието на хълм и го превръща в остров. – Венера, под чиято власт сте се родили, Венера, тази дивна кръстница на младите княгини, която ви е надарила с грация, красота, мелодичен глас, любов към прелестните форми, жажда за любов, желание да се нравите, с благосклонност, милосърдие и нежност, Венера се проявява тук по-могъща от всеки друг път... Ах, да можеха и другите линии да са така благоприятни като тази, макар че...

– Макар че какво?...

– Нищо.

Младата жена погледна врачката, която бе смръщила за миг чело.

– Нима има и други линии освен линията на живота? – попита тя.

– Линиите са три: тези три линии именно образуват главното М, което непосветените смятат за първата буква на думата *mort*⁷¹, ужасният знак, натоварен от самата природа да напомня на човека, че е смъртен. Другите две линии са: линията на сърцето – ето тази, от основата на показалеца до малкия пръст, и линията на ума, която минава през средата на дланта.

Микеле се приближи отново и заслуша най-внимателно указанията на врачката.

– Защо не обясни всичко това и на мене? – попита той. – Да не мисли, че съм толкова прост, та няма да те разбере?

Нано сви рамене, без да отговори; след това продължи да разяснява на младата жена:

– Да проследим най-напред линията на сърцето. Погледни как се простира от Юпитеровия хълм, тоест от основата на показалеца, до Меркуриевия хълм, в основата на малкия пръст. Ако е къса, предсказва големи изгледи за щастие. Прекалепо удължена, каквато е у тебе, сочи вероятност за ужасни страдания. Пресича се под Сатурн, тоест под средния пръст, което означава неизбежност. Очертава се яркочервена върху матовобялата ти длан, а това е до безумие пламенна любов.

– Тъкмо това ми пречи да повярвам на предсказанията ти, Нано – каза Ла Сан Феличе, като се усмихна. – Сърцето ми е спокойно.

– Почакай, почакай, както ти казах – възрази разпалено врачката. – Почакай, невернице, защото не е далеко минутата, когато в съдбата ти трябва да настъпи голяма промяна. И още един злокобен знак: погледни! Линията на сърцето се слива, както виждаш, с линията на ума между

71. *Mort* (фр.) – смърт. Б.пр.

показалеца и палеца – злокобен знак, който може да се обезсили все пак от противоположен знак на другата ръка. Да видим дясната!

Младата жена се подчини и протегна поисканата ръка.

Нано поклати глава.

– Същият знак – промълви тя, – същото сливане.

И пусна замислено ръката. И тъй като остана така, в мълчалив унес, младата жена настоя:

– Говори! – настоя младата жена. – Казах, че не ти вярвам.

– Толкова по-добре, толкова по-добре – промълви Нано. – Дано науката се мами, дано непогрешимата сгреша!

– И какво означава сливането на двете линии?

– Тежко нараняване, затвор, смъртна опасност.

– О, ако ме заплашваш с физически страдания, Нано, ще видиш малодушието ми... Нали сама каза, че не съм храбра? И къде ще бъде ранена? Казвай!

– Чудно нещо! На две места: на шията и в ребрата.

И като пусна лявата ръка, както бе пуснала дясната:

– Може пък и да се отгървеш – продължи тя. – Да се надяваме!

– Не! – възрази младата жена. – Довърши. Или не трябваше да ми казваш нищо, или ще ми кажеш всичко.

– Казах ти всичко.

– Гласът и погледът ти показват, че не си. Ти каза впрочем, че има три линии – на живота, на сърцето и на ума.

– Е-е?

– А разгледа само двете: на живота и на сърцето. Остава линията на ума.

Тя протегна властно ръка към врачката.

Албанката я взе и каза с престорено равнодушие:

– Сама виждаш как линията на ума пресича Марсовата равнина и се наклонява под хълма на луната. Това означава: мечти, идеализъм, въображение, химери – с една дума, живот, какъвто има на луната, а не на земята.

Загледан внимателно в ръката на сестра си, Микеле извика внезапно:

– Я погледни, Нано!

И с израз на невероятен ужас посочи с пръст някакъв знак върху ръката на своята млечна сестра. Нано отвърна глава.

– Погледни, казвам ти! Върху дланта на Луиза има точно такъв знак, какъвто и върху моята.

– Глупак! – промълви Нано.

– Може да съм глупак – извика Микеле, – но кръст по средата на тая линия значи смърт на ешафода, каза ти, нали?...

Младата жена изпищя, след това погледна изплашено млечния си брат и врачката.

– Млъкни най-после, чуваш ли, млъкни! – промълви албанката и тупна с крак.

– Ето, сестрице, погледни – каза Микеле, като разтвори лявата си ръка, – виж сама, нямаме ли еднакъв знак, еднакъв кръст?

– Кръст ли? – повтори пребледнялата Луиза.

После сграбчи врачката за лакътя:

– Уверена ли си, че е наистина така, Нано? Какво значи този кръст? Различават ли се знаците по ръката на човека според положението му и може ли това, което е смъртоносно за един, да е без значение за друг? Довърши, щом започна.

Нано отдръпна полека лакътя си от ръката, която се стареше да го задържи.

– Не бива да откриваме неприятните неща – каза тя, – когато са белязани с печата на съдбата и не могат да се избегнат въпреки всички усилия на волята и разума.

А след кратко замълчаване добави:

– Освен когато има надежда да се бори с тази неизбежност и заплашеният поиска сам да му открием опасностите.

– Настоявай, сестрице, настоявай! – извика Микеле. – Защото ти си богата и можеш да избягаш. Може би опасността те заплашва само в Неапол и няма да те преследва във Франция, в Англия, в Германия!

– А защо не избягаш ти – отговори Луиза, – щом твърдиш, че сме белязани с един и същи знак?

– О, за мене е друго – аз не мога да напусна Неапол, свързан съм с Ла Маринела като вол в хомот. Беден съм и трябва да изхранвам майка си. Какво ще стане с горката жена, ако се махна?

– А какво ще стане с нея, ако умреш?

– Ако умра, значи, че Нано е познала, Луиза. А щом е познала, преди да умра, ще стана полковник. Стана ли полковник, ще ѝ дам всичките си пари, ще ѝ кажа: „Остави това настрана, мамо“ и като ме обесят – щом ще ме бесят! – тя ще бъде моя наследница.

– Полковник! Клети Микеле, нима вярваш в предсказанието?

– Защо не? Дори да е вярно само за смъртта, човек всякога трябва да предполага най-лошото. Майка ми е стара, аз съм беден, така че

никой от пас не ще загуби кой знае какво, като загуби живота.

– Ами Асунта? – запита усмихнато младата жена.

– О, за Асунта ме е грижа по-малко, отколкото за майка ми. Асунта ме обича, както любовница обича любовника си, не както майка сина си. Вдовицата се утешава с друг съпруг, майката не се утешава дори с друго дете. Но да оставим старата Мекелема и да се върнем към тебе, сестрице. Ти си млада, богата, хубава и щастлива! Ох, Нано, Нано! Слушай хубаво: веднага трябва да ѝ кажеш откъде ще дойде опасността. Иначе тежко ти!

Врачката бе взела наметката си и я нагласяваше на плещите си.

– Няма да те пусна така, Нано – извика ладзаронето, като скочи към нея и я улови за китката. – На мене можеш да говориш каквото искаш, но на тази светица, сестричката ми, на Луиза...о, не! Това е вече съвсем друго! Сама каза, че сме откърмени от една и съща гръд. И аз съм готов да умра два пъти, ако трябва – веднъж за себе си, веднъж за нея, но не искам да падне пито косъм от главата ѝ! Чуваш ли?

Той посочи бледата, неподвижна, задъхана млада жена, която се бе отпуснала отново в своето кресло, без да знае доколко трябва да вярва на албанката, но във всеки случай страшно развълнувана, дълбоко смутена.

– Добре, щом искате и двамата – каза врачката, като се приближи към Луиза, – да опитаме и ако съдбата може да бъде отклонена, да я отклоним, макар че е светотатство – добави тя – да се бориш против това, което ти е писано. Дай ми ръката си, Луиза.

Луиза протегна своята разтреперана, свита ръка; албанката трябваше да разтвори пръстите ѝ.

– Ето ти линията на сърцето, пречупена на две под Сатурновия хълм. Ето кръста наред линията на ума, ето и линията на живота, прекъснатата внезапно между двадесет и тридесетгодишна възраст.

– А не виждаш ли откъде идва опасността? Не знаеш ли с какви причини ще трябва да се борим? – извика младата жена, угнетена от страха, който млечният ѝ брат изрази преди миг, а сега беше отразен в погледа, в треперещия глас, в цялата ѝ неспокойна снага.

– Любов и пак любов! – извика врачката. – Една съдбовна, непреодолима, смъртоносна любов!

– Знаеш ли поне към кого ще бъде тази любов? – запита младата жена, престанала вече да се бори и да отрича, защото убедителният тон на врачката я бе покорил полека-лека.

– Всичко в твоята съдба е още смъртно, клето чедо – отговори

прорицателката. – Виждам човека, но не го познавам. Прилича на същество от друг свят, като от желязо, не от жива тъкан... Роден е... Невъзможно! И все пак е така: роден е от мъртва жена.

Врачката замълча и се втрени, сякаш искаше непременно да прочете нещо в тъмнината; очите ѝ се разшириха като на котка или бухал, а ръката ѝ като че се опитваше да отстрани някакво було. Микеле и Луиза се спогледаха; по челото на ладзаронето се стичат студена пот. Луиза беше по-бледа от батистения пеньоар, в който се бе загърнала.

– Ах – извика след минутно мълчание Микеле, правейки усилие да се изтръгне от обзелия го суеверен ужас, – какви глупци сме да слушаме тази луда старича! Да обесят мене е все още възможно, аз съм луда глава, а в нашата среда човек с моя нрав казва често някоя излишна дума, стига се до бой, бръкваш в джоба си, изваждат нож, отварят го, дяволът те изкушава, удряш другия, той пада мъртъв, полицията те арестува, следователят те разпитва, съдията те осъжда, майстор Донато⁷² слага ръка на рамото ти, премята ти въжето на врата, обесва те и работата с наред! Но ти! Ти, сестрице! Какво общо може да има между тебе и ешафода? Какво престъпление би могла дори да сънуваш с твоето сърце на гълъбица? Кого можеш да убиеш с тия ръчици? Защото все пак убиват тези, които са убили някого. Освен това тук не убиват богатите хора! Слушай какво ще ти кажа, Нано: от днес нататък няма вече да казват лудия Микеле, а ще казват лудата Нино!

В този миг Луиза сграбчи за лакътя млечния си брат и му посочи врачката.

Тя стоеше на същото място, все така неподвижна и безмълвна; само се бе навела и постепенно сякаш започваше да съзира нещо в тъмнината, за която само преди миг твърдеше, че се сгъстява пред нея: мършава-та шия се протягаше извън черното наметало, а главата ѝ се обръщаше ту наляво, ту надясно, като на змия, готова да ухапе.

– О, сега вече го виждам, виждам го – каза тя. – Хубав двадесет и пет годишен момък, с черни очи и коси, идва, приближава. И него го заплашва голяма, смъртна опасност. Следят го двама, трима, четирима души с камии под дрехата... Петима, четирима...

После, озарена сякаш от внезапно откровение, извика внезапно, почти радостно:

– Ах, да могат да го убият!

– Какво би станало, ако го убият? – запита отчаяно Луиза, впила

72. Така се казвал по онова време държавният палач в Неапол. Б.а.

поглед в устата на врачката.

– Ако го убият, ти ще се спасиш: нали той ще стане причина за смъртта ти?

– Господи! – извика настойчиво младата жена, сякаш виждаше сама това, което Нано си въобразяваше, че бе видяла. – Спаси го, Господи, който и да е!

В същия миг под прозорците на къщата се чуха два пистолет-ни изстрела, после викове, проклетия и накрая само звън от удар на желязо о желязо.

– Синьора! Синьора! – втурна се уплашената камериерка. – Убиват някого до градинския зид.

– Микеле! – извика Луиза и протегна към него заключените си ръце. – Ти си мъж, имаш нож – няма ще оставиш да заколят човека, без да му се притечеш на помощ?

– Не, разбира се! Кълна се в Светата Мадона! – извика Микеле.

И се втурна към прозореца, за да го отвори и да скочи оттам на улицата; но се отдръпна изведнъж.

– Паскуале ди Симоне, палачът на кралицата! – прошепна той задавен от уплаха и се наведе под перваза на прозореца.

– Тогава – извика Ла Сан Феличе – остава аз да го спася.

И изтича към входната площадка.

Нано протегна ръка да я задържи, но поклати глава и отпусна ръце:

– Върви, обречена клетнице! – промълви тя. – За да се изпълни присъдата на звездите!

ХІ ГЕНЕРАЛ ШАНПИОНЕ

Както читателят си спомня, ние оставихме Салвато Палмиери тъкмо когато щеше да предаде на затворниците отговора на генерал Шанпионе.

Да си припомним също, че Еторе Карафа бе писал от името на заговорниците до френския генерал, току-що назначен за командващ войските в Рим, за да му съобщи какво е настроението в Неапол и да запита дали в случай на революция ще могат да разчитат не само на френската армия, но и на френското правителство.

Да кажем няколко думи за този прекрасен републиканец, един от най-безстрашните славни воители на нашите патриотични дни; трябва да го поставим на мястото му в голямата картина, която се опитваме да рисуваме, и като посочваме къде отива, добре е да покажем откъде идва.

По времето, за което става дума, генерал Шанпионе беше тридесет и шест годишен мъж с кроткото, приветливо лице по-скоро на светски човек, отколкото на войник; но зад това лице се таеше могъща енергия и непоколебима смелост.

Той беше незаконен син на председателстващ при провеждане на избори, който не бе пожелал да му даде своето име, но му бе дал все пак името на едно малко имение недалече от родния му град Валанс.

Шанпионе беше неспокоен дух, покорител на коне, преди да стане покорител на хора. Още десет-дванадесетгодишен яздеше най-виюглави животни и успяваше да ги укроти.

На осемнадесет години тръгна да гони призраците, наричани слава или богатство, замина за Испания и под името Белроз постъпи във валонската армия. В лагера Сен Рок, формиран пред Гибралтар, той срещна в бретонския полк мнозина свои съученици; те убедиха полковия му командир да го освободи от валонската гвардия, за да постъпи доброволец при тях.

След сключването на мира той се върна във Франция и бащата посрещна с отворени обятия блудния син. Още при първите вълнения в 1789 година той постъпи отново във войската. По това време всяка област изпрати по една дружина доброволци; департаментът Дром даде VI дружина; назначен за неин командир, Шанпионе увлече и Безансон. Тези доброволчески дружини формираха резервната армия.

На минаване през Безансон, когато отива да поеме командването на Горнорейнската армия, Пишгрю⁷³ намира там Шанпионе, когото познава от времето, когато и двамата са били дружинни командири. Шанпионе моли настойчиво да бъде повикан в действащата армия; и желанието му е изпълнено.

Отсега нататък Шанпионе записва името си редом с имената на Жубер, Марсо, Ош, Клебер, Журдан и Бернадот⁷⁴.

Той служи последователно при тях или по-точно стана техен приятел. Те познават така добре авантюристичния нрав на младежа, че щом има някакъв труден поход, който едва ли може да се изведе на добър край, казват:

– Да изпратим Шанпионе.

А той се връща всякога победител, за да потвърди поговорката: щастлив като копеле.

Тази поредица от успехи бе възградена със званието бригаден, а след това и дивизионен генерал, командващ бреговете на Северно море от Дюнкерк до Флесинг.

Кампоформийският мир⁷⁵ го върна в Париж.

Той се прибра там, като запази от целия си шаб само един млад адютант.

При различните си схватки с англичаните Шанпионе бе забелязал един млад капитан, който успяваше да се отличи с храбростта си в ония времена, когато всички бяха храбри. Нямаше битка, в която той да не участва и да не се прояви с някое блестящо действие. При превземането на Алтенкирхен се бе хвърлил пръв в атака. При преминаването на Лан бе огледал реката и бе намерил брод под огъня на неприятеля. В ланбахските клисури бе пленил знаме. Най-после, в битката за лагера при Дюнците бе нападнал с триста души хиляда и петстотин англичани; а когато полкът на Уелския принц се бе хвърлил в отчаян пристъп и французите бяха отблъснати, той не бе направил нито крачка назад. Шанпионе, който го следеше с поглед, видя как младият капитан изчезна сред група неприятели. Поклонник на храбростта – като всеки храбрец – Шанпионе се втурна веднага със стотина души, за да го отърве. Когато стигна до мястото, където младият офицер се бе изгубил, го намери изправен, стъпил върху гърдите на английския генерал, комуто бе счупил бедрото с

73. Пишгрю, Шарл – френски генерал (1761–1804) Б.пр.

74. Жубер, Бартелеми (1769–1799); Журдан, Жан Батист (1762–1833); Бернадот, Жан (1763–1844) – френски маршали. Б.пр.

75. Сключен в 1797 след победата на Бонапарт над австрийците в Италия. Б.пр.

един pistolетен изстрел, заобиколен от трупове и сам ранен на три места с щик; Шанпионе му заповяда да напусне боя, предаде го на грижите на собствения си хирург, а когато младежът оздравя, му предложи да го вземе за адютант.

Капиталът прие. Той беше Салвато Палмиери. Името му беше изненада за Шанпионе. Този човек беше очевидно италианец; впрочем, като нямаше защо да отрича произхода си, той го признаваше сам, а всякога, когато трябва да се получават сведения от английски или австрийски пленници, Салвато ги разпитваше на родния им език с такава лекота, като че беше роден в Дрезден или Лондон.

На Шанпионе той се задоволи да отговори само, че бил отведен още съвсем малък във Франция, след това завършил образованието си в Англия и Германия, затова не било чудно, че говори немски, английски и френски както родния си език.

Разбирайки колко полезен може да му бъде този така храбър и образован младеж, Шанпионе задържа – както вече казахме – само него от целия си щаб и го заведе в Париж.

При заминаването на Бонапарт за Египет, макар и да не знаеха целта на похода, Шанпионе поиска да сподели участта на победителя при Аркол и Риволи. Но Бара, към когото се обърна, сложи ръка на рамото му и каза:

– Остани при нас, генерале – ще имаме нужда от тебе на континента.

И наистина, когато след заминаването на Бонапарт Жубер го замести като командващ италианската армия, той поиска да му изпратят Шанпионе за командир на римската армия, предназначена да наблюдава и при нужда да заплаши Неапол.

Този път Бара, който имаше особено добро отношение към него, каза, когато му даваше инструкциите си:

– Ако войната избухне отново, ти ще бъдеш първият републикански генерал, натоварен да детронира крал.

– Намеренията на Директорията ще бъдат изпълнени – отговори Шанпионе със скромност, достойна за спартанец.

Колкото и да изглежда странно, обещанието щеше да се изпълни.

Шанпионе замина за Италия със Салвато; научил бе вече добре италиански, но не беше свикнал да говори; затова със Салвато говореше само на италиански, а дори с оглед на възможните събития започна да се упражнява и на неаполитанско наречие, което Салвато бе научил просто на шега от баща си.

В Милано, където генералът спря само за няколко дни, Салвато се запозна с граф Ди Руво и го представи на генерал Шанпионе като един от най-благородните аристократи и най-пламенните неаполитански родолюбци. Той му разказа как Еторе Карафа, разкрит от шпионите на кралица Каролина, преследван и затворен от държавната хунта, бе успял да избяга от замъка Сан Елме и измоли да му разрешат да придружава френския щаб, без да се числи към него.

И двамата италианци придружиха генерала в Рим. Инструкциите, дадени на генерал Шанпионе, бяха следните:

„Да се отблъсне с оръжие всяко враждебно нападение срещу Римската република и да се пренесе войната на неаполитанска територия, ако неаполитанският крал осъществи така често изказваните намерения за нахлуване.“

Щом пристигна в Рим, граф Ди Руво – както вече разказахме – не устоя на желанието да вземе дейно участие в революционното движение, което, според мълвата, можело всеки миг да избухне в Неапол; отишъл бе предрешен в този град и чрез Салвато бе свързал италианските патриоти с френските републиканци, като бе настоял пред генерала да му даде отчет за средствата, с които разполагат патриотите.

Видяхме при какви опасности Салвато пристигна на уговорената среща и как пожела да не скрие нищо пред заговорници-те, които нямаша никакви тайни от него, за да могат те да преценят неговия патриотизъм при положението, което събитията бяха създали.

За жалост възможностите на Шанпионе при току-що полученото командване да защити Римската република не отговаряха никак на задачата му. Той бе пристигнал във Вечния град една година след убийството на генерал Дюфо⁷⁶, което – може би непредизвикано, но все пак допуснато и оставено безнаказано от папа Пий VI – бе довело до завземането на Рим и провъзгласяването на Римската република.

Честта да възвести на света това възкресение се падна на Бертие⁷⁷.

Той влезе в Рим и се изкачи на Капитолия като древен победител, минавайки по същия свещен път, по който бяха минали преди седемнадесет века световните победители. Стигнал до Капитолия, той обиколи два пъти площада, където се издига статуята на Марк Аврелий, при възторжени викове: „Да живее свободата! Да живее Римската република! Да живее Бонапарт! Да живее непобедимата френска армия!“

76. Дюфо, Леонар – френски революционен генерал, убит в Рим на 28.XII.1798 г. при бунт на римското население. Б.пр.

77. Бертие, Луи – френски генерал, любимец на Наполеон I (1753–1815). Б.пр.

И след като даде знак, че иска тишина, която се въдвори веднага, херолдът на свободата произнесе следната реч:

– Сенки на Катон, Помпей, Брут, Цицерон, Хоргензий, приемоте поклona на свободни хора на същия този Капитолий, където толкова пъти сте защитавали правата на народа и сте прославяли с красноречието или делата си Римската република. Чедата на галите идват с маслиново клонче в ръка на това свещено място да възстановят олтарите на свободата, издигнати от първия Брут. А вие, римски граждани, дошли да получите отново законните си права, припомнете си чия кръв тече във вашите вени! Погледнете славните паметници около вас, възобновете добродетелите на своите бащи, покажете се достойни за древното си величие и докажете на Европа, че все още има сърца, в които достойнствата на прадедите ви не са се помрачили.

В продължение на три дни Рим беше илюминиран, небето се озаряваше от фейерверки, хората танцуваха, пееха, сядяха дървета на свободата, викаха около тях: „Да живее републиката!“

Но въодушевляването беше краткотрайно. Десет дни след речта на Бертие, в която освен призива към сенките на Катон и Хоргензий се изказваше обещание за нерушимо зачитане на доходите и богатствата на църквата – по заповед на Директорията съкровищата на същата тази църква бяха пренесени за претопяване в монетния двор, превърнати в златни и сребърни монети, и то с емблемата не на Римската, а на Френската република, и предадени, според едни, в касите на Люксембург⁷⁸, според други, в касите на войската; малцина твърдяха второто, а още по-малко бяха тия, които го вярваха.

След това започна разпродажба на държавните имоти, а тъй като Директорията казваше, че има неотложна нужда от пари за египетската армия, имотите бяха разпродадени много набързо и много по-ниско от действителната им стойност. После поискаха от богатите граждани помощи в пари и в натура; по този начин те бяха набързо ограбени, а на родолюбieto им – нека го признаем – бе нанесен твърде тежък удар от тези многократни искания на френското правителство.

Като последица от всичко това и тъй като исканията на Директорията непрекъснато се подновяваха, и най-необходимите разходи в самата Римска република не можеха да бъдат посрещнати въпреки жертвите, направени от богатите класи; дори заплатите във войската и на държавните чиновници не бяха плащани от три месеца насам – с други думи, от

78. Става дума за двореца Люксембург в Париж, седалище на Директорията. Б.пр.

деня, когато бе провъзгласена републиката.

Колкото до управляващите, които би трябвало да дават пример за спартанска честност, и те – като не получаваха заплата – крадяха и се подкупваха повече от всякога. Службата по снабдяването – създадена от древния императорски Рим и запазена от папската власт – която трябваше да се грижи за изхранването на населението, не можеше да прави необходимите доставки с обезценените книжни пари, не разполагаше вече с брашно, растителни масла, месо и заявяваше, че не знае как да се бори с глада; когато пристигна Шанпионе, хората шушукаха, че в Рим има провизии само за три дни и ако неаполитанският крал не избърза да прогони с войската си французите, да възстанови Светия отец на престола и да възвърне изобилието, жителите ще се видят изправени незабавно пред една от двете неизбежности: да се изяждат едни други или да измрат от глад.

Това именно Салвато беше натоварен да съобщи на неаполитански-те патриоти: окаяното положение на Римската република, с което щяха да направят опит да се справят чрез икономии и честност. Като първа мярка Шанпионе бе изгонил от Рим всички финансови власти и бе поел задължението да използва за нуждите на града и на войската си всички суми, предназначени за Директорията, откъдето и да идват. А за положението на френската армия, което не беше по-блестящо от това на Римската република, Салвато трябваше да каже следното:

Римската армия, чисто командване беше току-що поето от Шанпионе, състояща се според кадрите, определени от Директорията, от тридесет и две хиляди души, броеше в действителност осем хиляди. Тези осем хиляди души, не получили от три месеца насам нито петаче, нямаха обуца, дрехи, хляб и бяха обкръжени от войската на неаполитанския крал, която се състоеше от шестдесет хиляди добре облечени, обути, нахранени и ежедневно редовно заплащани войници. Френската армия разполагаше само със сто и осемдесет хиляди патрона, което значеше по петнадесет изстрела на войник. Нито един лагер нямаше не само храни, по дори барут, който липсваше дотолкова, че в Чивита Векиа не можаха да дадат нито един изстрел срещу берберски⁷⁹ кораб, дошъл да залови една рибарска лодка на половин оръдеен изстрел от пристанището. Разполагаха общо само с осем огнестрелни оръдия. Цялата артилерия беше претопена за медни монети. Някои укрепления имаха наистина топове; но било поради предателство, било от нехайство, никъде снарядите не

79. Берберия – по-раншното название на Либия и Триполитания. Б.пр.

бяха за размера на оръдията; а на места изобщо нямаше никакви снаряди.

Арсеналите бяха също така празни, както и укрепленията; напразно се бяха опитали да въоръжат с пушки две дружини народни гвардейци, и то в една страна, където не можеше да се срещне човек без пушка на рамо, ако е пешеходец, или сложена направо на седлото, ако е на кон.

Но Шанпионе бе писал на Жубер и очакваше да му изпратят от Александрия или Милано един милион патрони и десет оръдия заедно с обоза им. Колкото до снарядите, Шанпионе бе уредил леярни, където отливаха по четири-пет хиляди на ден. Така че той молеше патриотите само за едно – да не прибързват, защото се нуждаеше от един месец приблизително, за да бъде в състояние не да напада, а да се отбранява.

Салвата носеше за френския посланик в Неапол писмо, в което Шанпионе излагаше на Гара положението си и го молеше да направи всичко възможно, за да забави едно скъсване между двата двора. Това писмо, скътано за щастие в херметически затворен кожен портфейл, не бе пострадало от водата.

Впрочем Салвата знаеше съдържанието му, така че ако не биха могли да го разчетат, защото се е измокрило, той би могъл да го повтори на посланика дума по дума; но ако не прочетеше писмото, посланикът не би могъл да знае доколко може да има доверие в приносителя му.

След като Салвата изложи тия факти, настъпи минутно мълчание, през което заговорниците се спогледаха въпросително.

– Какво ще направим? – запита граф Ди Руво, най-нетърпелив от всички.

– Ще следваме инструкциите на генерала – отговори Чирило.

– И за да се съобразя с тях – добави Салвата, – отивам веднага при френския посланик.

– Побързайте тогава! – извика от горния край на стълбището един глас, който накара заговорниците, а заедно с тях и самия Салвата да потреперят; защото този глас не бе се обаждал досега. – Както разпразвят, посланикът заминавал тази нощ или утре сутринта за Париж.

– Веласко! – промълвиха едновременно Николино и Мантоне.

А Николино добави:

– Бъдете спокоен, синьор Палмиери: това е шестият приятел, когото очаквахме и който по моя вина, по моя непростима вина, е минал по дъската, забравена на два пъти от мене – първият път като прибрах въжето, а втория път като донесох дрехите.

– Николино, Николино – каза Мантоне, – ти ще станеш причина да

ни обещат.

– Казах го вече преди тебе – възрази безгрижно Николино. – Защо правите заговор с луд?

XII ЦЕЛУВКАТА НА СЪПРУГА

Ако новината на Веласко беше вярна, не биваше да се губи пито миг; защото от гледище на Шанпионе това заминаване, което беше всъщност обявяване на война, можеше да повлече големи беди, а пристигането на Салвато би могло да предотврати заминаването на посланика, като убедят гражданина Гара да се позабави.

Всеки от заговорниците искаше да придружи Салвато до посолството; но по спомените си и по плана на града Салвато си бе съставил пътеводител за Неапол и решително отказа. Когато целта на мисията му се разкриеше, човекът, когото биха видели с него, щеше да бъде загубен: ставаше жертва на неаполитанската полиция или прицел за камата на правителствените палачи.

Освен това Салвато трябваше да върви все покрай брега, оставяйки морето вдясно, за да стигне до френското посолство, което се намираше на първия етаж на двореца Караманико; нямаше следователно никаква опасност да се заблуди; трицветното знаме щеше да му посочи сградата.

Само че – колкото в знак на приятелство, толкова и от предпазливост – той смени своите измокрени от морска вода пистолети с пистолетите на Николино Карачоло, след това запаса под плаща сабята си, която бе спасил при падането от лодката, и я закачи за портупея, за да не го издаде с тракане по плочите.

Уговориха се, че той ще излезе пръв, а останалите шестима заговорници ще си тръгнат последователно след десет минути и ще се приберат поотделно у дома си, като криволичат непрекъснато из лабиринта на неаполитанските улици, по-заплетен и от критския, за да заблуджават евентуалните преследвачи.

Николино отведе младия адютант до вратата към улицата и каза, като му посочи склона на Паузилипе и редките светлини, блещукащи в Мерджелина:

– Ето пътя ви. Не допускате нито да ви следят, нито да ви спрат.

Двамата младежи си стиснаха ръцете и се разделиха.

Салвато се огледа наоколо си: улицата беше съвършено безлюдна; бурята не бе още стихнала и при все че не валеше, чести светкавици все още проблясваха по целия небосвод, придружавани от грохота на гръмотевици.

Когато минаваше покрай най-тъмния ъгъл от двореца на кралица Джована, на Салвато се стори, че съзира по стената очертание на човешка сянка; но не сметна за необходимо да се спре; както беше въоръжен, какво можеше да му направи един човек?

След двадесетина крачки обаче все пак се обърна назад; не беше се измамил – човекът пресичаше пътя, сякаш искаше да тръгне по лявата му страна. След още десетина крачки му се стори, че над зида, ограждащ пътя откъм морето, се подава глава, която се скри при приближаването му; той се наведе през зида, погледна от другата страна и видя само градина с листната дървета, чиито клони бяха на еднаква височина със зида.

През това време другият го бе настигнал и вървеше вече редом с него; Салвато се престори, че тръгва към непознатия. Но без да отдели поглед от мястото, където се бе скрила главата.

При блясането на една светкавица той видя как един мъж прескочи зида и тръгна като него към Мерджелина. Салвато опипа колана, увери се, че pistolетите не могат лесно да паднат, и продължи пътя си.

Двамата мъже продължаваха да вървят успоредно по същия път, единият малко по-напред и вляво, другият малко по-назад и вдясно от него. Когато стигнаха до кралското казино, двама души бяха препречили пътя и се караха с присъщите на неаполитанското простолудие ръкомахания и дрезгави крясъци.

Като видя, че те не се отместват, и подозирайки, че е попаднал в засада, Салвато напълни под плаща pistolетите си и тръгна право към двамата мъже.

– Дайте път! – каза той на неаполитански.

– Защо ще ти правим път? – запита подигравателно единият от двамата, забравил вече кавгата.

– Защото – отговори Салвато – пътищата на негово светлейшо величество крал Фердинанд са за благородници, а не за такива хубостници като вас.

– Какво ще кажете, ако не ви направим път? – възрази другият скандалджия.

– Нищо няма да кажа, просто ще ви накарам да се отместите.

После извади от колана двата pistolета и тръгна към тях.

Мъжете се отдръпнаха и го пуснаха да мине; но тръгнаха подир него. Салвато чу как този, който изглеждаше водач на шайката, каза на другите:

– Същият е!

Спомняме си, че Николино бе поръчал на Салвато да не допуска да го спират или да го следват; впрочем от дочутите думи личеше, че го заплашва опасност.

Той се спря. Щом видяха, че се спира, и другите спряха. Бяха на десетина крачки от него. Мястото беше безлюдно. От ляво една къща със затворени дървени капаци на прозорците, а зад нея зидове на градина, над които потръпваха върховете на портокалова горичка и се огъваше и изправяше стройна величествена топола. Отдясно беше морето.

Салвато измина десет крачки и отново спря.

Мъжете, които го следваха, се спряха едновременно с него. Тогава Салвато се върна; четиримата мъже, съвсем ясно от една и съща шайка, се събраха и зачакаха.

– Не само не желая – каза Салвато, като застана на четири стъпки пред тях, – не само не желая да ми препречвате пътя, по не желая и да вървите подир мене.

Двама души бяха извадили вече ножове и ги стискаха в ръце.

– Слушайте – започна главатарят, – може би пък има начин и да се разберем най-после, защото както ви чувам да приказвате неаполитански, не е възможно да сте французин.

– А какво значение има французин ли съм или неаполитанец?

– Това вече си е моя работа. Отговорете искрено...

– Ти сякаш си позволяваш да ме разпитват, негоднико?

– О, синьор благородник, правя го за ваше добро, не за себе си. Слушайте: вие ли сте онзи, който пристигна от Капуа на кон с френска униформа, нае в Пуцоле лодка и въпреки бурята накара двама моряци да го откарат в двореца на кралица Джована?

Салвато можеше да отрече, да използва лекотата, с която говореше неаполитанското наречие, за да засили съмненията на разпитвача; но му се стори, че да излъже дори един полицейски агент си е все излъгване, тоест унижение за личното му достойнство.

– И какво ще стане, ако съм аз? – запита той.

– О – отвърна мрачно мъжът, клатейки глава, – ако сте вие, ще бъда принуден да ви убия, ако не се съгласите да ми предадете доброволно книгата, които носите.

– В такъв случай, любезни, би трябвало да сте не четирима, а двадесет души. Четирима като вас не стигат, за да убият или дори само да огрбят един адютант на генерал Шанпионе.

– Явно, че е той – каза главатарят. – Трябва да свършим с тая работа. Насам, бекайо!

При тоя зов двама души се отделиха от една тъмна вратичка, издълбана в градински зид, и се втурнаха да нападнат Салвата откъм гърба.

Но още при първото им движение Салвата стреля с двата пистолета срещу двамата мъже с ками в ръката, като уби единия и нарани другия.

После откопча и захвърли плаща си, обърна се със сабя в ръка, разцепи с удар отстрани лицето на повикания от главатаря бекайо, а с върха на острието нарани тежко другаря му.

Той мислеше, че се е отгървал вече от нападателите, тъй като четирима от общо шестимата бяха извън строя и му оставаше да се разправи само с главатаря и един от полицаите, който стоеше благоразумно на десет стъпки от него; а само с двамата щеше да се справи лесно. Но тъкмо, когато се обърна да ги нападне, зърна някаква светкавица, която изхвъркна от ръката на главатаря и се насочи със свистене към него; в същия миг усети остра болка в дясната част на гърдите. Убиецът не смееше да се приближи към него, та бе запратил отдалеко ножа си; острието се бе забило между ключицата и рамото и само дръжката потреперваше отвън.

Салвата улови с лявата ръка камата, измъкна я, направи няколко стъпки назад, защото му се стори, че земята се изплъзва изпод нозете му, потърси къде да се опре, забеляза зида и се облегна на него. Почти веднага всичко се завъртя пред очите му; последното усещане беше, че и зидът му се изплъзва като земята.

После зърна как някаква светкавица разцепи небето не със синкава, а с кървавочервена светлина, протегна ръце, изпусна сабята и падна в несвяст. В последния проблясък на съзнание преди припадък му се стори, че двамата мъже се спускат към него. Той направи усилие да ги отблъсне, но всичко угасна с въздишка, която можеше да бъде последна.

Само няколко секунди по-рано при пистолетните изстрели прозорецът на Ла Сан Феличе се бе отворил и след ужасния вик на Микеле: „Паскуале ди Симоне, палачът на кралицата!“ младата жена бе отговорила с гласа на сърцето: „Тогава остава аз да го спася.“

Но при все че разстоянието от будоара до външната площадка и оттам до градинската врата не беше голямо, когато Луиза отвори с трепереща ръка тази вратичка, убийците бяха изчезнали и само тялото на младежа, опряно до врата га, падна по очи в градината при отварянето.

Тогава със сила, каквато никога не бе подозирала у себе си, младата жена изтегли ранения в градината, не само заключи, а залости с мандало вратата и извика с плач Нина, Микеле и Нано да ѝ се притекат на помощ.

И тримата дотичаха. Микеле бе видял от прозореца, че убийците избягаха; чуваха се отмерени бавни стъпки на патрул, натоварен вероятно да отнася трупове и да прибира ранените; нямаше следователно никаква опасност за тези, които щяха да помогнат на младия офицер, чиито следи не биха били открити дори от най-опитно око.

Микеле прегърна младежа през кръста. Нина го улови за нозете, Луиза вдигна главата и с леки движения, каквито само жените умеят да проявяват към болните и ранените, го пренесоха в къщата.

Нано остана назад. Наведена над земята, тя мърмореше някакви заклинания и търсеше незнани билки сред бурените, които никнеха свободно из ъглите на градината в пукнатините на зида.

Като стигнаха в будоара, Микеле се замисли; после заклати глава:

– Сестрице – каза той, – рицарят скоро ще се върне. Какво ще каже, като види, че в негово отсъствие и без да го питаш, си пренесла в дома му този красив младеж?

– Ще го съжали, Микеле, и ще каже, че съм постъпила добре – отговори младата жена, като вдигна лицето си, озарено от кротко спокойствие.

– Така щеше да бъде, ако убийството беше обикновено. Но дали като научи, че убиецът е Паскуале ди Симоне, ще сметне, че той, придворен на крал Фердинанд, има право да даде убежище на човек, ранен от палача на кралицата?

Младата жена се замисли и след няколко секунди каза:

– Прав си, Микеле. Да видим дали у него има някакви книжа, които ще ни посочат къде да го отнесем.

Напразно преровиха джобовете на ранения – намериха само кесията и часовника му; а това доказваше, че не е бил нападател от крадци; колкото до книгата, ако е имал такива, те бяха изчезнали.

– Боже, Боже, какво да правим? – извика Луиза. – Не мога все пак да изоставя човек в такова състояние.

– Сестрице – започна Микеле като човек, намерил някакъв изход, – нали ако рицарят се бе върнал, докато Нано ти гледаше, щяхме да се скрием в дома на твоята приятелка херцогиня Фуско, който е празен, а ключовете му са у тебе?

– О, имаш право, Микеле, имаш право! – извика младата жена. – Да, ще го пренесем у херцогинята. Ще го настаним в стая към градината. Къщата има и друг вход. Благодаря ти, Микеле! Ако горкият младеж не умре, ще можем да се грижим за него, както изисква състоянието му.

– А като не знае нищо – продължи Микеле, – съпругът ти ще може

в случай на нужда да се оправдае с това. Ако знаеше, не би отрекъл в никакъв случай.

– Да, много добре го познаваш: той би се предал, но не би излъгал. Затова не бива да узнае нищо, не бива. Аз не се съмнявам в сърцето му, но както каза и ти, не трябва да го поставям между дълга му като приятел на княза и задълженията на християнската му съвест. Ела да ни светиш, Нано – обърна се тя към врачката, която влизаше със снопче разнообразни треви, – не бива да оставяме тук никаква следа от този младеж.

Водено от Нано със светилник в ръка, шествието тръгна, мина през три-четири стаи и най-после изчезна през междинната врата в съседната къща.

Току-що бяха положили ранения на едно легло в стаята, посочена от самата Сан Феличе, когато Нина, по-малко развълнувана от господарката си, я побутна припряно по лакътя.

Младата жена разбра, че камериерката иска да ѝ обърне внимание за нещо и се послуша.

Някой чукаше на градинската врата.

– Рицарят! – извика Луиза.

– По-бързо, по-бързо, сеньора – каза Нина, – идете да си легнете, както сте с пеньоара. Аз ще се погрижа по-нататък.

– Микеле! Нано! – извика младата жена, като им направи последен знак да се грижат за ранения.

Тяхното кимване я успокои, доколкото беше възможно.

След това, повлечена като насън, залитайки покрай стените, задъхана, замаяна, шепнейки несвързани слова, тя стигна до стаята си, успя да захвърли на един стол чорапите и пантофките си, легна с разтуптяно сърце и притаен дъх, затвори очи и се престори на заспала.

Пет минути по-късно рицарят Ди Сан Феличе – комуто Нина обясни, че от залисия бутнала мандалото на градинската врата – влезе на пръсти в стаята на жена си, усмихнат, със свещник в ръка.

Застана за миг до леглото, погледа Луиза при светлината на розовата восъчна свещ, която държеше, после сведе бавно устни до челото ѝ и прошепна:

– Спи под Божия закрила, непорочни ангеле, и нека небето те пази от всички демони, които току-що напуснах!

След това излезе пак на пръсти, както бе влязъл, затвори полека вратата и се прибра в своята стая.

Но щом светлината на свещта изчезна от стените на стаята ѝ, младата жена се надигна на лакът и се послуша неспокойно, с разширени

зеници.

Всичко бе потънало отново в тишина и мрак.

Тогава тя отхвърли бавно копринената завивка, метната на леглото, стъпи предпазливо на фаянсовия под, застана на едно коляно, като се облегна на възглавието, послуша се отново и успокоена от пълната тишина, излезе през другата врата, срещуположна на тази, откъдето бе излязъл мъжът ѝ, тръгна по коридора към дома на херцогинята, отвори междинната врата и стигна – лека и безгласна като призрак – до стаята, където лежеше болният. Той беше все още в несвяст; Микеле стриваше билки в бронзов хаван, а Нано изстискваше сока им върху раната на болния.

XIII

РИЦАРЯТ САН ФЕЛИЧЕ

Казахме, струва ни се, в една от предишните глави, може би още в първата, че рицарят Сан Феличе беше учен.

Но при все че като пътешествениците на Стърн⁸⁰ учените могат да се разделят и подразделят на множество категории, все пак трябва да ги групираме в два големи вида:

досадни учени,
забавни учени.

Първият вид е по-многоброен и минава за по-учен.

Ние познавахме през живота си някои забавни учени; колегите им изобщо ги отричаха, защото ги смятаха за хора, които развалят занятията, като прибавят към науката духовност или въображение.

Колкото и да му напакоstim пред съзнанието на нашите читатели, принудени сме да признаем, че рицарят Сан Феличе, скромно, но изискано облечен петдесет-петдесет и пет годишен мъж, непридобил никаква специалност със своите научни занимания, продължили през целия му живот, беше по-скоро знаещ, отколкото учен.

Аристократ по рождение, живял винаги било при кралския двор, било в обществото на дворяни, много пътешествал на младини, особено из Франция, той имаше очарователно държание и любезна волност на бюфоновци, хелвещиевци и д'олбаховци⁸¹, като споделяше не само социалните им разбираня, но и философското им безразличие, бихме казали дори безверие.

И наистина, след като бе изучавал Галилей и Свамердам⁸², безкрайно големите и безкрайно малките величини, след като бе слязъл от световете, плувачи във всемира, до инфузориите, плувачи в капка вода, след като бе видял, че звездата и атомът заемат еднакво място в Божията мисъл и се радват на еднакъв дял от безграничната любов на твореца към собствените му творения, неговата душа, искрица, изхвъркнала от

80. Стърн, Лоурънс – английски писател, автор на „Сантиментално пътешествие из Франция и Италия“ (1713–1768). Б.пр.

81. Бюфон, Жорж-Луи, граф дьо – френски писател и естественик (1707–1788); Хелвещий, Клод – философ, приятел на френските енциклопедисти (1715–1771); Д'Олбах, Пол-Анри, барон – френски философ материалист, приятел на енциклопедистите (1723–1789). Б.пр.

82. Свамердам, Ян – холандски естественик (1637–1680). Б.пр.

божественото огнище, обикна цялата природа. Само че към нисшите творения той изпитваше по-нежно любопитство, отколкото към висшите и ние бихме се осмелили да твърдим, че превръщането на личинката в какавида и на какавидата в бръмбар, разгледан денем под микроскоп, му се струваше не по-малко интересно от бавното движение на гиганта Сатурн, деветстотин пъти по-голям от земята, комуто трябваша почти тридесет години, за да се завърти около Слънцето с чудовищната си свита от седем луни и още неразгаданото украшение – пръстена му.

Тези изследвания го бяха отвлекли малко извън действителния живот и го бяха отнесли към съзерцателния; така например, когато от прозореца на своя дом – който е бил преди това дом на баща му и дядо му – през топлите летни нощи на неаполитанските горещници той виждаше как под весло го на рибаря или под браздата на лодката му светва синкаво пламъче, сякаш отблясък от далечната Венера, и по цял час, а понякога по цяла нощ, неподвижен до перваза на прозореца, гледаше как по залива блещукат светлинки и ако вятърът е южен, как свързва огнените гирлянди, които изчезваха от погледа зад Капри, макар че сигурно продължаваха и отвъд, до африканските брегове, хората си казваха: „Какво ли прави там онзи мечтател Сан Феличе?“ А мечтателят Сан Феличе чисто и просто минавате от вещественния към невидимия свят, от шумния към безмълвния живот. Той си казваше, че необходимата огнена змия, обгърнала земята със своите гънки, не е нищо друго освен сбор от неуловими за погледа животинчета и въображението му се стъписваше, уплашено пред страхотното богатство на природата, поставила под нашата земя, над и около нея други, неподозирани от нас светове, чрез кош о висшата безкрайност, изчезваща от погледа ни в потоци светлина, се свързва неразривно с пистата безкрайност, която се гмурна в бездните и потъва в мрака.

Отвъд двойната безкрайност мечтателят Сан Феличе виждаше Бога, не както го е виждал Езекиил⁸³ сред бурите; не както го е виждал Мойсей в пламналата глогина, а сияещ във величествения блясък на вечната любов, като библейската стълба на Яков⁸⁴, по която се качва и слиза цялото творение.

Човек би помислил може би, че тази безгранична обич към цялата природа е обезсилвала другите чувства, за които латинският поет казва:

83. Езекиил – един от четирите главни еврейски пророци (VI в. пр. н. е.). Б. пр.

84. Еврейският патриарх Яков като беглец в пустинята снувал, че по стълба от земята до небето се качвали и слизали ангели, а в същото време Бог му предрекъл потомство, многобройно като пясъчните зърна на земята. Б. пр.

„Човек съм и нищо човешко не ми е чуждо“. – Не, тъкмо у рицаря Сан Феличе можеше да се установи това различие между духа и сърцето, което позволява на първенеца на творението да бъде ту спокоен и ведър като бог, когато съзерцава с духа си, ту да се радва и да се отчайва като човек, когато се вълнува със сърцето си.

Но от всички чувства, издигащи обитателя на нашата планета над околните животни, най-искрена и предана почит рицарят отдаваше на приятелството и ние наблягаме върху това чувство, защото то упражни по-дълбоко и по-специално влияние върху неговия живот. Възпитан в колежа за благородници, създаден от Карло III, рицарят Сан Феличе беше съученик с един младеж, чиито приключения, елегантност и голям успех нашумяха особено много в неаполитанското общество към края на миналия век; този младеж беше княз Джузепе Караманико.

Ако князът би бил само княз, вероятно младият Сан Феличе би изпитвал към него само онази банална почит или завистливо съперничество, каквито децата изпитват към другарчетата, които печелят снизходителността на учителите с по-високия си ранг; но независимо от своята княжеска титла Джузепе Караманико беше очарователно, сърдечно, непревзето дете, както по-късно стана очарователен мъж, отличаващ се със своята почтеност и вяност.

Между княз Караманико и рицаря Сан Феличе стана обаче това, кос го се случва неизбежно при всички приятелства: единият беше Орест, другият Пилад⁸⁵, на рицаря Сан Феличе се падна не така блестяща роля, според мнението на хората, но може би по-похвална в очите на Господа: той стана Пилад.

Можем да отгатнем колко лесно бъдещият учен с отличния си ум и прилежание надмина своите училищни съперници и колко лош ученик – поради безгрижието си на голям дворянин – беше бъдещият министър в Неапол, посланик в Лондон и вицецрал в Палермо. Но благодарение на трудолюбивия Пилад, който работеше за двама, ленивият Орест се задържаше всякога в първата редица; той получи толкова отличия, награди и венци, колкото и Сан Феличе, а в очите на учителите си, които не знаеха или не желаеха да узнаят тайната на успеха му, минаваше дори за по-достоеен; защото и това превъзходство той поддържаше – както и общественото си положение, – без да си дава някакъв труд.

Орест знаеше обаче тази тайна преданост и нека му отдадем

85. Орест – син на Агамемнон, убива майка си, за да отмъсти за убийството на баща си; Пилад – любим приятел на Орест, съпруг на сестра му Електра. Б.пр.

справедливост, като кажем, че я ценеше по достойнство, като я постави по-късно на изпитание, както ще проличи в продължението на нашия разказ.

Младежите завършиха колежа и всеки пое попрището, към което го отвеждаше влечението или общественото му положение. Караманико стана военен; Сан Феличе се посвети на науката. Караманико постъпи като капитан в липариотски полк, наречен така по името на островите Липари, откъдето бяха взети почти всичките му войници. Полкът беше сформиран от краля и се командваше от него; кралят имаше званието полковник от този полк и някой да бъде приет там като офицер, беше най-високото благоволение, към което можеше да се стреми един неаполитански благородник.

Сан Феличе, напротив, замина да пътешества, посети Франция, Германия, Англия, прекара пет години във Италия и когато се завърна в Неапол, намери княз Караманико министър-председател и любовник на кралица Каролина.

Първата грижа на Караманико, поел властта, беше да осигури независимо положение на своя любим Сан Феличе; той беше се погрижил в негово отсъствие да наложи приемането му – с освобождаване от обет – за малтийски рицар (едно благоволение, на което впрочем има право всеки младеж, успял да се прояви) и нареди да му се даде един манастир с две хиляди дуката годишен доход. С тази рента и хилядата дуката от личните му имоти рицарят Сан Феличе, който имаше вкусове на учен, иначе казано твърде скромни, ставаше толкова богат, колкото най-богатият неаполитанец.

Двамата младежи бяха вече мъже; все още се обичаха; но тъй като единият се занимаваше с наука, а другият с политика, се виждаха нарядко. Към 1783 година започнаха да се разнасят слухове из града за изпадането на Караманико в немилост, които разтревожиха Сан Феличе; разправяха, че Караманико, претоварен от работа като министър-председател и в желанието си да създаде един внушителен флот за Неапол, смятан от него – противно на краля – за морска, а не сухоземна държава, се обърнал към тосканския велик херцог Леополд с молба да му отстъпи за шеф на неаполитанския флот, със звание адмирал, един човек, прославил името си в поход срещу берберите⁸⁶.

Този човек беше рицарят Джон Ектън⁸⁷, по произход ирландец,

86. Местно население по северното крайбрежие на Африка. Б.пр.

87. Ектън, Джон – роден в Безансон (1736–1811). Б.пр.

роден във Франция.

Но щом се настани с покровителството на Караманико в неаполитанския двор на длъжност, до каквато и най-смелите му мечти надали бяха някога достигали, Ектън насочи всичките си усилия да замести своя покровител и в чувствата на кралицата, и като министър-председател – длъжност, която дължете може би повече на тази любов, отколкото на ранга и достойнствата си.

Една вечер Сан Феличе видя у дома си – като частно лице, не позволило да съобщят за идването му – княз Караманико.

В тази приятна майска вечер в прекрасната градина, която се опитахме да опишем, Сан Феличе се занимаваше с лов на светулки, у които искаше да изучава на другата сутрин разлагането на светлината.

Той възкликна радостно, като видя княза, прегърна го и го притисна до сърцето си. Князът отвърна на тази прегръдка с обичайната си нежност, която изглеждаше още по-подчертана от известна загриженост.

Сан Феличе поиска да го отведе към входната площадка; по затворен от сутрин до вечер в своя кабинет, Караманико не искаше да пропусне случая да подиша ухания въздух на портокаловата горичка, чиито металически листа потръпваха над главата му; откъм морето полъхваше лек бриз, небето беше чисто, луната светеше и се отразяваше в залива. Караманико посочи на приятеля си една пейка до ствола на палмата и двамата седнаха там.

Караманико помълча малко, сякаш се колебаеше да наруши тишината на безмълвната природа; накрая каза с въздишка:

– Идвам да се сбогуваме, приятелю, може би завинаги.

Сан Феличе потрепера и го погледна право в лицето; мислеше, че не е чул добре.

Князът поклати тъжно красивата си светлокоса глава и продължи с дълбоко униние:

– Дотегна ми да се боря. Признавам, че имам работа с човек по-силен от мене. В тази борба ще загубя може би честта и сигурно живота си.

– А кралица Каролина? – запита Сан Феличе.

– Кралица Каролина е лесна, приятелю – отговори Караманико, – значи слаба и непостоянна. Тя гледа днес с очите на оня ирландски интригант, който – много ме е страх – ще тласне държавата към гибел. Престолът може да пропадне! Но това ще стане без мене. Аз не желая да спомогна за този провал и заминавам.

– Къде отиваш? – запита Сан Феличе.

– Приех лондонското посолство. Това е почетно изгнание. Отвеждам жена си и децата си, защото не искам да ги излагам на опасност от изолиране. Но има едно същество, което съм принуден да оставя в Неапол. Разчитам на тебе да ме заместиш при нея.

– При нея ли? – повтори някак неспокойно ученият.

– Бъди спокоен – каза князът, като направи усилие да се усмихне, – не става дума за жена, а за дете.

Сан Феличе си отдъхна.

– Да – продължи князът. – Сред моите скърби намирах утеха при една жена. Небесно създание, тя се прибра на небето, като ми остави един жив спомен: едно девойче, което току-що навърши пет години.

– Слушам те – каза Сан Феличе. – Слушам те.

– Не мога нито да я призная, нито да ѝ създам обществено положение, защото се роди през време на брака ми. Освен това кралицата не знае и не бива да знае за съществуването на това дете.

– Къде е то?

– В Портичи. От време на време ми го довеждат, от време на време аз отивам да го видя. Много обичам това невинно същество, което – страх ме е! – се е родило в злокобен ден. И ще ми повярваш ли, Сан Феличе, кълна ти се, че ми е по-леко да напусна министерския пост, Неапол, родината си, отколкото да изоставя това дете. Защото то е наистина дете на истинската ми любов.

– И аз, Караманико – каза рицарят с кротката си откровеност, – и аз го обикнах.

– Толкова по-добре! – продължи князът. – Защото разчитам да ме заместиш при него. Разбираш, че желая то да има независимо състояние. Ето на твое име един чек за петдесет хиляди дуката. Тази сума, вложена както намериш за добре, ще се удвои за петнадесетина години само от лихвите. Ти ще харчиш от личните си средства за издръжката и възпитанието ѝ, а когато тя достигне пълнолетие или се омъжи, ще си удържиш разходите.

– Караманико!

– Извинявай, приятелю – усмихна се князът, – аз ти искам услугата, аз трябва да поставя условията.

Сан Феличе наведе глава.

– Нима ме обичаш по-малко, отколкото предполагах? – промълви той.

– Не, приятелю – продължи Караманико. – Ти си не само този,

когото най-много обичам, но и човекът, когото най-много уважавам, а доказателство е фактът, че ти оставям единствената част от сърцето си, останала чиста и неразбита.

– Приятелю – каза някак колебливо ученият, – бих желал да ти поискам едно благоволение и ако искането ми не ти бъде неприятно, ще съм щастлив да го изпълниш.

– Какво е то?

– Аз живея сам, без семейство, почти без приятели; не скучая никога, защото не е възможно човек да скучае, когато пред очите му е разворена великата книга на природата. Обичам всичко на света – стръкчето трева, превито сутрин под капка роса като под прекалено тежко бреме, светулките, които търсех, когато ти дойде, обичам златокрилия бръмбар, отразяващ слънцето, пчелите, които строят град, мравките, които си организират република; но нито едно от тия неща не обичам повече от другите, а мене никое от тях не ме обича. Ако ми позволиш да взема дъщеря ти при себе си, чувствам, че ще я обичам повече от всичко друго, а може би и тя, като разбере колко много я обичам, ще ме обикне мъничко. Въздухът на Паузилипе е прекрасен, изгледът от прозорците ми е великолепен, тя ще има просторна градина, за да гони пеперуди, да бере цветя, да къса портокали. Ще израсне стройна като тази палма, ще бъде красива и силна като нея. Кажй, приятелю, съгласен ли си детето да живее у мене?

Караманико го погледна просълзен и кимна леко в знак на съгласие.

– Освен това – продължи Сан Феличе, като мислеше, че не е убедил още приятеля си, – освен това един учен няма никаква работа, така че аз ще се заема с възпитанието ѝ, ще я науча да чете и да пише на английски и на френски. Имай предвид, че аз зная доста неща и съм по-образован, отколкото се предполага. Научните занимания ме забавляват, само че ми е досадно да разговарям за наука. Всички тия неаполски библиотечни плъхове, академици от Херкуланум, археолози, заети с разкопки в Помпей, не ме разбират и разправят, че съм невежа, защото не си служа с гръмки думи, а говоря простичко за природата и бога. Но това не е вярно, Караманико: аз зная поне колкото тях, може би дори повече от тях, давам ти честната си дума... Защо не ми отговаряш, приятелю?

– Защото те слушам, Сан Феличе, слушам те и ти се възхищавам. Ти си истински човек. Божи избраник. Да, ти ще вземеш дъщеря ми, ще вземеш детето ми. То ще те обикне. Само че ще му говориш всеки ден за мене и ще се погрижиш след тебе да обича най-много мене.

– Колко си добър! – извика рицарят, като изтриваше сълзите си. – Ти каза, че то е в Портичи, нали? Как ще позная къщата? Как се казва детето? Надявам се, че си й дал хубаво име?

– Приятелю – отговори князът, – ето името и адреса на жената, която го гледа, а заедно с адреса и нареждане до жената да те смята в мое отсъствие за истински баща на детето... Сбогом, Сан Феличе – каза князът и стана, – гордей се, приятелю. Ти ми даде единственото щастие, единствената радост и утеха, на които ми беше позволено все още да се надявам.

Двамата приятели се прегърнаха като деца, заплакаха като жени.

На другия ден княз Караманико замина за Лондон, а малката Луиза Молина се премести с гувернантката си в дома с палмата.

XIV ЛУИЗА МОЛИНА

В утрото, когато малката Луиза Молина трябваше да напусне Портичи, рицарят Сан Феличе, който не искаше да повери никому една толкова важна грижа, тръгна да обикаля магазините за играчки по улица Толедо, като направи цяла колекция от бели овце, кукли, които ходеха сами, палячовци, които се премятаха, така че хората, които знаеха доколко тези неща са излишни за самия него, биха предположили, че достойният учен е бил натоварен от някой чуждестранен княз да закупи за децата му пълна колекция от неаполитански играчки. Но биха се заблудили: необичайните покупки се правеха само за развлечение на малката Луиза Молина.

След това дойде ред за наредбата. За новите обитатели бе отредена най-хубавата стая в жилището, с прозорци към пристанището и към градината. До леглото за гувернантката бе поставено едно от прекрасните месингови легла, работени в Неапол, а една конопиера, направена пред очите и по указанията на учения рицар, с геометрично пресметнати мерки, за да се изиграят и най-хитрите нападения на обсадителите, бе закачена за подпорките на леглото – прозрачна тента за опазване на детето от ухапвания на комари.

Наредено бе на един от ония овчари, които развеждат из неаполските улици стада кози и се качват заедно с тях понякога до петия етаж на сградите, да се спира всяка сутрин пред къщата. Избраха от стадото една бяла коза, най-хубавата от всички, която щеше да дава мляко за малката Луиза, и веднага я нарекоха с митологичното име Амалтея⁸⁸.

След като реши, че е взел всички мерки за забавлението, удобствата и храната на детето, рицарят изпрати да му докарат голяма, удобна кола и замина за Портичи.

Преместването мина без каквито и да е неприятности и три часа след тръгването на Сан Феличе за Портичи малката Луиза, настанена вече в новото си жилище с радостта, изпитвана от всички деца при промяна на обстановката, обличаше и събличаше една кукла, голяма колкото самата нея, с толкова много и разнообразни дрехи, колкото имаше Ла Мадона дел Весковато⁸⁹.

88. Митологична коза, отхранила Юпитер. Неин рог станал рог на изобилието. Б.пр.

89. Митрополитската Богородица. Б.пр.

В течение на много седмици и дори на много месеци рицарят забравя всички чудеса на природата и се занимаваше само с това, което беше пред очите му; какво е наистина една подала се пъпка, един разцъфнал цвят или един зреещ плод пред развиващия се млад мозък, който ражда всеки ден някоя нова мисъл и си изяснява вчерашната? Това развитие на детския ум, свързано с развитието на органите, будеше у рицаря известни съмнения за безсмъртната душа, зависима от развитието на органите, както цветът и плодът на дървото зависят от неговия сок; защото тази душа, която сме видели, така да се каже, как се ражда, израства, получава всичките си качества в юношеските години, използва ги в зрялата възраст, започва постепенно и неусетно, но все пак явно да ги губи, когато органите загрубеят и се атрофират от старостта, както цветята губят уханието и плодовете сочността си, щом сокът започне да пресъхва; но и рицарят Сан Феличе като всички големи умове си беше все пак малко пантеист и дори пантеистичен психолог като признаваше Бога за всемирна душа на света, той смяташе, че отделната душа е излишна; съжаляваше все пак за нея, както съжаляваше, че няма крила като птица; но не се сърдеше на природата, загдето е лишила човека от този небесен дар.

Принуден да се откаже от идеята за непрекъснатостта на живота, той прибягваше към превращенията му. Египтяните са поставяли в гробниците на своите любими покойници свещен бръмбар. Защо? Защото свещеният бръмбар, като гъсеницата, три пъти умира и три пъти се ражда отново.

Нима Господ в своята безкрайна добрина е направил за човека по-малко, отколкото за насекомото? Така е мислил народът, чиито многобройни гробници са запазили до наши дни индивиди, обвити в свещени пелени.

И рицарят Сан Феличе си задаваше въпроса, който си задавам аз и който вие сигурно сте си задавали: дали гъсеницата си припомня яйцето и какавидата – гъсеницата, дали пеперудата си припомня какавидата и най-после, за да затворим кръга на превращенията, дали яйцето си припомня за пеперудата?

Уви! Малко е вероятно: Бог не е пожелал да надари човека с такава памет, както не я е дал и на животните; защото ако би си припомнял какво е бил, преди да се роди, човек би бил безсмъртен.

Докато рицарят се отдаваше на такива размишления, Луиза растеше. Научи се неусетно да чете и да пише, задаваше въпросите си на френски или английски, защото рицарят бе заявил, че ще ѝ отговаря

само ако го запитва на един от двата езика; а тъй като беше много любопитна и постоянно го разпитваше, малката Луиза се научи скоро не само да пита, но и да отговаря на френски и английски.

Все така неусетно тя научи още много неща: по астрономия, колкото е потребно за една жена, например, че луната обича особено много Неаполитанския залив, защото – по-щастлива от гъсеницата, свещения бръмбар и човека – си припомня, че е била някога дъщеря на Юпитер и Латона, родила се е на плаващ остров, наричала се е Фебея, влюбила се е в Ендимион и кокетка като всяка жена, не намирала по цялата земя по-бистро огледало от Неаполитанския залив.

Малката Луиза наричаше луната небесен светилник и много се занимаваше с нея особено при пълнолуние, когато искаше да види човешкото лице, или при нащърбяването ѝ, когато питаше дали на небето има плъхове и дали те са я отхапали, както из-гривзват сиренето на земята.

Възхитен, че му се отдава случай да направи научен опит пред дете и в желанието си този опит да бъде ясен и разбираем, рицарят Сан Феличе изработи голям макет на нашата планетна система; така показва на Луиза луната, четиридесет и девет пъти по-малка от земята, около която правеше за една минута своята обиколка от двадесет и седем дни, седем часа и четиридесет и три минути, като се въртеше в същото време и около своята ос, показваше ѝ как при тази обиколка луната последователно се приближава и отдалечава от нас, при което най-отдалечената точка от орбитата ѝ, когато тя се намира на деветдесет и една хиляди четиристотин и осемнадесет мили от земното кълбо, се нарича апогей, а най-близката точка на орбитата ѝ се нарича перигей и е само на осемдесет хиляди и шестдесет и седем мили. Обяснявате ѝ, че и луната като земята свети само защото отразява слънчевите лъчи, затова ние виждаме частта, осветена от слънцето, но не и другата страна, върху която пада сянката от земята: затова именно виждаме лупата в различни фази; обясняваше ѝ, че лицето, което тя така настойчиво искате да види при пълнолуние, не беше нищо друго освен неравности на лунната повърхност, хлътнали долини, където цари мрак, или изпъкнали планини, отразили светлината; показваше ѝ дори върху голяма карта на нашия спътник, току-що изработена в неаполската обсерватория, че така наречената брадичка на луната е вулкан, изхвърлял преди хиляди години огнени езици като Везувий и угаснал, както и Везувий ще угасне някой ден. Детето не разбираше всичко при първото разяснение; но постоянстваше и при второто и третото започваше да разбира.

Една сутрин, когато бяха купили силикат, за да лъскаат месинговото

й крeватчe, Луиза видя, че рицарят разглежда много внимателно под микроскоп червеникавия прах; тя се приближи на пръсти до него и попита:

– Какво гледаш, мили приятелю Сан Феличе?

– А като си помисля – каза рицарят, сякаш говореше на себе си, макар че отговаряте на Луиза, – като си помисля, че са потребни сто осемдесет и седем милиона такива инфузории, за да се образува едно зърно!

– Сто осемдесет и седем милиона какво? – попита девойчето.

Този път обяснението беше сложно; рицарят взе детето на коленете си и му каза:

– Земята, милинка Луиза, не е била всякога такава, каквато е днес – покрита с трева, с цветя, засенчвала от нарове, портокали и олеандри. Преди да я населят хората и животните, които виждаш, тя е била покрита най-напред с вода, след това с огромни папрати, после с исполински палми. Както къщите не са поникнали сами, а трябва да ги построи човек, така и Бог, великият творец на световите с трябвавало да построи земята. И както хората строят сградите с камъни, вар, хоросан, пясък и керемиди, така и Бог е изградил земята от различни съставни части; една от тях се състои от невидими животинчета с черупки като на миди или констенурка. Те са дали веществото за огромните планински вериги в Перу, наричани Кордилери, Апенините в Средна Италия, чиито последни върхове виждаш оттук, са образувани също от такива останки, а неосезаеми частици от люспите им излъскват медта.

И той посочи леглото, което прислужникът лъскаше в този момент.

Друг път, като видя прекрасното коралово дръвче, донесено на рицаря от един рибар от Торе дел Греко, детето запитва защо коралът има клони, а няма листа.

Рицарят обясни, че коралът не е растение, както изглежда, а е животинска съставка. И учуди малката, като ѝ разказа как хиляди кактусови полипи образуват с изтръгваната от вълните скална вар, която ги подхранва, най-напред тия саморасли клони, които рибите смучат или пасат; а след като постепенно се втвърдят, те добиват прекрасния яркочервен цвят, с който поетите сравняват женските устни: каза ѝ, че едно животинче от рода на морските звезди, което обеща да и покаже под микроскопа, изпълва празнините между звездовидните и обикновените корали и образува цял плочник около Сицилия, а други животинчета, наречени морски органи⁹⁰, образуват в Океания острови с тридесет мили

90. Става дума за музикалния инструмент орган. Б.пр.

окръжност и ги свързват с рифове, които един ден ще станат препятствие за флотите и ще пречат на мореплаването.

От това, което казахме, читателят може да си състави представа за образованието, което малката Луиза Моли на получи от своя неуморим и учен възпитател; така тя получаваше пригодени към последователното развитие на ума ѝ, ясни и точни обяснения за всички обясними явления и в съзнанието ѝ не останаха смътни, тъмни познания, които вълнуват въображението на юношите и девойките.

Както Сан Феличе обеща на приятеля си, тя израсна здрава и с тройна кат о палмата, под която обикновено се даваха уроците.

Рицарят Сан Феличе беше в редовна преписка с княз Караманико; два пъти месечно той му пращаше известния за Луиза, която добавяте всякога по няколко думи за баща си в писмата на споя настойник.

Към 1790 година княз Караманико бе преместен от лондонското в парижкото посолство; но когато роялистите предадоха Тулон на англичаните, а правителството на Двете Сицилии, макар и без да обяви това, се съюзи с мистър Пит и изпрати войски срещу Франция, почтеният Караманико сметна, че не може да заема дадения пост, и поиска да го отзоват; но Екътн не искаше да го види в Неапол, затова настоя да го назначат за вице-крал на Сицилия, като заместник на току-що починалия маркиз Карачоли.

Караманико зае новата си длъжност, без да мине през Неапол.

Неговият изключителен ум и вродена добрина, проявени при управлението на прекрасната страна, наричана Сицилия, извършиха скоро чудеса, и то тъкмо тогава, когато – тласкан от злокобното влияние на Екътн и на Каролина по противоположно нанадолните – Неапол вървеше бързо към пропаст, затворите му се пълнеха с най-именитите граждани, държавната хунта искаше да се възстановят законите за изтезания, отменени още през Средновековието, а населението видя екзекуцията на Емануеле Део, Виталиано и Галиани – с други думи, на три деца.

Така, като сравняваха ужасите, сред които живееха, заплахите за изгнание и смърт, надвиснали над главите им, с щастието на сицилианците, с покровителствените, бащински закони, по които се управляваше островът, неаполитанци, обвинявайки шепнешком кралицата, хвърляха открито цялата вина върху чужденеца Екътн и не криеха желанието си Караманико да го замести днес, както Екътн го бе заместил някога.

Разправяха и нещо повече: говореше се, че кралицата, припомнила си своята първа любов, споделяла желанията на неаполци и ако не била въздържана от неуместно стеснение, би се обявила също за Караманико.

Тези слухове станаха толкова настойчиви, че човек би помислил, че в Неапол има народ и този народ може да се изказва, когато един ден рицарят Сан Феличе получи от приятеля си следното писмо:

„Приятелю,

Не зная какво става с мене, но от десетина дни косата ми побелява и пада, зъбите ми се разклатиха и се отделят от пюздата си. Обзело ме е непреодолимо униние и пълна отпадналост. Тръгни за Сицилия заедно с Луиза, щом получиш това писмо, и се постарай да пристигнеш, преди да умра.

Твой Джузепе“

Това беше към края на 1795 година; Луиза беше деветнадесетгодишна и от четиринадесет години насам не бе виждала баща си; тя помнеше любовта, но не и лицето му; сърцето ѝ имаше по-вярна памет от очите.

Отначало Сан Феличе не ѝ каза цялата истина; съобщи ѝ само, че баща и е болен и желае да я види; след това тръгна за вълнолома и потърси превозно средство. За щастие един от леките кораби, наричани „сперонари“, докарал пътници в Неапол, щеше да се завърне празен в Сицилия; рицарят го нае за цял месец, за да не се грижи за завръщането, и още същия ден замина заедно с Луиза.

Тъжното пътуване мина благополучно: времето беше хубаво, вятърът благоприятен; след три дни пуснаха котва в пристанището в Палермо.

Още при първите стъпки в града на рицаря и на Луиза се стори, че са влезли в гробище; по улиците царете тъга, траурно було бе обгърнало града, който се наричаше сам „щастливец.“

По пътя си срещнаха шествие – отнасяха в катедралата ракла с мощите на Света Розалия. Минаха пред някаква черква със спуснати знамена от креп; вътре пееха предсмъртни молитви.

– Какво става? – обърна се рицарят към един човек, който влизаше в черквата. – Защо всички жители на Палермо изглеждат толкова отчаяни?

– Не сте ли сицилианец? – запита човекът.

– Не, неаполитанец съм и пристигам от Неапол.

– Става това, че нашият баща умира – каза сицилианецът.

И като не можеше да влезе в препълнената черква, той коленичи на стъпалата и започна да се моли и да се удря в гърдите:

– Света Богородице, поднеси на своя божествен син живота ми, ако животът на беден рибар като мене може да изкупи живота на любимия ни вицецрал.

– Ох! – извика Луиза. – Чуват ли, скъпи приятелю? За баща ми се молят, баща ми умира... Да бързаме! Да бързаме!

XV БАЩАТА И ДЪЩЕРЯТА

След пет минути рицарят Сан Феличе и Луиза бяха пред стария дворец на крал Руджеро⁹¹, който се намиреше в другия край на града, срещу пристанището.

Князът не приемаше вече никого. Още при първите пристъпи на болестта под предлог, че има да урежда много работи, бе изпратил жена си и децата си в Неапол.

Дали искаше да им спести гледката на своята смърт? Или да умре в ръцете на тази, от която беше разделен през целия си живот?

Ако имахме все още някакви съмнения по този въпрос, писмото, изпратено от княз Караманико до рицаря Сан Феличе би било достатъчно да ги разсее.

Според даденото нареждане, отказаха на гостите да ги пуснат; но щом Сан Феличе каза името си, щом спомена името на Луиза, камериерът ахна радостно и изтича към покоите на княза, като викаше:

– Дойдоха, княже! И той! И тя!

Князът, който от три дни не ставаше от лежащия стол дори и за да му дават успокоителните лекарства, с които се опитваха да задушат болките, трябваше да го привдигат, като го крепят под митниците, се изправи изведнъж и каза:

– О, знаех си аз, че след толкова изпитания Господ ще ме възнагради, като ми даде възможност да вида и двамата преди да умра!

Той разтвори обятия; рицарят и Луиза се появиха пред прага на стаята му. В сърцето на умиращия имаше място само за един от тях. Сан Феличе побутна Луиза към обятията на баща ѝ с думите:

– Върви, дете, правото е твое.

– Татко! Татко! – извика Луиза.

– Ах, колко е хубава! – прошепна умиращият. – Колко добре си удържал обещанието си, незаменими приятелю!

И както притискаше с една ръка Луиза до гърдите си, протегна другата на рицаря.

Луиза и Сан Феличе се заплакаха.

– Не плачете, не плачете – каза князът с неизразима усмивка. –

91. Руджеро II. пръв крал на Двете Сицилии (1093–1154). Б.пр.

Днес е празник за мене. Та нали трябваше някакво голямо събитие като предстоящото, за да се видим още веднъж на този свят? А кой знае, смъртта разделя може би по-малко, отколкото отсъствието. Отсъствието е нещо познато, изпитвано, смъртта е тайна. Целуни ме, мило дете, да, целуни ме двадесет пъти, сто пъти, хиляда пъти. Целуни ме за всяка година, за всеки ден, за всеки час, изминал през тия четиринадесет години. Колко си хубава и как благодаря Богу, че позволи да притая в сърцето си образа ти и да го отнеса със себе си в гроба.

С енергия, каквато сам не предполагаше, че има, той притисна дъщеря си, сякаш искаше действително да я скрие в своето сърце. След това се обърна към камериера, който се бе отдръпнал, за да стори път на Сан Феличе и Луиза:

– Никого, чуваш ли Джовани? Никого! Нито лекаря! Нито свещеника! Сега само смъртта има право да влезе тук!

Сломен от направеното усилие, князът се отпусна отново на стола: дъщеря му коленичи пред него и долепи чело до устните му; приятелят му застана отстрани. Княз Караманико вдиша полска глава към Сан Феличе; после, когато дъщеря му отново се заплака, каза с отслабнал глас:

– Отровиха ме. Учудва ме само, че толкова много се бавиха. Оставиха ми три години, използвах ги да направя малко добрини на този нещастен край. Трябва да им бъдем признателни за това, два милиона сърца ще съжаляват за мене, два милиона души ще се молят за мене.

И тъй като дъщеря му го гледаше така, сякаш търсете нещо в паметта си, той продължи:

– Не, ти не ме помпиш, мило дете, пък и да ме помпеше, не би могла да ме познаеш, както съм разсипан. Само преди петнадесет дни, Сан Феличе, бях все още почти млад мъж въпреки моите четиридесет и осем години. За петнадесет дни остарях с половин век... Време е да умреш, столетнико!

После погледна Луиза и сложи ръка на главата ѝ:

– Но аз те познах. – каза той. – Ти си с все същата прекрасна руса коса и големи черни очи. Сега си възхитителна девойка, а беше едно очарователно дете! Когато я видях последния път, Сан Феличе, ѝ казах, че ще я оставя за дълго, може би завинаги. Тя се заплака както сега, по тъй като тогава все пак съществуваше някаква надежда, аз я прегърнах и казах: „Не плачи, мила, не ме измъчвай.“ А тя сподави въздишките си: „Върви си, мъко, защото татко иска!“ После ми се усмихна през сълзи. Да, дори ангел, зърнат през вратата на рая, не би бил толкова мил и

прекрасен...

Умиращият притисна устни към главата на девойката: едри сълзи се плъзнаха безшумно по косите, които целувате:

– О, днес няма да кажа такова нещо – прошепна Луиза, – защото днес мъката ми е голяма... Татко, татко, няма няма никаква възможност да ви спасят?

– Екътън е син на опитен химик – каза Караманико – и се е учил при баща си.

После се обърна към Сан Феличе:

– Прости ми, Лучано, но усещам, че смъртта приближава, и бих искал да остана за миг насаме с дъщеря си. Не ревнувай, искам ти само няколко минути, а ти я бях оставил цели четиринадесет години... Четиринадесет години!... Бих могъл да бъда толкова щастлив през тия четиринадесет години!... Ах, колко е глупав човек!

Развълнуван от това, че князът си бе припомнил името, с което го назоваваше, когато бяха в колежа, рицарят стисна подадената ръка и се отдалечи безшумно.

Князът го изпрати с поглед и когато приятелят му излезе:

– Ето ни най-после сами, Луиза – каза той. – Не се безпокоя за имотното ти състояние, защото взех необходимите мерки по този въпрос, но се безпокоя за щастието ти... Забрави, че аз съм почти чужд човек за тебе, забрави, че сме разделени отпреди четиринадесет години. Представи си, че си израснала при мене, с милата привичка да ми повярваш всичките си мисли. Ако беше наистина така, какво би ми казала в последния ми час?

– Само едно нещо, татко. На идване в двореца срещнахме човек от народа, който коленичи пред вратата на една черква, където се молеха за вас, и се присъедини със следните думи към общата молитва: „Света Богородице, поднеси на своя божествен син живота ми, ако животът на един беден рибар като мене може да изкупи живота на любимия пи вицецрал“. На вас и на Бога, татко, мога да кажа само това, което този човек казваше на Светата Дева.

– Жертвата би била прекалена – отговори князът, като поклати леко глава. – Аз изкарах живота си, все едно зле или добре. Твой ред е, дете мое, да изживееш твоя, а за да го подготвим колкото е възможно пощастлив, не трябва да имаш никакви тайни пред мене.

– Нямам тайни от никого – каза девойката, като го погледна с големите си бистри очи, които изразяваха леко учудване.

– На деветнадесет години ли си, Луиза?

– Да, татко.

– И не си достигнала тази възраст, без да обикнеш някого, нали?

– Обичам вас, татко, обичам и рицаря, който ви замести при мен.

Дотук свършва кръгът на обичта ми.

– Не ме разбираш или се преструват, че не ме разбираш, Луиза. Питам те дали не си спряла вниманието си на някой младеж, когото си срещнала в дома на Сан Феличе или другаде.

– Ние не ходехме никъде, татко, а в дома на настойника ми не съм виждала никакъв друг младеж освен млечния ми брат Микеле, който идваше всеки две седмици да взема малката издръжка на майка си.

– Значи не си влюбена в никого?

– В никого, татко.

– И беше щастлива досега?

– О, да, бях много щастлива.

– И не желаше нищо?

– Само да ви видя отново.

– Дали продължението на живот като досегашния ти се струва достатъчно щастлив?

– Не бих искала от Бога нищо друго, освен да стигна по такъв път до небето. Рицарят е толкова добър!

– Да, Луиза. Ти не ще узнаеш никога истинската цена на този човек.

– Ако не бяхте вие, татко, бих казала, че не познавам по-добър, по-нежен, по-предан човек от него. Всички освен самия него, татко, знаят какво струва той, а това незнание е още една добродетел.

– От няколко дни, Луиза, откакто мисля само за две неща, за смъртта и за тебе, започнах да бленувам дали не можеш да минеш през тоя зъл и покварен свят, без да се вплиташ в него. Но ние нямаме време за губене в излишни предговори. Каж ми с ръка на сърцето дали ще ти бъде противно да станеш жена на Сан Феличе.

Девојката трепна и погледна княза.

– Не ме ли чу? – попита той.

– Чух ви, татко, по зададеният въпрос беше така далеко от мислите ми.

– Добре, Луиза, да не говорим повече – каза князът, комуто се стори, че този отговор е прикрит отказ. – Какъвто съм егоист, аз ти зададох този въпрос повече заради себе си, отколкото за тебе. Виждаш ли, на умирање човек е изпълнен с вълнения и безпокойство, особено като си припомни живота. Щях да бъда спокоен и уверен в щастието ти, ако те

поверя на такъв голям ум, на такова благородно сърце. Но да не говорим повече по това и да повикаме рицаря... Лучано!

Луиза стисна ръката на баща си, за да му попречи сякаш да изрече повторно името на рицаря.

Князът я погледна.

– Не съм ви отговорила, татко – каза тя.

– Отговори тогава. Нямаме време за губене.

– Татко – продължи Луиза, – аз не съм влюбена в никого, по дори да бях влюбена, нашето желание, изказано в този миг, би било заповед за мене.

– Размисли добре – отговори князът и лицето му просветна от радост.

– Казах вече, татко! – заяви девойката, получила сякаш твърдост от тържествеността на момента.

– Лучано! – извика князът. Сан Феличе влезе.

– Ела, ела по-скоро, приятелю! Тя е съгласна, приема.

Луиза подаде ръка на рицаря.

– На какво си съгласна, Луиза? – запита рицарят със своя мек, галовен глас.

– Татко казва, скъпи приятелю, че ще умре щастлив, ако аз му обещавам да стана ваша жена, а вие – мой съпруг. Аз обещах.

Колкото малко и да беше подготвена Луиза за предложението на баща си, рицарят беше подготвен още по-малко; той погледна последователно княза и Луиза и възкликна веднага:

– Но това е невъзможно!

Обаче погледът му, обгърнал в този миг Луиза, даваше съвсем ясно да се разбере, че невъзможността не идва от негова страна.

– Невъзможно ли? – запита князът. – Защо?

– Ами погледни ни! Виж нея, пред прага на живота, в разцвета на младостта, непознаваща любов, но копнееща за нея. И мене!... Мене с моите четиридесет и осем години, с посивелите коси, с приведената от четене глава!... Виждаш, че е невъзможно, Джузепе.

– Тя ми каза, че на този свят обича само нас двамата.

– Точно така! Тя ни обича с еднаква любов. Ние се допълваме взаимно като нейни бащи – ти като роден баща, аз като възпитател, по не ще мине много време и тази любов няма да й стига. На младостта е потребна пролет. Пъпките се подават през март, цветята разцъфтяват през април, природата се разгръща през май. Градинар, кой го би пожелал да промени реда на годишните времена, би бил не само безумец, но и

безбожник.

– Ох! Загубих и последната си надежда! – каза князът.

– Както виждате, татко – промълви Луиза, – отказът идва не от мене, а от него.

– Да, отказът идва от мене, но от ума, не от сърцето ми. Нима зимата отказва някога слънчев лъч? Ако бях егоист, щях да кажа. „Приемам“. Щях да те отнеса в обятията си, както древните богове похитители са огласяли нимфите. Но ти знаеш, че – макар и бог – когато се оженил за дъщерята на Церера, Плутон можал да ѝ подари само вечен мрак, където тя би умряла от тъга и скука, ако майка ѝ не ѝ бе възвърнала шест месеца дневна светлина. Не мисли вече по този въпрос, Караманико. Като смятат, че подготвят щастие за детето и за приятеля си, ти само ще създадеш страдания за две сърца.

– Той ме обичате като дъщеря, а не ме иска за жена – каза Луиза. – Аз го обичах като баща, по все пак го приемам и за съпруг.

– Бъди благословено, дете мое – каза князът.

– А мене, Джузепе – продължи рицарят, – изключваш от бащинската благословия. Как с възможно – продължи той, като сви рамене, – как е възможно ти, изпитал всички страсти, да се заблуждават така за великото тайнство, наричано живот?

– Тъкмо защото съм изпитал всички страсти – извика князът, – тъкмо защото съм отхапвал от всички плодове на Асфалтовото езеро⁹² и видях, че са само пепел, тъкмо затова желая за нея живот без страсти, тих и спокоен, какъвто е водила досега и признава, че е била щастлива. Каза, че си била щастлива до днес, пали, Луиза?

– Да, татко, много щастлива.

– Чуваш ли, Лучано?

– Бог ми е свидетел – отговори рицарят, като обгърна с ръка главата на Луиза, докосна с устни челото ѝ и го целуна, както всяка сутрин, – Бог ми е свидетел, че и аз бях щастлив. Бог ми е свидетел също, че в деня, когато Луиза ме напусне, за да отиде при съпруга си, ще ме напусне всичко, което ми е скъпо и ме крепи в живота. В този ден, приятелю, ще се загърна в саван и ще чакам смъртта!

– Тогава? – извика князът.

– Но тя ще се влюби ти казвам! – извика Сан Феличе с болка, каквато не бе прозвучавала досега в гласа му. – Ще се влюби и този, когото ще обикне, не ще бъда аз. Нима не е по-добре да се влюби като

92. Асфалтовото езеро – старо название на Мъртво море. Б.пр.

свободна девойка, отколкото като обвързана съпруга? Свободна, тя ще отлети като птиче, а какво му е на птичето, ако клонът, върху който е било, ще потрепера, ще изсъхне и ще се прекърши след отлитането му?

И добави с тъжно изражение, присъщо само на неговата поетична личност:

– Ако птичето се връщате да свие гнездо на изоставения клон, може би и тя би се върнала!

– Тогава, татко – каза Луиза, – като не искам да постъпя против волята ви, няма никога да се омъжа.

– Безплодна издънка на повалено от бурята дърво – прошепна князът, – изсъхни тогава заедно с него!

Главата му клюмна на гърдите, една сълза се търкулна по ръката на Луиза, която я посочи мълчаливо на рицаря.

– Добре, щом искате и двамата – каза той, – съгласявам се с това, което най-много желая и от което най-много се страхувам, но при едно условие.

– Какво с то? – запита князът.

– Бракът да се сключи след една година. През тази година Луиза ще посещава обществото, където не се е явявала още, ще се запознае с младежи, които не познава. Ако след една година нито един от срещнатите младежи не ѝ хареса, ако и след една година бъде готова да се откаже от света, както е готова днес, ако най-после след една година ми каже: „В името на баща ми, приятелю, бъди мой съпруг!“, тогава няма да нравя никакви възражения и ако това изпитание не ме убеди, то поне ще ме победи.

– Ох, приятелю! – извика князът, като сграбчи двете му ръце.

– Послушай какво има още да ти кажа, Джузепе, и бъди тържествен свидетел на задължението, което поемам, или неумолим отмъстител, ако не го изпълня. Аз вярвам в непорочност-та, в целомъдрието, в добродетелта на това дете, както вярвам в непорочността на ангелите; но тя е все пак жена, може да съгреша.

– О! – промълви Луиза и закри с две ръце лицето си.

– Може да съгреша – настоя Сан Феличе. – В такъв случай ти обещавам, приятелю, заклевам ти се, братко, върху това разпятие, символ на предаността, пред който след миг ще съединим ръцете си, заклевам ти се, ако подобно нещастие се случи, да посрещна вината със състрадание и опрощение и да кажа за грешницата само това, което божественият Спасител е казал за прелюбодейката: „Нека този, който е безгрешен, хвърли пръв камък срещу нея!“ Дай си ръката, Луиза!

Девојката се подчини. Караманико взе разпятието и им го поднесе.

– Караманико – каза Сан Феличе, като сложи върху разпятието ръката си, в която държеше ръката на Луиза, – заклевам ти се, че ако след една година Луиза има все още днешните си намерения, точно след една година тя ще стане моя жена. Можеш да издъхнеш спокойно, приятелю, заклет се.

И наистина следната нощ, на 14 срещу 15 септември 1795 година, княз Караманико издъхна с усмивка на устни, като държеше в ръка сключените ръце на Сан Феличе и Луиза.

XVI ГОДИНАТА ЗА ИЗПИТАНИЕ

Скръбта в Палермо беше голяма; погребението, извършено както обикновено през нощта, беше тържествено. Целият град вървеше подир шествието; катедралата Света Розалия, където беше изложено тялото на покойника, не можеше да побере множеството; то изпълваше и площада, а оттам – при все че площадът беше много голям – се разливаше по улица Толедо.

Зад ковчега, покрит с черно кадифе, извезано със сребърни сълзи и изпъстрено с най-големите европейски ордени, двама пажове водеха бойния кон на княза, нещастно животно, което пристъпваше гордо под сърмените попони, като не знаеше нито какво е загубило, нито каква участ го чака.

На излизане от черквата то зае мястото си зад погребалната колесница; тогава първият оръженосец на княза се приближи с ланцет в ръка и докато конят, който го позна, му се умилкваше и цвилете, конярят пререза вратната му вена. Благородното животно простена тихо; защото макар нараняването да беше смъртоносно, болката не беше голяма; то разтърси глава, украсена с пера от същия цвят, каквито имаше шапката на княза – бели и зелени – и продължи да пристъпва; само че една тънка, но непрестанна струйка кръв се стичаше от шията по гърдите и бележеше пътя му по паважа.

След четвърт час конят залитна и когато се изправи, зацвили вече не радостно, а от болка. Шествието се движеше сред песнопепията на свещениците, сред запалени свещи и тамянов дим, през улици, почернели от крепове, под кипарисови траурни арки.

В капуцинското гробище бяха приготвили за княза временна гробница, защото по-късно щяха да го пренесат във фамилната гробница в Неапол. Пред градската врата, отслабнал още повече от загубата на кръв, конят повторно се препъна, изцвили уплашено, погледът му започна да блуждае.

Двама непознати чужденци, мъж и жена, вървяха начело на това почти царско погребално шествие, включило представители на най-висшите и най-нисшите обществени слоеве. Рицарят и Луиза, и двамата разплакаха. Тя шепнесе: „Татко!...“ Той мълвеше: „Приятелю!“...

Стигнаха до гробницата, която личеше само по голямата надгробна

плоча с герба и името на княза; вдигнаха я, за да спуснат ковчега, и едно мощно *de profundis*⁹³ от сто хиляди гърла се извиси към небето.

Умиращият кон, загубил по пътя половината си кръв, бе коленичил на предните си нозе; човек би казал, че и нещастното животно се молеше за своя господар; но когато и последният звук от песента на свещениците заглъхна, то се строполи върху гроба, простря се, сякаш искаше да не допусне никого, и издъхна.

Това беше останка от бойните и поетични обичаи на Средновековието: конят да не преживява конника. Още четиридесет и два коня от конюшната на княза бяха убити върху трупа на първия.

Угасиха свещите и огромното шествие, безгласно като шествие на призраци, се прибра в тъмния град, където нито из улиците, нито по прозорците се виждаше светлинка. Човек би казал, че едно-единствено светило бе осветявало огромния мъртъв град и щом смъртта го бе угасила, всичко бе потънало в мрак.

На другия ден призори Сан Феличе и Луиза отплаваха за Неапол. Три месеца бяха отредени за искрената им жалейка, три месеца, през които животът минаваше, както и досега, само че още по-тъжен. След тези три месеца Сан Феличе настоя да започне годината на изпитанието, с друга думи, Луиза да излиза в обществото. Той купи каляска и коне – най-хубавата каляска и най-добрите коне, които можа да намери; увеличи домашната прислуга с кочияш, лакей и камериерка и започна да се явява с Луиза на всекидневните разходки по Толедо и Ла Киаа.

Съседката му, херцогиня Фуско, тридесетгодишна вдовица и собственица на голямо състояние, приемаше много, и то хора от най-доброто неаполитанско общество; подтикваха от симпатия, така често и бурно проявявана от италианките, тя бе канила често младата си приятелка да посещава приемите ѝ, но Луиза всякога отказваше, като изтъкватے усамотението, в което живееше настойникът ѝ. Този път самият Сан Феличе отиде у херцогиня Фуско, за да я помоли да покани отново възпитаницата му; нещо, което херцогинята с удоволствие направи.

Така че зимата на 1796 година беше за горкото сираче едновременно сезон за празненства и за жалейка; всеки път, когато настойникът ѝ я караше да се яви и да блесне в обществото, тя се противопоставяше с искрена скръб; но Сан Феличе отговаряше с прекрасния израз от детските ѝ години: „Върви си, мъко, защото татко иска.“

93. *De profundis* (лат.) – Отдън душа викам към тебе, Господи – 129 псалм; католиците го пеят при погребения. Б.пр.

Мъката не си отивате, само изчезваше външно. Луиза я затваряше в сърцето си, но тя бликаше от погледа и се разливаше по лицето, а от тихата тъга, която я забулваше като облак, девойката изглеждаше още по-красива.

Знаеше се освен това, че макар да не е богата наследница, тя е във всеки случай това, което при женитби се нарича прилична партия. Благодарение предвидливостта на бащата и грижите на Сан Феличе за малкото ѝ богатство, тя имаше двадесет и пет хиляди дуката зестра, тоест половин милион, вложен в най-добрата банка в Неапол, у господата Саймън и Андрю Бейкър, кралски банкери; освен това известно беше, че Сан Феличе – за чиято незаконна дъщеря я смятаха – няма никакви други наследници; а самият Сан Феличе, без да е капиталист, имаше също известно състояние.

В такива случаи пресметвачите пресмятат всичко.

Луиза се запозна у графиня Фуско с един тридесет-тридесет и пет годишен мъж, който имаше едно от най-известните имена в Неапол и се бе отличил в Тулон при сраженията в 1793 година; през 1796 година той бе получил званието бригаден генерал и командването на кавалерийски корпус, причислен като спомагателна единица към австрийската армия за предстоящата война в Италия; казваше се княз Молитерно.

По това време той не бе получил още удара със сабя, който го лиши от едно око и му остави едно доказателство за храброст, каквото впрочем никому не би минало през ум да му оспорва.

Той беше човек с име, с добро състояние, с дворец на Киайа. Видя Луиза, влюби се в нея, помоли херцогиня Фуско да направи предложение на девойката и получи отказ.

Често пъти, когато се разхождаше по Киайа и Толедо с хубавата кола и коне, купени от настойника ѝ, Луиза срещате един прекрасен двадесет и пет-шест годишен ездач, едновременно неаполитански Ришелю и Сен Жорж⁹⁴: това беше по-големият брат на Николино Карачоло, е когато се запознахме в двореца на кралица Джована – херцог Ди Рока Романа.

Много слухове, сигурно не особено почтени за един благородник в нашите северни столици, но твърде похвални в леко-правпия и морално непридирчив Неапол, се носеха за него и будеха завист сред златната неаполска младеж; казваха, че е един от кратковременните любовници, допуснати от министъра любимец Ектън до кралицата, както

94. Сен Жорж – френски офицер, фехтовчик и композитор (1745–1799). Б.пр.

Потъомкин ги бе допуснал до Екатерина II, при условие че той ще остане несменяем; че именно кралицата заплаща разкоша му – прекрасните коне и многобройна прислуга, тъй като собственото му състояние не би могло да поддържа подобни разходи; казваха също, че с такава протекция херцогът може да стигне далеч.

Един ден, като не знаеше как другояче да се представи в дома на Сан Феличе, херцог Ди Рока Романа се яви от името на престолонаследника Франческо, на когото беше главен оръженосец, с грамота за званието библиотекар на негово величество, една синекура, която князът предлагаше на Сан Феличекато признание за достойнствата му.

Сан Феличе отказа, заявявайки, че се смята неспособен не да бъде библиотекар, а да се приспособи към хилядите дребни задължения, налагани от етиката при служба в кралския двор. На другия ден пред вратата на къщата с палмата спря каляската на княза, който идвате да повтори лично на рицаря предложението, изпратено по главния оръженосец.

Такава чест, предложена от бъдещия крал, не можеше да се откаже. Сан Феличе се позова само на едно временно затруднение и помоли негово величество да отложи с шест месеца изпълнението на това благоволение. След шестте месеца Луиза щеше да бъде или чужда, или негова съпруга; ако бъде съпруга на другиго, сам той щеше да се нуждае от занимания, за да се утешава; ако бъде негова съпруга, щеше да я въведе в двора и да създаде развлечения за самата нея.

Разумен и привързан към науката, принц Франческо се съгласи с предложения срок, поздрави Сан Феличе за красотата на възпитаницата му и си отиде.

Но достъпът беше вече открит за Рока Романа, който в продължение на три месеца напразно изчерпваше пред Луиза съкровищата на своето красноречие и несравнимото си изкуство да се харесва.

Наближавате времето, когато съдбата на Луиза трябваше да се реши, а въпреки всички заобикалящи я съблазни тя постоянно беше в намерението си да удържи думата, която бе дала на баща си; тогава Сан Феличе пожела да й даде точна сметка за паричното й състояние, за да го отдели от своето, така че дори ако му стане съпруга, тя да бъде пълна господарка на своите средства; затова помоли bankerите Бейкър, у които беше вложена преди петнадесет години първоначалната сума от петдесет хиляди дуката, да му представят така нареченото извлечение от сметката. Андрю Бейкър, най-големият син на Саймън Бейкър, се яви у Сан Феличе с всички книжа, отнасящи се до влога, и с веществените

доказателства за начина, по който бащата бе вложил и валоризирал парите.

При все че Луиза не се интересувате особено от тези подробности, Сан Феличе настоя и тя да присъства на срещата; Андрю Бейкър не бе я виждал никога отблизо и бе поразен от чудната ѝ красота; за да намери повод да дойде отново у Сан Феличе, той каза, че му липсвали някакви книжа; дойде няколко пъти и най-после заяви на клиента си, че е безумно влюбен във възпитаницата му; че може при женитбата си да разполага с един милион от банката на баща си; като валоризира – уж за себе си – петстотинте хиляди франка на Луиза, ако тя се съгласи да стане негова жена; че може за няколко години да удвои, да учетвори това богатство, да ушестори това богатство; тогава Луиза щеше да бъде една от богатите жени в Неапол, би могла да съперничи по елегантност с най-висшата аристокрация и да засенчи най-видните дами със своя разкош, както вече ги засенчваше с красотата си.

Луиза не се съблазни от тази блестяща възможност; а Сан Феличе, който се радваше и гордеше, че Луиза бе отхвърлила заради него прочутото име на Молитерно, ума и елегантността на Рока Романа, богатството и разкоша на Андрю Бейкър, Сан Феличе покани Андрю Бейкър да ѝ посещава всякога, когато пожелае като приятел, при условие че ще се откаже напълно да идва като кандидат за женитба.

Най-после срокът, определен от самия Сан Феличе изтече на 14 ноември 1795 година и на годишнината от обещанието, което бе дал на умиращия княз Караманико, Сан Феличе и Луиза Молина се венчаха в черквата Пие ди Грота съвсем скромно, без никакъв блясък, само в присъствието на принц Франческо, който пожела да бъде кум на своя бъдещ библиотекар.

Веднага след венчавката Луиза поиска като първо благоволение от съпруга си да намалят домашната прислуга на по-раншния ѝ брой, защото тя желаше да живее така скромно, както бе живяла през четирнадесетте години. Така че кочияшът и лакеят бяха уволнени, каляската и конете продадени; остана само камериерката Нина, искрено привързана към господарката си; определиха издръжка на старата гувернантка, която все тъжете за своето Портичи и се върна радостно там като изгнаник, който се завръща в родината си.

От всички познанства, създадени през деветте месеца в светското общество, Луиза запази само една приятелка: богатата вдовица херцогиня Фуско, десет години по-възрастна от нея, както вече казахме, за която и най-опитното злословие не намирате какво да каже освен това, че

херцогинята осъждаше може би прекалено явно и свободно политическите действия на правителството и частното поведение на кралицата.

Двете приятелки станаха скоро неразделни; двете къщи са били някога една сграда, разделена при наследствена делба. Уговориха, че за да се виждат свободно по всяко време на деня и дори на нощта, една междинна врата, затворена при делбата, ще бъде отворена отново; съобщиха това предложение на рицаря Сан Феличе и той не само че не видя никакво неудобство, но сам потърси работници да отворят вратата; за него беше особено приятно младата му жена да има приятелка с титлата, възрастта и доброто име на херцогиня Фуско.

Оттогава двете приятелки бяха неразделни.

Цяла година изтече в съвършено щастие. Луиза навърши двадесет и една година и животът ѝ щеше да измине може би в това ведро спокойствие, ако до ушите на кралицата не бяха стигнали някои неблагоприятни приказки на херцогиня Фуско по адрес на Ема Лайона. Каролина беше неумолима, когато ставаше дума за любимката ѝ; херцогиня Фуско получи нареждане от министъра на полицията да отиде за известно време в имението си.

Тя взе със себе си една своя приятелка, провинена като нея, на име Елеонора Фонсека Пиментеле. Елеонора беше обвинена не само в това, че е приказвала, по и че е писала.

Времето, което херцогиня Фуско трябваше да прекара в изгнание, не беше определено; същият министър щеше да ѝ съобщи кога може да се върне в Неапол. Тя замина за Базиликата, където се намираха имотите ѝ, като остави на Луиза всички ключове от своя дом, за да има кой да се грижи за безбройните подробности, свързани с поддържането на една скъпа мебелировка.

Луиза остана сама.

Принц Франческо бе обикнал много своя библиотекар и като откри в негово лице, под обвивката на светски човек, едно всестранно и дълбоко образование, не можеше да се отдели от него и предпочиташе неговото присъствие пред това на своите придворни. Самият принц Франческо беше кротък и плах, а тази плахост го направи по-късно и дълбоко прикрит. Изплашен от политическите крайности на майка си, виждайки, че тя става все по-непопулярна, усещайки, че престолът се клати под нозете му, той желаше да наследи популярността, загубвана от кралицата, като показваше, че е напълно чужд, дори противник на политиката, следвана от неаполитанското правителство; науката стана за него убежище той превърна библиотекаря си в щит и се отдаде всецяло на

своите археологически, геоложки и филологически занимания, без да изпуска все пак от очи хода на всекидневните събития, които вървяха, според него, стремглаво към катастрофа.

Така принц Франческо осъществяваше онази ловка и глуха либерална опозиция, каквато престолонаследниците поддържат винаги при деспотични режими.

Междувременно принц Франческо също се ожени и доведе тържествено в Неапол младата ерцхерцогиня Мария-Клементина, напомняща в кралския двор със своята тъга и бледност някакво нощно цвете, готово да се свие пред слънчевите лъчи.

Принцът настояваше пред Сан Феличе да доведе жена си на тържествата по случай брака му; но Луиза знаеше от приятелката си, херцогиня Фуско, точни подробности за дворцовата поквара и помоли съпруга си да я освободи от всякаква поява в двореца. Рицарят, много доволен от това, че жена му предпочита да си стои в своя непорочен дом, успя да я извини. Дали извинението беше сметнато за убедително? Важното беше да изглежда убедително и да бъде прието.

Но както вече казахме, херцогиня Фуско бе заминала почти отпреди цяла година и Луиза беше сама; самотата е майка на мечтите и сега, когато съпругът ѝ работеше в двореца, а приятелката ѝ беше в изгнание, Луиза започна да мечтае.

За какво? И тя сама не знаеше. Мечтите ѝ не бяха въплътени, никакъв призрак не ги населяваше; те бяха упоителни, сладостни копнежи, смътен, приятен стремеж към неизвестността; нищо не ѝ липсваше, тя не желаше нищо и все пак изпитваше някаква странна пустота ако не в сърцето си, то поне около него.

Тя си казваше, че съпругът ѝ, който знаеше всичко, сигурно ще ѝ обясни това така ново състояние; но не разбираше защо по-скоро би умряла, отколкото да се отнесе за обяснение в случая към него.

При такова настроение, когато един ден млечният ѝ брат Микеле дойде и заговори за албанската врачка, тя му каза след известно колебание да я доведе на другия ден вечерта, когато съпругът ѝ щеше да бъде навярно задържан до късно в двореца от тържествата в чест на Нелсън и на победата му над французите.

Видяхме вече какво се бе случило през тази вечер на три различни места – в английското посолство, в двореца на кралица Джована и в къщата с палмата; и как, доведена тук от Микеле, било случайно, било по интуиция, било поради действително познаване на тайнствената наука, стигнала до нас от Средновековието под името кабала⁹⁵, врачката бе

прозряла в сърцето на младата жена и ѝ бе предрекла промяната, която едно предстоящо увлечение щеше да предизвика в тази целомъдрена, непорочна душа.

Случайно или поради съдбовна неизбежност събитието последва предсказанието. Увлечена от непобедимо чувство към този, на когото навременната ѝ поява бе спасила живота, видяхме как Луиза избяга от присъствието на съпруга си, от когото за пръв път бе скрила своя лична тайна, като се престори, че спи, усети върху тревожното си чело целувката на своя съпруг и когато Сан Феличе напусна стаята, стана скритом, за да отиде боса, с измъчена душа и неспокоен поглед да провери дали смъртта витае над постелята на ранения.

Да оставим Луиза със сърце, разтуптяно от една зараждаща се любов, навесена тревожно над възглавницата на умиращия, и да видим какво ставаше в това време на съвета у крал Фердинанд, след като френският посланик бе изрекъл ужасното си сбогуване пред гостите на сър Уилям Хамилтън.

95. Тайно еврейско учение, появило се във II в. под влияние на персийски религиозни учения, питагорейски и неоплатонически идеи. Думата се употребява често в значението на „магия“. Б.пр.

XVII КРАЛЯТ

Ако вместо да разкажем исторически събития, толкова по-ужасни, защото са напълно достоверни и са отбелязани завинаги в световния летопис, ако, повтаряме, бихме се заели вместо това да напишем обикновен роман от двеста-триста страници с безполезната и дребнава цел да развличаме с поредица живописни приключения и драматични събития, плод на патето въображение, някоя лекомислена читателка или скучаещ читател, щяхме да последваме примера на латинския поет и като избързаме към развръзката, щяхме да представим веднага залата на съвета, където присъства крал Фердинанд, а председателства кралица Каролиа, без да се погрижим да запознаем читателя или читателката си по-отблизо с двамата владетели, които очертахме бегло в първата глава. Но ние сме убедени, че ускоряването на разказа ни ще го направи по-безинтересен; защото, според нас, колкото по-добре човек познава действащите лица, толкова по-голямо е любопитството му към техните добри и лоши постъпки; освен това странните характери на двете короновани особи, представени от нас в тази повест, имат толкова чудновати черти, че някои страници от повестта ни биха станали невероятни или неразбираеми, ако не се спрем за малко да преобразим скиците, нахвърляни набързо с въглен в два маслени портрета, нарисувани колкото е възможно по-добре, макар че – обещаваме! – не ще имат нищо общо с официалните портрети на крале и кралици, изпращани от министрите на вътрешните работи до областните и околийски центрове за украса на окръжните и общинските съвети.

И така, да се върнем към събитията или по-точно към личностите, като почнем по-отдавна.

Смъртта на Фердинанд VI в 1759 година извиква на испанския престол по-младия му брат, който царува по това време в Неапол и го наследява под името Карлос III.

Карлос III има трима сина: първият, Филип, който след възкачването на баща си на престола трябваше да стане Астурийски княз и испански престолонаследник, ако не бе полудял или по-точно идиотизиран от лошите обноски на майка си; вторият, Карлос, заел мястото, освободено поради недъгавостта на по-големия му брат и станал крал под името Карлос IV; и най-после третият, Фердинанд, комуто бащата остави

неаполитанска-та корона, която бе спечелил в бой и беше принуден да изостави.

Малкият принц, едва седемгодишен при заминаването на бащата за Испания, оставаше под двойно – политическо и възпитателно – настояничество. Политическият му настойник беше регентът на кралството, Танучи; възпитател му стана княз Ди Сан Никандро.

Танучи беше хитър и лукав флорентинец, който дължи завидното си място в историята не само на големите си лични достойнства, но и на недостойните министри, дошли след него; възвелиchel поради това усамотение, той би слязъл до равнището на обикновен човек, ако би трябвало да го сравняваме с един Колбер или дори с един Лувоа⁹⁶.

Колкото до княз Сан Никандро, откупил – както уверяваха – от майката на Фердинанд, кралица Мария-Амелия⁹⁷, идиотизирала първородния си син със своите лоши обноски, правото да превърне третия й син не в идиот, но в невежа, като бе заплатил това право – пак както разправят – с тридесет хиляди дуката, този княз Никандро беше най-богатият, най-негодния, най-поквареният измежду придворните, които са гъмжали към средата на миналия век около престола на Двете Сицилии.

Редно е да се запитаме как такъв човек е могъл да стане – дори с пари – възпитател на княз, който е имал за министър такъв умен човек като Танучи; отговорът е много прост: регент на кралството, с други думи, истински крал на Двете Сицилии, Танучи няма нищо против да удължи тази царска власт и след пълнолетието на своя височайши възпитаник; като флорентинец той има пред очите си примера на флорентинката Екатерина Медичи, царувала последователно при Франциск II, Карл IX и Хенрих III; и той щеше непременно да царува под или над – както искате! – Фердинанд, ако княз Ди Сан Никандро успееше да направи принца невежа и нищожество, каквото беше сам той.

Трябва да кажем, че ако възгледите на Танучи са били такива, княз Сан Никандро изцяло ги осъществи: един йезуитски монах, германец по народност, бе натоварен да преподава на бъдещия крал френски, така че той никога не научи този език; и тъй като не намериха за уместно да научи италиански, дори когато се ожени, кралят говореше само наречието на неаполитанските ладзарони, което бе научил от лакеите и от децата

96. Колбер, Жан Батист – министър на Людовик XIV, голям финансист и администратор (1619–1683); Лувоа, Франсоа, маркиз дьо – министър на войната и реорганизатор на френската армия (1641–1691). Б. пр.

97. Тази кралица Мария-Амелия няма нищо общо със съпругата на Луи-Филип. Б. а.

от простолюднето, допускани до него, за да го забавляват. Мария-Каролина го укори за това невежество, научи го да чете и да пише – защото той почти не знаеше пито едното, нито другото – и го накара да научи италиански език, който пък съвсем не знаеше; затова в моменти на добро настроение и съпругеска нежност той наричаше всякога Мария-Каролина „мила учителко“, тъй като тя се бе опитала да попълни трите дяла от образованието му.

Искате ли един пример за идиотщината на княз Ди Сан Никандро? Ето ви го:

Един ден достойният възпитател намери в ръцете на Фердинанд „Мемоарите“ на Сюли, които младият княз се мъчеше да разчете, защото бе чул да разправят, че е потомък на Хенрих IV, а Сюли беше министър на Хенрих IV. Тази книга му бе веднага отнета и честният неблагоприятен разумник, който му бе дал подобно вредно четиво, бе строго наказан.

Княз Ди Сан Никандро позволяваше само една книга, познаваше само една книга, бе чел в живота си само една книга: „Службата на Света Богородица“.

Ние наблюдаваме върху това първоначално възпитание, за да не стоварваме върху крал Фердинанд повече от справедливо полагаемата му се отговорност за отвратителните дела, с които ще се срещнем в тази книга.

След като установихме това историческо безпристрастие, да видим какво е било възпитанието му.

За успокоение съвестта на княз Ди Сан Никандро не стигаше до утешителното убеждение, че като не знае нищо, той не може да научи и ученика си на нищо; за да го остави завинаги дете по ум, развивайки в същото време с уморителни телесни упражнения здравата му физика, той отстрани от него всякакви хора и книги, които биха могли да му вдъхнат и най-малкото понятие за красота, доброта и справедливост.

Крал Карло III беше като Немрод⁹⁸ голям ловец; княз Ди Сан Никандро направи всичко възможно синът да върви поне в това отношение по стъпките на баща си; той възстанови всички тиранични распоредби за лова, изоставени дори при царуването на Карло III: браконьерите се наказваха пак със затвор, с окови и дори с неколкократно потапяне в морето; в кралските гори развъдиха отново едър дивеч; увеличиха броя на пазачите и от страх да не би на княза да остане много свободно време през почивките след лова, който е уморително развлечение, и през това

98. Немрод – внук на Ной от втория му син Хам (евр. мит.). Б. пр

време да му хрумне да учи – нещо невероятно, но все пак възможно, – възпитателят му внуши любов и към риболова, едно спокойно, еснафско забавление, което можеше да служи за почивка от тежкото, царствено удоволствие, каквото е ловът.

Княз Ди Сан Никандро се тревожеше най-много от това, че вродената кротост и доброта на ученика му ще се отрази зле върху бъдещето на народа, над който принцът един ден ще царува; налагаше се следователно да се поправят двата недостатъка, които, според княза, не биваше в никакъв случай да се вкоренят в едно кралско сърце.

И ето как княз Ди Сан Никандро се зае да излекува младия принц от този двоен порок:

Той знаеше, че за по-големия брат на принца, Астурийския княз, заминал с баща си в Испания, най-голямо удоволствие, докато живееше в Неапол, беше да одира живи зайци.

Възпитателят се опита да внуши на Фердинанд вкус към подобно височайше развлечение; но горкото дете прояви такова отвращение, че Сан Никандро реши да му вдъхне поне само желание да убива нещастните животни. За да придаде на това занимание чара на една преодоляна мъчнотия и тъй като – от страх да не се нарани – не можеха да дадат пушка на едно осем-деветгодишно дете, събираха в двора петдесетина питомни зайчета, уловени с мрежа, подгонваха ги към малък отвор, направен в една врата, а малкият княз стоеше зад вратата с тояга в ръка и ги убивате или пропускаше при минаването им.

Друго забавление, към което ученикът на княз Сан Никандро се пристрасти с не по-малко удоволствие, беше да подмята животни върху одеяла; за нещастие един ден му хрумна злополучната мисъл да подмята едно от ловните кучета на баща си, а това му струва строго мъмрене и безусловна забрана да се докосва до благородните четириноги.

След като крал Карло III замина за Испания, княз Ди Сан Никандро не виждаше никакво неудобство да възвърне на своя ученик загубената свобода и дори да я разшири, като прибави и двуноги към четириногите. Веднъж, както играеше на топка, Фердинанд зърна между застаналите да гледат изкусната му игра един слаб младеж в духовническо расо с напудрена бяла перука. Щом го видя, принцът пламна от непреодолимо желание да го подхвърля, прошепна нещо на ухото на един от лакеите, очакващи заповедите му, лакеят изтича към двореца – случката ставаше в Портичи – и се върна с одеяло; кралят и трима играчи изоставиха играта на топка, заповядаха на лакея да хване посочената жертва, положиха я върху одеялото, което уловиха за четирите краища, и започнаха да

подмятат младежа сред смеховете на присъстващите и освиркванията на прислугата.

Жертва на това оскърбление беше най-младият син на едно благородно флорентинско семейство; именуваше се Мадзини. Посрамен, че е послужил за играчка на принца и за посмешнице на слугите, той напусна още същия ден Неапол, избяга в Рим, разболя се, щом пристигна, и след няколко дни почина.

Тосканският двор се оплака в Неапол и Мадрид; но смъртта на някакъв дребен абат, младши син на рода, беше твърде незначително събитие, за което нито виновникът, нито баща му дадоха някакво удовлетворение.

Ясно е, че – изоставен напълно на подобни развлечения – докато беше дете, кралят скучаеше в обществото на образовани хора, а като младеж се срамуваше от тях. Затова прекарваше цялото си време в лов, риболов, в игри с връстници, които събираше в двора на палата, въоръжавате ги с дръжки за метли, назначаваше тия мними придворни за сержанти, лейтенанти, капитани и удряте с камшика си всеки сбъркал при движенията или командването. Но камшичен удар от княз е благоволение и получените пай-много удари през деня заемаха първо място в благоволенията на негово величество.

Въпреки липсата на възпитание кралят запази донякъде здравия разум, който му сочеше кое е справедливо и истинно, когато не му влияеха в обратна посока. През първите години на живота си, преди Френската революция, докато не се страхуваше от нахлуването на така наричаните от него пакостни идеи – с други думи, науката и напредъка – почти неграмотен, той все пак не отказваше никога длъжности или пенсии на хора, щом успееша да го уверят, че са ги заслужили със знанията си; при все че сам говореше на пристанищния жаргон, не беше безразличен към изискано красноречие. Един ден монахът кордилиер отец Фоско, тормозен от своите събратя по манастир, защото бил поучен и по-добър проповедник от тях, успял да се яви пред краля, хвърлил се в нозете му и му разказал всички страдания, причинявани му от невежеството и завистта на другите монаси; поразен от изящния език и силната логика, кралят разговарял дълго с него и накрая му казал:

– Оставете ми името си и се приберете във вашия манастир. Давам ви честната си дума, че първата освободена епархия ще бъде ваша.

Първата овакантена епархия била Монополи в областта Ба-ри на Адриатическо море.

Както винаги дворецовият духовник представил на краля на този

пост трима кандидати, и тримата от видни родове; но крал Фердинанд поклатил глава:

– Ей богу – казал той, – откакто сте натоварен да предлагате за назначение епископи, ме накарахте да раздам достатъчно епископски митри на магарета, които заслужават само самари. Днес желая аз да препоръчам един епископ и се надявам, че той ще струва повече от всички, с които натоварихте съвестта ми и за които моля Господа и Сан Дженайо да ми простят.

След това задраскал трите имена и написал името на отец Фоско.

Отец Фоско станал, както бе предвидил Фердинанд, един от най-забележителните епископи в кралството и когато един ден някой чул неговата проповед, поздравил краля не само за красноречието, но и за примерното поведение на бившия корделиерски монах:

– Все такива щях да избирам – отговорил Фердинанд, – но досега срещнах само един достоен монах. Дворцовият духовник ми препоръчваше все магарета за епископи. Какво искате! Човечецът познава само оборските си събратя.

Фердинанд проявявате понякога добродушие, напомнящо това на прапрадядо му Хенрих IV.

Един ден, когато се разхождал във военна униформа из парка в Казерта, някаква селянка се приближила към него с думите:

– Уверяват ме, господине, че кралят се разхождал понякога из тази алея. Как мислите, има ли надежда да го срещна днес?

– Булка – отговорил Фердинанд, – не мога да ти кажа кога ще мине кралят, но ако ще му искаш нещо, мога да му предам молбата ти, защото служа при него.

– Добре – казала жената. – Ето каква е работата: вода едно дело, а пък съм бедна вдовица, не мога да дам пари на съдията, който ще го гледа, а той го протака от три години.

– Приготвила ли си заявление?

– Да, господине. Ето го.

– Дай ми го и ела утре тук по същото време – ще ти го донеса с резолюция от краля.

– Аз имам само три угоени пуйки – отговорила вдовицата, – но ако направите това нещо, ще ви дам и трите.

– Ела утре с трите пуйки, булка, и ще си вземеш заявлението с кралска резолюция.

Вдовицата била точна на уговорената среща, но не по-точна от самия крал. Фердинанд държал в ръка заявлението, жената трите пуйки;

той взел пуйките, жената си взела заявлението.

Докато кралят опипвал пуйките, за да види дали наистина са угое-ни, както уверявала жената, тя пък разгърнала заявлението, за да провери дали наистина е подписано от краля.

Всеки бил удържал думата си; жената си тръгнала на една страна, кралят на друга.

Той влязъл при кралицата, хванал за краката трите пуйки и тъй като Мария-Каролина гледала учудено тия птици, които се мятали в ръцете на съпруга ѝ:

– Слушайте, мила учителко – казал той, – вие постоянно повтаряте, че не ме бива за нищо и ако не съм бил роден крал, нямало да си изкарам хляба, а сто че ми дадоха три пуйки само за един подпис!

И разправил случката на кралицата.

– Горката жена! – казала кралицата, когато той завършил разказа си.

– Защо „горката жена“?

– Защото е сключила лоша сделка. Да не мислите, че докладчикът ще обърне внимание на подписа ви?

– Сетих се и за това – изсмял се подигравателно Фердинанд – и намислих какво ще направя.

Кралицата действително се оказала права: подписът на височайшия ѝ съпруг не направил никакво впечатление на докладчика и делото продължило да се протака, както и досега.

Вдовицата дошла отново в Казерта и като не знаела името на офицера, който ѝ направил услугата, потърсила опя, комуто дала трите пуйки.

Случката се била разчула; предупредили краля, че е дошла тъжителката.

Кралят заповядал да я въведат при него.

– Е, булка – казал той, – идваш да ми съобщиш, че делото ти се свърши, така ли?

– Ами! Как не! – отвърнала селянката. – Май че не зачитат много краля, защото като предадох на докладчика заявлението с подписа на негово величество, съдията рече: „Добре, добре, щом бърза, и кралят ще си чака реда като всички“. Затова-добавила жената – ако сте съвестен човек, ще ми върнете трите пуйки или най-малко ще ми ги платите.

Кралят се разсмял.

– И да искам, не мога да ти ги върна – казал той, – но ще ти ги запламя.

Извадил колкото жълтици имал в джоба си и ѝ ги дал.

– А колкото до твоя съдия – добавил той, – днес сме 25 март: ще видиш, че на първото заседание на съда през април делото ти ще бъде решено.

И наистина, когато докладчикът отишъл в края на месеца да си получи заплатата, касиерът му предал нареждането на краля:

– По заповед на негово величество ще ви се плати, след като разледате делото, което той ви е направил честта да препоръча на грижите ви.

И както кралят бе предвидил, делото било решено още на първо заседание.

За краля се разправяха в Неапол много подобни случки, от които ще споменем само две-три.

Един ден, когато бил на лов в гората Пероано, облечен като охраната си, видял една бедна жена, която ридаела, облегната на едно дърво.

Той я попитал защо плаче:

– Защото – отговорила тя – съм вдовица със седем деца. Имам само една нивичка, а и нея опустошиха кралските кучета и кучкари.

Свила рамене и продължила с още по-горчив плач:

– Много е тежко да си поданик на човек, който за един час забавление не се двоуми да разори цяло семейство. Я ми кажете какво му е дотрябвало на тоя дебелак да ми опустошава нивицата!

– Приказките ти са съвсем справедливи, булка – отговорил Фердинанд. – Аз служа при краля и ще му предам оплакванията ти, като премълча оскърбителните думи в тях.

– Както искаш! – продължила отчаяната жена. – Какво добро мога да очаквам от такъв човек, който мисли само за себе си? А да ми направи по-голямо зло от това, което вече ми е сторил, няма и да може.

– Няма значение – казал кралят. – Ти ме заведи все пак на нивата, да видя наистина ли е толкова пострадала, колкото казваш.

Вдовицата го завела на нивата; посевите били наистина съвсем изпотъпкани от хората, конете и кучетата и напълно опропадени.

Тогава кралят повикал случайно минаващи селяни и им казал да оценят по съвест щетите, нанесени на вдовицата.

Селяните ги оценили на двадесет дуката.

Кралят поровил из джобовете си и намерил шестдесет.

– Ето ви – казал той на двамата селяни – двадесет дуката за отсъждането; другите четиридесет остават за горката жена. Когато правят пакост, кралете трябва да плащат поне двойно повече от обикновените

хора.

Друг път една жена, чийто мъж бил осъден на смърт, тръгнала по съвета на адвокатата си и дошла пеш от Аверса до Неапол, за да моли за помилване на съпруга си. Не било мъчно нещо човек да срещне краля, който скитал постоянно пеша или на кон по улица Толедо или покрай реката Киайа; за нещастие или по-скоро за щастие на просителката този път кралят не бил нито в двореца, нито в Киайа, нито в Толедо, а в Каподимонте; бил сезонът на коприварчетата, а бащата на краля, Карло III, оставил спомен като за голям ловец, бе построил двореца, погълнал повече от дванадесет милиона, само за да причаква тези птичета, любимо лакомство за чревоугодниците.

Горката жена била смазана от умора; изминала била почти тичешком пет мили. Стигнала до вратата на кралския дворец и като разбрала, че Фердинанд е в Каподимонте, поискала от началника на караула позволение да го почака; началникът на караула се трогнал от сълзите ѝ и от причината за този плач и се съгласил. Тя седнала на първото стъпало на стълбите, откъдето кралят трябвало да се прибере в двореца; но колкото голяма и да била тревогата ѝ, умората надделяла и след като се борила няколко часа с дрямката, жената облегнала глава до стената, затворила очи и заспала.

Не минал и четвърт час, когато кралят, отличен стрелец, а този ден още по-сръчен от друг път, се завърнал в особено добро разположение и забелязал чакащата жена. Придружаващите го поискали да я разбудят; но кралят направил знак да не я закачат, приближил се към нея, разгледал я със съчувствено любопитство и като видял молбата, която се подавала от пазвата ѝ, я издърпал лекичко, прочел я, поискал перо и мастило и написал под нея: *Fortuna e duorme*, нещо подобно на нашата поговорка: щастието идва и докато спим, след това се подписал: Фердинанд Б.

Заповядал в никакъв случай да не събуждат селянката, нито да я пуснат при него, погрижил се да се отмени екзекуцията и поставил молбата там, откъдето я взел.

След половин час просителката отворила очи, попитала върнал ли се е кралят и узнала, че минал покрай нея, докато тя спяла.

Нешащната жена била отчаяна! Пропуснала случая, заради който дошла с такава умора и толкова отдалеко! Помолила пак началника на караула да почака, докато кралят излезе; началникът на караула отговорил, че това му било изрично забранено; и отчаяната селянка си тръгнала за Аверса.

Щом се върнала там, най-напред отишла при адвокатата, който я бил

посъветвал да измоли помилването от краля; разказала му как пропуснала неповторимия случай; адвокатът имал приятели в двореца, затова й казал да му даде молбата, за да потърси да я даде по друг начин на краля.

Жената му предала заявлението; адвокатът го отворил машинално, но щом хвърлил поглед върху него, извикал от радост. При тяхното положение утешителната поговорка, написана и подписана собственоръчно от краля, била равнозначна на помилване; и наистина по настояването на адвоката, при показване на кралската бележка и главно благодарение на заповедта, дадена направо от краля, след осем дни затворникът бил освободен.

Крал Фердинанд не беше никак придиричлив при любовните си похождения. Общо взето, малко го интересувате общественото положение и възпитанието, стига жената да е млада и красива; из всички гори, където се забавляваше с лов, той имаше малки къщици от по четири-пет стаи, много скромно, но чисто мебелирани; там отсядаше да закуси, да обядва или просто да си почине няколко часа. Всяка от тези къщици се поддържаше от домакиня, избирана измежду най-младите и най-хубави девойки от околните села; когато един ден казал на камериера си, който имал и задължението да се грижи господарят му да не вижда много често едни и същи лица: „Внимавай кралицата да не научи какво става тук“, камериерът, свикнал да говори свободно, отвърнал:

– Не се грижете, господарю: нейно величество върши какво ли не, без да се пази толкова!

– Шшт! – прекъснал го кралят. – Това не е лошо, така се кръстосват расите.

Всъщност, като виждаше, че кралицата не се стеснява много, кралят намери за добре също да не се стеснява, като създаде най-после прочутото селище Сан Леучо, което бе поверил, както вече казахме, на кардинал Фабрицио Руфо. То наброяваше пет-шестстотин жители, които – при условие, че съпрузите и бащите няма да се интересуват кога Фердинанд влиза в домовете им и няма да поискат никога да им се отвори врата, която трябва да остане затворена – се радваха на множество предимства: например не служеха военна служба, имаха отделни съдилища, можеха да се женят без съгласието на родителите си и накрая получаваха при брака си дарение направо от краля. Като последица от този нов Саленте⁹⁹, основан от новия Идоменей¹⁰⁰, се превърна в нещо като

99. Саленте – град в Италия, основан от древните гърци. Б.пр.

колекция от медали, излети направо от краля, където антикварите ще намерят все още бурбонския тип, когато той изчезне от останалия свят.

От всички току-що разказани анекдоти лесно проличава, че крал Фердинанд не беше никак жесток, както съвършено правилно бе открил възпитателят му Сан Никандро; само че животът му по времето, до което стигнахме, тоест през 1798 година, можеше да се раздели на две фази: преди френската революция и след френската революция.

Преди френската революция той е такъв, какъвто го видяхме – чистосърдечен, духовит, склонен повече към добро, отколкото към зло.

След френската революция е такъв, какъвто ще го видим – напласан, безпощаден, недоверчив, склонен повече към зло, отколкото към добро.

В този може би малко удължен нравствен портрет, но удължен с факти, а не с думи, имахме за цел да представим странната личност на крал Фердинанд; вроден ум, никакво образование, отсъствие на всякакво славолубие, ужас пред всяка опасност, липса на чувствителност и сърдечност, постоянна похотливост, вероломство, възприето за ръководен принцип, култ към кралската власт, стигнал дотам, докъдето е бил у Людовик XIV, пълен цинизъм в политическия и частен живот поради дълбокото презрение на краля към висшите аристократи, които са за него само придворни, както и към народа, когото тъпчеше и смяташе за роб; ниски инстинкти, водещи към груби любовни приключения; физически упражнения, целещи непрестанно да развиват тялото за сметка на ума – ето при какви данни трябва да преценяваме човека, възкачил се на престола почти толкова млад, колкото и Людовик XIV и умрял почти на същата възраст, след като е царувал от 1759 до 1825 година, с други думи, цели шестдесет и шест години, включително като малолетен; пред чиито очи стават величавите промени от първата половина на настоящия и последната половина на миналия век, без той да е съумял да прецени величината на събитията и дълбочината на катастрофите. При неговото царуване минава цялата Наполеонова епоха; той вижда появата, издигането, упадъка и провалянето на Наполеон, роден шестнадесет години след него и умрял пет години преди него. И накрая остава само един височайши фигурант, участвал наред с главните действащи лица в исполинската драма, разтърсила света от Виена до Лисабон и от Нил до Москва.

Бог го бе нарекъл Фердинанд IV, Сицилия – Фердинанд III,

Виенският конгрес го назова Фердинанд I, ладзароните го наричаха крал Назоне.

Господ, Сицилия и Виенският конгрес сбъркаха; само едно от трите имена беше наистина популярно и му остана – това, което му бяха дали ладзароните.

Всеки народ е имал крал, който е представлявал националния дух: шотландците – Робърт Брус, англичаните Хенрих VIII, германците Максимилиан, русите Иван Грозни, поляците Ян Собйески, испанците Карл V, французите Анри IV, неаполитанците имаха своя Назоне.

XVIII КРАЛИЦАТА

Мария-Каролина, австрийска ерцхерцогиня, бе напуснала Виена през април 1768, за да се омъжи в Неапол за Фердинанд IV. Императорското цвете влезе в своето бъдещо кралство заедно с пролетта; принцесата беше едва седемнадесетгодишна – родена беше в 1752; но тази любима дъщеря на Мария-Терезия беше много по-умна, отколкото се полагаше за възрастта ѝ; освен това беше не само образована, но и учена; беше не само умна, но и философ; вярно е, че по едно време тази любов към философията се превърна в ненавист към нейните представители.

Тя беше красива в пълния смисъл на тази дума, а когато пожелаеше, беше и очарователна; косите ѝ бяха руси и прозираха под пудрата със златисти отблясъци; челото ѝ беше голямо, царските грижи, омразата и отмъстителността още не бяха оставили по него своите бразди; очите ѝ можеха да съперничат по прозрачност на лазурното небе, под което тя идваше да царува; правият нос, леко издадената брадичка, признак на властническа воля, ѝ придаваха гръцки профил; лицето беше овално, устните влажни и алени, зъбите бели като най-бяла слонова кост; най-последните шията, гърдите и раменете, изваяни сякаш от мрамор, достойни за най-прекрасните статуи, намерени при разкопките в Помпей и Херкуланум или пренесени в Неапол от музея Фарнезе¹⁰¹, довършваха този великолепен образ. Видяхме в първата глава на книгата доколко тя бе запазила след тридесет години тази красота.

Кралицата говореше правилно четири езика: преди всичко немски, своя роден език, после френски, испански и италиански; само че когато говореше, особено ако беше развълнувана, имаше лекия дефект на човек, който говори с камъче в устата; обаче блестящият подвижен поглед, а най-вече ясната мисъл затъмняваха скоро този малък недостатък.

Тя беше високомерна и горда, както подобаваше на дъщеря на Мария-Терезия. Обичаше разкоша, господството, властта. Останалите страсти, които щяха да се развият у нея, бяха още скрити под девствена-та обвивка на шестнадесетгодишната годеница.

Тя пристигна със своите поетични немски мечти в тази непозната страна, където лимони цъфтят¹⁰², както казва германският поет; идваше

101. Римски музей, някога вила на рода Фарнезе, с фрески от Рафаело. Б.пр.

102. Стих от Гьоте. Б.пр.

да живее в щастливата страна, *La campania felice*, където беше роден Тасо и бе умрял Вергилий. С пламенно сърце и поетично настроение тя възнамеряваше да откъсне с едната си ръка от Паузилипе лаврите, които растяха върху гроба на Августовия поет¹⁰³, с другата лаврите, засенчващи в Соренто люлката на поста, възпял Годфроа¹⁰⁴. Бъдещият ѝ съпруг беше десетгодишен; млад и от голям род, той беше сигурно красив, елегантен и храбър. Дали щеше да стане Евриал или Танкред, Нисус или Рено¹⁰⁵? Самата тя беше готова да бъде Камила, Ерминия, Клоринда или Дидона¹⁰⁶.

Но вместо пред образа на своето младежко въображение и бляна на поетичната си душа тя се озова пред човека, когото познавате – с големия нос, големите ръце и нозе, който говореше пристанищния жаргон и ръкомахаше като ладзароне.

Първата среща стана на 12 май в Портела под извезана със сърма палатка; принцесата се придружаваше от брат ѝ Леополд, натоварен да я предаде на съпруга ѝ. И Леополд като брат си Йосиф II беше възпитан в духа на философските максими; той желаше да въведе реформи в своите владения и в Тоскана наистина помнят, че по време на неговото управление между другите преобразования бе отменено и смъртното наказание.

Леополд беше кръстник на сестра си, а Танучи беше настойник на краля. Още от пръв поглед младата кралица и старият министър не се поправиха един на друг. Каролина отгатна у министъра честолюбивия посредствен човек, поддържал невежеството на съпруга ѝ, за да му отнеме напълно възможностите да стане някога велик крал или дори просто крал. Тя би признала сигурно надареността на един съпруг, който би

103. Вергилий (70–19 г. пр.н.е.) е живял по времето на римския император Октавиан Август (70 г. пр. н. е. – 14 г. сл.н.е.). Б.пр.

104. Годфроа Буйонски – лотарински херцог, един от пълководците на първия кръстоносен поход и пръв ерусалимски крал (1058–1100). Б.пр.

105. Евриал – троянски герой, приятел на Нисус, загинал заедно с него в бой с римляните; възпял от Вергилий Танкред – герой от „Освобожденият Ерусалим“, убил сарацинската героиня Клоринда. Нисус – герой от Троянската война, възпял от Вергилий, прочут с приятелството си с Еней и Евриал. Рено – герой от поемата на Ариосто „Бесният Роланд“. Б.пр.

106. Камила – митологическа италианска кралица, прочута с храбростта си. Ерминия – героиня от „Освобожденият Ерусалим“, пленена, а след това освободена от Танкред, тя отива в двора на Аладин, но остава влюбена в Танкред. Клоринда – героиня от поемата на Тасо „Освобожденият Ерусалим“. Дидона – дъщеря на финикийския цар Бел, основателка на Картаген; самоубила се, когато Еней, избягал от Троя и прибран от нея, я изоставил. Б.пр.

стоял по-високо от нея, и с възхищението си пред него би била навярно една покорна кралица и вярна съпруга; но не стана така; напротив, тя разбра веднага малочеността на своя съпруг и както някога майка ѝ бе казала на своите унгарци: „Аз съм крал Мария-Терезия“, така и тя каза на неаполитанци: „Аз съм крал Мария-Каролина“.

Тъкмо това не желаете Танучи; той не искаше нито крал, нито кралица, искаше само да бъде първи министър.

За нещастие в брачния договор на височайшите съпрузи се бе промъкнал един параграф, на който Танучи, непознаващ още младата ерц-герцогиня, не бе придал особено значение: щом роди престолонаследник, Мария-Каролина получаваше право да присъства в държавния съвет.

Това беше прозорец, който австрийският двор си отваряше в неаполитанския. Досега – след като при Филип II и Фердинанд VII влиянието идваше от Франция – когато Карло III зае испанския престол, то започна да идва естествено от Мадрид.

Танучи разбра, че през този прозорец, отворен за Мария-Каролина, навлизаше австрийското влияние.

Вярно е, че Мария-Каролина даде на държавата престолонаследник още в петата година след брака, а едва към 1774 започна да използва запазената привилегия.

Дотогава, заслепена от самоизмамите, които упорстваше да поддържа, тя се надяваше, че ще може да превъзпита напълно съпруга си; това ѝ се струваше лесно, защото знанията ѝ бяха поразили Фердинанд. След като чуеше Каролина да разговаря с Танучи и с малцината образовани придворни, кралят се удряше смаяно по главата и казваше:

– Кралицата е всезнаеща!

По-късно, когато видя къде го водят тези знания и как го отклоняват от пътя, по който би желал да върви, той добавяше към „кралицата е всезнаеща!“ и следните думи:

– И все пак върши повече глупости от мене, макар че аз съм магаре!

Но въпреки това започна да попада под влиянието на този по-голям ум и се съгласи с предложените уроци: тя го научи буквално, както вече казахме, да чете и да пише; но не успя да го научи на изисканите обноски на северните страни, където водата би трябвало да е не само необходимост, но и удоволствие; на женската слабост към цвета и парфюми, необходими за тоалета; на приятния, нежен разговор, напомнящ ромона на поток и чуруликането на славей или синигер.

Фердинанд се чувстваше принизен от превъзходството на

Каролина; Каролина се отвращаваше от грубостта на Фердинанд.

Вярно е, че това превъзходство, безспорно в очите на пристрастния съпруг, би могло да бъде оспорвано от истински образовани хора, за които бъбренето на кралицата се дължеше само на една повърхностна начетеност, толкова по-широка, колкото е по-плитка. Може би, ако я преценим, както заслужава да бъде преценена, ще намерим, че тя умееше повече да приказва, отколкото да разсъждава, и притежаваше главно педантизма, присъщ на князете от лотарингския дом, така дълбоко вкоренен у братята ѝ Йосиф и Леополд: Йосиф говореше постоянно, без да остави на другите време да му отговорят; а Леополд, като същински учител, изглеждаше създаден повече да държи в ръка наказателната пръчка на Орбелий¹⁰⁷, отколкото скиптър на Карл Велики.

Такава беше и кралицата. Тя имаше един красиво изписан бележник, където лично бе преписала сентенции на мислители от Питагор до Жан-Жак Русо, и когато трябваше да приеме хора, на които желаше да направи впечатление, преглеждаше този бележник, като използваше според случая някои от преписаните мисли.

Странното е, че макар да се представяше за много умна, кралицата не беше чужда на всички народни суеверия, вълнуващи неаполитанското простолудие.

Ще посочим само два примера от тази суеверност; в книгата, която сме се заели да напишем, ние трябва да представим не само крале, князе, придворни люде, готови да жертват живота си за един принцип, и хора, жертващи всички принципи за злато и благоволения, по и един непостоянен, суеверен, невежествен, жесток народ: нека кажем следователно с какви средства е било възможно да се разбунтува или укроти този народ.

Океанът бушува при буря; неаполитанското простолудие се подстрекава от суеверия.

В Неапол имаше една жена, наричана „светицата с камъните“.

Тя твърдеше, че без да е болна, изхвърля всеки ден известно количество камъчета, и ги раздават за цял – защото беше свършено здрава – на тези, които вярваха в нея. Въпреки пътя, по който бяха минали, докато излязат на бял свят, тези камъчета се славеха, че вършат чудеса, и след някое време започнаха да съперничат с мощите на най-почитаните светци в Неапол.

Макар и здрава, така наречената светица бе отведена по искане на

107. Римски граматик от I в. пр. н. е., учител на поета Хораций. Б.пр.

изповедника и на лекаря ѝ в голямата неаполска болница деи Пелегрини¹⁰⁸, където я настаниха в най-хубавата стая и я хранеха от трапезата на управителя. Още с настаняването в тази стая тя започна – със съчастието на своя изповедник и на лекарите, които имаха полза от това – да разиграва отново комедията и да продава чудотворните камъчета.

Изразихме се погрешно, като казахме да продава: камъчетата не се продаваха, а се подаряваха, но светицата, дала обет да не се докосва до пари, приемаше с голямо смирение и любов към Бога дрехи, скъпоценни накити, с една дума, всякакви подаръци.

Навсякъде другаде освен в Неапол тази търговийка би отвела мнимата светица в полицията или в лудницата; в Неапол тя беше само едно чудо.

Е, добре, кралицата беше една от най-усърдните почитателки на светицата с камъчетата; изпращаше ѝ подаръци, пишеше ѝ собствено-ръчно – кралицата беше щедра на писане – за да измоли застъпничеството ѝ пред Бога, на което разчиташе за изпълнението на своите желания.

Лесно е да разберем, че щом хората видяха самата кралица, при това една кралица философка, да прибягва до услугите на светицата, всички съмнения, доколкото все още съществуваша, изчезнаха или си дадоха вид, че изчезват.

Само науката не повярва.

А науката по това време – имаме предвид медицинската наука – се представляваше от оня Доменико Чирило, когото видяхме в двореца на кралица Джована в бурната нощ, когато пратеникът на Шанпионе се добра с толкова мъчнотии до скалата, където е построен дворецът; този Доменико Чирило, прогресивен мъж, който би желал да види родината си в крак с общия напредък, в който тя като че не вземаше участие, този Доменико Чирило сметна, че е срамата в Неапол, в едно време, когато светът е залян от просветата на енциклопедистите, да се допуска разиграването на такава комедия, недостойна дори за тъмните дни на XII или XIII век.

И така, той отиде най-напред при хирурга, съучастник на светицата, и се опита да му изтръгне признание за измамата.

Хирургът настоя, че в случая наистина има чудо.

Доменико Чирило му предложи да го обезщети лично за загубата, която разкриването на истината би му причинило.

108. Деи Пелегрини (ит.) – на поклонниците. Б.пр.

Хирургът настоя на своето.

Чирило видя, че ще трябва да изобличи не един, а двама измамници.

Той си достави няколко изхвърлени от светицата камъчета, изследва ги, убеди се, че едни от тях са обикновени камъчета от плажа, други са зрънца от най-прост варовик, трети най-после бяха късчета пемза; нито едно не беше от рода на ония камъни, които се образуват в човешкия организъм.

Ученият отиде отново при хирурга с камъните в ръка; но лекарят упорстваше да поддържа своята светица.

Чирило разбра, че ще трябва да прибегне до шумно разкриване на измамата.

Тъй като дарбите и научният му авторитет като медик поставяха донякъде под негово управление всички болници, той пристигна една сутрин ненадейно в голямата болница, последван от няколко души лекари и хирурзи, които бе повикал за тази цел, влезе в стаята на светицата и прегледа това, което бе изкарала през нощта. Тя можеше да предложи на вярващите четиринадесет камъчета. Чирило заповяда да я затворят и наблюдават в продължение на два-три дни, през които тя продължи, както и досега, да изхвърля камъчета; техният брой се променяше, но всички бяха от описания вид.

Чирило поръча на студента, когото бе оставил на дежурство при светицата, да я наблюдава най-внимателно: и студентът забеляза, че светицата държи постоянно ръцете в джобовете си, а от време на време ги поднасяше до устните си, като че гълташе пастили. Студентът я принуди да не държи ръцете си в джобовете и не й позволи да ги поднася до устата си. Светицата не искаше да се издаде, като се противопостави явно на наблюдателя, но помоли да й дадат енфие и когато вдигаше пръсти до носа, естествено ръката ѝ се доближаваше до устата; така че успя да глътне три-четири камъчета.

Те бяха обаче последните: младежът забеляза фокуса, улови я с две ръце и повика жени, които по негова заповед или по-скоро по заповед на Чирило съблякоха светицата.

Към пазвата на ризата ѝ намериха прикрепена една торбичка с петстотин и шестнадесет камъчета. Освен това на шията си тя носеше муска, смятана досега за свети мощи; всъщност и в нея имаше още шестстотин камъчета.

Съставиха протокол за всичко намерено и Чирило предаде светицата на углавен съд с обвинение в мошеничество. Осъдиха я на три месеца

затвор. В стаята ѝ намериха куфар със сребърни съдове, скъпоценни накити, дантели, други скъпи вещи; някои от тях, и то от най-скъпите, бяха подарък от кралицата, чиито писма обвиняемата представи в съда.

Кралицата побесня от ярост, но около делото се вдигна такъв шум, че не дръзна да измъкне тази жена от ръцете на правосъдието; обаче отмъщението ѝ се насочи срещу Чирило и тъкмо на това обстоятелство той дължеше преживените преследвания, които го превърнаха от човек на науката в революционер.

Що се отнася до светицата, въпреки протокола, съставен от Чирило, въпреки решението на съда, който я призна за виновна, в Неапол все още имаше вярващи, които продължаваха да ѝ изпращат подаръци и да измолват застъпничеството ѝ.

Ще разкажем сега втория пример за суеверието на кралицата, който обещахме на нашите читатели.

Към 1777 година, значи по времето, когато се роди принц Франческо – когото видяхме на капитанската галера вече възмъжал, а по-късно споменахме като покровител на рицаря Сан Феличе – в Неапол имаше един осемдесетгодишен монах минорит¹⁰⁹, прочут със своята святост, разгласявана от манастира, който печелеше твърде много от нея; събратята му бяха пръснали слух, че кепето, което той не сваляше от главата си, било удостоено с небесния дар да облекчава родилните мъки на жените и всички си оспорваха това смешно кепе, а монасите, както може да се предположи, го даваха само срещу заплащане в злато. Жените, родили леко поради използването на благословеното кепе, разгласяваха на всеослушание помощта и затвърдяваха славата му; онези, които раждаха мъчно или умираха, биваха обвинени, че не са вярвали, и кепето не пострадваше от злополуката.

В последните дни на своята бременност Каролина доказа, че преди да е кралица и философка, е жена; тя изпрати да ѝ донесат кепето с обещание да плати на манастира по сто дуката на ден. Тя го задържа пет дни за най-голяма радост на монасите, но и за най-голямо отчаяние на другите родилки, принудени да се излагат на всички опасности при осъществяването си без помощта на свещената реликва.

Не бихме могли да кажем дали кепето на минорита е донесло щастие на кралицата; но то положително не донесе щастие на Неапол. Страхлив и неискрен, докато беше престолонаследник, принц Франческо

109. Минорити – монаси от ордена, основан в XV в. от калабриецата Свети Франциск от Паола (Калабрия). Б.пр.

стана неискрен и жесток крал.

Манията за научни занимания, обща за Каролина и братята ѝ Йосиф и Леополд, стигаше дотам, че когато младият престолонаследник принц Карло, херцог Ди Пулия, роден в 1775 година и отворил за майка си вратата на държавния съвет, се разболя в 1780 година и за лекуването му бяха повикани най-добрите лекари, Каролина се държеше не като разтревожена майка, а като всезнаещ професор, даваше мнения и се опитваше да се наложи при лекуването на детето.

Фердинанд, който се задоволяваше да се държи като баща – нека му отдадем тази справедливост – беше отчаян, като виждате, че престолонаследникът явно загива, не можа да понесе един ден студените обяснения на кралицата за причините на подаграта, когато детето им умираше от дребна шарка; като видя, че въпреки многократните му знаци да млъкне тя продължаваше да спори, той стана, улови я за ръката и каза:

– Не разбираш ли, че не е достатъчно да си кралица, за да разбираш от медицина, а трябва и да си я учила? Аз знам, че съм само едно просто магаре, затова си мълча и плача. Постъпи като мене или се махай.

И тъй като тя искаше да изложи докрай своята теория, той я изгони, като я изтласка малко по-грубо от обичая си, ускорявайки излизането ѝ с ритник, подобаваш повече на ладзароне, отколкото на крал.

Малкият принц умря за най-голяма мъка на бащата, а Каролина се задоволи да утеши нещастния с думите на спартанката, които той не знаеше и не прецени, както трябва, възвишения им стоицизъм:

– Още когато го раждах, знаех, че е осъден да умре.

Ясно е, че двама души с така различни характери не можеха да се разбират; затова, при все че между Фердинанд и Каролина не съществуваша поводи за безплодие както при Людовик XVI и Мария-Антоанета, първите години на брака им, впоследствие толкова многодетен, не блестят с плодовитост.

И наистина, като поглеждам генеалогическото дърво, съставено от Дел Поцо, откривам, че първото дете на Фердинанд и Каролина е принцеса Мария-Терезия, родена през 1772, станала ерцхерцогиня в 1790, императрица в 1792 и починала в 1803.

Минават следователно четири години, през които бракът не дава второ дете; вярно е, че след тази дата бъдещето поправя закъснението: тринадесет принцове и принцеси доказват, че близостта на съпрузите се повтаря толкова често, колкото и свадите им; и ако едно вродено отвращение отдалечава отначало Каролина от съпруга ѝ, то политическите сметки скоро я връщат към него. Разбрала добре темперамента на своя

съпруг, една млада, хубава, пламенна жена като кралицата разполага ви-наги със средство да му наложи, каквото иска. И в действителност Фердинанд не отказвате нищо на своята учителка и още повече на жена си, при това на каква жена – на Мария-Каролина Австрийска, една от най-очарователните жени на света.

Причината, отдалечила отначало изящното и чувствително същест-во от чувствения и с просташко държание съпруг, се криеше в ладзарон-ските навици на Фердинанд. Така например, всеки път, когато отиваше на опера в Сан Карло, той заповядваше да му носят вечеря в ложата. Та-зи вечеря, хранителна, по не изтънчена, би била непълна без чиния от националното ястие макарони; но за краля бяха ценни не толкова сами-те макарони, колкото популярността, която печелеше с яденето им. Ла-дзароните умеят особено сръчно да ядат с ръка това ястие, защото изоб-що не си служат никога с вилица; и Фердинанд, който желаше непре-менно да бъде крал на ладзароните, вземаше всякога чинията, заставате в предната част на ложата и започваше да яде макароните като Пулчи-нела, майстора на макаронаджиите.

Един ден, когато той ядеше така в присъствието на кралицата и сред ръкоплясканията на присъстващите, Каролина не издържа, стана и си излезе, като направи знак на двете си придворни дами, Сан Марко и Сан Клементе, да я последват.

Когато се обърна, кралят видя, че ложата е празна.

Но историята ни разказва, че и Каролина е споделяла подобно удо-волствие; само че по това време тя е била влюбена за пръв път и е още толкова стеснителна, колкото по-късно става безсрамна; при маскарада без маски, който ще опишем, тя намира възможност да се приближи до красивия княз Караманико, починал така рано в Палермо.

Кралят си бе организирал един полк, забавляваше се да го командва и наричаше войниците му моите липариоти, защото почти всички бяха от Липарските острови.

Казахме в една от предидущите глави, че Караманико беше капитан в този полк, чийто полкови командир беше кралят.

Един ден кралят заповяда да се организира голям парад на неговия любим полк в равнината Портичи под Везувий, тази вечна заплаха за разрушение и смърт. Разпънаха разкошни палатки, а от двореца донесо-ха вина от всички краища и най-разнообразни храни.

В една от палатките беше кралят, облечен като гостилничар – с бе-ли платнени панталони и палто, с традиционната бяла платнена шапка, с червен копринен колан, на който висеше не сабя, с каквато Вател¹¹⁰ си

бе прерязал някога гръкляна, а голям кухненски нож.

Кралят се чувстваше толкова удобно в този костюм, че би желал да го носи през целия си живот.

Десет-дванадесет келнери, облечени като него, очакваха заповедите на господаря, за да обслужват офицерите и войниците.

Всички бяха дворцови велможи, аристократи, вписани в златната книга на Неапол.

Другата палатка се заемаше от кралицата, облечена като оперетна гостилничарка – светлосиня копринена пола, дълга блуза, извезана със златна сърма, и алена престилка със сребърна везба; коралови обици, гривни и огърлица; с полугола гръд и ръце, с ненапудрена разкошна коса, която лъщеше като златен сноп, напомняща – под яносинята мрежа – водопад, готов да разруши бента.

Десетина млади придворни дами, облечени като оперетни камериерки, с кокетната изисканост и изкуство, изтъкващи естествените им предимства, образуваха летяща рота, по-прекрасна от тази на кралица Екатерина Медичи.

Но както вече казахме, при този маскарад без маски беше маскирана само любовта. Докато се движеше между масите – откривайки крайчеца на очарователния си крак – Каролина докосваше с полата си униформата на един млад капитан, който, без да отделя поглед от нея, прибираше и притискаше до сърцето си всяко цветче, паднало от корсажа ѝ, когато тя му наливаше вино. Уви! Едно от двете сърца, туптели тоя ден в ритъма на една и съща любов, бе вече угаснало; другото туптеше още, но вече с желание за мъст, със зловни надежди.

Нещо подобно бе ставало преди десет години в малкия Трианон¹¹¹ и също такава комедия, само че без участието на груба военщина, беше разигравана от френския крал и кралица. Кралят беше мелничар, кралицата мелничарка, а мелничарският слуга, все едно дали беше Дийон или Коани¹¹², не отстъпваше на княз Караманико по елегантност, красота и дори по благороден произход.

Както и да е, пламенният темперамент на краля не се спогаждаше със съпружеските своеволия на Каролина и той подаряваше на други

110. Вател, Франсоа – домоуправител на принц Конде, самоубива се от срам, когато при един обяд, даден от господаря му на Людовик XIV, рибата не пристигнала навреме. Б.пр.

111. Версайски павилион, любимо място на Мария-Антоанета. Б.пр.

112. Дийон, Теобалд – френски генерал, ирландец (1745–1792). Коани, Франсоа – френски генерал (1756–1816). Б.пр.

жени любовта, която собствената му съпруга отхвърляше; но Фердинанд беше толкова слаб пред кралицата, че понякога не можеше да запази в тайна дори изневерите си; тогава не от ревност, а за да не би някоя съперница да ѝ отнеме влиянието, към което тя се стремеше, кралицата се преструваше, че изпитва чувство, каквото всъщност не съществувате, и сполучваше да изпрати в изгнание жената, чието име бе узнала от краля. Така стана с херцогиня Лучано, която самият крал бе издал пред жена си, и кралицата изгони в именията ѝ. Възмутена от слабостта на височайшия си любовник, херцогинята се преоблече като мъж, причака краля и го обсипа с укори. Кралят призна вината си, коленичи пред херцогинята, поиска ѝ хиляди извинения; но въпреки това тя бе принудена да напусне и двора, и Неапол, с една дума, да се оттегли в своите земи, откъдето кралят я върна едва след седем години!

Обратното поведение предизвика почти същото наказание за херцогиня Ди Касано Сера. Въпреки настойчивото ухажване на краля тя упорито се съпротивляваше. Еднакво бърз за неуспехите, както и за успехите си, кралят призна пред кралицата на какво се дължи лошото му настроение; Каролина, която смяташе всяка прекалена добродетел за жив укор към самата нея, накара да изгонят херцогиня Ди Касано Сера заради съпротивата ѝ, както бе накарала да изгонят херцогиня Ди Лучано заради слабостта ѝ.

Този път кралят не ѝ се противопостави.

Но понякога и кралското търпение се изчерпват.

Един ден, като нямаше случайно повод да се сърди на някаква фаворитка, кралицата се разсърди на един кралски любимец: на херцог Д'Алтавила, от когото смяташе, че има повод да се оплаква; и тъй като том избухнеше и престанеше да се владее, кралицата не пестете обидите, тя се забрави дотолкова, та обвини херцога, че заплаща благоволенieto на краля с услуги, недостойни за един благородник.

Дълбоко засегнатият херцог Д'Алтавила се яви веднага при краля, разказа му случката и помоли за разрешение да се оттегли в именията си. Разгневеният крал отиде още същия миг при кралицата; обаче вместо да го укроти, тя още повече го раздразни със своите хапливи отговори; тогава, макар че тя беше дъщеря на Мария-Терезия, а той – Фердинанд Бурбонски, кралят ѝ удари такава плесница, каквато би изплющяла от ръката на хамалин по бузата на някоя хамалка.

Кралицата се затвори в покоите си, разсърди се, развика се, разплака се; но този път Фердинанд не отстъпи и тя бе принудена да помоли самия херцог Д'Алтавила да я помири с височайшия ѝ съпруг.

Казахме вече какво влияние бе оказала върху Фердинанд френската революция. Лесно може да разберем – като знаем колко противоположни бяха характерите на двамата владетели, – че върху Каролина това влияние беше много по-страшно.

Чувството на Фердинанд беше изцяло егоистично, една смесица от загриженост за собственото му положение, безразличие към съдбата на Людовик XVI и Мария-Антоанета (която той не познаваше) и страх да не го сполети същата участ.

У Каролина беше дълбоко засегнато семейното чувство. Тази жена, не проляла сълза при смъртта на своето дете, обожаваше майка си, братята, сестрите си, накратко казано – Австрия, пред която винаги жертваше Неапол. Засегнатата беше кралската гордост, смъртно наранена не толкова от убийството на близките ѝ, колкото от това, че краят им беше позорен; и неукротимата омраза към отвратителния френски народ, дръзнал да се отнесе по такъв начин не само към крале, но към кралската власт изобщо, накара тази жена да изрече клетва за мъст против Франция, така безпощадна, както е била някога клетвата на Анибал срещу Рим.

И наистина, узнала последователно в разстояние на осем месеца за смъртта на Людовик XVI и Мария-Антоанета, Каролина почти обезумя от ярост. Ужасът и гневът, разтърсили душата ѝ, бяха променили физиономията ѝ и разстроили мисълта ѝ; тя виждаше навред мирабовци, дантоновци, робеспьеровци; всеки, който ѝ заговореше за любовта и верността на поданиците ѝ, се излагаше на опасност да изпадне в немилост пред нея. Омразата към Франция я караше да вижда в собствените си владения републиканска партия, каквато не съществуваше и каквато тя най-после създаде със своите преследвания; за нея беше якобинец всеки, който с личното си достойнство и качества надминаваше обикновеното равнище, всеки непредпазлив човек, който четеше парижки вестник, всяко денди, възприело френската мода, особено тези, които носеха къси коси; чистият и прост стремеж към социален напредък се смяташе за престъпление, което можете да се изкупи само със смърт или доживотен затвор. След като подозренията ѝ откриха в Мецо-Чето тримата младежи Емануеле ди Део, Виталиано и Галиани – които нямаха общо шестдесет и пет години, по въпреки това бяха екзекутирани жестоко на дворцовия площад – в затвора бяха хвърлени пагановци, комфортиевци, чириловци; само че подозренията на кралицата засегнаха отначало най-висшата аристокрация: принц Колона, Карачоло, Риарио и накрая оня граф Ди Руво, когото видяхме заедно с Чирило сред заговорниците в

двореца на кралица Джована, бяха арестувани без никакъв повод, откарани в крепостта Сан Елме и предадени на тъмничаря като най-опасни съзаклятници.

Кралят и кралицата, така несъгласни обикновено по всички въпроси, отсега нататък бяха винаги съгласни по една точка – омразата им към французите; само че омразата на краля беше нехайна и би се задоволила да ги отстранява, докато омразата на Каролина беше действена и не се задоволяваше с отстраняването, а желаше унищожението им.

Гордият нрав на Каролина бе превил отдавна под волята ѝ безгрижния характер на Фердинанд, който – както вече казахме – избухваше от време на време в сръдни, щом вроденият здрав смисъл му подсказеше, че го отклоняват от правия път; но с време, търпение и упоритост кралицата постигаше винаги желаната цел.

Така, с надежда да вземе участие в някоя коалиция против Франция и дори да го въвлече направо във война, тя бе свикала и подготвила със съдействието на Ектън, почти без знанието на съпруга си, една армия от седем до десет хиляди души, построила бе флот от сто бойни единици с различен тонаж, струпала бе голямо количество бойни припаси, взела бе, с една дума, всички мерки войната да започне незабавно, щом кралят я обяви.

Отишла бе и по-далеко: като преценяваше негодността на неаполитанските генерали, не командвали никога армия на бойно поле, като разбираше колко малко доверие биха имали в тях войниците, щом разберат като нея некадърността им, тя бе поискала от своя племенник, австрийския император, един от неговите генерали, минаващ за най-големият стратег на епохата, при все че засега беше прочут само с неуспехите си – барон Мак; императорът с готовност ѝ го изпрати и пристигането на тази важна особа се очакваше всеки ден; за него трябваше да бъдат уведомени само кралицата и Ектън, но не и кралят, който нищо не знаеше.

Именно при тези обстоятелства Ектън, който се чувстваше господар на положението и беше убеден, че само един човек може да го свали и замести, реши да се отърве от него, защото отдалечаването не му се струваше вече достатъчно.

Един ден в Неапол научиха, че княз Караманико, вицецрал на Сицилия, се разболял; на другия ден, че е на смъртно легло, на третия – че е починал.

Никое сърце не бе разстроено може би така ужасно от тази смърт, както сърцето на Каролина; първата ѝ любов се бе засилила от отсъствието и можеше да загине само със смъртта ѝ. Това отчаяно страдание не

пощади нито една струна от нейната душа, а мъката се удвояваше поради това, че трябваше да я крие от любопитните погледи, които я обгръщаха; тя се престори на болна, затвори се в най-усамотената стая на покоеите си и там, като се търкаляше в леглото, забила нокти в косата си, с обляно в сълзи лице, ревейки като ранена пантера, тя проклинаше небето, кълнеше краля, короната си, любовника, когото не обичаше и който бе убил единствения човек, когото бе обичала, проклинаше себе си, а най-вече проклинаше народа, който разгласяваше тази смърт по улиците и обвиняваше, че е принесла тази човешка жертва на своя съучастник Ектън; и накрая се зарече да излее върху Франция и французите цялата жлъч, бликнала в сърцето ѝ.

При това страдание само едно същество, довереник на всичките ѝ тайни, включително на омразата ѝ, можеше да проникне до нея: това беше любимката ѝ Ема Лайона.

Двете години, изминали от деня на тази смърт, от най-голямата скръб в живота на Каролина, бяха уплътнили безстрастната маска на лицето ѝ, но не бяха излекували невидимите рани на сърцето.

Вярно е, че отдалечаването на блокирания в Египет Бонапарт, пристигането в Неапол на абукирския победител и цялата му флота, увереността, че с новата Цирцея¹¹³ Ема Лайона тя ще превърне Нелсън в съюзник на своята омраза и съучастник в отмъщението си, ѝ поднесоха една от ония горчиви радости, които са единствено достъпни за страдащите, отчаяни сърца.

При това настроение случката от миналата вечер в английското посолство – заплахите на фрепския посланик и обявяването на войната, – вместо да изплашат нашата неумолима не-приятелка, прозвучаха за нея като звън, възвестяващ един отдавна и нетърпеливо очакван час.

Но не беше така и за краля, комуто случката направи пренеприятно впечатление и му докара една твърде тежка нощ.

Затова, когато се прибираще в покоеите си, той заповяда да уредят на другия ден за развлечения лов на глигани в Аспронските гори.

113. Цирцея – вълшебница, която задържа от любов Одисей на своя остров (гр мит.) Б.пр.

XIX ОСВЕТЕНАТА СТАЯ

Беше почти два часа сутринта, когато кралят и кралицата напуснаха английското посолство и се прибраха в двореца. Много загрижен, както вече казахме, от току-що станалото, кралят се отправи веднага за покоите си, а кралицата, която нарядко го поканваше в своите, не попречи на прибързаното му оттегляне, защото и тя, както изглежда, бързаше да се прибере.

Кралят не се мамеше за сериозността на положението; а при тежки обстоятелства той се съвещаваше всякога с един човек, в когото имаше доверие, защото рядко се бе допитвал до него, без да получи добър съвет; затова признаваше, че този човек действително превъзхожда цялата ган от придворни, които го заобикаляха. Този човек беше кардинал Фабрицио Руфо, когото вече представихме на читателите си заедно с неаполитанския архиепископ, негов старши събрат от колегията на кардиналите, при отслужването на молебена в неаполската катедрала по случай пристигането на Нелсън.

Руфо присъстваше на вечерята, дадена на абукирския победител от сър Уилям Хамилтън; така че той бе чул и видял всичко и на излизане кралят му каза само:

– Чакам ви тази нощ в двореца.

Руфо се поклони, за да посочи, че е на разположение на негово величество. И наистина само десет минути след като кралят се бе прибрал и предупредил дежурния лакей, че очаква кардинала, му бе съобщено за пристигането на Руфо, който питал дали негово величество ще благоволи да го приеме.

– Да влезе – извика Фердинанд така, че кардиналът да го чуе. – Разбира се, че ще благоволя да го приема!

Поканен по този начин да влезе, кардиналът не чака да бъде повикан от лакея, а отговори с появата си на нетърпеливото повикване от страна на краля.

– Е-е, ваше високопреосвещенство, какво ще кажете за станалото? – запита кралят, като се отпусна в едно кресло и даде знак на кардинала да седне.

Като знаеше, че най-голямото доказателство за почит пред кралете е да изпълниш незабавно желанието им, защото всяка тяхна покана е

заповед, кардиналт взе стол и седна.

– Ще кажа, че работата е много сериозна – отговори кардиналт, – но за щастие на ваше величество всичко стана заради Англия и честта на Англия ѝ налага да ви подкрепи.

– Какво мислите всъщност за оня булдог Нелсън? Бъдете откровен, кардинале.

– Ваше величество е толкова добър към мене, че аз съм всякога откровен пред вас.

– Кажете тогава.

– По смелост е лъв. По боен усет е гений, но по ум е за щастие посредствен човек.

– За щастие ли?

– Да, господарю.

– И защо за щастие?

– Защото можем да го водим, както си искаме, и то само с две примамки.

– Какви?

– Любов и честолюбие. За любовта ще се погрижи лейди Хамилтън, за честолюбието – вие. Той е от прост произход, без никакво образование. Спечелил е повишенията си, без да стъпи в чакалня на началство, оставяйки едно око при Калви, една ръка при Тенерифе, кожата от челото си при Абукир. Отнасяйте се с него като с голям благородник и ще го омагьосате, а щом го омагьоса, ваше величество ще може да прави с него каквото пожелае. Сигурни ли сте в лейди Хамилтън?

– Кралицата казва, че била сигурна.

– Не ви трябва нищо друго тогава. Чрез тази жена ще получите всичко – тя ще ви осигури едновременно и съпруга, и любовника си. И двамата са луди по нея.

– Страхувам се да не започне да се преструва на добродетелна.

– Ема Лайона да се преструва на добродетелна? – отвърна Руфо с израз на безгранично презрение. – Ваше величество не може да помисли такова нещо.

– Не казвам, то се знае, че ще го стори от добродетелност!

– А защо?

– Защото вашият Нелсън не е никак хубав с една ръка, с извадено око и разцепено чело. Ако трябва да платиш такава цена, за да станеш герой, предпочитам да си остана, какъвто съм.

– Да-а! Само че жените имат много странни хрумвания, а освен това лейди Хамилтън изпитва такава необикновена обич към кралицата!

Ако не действа по любов, ще ни помогне от приятелство.

– Ще видим! – каза кралят като човек, който предоставя на провинението грижата да уреди мъчния въпрос.

След това се обърна към Руфо:

– А сега ще ми дадете ли някакъв съвет при това положение?

– Разбира се. Дори единствения разумен.

– Какъв? – запита кралят.

– Ваше величество има съюзен договор със своя племенник, австрийския император.

– Имам съюзни договори с всички и тъкмо това ме затруднява.

– И все пак, господарю, вие трябва да дадете известен брой войници за следващата коалиция.

– Тридесет хиляди.

– И трябва да съгласувате действията си с Австрия и Русия.

– Така е уговорено.

– Е добре, колкото и да настояват пред вас, господарю, почакайте австрийци и руси да започнат военните действия преди вас.

– Та това е и моето намерение, то се знае! Много добре разбирате, ваше високопреосвещенство, че аз не ще тръгна да воювам сам с французите... Но...

– Довършете, господарю.

– Ако Франция не дочака коалицията? Тя ми обяви война. Ако я започне?

– По донесенията, които имам от Рим, господарю, мога да твърдя, струва ми се, че французите не са в състояние да я започнат.

– Хм! Това ме успокоява донякъде.

– А сега, ако ваше величество ми разреши...

– Какво?

– Още един съвет.

– Разбира се!

– Ваше величество ми поиска само един. Вярно е, че вторият е последица от първия.

– Казвайте, казвайте.

– Ето какво: на мястото на ваше величество аз бих писал собствено-ръчно на племенника си – императора, за да узная от него, не по дипломатически път, а строго поверително, кога възнамерява да започне военните действия, и след като бъде уведомен от него, ще съгласувам действията си с неговите.

– Имате право, ваше високопреосвещенство, още сега ще му пиша.

- Имате ли сигурен човек, за да изпратите писмото, господарю?
- Имам куриера Ферари.
- Напълно сигурен, съвсем сигурен, положително сигурен ли е?
- Ех, драги кардинале, вие искате един тройно сигурен човек, когато е толкова мъчно да намерите някого, който да е поне веднъж сигурен.
- Става дума за този.
- Смятам, че е по-сигурен от всички други.
- Давал ли е на ваше величество доказателства за верността си?
- Сто пъти.
- Къде е сега?
- Къде ли е? Ами че тук някъде, трябва да спи из чакалните, обут и облечен, готов да замине, щом му заповядам, по всяко време на деня и нощта.
- Трябва най-напред да се напише писмото, а след това ще го потърсим.
- Лесно се казва да се напише, преосвещени. А къде, по дяволите, ще намеря в тоя час мастило, хартия и пера?
- Евангелието казва: Quoere et invenies.
- Не знам латински, ваше високопреосвещенство.
- Търси и ще намериш.
- Кралят отиде до бюрото си, отвори последователно всички чекмеджета, но не намери нищо от това, което търсеше.
- Евангелието лъже – каза той.
- И се отпусна съкрушено в креслото си.
- Какво да се прави, кардинале! – добави той с въздишка. – Противно ми е да пиша.
- И все пак ваше величество реши да се помъчи тази нощ.
- То се знае, но както виждате, нямам нищо под ръка. Би трябвало да разбудя хората си, пък и тогава... Не ви ли е ясно, приятелю, че когато кралят не пише, никой няма пера, мастило и хартия! Остава ми да поискам от кралицата, разбира се – у нея има такива неща! Защото тя е писателка. Но ако се научат, че съм писал, ще помислят, че държавата е в опасност, което впрочем е вярно. „Кралят писа... На кого? Защо?“ Събитието ще разстрои целия дворец.
- Тогава, господарю, остава аз да намеря това, което вие търсите напразно.
- Къде?
- Кардиналът се поклонил на краля, излезе и след една минута се върна с хартия, мастило и пера. Кралят го погледна възхитен.

– Откъде, по дяволите, намерихте всичко това, ваше преосвещенство? – попита тай.

– Чисто и просто от лакеите ви.

– Какво? Значи въпреки забраната ми тия хубостници имат хартия, мастило и пера?

– Те са им необходими, за да записват имената на хората, които могат да бъдат приети от ваше величество.

– Не съм виждал никога тия неща.

– Защото ги крият в един шкаф. Аз открих шкафа и ето всичко, каквото трябва на ваше величество.

– Да, вие сте изобретателен човек. А сега, преосвещени – каза жално кралят, – толкова ли е необходимо писмото да бъде написано собственоръчно?

– Много по-добре ще бъде – така ще е по-поверително.

– Диктувайте ми тогава.

– О, господарю...

– Диктувайте, ви казвам, иначе ще минат два часа, докато напиша половин страница. Ах, надявам се Сан Никандро да е прокълнат не само на този свят, но и во веки веков, загдето ме остави такова магаре.

Кардиналът потопа в мастилото едно току-що подострено перо и го подаде на краля.

– Започнете, господарю.

– Диктувайте, кардинале.

– Щом ваше величество заповядва – поклони се Руфо.

И започна да диктува:

„Височайши братко, братовчеде, племеннико и съюзнико,

Трябва незабавно да Ви уведомя за станалото снощи в двореца на английския посланик. Тъй като лорд Нелсън се спря в Неапол на връщане от Абукир, а сър Уилям Хамилтън даде в негова чест прием, гражданинът Гара, пълномощен министър на републиката, използва този случай, за да ми обяви война от името на своето правителство.

Затова Височайши братко, братовчеде, племеннико и съюзнико, съобщете ми по същия куриер, когото Ви изпращам, какви са намеренията Ви за предстоящата война и главно кога точно възнамерявате да започнете военните действия, защото не желая да предприемам нищо несъгласувано по време и място с Вас.

Ще очаквам отговора на Ваше Величество, за да се ръководя по всички точки от дадените от Вас указания.

Тъй като настоящето няма друго предназначение, като желая на Ваше Величество всяко благополучие, оставам Ваш предан брат, братовчед, свако и съюзник.“

– Уф! – промълви кралят.

И погледна въпросително кардинала.

– Това е, господарю, сега остава само ваше величество да подпише.

Кралят се подписа по обичая си: Фердинанд Б.

– Като си помисля – каза той, – че бих употребил цялата нощ, за да напиша това писмо! Благодаря, драги кардинале, благодаря.

– Какво търси ваше величество? – попита Руфо, забелязал, че кралят неспокойно търси нещо.

– Плик.

– Ей сега ще направим и плик – каза Руфо.

– Още едно нещо, което Сан Никандро не ме научи да правя: пликове! Вярно е, че като не ме научи да пиша, е сметнал за излишно да ме научи да правя пликове.

– Разрешава ли ваше величество? – запитва Руфо.

– И още питате дали разрешавам! – отговори кралят, докато ставате. – Седнете в моето кресло, драги кардинале.

Кардиналът седна в кралското кресло, после бързо и сръчно прегъна и отрязва хартията, в която щяха да поставят писмото на краля.

Фердинанд наблюдаваше възхитено работата му.

– А сега – каза кардиналът – ще благоволи ли ваше величество да ми каже къде е печатът?

– Ще ви го дам, ще ви го дам, не се безпокойте – отвърна кралят.

Писмото бе запечатано и кралят надписа адреса.

След това се замисли, подпрял с ръка брадичката си.

– Не смея да запитам ваше величество... – поклони се Руфо.

– Искам – отговори все така замислен кралят – никой да не знае, че съм писал това писмо на племенника си, нито по кого съм го изпратил.

– В такъв случай, господарю – каза със смях Руфо, – ваше величество ще заповяда да ме убият на излизане от двореца.

– Вие, драги кардинале, не сте друг човек за мене: вие сте моето второ аз.

Руфо се поклони.

– О, не ми благодарете, комплиментът не е кой знае колко голям.

– Какво ще правим тогава? Все пак, господарю, някой трябва да потърси Ферари.

– Тъкмо по това размислям.

– Ако знаех къде е – каза Руфо, – бих отишъл да го повикам.

– И аз също, то се знае! – промълви кралят.

– Казахте, че е в двореца.

– Положително е в двореца, само че дворецът е голям. Чакайте, чакайте! Аз наистина съм по-глупав, отколкото предполагам.

Той отвори вратата на спалнята и подсвирна.

Едър ловджийски пес испанска порода скочи от килима, където се бе прострял пред леглото на господаря си, сложи предните си лапи върху гърдите на краля, украсени с ордени и кордони, и започна да го ближе по лицето – едно занимание еднакво приятно, както изглежда, и за господаря, и за кучето.

– Ферари го е отгледал – каза кралят, – то ще го намери веднага.

И като смени тона си, заговори на кучето, както се говори на дете:

– Къде ли е нашият Ферари, Юпитер? Ще идем да го потърсим. Дръж! Дръж!

Юпитер очевидно разбра, направи два-три скока из стаята, като душеше и скимтеше радостно; после задраска по вратата на един таен коридор.

– А, открихме ли му следите, кученцето ми? – запита кралят.

И като запали подвижен свещник от големия светилник, отвори вратата към коридора с думите:

– Търси, Юпитер, търси!

Кардиналът тръгна след краля, за да не го остави сам, а освен това и от любопитство.

Юпитер се втурна към другия край на коридора и задраска по втора врата.

– Намерихме ли пътя, Юпитер? – продължи кралят.

И отвори тази врата, както бе отворил първата; влязоха в празен хол.

Юпитер отиде право към отсрещната врата и се изправи до нея.

– Полека! – каза кралят. – Полека!

След това се обърна към Руфо:

– Огън сме, кардинале – каза той.

И отвори третата врата.

Тя водеше към малка стълба. Юпитер се втурна по нея, изкачи тиешком двадесетина стъпала, след това задраска със скимтене по

вратата.

– Zitto zitto¹¹⁴ – каза кралят.

И отвори четвъртата врата, както бе отворил трите досегашни; само че този път бяха вече стигнали целта: обут и облечен, куриерът спеше върху походно легло.

– Е-е? – промълви кралят, поглеждайки с гордост умното куче. – А като си помисля, че нито един от моите министри, дори министърът на полицията, не би направил това, което направи кучето ми!

Въпреки желанието на Юпитер да скочи върху леглото на своя възпитател Ферари, кралят го повика с ръка и той застана мирно зад него.

Фердинанд се приближи до спящия и го побутна по рамото.

Колкото и лекичко да бе побутването, Ферари се събуди веднага, седна и се огледа наоколо си със слисания поглед на човек, когото са събудили в първия му сън; но щом позна краля, скочи от походното легло и застана мирно, очаквайки заповедите на негово величество.

– Можеш ли да тръгнеш? – попита кралят.

– Да, господарю – отговори Ферари.

– Можеш ли да отидеш във Виена, без да спиращ никъде?

– Да, господарю.

– Колко дни ти трябва, за да стигнеш дотам?

– При последното отиване, господарю, пътувах пет дни и шест нощи, но забелязах, че е възможно да се движа по-бързо и да спестя дванадесет часа.

– А колко време ще ти трябва за почивка във Виена?

– Колкото време ще трябва на този, комуто ваше величество е писал, за да ми предаде отговора.

– Значи ще можеш да се върнеш след дванадесет дни?

– По-рано, ако не ме забавят там и ако не ми се случи злополука по пътя.

– Ще слезеш в конюшната, ще си оседлаеш сам кон. Ще стигнеш колкото можеш по-далеко с този кон, дори ако го преумориш. Ще го оставиш на коя да е пощенска станция и на връщане ще си го вземеш.

– Слушам, господарю.

– Няма да казваш никому къде отиваш.

– Тъй вярно, господарю.

– Ще предадеш писмото лично на императора – никому другиму.

– Разбирам, господарю.

114. Zitto (ит.) – тихо. Б.пр.

– И никому, дори на кралицата, няма да позволиш да вземе отговора.

– Слушам, господарю.

– Имаш ли пари?

– Тъй вярно, господарю.

– Добре, тръгвай тогава.

– Слушам, господарю.

И наистина доблестният служител прибра веднага кралското писмо в кожата джоб, пришит като портфейл в подплатата на куртката му, грабна едно пакетче с бельо, сложи куриерската си фуражка и без да разпитва повече, тръгна към стълбата.

– А няма ли да се сбогуваш с Юпитер? – попита кралят.

– Не смеех, господарю – отговори Ферари.

– Хайде, прегърнете се – нали сте стари приятели, при това и двамата на служба при мене?

Човекът и кучето се прегърнаха – и двамата чакаха само разрешение от краля.

– Благодаря, господарю – каза куриерът.

И изтри една сълза, докато прескачаше стъпалата, за да навакса загубеното време.

– Надали се лъжа, ако кажа – промълви кардиналът, – че този човек е готов да умре всякога за вас, господарю!

– Вярвам – отвърна кралят, – затова мисля да го възнаградя.

Ферари отдавна вече бе изчезнал, а кралят и кардиналът още не бяха слезли по стълбата.

Те се прибраха в покоите на краля по същия път, по който бяха дошли, като затвориха вратите, оставени отворени при отиването.

Един лакей на кралицата чакаше отвън с писмо от нейно величество.

– О-хо! – промълви кралят, като погледна стенния часовник. – В три часа сутринта? Трябва да е нещо много важно.

– Господарю, като видя, че стаята ви свети, кралицата помисли основателно, че ваше величество не си е легнал.

Кралят отвори писмото с неудоволствие, което изпитваше винаги, когато трябваше да чете писмо от жена си.

– Така! – каза той още при първите редове. – Много ми е приятно: заповяданият лов отива по дяволите!

– Не се осмелявам да запитам ваше величество какво съобщава това писмо.

– О, питайте, питайте, ваше високопреосвещенство. Съобщава ми, че след като се върнали от приема и поради получените важни известия господин генерал-капитанът Ектън и нейно величество кралицата реши-ли днес, вторник, да има извънреден съвет. Господ да благослови кралицата и синьор Ектън! Измъчвам ли ги с нещо аз? Да постъпват и те като мене – да ме оставят на мира!

– Господарю – възрази Руфо, – този път съм принуден да дам право на нейно величество кралицата и на генерал-капитана. Един извънреден съвет ми се струва крайно необходим и колкото по-скоро се състои, толкова по-добре.

– Добре, тогава и вие ще присъствате на него, драги кардинале.

– Аз ли, господарю? Аз нямам никакво право да присъствам на кралски съвет!

– Но аз пък имам право да ви поканя на него.

Руфо се поклони.

– Приемам, господарю – отговори той. – Други ще дойдат с гениалността си, аз ще дойда със своята преданост.

– Добре. Кажете на кралицата, че утре ще дойда на съвета в часа, който ми посочва, тоест в девет часа. Чухте ли, ваше високопреосвещенство?

– Да, господарю.

Лакеят си отиде.

Руфо щеше да го последва, когато чува галоп на кон под свода на дворцовата врата.

Кралят сграбчи ръката на кардинала.

– Във всеки случай – каза той – Ферари замина. Вие, ваше високопреосвещенство, ще бъдете един от първите – обещавам ви! – узнали отговора на скъпия ми племенник.

– Благодаря, господарю.

– Лека нощ, ваше високопреосвещенство... Ах, дано се държат добре утре на съвета! Да си знаят кралицата и господин генерал-капитанът, че няма да бъде в добро настроение.

– О, господарю! – отвърна със смях кардиналът. – Нощта дава добри съвети.

Кралят се прибра в спалнята и започна да звъни така, че щете да счупи звънеца. Камериерът му дотича уплашен, да не би на краля да му е прилязло.

– Да ме съблечеш и да ме настаниш да спя! – изкрещя кралят. – А друг път ще внимаваш да спускаш щорите, за да не се вижда, че стоят

ми свети в три часа сутринта.

Да разкажем сега какво се бе случило в тъмната стая на кралицата, докато това, което току-що разказахме, бе станало в осветената стая на краля.

XX ТЪМНАТА СТАЯ

Кралицата току-що се бе прибрала в покоите си, когато генерал-капитан Ектън поиска да бъде приет, за да ѝ предаде две важни новини; но кралицата не очакватے, както изглежда, него или най-малко не очакваше само него, защото отговори доста рязко:

– Добре, да влезе в салона. Щом се освободя, ще го приема.

Ектън беше свикнал с тези височайши сръдни. Между него и кралицата отдавна вече не съществуваше любов; той беше официален любовник, както беше министър-председател; но това не пречеше да има и други министри освен него.

Двамата бивши любовници бяха свързани само с политическа връзка. За да стои на власт, Ектън имаше нужда от влиянието, което кралицата бе спечелила над краля; а за своите отмъщения или благоволения, които задоволяваше с еднаква страст, кралицата се нуждаеше от интригантските дарби на Ектън и от безграничното му угодничество, готово на всичко заради нея.

Кралицата се освободи бързо от своя официален тоалет, от цветята, елмазите, накитите; изтри червилото, което жените, особено принцесите, употребяваха в ония дни, облече дълъг пеньоар, взе един свещник, тръгна по безлюден коридор и като мина през цяло отделение от двореца, стигна до усамотена, строго мебелирана стая, откъдето се излизаше на тайна стълба, от която един ключ имаше кралицата, а втори – полицаят й Паскуале ди Симоне.

Прозорците на тази стая бяха винаги затворени денем и никаква светлинка не проникваше в нея.

Насред масата беше запоена бронзова лампа с абажур, поставен така, че да съсредоточи светлината само до окръжността на масата, като остави в сянка останалото помещение. Тук именно се изслушваха доносите. Ако въпреки тъмнината в дъното на стаята доносниците се страхуваха да не ги познаят, можеха да влязат с маска или да облекат в хола едно от расата на покаяниците, които придружават покойника до гробището или осъдения до ешафода; ужасни савани, превърнали човека в призрак с два отвора за очите, напомнящи празните очни орбити на мъртвешка глава.

Тримата инквизитори, които сядаха пред тази маса, са

обезсмъртили имената си с твърде тъжна слава; те се наричаха Каstell-Чикала, министър на външните работи, Гуидобалди, подпредседател на държавната хунта, действаща постоянно отпреди четири години, и Вани, финансов прокурор.

Като награда за усърдната служба кралицата му бе дала титлата маркиз.

Но тази нощ около масата нямаше никого, лампата беше угасена, стаята безлюдна; единственото живо нещо или по-точно единственото подобие на живот тук беше стенният часовник; и само еднообразното люлеене на махалото и резкият му звук нарушаваха гробната тишина, която се спускаше сякаш от тавана и притискаше паркета. Човек би казал, че вечният мрак в тази стая е уплътнил въздуха ѝ и го е превърнал в гъсто изпарение, витаещо над блато; при влизането се усещаше не само промяна в температурата, но и промяна на въздуха, който нямаше вече елементите на външния въздух и се поемаше по-трудно. Като виждаше прозорците на стаята постоянно затворени, народът я бе нарекъл тъмната стая; а по смътните слухове, свързани с нея както с всяко тайнствено нещо, бе успял да прозре – със страшния си гадателски усет – какво става там; но тъй като тази зловеща тъмнина не заплашваше него, тъй като указите от тъмната стая минаваха над него, за да се стоварят върху повисокостоящи глави, при все че именно народът говореше най-много за тази стая, в края на краищата той най-малко се страхуваше от нея.

Когато кралицата влезе, бледа, осветена като лейди Макбет от отражението на свещта в ръката ѝ, в тази стая с тежък въздух се чу предварителното отпускане на махалото и стенният часовник удари два и половина.

Както вече казахме, стаята беше празна и кралицата, очаквала сякаш да намери някого тук, като че се изненада от самотата. Тя се поколеба дали да пристъпи по-навътре; но след миг, съвзела се от уплахата при неочаквания звън на часовника, разгледа двата отсрещни ъгъла, после бавно и замислено отиде да седне до масата.

За разлика от кралската маса тукашната беше отрупана с папки като съдийско бюро и имаше за трима души хартия, мастило и пера. Кралицата прелисти разсеяно книжата; погледът ѝ се плъзна по тях, без да прочете нещо, напрегнатият ѝ слух се стараше да долови и най-малкия шум, мисълта ѝ блуждаеше далеко от тялото. После, като не можеше вече да сдържа нетърпението си, тя стана, отиде до вратата на тайната стълба, допря ухо до нея и се ослуша. Само след няколко мига чу скърцането на ключ в ключалката и издаде нетърпението, с което бе чакала,

като промълви:

– Най-последно!

Отвори вратата към тъмната стълба и запита:

– Ти ли си, Паскуале?

– Да, ваше величество – отговори мъжки глас от долния край на стълбата.

– Много закъсня! – каза кралицата, като се върна намръщено на мястото си.

– Бог ми е свидетел, че можеше съвсем да не дойда – отвърна този, когото упрекваха, че се е забавил.

Гласът все повече се приближаваше.

– И защо съвсем не би дошъл?

– Защото оная работа беше много тежка – каза мъжът, който се появи най-последно пред вратата на стаята.

– Свърши ли я поне? – попита кралицата.

– Да, ваше величество, благодарение на Бога и на моя покровител Свети Паскуале, свърших я, и то добре я свърших, но скъпо ни струва!

С тези думи агентът остави на креслото един плащ, който издрънча при допира с мебела.

Кралицата наблюдаваше с някаква смесица от любопитство и отвращение.

– Защо скъпо? – запита тя.

– Един убит и трима ранени, нищо повече.

– Добре. Ще отпуснем пенсия на вдовицата и ще възнаградим ранените.

Агентът се поклони в знак на благодарност.

– Много ли бяха? – запита кралицата.

– Не, ваше величество, сам беше. Но този човек е просто лъв – трябваше да му запрата ножа си от десет стъпки, иначе и аз щях да свърша като другите.

– Но най-последно?

– Най-последно се разправихме с него.

– И му отнехте насила книгата?

– О, не, ваше величество – доброволно. Той беше вече мъртъв.

– Ох! – промълви кралицата и потрепера. – Бяхте принудени да го убие, така ли?

– На два пъти, дявол да го вземе, и то, честна дума, със съжаление. Кълна ви се, че го сторих само заради ваше величество.

– Какво? Съжаляваш за това, че си убил един французин? Не

вярвах, че толкова много обичаш войниците на републиката.

– Не беше французин, ваше величество – поклати глава агентът.

– Какви измислици ми разправяш.

– Никой французин не може да говори неаполитански така, както говореше този клетник.

– О-о! – извика кралицата. – Надявам се, че не си сбъркал. Аз ти посочих изрично един французин, който пристига на кон от Капуа в Пуцоле.

– Точно така, ваше величество, а от Пуцоле с лодка до двореца на кралица Джована, нали?

– Адютантът на генерал Шанпионе.

– Да, тъкмо с него имахме работа. Освен това той се погрижи сам да ни каже кой е.

– Та ти разговаря ли с него?

– Разбира се, ваше величество. Щом го чух да праска неаполитански, аз се уплаших да не сбъркам и го запитах дали е наистина човекът, когото съм натоварен да убия.

– Идиот!

– Не съм такъв идиот, защото той ми отговори: да.

– Отговори ти „да“?

– Ваше величество разбира много добре, че би могъл да ми отговори другояче: че е от Басо Порто или от Порто Капуана, и тогава страшно би ме объркал, защото нямаше как да му докажа противното. Но той каза без заобикалки: „Аз съм същият, когото търсите“. След това – бум, бум! – поваля двама души с два пистолетни изстрела, после пляс-тряс! – още двама цапва със сабя. Сметнал е за недостойно да лъже, защото, уверявам ви, беше храбрец.

Кралицата се намръщи при тази похвала за жертвата от убиенца.

– И умря ли?

– Да, ваше величество, умря.

– А какво направихте с тялото?

– О, ваше величество, в това време се зададе патрул и тъй като, ако изложех себе си, значеше да изложя ваше величество, оставих на патрула грижата да прибере убитите и да превърже ранените.

– Тогава те ще познаят, че е френски офицер!

– По какво? Ето плаща му, ето пистолетите, ето сабята, които прибрах от полесражението. Е-ех, добре въртеше той и сабята, и пистолета, вярвайте ми! Колкото до книжата, нямаше нищо друго освен този портфейл и ей този залепнал за него парцал.

Полицаят хвърли на масата един опръскан с кръв кожен портфейл; някакъв къс хартия, приличен на писмо, беше наистина залепнал за кожата върху засъхнала кръв.

Паскуале ди Симоне ги отдели нехайно, преди да захвърли и двете на масата.

Кралицата протегна ръка, но изглежда, че се колебаеше да докосне окървавения портфейл, защото задържа ръката си и попита:

– А какво направи с униформата му?

– И това безмалко не ме заблуди, защото той не беше в никаква униформа. Под плаща беше само с палто от зелено кадифе с черни ширити. Нали имаше силна буря, трябва да е оставил униформата си на някой приятел, който му е заел своя редингот.

– Странно! – каза кралицата. – Указанията, които ми дадоха, бяха съвсем точни. Впрочем книгата в портфейла ще разсеят всички съмнения.

И със стегнати в ръкавица пръсти, които почервеняха от кръвта, тя отвори портфейла, откъдето извади писмо със следния адрес:

„До гражданина Гара, посланик на френската република в Неапол.“

Кралицата счупи печата с герба на републиката, отвори писмото и още при първите редове, които прочете, възкликна радостно.

Радостта ѝ се засилваше, с напредването на четенето, а когато го приключи, тя каза:

– Ти си безценен човек, Паскуале, и аз ще те възнаградя, както заслужаваш.

– Ваше величество отдавна ми обещава това – отговори полицаят.

– Бъди спокоен, този път вече ще удържа думата си. Междувременно ето ти един аванс.

Тя взе къс хартия и написа няколко реда.

– Вземи тоя чек за хиляда дуката – петстотин за тебе и петстотин за хората ти.

– Благодаря, ваше величество – промълви Паскуале, като започна да духа върху хартията, за да изсуши по-бързо мастилото и да прибере чека в джоба си, – но аз още не съм казал на ваше величество всичко, което имам да ѝ кажа.

– А пък и аз не съм те попитала за всичко, за което имах да те питам, но почакай най-напред да прочета още веднъж това писмо.

Кралицата препрочете писмото и след второто прочитане изглеждаше така доволна, както и след първото.

Като свърши четенето, каза:

– И така, какво има да ми казваш, верни ми Паскуале?

– Трябва да ви кажа, ваше величество, че щом този младеж е стоял от единадесет и половина до един часа след полунощ в полуразрушения дворец на кралица Джована, щом е сменил там военната си униформа с едно гражданско палто, не е бил сам и сигурно е носел от генерала си писма не само до френския посланик.

– Тъкмо това мислех и аз, докато ти ми говореше, драги Паскуале. А не подозираш ли – добави кралицата – кои може да са били хората там?

– Не, засега още не, но надявам се скоро да научим нещо повече.

– Слушам те, Паскуале – каза кралицата, като озаряваше, така да се каже, своя полицай със светлия си поглед.

– От осемте души, които бях поръчал за похода през тази нощ, отпратих двама, като смятах, че шестима ще ми стигнат да се справя с нашия адютант, и щеше да ми струва доста скъпо, тъй като не го претеглих правилно, но нищо... Другите двама оставих в засада при двореца на кралица Джована със заповед да следят кои ще излязат оттам преди или след този, с когото сякаш да се разправам аз, като се опитат да разберат кои са или най-малко къде живеят.

– И какво стана?

– Бях им определил, ваше величество, среща при статуята на Гиганта и ако ваше величество разреши, ще отида да видя дали са на мястото си.

– Върви! Ако са там, доведи ми ги – искам сама да ги разпитам.

Паскуале ди Симоне изчезна в коридора. Шумът от стъпките му заглъхваше постепенно, докато той слизаше по стълбата.

Останала сама, кралицата погледна разсеяно към масата, видя отлепената от портфейла втора хартия, която агентът бе нарекъл „парцал“ и бе захвърлил на масата.

В желанието си да прочете по-скоро писмото на генерал Шанпионе и както се бе зарадвала след прочитането, кралицата бе забравила тази хартийка.

Беше писмо на много изящна хартия. Почеркът беше женски – ситен, красив, аристократичен и още от първите думи кралицата разбра, че има пред себе си любовно писмо.

То започваше с думите: Caro Nicolino¹¹⁵.

За жалост почти цялата страница беше изцапана с кръв и

115. Caro Nicolino (ит.) – скъпи Николино. Б.пр.

любопитството на кралицата не можа да бъде задоволено. Можеше да се различи само датата – 20 септември – и да се прочетат съжаленията на авторката, че не ще може да дойде на обичайната среща, защото била принудена да придружи кралицата при посрещането на адмирал Нелсън.

Писмото беше подписано само с една начална буква: Е.

Този път кралицата окончателно се обърка. Писмо от жена, при това любовно, от 20 септември, от лице, което се извинява, че няма да се яви на обичайната среща, защото трябва да придружава кралицата – такова писмо не можеше да е за адютанта на Шанпионе, който на 20 септември, тоест преди три дни, е бил на петдесет мили от Неапол.

Имаше само една възможност и проницателният ум на кралицата веднага я съзря.

Това писмо сигурно се е намирало в джоба на палтото, което някой от съучастниците е дал на адютанта на генерал Шанпионе в двореца на кралица Джована. Адютантът е сложил портфейла си в същия джоб, след като го е извадил от униформата си, кръвта изтичаща от раната, е залепила писмото за портфейла, при все че двете нямаха нищо общо помежду си.

Кралицата стана, отиде до креслото, където Паскуале бе оставил плаща, разгледа го, разтвори го и намери сабята и pistolетите, скрити в него. Това беше очевидно обикновен куриерски плащ на френски кавалерийски офицер. Сабята и плащът бяха куриерски, но pistolетите не бяха. Тези много изящни pistolети, изработени в кралската фабрика в Неапол, бяха от позлатено сребро и имаха герб с буквата Н.

Някакъв лъч озари тайнствената история. Pistolетите принадлежаха очевидно на същия Николино, до когото беше изпратено писмото.

Кралицата сложи настрана pistolетите и писмото в очакване на повече разкрития – те бяха начално указание, което можеше да отведе до истината. В същия миг Симоне се върна с двамата си сътрудници. Техните сведения не бяха особено ценни.

Пет-шест минути след излизането на адютанта им се сторило, че лодка с трима души отплавала сякаш към вилата, използвайки стихналото море. Двама от тях гребели с весла. Нямаше смисъл да се занимават с тази лодка; тя бе убягнала от проследяването на двамата полицаи, които не можеха да я последват по водата. Но почти в същия миг за възмездие други трима се показали на вратата към шосето за Паузилипе, огледали дали пътят е свободен и излезли, като затворили грижливо вратата след себе си, само че вместо да тръгнат надолу към Мерджелина, както

постъпил младият адютант, те поели нагоре към вилата на Лукулус.

Двамата полицаи проследили непознатите. След около стотина крачки един от тримата се изкачил по насипа вдясно и поел по пътечка, където изчезнал сред кактуси и храсти от алое. Бил съвсем млад, ако се съди по лекотата, с която се изкачил по насипа, и по звънливия глас, с който викнал към другите двама:

– Довиждане!

Двамата също се изкачили по насипа, но по-бавно и по пътека покрай склона, която се връщала към Неапол, а оттам водела за Вомеро. Полицаяте тръгнали подир тях по същата пътечка. Като видели, че ги следят, двамата непознати се спрели, всеки извадил по два пистолета и казали на преследвачите:

– Нито стъпка по-нататък, иначе сте мъртви!

Тъй като заплашването било изказано с глас, неоставящ никакво съмнение за изпълнението, двамата полицаи, като нямали заповед да стигат до крайности, а освен това били въоръжени само с ножове, се спрели и се задоволили да проследят само с поглед двамата непознати, докато те се изгубили в тъмнината.

Никакво сведение следователно не можеше да се очаква от полицаите и единствената нишка, по която можеше да се проследи заговорът, скрит в лабиринта на двореца на кралица Джована, беше любовното писмо до Николино и пистолетите, купени от кралската оръжейна фабрика и маркирани с инициала Н.

Кралицата даде знак на Паскуале, че може да си отиде заедно с хората си; захвърли в един шкаф сабята и плаща, които ѝ бяха засега безполезни, и занесе в своята стая портфейла, пистолетите и писмото.

Ектън все още чакате.

Тя прибра в едно чекмедже на бюрото си пистолетите и портфейла, като остави само изцапаното с кръв писмо, с което влезе в салона. Щом я видя, че влиза, Ектън стана и се поклони, без да прояви ни най-малко недоволство от продължителното чакане.

Кралицата се приближи към него.

– Вие сте химик, нали, синьоре? – каза тя.

– Ако не съм химик в пълния смисъл на тази дума, ваше величество – отговори Ектън, – то поне имам някакви познания по химия.

– Мислите ли, че може да се изтрие кръвта, зацапала това писмо, без да се заличи писаното?

Ектън погледна писмото и смръщи чело.

– Ваше величество – каза той, – за ужас и наказание на тия, които

проливат кръв, провидението е наредило тя да оставя най-мъчно заличими петна. Ако мастилото, с което е написано това, се състои като обикновените мастила от някаква боя и киселина, операцията ще бъде мъчна, защото разтваряйки кръвта, калиевият хлорид ще засегне и мастилото. Ако, напротив – нещо малко вероятно, – мастилото съдържа сребърен нитрат или се състои от животински въглен и смола, разтвор от калиев хипохлорид ще премахне петното, без да засегне мастилото.

– Добре, постъпете, както намирате за най-уместно. Много е важно да узная съдържанието на това писмо.

Ектън се поклони.

– Поръчали сте да ми предадат, синьоре, че имате да ми съобщите две важни новини. Чакам.

– Генерал Мак пристигнал тази вечер по време на приема и тъй като го бях поканил да отседне у дома, го намерих вкъщи, когато се прибрах.

– Добре дошъл тогава. Мисля, че наистина провидението е с нас. А втората новина, синьоре?

– Е не по-малко важна от първата, ваше величество. Размених няколко думи с адмирал Нелсън. По въпроса за парите той е в състояние да направи всичко, което ваше величество пожелае.

– Благодаря – това приключва поредицата от добри известия.

Каролина отиде до прозореца, отдръпна завесите, погледна към походите на краля и като видя, че там свети, каза:

– За щастие кралят не си е легнал още. Ще му пиша, че сутринта ще има извънреден съвет, на който е безусловно необходимо да присъства.

– Доколкото си спомням, той възнамеряваше да отиде днес на лов – възрази министърът.

– Какво от това? – каза пренебрежително кралицата. – Ще отложи за друг ден.

После взе перо и написа писмото, което – както вече знаем – занесоха на краля.

И тъй като Ектън, все още прав, очакваше сякаш нова заповед:

– Лека нощ, драги генерале! – каза му кралицата с очарователна усмивка. – Съжалявам, че ви задържах толкова до късно, но когато узнаете какво съм правила, ще видите, че не съм си губила времето.

Тя подаде на Ектън ръка, която той почтително целуна, поклони се и направи няколко стъпки, за да се оттегли.

– Да не забравя – каза кралицата.

Ектън се обърна.

– Кралят ще бъде в много лошо настроение на съвета.

– Страхувам се, че ще е така – усмихна се Ектън.

– Препоръчайте на вашите колеги да не се обаждат и да отговарят само когато ги питат. Цялата комедия се играе от краля и от мене.

– Уверен съм – каза Ектън, – че ваше величество е избрала по-добра роля.

– Така мисля – отговори кралицата. – Впрочем сам ще видите.

Ектън се поклони отново и излезе.

– Ах! – промълви кралицата. – Ако Ема изпълни обещанието си, всичко ще се уреди.

XXI ЛЕКАРЯТ И СВЕЩЕНИКЪТ

Да свършим със случките през тази нощ, така претоварена със събития, за да продължим разказа си, без да сме принудени да се спираме или да се връщаме назад.

Ако читателите ни са прочели внимателно последната глава, сигурно си спомнят, че след излизането на Салвато Палми-ери заговорниците се разделиха на две групи, по трима души във всяка: едната тръгна нагоре по Паузилипе, другата отплава с лодка.

Групата, тръгнала по Паузилипе, се състоеше от Николино Карачоло, Веласко и Скипани. Другата, отплавала с лодката, завързана под обливания от морето главен вход на двореца на кралица Джована и стояла там през време на бурята, се състоеше от Доменико Чирило, Еторе Карафа и Мантоне.

Както вече казахме, Еторе Карафа се криеше в Портичи. Мантоне живееше там. Голям любител на риболова, Мантоне имаше собствена лодка. С нея, подпомогнат от Еторе Карафа, отиваше от Портичи в двореца на кралица Джована. И двамата яки гребци, при спокойно време те минаваха разстоянието за два часа. Ако имаше попътен вятър, плаваха само с платно.

Тази нощ се връщаха по обичайния начин: трябваше да гребат с веслата, защото вятърът бе престанал и морето се бе укротило; на минаване покрай Мерджелина щяха да оставят там Чирило. Той живееше накрай реката Киайа: затова вместо да се насочат направо към Портичи, плаваха покрай брега, както бяха забелязали полицаите. Когато стигнаха срещу кралското казино, днес собственост на княз Торлоня, оставиха Чирило на сушата, като избраха място, откъдето лесно можеше да се изкачи до пътя, станал впоследствие улица. После продължиха плаването, отдалечавайки се от брега по посока на замъка дел Уово.

И така Чирило стигна лесно до пътя, без да го забележи някой, но след стотина крачки зърна неочаквано една група от двадесетина войници, които се бяха спрели и сякаш разискваха нещо напред пътя; пушките им лъзяха от светлината на две факли. При това осветление, отразено в оръжията им, като че разглеждаха двама души, проснати направо на пътя. Чирило разбра, че това е патрул по време на обиколка. И наистина беше патрулът, от който Паскуале ди Симоне бе избягал, за да не

изложи кралицата.

Както бе предположил полицаят, щом пристигна на местопроизшествието, патрулът намери проснати върху ластрикото¹¹⁶ един убит и един ранен; други двама ранени, единият цапнат със сабя през лицето, другият с пробито от куршум рамо, бяха успели да избягат през уличката покрай северната част от градината на Сан Феличе.

Патрулът разбра лесно, че единият от двамата мъже е мъртъв и е съвършено безполезно да се занимават с него, но другарят му, макар и в безсъзнание, още дишаше; него може би щяха да успеят да спасят.

Намираха се на двадесетина крачки от Львовата чешма; един войник донесе вода в шапката си и я изля върху лицето на ранения, който се стресна от неочакваното разхлаждане, отвори очи и дойде на себе си. Като се видя обграден от войници, той се опита да стане, но напразно: беше напълно парализиран, можеше да движи само главата си наляво и надясно.

– Слушайте, приятели – промълви той, – щом ми е останало само да умра, не може ли поне да ме пренесете на малко по-меко легло?

– Този клетник изглежда наистина добър – казаха войниците. – Който и да е, да изпълним молбата му.

Опитаха се да го вдигнат на ръце.

– Ех, дявол го взел! – каза раненият. – Пипайте като че съм от стъкло, *mannaggia la Madonna!*¹¹⁷

Това проклятие, едно от най-тежките в Неапол, показваше, че раздвигването му е причинило непоносима болка.

Когато забеляза групата, Чирило помисли най-напред да я избегне; но почти веднага си каза, че патрулът и хората, останали наред улицата, се намираха точно на пътя, откъдето трябваше да мине Салвата Палмиери, за да отиде у френския посланик; и съвсем естествено му мина през ум, че струпването може да се дължи на злополука, в която младият пратеник на генерал Шанпионе е взел някакво участие.

Затова тръгна решително тъкмо в момента, когато офицерът, командващ патрула, заплашваше да изкърти вратата на ъгловата къща срещу Львовата чешма. Защото една от отличителните черти на неаполитанското население е да изпитва инстинктивно нежелание да помогне на ближния си, дори когато той се намира в смъртна опасност.

Но по заповед на офицера, а най-вече от войнишките удари с

116. Lastrico (ит.) – улица. Б.пр.

117. Mannaggia la Madonna (ит.) – да ви прибере Светата Дева. Б.пр.

приклади вратата най-после се отвори и Чирило чу два-три гласа, които питаха къде може да се намери хирург.

И дългът, и любопитството го заставиха да се обади.

– Аз съм лекар, без да съм хирург – каза той, – но няма значение – в краен случай мога да дам и хирургическа помощ.

– Ах, господин докторе – промълви раненият, когото носеха, щом чу думите на Чирило, – страхувам се, че ще бъда лош пациент.

– Няма значение! – отговори Чирило. – Гласът не ми се струва лош.

– Само езикът ми още мърда – каза раненият – и аз го използвам, докато мога.

През това време бяха измъкнали дюшек от едно легло, сложили го бяха на масата наред саята и оставиха ранения върху него.

– Възглавници, възглавници за главата – нареди Чирило. – Главата на ранен трябва всякога да е нависоко.

– Благодаря, докторе, благодаря! – каза полицаят. – Благодарен съм ви толкова, колкото и ако бихте ме излекували.

– А кой ви каза, че няма да ви излекувам?

– Хм! Разбирам аз от рани! Тази е много дълбока.

Той направи знак на Чирило да се приближи. Чирило наведе ухо към устата на болния.

– Не се съмнявам в познанията ви, но добре бихте сторили, ако по ваш почин изпратите за свещеник.

– Съблечете го много внимателно – каза Чирило.

След това се обърна към стопанина на къщата, който заедно с жена си и двете си деца гледаше любопитно ранения:

– Изпратете едно от малките до черквата Санта Мария ди Порто Салво да потърси дон Микеланджело Чиконе.

– О, познавам го. Тичай, Торе, тичай, нали чу какво каза господин докторът?

– Отивам – отговори детето.

И изхвъркна от къщи.

– На десетина крачки оттук има аптека – викна му Чирило.

– Като минеш оттам, събуди аптекаря и му кажи, че доктор Чирило ще му изпрати рецепта. Да отвори вратата и да чака.

– Слушайте! Какъв интерес имате да остана жив? – обърна се раненият към доктора.

– Аз ли, драги? – отговори Чирило. – Никакъв – правя го от човечност.

– Ех, че смешна дума! – промълви с тъжен смях полицаят. – За

пръв път я чувам... Ах, Madonna del carmine!

– Какво има? – запита Чирило.

– Боли, като ме събличат.

Чирило извади чантата с инструментите си, взе едно ножче, разряза панталона, самото и ризата на полицая, за да открие лявата страна на тялото.

– Ха така! – каза раненият. – Ето един камериер, който си разбира от работата. Ако умеете да съшивате толкова добре, колкото и да режете, много сръчен човек сте, докторе!

После посочи раната между плаващите ребра:

– Ей тук е.

– Виждам – отговори докторът.

– На лошо място, нали?

– Измийте раната с чиста вода и колкото е възможно по-лекичко – обърна се докторът към домакията. – Имате ли меко платно?

– Не е много меко – отговори тя.

– Ето ви тогава моята носна кърпа. През това време някой ще занесе в аптеката да изпълнят ей тази рецепта.

Той написа с молив нещо успокоително и кардиотонично, съставено от обикновена вода, амонячен ацетат и сироп от китра.

– А кой ще плати? – попита жената, както миеше раната с кърпата на доктора.

– Аз, разбира се! – каза Чирило.

И сложи една монета в рецептата, като каза на второто дете:

– Тичай по-скоро! Остатъкът от парите е за тебе.

– Докторе – обади се полицаят, – ако оживея, ще стана монах и до края на живота си ще се моля за вас.

През това време лекарят бе извадил от чантата си една сребърна сонда и се бе приближил до ранения.

– А сега, храбрецо – каза той, – трябва да си мъж.

– Ще сондирате раната ли?

– Необходимо е, за да знам какво да правя.

– Може ли да ругая?

– Може, само че другите ви слушат и гледат. Ако викате много, ще кажат, че сте мекушав, а ако ругаете прекалено, ще кажат, че сте безбожник.

– Докторе, споменахте за някакво успокоително. Не е лошо да взема една лъжичка преди операцията.

Детето се върна запъхтяно, с шишенце в ръка.

– Мамо – прошепна то, – останаха шест парички и за мене.

Чирило взе шишенцето от ръцете му.

– Лъжица!

Дадоха му лъжица, той я напълни и подаде на ранения.

– Я гледай! – промълви след миг полицаят. – По-добре ми стана.

– Затова ви го дадох.

– А сега – каза сериозно Чирило след няколко секунди – готов ли сте?

– Да, докторе – отговори раненият, – и ще се постарая да не ви изложя.

Докторът вкара полека, но уверено сондата в раната. Колкото повече инструментът потъваше в нея, толкова повече болният променяше лице; но не изохка нито веднъж. Болката и храбростта му бяха толкова явни, че когато лекарят извади сондата, от устата на войниците, присъствали с любопитство на тежкото и вълнуващо зрелище, се понесе насърчителен шепот.

– Добре ли беше, докторе? – запита полицаят, който се гордееше с държанието си.

– Не очаквах толкова храброст от един човек, драги – отговори Чирило, като изтриваше с ръка потта от челото си.

– Дайте ми да пийна тогава, иначе ще ми прилошее – каза полицаят със заглъхващ глас.

Чирило му даде втора лъжичка от успокоителното.

Раната беше не само сериозна; както я бе преценил самият ранен – беше смъртоносна.

Острието на сабята бе проникнало между плаващите ребра, докоснало бе аортата и пронизало диафрагмата; цялата помощ на науката, забавяйки кръвоизлива с притискане на кръвоносните съдове, щеше да може само да продължи с няколко мига живота на ранения.

– Дайте ми платно – каза Чирило, като се огледа наоколо си.

– Платно ли? – отвърна мъжът. – Нямаме.

Чирило отвори един долап, взе оттам риза и я разкъса на малки парчета.

– Какво правите? – извика мъжът. – Раздрахте ризите ми!

Чирило извади от джоба си два пиастра и му ги подаде.

– О, на такава цена можете и всичките да скъсате.

– Слушайте, докторе – промълви раненият, – ако имате повече пациенти като мене, няма да забогатеете.

Едно парче от ризата Чирило използва за тампон, другото за

превръзка.

– Чувстваш ли се по-добре сега? – запита той. Раненият пое дъх продължително, но неуверено. И каза:

– Да.

– Тогава – намеси се офицерът – можете ли да отговорите на въпросите ми?

– На въпросите ви? Защо?

– Трябва да съставя протокол.

– Ах! – отговори раненият. – Ще ви продиктувам с четири думи вашия протокол. Докторе, дайте ми една лъжица от вашата магия.

Агентът изпи лъжица укрепително и продължи:

– Нашата група, в която бях шести, чакаше някакъв младеж, за да го убие. Той уби един от нас и рани трима. Аз съм един от тримата: това е всичко.

Можем да разберем с какво внимание Чирило изслуша изказването на умирация; значи подозренията му бяха основателни: младежът, когото полицаите са чакали, за да го убият, е бил без съмнение Салвато Палмиери; кой друг би могъл впрочем да извади от боя четирима от шестте нападатели?

– А имената на другарите ви? – запита офицерът.

Раненият изкриви лице в някакво подобие на усмивка.

– Ех, малко прекалявате с любопитството си, приятелю. От мене няма да ги научите, пък и да ви ги кажа, няма да имате голяма полза от това.

– Ще имам, защото ще мога да ги арестувам.

– Така ли мислите? Добре, ще ви кажа кой знае имената им. Ако искате, можете да го попитате.

– Кой е тоя човек?

– Паскуале ди Симоне. Искате ли адреса му? Басо Порто, на ъгъла на улица Каталана.

– Полицаят на кралицата! – промълвиха полугласно присъстващите.

– Благодаря, приятелю – каза офицерът. – Протоколът ми е готов.

После се обърна към патрула:

– Тръгваме! – каза той. – Цял час си губим времето тук.

Чу се тракане на оръжие и отмереният шум от отдалечаващи се стъпки.

Чирило застана до ранения.

– Видяхте ли как офейкаха? – каза полицаят.

– Да – отвърна Чирило, – и разбирам защо не пожелахте да кажете нищо, което би могло да изложи другарите ви, но ще откажете ли да ми дадете някои сведения, които няма да изложат никого и представляват интерес само за мене?

– О, на вас, докторе, с готовност. Вие ми помогнахте доброволно и бихте ме спасили, ако беше възможно. Само побързайте: чувствам, че отпадам – питайте по-скоро, каквото искате да научите. Езикът ми започва да се заплита, а това ние наричаме началото на края.

– Ще бъде кратък. Младежът, когото Паскуале ди Симоне очакваше, за да го застреля, беше един френски офицер, нали?

– Изглежда, че е така, макар да говореше неаполитански като вас и като мене.

– Умря ли?

– Не мога да твърдя с положителност, но мога да ви кажа, че ако не е умрял, най-малко е тежко ранен.

– Видяхте ли го да пада?

– Да, но не виждах добре: аз бях вече на земята и в оня миг се грижех повече за себе си, отколкото за него.

– Какво видяхте все пак? Помъчете се да си припомните: за мене е извънредно важно да зная какво е станало с този младеж.

– Какво да ви кажа, видях го как падна до вратата на градината с палмата, а след това в мъгла ми се стори, че вратата на градината се отвори и една жена в бяло издърпа към себе си младежа. Но може да ми се е сторило така и това, което взех за жена в бяло, да е бил архангел Михаил, дошъл за душата му.

– Нищо друго ли не видяхте след това?

– Видях. Видях бекайото¹¹⁸, който тичаше, уловил с ръце главата си – не виждаше от струящата по нея кръв.

– Благодаря, приятелю, научих всичко, каквото ми трябваше да зная. Впрочем сякаш чувам...

Чирило се ослуша.

– Да, свещеникът и звънчето му. Ах, и аз го чух... Когато звънчето идва за тебе, чуваш го отдалеко!

Настъпи минутно мълчание, през което звънчето все повече се приближаваше.

– Значи – обърна се полицаят към Чирило – свършено е с мене, нали? Няма защо да мисля вече за тоя свят?

118. Веццайо (ит.) – месар, касапин. Б.пр.

– Вие доказахте, че сте мъж, и аз ще ви говоря като на мъж: имате време, колкото да се помирите с бога, нищо повече.

– Амин! – отговори полицаят. – А сега една последна лъжица от вашето лекарство, за да имам сила да се държа докрай, защото съм съвсем отпаднал.

Чирило изпълни желанието на ранения.

– Стиснете ми здраво ръката. Чирило я стисна.

– По-силно – каза полицаят. – Не усещам нищо.

Чирило стисна с все сила вече парализираната ръка на умиращия.

– Прекръстете ме сега. Бог ми е свидетел, че бих желал да се прекръстя сам, но не мога.

Чирило го прекръсти, а раненият изрече с все по-заглъхващ глас думите: В името на Отца, и Сина, и Светия Дух, амин!

В този миг свещеникът се показа на вратата, воден от детето, което бе отишло да го повика; вляво от него носеха кръст, вдясно светена вода, а сам той носеше причастието.

При появата му всички коленичиха.

– Тук ли ме викат? – запита той.

– Да, отец – каза умиращият. – Един клет грешник предава Богу душата си, ако, разбира се, я има, и желае да му помогнете с молитвите си при това тежко дело, като не смее да ви помоли и за благословение, защото се смята недостоеен за него.

– Моето благословение е за всички, чадо – отговори свещеникът, – и колкото повече човек е съгрешил, толкова повече има нужда от него.

Той доближи един стол до възглавието на леглото и седна, взел в две ръце потира и навел ухо към устата на умиращия.

Чирило вече нямаше работа при този човек, чиито последни минути бе облекчил физически, доколкото му беше възможно; лекарят бе приключил делото си, сега беше ред на свещеника да започне своето; и Чирило се измъкна от къщата, като бързаше да отиде на местопроизшествието, за да се увери дали полицаят му бе казал истината за съдбата на Салвата Палмиери.

Знаем местността. По палмата, която полюшваше красивата си корона над портокаловите и лимоновите дръвчета, Чирило позна къщата на рицаря Сан Феличе.

Полიცаят му бе определил точно мястото. Чирило отиде право към градинската вратичка, където агентът бе видял или му се бе сторило, че вижда да изчезва раненият; като се наведе до вратичката, лекарят наистина сякаш забеляза следи от кръв.

Но дали черното петно беше от кръв или просто от влага? Чирило бе оставил носната си кърпа на жената, която изми раната на полица; затова свали връзката си, намокри я на Львовата чешма, после се върна и потърка с нея онова място на дървото, което изглеждаше по-тъмно от останалото.

На няколко стъпки от него, към двореца на кралица Джована, един фенер светеше пред икона на Светата Дева. Чирило се качи на крайпътен камък и приближи батистата към светлината. Петното беше несъмнено от кръв.

– Салвата Палмиери е там – каза си той, като протегна ръка към къщата на рицаря Сан Феличе, – но дали е мъртъв или жив? Още днес ще узная.

Мина през площада и отново покрай къщата, където бяха внесли полица. Погледна вътре. Раненият току-що бе издъхнал, дон Микеланджело Чиконе се молеше до леглото.

Когато Доменико Чирило влизаше в дома си, камбанарията на черквата Пие ди Грота удари три часа.

XXII ДЪРЖАВНИЯТ СЪВЕТ

Освен съвещанията в покоите на кралицата, в тъмната стая, където въведохме нашите читатели – съвещания, които можеха с право да се сметнат за заседания на инквизицията, в двореца всяка седмица ставаха по четири обикновени съвета; в понеделник, сряда, четвъртък и петък.

Лицата, присъстващи на държавния съвет, бяха:

кралят, ако е принуден от важността на въпросите;

кралицата, чието право да присъства вече обяснихме;

генерал-капитан Джон Ектън, министър-председател;

княз Ди Каstell-Чикала, министър на външните работи, флотата, търговията, доносник и съдия в свободното си време;

бригадният генерал Джанбатиста Ариола, министър на войната, умен и сравнително честен човек;

маркиз Саверно Симонети, министър на правосъдието и помилванията;

маркиз Фернандо Корадина, министър на вероизповеданията и на финансите, който би бил най-посредствен от всички, ако в съвета не участваше още по-посредственият Саверио Симонети.

При много важни случаи към тези господа се присъединяваха маркиз Де ла Самбука, княз Карини, херцог Ди Сан Николо, маркиз Балтазар Чито, маркиз Дел Гало и генералите Пинятели, Коли и Паризи.

Противно на краля, който присъстваше веднъж на десет съвета, кралицата не пропускаше нито един; вярно е, че тя изглеждаше често пъти само като обикновена зрителка при разискванията, стоеше настрана от масата, в някой ъгъл или до прозорец заедно с любимката си Ема Лайона, която водеше в заседателната зала като своя вещ, като част от задължителната си свита, която привидно нямаше по-голямо значение от това на Юпитер, любимото куче на Фердинанд.

Всеки играеше своята роля в комедията: министрите си даваха вид, че разискват, Фердинанд се преструваше, че слуша внимателно, Каролина изглеждаше разсеяна; кралят чешеше по главата кучето си, кралицата си играеше с косите на Ема; любимецът беше в нозете на господаря, главата на любимката – в скута на господарката. Било на минаване покрай тях, било при почивките между разискванията, министрите погалваха Юпитер или казваха някоя ласкава дума на Ема, възнаграждавани и в

двата случая от усмивката на господаря или господарката.

Генерал-капитан Джон Ектън, единствен рулеви, натоварен с отговорността за кораба, блъскан от идващия откъм Франция революционен вятър, а освен това попаднал сред подводните скали в опасното море на сирените, където бяха потънали в продължение на шест века осем различни империи; със смръщено чело, мрачен поглед и трепереща ръка, сякаш наистина стиснала руля, Ектън единствен като че разбираше сериозността на положението и приближаването на опасността.

Уповавайки се на английския флот, почти сигурна в съдействието на Нелсън, поддържана главно от омразата си към Франция, кралицата беше решена не само да приеме опасността, но дори да я пресрещне и предизвика.

Фердинанд беше на противно мнение; използвайки престореното си добродушие, той бе хитрувал досега, за да може, ако не да задоволи Франция, поне да не ѝ даде никакъв определен повод да се скара с него.

А ето че поради неблагоприятията на Каролина събитията се стекоха по-бързо, отколкото предполагаше кралят, който би желал да не ги подтиква и да ги остави да се развиват бавно и спокойно; но, както вече видяхме, кралското семейство отиде да посрещне Нелсън; прие английската флота в неаполското пристанище въпреки договорите с Франция; устрой великолепен прием в чест на победителя при Абукир; посланикът на републиката, комуто това вероломство, тези лъжи и предизвикателства бяха дотегнали, без да прецени дали Франция е готова, бе обявил от нейно име война на правителството на Двете Сицилия; и най-после кралят, определил за този вторник, 27 септември, чудесен лов, който щеше да бъде оповестен с три фанфари, трябваше, както вече видяхме, след писмото на кралицата да отмени лова и да го превърне в държавен съвет!

Впрочем Ектън бе предупредил министрите и съветниците, че негово величество ще бъде навярно в лошо настроение и ги бе помолил да спазват питагоровско мълчание.

Кралицата дойде първа в залата на съвета, където освен министрите и съветниците намери и кардинал Руфо, когото запита на какво щастливо обстоятелство дължи удоволствието да го види; Руфо отговори, че е дошъл по изрична заповед на краля; кралицата кимна леко, кардиналът се поклонил дълбоко и всички зачакаха в мълчание влизането на краля.

В девет и четвърт и двете крила на вратата бяха отворени и лакеите оповестиха:

– Кралят!

Кралят влезе, недоволен по два повода, и намусеното му, сърдито изражение контрастираше с радостното, победоносното изражение на кралицата; кучето Юпитер, с което вече се запознахме, умно като конете на Иполита¹¹⁹, вървеше след него с наведена глава и увиснала опашка. При все че ловът беше отложен за друг ден, кралят влезе в ловен костюм, сякаш искаше да изрази недоволството си срещу насилието, извършено над волята му.

Тази утеха ще могат да разберат само хората, които знаят фанатичната му страст към развлечението, от което го бяха лишили.

При появата му всички, включително кралицата, станаха.

Кралят я погледна косо, поклати глава и въздъхна като човек, озовал се пред вечното препятствие за всички свои удоволствия.

После, като кимна общо наляво и надясно в отговор на поклоните на министрите и съветниците и отделно към кардинал Руфо:

– Господа – започна тъжно той, – аз съм наистина отчаян, че съм принуден да ви безпокоя днес, когато вие сте възнамерявали може би като мене, вместо да присъствате на държавен съвет, да се занимавате с личните си развлечения или дела. Уверявам ви, че ако изпитвате подобно разочарование, вината за него не е моя. Но изглежда, че трябва да разискваме неотложни, изключително важни въпроси, които, според кралицата, могат да се разглеждат само в мое присъствие. Нейно величество ще ви изложи за какво става дума, а вие ще прецените въпроса и ще ме просветите с мнението си. Седнете, господа.

След това, като седна малко по-назад от другите, точно срещу кралицата:

– Ела, бедни ми Юпитер – добави той, като потупа бедрото си, – и тук ще се позабавляваме, не бой се!

Кучето се приближи с прозявка, легна до него и зае позата на сфинкс.

– О, господа – каза кралицата, раздразнена както винаги от държанието и приказките на своя съпруг, толкова различни от нейните, – въпросът е много прост и ако кралят беше в настроение да говори днес, щеше да ни го обясни с две думи.

Като видя, че всички я слушат с най-голямо внимание, тя продължи:

– Френският посланик, гражданинът Гара, напусна тази нощ Неапол, след като ни обяви война.

119. Иполита – царица на амазонките (гр. мит.). Б.пр.

– Трябва да добавим, господа – промълви кралят, – че ние си заслужавахме това обявяване на война и нашата добра приятелка Англия постигна целта си. Остава да видим сега как ще ни подкрепи. Това е работа на синьор Ектън.

– И на храбрия Нелсън, ваше величество – каза кралицата. – Той показва впрочем в Абукир на какво е способен геният, съчетан със смелост.

– Въпреки това, мадам – каза кралят, – не се колебаю да заявя открито, че една война с Франция е тежка задача.

– Не толкова тежка все пак, ще се съгласите – възрази кисело кралицата, – откакто гражданинът Бонапарт, колкото и да се провъзгласява за победител при Дего, Монтеноне, Аркол и Мантуа, е блокиран в Египет, където ще си стои, докато Франция построи нов флот, за да го прибере. А дотогава ще има време, надявам се, да види как ще поникнат репите, които Директорията му е наредила да засее по бреговете на Нил.

– Да – възрази не по-малко кисело кралят, – но в отсъствие на гражданина Бонапарт, който е много скромен, като се нарича победител само при Дего, Монтеноне, Аркол и Мантуа, когато можеше да се нарече победител и при Роверето, Басано, Кастилионе и Милезимо, във Франция остана Масена, победителят при Риволи, Бернадот, победителят при Таляменто, Ожро, победителят при Лоди, Журдан, победителят при Фльорю, Брюн, победителят при Алкмер, Моро, победителят при Радшат, а това са премного победители за нас, никога и никого не победили, като не броя Шанпионе, победителя при Дюн, когото забравих и който – припомням ви мимоходом – е само на тридесет левги, следователно на три дни път от нас.

Кралицата сви рамене с презрителна усмивка, предназначена за Шанпионе, чиято сегашна безпомощност тя знаеше; но кралят я прие за своя сметка.

– Може да се мамя с две-три мили, мадам – каза той. – Но само толкова. Откакто французите заеха Рим, толкова често питам на какво разстояние са от нас, та вече го научих.

– О, не оспорвам географските познания на ваше величество – отвърна кралицата, като отпусна хабсбургската си долна устна до брадичката.

– Да, разбирам, вие оспорвате само държавническите ми способности. Но макар че Сан Никандро се е постарал най-добросъвестно да ме направи магаре и по ваше мнение за нещастие е сполучил, аз ще обърна внимание на господата, които имат честта да са мои министри,

че въпросът се усложнява. Всъщност не става дума да се изпратят, както през 1793 година, три-чети-ри кораба и пет-шест хиляди души в Тулон. А от Тулон нашите кораби и войници се завърнаха в чудесен вид! Гражданинът Бонапарт, който не беше още никакъв победител, ги нареди отлично! Не става дума и да дадем на коалицията, както през 1796 година, четири кавалерийски полка, проявили чудеса от храброст в Тирол, което не попречи Куто да бъде взет в плен, а Моли-терно да остави едното си око. Забележете при това, че в 93-а и 96-а ни заслоняваше цялата ширина на Северна Италия, заета от войските на вашия племенник, който – казвам го без укор – надали бърза да поднови войната. При все че Бонапарт доста му оряза ноктите с Кампоформийския мир. Защото вашият племенник Франц е благороден човек: за да започне война, за него не са достатъчни предлаганите от вас шестдесет хиляди души. Той очаква и петдесет хиляди, обещани от руския император. Познава французите – поотърка се о тях и те го поразтриха.

Започнал да си възвръща донякъде доброто настроение, Фердинанд се разсмя при тая шега за сметка на австрийския император, като потвърди по този начин така дълбоката и същевременно така отчайваща мисъл на Ларошфуко, че в нещастieto на приятеля ни все има нещичко, което ни радва.

– Обръщам внимание на краля – отговори Каролина, засегната от тази весела закачка за сметка на племенника ѝ, – че неаполитанското правителство няма възможност като правителството на австрийския император да избира времето за действие. Не ние ще обявяваме война на Франция, а тя на нас, и дори вече ни я обяви. Така че трябва веднага да видим какви възможности имаме да водим тази война.

– Разбира се, че трябва да видим – отговори кралят. – Да започнем с тебе, Ариола. Говори се за някакви шестдесет и пет хиляди войници. Казвай къде са тия твои шестдесет и пет хиляди души?

– Къде ли, господарю?

– Да, покажи ми ги.

– Нищо по-лесно, генерал-капитан Ектън ще каже на ваше величество дали лъжа.

Ектън кимна утвърдително.

Фердинанд погледна накриво Ектън. Понякога му хрумваше не да ревнува – той беше философ и не изпаднаше в ревност, – но да завижда. Затова в присъствие на краля Ектън даваше знак за живот само ако Фердинанд му заговори.

– Генерал-капитан Ектън ще отговаря за себе си, ако му направя

честта да го запитам – каза кралят. – Засега ти отговаряй за себе си, Ариола. Къде са твоите шестдесет и пет хиляди души?

– Двадесет и две хиляди, господарю, са в лагера Сан Джермано.

Докато Ариола изброяваше, Фердинанд кимаше и броеше на пръсти.

– Други шестнадесет хиляди в Аbruцо – продължи Ариола, – осем хиляди в равнината Сеса, шест хиляди в крепостта Гаета, десет хиляди в Неапол и по крайбрежието и накрая три хиляди, разпределени в Беневенто и Понте Корво.

– Ей Богу, излезе му сметката – каза кралят, като завърши пресмятането, щом Ариола приключи изброяването. – Имам значи шестдесет и пет хиляди войници.

– И всички екипирани наново, по австрийски.

– В бели дрехи ли?

– Да, господарю, вместо в зелени.

– Ех, драги Ариола – извика със смешна загриженост кралят, – и в бяло да са облечени, и в зелено, все ще бягат, не бой се...

– Доста печално мнение имате за поданиците си, ваше величество – обади се кралицата.

– Печално мнение ли, мадам? Напротив, аз смятам поданиците си за много умни, прекалено умни дори – затова се съмнявам, че ще отидат да мрат за неща, които не ги засягат. Ариола ни каза, че има шестдесет и пет хиляди души. От тия шестдесет и пет хиляди петнадесет хиляди са наистина стари бойци, но тези стари бойци никога не са запалвали фитил на пушка, нито са чували свистене на куршум. Те ще избягат може би при втория изстрел. Останалите петдесет хиляди са войници отпреди шест седмици или един месец. И как са били събрани тия петдесет хиляди? Да не мислите, господа че не обръщам внимание на нищо, защото, докато вие разисквате, си приказвам с Юпитер, който е едно много умно животно? Напротив, не пропускам нито дума от това, което говорите, само ви оставям да си приказвате. Ако ви противореча, бих бил принуден да ви докажа, че умея да управлявам по-добре от вас, а управляването не е толкова привлекателно за мене, та да се изложи на опасност да се скарам заради него с кралицата, за която то е много привлекателно. И така, вие не сте свикали тези войници нито по силата на някакъв закон, нито по жребий. Не, вие сте ги събрали насила по селата, изтръгнали сте ги насила от семействата им, и то според хрумването на вашите интенданти и помощник-интенданти. Всяка община ви е дала по осем души на хиляда. Но искате ли да ви кажа как е станало това? Определени са

най-напред най-богатите, те са платили откуп и не са постъпили във войската. Тогава са определили средно богатите, но тъй като и те могат да плащат, са отишли колкото и първите. Така от богати към по-бедни и по-бедни, след като са събрали три-четири налога, за които, драги Корадино, макар да си министър на финансите, са се погрижили да не ти кажат, са стигнали до ония, които нямат нито пара, за да се откупят. Е, те вече е трябвало, разбира се, да заминат. По този начин всеки от тях представлява една жива неправда, едно явно грабителство. Никакво законно основание не го задължава да служи, никаква нравствена връзка не го задържа под знамената, държи го само страхът от наказание – нищо повече! И вие искате тия хора да мрат, за да поддържат несправедливи министри, алчни интенданти, грабливи помощник-интенданти, а над всички тях един крал, кой го ходи на лов, на риболов, забавлява се и се занимава със своите поданици само колкото да мине с ловджийските си кучета през нивите и да изтъпче житата им? Щяха да са много глупави! Ако бях войник на служба при такъв крал като мене, щях да дезертирам още в първия ден и щях да стана разбойник – разбойниците поне се бият и мрат само за себе си.

– Принуден съм да призная, господарю, че в това, което казвате, има много истина – каза министърът на войната.

– То се знае! – продължи кралят. – Аз говоря всякога истината, щом нямам основание да лъжа, разбира се. Да видим сега! Приемам, че имаш шестдесет и пет хиляди души, готови да воюват, облечени в нови униформи, с австрийска екипировка, с пушка на рамо, със сабя на кръста, с раница на гърба. Кого поставяш начело, Ариола? Себе си ли?

– Господарю – отговори Ариола, – аз не мога да бъда едновременно министър на войната и главнокомандващ.

– И предпочиташ да останеш министър на войната. Разбирам те.

– Господарю!

– Казах, че те разбирам. Свършихме с първия. А на тебе, Пинятели, удобно ли ще ти бъде да станеш главнокомандващ на тия шестдесет и пет хиляди войници на Ариола?

– Господарю – отговори този, към когото се бе отнесъл кралят, – признавам, че не бих посмял да поема подобна отговорност.

– Свършихме и с втория. А ти, Коли? – продължи кралят.

– Нито аз, господарю.

– Ти, Паризи?

– Господарю, аз съм само бригаден генерал.

– Да, всички сте съгласни да командвате бригада, дори дивизия, но

да изготвите план за военни действия, да извършите стратегически комбинации, да се сражавате и да победите опитен неприятел – нито един от вас няма да поеме такова задължение!

– Излишно е ваше величество да се грижи за главнокомандващ – намеси се кралицата. – Главнокомандващият е налице.

– Я гледай! – каза Фердинанд. – Надявам се, че не е в моето кралство?

– Не, ваше величество, бъдете спокоен – отговори кралицата. – Аз поисках от племенника си човек, чието бойно име ще направи впечатление на противника и ще задоволи изискванията на приятелите ни.

– И този човек се нарича? – запита кралят.

– Барон Карл Мак... имате ли някакви възражения срещу него?

– Имам да кажа – отвърна кралят, – че се остави французите да го бият, но тъй като такова нещастие сполетя всички генерали на императора, включително неговия чичо и ваш брат принц Карл, все ми е едно дали ще бъде Мак или някой друг.

Кралицата прехапа устни при тази безмилостна подигравка на човек, който стигаше в цинизма си дотам, да се подиграва и със себе си, ако няма с кого друго, и запита, докато ставаше:

– Приемате значи барон Карл Мак за главнокомандващ на армията ви?

– Напълно – отговори кралят.

– В такъв случай ще позволите...

Тя тръгна към вратата; кралят я проследи с поглед, без да може да отгатне какво е намислила да прави, когато един ловен рог, надуван от здрави устни и дробове даде сигнал за лов в двора, накъдето гледаха прозорците на съвещателната зала; и то с такава сила, че стъклата потрепераха, а министрите и съветниците, които не разбраха нищо от неочакваната музика, се спогледаха учудено.

След това всички погледи се насочиха към краля, за да му поискат сякаш обяснение за това ловно нахлуване.

Но кралят изглеждаше толкова изненадан, колкото и другите, а Юпитер – колкото и кралят.

Фердинанд се послуша, сякаш не вярваше на ушите си.

После каза:

– Какво прави този хубостник? Той знае, че ловът е отменен – защо дава първия сигнал?

Псарят продължаваше да надува бясно рога.

Кралят стана крайно неспокоен; явно беше, че в душата му се води

страшна борба.

Отиде до прозореца, отвори го и извика:

– Ще млъкнеш ли, глупако!

Затвори сърдито прозореца, върна се, последван от Юпитер, и седна отново в креслото си.

Докато той отиде до прозореца и се върна, в залата се бе появила нова личност, водена от кралицата; когато кралят разговаряше със своя писар, тя бе отворила вратата между съвещателната зала и своите покои и бе въвела оттам новото лице.

Всички погледнаха учудено непознатия, кралят – не по-малко изненадан от другите.

XXIII ГЕНЕРАЛ БАРОН КАРЛ МАК

Човекът, предизвикал общото учудване, беше четиридесет и пет-шест годишен мъж, висок, рус, блед, в австрийска униформа, с генералски отлики, между другите ордени с медала и кордона на Мария-Терезия и Сан Дженайо.

– Господарю – започна кралицата, – имам чест да представя на ваше величество барон Карл Мак, когото току-що назначихте за главнокомандващ на вашите войски.

– О, генерале – каза кралят, като погледна някак учудено ордена Сан Дженайо, защото не си спомняше да му го бе давал, – много се радвам да се запозная с вас.

И размени с Руфо поглед, който значеше: „Внимание“.

Мак се поклони дълбоко и сигурно се готвеше да отговори на кралицката любезност, когато кралицата го изпревари:

– Господарю – намеси се тя, – аз сметнах, че няма защо да чакаме пристигането на барона в Неапол, за да му дадем израз на почитта, която имате към него, затова натоварих вашия посланик във Виена да му предаде преди заминаването знаците на вашия орден Сан Дженайо.

– А пък аз, господарю – каза баронът с твърде театрален и следователно неискрен възторг, – изпълнен с признателност за благоволенieto на ваше величество, идвам със светкавична бързина да ви заявя: господарю, тази сабя е на вашите заповеди.

Мак изтегли сабята от ножницата ѝ, а кралят отдръпна креслото си. И той като Джеймс I не обичаше вида на желязото. Мак продължи:

– Тази сабя е на вашите заповеди и на заповедите на нейно величество кралицата. Тя ще бъде прибрана спокойно в ножницата само когато събори безчестната френска република, отрицание на човечността и позор за Европа. Приемате ли клетвата ми, господарю? – продължи Мак, като размахва величествено сабята си.

Малко склонен към драматични жестове, Фердинанд прецени веднага с възхитителния си здрав разум смешното самохвалство в постъпката на генерал Мак и с лукаво подигравателна усмивка промълви на неаполитанския си жаргон, уверен, че той е неразбираем за човек, който не е роден в подножието на Везувий, само една-единствена дума.

– Ceuzza!

Бихме желали да преведем това възклицание, изхвъркнало от уста на крал Фердинанд; но за жалост то няма равнозначно на френски. Ще се задоволим да кажем, че е нещо средно между „самохвалко“ и „глупак“.

Мак, който действително не бе разбрал и очакваше със сабя в ръка кралят да приеме клетвата му, се обърна към кралицата:

– Струва ми се – каза той, – че негово величество ми оказа честта да ми заговори.

– Негово величество – отговори кралицата, без да се смути – ви изказа, генерале, своята признателност с една-единствена изразителна дума.

Мак се поклони и прибра тържествено сабята си в ножницата, при което лицето на краля запази своето изражение на насмешливо добродушие.

– А сега – каза той, поел по любимото си подигравателно нанадолнище – надявам се, че моят скъп племенник, като ми изпраща един от най-добрите си генерали, за да съборим безчестната френска република, ми изпраща и боен план, изработен от дворцовия съвет.

Този въпрос, зададен с едно отлично изиграно простодушие, беше нова подигравка от страна на краля; защото дворцовият съвет бе изработил планове за войната през 1796–97 година, по които австрийските генерали и самият ерцхерцог Карл бяха претърпели поражение.

– Не, господарю – отговори Мак, – аз поисках от негово величество императора, моя августейши господар, пълна свобода по този въпрос.

– И надявам се, че сте я получили? – запита кралят.

– Да, господарю. Негово величество ми оказа това благоволение.

– Вие ще се заемете веднага с този въпрос, нали, генерале? Защото признавам, че очаквам с нетърпение да ми съобщите плана си.

– Той е готов – отговори Мак с тона на човек, напълно доволен от себе си.

– О-о! – каза Фердинанд, като си възвърна доброто настроение както винаги, когато имаше с кого да се подиграва. – Чухте ли, господа? Още преди гражданинът Гара да ни бе обявил война от името на безчестната френска република, тази безчестна френска република е била вече разбита благодарение гениалността на нашия главнокомандващ. Ние сме наистина под закрилата на Бога и на Сан Дженайо. Благодарая, драги генерале, благодарая.

Зарадван от похвалата, която прие буквално, Мак се поклони на краля.

– Колко жалко – извика Фердинанд, – че нямаме тук карта на нашите владения и на римската държава, за да проследим по нея военните действия на генерала. Казват, че гражданинът Бонапарт имал в кабинета си на улица Шантрен в Париж голяма карта, по която определял предварително на своите секретари и адютанти пунктовете, където ще разбие австрийските генерали. Баронът щеше да ни посочи предварително местата, където ще разбие френските генерали. Ти ще поръчаш за министерството на войната и ще оставиш на разположение на барон Мак една карта като тази на гражданина Бонапарт, чуваш ли, Ариола?

– Излишно е да си давате такъв труд, господарю. Аз имам превъзходна карта.

– Толкова добра, колкото онази на гражданина Бонапарт ли? – пита кралят.

– Така мисля – каза самодоволно Мак.

– И къде е тя, генерале? – продължи кралят. – Къде е? Умирам от желание да видя карта, по която неприятелят е предварително бит.

Мак заповяда на лакея да му донесе папката, останала в съседната стая.

Кралицата, която познаваше своя августейши съпруг и не можеше да бъде излъгана от престорените любезности, отправяни от краля към нейното протеже, страхувайки се освен това да не би баронът да забележи, че служи за прицел на хапливото настроение на Фердинанд, възрази, че сега не е време може би да се занимават с тази подробност; но Мак не желаше да пропусне случая да блесне пред трима-четирима генерали със своите познания по стратегия, поклони се в знак на почтителна настойчивост и кралицата отстъпи.

Лакеят донесе голяма папка, върху която бяха отпечатани със злато от едната страна австрийският герб, от другата – името и званията на генерал Мак. Той извади от папката голяма карта на римските владения и границите им и я разтвори върху заседателната маса.

– Внимавайте, министри на войната! Внимавайте, генерали! – каза кралят. – Да не пропуснем нито дума от това, което ще ни каже баронът. Говорете, бароне, слушама ви.

Офицерите се приближиха към масата с явно любопитство; барон Мак имаше – по онова време, както и по-късно, никой не разбра защо – славата на един от първите световни стратежи.

Кралицата, напротив, като не желаше да участва в това, което смятате за мистификация от страна на краля, се отдалечи.

– Как, ваше величество? – попита кралят. – Вие се отдалечавате

тъкмо когато баронът ще благоволи да ни каже къде ще разбие омразните вам републиканци?

– Аз не разбирам нищо от стратегия, господарю – отговори кисело кралицата. – А може би – продължи тя, като посочи с ръка кардинал Руфо – бих заела мястото на човек, който разбира.

Тя се приближи до един прозорец и започна да чука с пръсти по стъклото. В същия миг като по даден сигнал се чу втори звук от рог, само че този път се възвестяваше не началото на лова, а появата на дивеча. Кралят се спря, сякаш нозете му се вкопаха изведнъж в мозаичния паркет на стаята; лицето му се разстрои, гневно изражение смени доскошната насмешлива маска.

– Какво става всъщност? – каза той. – Или тези хора са идиоти, или са решили да ме подлудят. Тъкмо е време за лов на елени или глигани, когато сме на лов за републиканци.

Той се втурна за втори път към прозореца и го отвори още по-ядосан, отколкото първия път.

– Ще млъкнеш ли най-после, скот със скот! – изкрещя той. – Не зная защо още не съм слязъл да те удуша собственоръчно.

– О, господарю – обади се Мак, – това би било голяма чест за този селяк.

– Така ли мислите, бароне? – отговори кралят, като си възвърна доброто настроение. – Да го оставим тогава да си живее и да се заемем само с изстребването на французите. Дайте да видим сега вашия план, генерале.

И той затвори прозореца много по-спокойно, отколкото можеше да се очаква при крайното раздражение, предизвикано от призива на ловния рог, от което за щастие и като по чудо го бе изтръгнало баналното ласкателство на генерал Мак.

– Погледнете, господа – започна Мак с тона на учител пред ученици: – нашите шестдесет хиляди души са разпределени на четири-пет пункта по линията от Гаета до Аквила.

– Вие знаете, че имаме шестдесет и пет хиляди души – каза кралят, – така че не се стеснявайте.

– Имам нужда само от шестдесет хиляди, господарю – отговори Мак, – моите пресмятания са разчетени върху това число и дори ако ваше величество имаше сто хиляди души, не бих му поискал нито един барабанчик в повече. Аз разполагам впрочем с най-точни сведения за броя на французите: те имат едва десет хиляди души.

– Тогава – заяви кралят – ще бъдем шест срещу един. Това вече

напълно ме успокоява. Във войната 96-а – 97-а войниците на моя племенник бяха само двама срещу един, когато бяха разбити от гражданина Бонапарт.

– Аз не участвах в тази война, господарю – отговори със самодоволна усмивка Мак.

– Вярно е – отговори съвсем простодушно кралят, – там бяха само Болио, Вурмзер, Алвинци и припц Карл.

– Господарю, господарю! – прошепна кралицата и подръпна Фердинанд за края на ловната куртка.

– Добре, не се бойте! – каза кралят. – Зная с кого имам работа и ще го чеша, докато сам си подава главата.

– И така – продължи Мак, – аз казах, че ядрото на нашата войска, около двадесет хиляди души, са в Сан Джермано, а останалите четиридесет хиляди са разположени по Тронто, в Сеса, Талиакоцо и Аквила. Десет хиляди души преминават Тронто и прогонват френския гарнизон от Асколи, завземат града и тръгват към Фермо по виа Емилиана. Четири хиляди души излизат от Аквила, завземат Риети и се насочват към Терми, пет-шест хиляди се спускат от Талиакоцо към Тиволи, за да пробягат Сабинската област; други осем хиляди тръгват от лагера в Сеса и проникват на римска територия по виа Апия; още шест хиляди най-после заминават с кораби за Ливорно и отрязват пътя за отстъпление на французите, които се оттеглят през Перуджа.

– Които се оттеглят през Перуджа... Генерал Мак не ни казва точно, както прави гражданинът Бонапарт, къде ще разбие неприятеля, но ни казва откъде неприятелят ще се оттегли.

– Напротив – отвърна тържествуващо Мак, – казвам ви къде ще бия неприятеля.

– О, я да видим! – извика кралят, който се забавляваше изглежда толкова с тези военни разговори, колкото би се забавлявал и с лова.

– С ваше величество и с двадесет до двадесет и пет хиляди души аз тръгвам от Сан Джермано.

– Тръгвате от Сан Джермано с мене.

– По посока на Рим.

– Все с мене.

– Навлизам по Чеперанското и Фрозинонското шосе.

– Лоши пътища са, генерале! Познавам ги, колата ми се е обръщала там.

– Неприятелят изоставя Рим.

– Сигурен ли сте?

- Рим не е крепост, която може да се защитава.
- И какво ще прави неприятелят, като изостави Рим?
- Ще се оттегли към Чивита Кастелана, която е великолепна позиция.
- Аха! И вие го оставяте там, разбира се?
- Не, нападам го и го разбивам.
- Много добре. Но ако случайно не го разбиеете?
- Господарю – отговори Мак, като сложи ръка на гърдите си и се поклони на краля, – когато имам честта да кажа на ваше величество, че ще го разбия, все едно, че съм го разбил.
- Тогава работата е наред – каза кралят.
- Има ли ваше величество някакви възражения срещу плана, който ми изложих?
- Не, има само една точка, по която трябва да се съгласим.
- По коя, господарю?
- Вие казвате, според вашия боен план, че тръгвате от Сан Джермано с мене, така ли?
- Да, господарю.
- Следователно аз участвам във войната?
- Разбира се.
- За пръв път чувам тази новина, и то от вас. А какъв чин ми определяте в моята армия? Не съм нескромен, нали, като ви задавам този въпрос?
- Върховното командване, господарю. Аз ще бъда щастлив и горд да изпълнявам заповедите на ваше величество.
- Върховното командване!... Хм!
- Нима ваше величество би отказал?... Позволили ми бяха все пак да се надявам...
- Кой ви бе позволил?
- Нейно величество кралицата.
- Нейно величество кралицата е много любезна, но нейно величество кралицата поради прекалено високото мнение, което е имала всякога за мене, проявено и в настоящия случай, забравя, че аз не съм войник. Аз – главнокомандващ? – продължи кралят. – Нима Сан Никандро ме е подготвил да бъда Александър или Анибал? Нима съм следвал военното училище в Бриен като гражданина Бонапарт? Нима съм чел Полибий¹²⁰ и Коментарите на Цезар? Нима съм чел рицаря Фолар, Монтекукули,

120. Полибий – гръцки историк, живял като заложенник в Рим през II и I в. пр.н.е. Б.пр.

маршал Дьо Сакс като нейния брат ерцхерцог Карл? Нима съм чел, с една дума, това, което човек трябва да прочете, за да го разбият според правилата? Нима съм командвал някога други бойци освен моите липариоти?

– Господарю – отговори Мак, – един потомък на Анри IV и един правнук на Людовик XIV знае всичко това, без да го е учил.

– Драга генерале – каза кралят, – вървете да разправяте тия измислици на някой глупак, не и на мене – аз съм само говедо.

– О, господарю! – извика Мак, изненадан да чуе как един крал заявява така откровено мнението, което има за себе си.

Мак зачака; Фердинанд се почесваше по ухото.

– Тогава? – запита Мак, като видя, че кралят няма да продължи сам.

Фердинанд сякаш се реши.

– Едно от първите качества на всеки генерал е да бъде храбър, нали?

– Безспорно.

– В такъв случай вие сте храбър, така ли?

– Господарю!

– Сигурен сте, че сте храбър, нали?

– О!

– Добре, но аз не съм сигурен, че съм храбър.

Кралицата се изчерви до уши; Мак загледа учудено краля. Министрите и съветниците, които знаеха безочливостта на краля, се усмихнаха; нищо, изхождащо от странната личност, именувана Фердипапд, не можеше да ги учуди.

– Възможно е все пак – продължи кралят – да се мамя и да съм храбър, без да подозирам. Ще видим.

След това се обърна към своите съветници, министри и генерали.

– Господа – каза той, – чухте ли бойния план на барона?

Всички потвърдиха с кимване.

– Одобрявате ли го, Ариола?

– Да, господарю – отговори министърът на войната.

– Одобряваш ли го, Пинятели?

– Да, господарю.

– А ти, Коли?

– Да, господарю.

– Ти, Паризи?

– Да, господарю.

Най-после, като се обърна към кардинала, който стоеше малко

настрана през цялото време на съвещанието:

– А вие, Руфо? – запита Фердинанд.

Кардиналът не отговори.

Мак посрещаше всяко одобрение с усмивка; и погледна учудено този духовник, който не бързаше да одобри плана му пред другите присъстващи.

– Може би – обади се кралицата – синьор кардиналът е изготвил друг, по-добър?

– Не, ваше величество – отвърна кардиналът, без да се смути, – защото не знаех, че войната е толкова близка, а пък и никой не ми е направил честта да поиска моето мнение.

– Ако ваше преосвещенство – каза насмешливо Мак – има да направи някакви възражения, аз съм готов да ги изслушам.

– Не бих се осмелил да изкажа мнението си без разрешението на ваше превъзходителство – отговори извънредно учтиво Руфо. – Но щом ваше превъзходителство ми разрешава...

– О, говорете, говорете, ваше високопреосвещенство – каза със смях Мак.

– Ако съм разбрал добре замислите на ваше превъзходителство – започна Руфо, – ваше превъзходителство си поставя следната цел в бойния план, който ми направи честта да изложи пред нас...

– Да видим целта ми – каза Мак, като сметна, че и той е намерил човек, с когото да се подиграва.

– Да, пека видим – обади се и Фердинанд, убеден предварително в победата на кардинала по простата причина, че кралицата го ненавиждате.

Кралицата тупна нетърпеливо с крак; кардиналът забеляза това движение, но не му обърна никакво внимание; знаеше лошите чувства на кралицата и твърде малко се вълнуваше от тях; затова продължи съвършено спокойно:

– Като разтяга фронта си, ваше превъзходителство се надява благодарение на голямото си числено превъзходство да зад-мине двата фланга на французите, да ги обгради, да тласне корпусите им едни върху други, да все сред тях смут и тъй като пътят за отстъпление през Тоскана ще им бъде отрязан, да ги унищожи или да ги вземе в плен.

– Да бях ви обяснявал мисълта си, нямаше да я разберете по-добре, ваше високопреосвещенство – каза възхитено Мак. – Ще ги взема в плен от първия до последния и да не ми е името Карл Мак, ако някой французин се върне във Франция да занесе вест за своите другари.

Имате ли някакво по-добро предложение?

– Ако ме бяха питали – отговори кардиналтът, – бих предложил нещо друго.

– Какво бихте предложили?

– Бих предложил неаполитанската армия да се раздели само на три корпуса. Бих съсредоточил двадесет и пет до тридесет хиляди души между Чети и Терни. Бих изпратил дванадесет хиляди по виа Емилиана, за да се бият с лявото крило на французите, десет хиляди в Понтийските блата, да се сражават с дясното им крило. Най-после бих изпратил осем хиляди в Тоскана; и с едно върховно усилие, в което бих вложил цялата енергия, на която съм способен, бих се опитал да пробия неприятелския център, да нападна във фланг двете му крила и да им попреча да си помагат взаимно. През това време тосканският легион, съставен от всички бойци, които страната може да даде, би прекосил страната, за да се приближи към нас и да ни помогне според обстоятелствата. Това би позволило на младата и неопитна неаполитанска войска да действа с големи части и би й вдъхнало самоувереност. Ето – каза Руфо – какво бих предложил. Но аз съм само един жалък духовник, затова се прекланям пред опитността и гения на генерал Мак.

След тези думи кардиналтът, който се бе приближил до масата, за да посочи върху картата предвижданията от него действия, се отдръпна назад, за да покаже, че изоставя разискването.

Генералите се спогледаха изненадано; очевидно беше, че Руфо дава отлично мнение. Като разпиляваше неаполитанската армия и я разделяше на много малки отряди, Мак излагаше тия части на опасността да бъдат разбити поотделно дори от малоброен неприятел. Руфо, напротив, предлагаше план, напълно защитен от подобна опасност.

Мак прехапа устни; чувстваше колко предложеният план превъзхожда неговия.

– Ваше високопреосвещенство – каза той, – кралят е все още свободен да избира между вас и мене, между вашия план и моя. Може би всъщност – добави той, като се смееше само с крайчеца на устните си, – за да се води една така наречена свещена война Пиер Отшелника¹²¹ е по-подходящ от Годфроа Буйонски.

Кралят не знаеше какви хора са Пиер Отшелника и Годфроа Буйонски; но макар и да се надсмиваше на Мак, не желаше да предизвика

121. Пиер Отшелника – събирал участници за първия кръстоносен поход (1050–1115). Б.пр.

недоволството му.

– Какво приказвате, драга генерале! – извика той. – Лично аз намирам вашия план отличен, а видяхте какво е мнението и на присъстващите господа – всички го одобриха. Аз го одобрявам от начало до край и не желая да променя нито един преход в него. Ето ни армията. Ето пи главнокомандващ. Добре, много добре. Липсват ни само пари. Слушай, Коредино – продължи кралят, като се обърна към министъра на финансите. – Ариола ни представи хората си, ти ни покажи сега парите.

– Ех, господарю – отговори този, към когото кралят така ненадейно се обърна, – ваше величество знае много добре, че разходите по въоръжаването и обличането на войската окончателно изпразниха държавните каси...

– Лоша вест, Коредино, лоша вест. Постоянно чувам да се казва, че парите са жизненият нерв на войната. Чувате ли, мадам? Нямаме пари!

– Господарю – отговори кралицата, – и парите ще бъдат налице, както са налице войската и главнокомандващият. Засега вече имаме на разположение един милион лири стерлинги.

– Я гледай! – каза кралят. – А кой е алхимикът, притежаващ щастливата способност да фабрикува злато? Това е много интригуващо.

– Ще имам честта да ви го представя, господарю – заяви кралицата и тръгна към вратата, откъдето бе въвела вече генерал Мак.

– Дали ваша светлост – обърна се тя към някакво още невидимо лице – ще има добрината да потвърди пред краля това, което имах чест да му съобщя, именно че не ще му липсват пари, за да воюва с якобинците?

Всички погледи се насочиха към вратата, където Нелсън се появи сияещ, а зад него се губеше като райско видение сянката на Ема Лайона, току-що заплатила с една целувка предаността на Нелсън и паричната помощ на Англия.

XXIV ОСТРОВ МАЛТА

Появата на Нелсън в подобен момент беше знаменателна; злият ге­ний на Франция идваше да присъства лично на съвета в Неапол и да подкрепи с всемогщото си злато лъжите и предателството на Каролина.

Всички тук, освен генерал Мак, пристигнал, както казахме, през нощта, познаваха Нелсън; кралицата пристъпи към генерала, улови го за ръка, поведе бъдещия победител при Чивита Кастелана към победителя при Абукир и каза:

– Представям сухопътния герой на морския герой.

Нелсън не бе особено поласкан от комплимента; но беше в толкова добро настроение, че не се почувства засегнат от сравнението, при все че то беше изгодно само за съперника му; той се поклони учтиво на Мак, после се обърна към краля:

– Господарю, щастлив съм да съобщя на ваше величество и на неговите министри, че имам пълномощия от моето правителство да преговарям от името на Англия по всички въпроси, отнасящи се до войната с Франция.

Кралят се почувства попаднал в клопка; докато той бе спал, Каролина го бе вързала като Гъливер в страната на лилипути-те; оставаше му само да не прояви недоволството си; но той се опита все пак да се вкопчи за последното възражение, което му хрумна:

– Ваша светлост чу – каза той – за какво става дума, а нашият министър на финансите, като знаеше, че тук сме все приятели и между приятели няма тайни, ни призна откровено, че няма пари в касите; тогава аз заявих: без пари е невъзможно да се воюва.

– И ваше величество даде както винаги доказателство за голямата си мъдрост – отговори Нелсън. – Но ето за щастие пълномощията от министър Пит, които ми дават възможност да оправа това безпаричие.

И Нелсън сложи на заседателната маса пълномощието, което гласеше:

„При пристигането си в Неапол лорд Нелсън, Нил ски барон, е упълномощен да се споразумее със сър Уилям Хамилтън, наш посланик при двора на Двете Сицилии, за поддържане на

височайшия ни съюзник във всички нужди, в които би го въвлякла една война с френската република.

У. Пит

Лондон, 7 септември 1798 година.“

Ектън преведе на краля тия няколко реда от Пит, а Фердинанд повика при себе си кардинала като опора срещу новопоявилия се съюзник на кралицата.

– И ваша светлост – запита кралят – може, както каза кралицата, да постави на наше разположение?...

– Един милион лири стерлинги – отговори Нелсън.

Фердинанд се обърна към Руфо, сякаш искаше да го запита колко прави един милион лири стерлинги.

Руфо отгатна въпроса.

– Около пет и половина милиона дуката – каза той.

– Хм! – промълви кралят.

– Тази сума – добави Нелсън – е само първоначална помощ, предназначена за сегашните нужди.

– Но докато вие съобщите на вашето правителство да ни изпрати сумата, докато то пи я изпрати, докато пай-после тя пристигне в Неапол, може да мине доста дълго време. Ние сме в есенното равенство и не ще бъде прекалено, ако предвидим месец и половина за отиване и връщане на кораба. През тия шест или дори четири седмици французите ще имат достатъчно време да дойдат в Неапол!

Нелсън се готвеше да отговори, но кралицата го изпревари:

– Ваше величество може да бъде спокоен по този въпрос – каза тя. – Французите не са в състояние да започнат война с вас.

– Междувременно ни я обявиха – възрази Фердинанд.

– Кой ни я обяви?

– Посланикът на републиката. Ей богу, човек би казал, че ви съобщавам новина.

Кралицата се усмихна презрително.

– Гражданинът Гара много избърза – каза тя. – Той щеше да почака още малко или изобщо нямаше да ни обяви война, ако бе узнал състоянието на генерал Шанпионе в Рим.

– А вие познавате това състояние по-добре, отколкото го е знаел самият посланик, така ли, мадам?

– Така мисля.

– Получавате съобщения от щаба на републиканския генерал?

- Не бих се доверявала на съобщения от чужденци, господарю.
- Тогава сведенията ви са от самия генерал Шанпионе?
- Именно! Ето писмото, което посланикът на републиката би получил тази сутрин, ако не бе избързал да замине снощи.

И кралицата извади от плика писмото, което нейният полицаи Паскуале ди Симоне бе отнел предната вечер от Салвата Палмиери и бе предал на Каролина в тъмната стая; след това го подаде на краля.

Фердинанд го погледна бегло.

– Писмото е на френски – заяви той с тон, с който би казал: „Писмото е на еврейски.“

И го предаде на Руфо, защото само на него имаше доверие.

– Господин кардинал – каза той, – преведете ни това писмо на италиански.

Руфо взе писмото и сред най-дълбока тишина прочете следните редове:

„Гражданино посланик,
пристигнах само преди няколко дни в Рим, но смятам за свой дълг да Ви уведомя в какво състояние, се намира армията, която съм призван да командвам, за да можете по точните указания, които ще Ви дам, да определите поведението си към вероломния двор, който, подтикван от Англия, вечната наша неприятелка, очаква само удобен момент, за да ни обяви война...“

При последните думи кралицата и Нелсън се спогледаха усмихнато. Нелсън не разбираше нито френски, нито италиански; но писмото му беше по всяка вероятност предварително преведено на английски.

Руфо продължи, без да спира четенето поради този епизод:

„Преди всичко армията, която брой на книга тридесет и пет хиляди души, е в действителност само от осем хиляди, които нямат нито обуца, нито дрехи, нито храна, а от три месеца не са получили нито петак заплата. Тези осем хиляди души имат само сто и осемдесет хиляди патрона, което прави по петнадесет изстрела на човек. Нито един пункт няма запаси дори от барут и в Чивита Векия не можах да дам нито един изстрел срещу някакъв берберски кораб, дошъл да разузнава по крайбрежието...“

– Чувате ли, господарко? – запита кралицата.

– Да, чувам – отговори кралят. – Продължавайте, господин

кардинале.

Кардиналът продължи:

„Имаме само пет оръдия и още пет на склад. Липсата на пушки е такава, че не можах да въоръжа две дружини доброволци, за да ги използвам срещу въстаниците, които ни обкръжават отвред...“

Кралицата погледна отново Мак и Нелсън.

„Крепостите ни не са в по-добро състояние от арсеналите; в нито една оръдията и снарядите не са от еднакъв калибър; в някои има оръдия, а няма снаряди; в други има снаряди, но няма оръдия. Това печално положение ми обяснява инструкциите на Директорията, които Ви предавам, за да се съобразявате с тях:

«Да се отблъсне с оръжие всяко враждебно нападение, насочено против римската република и да се пренесе войната на неаполитанска територия, но само ако неаполитанският крал приведе в действие своите отдавна оповестени намерения за нахлуване...»“

– Чувате ли, господарко? – запита кралицата. – С осем хиляди души, пет оръдия и сто и осемдесет хиляди патрона, струва ми се, че няма защо да се страхуваме много от тази война.

– Продължавайте, преосвещенейши – каза кралят и потърка ръце.

– Да, продължавайте – намеси се и кралицата – и ще видите какво мисли самият френски генерал за своето положение.

„Обаче – продължи кардиналът – със средствата, които имам на свое разположение, е лесно да разберете, гражданино посланик, че не бих могъл да отблъсна едно враждебно нападение, а още по-малко да пренеса войната на неаполитанска територия...“

– Успокоихте ли се, господарю? – попита кралицата.

– Хм! – промълви кралят. – Да чуем докрай.

„Следователно най-настойчиво Ви препоръчвам, гражданино посланик, да поддържате, доколкото достойнството на Франция позволява, добро разбирателство между републиката и двора на Двете Сицилии и да укротите с всички възможни средства нетърпението на неаполитанските патриоти; всяко движение,

настъпило, преди да изминат три месеца, тоест преди времето, което ми е необходимо, за да реорганизирам армията си, би било преждевременно и неизбежно ще завърши с неуспех.

Моят адютант, сигурен човек, с изпитана смелост, роден в държавата на неаполитанския крал, говори не само италиански, но и неаполитанското наречие; той е натоварен да Ви предаде това писмо и да се срещне с водачите на републиканската партия в Неапол. Изпратете го обратно колкото е възможно по-скоро с подробен отговор, в който ще ми изложите точно Вашето положение пред двора на Двете Сицилии.

Братски Ваш

Шанпионе

18 септември 1798^а

– Е, добре, господарю – каза кралицата, – ако се бяхте успокоили само наполовина, ето кое трябва да ви успокои напълно.

– По един пункт да, мадам, но по друг – не.

– О, разбирам. Имате предвид републиканската партия, в чието съществуване толкова мъчно повярвахте. Е добре, ваше величество вижда, че тя не е само призрак – тя съществува, щом трябва да се укроти и щом самите якобинци дават такъв съвет.

– Но как, дявол да го вземе, можахте да се сдобите с това писмо? – запита кралят, като го взе от ръцете на кардинала и започна да го разглежда с любопитство.

– Това е моя тайна, ваше величество – отговори кралицата, – и ще ми позволите да я запазя. Но аз прекъснах, струва ми се, негова светлост лорд Нелсън тъкмо когато той се готвеше да отговори на въпроса, който му зададохте.

– Аз казах, че през септември и октомври морето е бурно и ще ни трябват може би един месец или шест седмици, за да получим от Англия парите, от които имаме нужда, колкото е възможно по-скоро.

Искането на краля бе преведено на Нелсън.

– Господарю – отговори той, – тази възможност е предвидена и вашите банкери, господа Бейкър, баща и син, ще ви изплатят чрез своите месински представители чека от един милион лири стерлинги, написан от сър Уилям Хамилтън и подписан от мене. Ваше величество ще трябва само поради високия размер на сумата да ги уведоми предварително.

– Добре, добре – заяви кралят, – кажете на сър Уилям да напише чека, подпишете го, предайте ми го, а пък аз ще се разбера с двамата

Бейкър.

Руфо прошепна нещо на ухото на краля.

Фердинанд кимна.

– Но моята добра съюзница Англия – каза той, – колкото и добра приятелка да е на кралството на двете Сицилии, не дава парите си току-така – познавам я аз. Какво иска срещу този милион лири стерлинги?

– Нещо съвсем просто, което не ощетява ни най-малко ваше величество.

– Какво?

– Англия иска само, когато флотът на негово величество английския крал, започнал блокадата на Малта, отнеме острова от французите, ваше величество да се откаже от правата си върху този остров, за да може негово величество английският крал, който няма в Средиземноморието други владения освен Гибралтар, да превърне Малта в почивен и снабдителен пункт за английските кораби.

– Добре! Ще я отстъпя лесно – Малта не е мое притежание, а на ордена.

– Да, господарю, но след завземането на Малта орденът ще бъде разтурен – забеляза Нелсън.

– А щом бъде разтурен – побърза да каже Руфо, – Малта се връща към короната на Двете Сицилии, защото островът е бил даден от Карл Пети, в качеството му на Арагонски престолонаследник, на рицарите хоспиталиери, току-що изгонени от Родос в 1535 година от Сюлейман II. Но ако при нуждата от една база в Средиземно море Англия плати за Малта само двадесет и пет милиона франка, това не е никак скъпо за нея.

Щяха да започнат може би обсъждането на този въпрос, когато в двора се чу за трети път ловен сигнал със същото неочаквано и поразително действие като първите два. Кралицата размени с Мак и Нелсън поглед, сякаш искаше да им каже: „Бъдете спокойни, зная какво значи това.“ Но кралят не знаеше, изтича до прозореца и го отвори още преди края на сигнала. Рогът оповестяваше, че подгоненият елен е към края на силите си.

– Слушайте – извика разгневен той, – ще ми обясните ли най-после какво означават тези три нещастни сигнала?

– Означават, че ваше величество може да тръгне, щом пожелае – отговори лакеят отвън. – Ваше величество може да е сигурен, че не ще излезе напразно – глиганите са отбити от пътя им.

– Отбити ли? – повтори кралят. – Глиганите са отбити?

– Да, господарю, цяло стадо от петнадесет глигана.

– Петнадесет глигана! ...Чувате ли, мадам – извика кралят, като се обърна към Каролина. – Петнадесет глигана! Чувате ли, господа? Петнадесет глигана! Чуваш ли, Юпитер? Петнадесет! Петнадесет! Петнадесет!

После се обърна отново към този, който свиреше с рога:

– А не знаеш ли, нещастнико – викна отчаяно той, – че днес няма лов?

Кралицата пристъпи към него.

– Защо да няма днес лов, господарю? – запита с очарователна усмивка тя.

– Защото, мадам, след писмото, което ми писахте нощес, аз го отложих.

И се обърна към Руфо, за да го посочи сякаш за свидетел, че запоедта е била дадена пред него.

– Възможно е, ваше величество, но аз – продължи кралицата – помислих колко ще ви огорчи лишаването от това удоволствие и като предположих, че съветът ще приключи рано и ще ви остави време за лов през част от деня, пресрещнах лакея и му казах, че се отменя само часа на тръгването – вместо девет ще бъде в единадесет. Часът е вече единадесет, съветът завърши, глиганите са отбити от пътя им, нищо не пречи на ваше величество да отиде на лов.

Докато кралицата говореше, лицето на краля все повече и повече се проясняваше.

– Ах, мила учителко! – припомняме си, че в мигове на приятелско отношение Фердинанд се обръщаше към Каролина с това име. – Ах, мила учителко! Вие заслужавате да заместите не само Ектън като министър-председател, но и херцог Дела Саландра като пръв кралски ловец. Правилно казахте: съветът приключи, вие имате и сухопътен, и морски главнокомандващ, ще имаме пет-шест милиона дуката, на които не разчитахме. Всичко, каквото направите, ще бъде направено добре; искам от вас само едно – да не тръгвате на война преди императора. Ей Богу, напълно съм склонен да воювам: изглежда, че наистина съм бил храбър... Довиждане, мила учителко! Довиждане, господа! Довиждане, Руфо!

– А Малта, господарю? – попита кардиналът.

– Да правят каквото искат с Малта. От двеста шестдесет и три години минавам без нея, ще мина и занаяред. Една жалка скала, която става за лов само два пъти през годината, когато прелитат пдпдъците,

където не расте дори ряпа, а всичко трябва да се внася от Сицилия! Нека вземат Малта и да ме отгърват от якобинците, не им искам нищо друго... Петнадесет глигана! Дръж, Юпитер, дръж!

И кралят излезе, като подсвиркваше четвърти сигнал:

– Милорд – обърна се кралицата към Нелсън, – можете да пишете на вашето правителство, че за отстъпването на Малта на Англия не ще има никакви пречки от краля на Двете Сицилии.

После се обърна към министрите и съветниците.

– Господа, кралят ви благодари за добрите съвети, които му дадохте. Заседанието на съвета се прекратява.

И като се сбогува с общ поклон към всички, отправяйки насмешлив поглед към Руфо, тя се прибра в покоите си, последвана от Мак и Нелсън.

XXV

ДОМАШНАТА ОБСТАНОВКА НА ЕДИН УЧЕН

Беше девет часа сутринта; въздухът, пречистен от нощната буря, беше чудно бистър; рибарските лодки браздяха безшумно залива между небесната и морската синева и от прозореца на трапезарията, към който ту се приближаваше, ту се отдалечаваше, рицарят Сан Феличе би могъл да види и да преброи като бели точки къщите, изпъстрили на седем мили оттук мрачния склон на Анакапри, ако в този момент не го занимаваха две неща: преди всичко мнението, изказано от Бюфон в „Епохи на природата“ – което му се струваше рисковано, – че земята се е отделила от слънцето при сблъскване с комета; след това неопределеното безпокойство, причинено от продължителния сън на жена му. За пръв път след женитбата им на излизане от кабинета си в осем часа сутринта той не намери Луиза да приготвя кафе, хляб, масло, яйца и плодове – неговата обичайна утринна закуска, споделяна с младежка охота от тази, която я приготвяше и поднасяше с двойното внимание на почтителна дъщеря и нежна съпруга.

След закуската, а това значеше към десет часа сутринта, с неизменната си точност, когато не беше погълнат от някаква прекалено силна научна или нравствена грижа, рицарят целуваше Луиза по челото и тръгваше към библиотеката и – ако времето не е много лошо – изминаваше пътя дотам винаги пеша както за удоволствие и разсейване, така и за да изпълни здравните препоръки на приятеля си Чирило; пътят от Мерджелина до кралския дворец беше навярно километър и половина.

Там именно живееше шест месеца през годината престолонаследникът; останалите шест месеца прекарваше в Ла Фаворита или в Каподимонте; през тези шест месеца една от каляските му беше на разположение на Сан Феличе.

Когато пребиваваше в кралския дворец, принцът неизменно слизаше към единадесет часа в своята библиотека и намираще библиотекаря си кацнал на някоя стълба да търси рядка или нова книга. Щом забележеше принца, Сан Феличе си даваше вид, че иска да слезе, но принцът не му позволяваше да прекъсва заниманието си. Между учения на стълбата и ученика в креслото започват разговор, почти винаги на литературна или научна тема. Между дванадесет и дванадесет и половина принцът си отиваше. Сан Феличе слизаше от стълбата, за да го изпрати

до вратата, изваждаше часовника си, оставяше го на бюрото – да не изгуби представа за времето, към което лесно би го увлякла работата, защото той я обичаше. В два без двадесет рицарят прибираше книгата си в чекмеджето, заключваше го, поставяше часовника в малкия си джоб, вземаше шапката си, но не я слагаше, докато напусне двореца, от почителност, каквато в онова време истинските роялисти проявяваха към всичко, свързано с кралската власт. Понякога, ако се случеше да е разсеян, отиваше гологлав от двореца до дома си и почукваше два пъти на вратата, почти винаги точно когато стенният часовник удряше два часа.

Луиза или му отваряте сама, или го чакаше вече на входната площадка.

Обедът беше всякога готов; сядаха на трапезата; през време на обеда Луиза разказваше какво е правила, кой е идвал, какво се е случило наоколо. Рицарят разправяше от своя страна какво е видял по пътя, какво ново е научил от принца, какво е успял да долови от политиката, която го занимаваше твърде малко, а Луиза – не особено много. След обеда, според настроението си, Луиза или седяте пред клавесина, или вземаше китарата, за да запее някоя весела песен от Санта Лучия или някоя тъжна сицилианска мелодия; понякога двамата съпрузи отиваха да се разхождат пеша по живописното шосе за Паузилипе или с кола до Баньоли и Пуцоле; при тия разходки Сан Феличе все намираще да разправи някой исторически анекдот, да изкаже интересни наблюдения, при което огромната начетеност му позволяваше никога да не се повтаря и винаги да очарова.

Прибираха се късно; нарядко се случваше да не дойде на гости някой приятел на Сан Феличе или приятелка на Луиза, за да прекарат вечерта лете под палмата, където поставяха маса, зиме в салона. От мъжете идваше много често – ако не е в Санкт-Петербург или Виена – Доменико Чимароза, авторът на „Хорации и Курации“, „Тайният брак“, „Италианката в Лондон“, „Импресариото в затруднение“. Именитият маестро предлагаше на Луиза да изпълни още неизвестни арии от неговите опери и намираще, че тя има не само отлична школовка, която дължеше отчасти на него, но и свеж, бистър глас, без фиоритури, какъвто се среща толкова нарядко в театъра; понякога идваше един млад художник, много даровит, с очарователен ум, голям музикант, който свиреше отлично на китара; наричаше се Вита-лиани, като младежа, загинал с другите двама – Емануеле ди Део и Галиани – жертвите на първата реакция. И най-последно, твърде нарядко наистина, защото многобройната клиентела не му оставяше време, добрият доктор Чироло, с когото се

срещнахме вече два-три пъти и ще има да се срещаме още. Почти всяка вечер, когато беше в Неапол, идваше и херцогиня Фуско. Идваше често и една във всяко отношение забележителна жена, съперница на мадам Дьо Стал¹²² като публицистка и импровизаторка – Елеонора Фонеска Пиментеле, ученичка на Метастаз¹²³, който ѝ бе предрекъл славно бъдеще още когато тя беше дете. Понякога идваше и съпругата на един учен, колега на Сан Феличе: синьора Бафи, която също като Луиза нямаше и наполовина годините на своя съпруг, но все пак го обичаше, както и Луиза обичаше рицаря. Тези вечерни гостувания траеха до единадесет часа, рядко по-късно. Разговаряха, пееха, рецитираха стихове, ядяха сладолед и сладки. Понякога, при хубава вечер и спокойно море, когато луната обсипваше залива със сребърни искри, слизаха в лодка и от морето се понасяха към небето прекрасни песни, вълшебни мелодии, от които добрият Чимароза изпаднаше във възторг, или изправена като древна прорицателка, Елеонора Пиментеле пращаше към ветреца, развял дългите ѝ черни коси, спуснати върху скромната гръцка туника, стихове, напомнящи Пиндар¹²⁴ или Алкей¹²⁵.

На другия ден се подновяваше същият живот със същата точност; нищо не го смущаваше, нито разстройваше.

Защо тогава Луиза, която бе намерил дълбоко заспала, когато се бе върнал в седем часа сутринта, не бе излязла от стаята си до девет часа, а на всички въпроси на рицаря Джованина отговаряше:

– Синьората спи и помоли да не я събуждаме.

Когато часовникът удари девет и четвърт, рицарят не устоя на безпокойството и се готвеше вече да почука на вратата на Луиза, но в същия миг жена му се появи на прага на трапезарията с малко уморен поглед, леко пребледняла, но по-очарователна може би от всеки друг път.

Сан Феличе тръгна към нея с намерение да я смърми и затова, че се е успала, и за тревогата, която му бе причинила; но като видя кротката, ясна усмивка да озарява като утринен лъч очарователното ѝ лице, той само я загледа, усмихна се, взе в две ръце главата ѝ, целуна я по челото и каза с митологическа любезност, която в ония дни беше все още на мода:

– Съпругата на стария Титон¹²⁶ се забави, за да се преобрази в

122. Жермен дьо Стал – френска писателка (1766–1817). Б.пр.

123. Метастаз, Пиетро – италиански поет (1698–1782). Б.пр.

124. Пиндар – гръцки лирик от V в. пр.н.е. Б.пр.

125. Алкей – гръцки лирик от VI в. пр. н.е. Б.пр.

126. Титон – брат на последния троянски цар, превърнат в щурец (гр. мит). Б.пр.

любовница на Марс¹²⁷!

Бурна червенина обля лицето на Луиза, която склони глава до сърцето на рицаря, като че искаше да намери убежище до гърдите му.

– Сънувах ужасни сънища тази нощ, приятелю – отговори тя, – и се поразстроих от тях.

– А дали тези ужасни сънища са ти отнели и апетита заедно със съня?

– Страхувам се, че са го отнели – каза Луиза, докато седеше пред масата.

Тя направи усилие да хапне, но не можа: струваше ѝ се, че желязна ръка е стиснала гърлото ѝ.

Съпругът ѝ я гледеше учудено, а тя усещаше как се изчервява и пребледнява под този по-скоро разтревожен, отколкото изпитателен поглед, когато някой почука три пъти през равни промеждутъци на градинската врата.

Който и да идваше, беше добре дошъл за Луиза; защото щеше да отвлече рицаря от безпокойството му и да спаси нея от затруднението.

Затова стана бързо и отиде да отвори.

– А къде е Нина? – запита Сан Феличе.

– Не зная – отговори Луиза, – може би е излязла.

– По време на закуска? Когато знае, че господарката ѝ е болна? Невъзможно, миличка!

Почука се повторно.

– Позволете да отида да отворя – каза Луиза.

– Не, ще отида аз – ти не си добре, уморена си. Искам да не се движиш!

Рицарят казваше понякога искам, но така меко, с толкова нежно изражение, че това искам прозвучаваше всякога като молба на баща към дъщеря, не като заповед на съпруг към съпругата му.

Луиза остави рицаря да слезе да отвори сам градинската врата; но неспокойна при всяко ново обстоятелство, което би могло да събуди у мъжа ѝ подозрения за случката през миналата нощ, тя изтича до прозореца, надвеси се навън и макар че не можа да познае кой е, видя един възрастен мъж с голяма шапка да разглежда с внимание, от което тя потрепера, вратата, където се бе облягал Салвата, и прага, където бе паднал.

Вратата се отвори, мъжът влезе, но Луиза пак не го позна.

127. Марс – бог на войната у древните римляни. Б.пр.

По зарадвания глас на рицаря, който канеше госта да го последва, Луиза разбра, че е някой приятел.

Много бледа и развълнувана, тя се върна на мястото си до масата. Съпругът ѝ влезе, като въведе пред себе си Чирило.

Тя си откъсна. Чирило много я обичаше, обичаше го и тя, защото той беше някога лекар на княз Караманико и говореше често за него с любов и почит – при все, че не знаеше роднинството му с Луиза.

Затова, щом го зърна, тя стана и ахна от радост; никакво зло не можеше да ѝ се случи от страна на Чирило.

Уви! Много пъти през нощта, която бе прекарала почти изцяло до леглото на ранения, тя бе мислила за добрия лекар и тъй като нямаше доверие в знанията на Нано, десетина пъти едва се сдържаше да не изпрати Микеле да го повика; но не посмя да изпълни това си желание. Какво ще си помисли Чирило, като узнае, че е скрила от съпруга си ужасното произшествие, станало пред очите ѝ, и как ще прецени основанията, които тя смяташе, че има, за да запази пълно мълчание по тази случка?

Но за нея беше не по-малко странен случай, довел Чирило, когото не бяха виждали отпреди няколко месеца, и то тъкмо на другата сутрин след нощта, когато присъствието му в този дом беше така желано.

Още с влизането си Чирило погледна Луиза; после, отстъпвайки пред поканата на Сан Феличе, приближи стол към трапезата, където съпрузите закусваха, и там по източен обичай, запазен в Неапол – първата станция към Изтока – Луиза му поднесе чаша турско кафе.

– То се знае! – каза Сан Феличе, като сложи ръка върху коляното на госта. – Само защото идвате в девет и половина сутринта, ще ви простим това, че ни изоставихте толкова време. Можехме двадесет пъти да умрем, драги приятелю, преди да узнаем дали и вие не сте умрял!

Чирило погледна Сан Феличе също така внимателно, както бе погледнал жена му. Но ако у нея откри тайнствените следи на една изпълнена с вълнения тревожна нощ, у него видя само чистосърдечната ведрина на безгрижно щастие.

– Радвате се, значи – обърна се той към Сан Феличе, – да ме видите тази сутрин, така ли, драги рицарю?

Той наблегна върху двете думи с подчертана преднамереност.

– Винаги се радвам да ви видя, драги докторе, и сутрин, и вечер, и вечер, и сутрин, но тази сутрин наистина се радвам повече от всеки друг път.

– По какъв повод? Обяснете.

– По два повода... но изпийте кафето си... За него не попаднахте навреме, не е правено от Луиза... Ленивката стана... в колко часа? Отгатнете.

– Фабиано! – каза Луиза и се изчерви.

– Виждате ли? Сама се засрами!... В девет часа.

Чирило забеляза изчервяването на Луиза, последвано от смъртно пребледняване.

Без да знае още поводите за това вълнение, Чирило съжали горката жена.

– Искали сте да ме видите по два повода, драги Сан Феличе... Какви са те?

– Най-напред – отвърна рицарят, – представете си, че донесох вчера от дворцовата библиотека „Епохите на природата“ от господин граф Дьо Бюфон. Принцът е изписал книгата тайно, защото тя е забранена от цензурата: може би – не зная дали не греша, – може би защото не е в съгласие с Библията.

– О, това ми е съвсем безразлично – отговори със смях Чирило, – стига да е в съгласие със здравия разум.

– Да не би и вие да смятате като него – извика рицарят, – че земята е къс от слънцето, отцепен при сблъскване с комета?

– Не, драги рицарю, както не мисля, че зараждането на живите същества става чрез органически молекули, слепени във вътрешни форми. И това е теория на същия автор, според мене, не по-малко безсмислена от първата.

– Слава Богу! Не съм тогава такъв невежа, за какъвто се мислех!

– Вие ли, драги приятелю? Та вие сте най-ученият човек, когото познавам.

– Ох, ох! Драги докторе, говорете по-тихо, да не ви чуят, че казвате такава глупост. Разбрахме се значи, нали? Няма защо повече да се занимавам с това: земята не е част от слънцето... Единият въпрос следователно се изясни, а тъй като той беше по-маловажният, поставих най-напред него; вторият е пред очите ви. Какво ще кажете за това лице?

И му посочи Луиза.

– Това лице е очарователно както винаги – отговори Чирило. – Само е малко уморено, малко пребледняло може би от уплахата, която мадам навярно е преживяла тази нощ.

Докторът наблегна върху последните думи.

– Каква уплаха? – запита Сан Феличе.

Чирило погледна Луиза.

– Не се ли е случило нещо тази нощ, което да ви уплаши, синьора?
– запита Чирило.

– Не, нищо, драги докторе.

И Луиза му отправи умотелен поглед.

– Тогава – отговори безгрижно той – вие просто не сте спали добре – нищо друго.

– Да – каза със смях Сан Феличе, – сънувала лоши сънища, а при това, когато се върнах нощес от английското посолство, тя спеше толкова добре, че влязох в стаята ѝ и я целунах, без да се събуди.

– В колко часа се върнахте от английското посолство?

– Към два и половина.

– Така – промълви Чирило. – Всичко е било свършено.

– Какво е било свършено?

– Нищо – отвърна Чирило. – Просто тази нощ са убили човек пред вашата врата...

Луиза стана по-бяла от батистения си пеньоар.

– Но – продължи Чирило – тъй като убийството е станало към полунощ и мадам е спяла по това време, а вие сте се прибрали в два и половина, нищо не сте разбрали, пали?

– Не, от вас чувам. За нещастие убийство по неаполските улици не е нещо рядко, особено в Мерджелина, която е едва осветена и където всички си лягат вечер в девет часа... Да! Сега разбирам защо идвате толкова рано.

– Именно, приятелю, исках да узная, дали това убийство, нещо по-сериозно от обикновено произшествие, не е смутило дома ви, като е станало под вашите прозорци.

– Никак, както виждате... Но вие как узнахте за него?

– Минавах покрай вас тъкмо по време на случката. Докато се е защитавал – изглежда че е бил много як и силен мъж, – убитият е убил двама полицаи и ранил още двама.

Луиза поглъщаше жадно всяка дума от устата на доктора; всички тези подробности, които човек не забравя, ѝ бяха неизвестни.

– Какво? – запита Сан Феличе, като повиши глас. – Полицаи ли са били убийците?

– Под командата на Паскуале ди Симоне – отговори Чирило, издигайки глас до тона на рицаря.

– Нима вярвате на тия клевети? – попита Сан Феличе.

– Принуден съм да вярвам.

Чирило улови Сан Феличе за ръка и го отведе до прозореца.

– Виждате ли – посочи с пръст той – отвъд Лъвовата чешма, пред вратата на ъгловата къща между улицата и площада, ковчега с четирите свещи?

– Да.

– В него се намира трупът на един от ранените полицаи. Той умря в ръцете ми и ми разказа всичко, преди да издъхне.

Чирило се обърна внезапно, за да се увери какво въздействие са оказали върху Луиза току-що изречените думи.

Тя стоеше и изтриваше с кърпичка потта от челото си.

Разбра, че всичко досега бе казано за нея. Усети, че губи сили и се отпусна на стола си със склучени ръце.

Чирило ѝ даде знак, че разбира, и я успокои с поглед.

– И така, драги рицарю – каза той, – аз съм много доволен, загдето всичко е минало *in partibus*¹²⁸, без нито вие, нито мадам да видите или да чуете нещо. Но тъй като мадам все пак не е добре, ще ми позволите да я поразпитам, нали, и да ѝ оставя някаква рецепта? А лекарите задават обикновено неудобни въпроси и дамите имат всякога, когато става дума за здравето им, някакви тайни или просто се стесняват и се изказват само на четири очи, затова ще ми позволите да отведа мадам до стаята ѝ, за да я разпитам свободно.

– Излишно е, драги докторе – часовникът вече удари десет. Закъснял съм с двадесет минути. Останете с Луиза и я изповядайте основно. Аз отивам в библиотеката... Да не забравя, знаете ли какво се случи нощес в английското посолство?

– Да, поне донякъде.

– То ще предизвика големи събития. Уверен съм, че принцът ще слезе днес по-рано от обикновено и може би дори ме чака. Вие ми съобщихте новини тази сутрин, а аз ще мога да ви кажа нещо ново довечера, ако наминете... Но колко съм простодушен! Насам човек не наминава, а идва само когато се заблуди... Мерджелина е неаполският северен полюс и аз самият съм сред ледени блокове.

След това целуна жена си по челото:

– Довиждане, миличка – каза той. – Разправи подробно всичко на доктора. Не забравяй, че здравето ти е моята радост, а животът ти е мой живот. Довиждане, драги докторе.

И като погледна стенния часовник:

– Десет и четвърт! – извика той. – Десет и четвърт вече!

128. *In partibus* (лат.) – настрана. Б.пр.

Вдигна към небето шапката и чадъра си и хукна по външните стълби.

Чирило го гледаше как се отдалечава; но не дочака излизането му от градината, а се обърна нетърпеливо към Луиза:

– Тук е, нали? – попита с дълбока тревога той.

– Да, да, да! – промълви Луиза и коленичи пред Чирило.

– Мъртъв или жив?

– Жив!

– Слава Богу! – извика Чирило. – А вие, Луиза... – Той я погледна с нежност и възхищение.

– Аз?... – запита все още разтреперана Луиза.

– Вие – каза Чирило, като я повдигна и притисна до сърцето си, – вие бъдете благословена.

Този път Чирило се отпусна на стола и изтри челото си.

XXVI ДВАМАТА РАНЕНИ

Луиза не разбираше нищо от току-що станалото. Отгатваше, че е спасила живота на човек, който е скъп за Чирило, и нищо повече.

Като видя как добрият лекар пребледня от изпитаното вълнение, тя му наля и подаде чаша студена вода, която той изпи наполовина.

– А сега – каза Чирило, като стана внезапно – да не губим нито минута. Къде е той?

– Там – отговори Луиза и посочи края на коридора. Чирило понечи да тръгне в указаната посока. Луиза го спря.

– Но... – започна колебливо тя.

– Но? – повтори Чирило.

– Изслушайте ме и най-после простете ми, приятелю – започна тя с гальовния си глас, като сложи ръце на раменете му.

– Слушам – отговори усмихнато Чирило. – Не е на умиране, нали?

– Не, слава Богу! Мисля дори, че е добре за такова състояние или поне беше така, когато го оставих преди два часа. Това именно исках да ви кажа, защото е от значение да го знаете, преди да отидете при него. Не смеех да изпратя за вас, защото сте приятел на съпруга ми, а по усет разбирах, че той не бива да узнае нищо. Не исках да поверя на лекар, комуто нямам доверие, една толкова важна тайна, защото в случая има важна тайна, нали, приятелю?

– Ужасна тайна, Луиза!

– Кралска тайна, нали? – продължи тя.

– Мълчете! Кой ви каза такова нещо?

– Самото име на убиеца.

– Знаехте ли го?

– Моят млечен брат Микеле позна Паскуале ди Симоне... Но оставете да довърша. Исках да ви кажа, че като не смеех да изпратя за вас, а не исках да потърся друг лекар освен вас, помолих едно лице, което беше случайно тук, да даде първа помощ на ранения...

– Има ли образование това лице? – запита Чирило.

– Не, но твърди, че знае някакви тайни, с които лекува.

– Шарлатанин значи.

– Не е. Простете, драги докторе, аз съм толкова смутена, че не зная какво говоря. Моят млечен брат Микеле, когото наричат Микеле ил

Пацо¹²⁹, познавате го, нали?

– Да, и в скоби казано, пазете се от него! Той е бесен роялист, пред когото не бих дръзнал да се покажа, ако бях остриган а ла Тит¹³⁰ или ако носех дълги, а не къси панталони: той приказва само за изгаряне и бесе-не на якобинците.

– Да. Но не е способен да издаде тайна, която засяга и мене.

– Възможно е. Хората от нашето простолудие са смесица от добро и зло, само че у повечето злото надделява над доброто. И така, вие казахте, че вашият млечен брат Микеле?...

– Под предлог да ми предскаже бъдещето – кълна ви се, приятелю, че хрумването беше негово, а не мое – ми доведе една албанска гледачка. Тя ми предсказа разни глупости, с една дума, беше вкъщи, когато прибрах нещастния младеж. Тя именно спря кръвта с билки, на които знаела свойствата, и му направи първата превръзка.

– Хм! – промълви неспокойно Чирило.

– Какво?

– Тя няма повод да изпитва лоши чувства към ранения, нали?

– Никакъв. Не го познава и изглеждаше, че се развълнува много от състоянието му.

– Не се страхувате следователно, че с цел да му отмъсти за нещо, е употребила отровни билки?

– Господи! – извика Луиза, като пребледня. – Вие ме подсещате за това, но не, невъзможно. Като оставим настрана извънредната му слабост, раненият изпита голямо облекчение, щом го превързаха.

– Тези жени – каза Чирило, сякаш говореше на себе си – наистина притежават понякога отлични тайни. В Средновековието, още преди науката да дойде от Персия с авиценовци¹³¹ и от Испания с авероевци¹³², те са били довереници на природата и ако медицината не беше толкова горда наука, щеше да признае, че дължи на тях някои от най-добрите си открития. Само че, скъпа Луиза – продължи той, като заговори отново на младата жена, – тия създания са диви, завистливи и за ранения ще бъде опасно вашата врачка да узнае, че друг лекар го лекува. Затова поста-райте се да я отстраните, за да го видя насаме.

– Тъкмо това мислех и аз, приятелю, това именно исках да ви кажа – отговори Луиза. – Сега, когато вече знаете всичко и сам предвидихте

129. Ил Пацо (ит.) – лудият. Б.пр.

130. А ла Тит – ниско остриган като римския император Тит. Б.пр.

131. Авицена – арабски философ и лекар от X в. Б.пр.

132. Авероев – арабски философ и лекар от XII в. Б.пр.

опасенията ми, да вървим! Вие ще влезете в съседна стая, аз ще отпратя Нано под някакъв предлог и тогава, тогава, драги докторе – продължи Луиза, като скръсти ръце, сякаш се молеше Богу, – ще го спасите, нали?

– Спасява природата, мило дете, а не ние – отвърна Чирило. – Ние само ѝ помагаме, нищо повече и аз се надявам, че тя вече е сторила за скъпия ни ранен всичко, което може да направи. Но да не губим време – при такива произшествия бързата помощ допринася много за оздравяването. При все че трябва да се уповаваме на природата, не бива да възлагаме всичко на нея.

– Елате тогава – каза Луиза.

Тя тръгна напред, докторът я последва.

Минаха през дългата редица отделения, съставящи дома Сан Феличе, после отвориха междинната врата към съседната къща.

– Ах! – промълви Чирило, като забеляза случайното удобство, така добре послужило при сегашното събитие. – Ето нещо превъзходно! Разбирам, разбирам... Той не е у вас, а у херцогиня Фуско. Има провидение, мое дете!

И Чирило вдигна поглед към небето, за да благодари на провидението, в което лекарите изобщо не вярват много.

– Трябва да го крием, нали? – попита Луиза.

Чирило разбра какво иска да му каже.

– От всички без изключение, чувате ли? Ако се узнае присъствието му в този дом, при все че той не е ваш, най-напред ще бъде ужасно изложен съпругът ви.

– Значи – извика радостно Луиза – не съм сбъркала и добре направих, че запазих тайната само за себе си?

– Да, добре сте направили. За да ви успокоя напълно, ще добавя, че ако този младеж би бил познат и задържан, в опасност ще бъде не само неговият живот, но и вашият, на съпруга ви, моят и на още много хора, които струват повече от мене.

– О, никой не струва повече от вас, приятелю, и никой не знае по-добре от мене колко струвате вие. Но ние сме до вратата, докторе; искате ли да останете отвън, а аз да вляза сама?

– Добре – каза Чирило и се отдръпна.

Луиза завъртя ключа и вратата се отвори, без да скръцне.

Сигурно бяха взети мерки за безшумното ѝ отваряне.

За най-голяма своя изненада младата жена намери ранения сам с Нина, която изцеждаше капка по капка на гърдите му с гъбичка сок от билките, набрани от врачката.

– Къде е Нано? Къде е Микеле? – попита Луиза.

– Нано излезе, синьора, като каза, че всичко е наред засега и няма какво да прави тук, а другаде я чакала много работа.

– А Микеле?

– Микеле каза, че поради събитията от тази нощ сигурно ще има врява на Стария пазар. Той бил един от главатарите на квартала си и трябвало да бъде там, ако стане нещо.

– И ти си сама?

– Съвсем сама, синьора.

– Влезте, докторе, влезте – каза Луиза, – свободно е.

Докторът влезе.

Болният лежеше на легло с възглавие, опряно до стената. Гърдите му бяха съвсем разголени, като изключим платното, кръстосано отпред и прехвърлено през раменете, за да придържа превръзката. Точно върху раната Нина изстискваше с гъба сока от билките.

Когато Луиза отвори вратата, Салвата лежеше неподвижно, със затворени очи. Те се отвориха едновременно с вратата и лицето му придоби щастливо изражение, почти прогонило страданието.

Поканен от младата жена да влезе, Чирило пристъпи след нея; раненият го погледна отначало тревожно. Кой беше този човек? Вероятно баща, може би съпруг.

После го позна изведнъж, направи опит да се надигне, промълви името на Чирило и му подаде ръка.

Но се отпусна отново на възглавниците, изтощен от току-що направеното малко усилие.

Чирило вдигна пръст до устните си, за да му направи знак да не говори и да не мърда.

Приблужи до ранения, вдигна превръзката, стегнала гърдите, остави само най-долния пласт, разгледа внимателно билките, счукани от Микеле, опита с крайцеца на устните си сока им и се усмихна, като усети комбинацията от три затыгащи билки – горчивка, живовляк и пелин.

– Добре – обърна се той към Луиза, към която се бяха насочили отново погледът и усмивката на болния, – можете да продължавате лечението на врачката. Не бих предписал може би тъкмо това, но надали бих дал и нещо по-добро.

После се върна към ранения и най-внимателно го прегледа.

Благодарение на затыгащите билки, сложени върху раната, благодарение на сока, с който непрекъснато я овлажняваха, ръбовете ѝ се бяха свили, имаха добър вид и цвят, а навярно нямаше и вътрешен

кръвоизлив или ако бе започнал, е бил прекъснат от парче съсирена кръв – възхитително дело на природата, която се бори за своите създания с разум, какъвто науката никога няма да достигне.

Пулсът беше слаб, но добър. Оставаше да се види в какво състояние е гласът. Най-напред Чирило допря ухо до гърдите на болния, за да чуе дишането. Изглежда, че остана доволен, защото вдигна глава с успокоителна усмивка за Луиза, която следеше всяко негово движение.

– Как се чувствате, драги Салвато? – запита той ранения.

– Слаб, но много добре – отговори той. – Бих желал завинаги да остана така.

– Браво! – каза Чирило. – Гласът е по-добре, отколкото очаквах. Напои ви е лекувала чудесно и мисля, че без да се уморявате много, ще можете да отговорите на някои въпроси, чието значение сам ще отгатнете.

– Разбирам – промълви болният.

И наистина при всякакви други обстоятелства Чирило би отложил за следния ден разпитването на Салвато; но положението беше толкова сериозно, че нямаше нито миг за губене, за да се вземат необходимите мерки.

– Спрете, щом почувствате, че сте се уморил – каза той на болния, – а когато Луиза ще може да отговори на въпросите, които ви задавам, моля я да ви спести труда да отговаряте вие.

– Луиза ли се казвате? – запита Салвато. – Това беше едно от имената на майка ми. Бог е дал еднакво име на жената, която ми е дала живота, и на тази, която ми го спаси. Благодаря му.

– Приятелю – смъмри го Чирило, – пестете думите си. Аз се укорявам за всяка дума, която ще ви принудя да кажете. Така че не изричайте нито една излишна.

Салвато кимна леко в знак на послушание.

– В колко часа – започна Чирило, обръщайки се колкото към Салвато, толкова и към Луиза, – в колко часа раненият дойде в съзнание?

Луиза побърза да отговори вместо Салвато:

– В пет часа сутринта, приятелю, точно когато се зазоряваше.

Раненият се усмихна; именно при първите лъчи на това зазоряване той бе зърнал Луиза.

– Какво помислихте, като видяхте тази стая и това непознато лице?

– Първата ми мисъл беше, че съм умрял и някой ангел е дошъл да ме отнесе на небето.

Луиза понечи да се отдръпне зад Чирило; но Салвато така нетърпеливо протегна ръка към нея, та Чирило я спря и върна на мястото ѝ, за

да може раненият да я вижда.

– Взел ви е за ангел на смъртта – каза Чирило. – Докажете му, че се мами и че вие сте, напротив, ангелът на живота.

Луиза въздъхна, сложи ръка на сърцето си, за да потисне ускорението му удари, и като нямаше сили да се противопостави на принудата на Чирило, се приближи към ранения.

Тогавя погледите на двамата млади се срещнаха и не се отделиха вече.

– Подозирате ли кои са убийците ви? – запита Чирило.

– Аз ги познавам – побърза да каже Луиза – и ви ги казах: това са полицаи на кралицата.

Следвайки препоръката на Чирило да остави Луиза да отговаря вместо него, Салвато се задоволи да кимне утвърдително.

– А подозирате ли с каква цел са се опитали да ви убият?

– Те ми казаха сами – промълви Салвато, – за да вземат книгата, които носех.

– Къде бяха тези книжа?

– В джоба на плаща, който ми бе дал Николино.

– И какво стана с книгата?

– Когато изгубвах съзнание, ми се стори, че ги взеха.

– Разрешавате ли да прегледам дрехата ви?

Раненият кимна, но Луиза се намеси:

– Ще ви я дам, ако искате – каза тя, но е безполезно, джобовете са празни.

И тъй като Чирило запита с поглед: „Откъде знаете?“, Луиза отговори на този безмълвен въпрос:

– Първата ни грижа беше да потърсим там, където можеше да се намери някакво сведение, което би ни помогнало да установим самоличността на ранения. Ако би имал майка или сестра в Неапол, първият ми дълг щеше да бъде да ги предупредя, каквото ще да стане след това. Но не намерихме нищо, нали, Нина?

– Абсолютно нищо, синьора.

– А какви бяха книгата, които са сега в ръцете на вашите неприятели? Припомняте ли си, Салвато?

– Само едно писмо от генерал Шанпионе, което препоръчваше на френския посланик да поддържа, доколкото е възможно, добри отношения между двете правителства, като се има предвид, че той още не е в състояние да воюва.

– Споменаваше ли се за патриотите, влезли във връзка с него?

– Да, и му поръчваше да ги успокои.

– Назоваваше ли ги по име?

– Не.

– Сигурен ли сте?

– Сигурен съм.

Уморен от усилието да отговори докрай на Чирило, раненият затвори очи и пребледня.

Луиза ахна: помисли, че той загубва съзнание.

При това ахване Салвато отвори очи и на устните му се появи усмивка – от признателност ли или от любов?

– Няма нищо, синьора, няма нищо.

– Все едно – каза Чирило, – пито дума повече. Зная, каквото исках да узная. Ако се отнасяше само до моя живот, нямаше да ви запитам нищо дума, но вие знаете, че не става дума само за мене и ще ми простите.

Салвато пое ръката, подадена от доктора, и я стисна с енергия, от която пролича, че силата му не го е напуснала.

– А сега – продължи Чирило – мълчете и се успокойте – злото не е така голямо, както се страхувах и както би могло да бъде.

– А генералът? – запита раненият въпреки заповедта да мълчи. – Той трябва да знае какво се е случило.

– Генералът – отговори Чирило – ще получи до три дни пратеник или известие, за да бъде успокоен за вашата участ. Ще научи, че сте тежко, но не смъртоносно ранен. Ще научи, че сте извън досега на неаполската полиция, колкото ловка и да е тя. Ще научи, че имате болногледачка, която сте взели за ангел, преди да разберете, че е обикновена милосърдна сестра. Ще научи най-последно, драги Салвато, че всеки ранен би желал да бъде на ваше място и би искал от лекаря си само едно нещо: да го излекува много бързо.

Чирило стана, отиде до една маса, където имаше перо, мастило и хартия; докато той пишеше рецептата, Салвато потърси и намери ръката на Луиза, която се изчерви от това.

Щом написа рецептата, Чирило я подаде на Нина и тя излезе веднага, за да я занесе за изпълнение.

След това повика при себе си младата жена и ѝ каза съвсем тихо, да не може раненият да чуе:

– Грижете се за този млад човек, както сестра се грижи за брата си, повече – както майка се грижи за детето си. И никой, нито дори Сан Феличе, да не узнае присъствието му тук. Провидението с избрало вашите нежни и непорочни ръце, за да им повери скъпоценния живот на един от

своите избранници. За него ще отговаряте пред това провидение.

Луиза наведе глава и въздъхна. Уви! Препоръката беше излишна: гласът на собственото ѝ сърце ѝ препоръчваше Салвата така нежно, както и гласът на Чирило, колкото и властен да беше той.

– Ще дойда отново вдругиден – продължи Чирило. – Ако не се случи нещо непредвидено, не изпращайте за мене, защото след станалото тази нощ полицията ще ме следи. Направихме всичко, което трябваше да се направи. Внимавайте раненият да не преживее никакво физическо или душевно сътресение. За всички, дори за Сан Феличе, болната сте вие и аз ще идвам заради вас.

– И все пак – промълви младата жена – ако съпругът ми узнае...

– В такъв случай поемам всичко върху себе си – отговори Чирило.

Луиза вдигна поглед към небето и въздъхна по-свободно.

В този миг Нина се върна с предписаните лекарства. С помощта на девойката Чирило постави прясно стрити билки върху гърдите на ранения, пристегна превръзката, препоръча му да си почива и почти успокоен, че животът на Салвата е във от опасност, се сбогува с Луиза, като ѝ обеща да дойде след един ден.

Нина току-що затвори след него пътната врата, когато от Паузилипе заслиза едно кароцело¹³³.

Чирило му направи знак да приближи и се качи в него.

– Къде трябва да закарам ваше превъзходителство? – попита кочияшът.

– В Портичи, приятелю. Ето ти един пиастър за курса, ако стигнем за един час.

И му показа пиастъра, без да му го даде.

– Viva San Gennaro¹³⁴! – извика кочияшът.

И шибна коня, който препусна в галоп.

С такава скорост Чирило би стигнал за по-малко от час до целта си; но когато стигнаха до улица Нуова дела Марина, намериха кея, задръстен от огромна навалица, която им пресече напълно пътя.

133. Кароцело (ит.) – файтон. Б.пр.

134. Viva San Gennaro (ит.) – да живее Свети Януарий! Б.пр.

XXVII ФРА ПАЧИФИКО

Микеле не се бе измамил; на Стария пазар имаше врява; само че тя не се дължеше изцяло на причината, която предполагате млечният брат на Ла Сан Феличе, или най-малко тази причина не беше единствената.

Нека се опитаме да кажем какво се бе случило в този шумен квартал на стария Неапол: един вид просяшко тържище, където ладзарони, камористи¹³⁵ и гуапи¹³⁶ си оспорваха властта; където Мазаниело¹³⁷ бе вдишал неочаквано своята революция; където от петстотин години насам са започвали всички вълнения в столицата на Двете Сицилии, както от Везувий изникват всички земетресения, раздрусвали Резина, Портичи и Торе дел Греко.

Към шест часа сутринта съседите на манастира Свети Ефрем, който се намира на Салита деи Капучини, видяха, че братът просител, натоварен да се грижи за прехраната на общежитието, излезе както винаги, като подбутваше пред себе си магарето, и заслиза по дългия път от входа на светата обител към улица Инфраската.

Тъй като на двете същества, двуногото и четириногото, е отредена известна роля в нашата повест, те – особено двуногото – заслужават едно по-особено описание.

Монахът, с кафяво капуцинско расо и качулка на гърба, беше според правилото бос, със сандали с дървени подметки, прикрепени към глезените с две кръстосани каишки от жълта кожа; подметките удряха и уличната настилка, и петите му; с обръсната глава, с тесния венец коса, напомнящ трънения венец на Исуса Христа, с чудотворния кордон на Свети Франциск – на който се дължи необикновената почит на вярващите към ордена му, – чиито три символични възела напомнят трите обета, които монасите от този орден дават, когато се отричат от света, именно обет за бедност, целомъдрие и послушание.

Фра Пачифико, което значи брат Мирко – така се казваше братът просител, когото представихме, – си бе избрал, както изглежда, когато бе облякъл расото на свети Франциск, едно име, свършено

135. Камористи – членове на Камората, сдружение на неаполитански бандити. Б.пр.

136. Гуапи – гавроши. Б.пр.

137. Мазаниело, Томазо Аниело – неаполитански рибар, водач на бунта срещу Испания, разстрелян (1623–1647). Б.пр.

противоположно на физиката и нрава му.

Всъщност Фра Пачифико беше четиридесетинагодишен мъж, висок пет стъпки и осем пръста¹³⁸, с големи мускулисти ръце, херкулесовски гърди и яки нозе, имаше гъста черна брада, прав и широк нос, зъби, напomniaщи клещи от слонова кост, мургава кожа и очи с ужасно изражение, каквито във Франция имат само хората от Авиньон и Ним, а в Италия само абруцките селяни, потомци на самнитите, покорени с толкова усилия от римляните, или пък на марсите, останали изобщо непокорени.

По нрав беше от ония злъчни хора, които са готови за безпричинни свади. Затова по времето, когато беше моряк – Фра Пачифико беше най-напред моряк и по-нататък ще разкажем по какъв повод престана да служи на краля, за да се посвети в служба на Бога, – по времето, когато беше моряк, много нарядко Фра Пачифико, който се наричаше тогава Франческо Еспозито¹³⁹ (защото баща му бе забравил тогава да го признае, а майка му не бе сметнала за свой дълг да го храни), много нарядко, казахме, се случваше да мине ден Фра Пачифико да не се сбие с някого, било на борда на кораба с някои другари, било на площада пред вълнолома, на Страда деи Пилюери или на Санта Лучия с някой каморист или гуапо, който смяташе, че има на сушата същите права, каквито нашият Франческо Еспозито считаше, че има върху океана или Средиземно море.

Моряк на борда на „Минерва“, командвана от адмирал Карачоло, Франческо бе участвал в похода срещу Тулон като добър съюзник на френските роялисти и им бе помотал, когато след като продадоха Тулон на англичаните, французите си отмъстиха на якобинците. Вярно е, че за това съучастие той бе жестоко наказан от адмирал Карачоло, който не смятате, че Сърдечното съглашение може да стигне до убийства; но вместо да го излекува от омразата му към санкюлотите, това наказание, напротив, само я удвои; така че, щом видеше някого, облечен по новата мода, пожертвал пред олтара на родината перуката с плитка или късите панталони, за да се остриже а ла Тит и да обуе дълъг панталон, той биваше обладан от бесове, каквито в Средните векове би се наложило да прогонват със заклинания.

Заедно с това Франческо Еспозито си бе останал добър християнин; никога не би пропуснал да си каже сутрин и вечер молитвата. Носеше на гърдите си иконичката със Светата Дева, която майка му бе окачила

138. Една стъпка = 30 см; един пръст = 2.5 см. Б.пр.

139. Еспозито (ит.) – изложен – наричат в Неапол изоставените деца, отглеждани в приюта Анунциата, неаполските ясли за намерени деца. Б. а.

на шията, преди да го остави при намерените деца, без какъвто и да е белег, по който Еспозито би могъл да се надява, че някой ден ще го потърсят. Всеки неделен ден, когато му разрешаваха да отиде в Тулон, той слушаше литургията с примерно благочиние и за нищо на света не би напуснал черквата, за да отиде с другарите си да изпие в кърчмата бутилка червено вино от Ламалг или бяло от Каси, докато не ви-ди, че свещеникът се прибира в съдохранителницата; това не пречеше изпразването на бутилката с бяла или червена течност да се означава в списъка на приятелските наранявания с някоя и друга драскотина от различна ширина или с някое по-плитко или по-дълбоко убождане, последица от двубоите с нож, така чести в съмнителните среди, към които Франческо Еспозито принадлежеше и за които човекоубийството е прост жест.

Знаем как завърши обсадата: съвсем неочаквано. Една нощ Бонапарт завзе малкия Гибралтар; на другия ден превзе укрепленията Егийет и Балагие, чиито оръдия бяха насочени веднага срещу английските, португалските и неаполитанските кораби. Не си струваше дори да се опитват да се отбраняват. Господар на своята фрегата както ездачът на коня си, Карачоло заповяда да вдишат всички платна на „Минерва“. Франческо Еспозито, един от най-сръчните и яки моряци, бе изпратен към върха на малката мачта, за да вдигне платното. Въпреки силното морско вълнение той успя да изпълни тази задача за най-голямо задоволство на своя капитан, когато един френски снаряд преряза на половин метър от мачтата реята, където бе стъпил с двете си нозе. Той загуби равновесие от сътресението, но се задържа с две ръце за развятото платно, на което увисна. Положението му беше крайно опасно; Франческо усещаше, че платното постепенно се къса; би могъл да се хвърли, когато наклоняване-то на кораба му дадеше възможност да падне в морето и в такъв случай имаше петдесет на сто изгледи да се спаси; ако дочакате платното да се скъса съвсем, можеше да падне на палубата; в такъв случай имаше деветдесет и девет на сто вероятност да си счупи гръбнака. Той избра първата възможност, която му предлагаше петдесет на сто добри и петдесет на сто лоши изгледи; и за да прехвърли лошите към добрите, даде обет на своя светец покровител Свети Франческо да захвърли моряшката униформа – ако остане жив – и да сложи монашеско расо. Обаче капитанът, който все пак държеше на Еспозито въпреки непокорството му, защото иначе беше един от най-добрите му моряци, бе дал знак на една лодка да се приближи и да се приготви да прибере Еспозито. Той се хвърли от шестдесет стъпки височина, падна на три метра от лодката и когато се появи на повърхността, малко замаян от

падането, му оставаше само да избира какво да предпочете – дали ръцете или веслата, протегнати към него. Предпочете ръцете, като по-здрави, сграбчи първите, които му попаднаха, и бе измъкнат от водата и прибран на борда, където Карачоло побърза да го поздрави за акробатика-та, но Еспозито изслуша разсеяно похвалите на своя командир и когато Карачоло го запита за причината за тази разсеяност, той му призна за дадения обет, като заяви, че непременно ще му се случи нещастие на тоя или на она свят, ако дори поради независими от волята му причини не изпълни обета. Като не искаше да се упреква, че е погубил душата на един толкова добър християнин, Карачоло обеща на Еспозито, че щом се върнат в Неапол, ще го освободи редовно от длъжност, но при едно условие: още на другия ден след като постъпи в ордена и даде обета си, да дойде на „Минерва“ в новото облекло и да повтори с расо същия скок, който бе направил в моряшка униформа, като, разбира се, същата лодка и същите хора ще чакат да му помогнат при второто хвърляне, както бяха сторили при първото. Ес-позито беше настроен религиозно и отговори, че вярва в закрилата на своя светец покровител, затова не се двоуми да приеме предложението и да повтори изпитанието; при тия думи Карачоло заповяда да му дадат двойна дажба ракия и го изпратят да си легне по-рано, като го освободи за двадесет и четири часа от всякакви служебни задължения. Еспозито благодари на командира си, спусна се през люка, глътна двойната дажба ракия и заспа въпреки адската музика на трите френски укрепления, които стреляха едновременно срещу града и срещу трите съюзнически ескадри, напускащи пристанището, озарени от пламъците на горящия арсенал, подпалин от англичаните при оттеглянето им.

Въпреки френските снаряди, които я преследваха при излизането ѝ от залива, въпреки бурята, която я посрещна, щом излезе от него, фрегатата „Минерва“, водена смело от своя капитан, се прибра в Неапол без големи аварии и щом пристигнаха, верен на думата си, Карачоло подписа уволнението на Франческо Еспозито, като му наложи устно, срещу честна моряшка дума, предвидените условия, които Франческо бе обещал да изпълни.

Франческо Карачоло, станал след тази тулонска експедиция адмирал, както, струва ни се, вече казахме, бе напълно забравил Еспозито, уволнението му и условията, при които го бе уволнил, когато на 4 октомври 1794 година, в деня на Свети Франциск, както даваше оръдейни салюти от борда на своята украсена със знамена фрегата по случай именинния ден на престолонаследника Франческо, видя цяла дузина лодки,

пълни с капуцини, с кръстове и хоругви, да се отделя от брега и командвана сякаш от опитен капитан, да се приближава в отличен ред към „Минерва“, като пееха с присъщите на францисканския орден приглушени гласове литании на светци. Той се запита за миг дали не се готви нападение срещу фрегатата и дали не трябва да даде бойна тревога, когато от фок до бизанмачтата от устата на всички моряци, накацали по вантите, за да гледат странното зрелище, изхвъркнаха само две думи:

– Франческо Еспозито! Франческо Еспозито!

Карачоло се досети какво става, хвърли поглед към флотилията от раса и наистина позна в първата лодка, която сякаш водеше и командваше останалите, Франческо Еспозито в капуцинско расо, който участваше с гръмкия си глас в религиозния концерт и реवेशе славословия за своя светец покровител.

Лодката с Еспозито се спря от скромност откъм левия борд, но Карачоло заповяда чрез адютанта си да мине откъм десния борд и отиде да посрещне новоподстригания брат пред почетната стълба.

Еспозито се качи сам и щом стигна до най-горното стъпало, отдаде чест по войнишки, като каза:

– Ето ме, господин адмирал – идвам да изпълня дадената дума.

– Постъпваш като истински моряк – отговори Карачоло – и аз ти благодаря от мое име и от името на всичките ти другари, задето не си я забравил. Това прави чест както на капуцините от Свети Ефрем, така и на екипажа от „Минерва“. Обаче с твое позволение ще се задоволя само с добрата ти воля, която, надявам си, ще бъде приятна на Бога толкова, колкото и на мене.

Но Еспозито поклати глава:

– Извинете, господин адмирал, но работата не може да мине така.

– А защо, ако това ми стига?

– Нима ваше превъзходителство би желал да направи такова зло на бедния ни манастир, а на мене да отнеме възможността да ме превъзгласят за светец подир смъртта ми?

– Обясни се.

– Искам да кажа, ваше превъзходителство, че това, което ще стане днес, е голямо тържество за капуцините от Свети Ефрем.

– Не разбирам.

– А пък това, което ви казвам, е ясно като водата от Лъвовата чешма. В нито един от стоте манастира на различните ордени, които се намират в Неапол, няма монах от какъвто и да е чин, който би могъл да стори това, което по обет съм длъжен да направя днес.

– О, колкото до това – сигурен съм – отговори със смях Карачоло.

– Добре тогава, господин адмирал. Едно от двете: или ще се удавя и ще стана мъченик, или ще се спася и ще стана светец. И в единия, и в другия случай осигурявам на нашия орден първенство над всички друга и създавам благоденствие за манастира.

– Да, но аз не искам един доблестен момък като тебе да се изложи на удавяне. И ако се противопоставя на този опит?

– Ех, дявол да го вземе, господин адмирал, не правете такова нещо! Като видят, че надеждите им ще се осуетят, нашите ще помислят, че аз съм поискал да ме освободите от дадения обет, и ще ме натикат в някои in pace¹⁴⁰.

– Нима толкова държиш да станеш монах?

– Не държа да стана, господин адмирал – от вчера вече съм монах и дори ми дадоха триседмичен отпуск, за да може опасният скок да стане в деня на Свети Франциск. Нали разбирате, така постъпката ще бъде потържествена, с по-голяма чест за светеца.

– И какво ще получиш за тоя скок?

– О, поставих си условия.

– Надявам се, че си поискал да станеш най-малко игумен?

– Не съм толкова глупав, господин адмирал.

– Благодаря.

– Не, поисках и получих длъжността на брат просител. Една приятна длъжност. Ако бих бил принуден да се затворя в манастира с ония малоумни монаси, ваше превъзходителство разбира, че бих умрял от скука. Но братът просител няма време да скучае. Той тича из всички неаполски квартали, от Маринела до Паузилипе, от Вомеро до вълнолома. Освен това се среща с приятели на пристанището и може да си пийне чашка вино, без някой да я плати.

– Как: без някой да я плати? Еспозито, приятелю, струва ми се, че се обърка.

– Напротив, вървя по правия път.

– Нима една Божия заповед не казва: не вземай имота на ближния си?...

– Ами кордонът на Свети Франциск, господин адмирал? Нали всичко, до което се докосне този кордон, става расо на Свети Франциск? Докоснеш се до една бутилка, до втора, до трета, подадеш енфие на кръчмаря, на кръчмарката поднесеш да ти целуне ръкава и толкова.

140. In pace (ит.) – килия, карцер. Б.пр.

– Да, наистина! Не си спомних тази привилегия.

– Освен това, господин адмирал – продължи Еспозито със самодоволно изражение, – ваше превъзходителство трябва да забележи, че човек не изглежда много лошо с расо. Не толкова добре, колкото с униформа, зная това, но най-сетне потребни са хора за всички вкусове и ако вярвам на това, което се разправя в манастира...

– Е-е?

– Разправя се, господин адмирал, че монасите на Свети Франциск, особено капуцините от Свети Ефрем, не постят през всички дни, както се полага по календара.

– Ще млькнеш ли, безвернико? Ако те чуят събратята ти...

– Ами! Сякаш те малко приказват, да ги пази светецът покровител! Понякога дори започвам да мисля, че съм бил в манастир, когато служах във флота, а моряк станах, откакто влязох в манастира. Но виждам, че започват да губят търпение, господин адмирал. Нямам предвид тях, а погледнете на кея.

Адмиралът погледна в указаната от Еспозито посока и видя вълнолома, кея, прозорците на улица Пилиеро, отрупани със зрители, които бяха узнали какво ще става и се готвеха да ръкопляскаат за победата на капуцините от Свети Ефрем над монасите от другите ордени.

– Добре! – каза Карачоло. – Виждам, че ще трябва да отстъпя пред желанието ти. Хей, вие там – извика той, – пригответе лодката!

И щом видя, че заповедта му ще бъде изпълнена с присъщата на моряците бързина, се обърна към Еспозито:

– А ти откъм коя страна смяташ да скочиш?

– Откъдето скочих и първия път: откъм левия борд – мина отлично тогава. Освен топа тази страна е откъм кея. Не трябва да лиша хората, дошли да гледат зрелище.

– Добре, да бъде левият борд! Лодка към левия борд, момчета!

Лодката с четирима гребци, боцмана и двама запасни моряци беше вече в морето, когато Карачоло доизричаше заповедта си.

Като реши, че трябва да даде на това народно зрелище възможно най-голяма тържественост, адмиралът взе рупора и извика:

– Всички по реите!

Щом чуха свирката на боцмана, двеста души се втурнаха изведнъж, покатериха се по мачтите и въздетата като стадо маймуни и се настаниха по реите, от най-ниските до най-високите, а морските пехотинци се строиха на палубата под звука на барабана откъм борда срещу кея.

Както можем да предположим, зрителите не гледаха равнодушно

тези приготовления, изпълнявани като пролог на голямата драма, чието представяне бяха дошли да видят. Те ръкопляскаха, размахваха кърпички и според това, доколко са предани на основателя на капуцинския орден, викаха: Да живее Свети Франциск! или: Да живее Карачоло!

Трябва да кажем, че в Неапол Карачоло беше популярен почти толкова, колкото и Свети Франциск.

Дванадесетте лодки, с които бяха дошли капуцините, образуваха голям полукръг от кърмата до носа на „Минерва“, оставяйки голямо разстояние между себе си и кила на кораба.

Тогава Карачоло погледна бившия си моряк и като го видя все така твърдо решен, запита:

– Не се ли отказваш?

– Ни най-малко, господин адмирал! – отговори Еспозито.

– Не искаш ли да свалиш расото и кордона? Ще имаш повече изгледи за успех.

– Не, господин адмирал. Тъкмо монахът трябва да изпълни обета на моряка.

– Имаш ли да ми поръчаш нещо, в случай, че работата вземе лош обрат?

– В такъв случай, ваше превъзходителство, бих ви помолил да бъдете добър и наредете да се отслужи панихида за душата ми. Ония ми обещаха стотици панихиди, но аз ги познавам, господин адмирал. Умра ли, никой няма да си мръдне и пръста, за да ме измъкне от чистилището.

– Ще наредя да ти отслужат не една, а десет панихиди.

– Обещавате ли?

– Адмиралска дума!

– Стига ми. Да не забравя, господин адмирал, наредете да ги отслужат, ако обичате – смятам, че за вас това е безразлично, – не за Еспозито, а за Фра Пачифико – в Неапол има толкова Еспости, та някой може да ми глътне панихидите и Господ няма да разбере за кого става дума.

– Фра Пачифико ли се наричаш сега?

– Да, господин адмирал, сам си избрах тази спирачка против някогашния си нрав.

– А не се ли страхуваш, че под това ново име Господ, който не е имал още време да те оцени, няма да те познае?

– Тогава, господин адмирал, Свети Франциск, на когото ще прославя името, ще му посочи кой съм, защото ще умра с неговото расо и кордон.

– Да бъде, както искаш. Разчитай на панихидите във всеки случай.

– Ох, щом адмирал Карачоло казва: „ще направя“ – отвърна монахът, – работата е по-сигурна, отколкото ако друг някой кажеше „направих“. А сега съм на заповедите ви, господин адмирал.

Карачоло видя, че е време.

– Внимание! – извика той така, че го чува не само из целия кораб, но и по целия плаж.

След това боцманът даде със сребърната си свирка продължителен, трепетлив сигнал.

Последните му звуци още не бяха заглъхнали, когато Фра Пачифико, без да се омотае в расото, се прехвърли от вантите на десния борд към левия, за да отиде срещу зрителите, и с ловкост, доказваща, че монашеското послушничество не му е отнело ни най-малко моряшката пъргавина, стигна до големия марс, плъзна се през отвора му, хвърли се през малкия марс, без да се спре на него, полетя към малката мачта и въодушевен от насърчителните викове, изпращани отвред към монаха, летящ сред корабните въжета, стигна до най-горното ветрило – по-високо, отколкото бе обещал – веднага, без колебание, извика само:

– Свети Франциск да ми е на помощ! – и се хвърли в морето.

Безкраен вик се понесе от всички уста. Зрелището, което за мнозина от събраните обещавахе да бъде само смешно, придоби изведнъж величието, присъщо на всяка постъпка, изпълнена смело от човек, излагащ с нея живота си на риск. Затова този вик, смесица от ужас, любопитство и възхищение, бе последван от тревожна тишина, когато всички очакваха появата на плувеца и трепереха да не би и той, като Шилеро-вия плувец, да остане под водата.

Три секунди, които се сториха на зрителите три века, изминаха, без тази тишина да се наруши. След това вълната, още не-успокоена от падането на Фра Пачифико, се разтвори отново, за да даде път на обръснатата глава на монаха, който извика веднага с благодарност и възхвала:

– Да живее Свети Франциск!

Щом видяха, че се подава от водата, четиримата гребци го настигнаха с едновременно гребане. Двамата свободни мъже го изтеглиха тържествено от морето. Капуцините в лодките запяха едногласно. Те *Deum laudamus*¹⁴¹, моряците от екипажа на „Минерва“ извикаха трикратно ура, а зрителите от вълнолома, кея и прозорците ръкопляскаха с неистовото увлечение, което придружава в Неапол всяка победа и взема фантастични размери, когато с нея се решава някакъв религиозен спор в полза на

141. Те *Deum laudamus* (лат.) – Тебе, Боже, славим. Б.пр.

прочута мадона или прославен светец.

XXVIII ПРОСИЯТА

Излишно е да разказваме след това, което току-що описавме, че капucinите от Свети Ефрем станаха на мода и манастирът им се прочу.

Колкото до Фра Пачифико, той беше отсега нататък народен герой в Неапол. Нямаше мъж, жена или дете да не го познава и да не го смята за светец или най-малко за божи избраник.

Славата на брата просител се отрази, разбира се, твърде скоро и на просията. Той я въртеше отначало както събратята си от другите просителски ордени с дисаги на рамо. Но след едночасово обикаляне из неаполските улици дисагите се напълваха; тогава той се връщаше за втори дисаги, които също напълваше след час; и след като се прибра един ден, Фра Пачифико заяви, че ако тръгне с магаре и му разрешат да отива до Стария пазар, до Маринела и Санта Лучия, ще донася вечер в манастира толкова плодове, зеленчуци, риба, месо, с една дума, толкова провизии, и при това все първокачествени, колкото тежи самото магаре.

Искането му бе взето под внимание, братството се събра и след кратко разискване, при което най-умните измежду братята признаха заслугите на Фра Пачифико, бе решено единодушно да му се даде магаре. Определиха петдесет франка за покупката на животното и позволиха на Фра Пачифико да си го избере по свой вкус.

Решението бе взето един неделен ден. Фра Пачифико не губи време; още в понеделник, в първия от трите дни, когато в Неапол става пазар на добитък – другите два дни са четвъртък и събота, – Фра Пачифико отиде на Порта Капуана, където ставаше пазарът, и си избра едно яко чучо¹⁴² от Аbruцо.

Продавачът му поиска сто франка и справедливостта изисква да кажем, че цената не беше прекалена; но Фра Пачифико му напомни привилегиите на ордена, които такъв добър християнин не може да не знае; стигаше да сложи кордона си върху магарето, да каже: Свети Франциск, и от същия миг магарето ставаше собственост на светеца, следователно и на неговия представител Фра Пачифико, без да става нужда от петдесетте франка, които предлагаше доброволно. Продавачът призна истинността на тия доводи, както и законните права на светеца; но намираше,

142. Чучо – народно име на магаретата в Неапол. Излишно е да казваме, че глупците се радват на същото име. Б. а.

че честта да види магарето си в служба на Свети Франциск никак не го възмездява за загубата на петдесетте франка, които тази чест ще му струва, затова се опита да разубеди Фра Пачифико в избора, като каза, че го съветва приятелски да си избере друго животно, защото това имало неприятното предимство да притежава всички недостатъци на своята порода: било лакомо, упорито, похотливо, непокорно, постоянно се търкаляло и ритало, не търпяло никакъв товар, с една дума бивало го само за разплод; и за да изрази с една дума всички пороци на злополучното животно, след като размислил, той намерил за добре да го нарече Джакобино – единственото име, достойно за него, и единственото, за което то било достойно.

Излишно е да обясняваме, че Джакобино, преведено на френски, значи якобинец.

Фра Пачифико извика от радост. Предишният човек се пробуждаше от време на време у него и той изпитваше тогава нужда да се кара, да ругае, да бие както в дните, когато беше моряк. Едно непокорно магаре, при това именувано Якобинец, беше за него душевно спасение, срещнато, когато най-малко го очакваше. С такова зло магаре нямаше вече да му липсват законни основания да се гневи, а когато гневът му поиска да се изрази в действия, вместо да се излива в думи, ще има поне кого да удря! Всичко се нареждаше отлично! Заедно с името, дадено на животното от собственика му.

Всъщност всички в Неапол знаеха омразата на Фра Пачифико към името якобинец. Като нападаше, обиждаше, проклинаше животното с това име, той нападаше, обиждаше, проклинаше цялата секта, която – ако се съди по остриганите глави и разноцветните дълги панталони, срещани все по-често по улиците – се разпространяваше все по-обезпокоително в Неапол. Затова изборът на Фра Пачифико се спря на Якобинеца и колкото повече го чернеха пред него, толкова по-твърдо той държеше на своя избор.

При всепризнатото право на монаха да метне кордона си върху гърба на магарето и само по силата на това действие да го конфискува в своя полза, на продавача не оставаше възможност да настоява за цената; затова той се съгласи да приеме петдесетте франка, предложени от Фра Пачифико, като се страхуваше, че може да остане и без тях; и срещу десетте пиастра с образа на Карло III, от които Фра Пачифико го накара да му върне деветдесет и шест грана¹⁴³ (тъй като един пиастър струваше

143. Грано (ит.) – малтийска монета, равна приблизително на 1 сантим. Б.пр.

дванадесет карлини и осем грана), животното стана собственост на манастира или по-точно на монаха.

Но било от обич към бившия си господар, било от ненавист към новия то изглеждаше решено още на място да покаже на Фра Пачифико лошите си качества, изброени от продавача.

Кон се продава с юздата, казват неаполитанци, а магаре с оглавника. Съгласно тази правна аксиома Джакобино бе не само продаден, но и предаден с оглавника си. Фра Пачифико го улови за него и го дръпна напред. Обаче Джакобино се изгърби, вкопа се с четирите си крака и нищо не можа да го накара да поеме пътя към Инфраската. След няколко безполезни усилия, които можеха да бъдат пакостни за престижа на Свети Франциск, Фра Пачифико реши да прибегне до по-строги средства. Той си припомни, че по времето, когато беше моряк, бе виждал по африканското крайбрежие как камиларите водят камилите с въже, прекарано през ноздрите. Извади с дясната ръка ножа си, стисна с лявата ноздрите на Джакобино, срязва преградата между тях и още докато магарето, което не подозираше какво ще му се случи, се усети да се опре, въжето бе прокарано през разреза и Джакобино беше вече с юзда през носа вместо през устата; животното поиска да се противи и започна да се тегли, но Фра Пачифико го дръпна в обратна посока. Джакобино изрева от болка, хвърли отчаян поглед към бившия си господар, сякаш искаше да му каже: „Виждаш, че направих, каквото можах“ и последва Фра Пачифико към манастира Свети Ефрем с послушанието на вързано куче.

След като го затвори в някакъв килер, който щеше да му бъде обор, Фра Пачифико отиде в градината, избра едно лаврово дърво, нещо средно между тоягата на бесния Роланд и боздугана на Херкулес, отрязва го на три и половина стъпки, обели го, остави го да престои два часа в топла пепел и въоръжен с този нов вид жезъл, се върна в килера и затвори вратата след себе си.

Това, което се случи тогава между Джакобино и Фра Пачифико, си остана между тях; но на другия ден брат Пачифико с тояга в ръка и Джакобино с кошове на гърба излязоха заедно като добри приятели; само че кожата на Джакобино, вчера лъскава и гладка, беше днес измачкана, разрошена и окървавена на няколко места, което доказваше, че приятелството не се е установило без известна съпротива от страна на Джакобино и без упорита настойчивост от страна на Фра Пачифико.

Както бе обещал, той разшири кръга на обиколките си до Стария пазар, кея и Санта Лучия, а вечерта доведе Джакобино, натоварен с толкова количество месо, риба, дивеч, плодове и зеленчуци, че изобилно

снабденото братство можеше да продава излишъка и три пъти седмично да устройва пред самата врата на манастира малък пазар, откъдето започнаха да се снабдяват набожните души и благочестивите стомаси от улица Инфраската и от Ла Салита деи капучини.

Работите вървяха така почти от четири години вече и Фра Пачифико и приятелите му живееха в разбирателство, което Джакобино не се опита нито веднъж да наруши, когато и тоя ден, както постъпваха три пъти седмично, двамата излязоха от манастира и поеха по нанадолнището, дало името си на улицата, Джакобино напред, с разни кошове на гърба, а Фра Пачифико след него, с лавровата тояга в ръка.

Още при първите им стъпки по улица Инфраската и най-незапознатият с неаполските нрави можеше да разбере на каква популярност се радват и двамата: магарето – пред децата, които му носеха с пълни шепи шума от моркови и листа от зеле, а Фра Пачифико – пред жените, които искаха да ги благослови, и пред мъжете, които го питаха какъв номер да си купят от лотарията.

За похвала на Джакобино и на Фра Пачифико трябва да кажем, че Джакобино приемаше всичко, каквото му поднасяха, а Фра Пачифико не отказваше нищо от това, което му искаха, даваше щедро благословии и посочваше номера, но без да гарантира ползата от едните и от другите. От време на време някоя набожна жена, по-излиятелна от другарките си, коленичеше пред монаха. Ако беше млада и хубава, Фра Пачифико ѝ поднасяше да целуне ръката му откъм вътрешната страна, за да може да я погали по брадичката – дребна чувственост, към която той не беше равнодушен. Ако жената беше стара и грозна, се задоволяваше да ѝ подаде кордона си, който тя можеше да целува колкото си иска. Но трябваше да се задоволи с кордона – всяко друго благоволение безмилостно ѝ се отказват.

В първите дни на просията, още в началния етап с дисагите, като награда за благословиите и казаните номера жителите на улица Инфраската, Страда деи Студи, ларгото Спирито Санто, Порта Алба и другите квартали, които имаше обичай да обикаля, бяха предложили да заплащат на Фра Пачифико с плодове, зеленчуци, хляб, месо и дори риба – макар че рибата рядко я изкачват до височините, където се намират споменатите от нас улици – и Фра Пачифико се бе съгласил. Дисагите не се възгордяваха; но той забеляза, че всички провизии, подарявани от жителите на къщи, отдалечени от пазарните квартали, бяха второ качество, и тъкмо това го накара да настоя за магаре. Щом купи магаре, Фра Пачифико започна да отива там, където се намират най-хубавите продукти, и

изостави напълно произведенията и подаръците на междинните квартали.

Не искаме да кажем, че градинарите от Стария пазар, месарите от Вико Рото, рибарите от Маринела и овощарите от Санта Лучия, на които Фра Пачифико прибираще най-хубавите произведения, не биха предпочели монахът да започва събирането на подаяния още щом излезе от манастира и вместо със съвършено празни кошове да идва при тях, когато вече ги е напълнил до две трети или поне до половина. Неведнъж продавачите се опитваха, щом го видят, да скрият някое хубаво парче, което биха желали да запазят за богати клиенти; но Фра Пачифико имаше възхитително обоняние и откриваше всяка измама. Той се насочваше право към това, което се опитваха да скрият от него, и ако не му го даваха доброволно, кордонът на Свети Франциск свършваше работата си. Но за да избегне тия дребни хитрувания, Фра Пачифико започна да не дочаква даренията: просто слагаше кордона, вземаше и работата свършваше веднага. А продавачите, които по времето на Мазаниело се бяха разбунтували срещу някакъв данък, който херцог Д'Аркос се бе опитал да наложи върху плодовете, понасяха сега ако не весело, то поне търпеливо десятъка, който братът просител от манастира Свети Ефрем вземаше от всичките им произведения; и никому не бе минало през ум да се разбунтува срещу тази тирания. Ако след като е направил избора си, забележеше известни признаци на недоволство на лицето на този, комуто бе направил честта да удостои с вниманието си, Фра Пачифико изваждаше от джоба си своята тясна и дълга като калъф рогова табакера, поднасяше на ошетения продавач енфие и много нарядко това благоволение не възвръщате усмивката на устните на жертвата. Ако това внимание се оказеше недостатъчно, лицето на Фра Пачифико, който въпреки името си пламваше много лесно, ставаше от бронзово пепеляво; очите му хвърляха двойна мълния, лавровата тояга започваше да кънти по паважа и след тази тройна проява никога не се случваше доброто настроение да не се възвърне незабавно на лицето на лошия католик, който не бе сметнал за щастие да поднесе сам на Свети Франциск най-угоената си гъска, най-сочния пъпеш, най-крехкото филе или най-лъскавата риба.

Тоя ден, според обичая си, Фра Пачифико слезе, без да се спира – освен когато трябваше да благослови и подаде за целуване ръкава си или да посочи на играчите на лотария единични, тройни, четворни и петорни числа – из лабиринта на уличките от Ла Викария до Еджициака ла Фориела; като стигна там, пое по виа Гранде, Вико Беретари и излезе до площада на Стария пазар точно зад черквицата Санта Кроче, където

свещениците пазят не от благочестие, а за да го показват на посетителите, украсения с герб дръвник, на който Коррадино и австрийският херцог са били обезглавени от Анжуйския херцог, краля със загоряло от слънце лице, който – както ни съобщава Вилани – „спеше малко и не се смееше никога“.

Щом отмина черквата, Фра Пачифико се озова в друга земя.

Истинска земя на изобилието, където животинското и растителното царство се сливат, където грухтят свини, къткат кокошки, крякат гъски, пеят петли, крещят пуйки и патици, гукат гълъби, където наред с някой пъстър фазан от Каподимонте, зайци от Персано, пьдпъдъци от Мизенския нос, яребици от Ачера, дроздове от Баньоли, са изложени на земята бекаси от блатата на Линкола и диви патици от езерото Аняно; където цели планини цветно и обикновено зеле, пирамиди от дини и пъпеши, стени копър и кервиз се издигат над пластове от алени пиперки и тъмночервени домати, сред които се показват кръгли кошници с дребни морави смокини от Паузилипе и Пуцоле, които Неапол в продължение на една година бе гравирал на монетите си като символ на своята мимолетна свобода.

С такива именно богатства Фра Пачифико пълнеше всеки ден кошете си.

Монахът прибра обичайния десетък, но докато го събираше, забеляза, че на площада владее голяма загриженост. Продавачите разговаряха, жените шушукаха, децата трупаха камъни и противно на обичая, към когото и да пристъпваше Фра Пачифико, продавачът не обръщаше особено внимание на зеленчука, птиците, дивеча и плодовете, избрани и наблъскани в кошете на брата просител; и тъй като кошете бяха пече две трети напълнени, Фра Пачифико реши, че е време да мине към месарите, затова тръгна към Сан Джовани ал маре, където се намираха мачелаите и бекаите, тоест продавачите на козе и овче месо; защото двете сродни професии се упражняват в Неапол поотделно. И така, той тръгна към улица Сан Джовани ал маре, сред необяснимото безразличие на населението. Откакто бе стигнал до Стария пазар, нито една жена не бе поискала да я благослови, нито един мъж не бе запитал кои номера ще спечелят при следващото теглене на лотарията.

Какво бе разревожило дотолкова неаполското население?

Фра Пачифико щеше скоро да узнае; защото откъм Вико дел меркато, уличка между Стария пазар и кея (нарочана по онова време Вико деи соспири дел абисо¹⁴⁴, поетично име, отменено от сегашното общинско управление и получено някога поради това, че оттам минавали

осъдените на смърт, ексекутирани обикновено на Стария пазар. Щом влизали в тази уличка и забелязвали за пръв път ешафода, те въздъхвали почти вината така дълбоко, като че въздишката им наистина излизала от бездната), се чуваше силна врява.

А Фра Пачифико трябваше не само да мине през Вико деи соспири, но разчиташе да вземе един овнешки бут от оня бекайо, чийто магазин беше на ъгъла между тази уличка и улица Сант Елиджо.

Не можеше следователно да не научи какво става.

Случило се бе навярно нещо важно; защото колкото повече приближаваше до улица Сант Елиджо, толкова по-гъсто и по-шумно ставаше множеството; стори му се, че чува някакъв глух, заплашителен глас, който каза „французи“ и „якобинци“. Все пак, тъй като тълпата му правеше път с обичайното почитание, той стигна скоро до магазинчето, където, както видяхме, възнамерявате да вземе един от седем-осемте овнешки бута, които щяха да съставят утрешното печено на братството.

Магазинчето беше препълнено с мъже и жени, които ревяха и ръкомахаха като бесни.

– Хей, бекайо! – извика монахът.

Стопапката, някаква вещица с посивели разчорлени коси, го позна по гласа, разбута с юмруци, с рамене и лакти спорещите и каза:

– Елате, отец – Господ ви изпраща. Горкият ви бекайо ужасно се нуждае от вас и от кордона на Свети Франциск.

Тя предаде Джакобино на момчето, което одираше овните, а сама поведе Фра Пачифико към стаята в дъното, където бекайото, с лице, разцепело от сляпото око до устата, лежеше облян в кръв на леглото.

144. Деи соспири дел абисо (ит.) – въздишки от бездната. Б.пр.

XXIX АСУНТА

Угрижеността на Стария пазар и бръмченето по улица Сант Елиджо и уличката Деи соспири дел абисо се дължеше именно на произшествието с бекайото.

Само че, както може да предположим, това произшествие се обясняваше по сто различни начина.

Бекайото с разцепената буза, с трите счупени зъба и резнат език не можеше или не искаше да даде много сведения. От думите „джакобини“ и „франчези“, прошепнати от него, можеха само да разберат, че е бил нареден така от неаполитанските якобинци.

Разправяха също, че един приятел на бекайото останал мъртъв на местопроизшествието, а други двама били ранени, единият толкова тежко, че починал още през нощта.

Всеки изказваше мнение за това произшествие и за причините му; и тези именно приказки на пет-шестстотин души, които бе чул отдалеко, привлякоха Фра Пачифико към магазинчето на бекайото. Само един двадесет и шест – двадесет и осем годишен момък, облегнат до рамката на вратата, стоеше замислен и мълчалив. Но при различните предположения и главно при изказваното мнение, че бекайото и тримата му другари на връщане от кръчмата Ла Скиава, където вечеряли, били нападнати от петнадесет души при Львовата чешма, момъкът се смееше и вдигаше рамене по-многозначително, отколкото ако бе опровергал тия приказки с някакво изказване.

– Защо се смееш и вдигаш рамене? – запита един от другарите му на име Антонио Авела, наричан още Палиукела¹⁴⁵, по навика на неаполитанците да дават всекиму прякор според физиката или характера му.

– Смея се, защото ме е смях – отговори момъкът, – а вдигам рамене, защото ми се иска да ги вдигам. Щом вие имате право да приказвате глупости, и аз имам право да се смея на приказките ви.

– За да знаеш, че говорим глупости, трябва да си по-добре осведомен от нас.

– Не е мъчно човек да е по-добре осведомен от тебе, Палиукела – трябва само да знае да чете.

145. Палиукела (ит.) – сламка. Б.пр.

– Не съм се научил да чета – отговори този, когото Микеле упрекуваше в невежество (защото този, който се присмиваше, беше нашият приятел Микеле), – понеже не ми се е удал случай. На тебе се е удал, защото имаш богата млечна сестра, при това жена на учен, но не бива заради това да презираш другарите си.

– Не те презирам, Палиукела, ни най-малко! Ти си добър и честен момък и ако имах да съобщя нещо, тъкмо на тебе щях да го кажа.

Микеле може би щеше да даде на Палиукела доказателство за своето доверие, като го измъкне от тълпата и му съобщи някои подробности, които му бяха известни, но усети, че нечия ръка се стовари тежко върху рамото му.

Той се обърна и потрепера.

– Ако имаше да съобщиш нещо, тъкмо на него щеше да го кажеш – промълви на веселяка този, който бе сложил ръка на рамото му, – но ако кажеш това нещо на когото и да е, тогава именно ще заслужиш истинския прякора си Лудия Микеле.

– Паскуале ди Симоне! – промълви Микеле.

– Повярвай ми, че за тебе с по-добре и по-безопасно – продължи полицаят – да отидеш в черквата Ла Мадона дел Кармине при Асунта, която дава там обет – понеже, като не си я намерил тази сутрин у дома ѝ, си в такова лошо настроение, а не да стоиш тук и да разправяш каквото не си видял и каквото би било цяло нещастие за тебе, ако си видял.

– Имате право, синьор Паскуале – отговори разтрепераният Микеле, – още сега отивам. Пуснете ме само да мина.

Паскуале се отдръпна, за да остави между себе си и стената толкова място, колкото да се промъкне десетгодишно дете. Микеле мина свободно, толкова се бе смалил от страх.

– Не, разбира се! – шепнеше той, като се отдалечаваше с едри крачки към черквата Дел Кармине, без да поглежда назад. – Не, разбира се! Нито дума няма да продумам, можеш да си сигурен в това, твое касапско величество! По-скоро бих си отрязал езика. Но все пак – продължи той – и ням би проговорил, като чуе да разправят, че били нападнати от петнадесет души, когато всъщност те са били шестима срещу един. Все едно, не обичам французите и якобинците, но още по-малко обичам полицаяте и соричите¹⁴⁶, затова не съжалявам, че онзи ги е понаредил. Двама убити и двама ранени от шестимата, viva San Gennaro! Не е имал ревматизъм в ръката оня приятел, нито подагра в пръстите!

146. Соричи (ит.) – име, с което в Неапол наричат служителите в тайната полиция. Б. а.

Той се разсмя, заклати весело глава и заигра сам тарантела напред улицата.

Колкото и да се твърди, че монологът не е нещо естествено, Микеле – наричан Лудия Микеле именно защото имаше навика да си приказва сам и да ръкомаха, докато говори – Лудия Микеле би продължил да хвали Салвата, ако още докато се смееше, не се бе озовал – толкова дълга бяха крачките му – на площада Дел Кармине, продължавайки да играе тарантела пред самия вход на черквата.

Той вдиша тежката мръсна завеса пред вратата, влезе и се огледа.

Черквата Дел Кармине, за която не можем да не кажем мимоходом няколко думи, е най-популярната черква в Неапол, а нейната мадона минава за най-чудотворна. Откъде идва тази слава и на какво се дължи тази почит, проявявана от всички обществени класи? Дали защото тук се намират гленните останки на младия поетичен Конрадино, племенника на Манфред, и на приятеля му Фридрих Австрийски? Дали заради Христос, който – застрашен от снаряд на Рене Анжуйски – е навел глава към гърдите си, за да се спаси от снаряда, а косите му растат и досега така обилно, че неаполският кмет идва всяка година да ги остриже тържествено със златна ножица? Или най-после защото героят на ладзароните Мазаниело е бил убит в съседния манастир и почива там в някой незначителен кът, забравен от народа, който не тачи дори хората, загинали за него? Едно с вяро – тъй като черквата Дел Кармине е, както казахме, най-популярна в Неапол, в нея се дават най-много обети и там именно старият Томео бе дал своя по причина, която скоро ще узнаем.

И така, във винаги препълнената с богомолци черква Дел Кармине Микеле отначало не можа да намери тази, която търсеше; но все пак я откри край един от страничните олтари, вляво от входа, където тя се молеше набожно.

Този озарен от свещи олтар беше посветен на Свети Франциск.

Микеле имаше щастието или нещастията – според това дали вие, драги читателю, сте оптимист или песимист – да е влюбен. Народното вълнение, с което бе обяснил на Нина тръгването си, беше само второстепенна причина. Главната беше желанието му да види и да прегърне Асунта, дъщерята на Басо Томео, стария рибар, зърнал една нощ – както си припомняме, – когато бе привързвал лодката си под скалата, където се издига дворецът на кралица Джована, някакъв призрак, който се надвесил над него, за да се увери с острието на камата си, че старецът наистина спи; и след като се убедил в това, се изкачил отново и изчезнал в развалините.

Трябва да си припомним също, че това видение бе дотолкова уплашило стария рибар, та той напусна Мерджелина и като остави между досегашния и новия си дом реката Киайа, Киатамоне, замъка дел Уово, Санта Лучия, Каstell Нуово, вълнолома, пристанището, Страда Нуова и най-после вратата Дел Кармине, се премести да живее в Маринела.

Като истински странстваш рицар Микеле бе последвал любимата си до другия край на Неапол; би я последвал и накрай света.

На утрото, за което става дума, като намери вратата на стария Басо Томео затворена, вместо да е отворена както винаги, той се обезпокои.

Къде можеше да е Асунта и защо бе излязла от къщи?

Извън съмненията, които един влюбен изпитва всякога към своята любима, колкото и да вярва, че тя го обича, Микеле бе преживял и някои спънки в любовта си.

Басо Томео, стар и богобоязлив рибар, който почиташе светците и обичаше труда, нямаше много добро мнение за Микеле, когото смяташе не само за луд, както го смятаха всички, но и за ленивец и безбожник.

Тримата братя на Асунта – Гаетано, Дженоаро и Луиджи, бяха много послушни деца и споделяха мнението на баща си за Микеле; така че горкият Микеле при всяка нова нападка срещу него имаше в дома на Томео само един-единствен защитник, Асунта, срещу четирима противници – бащата и тримата синове – огромно мнозинство при споровете, възникващи против него.

За щастие риболовът е тежък занаят и Басо Томео, заедно с тримата си сина – които се хвалеха, че не са ленивци като Микеле и държаха да изпълняват добросъвестно работата си – прекарваше част от вечерта да спуска мрежите, а част от нощта да чака рибата да нахълта в тях и част от утрото да ги изтегли от водата. Така от двадесет и четири часа на денонощието Басо Томео и тримата му сина прекарваха осемнадесет часа във от къщи, а през останалите шест спяха; поради това не бяха непоносими надзорници за любовта на Микеле и Асунта.

За това Микеле понасяше търпеливо своето нещастие. Басо Томео му бе казал, че ще му даде дъщеря си само когато Микеле се залови за почтен и доходен занаят или когато получи наследство. За нещастие Микеле твърдеше, че не знае да съществува един едновременно почтен и доходен занаят, защото едното от двете качества изключвало другото; трябва да признаем, че що се отнася до Неапол, думите му не бяха парадокс; за доказателство вземаме самия Басо Томео, който упражняваше почтен занаят, работеше с тримата си сина по осемнадесет часа в денонощието, а за петдесетте години, откакто за пръв път бе хвърлил

мрежите си в морето, не бе успял да спести петдесет дуката. Затова Микеле очакваше наследството като споменаваше за някакъв несъществуващ чичо, тръгнал по пътя на Марко Поло за китайското царство. Ако наследството не се явеше, нещо все пак възможно, той щеше непременно да стане някой ден полковник, щом Нано му бе предсказала това. Вярно е, че в дома на Басо Томео Микеле бе съобщил само първата част от предсказанието, като запази за себе си втората, която стигаше до бесилото; пея той бе намерил за уместно да сподели само с млечната си сестра Луиза, както видяхме при разговора преди още по-зловещото предсказание, направено от врачката на самата Луиза.

Обаче присъствието на Асунта пред олтара на Свети Франциск в черквата Дела Мадона дел Кармине и необикновеното осветление на този олтар бяха доказателства, че Микеле, колкото и да го смятаха за луд, не се е мамил за слабия улов, постиган от Басо Томео, въпреки умората от тежкия занаят. И наистина последните три дни бяха толкова лоши, та старият рибар бе дал обет да запали пред олтара на Свети Франциск дванадесет свещи с надежда, че светецът, негов покровител, ще го сподоби с улов, какъвто евангелските рибари имали в Генисаретското езеро; и бе пожелал през цялата сутрин, докато той изтегля мрежите, дъщеря му Асунта да подкрепя обета му с най-горещи молитви.

А тъй като обетът беше даден предния ден, след последния улов, още по-лош от първите два; тъй като Микеле бе посветил цялата вечер на Луиза и цялата нощ на ранения, така че Асунта не успя да го предупреди, той намери къщата затворена и Асунта коленичила пред олтара на Свети Франциск, вместо да го чака пред вратата. Щом се увери, че Паскуале ди Симоне му е казал истината, Микеле въздъхна така дълбоко от задоволство, че Асунта се обърна, извика от радост, благодари с мила усмивка за проникателността му и му направи знак да коленичи до нея. Нямахме нужда да повтори поканата. Микеле се озова с един скок от мястото, където бе застанал, до стъпалата на олтара и коленичи на същото стъпало, където се молеше Асунта.

Не бихме желали да твърдим, че от този миг молитвата на девойката беше все така гореща, както допреди идването на Микеле, или че мисълта ѝ не се поразсея. Но това не беше вече толкова важно, защото уловът сигурно бе приключил и мрежите бяха навярно изтеглени. Така че можеха в края на краищата да си позволят някоя и друга любовна приказка между благочестивите слова, на които имаше право светецът.

И едва тук Микеле научи от Асунта случките, с които – в качеството си на историк – запознахме читателите още преди Микеле да ги

узнае, а в замяна на тези новини той разказа най-правдоподобно измисленото обяснение за заболяването на Луиза, за убийството при Львовата чешма и за врявата на улица Сант Елиджо и уличката Деи соспири дел абисо пред вратата на бекайото.

Като истинска евина дъщеря, щом научи, че се е случило нещо на Стария пазар, Асунта поиска да разбере какво точно е станало. А тъй като това, което нейният любим ѝ разказа, изглеждаше забулено в мъгла, тя се прости със Свети Франциск, свършила-недовършила молитвата си, поклони се пред олтара на светеца, потопи крайчеца на пръстите си в съда със светена вода до вратата, докосна с влажните си пръсти ръката на Микеле, прекръсти се още веднъж, улови го под ръка още преди да излязат от черквата и лека като чучулига, готова да литне, чуруликаща като нея, излезе с изгората си от черквата Дел Кармине, напълно уверена в помощта на светеца и в това, че бащата и братята ѝ са имали чудесен улов.

XXX ДВАМАТА БРАТЯ

Асунта вярвате с право на Свети Франциск: баща ѝ и братята ѝ имаха наистина чудесен улов.

Когато започнаха да изтеглят мрежите, те им се сториха толкова тежки, та рибарите помислиха отначало, че са се закачили за някоя скала; но като не усетиха онази съпротива, каквато оказва една маса, вкопана в морското дъно, се изплашиха да не би – не много често, но тъжно знамение за тях, на които се е случило – да издърпат трупа на някой самоубиец или случаен удавник.

Но колкото повече мрежата приближаваше плажа, започнаха да се усещат дърпалия и подмятания – указание, че живи същества отстъпваха въпреки волята си при изтеглянето ѝ.

Не след дълго по плисъка на морето и излитащите водни струга се видя, че пленниците започват да разбират положението си и правят отчаяни усилия да разкъсат мрежата или да изскочат от нея.

Дженаро и Гаetano влязоха в морето и докато старият рибар и Луиджи се бореа с общи усилия срещу непокорните жертви, двамата братя минаха зад мрежите, навлязоха до рамене във водата и успяха да ги задържат.

По движенията и по възклицанията им всеки можеше да разбере, че Свети Франциск е свършил щедро работата си.

Това ставаше в залива, някъде към средата на Страда Нуова, срещу една голяма къща, която гледаше и към морето, и към улица Сант Андреа деи Скопари. Тази къща, известна под името дворецът Дела Торе, принадлежеше всъщност на херцога със същото име.

Тъй като ще разкажем едно действително историческо събитие, принудени сме да дадем някои подробности за къщата, където то е станало, както и за обитателите и.

До един прозорец на първия етаж стоеше двадесет и шест-двадесет и осем годишен момък, облечен по последна парижка мода, само че вместо да е в редингот с няколко къси пелеринки на плещите или във фрак с дълги поли и висока яка, каквито се носеха по онова време, беше загърнат в елегантен халат от алено кадифе с копринени кордони.

Черните му коси, остригани и отдавна изоставили пудрата, бяха естествено къдрави; незакопчаната тънка батистена риза, украсена с

прекрасно дантелено жабо, откриваше младежка шия, бяла като шията на жена; ръцете му бяха бели, дълги и тънки, признак на аристократизъм. Малкият пръст на лявата ръка имаше диамантен пръстен.

Загледан разсеяно някъде в далечината, той следеше как облаците се реят из небето, а с дясната си ръка отмерваше издайнически такт като поет, скандиращ стихове.

Той беше наистина поет – като Саназар, Берген и Парни¹⁴⁷ – този по-млад брат на херцог Дела Торе, дон Клементе Филомарино, един от най-елегантните неаполитански младежи, който оспорваше първенството в модата на Николино, на карачоловци и рокаромановци; освен това беше прекрасен ездач, голям ловец, отличен фехтовчик, стрелец и плувец; богат, при все че беше по-младият син в рода, защото брат му, херцог Дела Торе, с двадесет и пет години по-възрастен, бе заявил, че ще умре ерген, за да остави цялото състояние на брат си, натоварен от по-стария брат с почетната задача да продължи рода на херцозите Дела Торе, от която той, както изглежда, се бе отказал.

Херцог Дела Торе се занимаваше всъщност с друга, много по-интересна задача – така поне вярваше той – и за съвременниците, и дори за бъдещето, отколкото да създава наследници на името и поддръжници на рода си.

Отчаян библиофил, той събираше колекция от редки книги и ценни ръкописи. Самата кралска библиотека – имаме предвид неаполската, разбира се – не притежаваше нищо, което би могло да се сравни с неговата сбирка Елзевири или по-точно Елзевиери¹⁴⁸.

Той имаше действително почти пълен сборник от всички издания на Луи, Исак и Даниел, тоест на бащата, сина и племенника¹⁴⁹. Казваме почти пълен, защото никой библиофил не може да се похвали, че има цялата колекция, от първия том с името Елзеvir, издаден в 1572 и озаглавен *Eutropii historiae Romanae, lib. X*, и се стигне до *Pastissier francois*¹⁵⁰, издаден от Луи и Даниел с дата 1655 година. Но той все пак показваше с гордост на любителите тази почти неповторима колекция,

147. Саназар, Джакопо – неаполитански поет (1458–1530). Берген старши, Луи-Франсоа – френски публицист, основал в 1799 г. вестник „Журнал де деба“ (1766–1841). Парни, Еварист, виконт дьо – френски поет (1753–1814). Б.пр.

148. Елзеvir – издателска фирма в Холандия от XVI до XVII в. Б.пр.

149. Учените не са съгласни по тази точка; едни смятат, че Исак е син на Луи, други – че му е племенник. Б. а.

150. История на Рим от Евтропий, т. X. Авторът е служил в двора на император Валент (364–378). Историята е била в 10 тома и се е използвала до Средните векове. *Pastissier francois* (фр.) – френски сладкар, ръководство по сладкарство. Б.пр.

където се намираха последователно – като емблема на заглавката, – ангел с книга в едната ръка и сърп в другата; лозов ластар, обвит около бряст, с девиза *ponsolus*; Минерва с маслиново клонче и надпис *ne extra oleas*; емблемата във форма на биволска глава, възприета от Елзевириите през 1629 и сменилата я в 1634 година сирена; лампата с глава на медуза; гирляндата от ружа и накрая двата скиптъра, кръстосани върху щит – тяхна последна емблема. Освен това неговите издания, все подбрани, бяха забележителни и по ширината на белите полета, достигащи понякога до петнадесет и осемнадесет точки.

Що се отнася до колекцията му от автографи, тя беше най-богатата в света. Започваше с печата на Танкред дьо Отвил и продължаваше през царувалите в Неапол крале, князе и вице-крале, до подписите на сега царстващите Фердинанд и Каролина.

Странно нещо! Тази дълбока любов към колекционерството, свързана с безразличие към всички чувства, не бе оказала никакво влияние върху почти бащинската любов на херцог Дела Торе към младия му брат Клементе, останал сирак още на пет години. Дълбоката му привързаност към това дете още от раждането му се дължеше вероятно на мисълта, че то го освобождава от задължението да се ожени, нещо, което не би го отклонило напълно, но все пак би попречило на колекционерското му призвание. Така че би било невъзможно да изброим грижите му към малкия, предопределен да го освободи от всякакви съпружески задължения. При всяко по-леко или по-тежко заболяване, присъщо на детската възраст, херцогът беше негов единствен болногледач, прекарваше по цели нощи до леглото му, като записваше новите книги в каталозите си или търсете в редките книга ония печатни грешки, които са свидетелство за неповторимостта на екземпляра. Дон Клементе израсна. Стана юноша, младеж, приближаваше да стане вече мъж, но дълбоката и нежна обич на брат му не намаля, нито се промени. На двадесет и шест години дон Клементе беше за брата си все още дете. Не можеше да тръгне на езда или на лов и брат му да не извика от прозореца: „Внимавай да не се удавиш! Внимавай да не би пушката ти да е зле заредена! Внимавай да не те повлече конят!“

Когато адмирал Латуш-Тревил дойде в Неапол, дон Клементе Филомарино, като другите младежи на негова възраст, се сприятели с френските офицери и, поет с пламенно въображение, възмутен от своеволията в една страна, потисната от тройната тирания на скиптъра, сабята и четчицата за светена вода, той се присъедини към редиците на най-пламенните родолюбци и бе затворен заедно с тях.

Всецяло погълнат от издирванията на автографи и от библиофилските си проучвания, херцог Дела Торе почти не бе чул за идването на френския флот и във всеки случай не му отдаде никакво значение. Сам философ, но без да примесва политика към философията си, той не се учудваше никак на това, че брат му се подиграва с правителството, войската и монасите. И узна изведнъж, че дои Клементе Филомарино бил задържан и изпратен в крепостта Сан Елме.

Гръм да бе паднал пред нозете му, не би го смаял както тази вест; трябваше да мине някое време, докато събере мислите си, после изтича веднага при управляващия викариата, длъжност, съответстваща на нашия полицейски началник.

Отиде да попита какво е извършил брат му. И се изненада още повече, когато му казаха, че брат му е заговорник, уличен в най-тежки деяния, и може да загуби главата си, ако те бъдат доказани.

Ешафодът, където бяха загинали Виталиано, Емануеле ди Део и Галиани, беше току-що вдигнат от дворцовия площад; на херцога се стори, че го вижда отново там за брат му. Той изтича при съдиите, започнала обсажда вратите на разните Вани, Гуидобалди, Каstellчикала; предложи цялото си богатство, автографите, колекцията Елзевири; предложи да затворят него, за да освободят брат му.

Отиде да моли първия министър Ектън, хвърли се в нозете на краля, на кралицата; всичко бе напразно. Делото следваше своя ход; но този път въпреки пагубното влияние на кръвожадната тройца всички обвиняеми бяха признати за невинни и бяха освободени.

Тогава именно, като видя, че законното отмъщение ѝ се изплъзва, кралицата учреди прочутата тъмна стая, където въведохме нашите читатели, и създаде тайния съд, в който съдии бяха Вани, Каstellчикала и Гуидобалди, а палач – Паскуале ди Симоне.

Осемнадесетте месеца затвор, през които херцог Дела Торе едва не полуля и престана да се занимава с подреждане на своите Елзевири и търсене на автографи, ие излекуваха ни най-малко дон Клементе Филомарино от либералните му настроения, философски стремежи и склонност към подигравки; напротив, те го тласнаха още повече по пътя на опозиционерството. Успокоен от безпристрастието на съда, който въпреки тайните настоявания на кралицата и явните настоявания на обвинителите го призна за невинен и го освободи, той смяташе, че няма вече от какво да се страхува и стана един от най-усърдните посетители в салона на френския посланик, като почти напълно престана да се явява в двора, където имаше достъп поради титлата си.

Успокоен за съдбата на Клементе, брат му, херцог Дела Торе започна отново да търси автографи и Елзевири и не се тревожеше вече за това заблудено дете, а само го съветваше както винаги да бъде благоразумен, когато отива на езда, на лов или да плува в залива.

Но днес и двамата бяха доволни.

Дон Клементе Филомарино бе научил за заминаването на френския посланик и за обявената от него война на крал Фердинанд и тъй като принципите му на световен гражданин надделяваха над неаполитанското му поданство, той се надяваше след по-малко от месец да види в Неапол своите добри приятели французите, а краля и кралицата – пратени по дяволите.

Херцог Дела Торе пък бе получил писмо от книжаря Дюра, най-прочутия неаполитански антиквар, който му съобщаваше, че е намерил един от двата липсващи Елзевира на колекцията му, и питаше дали да му ги занесе в къщи или да го чака в магазина.

Докато четеше писмото на книжаря, херцог Дела Торе ахна от радост и като нямаше търпение да го дочака, завърза връзката си, наметна плаща, слезе от втория етаж, зает изцяло от библиотеката, отби се на първия, където живееше с брат си, и влезе в стаята му тъкмо когато дои Клементе римуваше последните стихове на една комична поема, от рода на „Аналоя“ от Боало, в която нападаше трите тежки гряха не само на неаполитанските, по изобщо на всички монаси по света: похотливостта, леността и лакомията.

Щом видя брат си, дон Клементе Филомарино отгатна, че му се е случило някое важно библиофилско събитие, от което се е самозабравил.

– Да не би да сте намерили случайно, мили братко – извика той, – Теренций¹⁵¹ от 1661?

– Не, мили Клементе, по прецени сам щастието ми: намерих Персий¹⁵² от 1664.

– Така ли... наистина ли го намерихте? Знаете, че неведнъж досега сте ми казвали: „намерих“, а когато дойде ред да ви предадат въпросния екземпляр, се опитват да ви пробутат някой фалшив Елзеvir, някое издание с глобус вместо с маслиново клонче или с бряст.

– Да, само че аз не се улавям. Такава стара лисица като мене не попада в капана! Освен това писмото е от Дюра, а той не би ми изиграл

151. Теренций, Публий – римски поет от II в. пр. н.е. Б.пр.

152. Персий, Аулус – римски сатирик от – I в. пр. н.е. Б.пр.

такава игра. Защото държи на името си. Погледни писмото му: „Господин херцог, елате по-скоро. Мога да ви съобщя с радост, че току-що намерих Персий от 1664, с двата скиптъра, кръстосани върху щит – великолепно издание: белите полета са по един пръст и четвърт от всяка страна.“

– Браво, братко! И вие отивате у Дюра, предполагам?

– Тичам! Ще ми струва най-малко шестдесет до осемдесет дуката, но няма значение! Библиотеката ми ще остане един ден на тебе и ако имам щастието да намеря и Теренций от 1661, ще имам цялата колекция. А знаеш ли какво струва една пълна колекция Елзевири? Двадесет хиляди дуката като нищо!

– За едно ви моля, мили братко: да не се грижите никога какво ще ми оставите или няма да ми оставите. Надявам с, че боговете ще ни обичат колкото Клеовис и Витон¹⁵³, макар да нямаме техните заслуги, за да ни отредят да умрем в един и същи ден и час. Обичайте ме само и докаато ме обичате, ще се чувствам богат.

– О, нещастнико – каза херцогът, като сложи ръце на раменете на брата си и го загледа с неизразима нежност, – ти знаеш, че те обичам като свое дете, дори повече от свое дете, защото, ако ми беше дете, щях да изтичам направо у Дюра и щях да се отбия да те прегърна едва на връщане.

– Добре, прегърнете ме и тичайте за вашия Теренций.

– За моя Персий, невежа, за моя Персий! Ах! – продължи с въздишка херцогът. – От тебе ще излезе само един треторазреден библиофил, а и това дори не се знае...

И херцог Дела Торе изхвъркна от дома си.

Дон Клементе отиде отново до прозореца. Басо Томео и синовете му току-що бяха изтеглили мрежите на плажа, подпомогнати от безброй рибари и ладзарони, дотичали да видят какво са уловили.

153. Клеовис и Витон – синове на жрец от Аргос, най-древния град в Елада, прочути със своята синовна и братска любов (гр. мит.). Б.пр.

XXXI

КОГАТО НА СЦЕНАТА СЕ ЯВЯВА ГАЕТАНО МАМОНЕ

В началото на предшестващата глава казахме, че Свети Франциск свърши добра работа и уловът беше наистина чудесен.

Човек би казал, че светецът, на когото Асунта така набожно се помоли, а Басо Томео подари щедро една литургия и дванадесет свещи, пожела да изпрати в мрежите на стария рибар и тримата му сина по един образец от всички риби в залива.

Когато мрежата бе изтеглена от морето и се показа на плажа, препълнена до пръсване, бихте казали, че не Средиземно море, а Пактол¹⁵⁴ излива на пясъка всичките си богатства.

Златната рибка с искрящи отблясъци, тонът със стоманено-сиви люспи, сребриста спинола, зъбарят с винени перки, кефалът с кръгла муцуна, рибата луна, която бихте взели за паднало в морето дайре, и накрая Светипетровата риба, запазила отпечатак от пръстите на апостола, придружаваха като придворни, министри, шанбелани един великолепен тон, който тежеше най-малко шестдесет ротоли¹⁵⁵ и приличаше от оня морски цар в Нямата от Портичи¹⁵⁶, обещаван от Мазаниело на другарите му с такава прекрасна песен.

Старият Басо Томео, хванал с две ръце главата си, не можеше да повярва на очите си и подскачаше от радост. Кошовете, донесени от стареца и синовете му с надежда за обилен улов, бяха напълнени и препълнени, без да съберат дори една трета от богатата жътва на нивата, която се обработва сама.

Момчетата се заеха да търсят нови съдове, а Басо Томео разказваше признателно на всеки новодошъл, че дължи това чудо на особената милост на своя покровител Свети Франциск, пред чийто олтар поръчал да отслужат литургия и да запалят дванадесет свещи.

Най-голямо възхищение у стария рибар и присъстващите предизвикваше тонът; истинско чудо беше, че след толкова мятане в мрежата

154. Пактол – златоносна рекичка в малоазийското царство Лидия. Б.пр.

155. Ротоло – мярка за тежина по Средиземноморското крайбрежие (сега само в някои арабски страни); различна в различните епохи – от 500 до 2800 грама. Б.пр.

156. „Нямата от Портичи“ – опера от френския композитор Даниел Обер (1782–1871). Б.пр.

не бе успял да я разкъса и като отвори пробив за себе си, да даде път на целия люспест народ, който подскачаше край него.

Всеки, който слушаше разказа на стария Басо Томео и поглеждаше улова му, се кръстеше и викаше: *Evviva San Francisco!*¹⁵⁷ Само дон Клементе, от чийто прозорец се разкривате цялата гледка, като че се съмняват в намесата на светеца и отдаваше чудния улов просто на щастлив случай, какъвто риболовците понякога срещат.

Освен това, както беше застанал до прозореца на първия етаж и можеше да гледа до завоя на кея Маринела, той забеляза нещо, което Басо Томео, затворен с рибите си в обръча на дошлите да му честитят, не можеше да види и не бе видял.

Това, което дон Клементе виждаше, а Басо Томео не бе видял, беше Фра Пачифико, който идваше с магарето си откъм площада, заел гордо както винаги цялата улица, така че – ако вървеше направо – неизбежно щеше да се сблъска с купчината риби, които старият Басо Томео бе току-що изтеглил от морето. Точно така и стана; като забеляза навалищата, която му преграждаше пътя, без да знае на какво се дължи тя, за да си проправи по-лесно път, Фра Пачифико улови Джакобино за оглавника и тръгна напред, като викаше:

– Път! В името на Свети Франциск, път!

Лесно можем да разберем, че едно множество, което пееше славословия за основателя на миноритските ордени, непременно ще направи път на един новодошъл, какъвто и да е, щом се явява с името на светеца; а множеството направи с още по-голяма готовност и почитание път, щом позна Фра Пачифико и магарето Джакобино, известни на всички като особени служители на светеца.

И така Фра Пачифико продължи през множеството, без да знае какво има сред него, докато се озова неочаквано пред стария Томео и едва не се препъна в планината от риби, които още се гърчеха в последни предсмъртни конвулсии.

Тъкмо този миг очакваше дон Клементе; защото можеше да предвиди, че между рибаря и монаха ще започне любопитна борба; и наистина, щом позна Пачифико, задърпал след себе си Джакобино, Басо Томео разбра какъв прекален десятък ще му бъде наложен, извика уплашено и пребледня, а лицето на Фра Пачифико, напротив, се озари от широка усмивка пред неочакваната печалба, към която добрата му звезда го бе довела.

157. *Evviva San Francisco* (ит.) – да живее Свети Франциск. Б.пр.

Той току-що бе минал през рибния пазар, но макар че утрешният ден беше постен, не бе намерил там нищо достойно за изтънчения вкус на капуцините от Свети Ефрем.

– О-хо! – извика дон Клементе достатъчно високо, за да го чуят на кея. – Работата става интересна!

Няколко души вдигнаха глава; но като не разбраха какво иска да каже момъкът с кадифения халат, почти веднага насочиха отново поглед към Басо Томео и Фра Пачифико.

Пък и Фра Пачифико не остави дълго Басо Томео да се измъчва в неведение, а взе кордона си, положи го върху тона и изрече свещените слова:

– В името на Свети Франциск!

Тъкмо това бе предвидил дон Клементе; и прихна да се смее.

Явно беше, че ще присъства на борба между двете най-могъщи подбуди на човешките действия: суеверието и интереса.

Дали Басо Томео, който твърдо вярвате, че дължи улова си на Свети Франциск, щеше да защитава най-хубавото парче на този улов от самия светец или – което беше все същото – от неговия представител?

Според това, което щеше да стане, дон Клементе би могъл да прецени доколко в предстоящата борба на Неапол в защита на правата му патриотите биха могли да разчитат на народа и доколко този народ, за който щяха да се жертват при премахване на предразсъдъците, би се борил в защита на тези предразсъдъци, тоест срещу самите тях.

Опитът не излезе щастлив за философа.

След вътрешна борба, траяла впрочем само няколко секунди, суеверието победи интереса и старият рибар, който изглеждаше за миг склонен да защити притежанието си, се огледа наоколо да види дали тримата му сина са се върнали с нови кошове, после отстъпи крачка назад, откри спорната вещ и каза смирено:

– Свети Франциск ми го даде, Свети Франциск си го взема. Да живее Свети Франциск! Вземете рибата, отец.

– Ах, глупак! – не се въздържа да извика дон Клементе.

Всички вдигнаха глава и погледите на множеството се втренчиха в момъка с насмешливото изражение; лицата, обърнати към него, изглеждаха засега само учудени, защото никой още не разбираше за кого се отнася епитетът.

– Глупакът си ти, Басо Томео, и никой друг! – извика дон Клементе.

– Защо, ваше превъзходителство?

– Защото ти и синовете ти, все честни и трудолюбиви мъже, при това яки хора, оставяте един крадлив, ленив и безочлив монах да ви вземе наградата за труда.

При тази пряка, неочаквана и недопустима нападка Фра Пачифико, уверен досега, че уважението към расото го пази, изрева гневно и вдигна тоягата си към дон Клементе.

– Дръж тоягата за магарето си, попе; само него можеш да уплашиш.

– Да, но предупреждавам те, дон Чичило¹⁵⁸, че моето магаре се нарича Джакобино.

– Тогава магарето ти има човешко име, а ти животинско.

Тълпата се разсмя: при всеки спор тя взема отначало страната на остроумния.

Разяреният Фра Пачифико не намери какво друго да стори, освен да нарече дон Клементе с името, което беше, според него, най-страшно оскърение.

– Аз пък ти казвам, че ти си якобинец! Този човек е якобинец, братя. Виждате ли го как е остриган а ла Тит и е с дълъг панталон под халата? Якобинец! Якобинец! Якобинец!

– Якобинец съм, щом ти е угодно и се гордея с това.

– Чувате ли? – изрева Фра Пачифико. – Признава, че е якобинец.

– Преди всичко – попита дон Клементе – знаеш ли ти какво е якобинец?

– Якобинец значи демагог, санкюлот, септемвриец¹⁵⁹, цареубиец.

– Във Франция може и да е така, но в Неапол – слушай внимателно и се постарай да не забравиш – якобинец значи честен човек, който обича своята страна, желае доброто на народа и следователно премахването на предразсъдъците, които го оскотяват. Иска равенство, тоест еднакви закони и за малките, и за големите, свобода за всички, та всеки рибар да може да хвърля мрежите си из всички краища на залива, да няма резервати дори за краля в Портичи, Киатамоне и Мерджелина, защото морето е за всички като въздуха, който дишаме, и слънцето, което ни свети, якобинецът най-после е човек, който желае братството, смята всички хора за свои братя и казва: „не е справедливо едни да си почиват и да просят, а други да се уморяват и да се трудят“, нито пък иска някой беден рибар, прекарал цяла нощ да пази мрежата си и цял ден да я издърпва, като улови някога – както му се случва веднъж на десет години –

158. Така наричат в Неапол празноглавите, контетата, модната младеж. Б. а.

159. Септемвриец – участник в избиването на политическите затворници в Париж на 3,4 и 5 септември 1792 г. Б.пр.

риба, която струва тридесет дуката...

Тълпата сякаш намери цената за прекалено висока и започна да се смее.

– Аз давам тридесет дуката за нея – продължи Филомарино. – И така, повтарям, якобинецът е човек, който не желае, когато някой беден рибар е уловил риба, струваща тридесет дуката, тя да му бъде открадната от човек – сбърках, от монах! Монахът не е човек – името човек заслужава този, който е полезен на братята си, не този, който му е товар. Този, който работи и получава честно възнаграждение за своя труд, за да храни жена си и децата си, а не този, който обикновено отклонява от правия път чуждата жена и учи децата на леност и безделие. Това е якобинец, а щом това е якобинец, признавам, че и аз съм!

– Чувате ли го? – извика ядосаният монах. – Оскърбява църквата, оскърбява вярата, оскърбява Свети Франциск... Безбожник!

Няколко гласа запитаха:

– Какво е това безбожник?

– Човек, който не вярва в Бога – отговори Фра Пачифико, – нито в Света Богородица, нито в Исус Христос, нито най-последно в чудесата на Сан Дженаро.

Дон Клементе Филомарино видя, че при всяко обвинение очите на хората все повече се разширяват и пламват. Явно беше, че ако борбата между него и монаха продължи и за съдник бъде призвана невежествената, фанатична тълпа, решението ще бъде против него. При последното обвинение няколко души нададоха гневни викове, показаха му юмрук и заповтаряха след Фра Пачифико:

– Якобинец! Безбожник! Не вярва в чудото на Свети Януарий!

– И накрая – продължи монахът, запазил на последно място този довод – той е приятел на французите.

При тази хула няколко души взеха камъни.

– А вие – извика дон Клементе – сте магарета, заслужаващи най-груби самари и тежки товари.

И затвори прозореца.

Но в момента, когато го затваряше, някой извика:

– Долу французите! Смърт на французите!

И пет-шест камъка счупиха стъклото зад дон Клементе.

Един от камъните го улучи по лицето и леко го нарани.

Ако момъкът би имал благоразумието да не се показва отново, гневът на множеството щеше може би да се укроти след това отмъщение; но побеснял от обидата и от болката, той грабна напълнената си ловна

пушка, отвори пак прозореца и с пламнало от гняв и презрение лице извика:

– Кой хвърли камъка? Кой ме улучи тук? – и показа окървавената си буза.

– Аз – отвърна един четиридесетинагодишен мъж, нисък и набит, със сламена шапка, облечен в бели къси панталони и палто, като скръсти ръце на гърдите си, при което от палтото му се посипа брашно. – Аз, Гаetano Мамоне.

Мъжът с бялото палто още не бе доизрекъл тези думи, когато дон Клементе Филомарино облегна пушката на рамото си и даде изстрел. Изгоря само зарядът.

– Чудо! – викна Фра Пачифико, докато товареше рибата на магарето, оставяйки дон Клементе да се разправя с тълпата. – Чудо!

И слезе към Имаколатела, като продължаваше да вика:

– Чудо! Чудо!

Двеста гласа повториха след него: „Чудо!“ Но сред тези гласове се обади отново първият глас:

– Смърт на якобинеца! Смърт на безбожника! Смърт на приятеля на французите!

И всички гласове, викали досега: „Чудо!“, заповтаряха:

– Смърт! Смърт!

Войната бе обявена.

Част от тълпата нахълта през градинската врата, за да нападне дон Клементе в дома му, други опряха стълба до прозореца и започнаха да се изкачват по нея.

Дон Клементе даде наслуки втори изстрел в тълпата; един мъж падна.

От страна на неблагоприятния момък това значеше да се лиши от всяка пощада. Оставаше му само да продаде скъпо живота си. Той повали с приклада си първия, чиято глава се изравни с прозореца; мъжът разпери ръце и падна по гръб.

След това захвърли в стаята пушката, на която бе счупил приклада при силния удар, взе във всяка ръка по един пистолет и първите появили се нападатели получиха по един куршум в главата, а друг – в гърдите.

И двамата паднаха навън и не мръднаха вече върху паважа.

Бесните викове се удвоиха; от всички страни на кея се втурнаха да подкрепят нападателите.

В същия миг дон Клементе Филомарино чу, че входната врата

изпраща и към стаята приближиха стъпки.

Той изтича да заключи.

Вратата беше съвсем слаба преграда срещу смъртта.

Не бе успял да напълни отново пистолетите, а пушката му беше счупена; оставаше му обаче цевта заедно с всичките ѝ принадлежности, която можеше да използва като боздуган; оставаха му и сабите за дуелиране.

Той ги откачи от стената, сложи ги на стол зад себе си, грабна цевта на пушката и реши да се защитава до последна възможност.

На прозореца се появи нов нападател; цевта се стовари върху му; ако бе улучил главата, щете да я разцепи; но човекът спаси черепа си с бързо отдръпване и получи удар по рамото. Той сграбчи цевта, като се вкопчи с две ръце за издадените ѝ части – за затвора и за спусъка. Дон Клементе видя, че тук ще трябва да води борба, при която другите можеха да изкъртят вратата; затова изостави оръжието тъкмо когато противникът му очакваше съпротива, и като изгуби опора, падна по гръб; но дон Клементе се лиши от най-страшното си оръжие.

Сега грабна сабите.

Чу се ужасно пукане; острието на една секира разцепи слабата врата на стаята му. Тъкмо когато острието се отдръпна, за да нанесе втори удар, момъкът провря сабята през отвора, направен от секирата, и чу проклятие.

– Туширан! – изсмя се той с дивия смях на зарадван от отмъщение то си отчаян борец, комуто остава само да умре, като нанесе колкото може повече зло на враговете си.

Зад гърба му падна нещо тежко: от балкона бе скочил мъж с кама в ръка. Тънкото острие на сабята се кръстоса като светкавица с камата; мъжът изохка и падна; сабята бе излязла шест пръста на гърба му между двете рамена. Втори удар със секира разцепи окончателно вратата. Дон Клементе се готвеше да се обърне към новите нападатели, когато видя, че от горния етаж полетяха към улицата хартии и книги.

Той разбра, че побеснелите мъже са се качили на горния етаж, разбили са вратата на братовото му жилище, оставена може би отворена от херцога в бързината да отиде у Дюра, хартиите бяха автографите, книгите, Елзевириите на херцог Дела Торе, хвърляни през прозореца от окаяните невежи, които не знаеха какви съкровища разпиляват.

Той изрева от ярост, когато го раниха с камък; при вида на това светотатство изрева от мъка.

Какво отчаяние за горкия му брат, когато се завърне!

Дон Клементе забрави опасността, забрави, че когато се завърне, херцог Дела Торе ще има да оплаква вероятно по-тежка загуба от автографите и Елзевирите. Той видя само тази пропаст, зинала поради собственото му неблагодарност, тъкмо когато брат му най-малко я очакваше, пропаст, където потъваха в един миг тридесет дълги години непрестанни грижи и усърдни издирвания; и това удвои яростта му към тия скотове, на които не стигаше отмъщението срещу човека, та го прехвърляха и върху неодушевените предмети, като ги унищожаваха, без да знаят ценността им, просто от инстинкт да рушат.

Помисли за миг да започне преговори с враговете си, да се предаде, за да изкупи със смъртта си скъпоценните книга и ръкописи на брата си. Но като погледна тия лица, върху които яростта съперничеше с глупостта, той разбра, че тези хора, уверени в победата си, не биха преговаряли с него, и като им посочи ценността на предметите, които искаше да спаси, само ще осуети окончателно спасяването им.

Затова реши да не иска нищо и щом смъртта му беше сигурна, щом нищо не можеше да го спаси, да я облекчи и ускори с едно отчаяно усилие.

След като го видят мъртъв, враговете му може би нямаше да продължават отмъщението.

На дон Клементе оставаше да разгледа хладнокръвно положението си и да го използва колкото може повече за отмъщение.

Сметнат за твърде опасен подстъп, прозорецът изглеждаше изоставен; той изтича към него; кеят беше задръстен може би от три хиляди ладзарони; за щастие нито един нямаше огнестрелно оръжие; така че той можа да погледне през прозореца.

Тълпата струпваше под прозореца огромен куп дърва, донсяни откъм плажа, където на описаното от нас място има огромни складове от дърва за горене и строеж; а под наредените като клада дърва наблъскваха книгите и хартиите, все още хвърляни от опустошителите през прозореца на горния етаж, за да ги изгорят.

От другата страна вратата скоро щеше да падне под напора на нападателите, главно под секирата на мъжа с бялото палто. Вратата можеше да устои още десет секунди при самообладание и сигурна ръка, почти достатъчно време за дон Клементе да напълни отново pistolетите си.

Знаем колко бързо се пълнят pistolетите, в които патронът притиска направо барута. Те бяха наистина напълнени и заредени в мига, когато вратата падна. В стаята нахлу цял порой; два изстрела излетяха веднага като мълнии; двама души се строполиха на пода.

Дон Клементе се обърна да грабне сабите; но преди да простре ръце към тях, бе буквално заграден с ножове и ками. Щяха да го пронизат на двадесет места едновременно и той се стремеше с цялото си сърце към тази бърза смърт, която щеше да го спаси от агония; но мъжът с бялото палто завъртя секирата над главата му и изкрещя.

– Никой да не го докосва! Кръвта на този човек е моя!

Заповедта дойде навреме, за да спаси дон Клементе от деветнадесет пронизвания; но двадесетият нападател, по-бърз от другите, го бе ударил вече под гърлото. И на убиенца оставаше само да отстъпи една крачка, като остави ножа в раната.

През това време, радостен като дете, току-що получило желаната играчка, херцог Дела Торе бе взел от книжаря Дюра Персий от 1664, увери се в истинността на изданието по заглавката с щита и кръстосаните два скиптъра и не се поколеба пред шестдесет и двата дуката, поискани от книжаря. Ако успееше да се сдобие и с Теренций от 1661, колекцията му от Елзевири щеше да бъде пълна – щастие, с каквото можеха да се похвалят само трима любители: един в Париж, един във Виена и един в Амстердам!

Собственик на скъпоценния том, херцогът мислеше само по-скоро да се качи в кароцелото, с което бе дошъл, и да се върне в двореца си. С каква радост щеше да види отново дон Клементе, да му покаже съкровището си и да го убеди, че радостите на библиофила превъзхождат всички други!

Ах, да можеше да приобщи към тях младежа, който имаше толкова прекрасни качества, но беше лишен от това, би го направил съвършен благородник; засега дон Клементе беше като колекцията на херцога: имаше всички качества с изключение на едно-единствено; както щастливият библиофил имаше всички издания на Елзефир баща, син и племенник, освен Теренций.

Херцогът се завръщаше с усмивка на уста, като преобръщаше в ума си всички тези *concetti*¹⁶⁰, в които умът участваше по-малко от сърцето, гледаше скъпоценния том, притискаше го до гърдите си, умираше от желание да го целуне, както сигурно би постъпил, ако беше сам; но изведнъж, приближавайки Супортико Стретела, забеляза огромна навалица, струпана сякаш пред неговия дворец. Сигурно се мамеше: какво ще търсят тия хора пред двореца му?

Друго нещо му се стори обаче по-необикновено от навалицата на

160. *Concetti* (ит.) – размисли. Б.пр.

това място. Именно книгите и хартиите, които излитаха като ято птици от прозорците на библиотеката му! Сигурно се заблуждаваше от далечината; прозорците, където от време на време се появяваха хора и обясняваха с гневни движения нещо на другите, струпани на улицата, тези прозорци надали бяха неговите.

Но колкото повече кароцелото приближаваше, толкова по-малко херцогът можеше да се съмнява и сърцето му се сви от неизразима тревога; макар че с всяка крачка на конете се приближаваше, след всяка крачка виждаше все по-неясно. Пред очите му се разстла мъгла, както става понякога насън; все по-тревожно втренчил поглед, протегнал шия, навел напред глава, той повтаряше тихо:

– Сънувам! Сънувам! Сънувам!

Но скоро бе принуден да признае, че не сънува, а някаква неочаквана, огромна беда се е стоварила върху дома му и върху самия него.

Навалицата стигаше до Вико Марина дел Вино и всички в нея ревяха, обзети от неистов бяс:

– Смърт на якобинеца! Смърт на безбожника! Смърт на приятеля на французите! На кладата! На кладата!

Страшна светкавица проряза съзнанието на херцога; разгърдени, полуголи, окървавени мъже ръкомахаха по прозорците в стаята на брат му. Дела Торе скочи от кароцелото, втурна се обезумял сред навалицата, като крещеше неразбираеми слова, разбутваше с неподозирана сила десет пъти по-яки мъже и колкото повече нахмтваше в този океан от човешки вълни, толкова повече се вбесяваше, викаше, не можеше да се владее.

Най-после стигна до центъра; и щом стигна, изпищя.

Озовал се бе пред клада от всякакъв вид дърва, върху която окървавен, безжизнен, изранен лежеше полуголият му брат. Не можеше да не го познае, не можеше да каже: „Не е той!“ Не! Той именно беше! Дон Клементе, неговото любимо дете, еднородният му брат!

Херцогът разбра само едно и нямаше нужда да разбира нищо друго; тия ревящи тигри, тия ревящи човекоядци, тия демони, които се смееха и пееха около кладата, бяха убийците на брат му.

Трябва да отдадем справедливост на херцога, че като сметна брат си за мъртъв, нито за миг не мина през ума му да го преживее; подобна възможност дори не му хрумна.

– Ах, окаяници! Предатели и подли убийци! Мръсни палачи! – закрещя той. – Не можете все пак да ни попречите да умрем заедно!

И се хвърли върху трупа на брата си.

Навалицата зарева от радост: сега имаше две жертви вместо една, при това втората не беше безчувствена, неподвижна, три четвърти мъртва, а жива и можеха да я измъчват с дълги изтезания.

Домициан казвал някога за християните:

„Не стига да умрат; трябва да усещат, че умират“.

Неаполитанското престолюдие е в това отношение достоен наследник на Домициан.

В един миг херцог Дела Торе бе завързан върху тялото на брат си за дървата на кладата.

Дон Клементе отвори очи. Усетил бе върху устните си допира на приятелски устни.

И позна херцога.

Потъващ вече в небитието, той прошепна:

– Антонио! Антонио! Прости ми!

– Както ти сам каза, дои Клементе – отговори херцогът, – боговете ни обичат. Ще умрем заедно като Клеовис и Витон! Благославям те, любими братко! Благославям те, дон Клементе!

В същия миг сред радостни викове, безбожни подигравки и кръвожадни проклетия един мъж доближи факла до струпани-те под кладата книги, към които херцогът не отправи нито поглед, нито въздишка; а друг се развика:

– Вода! Вода! Не бива да умрат много бързо!

Мъченичеството на двамата братя продължи наистина три часа!

Едва тогава доктор Чирило можа да мине, за да продължи пътя си към Портичи; задържала го бе агонията на двамата мъченици.

Така загинаха херцог Дела Торе и брат му дон Клементе Филомарино, първите две жертви на народните изстъпления в Неапол.

Гербът на града с прекрасното небе е препускаща кобила; но тази кобила, потомка на Диомедовите коне¹⁶¹, много често се е хранила с човешка плът.

След петдесет минути доктор Чирило беше в Портичи и кочияшът спечели своя пиастър.

Още същата вечер, предрешен, по същия път, откъдето бе напуснал веднъж неаполитанското кралство, Еторе Карафа стигна до границата на папските владения и побърза към Рим, за да съобщи на генерал Шанпионе за злополуката, сполетяла неговия адютант, и да обсъди с него

161. Диомед – легендарен тракийски цар, който хранил конете си с човешко месо. Херкулес го победил и го дал на конете му да го изядат. Б.пр.

мерките, които трябваше да вземат при тази тежка обстановка.

XXXII

ЕДНА КАРТИНА ОТ ЛЕОПОЛД РОБЕР¹⁶²

Ще оставим Еторе Карафа да върви по планинските пътеки и с надежда да пристигнем преди него, ще тръгнем с разрешение на нашите читатели по широкия път от Неапол за Рим, поет и от нашия посланик Доминик-Жозеф Гара, без да се спираме в лагера Сеса, където провеждаха учение войските на крал Фердинанд; нито при кулата Каstelоне де Гаеде, наричана погрешно Гробът на Цицерон; без да се спираме дори край колата на нашия посланик, която – отнасяна в галоп от четири коня – слизате бързо по нанадолницето Каstelоне, ще я изпреварим в Итри, където при пътуването си за Бриндизи Хораций¹⁶³ вечерял с гозбите на Капитон и пренощувал у Мурена¹⁶⁴.

Днес, тоест но времето, когато отвеждаме там нашите читатели, градчето Итри не е вече *urbs Mammurgarum*¹⁶⁵; нито един от неговите четири хиляди и петстотин жители не е достигнал славата на прочутия римски юрисконсулт или на Меценовия¹⁶⁶ шурей.

Но ние няма да се храним тук, нито ще търсим гостоприемство. Само ще престоим няколко часа у коларя на селището, където нашият посланик въпреки лошия път, по който се движи, не ще закъсне да ни настигне.

Къщата на дон Антонио дела Рота – именуван така и поради благородния си произход, който според него бил испански, и поради изкуството, с което можеше да направи колело от най-неподатливия ясен и бряст – е построена с предвидливост, която прави чест на собственика: на две крачки от станцията на пощенските коли и срещу хотела *Riposo d'Orazio*¹⁶⁷ – фирма, която иска да ни убеди, че хотелът е построен на същото място, където се е намирал домът на Мурена. Дон Антонио дела Рота твърде съобразително бе предположил, че като се настани близо до

162. Робер, Леополд – швейцарски художник (1794–1835). Б.пр.

163. Хораций, Квинт – римски лирик и сатирик от I в. пр. н.е. Б.пр.

164. *Murena proeibente domum, Capitone culinam* (лат.) – на Мурена опозна дома, на Капитон кухнята. Б.пр.

165. *Urbs Mammurgarum* (лат.) – град. Формия в Лациум; наречен на името на Мамура, римски конник, отличил се в похода в Галия. Б.пр.

166. Мецен – римски благородник от I в. пр. н.е., покровител на литературата и изкуствата. Б.пр.

167. *Riposo d'Orazio* (ит.) – Хорацияева почивка. Б.пр.

спирката на пощенските коли, където пътниците са принудени да смеят конете, и срещу хотела, където влизаха да пийнат нещо, нито една от колите, разнебитени по прочутите пътища, из които самият крал Фердинанд помнеше, че два пъти се е катурнал, не можеше да избегне от неговата юрисдикция.

И наистина, благодарение на нехайството на инспекторите по пътищата на негово величество крал Фердинанд, дон Антонио печелеше отлично; затова нашите читатели няма да се изненадат, като чуят в дома му – в знак на добро настроение – и националната мандолина, и испанската китара.

Всъщност освен обичайното весело настроение, което всеки стопанин изпитва при растящо благополучие на фирмата си, дон Антонио имаше този ден по-особен повод за радост; той женеше дъщеря си Франческа за своя пръв работник Пепино, комуто смяташе да остави заведението, когато сам реши да се оттегли в почивка; затова ще минем по тъмния коридор, който пресича къщата от едната фасада до другата, и ще хвърлим поглед в двора и градината; така ще видим, че колкото официалната фасада към улицата беше мрачна, безлюдна и тиха, толкова противоположната беше весела, блестяща и оживена.

Тази част от имота на дон Антонио, в която навлизаме, се състои от тераса с парапет, откъдето по десет стъпала се слиза в двор с настилка от утъпкана глина, който по време на жътва служи за вършеене на жито; дворът и терасата образуват всъщност една грамадна беседка, покрита с лоза, която започва от съседните дървета и свършва до къщата, където продължава да пълзи по варосаната фасада, засенчвана от отражението на зелените назъбени листа, потръпващи при всеки полъх. Благодарение на това сътрудничество с природата прекалено яркият цвят на стената се слива великолепно с червените керемиди на покрива, очертаващи остри ръбове върху тъмния небесен лазур; слънцето облива всичко това с топлите утринни багри на ранната есен и през тънките пролуки на гъстия листак позлатява плочите на терасата и утъпкания двор.

По-нататък се простира градината с безредно пръснати тополи, свързани от дългите клони на лозата, по която се люлеят гроздове, достойни за обетованата земя; тези тъмночервени гроздове са толкова много, че всеки минавач се смята в правото си да откъсне една чепка, за да утоли лакомията или жаждата си; а дроздовете, косовете и врабците кълват от гроздовете зърна, както минавачите късат гроздове от дървото; няколко кокошки, които сноват нагоре-надолу из двора под властния поглед на важен, почти неподвижен петел, също участват в грабежа,

като събират падналите зърна или дори подскачат до най-ниските гроздове, където увисват понякога на човката си от лакомия. Но богатата природа не иска и да знае за тези крадци, мародери и паразити! Все ще остане достатъчно зърно за гроздобера, който ще задоволи нуждите през идната година; провидението е било създадено нарочно за бездейните души и безгрижните умове.

Зад градината започват първите склонове на Апенините, където в древността са намидали убежище коравите самнитски пастири, покорили легионите на Постумус¹⁶⁸, и непобедимите марси¹⁶⁹, с които римляните не смееха да се борят, а се опитваха от две хиляди години да ги спечелят за съюзници; там при всяко политическо сътресение, което раздрусва равнината или долините, бягат и се крият дивите, враждебни, независими разбойници.

След като вдигнахме завесата пред сцената, да въведем артистите.

Те се разпределят на три групи.

Хората, наричани разумни, не защото са поумнели, а защото не са вече млади, седят на терасата около маса, където са наредени бутилки с високи шии и обвити в слама кореми; те съставляват първата група начело с майстора Антонио дела Рота.

Младежите и девойките, които играят тарантела или по-точно тарантели, водени от Пепино и Франческа, тоест от бъдещите съпрузи, съставляват втората група.

И накрая третата се състои от трима музиканти; единият дрънка на китара, другите двама удрят дайрета; онзи, който свиря на китара, е седнал на най-долното стъпало на стълбата от терасата към двора; другите двама са застанали прави край него, за да имат свобода на движенията си и да могат от време на време да удрят дайретата с лакът, глава или коляно, за да звучат като орган.

Единствен зрител на трите групи е един двадесетина-двадесет и две годишен младеж, седнал или по-точно облегал до една полусъборена стена, общо притежание на дон Антонио и на неговия съсед и кум, седларя Джансимоне; така че не можеше да се разбере дали младежът е у седларя или у коларя.

При все че е неподвижен и безразличен, този зрител като че безпокои дон Антонио, Франческа и Пепино, защото погледите им се насочват от време на време към него с изражение, което означава, че биха

168. Постумус – воиник, който се провъзгласил в 258 г. от н.е. за император на Галия; убит в 267 г. от войниците си. Б.пр.

169. Марси – самнитско племе в древния Рим. Б.пр.

предпочели той да е по-далеко и изобщо да го няма.

Тъй като останалите действащи лица, които представихме на читателя си, са само фигуранти или почти фигуранти в драмата, в която по-значителна роля ще играе само този младеж, с него ще се занимаем по-подробно.

Както вече казахме, той е двадесетина-двадесет и две годишен строен момък; косата му е руса, почти червеникава, очите блестящосини, забележително умни, а понякога и невероятно жестоки; по лицето, неизлагано на младини на слънце и вятър, има тук-там лунички; носът е прав, извитите в ъглите тънки устни откриват два реда ситни, остри бели зъби, напомнящи зъбите на чакал; току-що наболите мустаци и брада са тъмноруси; най-последно, за да завършим портрета на странния младеж, полуселянин, полугражданин, ще кажем, че в държанието, облеклото и дори в широкополата му шапка, сложена до него, имаше нещо, което издаваше, че е бивш семинарист.

Това е най-младият от тримата братя Пеца; като по-слаб от другите двама, станали орачи, родителите му наистина го бяха предназначили за църквата; най-голямата мечта на един селянин от Тера ди Лаборе, Абруцо, Базиликата или Калабрия е да има син в църковен орден, затова баща му го даде в училището в Итри и когато малкият се научи да чете и пише, измоли кюрето на черквата Сан Салваторе да го вземе за клисар.

Всичко вървя добре до петнадесетгодишната му възраст; умиление-то, с което малкият помагаше при богослужението, блаженото му изражение, когато размахваше кадилницата при обикалянето, смирението, когато дрънкаше със звънчето при изнасяне на причастието, му бяха спечелили обичта на всички благочестиви души, които бързаха да изпреварят бъдещето и го бяха нарекли вече Фра Микеле, име, на което той свикна да се обажда; но възмъжаването предизвика както изглежда у младия *chierico*¹⁷⁰ една физическа промяна, която не закъсня да се отрази на нрава му; той започна да се стреми към удоволствия, каквито досега бе отбягвал; без да взема участие в танците, виждаха как гледа със завист тези, които танцуват с хубава девойка; една вечер го завариха с пушка в ръка под тополите да гони дроздове и косове; друга нощ от стаята му чуха дрънкане на неопитен китарист. Следвайки примера на цар Давид, който танцувал пред скиннията на завета¹⁷¹, един неделен ден той

170. Chierico – така наричат в Италия нисшите духовници. Б.пр.

171. Когато превзел Ерусалим, Давид пренесъл там скрижалите с десетте заповеди на Мойсей в тържествено шествие с музика и танци и сам танцувал пред ковчегата със скрижалите (Библия, кн. Царства, 6:14). Б.пр.

се улови за пръв път на тарантела и не игра много лошо; колеба се още една година между благочестивите желания на родителите си и своите мирски влечения; най-после, щом навърши осемнадесет години, съобща, че след като проверил добросъвестно вкусовете и склонностите си, се отказва решително от църквата, желае да заеме мястото си в обществото и да вземе своя дял от блясъка и делата на сатаната. Постъпваше тъкмо обратно на послушниците, които се отричат от света и се отказват от сатаната, от блясъка и делата му.

В съгласие с тия свои разбирания Фра Микеле поиска да постъпи като чирак у седларя майстор Джансимоне, като твърдеше, че истинското му призвание, от което се бил отклонил, когато постъпил в църквата, го теглело неудържимо към изработване на магарешки самари и конски оглавници.

Това беше голяма мъка за семейство Пеца, което загубваше така най-скъпата си надежда – да види свой човек, станал ако не кюре, то поне капуцин или кармелит; но Фра Микеле изяви така ясно желанието си, че трябваше да се съгласят на всичко, което поиска.

Що се отнася до Джансимоне, у когото клисарчето щеше да се пренесе, това желание беше твърде ласкателно за самолюбието му. Фра Микеле не беше благочестив кандидат за небето, както сочеше името му; но не беше и лош момък. Само в два-три случая, когато вината не беше негова, той се бе озъбил и стиснал здраво юмруци; освен това, когато веднъж противникът му бе извадил нож от пояса си, Фра Микеле, когото другият се е надявал навярно да намери неподготвен, бе извадил също нож от джоба си и се бе фехтувал така сръчно, че никой вече не му предложи подобна игра; освен това не след дълго, съвсем потайно, както вършеше всичко – последица може би от черковното му възпитание – той се бе научил сам да танцува; уверяваха, макар никой да не можеше да го докаже, че е един от най-добрите стрелци в града, и най-после така приятно и мелодично дрънкаше на китара, макар да не знаеха при кого е учил, че когато се отдаваше на това занимание при отворен прозорец, девойките с малко-много музикален слух се спираха с удоволствие да послушат.

Но между девойките в Итри само една се радваше на предимството да спре погледа на младия *chierico*, и то тъкмо тази, която единствена от всичките си другарки изглеждаше безразлична към китарата на Фра Микеле.

Тази равнодушна личност беше Франческа, дъщерята на дон Антонио.

Затова, след като разказахме за Микеле Пеца, в качеството си на историк и романист, много неща, които съгражданите му още не знаят, не ще се поколебаем да заявим, че главната причина, накарала нашия герой да избере седларския занаят и да постъпи у майстор Джансимоне, беше съседството на седларя с дома на дон Антонио, особено общата полусъборена стена, която за такъв юначага не беше почти никаква преграда между двата двора; със същата увереност дори ще си позволим да предположим, че ако майстор Джансимоне не беше седлар, а шивач или ключар, стига да вършеше занаята си на същото място, Фра Микеле щеше да изпитва към кроенето или стърженето с пила същото призвание, каквото бе открил у себе си към пълнене на самари и шиене на оглавници.

Първият, който прозря току-що разкритата от нас тайна, беше дон Антонио; постоянството, с което, щом свършеше работа, младият седлар заставаше на прозореца към терасата, двора и градината на коларя, се стори на последния обстоятелство, заслужаващо внимание; той проследи накъде са насочени погледите на съседа му; разсеяни и безизразни, когато Франческа не се виждаше, тези погледи ставаха така втрещени и красноречиви при нейната поява, че не оставяха у нея никакво съмнение за чувствата, които бе пробудила. А скоро не оставиха съмнение и у баща и.

Фра Микеле беше почти от шест месеца чирак у Джансимоне, когато дон Антонио направи това откритие; то не го обезпокои много, що се отнася до дъщеря му, която бе отговорила на запитването му, че няма нищо против Пеца, по обича Пепино.

Тъй като тази любов съвпаднаше с намеренията на дон Антонио, той я одобри от все сърце; но като прецени все пак, че равнодушието на Франческа не е достатъчна защита срещу намеренията на младия *chiegiso*, той реши да добави към него отдалечаването на младежа; това му се струваше съвсем лесно; колар и седлар са от едно тесто хора; освен това дон Антонио и Джансимоне бяха не само съседи, но и кум и кумец, а това е солидна връзка, особено в Южна Италия; и така, той отиде при Джансимоне, обясни му положението и поиска от него за потвърждение на приятелството им да изгони Фра Микеле – нещо, което другият не можеше да откаже; Джансимоне намери искането на кумеца си за съвсем справедливо и му обеща да го изпълни при първия повод за недоволство, който чиракът ще му даде.

Но работата тръгна сякаш напук; бихте казали, че и Фра Микеле имаше като Сократ свой добър дух, който го съветваше. Отсега нататък

момъкът, който беше обикновен добър чирак, стана безукорен; Джансимоне търсеше напразно да го укори в нещо – нямаше за какво да го смъмри при такова усърдие; Микеле беше длъжен да работи по осем часа на ден, а често работеше по осем и половина, понякога и по девет. Нямаше за какво да го смъмри за негодна работа; всеки ден той все повече напредваше в занаята, така че Джансимоне би могъл да изкаже недоволство само защото клиентите започваха да предпочитат вещите, изработени от работника, пред тия, направени от майстора. Не можеше да го смъмри и за поведението му: щом свършеше работа, Фра Микеле се качваше в стаята си, слизаше само за вечеря и като се нахранеше, се прибираще отново до другата сутрин. Джансимоне помисли да го смъмри за китарата, като каже, че дрънкането на тоя инструмент дразни нервите му; но момъкът престана сам да свири, щом забеляза, че тази, за която свиреше, не го слуша.

Дон Антонио се оплакваше всяка седмица на кума си, загдето не е изгонил още чирака, а при всяко оплакване на своя кумец Джансимоне отговаряше, че ще го изгони идната седмица; но седмицата минаваше и в неделния ден Фра Микеле си стоеше все по-настойчиво на прозореца.

Най-после, притиснат от дон Антонио до стената, Джансимоне реши да съобщи една сутрин на чирака си, че трябва да се разделят, и то колкото е възможно по-скоро. Фра Микеле поиска да му повторят това съобщение, после втренчи решително ясният си поглед в своя майстор и запита:

– А защо трябва да се разделим?

– Я гледай! – възрази седларят, като се опита да се държи важно. – Ще ме питаш значи? Чиракът ще пита майстора си!

– Това е мое право – отговори спокойно Фра Микеле.

– Твое право, твое право!... – повтори изненаданият седлар.

– Разбира се, когато направихме договор...

– Не сме правили договор – прекъсна го Джансимоне. – Нищо не съм подписвал.

– Въпреки това си имаме договор: за договор не са потребни непременно хартия, перо и мастило – между честни хора и думата стига.

– Между честни хора, между честни хора! ... – промърмори седларят.

– Не сте ли честен човек? – запита студено Фра Микеле.

– Съм, то се знае! – отговори Джансимоне.

– Добре тогава, ако сме честни хора, повтарям, между нас има договор, според който трябва да служи при вас като чирак; вие, от своя

страна, трябва да ме научите на занаята си и ако аз не ви дам повод за недоволство, нямате право да ме изгоните от дома си.

– Да, но ако ми дадеш поводи за недоволство? А?...

– Дал ли съм ви?

– Даваш ми всеки миг.

– Какви?

– Какви, какви!...

– Ще ви помогна да ги намерите, ако съществуват. Мързелив ли съм?

– Не мога да кажа такова нещо.

– Вдигам ли врява?

– Не.

– Пияница ли съм?

– О, колкото за това, пиеш само вода.

– Развратник ли съм?

– Само това липсваше, нещастнико!

– Добре, като не съм нито развратник, нито пияница, нито скандалджия, нито мързеливец, какви поводи за недоволство мога да ви дам?

– Характерите ни са несъвместими.

– Характерите ни да са несъвместими? – запита Фра Микеле. – За пръв път сега не сме на едно мнение; кажете ми впрочем недостатъците в характера ми и аз ще се поправа.

– Не ще отречеш, надявам се, че си упорит, нали?

– Защото не искам да си отида отгук ли?

– Значи признаващ, че не искаш да си отидеш?

– Не искам, то се знае.

– Ами ако те изгоня?

– Ако ме изгоните, е друг въпрос.

– Ще си отидеш ли тогава?

– Да, но тъй като това ще бъде незаслужена несправедливост, тя ще бъде оскърбление, което няма да ви простя.

– Тогава?

– Тогава – отговори младежът, без да повиши нито с една нотка гласа си, а само загледа по-твърдо и по-втрещено Джансимоне – да не ми е името Микеле Пеца, ако не ви убия.

– И ще го направи! – извика седларят, като отскочи назад.

– Уверен сте в това, нали? – отвърна Фра Микеле.

– Ей богу, да.

– Затова ще е по-добре, драги майсторе, щом сте имали късмет да

си намерите чирак, който не е развратник, пияница, мързеливец, а ви уважава от все сърце и душа, по-добре ще е да кажете на дон Антонио, че сте честен човек и не можете да изгоните от дома си един беден момък, от когото можете само да се похвалите. Съгласен ли сте?

– Да, разбира се – каза Джансимоне, – това ми се струва най-право.

– И най-благоразумно – добави младежът с лека насмешка. – Съгласихме се значи, нали?

– Нали ти казах – да.

– Ще си дадете ли ръката?

– Ето я.

Фра Микеле стисна сърдечно ръката на майстора си и се залови за работа така спокойно, сякаш нищо не се бе случило.

XXXIII ФРА МИКЕЛЕ

На другия ден, неделя, Фра Микеле се облече по обичая си, за да отиде на черковната служба, задължение, което не бе пропуснал нито веднъж, откакто бе станал мирянин. В черквата срещна баща си и майка си, поздрави ги почтително, придружи ги до дома им след службата, поиска и получи от тях съгласие да се ожени за дъщерята на дон Антонио, ако той се съгласи да му я даде; и най-последно, за да няма в какво да се укори, отиде при дон Антонио с намерение да му поиска ръката на Франческа.

Дон Антонио беше с дъщеря си и бъдещия си зет и много се изненада при влизането на Микеле Пеца. Кумът Джансимоне не бе се осмелил да му разкаже станалото между него и чирака; казал му бе само, както вината, да има търпение, защото ще се погрижи да го зарадва идната седмица.

При появата на Фра Микеле разговорът се прекъсна така ненадейно, та за новодошлия беше лесно да отгатне, че са се обсъждали семейни въпроси, които нямаха намерение да споделят с него. Пеца поздрави много учтиво тримата и помоли дон Антонио за позволение да поговори с него насаме. Искането му бе изпълнено неохотно; потомъкът на испанските завоеватели се питаше дали не се излага на опасност, като остане насаме с младия си съсед, при все че никак не подозираше решителния му прав. Но направи все пак знак на Франческа и Пепино да се отдалечат. Пепино улови под ръка Франческа и излезе с нея, като се изсмя под носа на Фра Микеле. Пеца не продума, не прояви никакво недоволство, нито заплаха, макар че изглеждаше да са го ухапали повече усойници от ония, ухапали дон Родриго в бъчвата.

– Господине – обърна се Микеле Пеца към дон Антонио, щом вратата се затвори подир щастливата двойка, която в този момент се надмиваше навярно безмилостно над нещастния влюбен, – излишно е да ви казвам, нали, че обичам дъщеря ви Франческа?

– Да, излишно е – отвърна подигравателно дон Антонио, – защо го казваш тогава?

– Излишно е за вас, господине, но не и за мене, защото идвам да ви поискам ръката ѝ.

Дон Антонио се изсмя.

– Не виждам нищо смешно в случая, господине – каза Микеле Пеца без никакво раздражение. – Аз ви говоря сериозно и имам право да бъда изслушан сериозно.

– Какво по-сериозно нещо наистина? – продължи все така подигравателно коларят. – Синьор Микеле Пеца прави на дон Антонио честта да поиска ръката на дъщеря му!

– Не смятам, че ви правя особена чест, господине – възрази Пеца със същото хладнокръвие. – Мисля, че честта е взаимна, и много добре зная, че ще отхвърлите предложението ми.

– Защо се излагат тогава на отказ?

– За успокоение на съвестта ми.

– Микеле Пеца и съвест! – изсмя се отново дон Антонио.

– А защо – отвърна все така хладнокръвно младежът – Микеле Пеца да няма съвест като дон Антонио? И той като дон Антонио има две ръце за работа, две нозе за ходене, две очи за гледане, един език за говорене, едно сърце за любов и омраза. Защо да няма като дон Антонио и една съвест, за да му казва: „Това е добро, а това – лошо“?

Хладнокръвието, което никак не очакваше у един толкова млад момък, обърка напълно коларя; но все пак, като се залови за истинския смисъл на думите му, той каза:

– За успокоение на съвестта си, казваш. Значи, ако не ти дам дъщеря си, ще се случи нещастие.

– Вероятно – отвърна Микеле Пеца със спартански лаконизъм.

– И какво нещастие ще се случи? – запита коларят.

– Само Господ и врачката Нано знаят! – отговори Пепа. – Но нещастие ще се случи, защото, докато аз съм жив, Франческа няма да стане жена на друг.

– Я си върви! Ти си полудял.

– Не съм полудял, но си отивам.

– Слава Богу! – промълви дон Антонио.

Микеле Пеца направи няколко стъпки към вратата; но се спря на половината път.

– Вие ме гледате така спокойно – каза той, – защото разчитате, че днес-утре по ваше искане кумът ви Джансимоне ще ме изгони от дома си, както ме изгонихте вие от своя дом.

– Какво? – запита изненадано дон Антонио.

– Не се лъжете! Ние се разбрахме и аз ще остана при него, до когато ми е угодно.

– Ах, нещастникът! – извика дон Антонио. – Та той ми бе обещал...

– Нещо, което не може да изпълни... Вие имате право да ме изгоните от дома си и не ви се сърдя за това, защото тук съм чужд човек, но той няма право да ме изгони, защото съм му чирак.

– Какво от това? – запита дон Антонио, като се изправи. – Няма значение дали ще останеш или няма да останеш у кума! Всеки е в къщата си; но и аз те предупреждавам след заплахите ти, че ако отсега натък те видя в къщата ми или забележа да обикаляш денем или нощем около имота ми, като зная от самия тебе лошите ти намерения, ще те убия като побесняло животно.

– Ваше право, но аз няма да се изложа на такова нещо. По-размислете все пак.

– О, размислил съм.

– Отказвате ли ми ръката на Франческа?

– Не веднъж и не дважд.

– Дори ако Пепино се откаже от нея?

– Дори ако Пепино се откаже.

– Дори ако Франческа се съгласи да ме вземе за съпруг?

– Дори ако Франческа се съгласи да те вземе за съпруг.

– И ме отправяте, без да имате милост да ми оставите и най-малката надежда?

– Отпращам те и ти казвам: не, не, не.

– Помнете, дон Антонио, че Господ наказва не отчаяните, а ония, които са ги тласнали към отчаяние.

– Така приказват поповете.

– Така твърдят почтените хора. Сбогом, дон Антонио, останете с мир!

И Микеле Пеца си отиде.

Пред вратата на коларя той срещна двама-трима младежи от Итри, на които се усмихна както винаги.

След това се прибра у Джансимоне. Невъзможно беше, като погледне човек спокойното му лице, да помисли, дори да се усъмни, че е от ония отчаяни хора, за които бе споменал само преди миг. Качи се в стаята си и се заключи; само че този път не отиде до прозореца, а седна на кревата, облакъти ръце на коленете си, наведе глава и едри сълзи тихо се зарониха по лицето му.

От два часа вече стоеше неподвижен и плачеше без глас, когато някой почука на вратата. Той вдигна глава, изтри очи и се послуша. Чукането се повтори.

– Кой чука? – запита той.

– Аз, Гаetano.

Беше гласът и името на един от другарите му; Пеца нямаше приятели.

Микеле изтри повторно очите си и отиде да отвори.

– Какво искаш, Гаetano? – запита той.

– Дойдох да те попитам, дали не искаш да поиграеш на топки с приятели? Знаем, че нямаш такъв обичай, но помислих, че днес...

– А защо тъкмо днес пък бих играл на топки?

– Защото днес, като си натъжен, имаш по-голяма нужда от развлечение, отколкото друг път.

– Аз да съм натъжен днес?

– Така предполагам, човек е всякога тъжен, щом е истински влюбен, а му отказват жената, която обича.

– Та нима знаеш, че съм влюбен?

– О, целият град знае.

– Знаеш и това, че са ми отказали тая, която обичам?

– Разбира се, и от сигурен източник – каза ни Пепино. – Какво ви каза Пепино?

– Каза: „Фра Микеле дойде да поиска от дон Антонио ръката на Франческа, ама не го огря.“

– Нищо ли не добави?

– Напротив, напротив, добави, че ако не ти е стигнало това, и той може да те донареди.

– Така ли каза?

– Нито сричка не съм променил.

– Прав си – каза Микеле Пеца след минутно мълчание, през което се увери, че ножът е в джоба му, – наистина имам нужда от развлечение. Да вървим да поиграем на топки.

И излезе с Гаetano.

Двамата другари тръгнаха с бърза, но спокойна крачка, отмервана по-скоро от Гаetano, отколкото от Микеле, по главната улица към Фонди; после свиха наляво, значи към морето, по двойна платанова алея, където сериозните жители на Итри се разхождаха, а децата и младежите я използваша за игрище. Там двадесетина различни групи играеха на двадесет различни игри, но главно на тази да чукнеш една малка топка с други, по-големи.

Микеле и Гаetano обиколиха пет-тест такива групи, докато намерят групата, в която играеше Пепино; най-после забелязаха коларския работник в най-отдалечения край на алеята; Микеле тръгна право към

него. Наведен надолу, за да спори за нанесен удар, Пепино се изправи и забеляза Пепа.

– Я гледай – каза той, като потрепера неволно под мълниеносните погледи на съперника си, – ти ли си бил, Микеле?

– Както виждаш, Пепино. Учудват ли се?

– Мислех, че не играеш никога на топки.

– Вярно е, че не играя.

– Защо си дошъл тогава?

– Дойдох да си получа това, което си ми обещал.

Пепино държеше в дясната си ръка малката топка, която служи за прицел на играчите, и беше голяма колкото гюлле; отгатвайки с какви враждебни намерения е дошъл Микеле, той се премери и с все сили я запрати.

Не пропуснал нито едно движение на Пепино и отгатнал намерението му по променения израз на лицето, Микеле просто наведе глава. Дървената топка, запратена като катапулт, мина със свистене на два пръста от лявото му око и се разби на парчета в стената. Пеца взе едно камъче.

– Бих могъл като младия Давид – каза той – да ти разбия главата с камъче и в такъв случай само бих отвърнал на това, което ти поиска да направиш с мене. Но вместо да го запратя в челото ти, както постъпил Давид е филистимлянина Голиат, где се задоволя да го забия в шапката ти.

Камъчето излетя със свистене и отнесе шапката на Пепино, пробивайки я като куршум.

– А сега – продължи Пеца със смръщени вежди и стиснати зъби – храбреците не се бият отдалеко с дървета и камъни.

И извади ножа от джоба си.

– Те се бият отблизо, с желязо в ръка.

После се обърна към младежите, които гледаха тази толкова интересна за тях сцена, защото беше част от местните нрави, но нарядко се проявяваше с такава враждебност.

– Гледайте сега – каза той – и след като видяхте, че пръв нападна Пепино, съдете по-нататък.

Тръгна към Пепино, който беше на двадесетина стъпки и го чакаше с нож в ръка.

– На колко пръста желязо ще се бием? – запита Пепино¹⁷².

– На цялото острие – отговори Пеца. – Да няма възможност за хитруване.

– До първо или второ нараняване? – запита Пепино.

– На смърт! – отговори Пеца.

Тези думи се кръстосаха като зловещи светкавици сред гробната тишина. Противниците съблякоха палтата си и ги навиха вместо щит на лявата си ръка; после тръгнаха един срещу друг. Зрителите образуваха кръг, в който бяха заградили двамата противници; тишината продължаваше, защото се разбра, че ще става нещо страшно.

Ако е имало някога хора с два съвършено противоположни темперамента, то това бяха именно тези съперници: единият беше само мускули, другият – само нерви, единият щеше да се бори като бик, другият – като змия.

Пепино чакаше Микеле свит, с глава в раменете, с протегнати ръце, пламнало лице и с ругатни към противника. Микеле пристъпи бавно, мълчаливо, смъртноблед; сивозеленикавите му очи омагьосваха като погледа на боа.

У първия се съзирате груба смелост и мускулна сила; у, втория – непобедима и недостижима сила на волята. Микеле изглеждаше по-слаб и навярно по-несръчен; но странно, ако имаше обичай зрителите да се обзалагат, три четвърти от присъстващите щяха да заложат за него.

Първите удари се отплеснаха било във въздуха, било в гънките на палтата; двете остриета се кръстосаха като жила на усойница, които си играят. Изведнъж дясната ръка на Пепино се обля в кръв; Микеле бе прерязал с ножа си четирите му пръста. Той отскочи назад, за да остави на противника си време да вземе ножа с другата ръка, ако не може вече да действа с дясната.

Като отказа всяка пощада за себе си, Микеле бе отрекъл и на противника си правото да иска милост. Пепино захапа ножа със зъби, превърза с носната си кърпа ранената дясна ръка, прехвърли палтото на лявата и взе ножа в нея.

Пеца не пожела, както изглежда, да има пред противника си предимство, което другият бе изгубил, затова и той премести ножа в лявата си ръка. След половин минута Пепино получи второ нараняване – в лявата ръка. Той изрева не от болка, а от ярост; започна да разбира целта на противника си: Пеца не искаше да го убие, а да го обезоръжи. И наистина със свободната си дясна ръка Пеца сграбчи лявата китка на Пепино и я стисна като в клещи със своите дълги, тънки, жилави пръсти.

172. Често пъти при двубой с нож, нещо обикновено в Южна Италия, уговарят предварително „на колко пръста желязо“ ще се бият; парче корк, през което прекарват острието, определя в такъв случай приетата дължина. Б.а.

Пепино се опита да освободи китката си от това стискане, което парализираше оръжието в ръката му и оставяше неприятеля свободен да забие, ако иска, десет пъти ножа в гърдите му; но напразно – лианата се оказва по-силна от дъба. Ръката на Пепино започна да изтръпва, ножът на противника му бе пробол една вена, откъдето раненият губеше и сили, и кръв; след няколко секунди, омаломощени от стискането, пръстите му се отпуснаха и изтърваха ножа.

– Ах! – промълви Пеца, подчертавайки с радостното възклицание, че е постигнал най-последващата цел.

И настъпи падналия нож.

Обезоръженият Пепино разбра, че му остава само един изход: втурна се срещу противника си и го сграбчи със своите жилави, окървавени ръце. Вместо да отхвърли този нов начин на борба, при който можеше да се допусне, че ще бъде удушен като Антей, за да покаже, че не е възнамерявал да се възползва от положението, Пеца захапа ножа със зъби и също сграбчи през кръста своя противник.

Сега вече борците използваха всички възможности на силата и всички хитрувания, подсказвани от ловкостта; само че за голяма изненада на зрителите Пепино, побеждавал в този род спорт всичките си млади другари освен Пеца, с когото никога не се бе преборвал, изглеждаше осъден да загуби, както и в предишното състезание.

Но и двамата борци, като поразени от мълния дъбове, загубиха внезапно равновесие и се търкулнаха на земята. Пеца бе събрал цялата си останала сила и със страшен удар, който Пепино никак не очакваше от толкова слаб неприятел, събори противника си и падна върху него. Докато зрителите се опомнят, Пепино лежеше по гръб, а Пеца го бе натиснал с коляно в гърдите и бе вдигнал нож до гърлото му. Зъбите на победителя скръцнаха от радост.

– Господа – каза той, – всичко мина честно и почтено, нали?

– Честно и почтено – заявиха единодушно зрителите.

– Принадлежи ли ми животът на Пепино?

– Принадлежи ти.

– Така ли мислиш и ти, Пепино? – запита Пеца, като докосна победения с върха на ножа си.

– Убий ме – имаш право – прошепна или по-скоро изхърка задавено Пепино.

– Щеше ли да ме убиеш, ако ме държеше, както те държа аз?

– Да. Но нямаше да протакам мъките ти.

– Съгласен си значи, че животът ти ми принадлежи?

– Съгласен съм.

– Напълно?

– Да.

Пеца се наведе до ухото му и прошепна:

– Добре, връщам ти го или по-точно оставям ти го за известно време. Само че, щом се ожениш за Франческа, ще си го взема, разбра ли?

– Ах, окаянико! – извика Пепино. – Ти си въплътен сатана! И не трябва да те наричат Фра Микеле, а Фра Дяволо!

– Наричай ме, както искаш – отговори Пеца, – но помни, че животът ти ми принадлежи и в казания вече случай няма да искам позволение да ти го отнема.

Той се изправи, изтри кръвта от ножа в ръкава на ризата си, прибра го спокойно в джоба и добави:

– Сега си свободен, Пепино, и никой не ти пречи да си продължиш играта на топки.

После се отдалечи бавно, като поздравяваше с глава и ръкомахане младите си другари, които стояха слисани и се питаха какво ли е казал на Пепино, за да стои той неподвижно, полупривдигнат от земята като ранен гладиатор.

XXXIV ДРИПА И ПАРЦАЛКА

Разбира се, въпреки заплахата на Пеца Пепино не се отказа от намеренията си да се ожена за Франческа; някой не бе чул това, което Микеле му бе прошепнал. Но като научат, че се е отказал от Франческа, в която знаеха, че е влюбен и Микеле Пеца, всички щяха да отгатнат.

Сватбата трябваше да стане между жътвата и гроздобера, а описаното от нас събитие бе станало към края на май.

Юни, голи и август минаха без никакъв знак за трагичните намерения, които Пеца бе съобщил на съперника си.

На 7 септември, неделя, кюрето оповести при проповедта, че на 23 септември ще се състои венчавката на Франческа и Пепино.

Двамата годеници бяха в черквата, Пеца – на няколко стъпки от тях. Пепино погледна Пеца, когато свещеникът направи съобщението, на което Пеца не обърна никакво внимание, като че не бе го чул; но на излизане от черква се приближи към Пепино и му каза тихо, за да не чуе никой друг освен този, за когото бяха предназначени думите му:

– Добре! Остават ти още осемнадесет дни живот.

Пепино потрепера така, че Франческа, която беше под ръка с него, се обърна разтревожена и видя Микеле Пеца, който я поздрави, докато се отдалечаваше. Откакто бе наранил два пъти с ножа си Пепино, Пеца продължаваше да поздравява Франческа, но тя не му отговаряше вече.

Следната неделя съобщението за брака – което, както знаем, се повтаря трикратно – бе оповестено отново от свещеника. Микеле Пеца се приближи до Пепино на същото място, както и миналата неделя, и му каза със същия спокоен и заплашителен глас:

– Остават ти още десет дни живот.

На третата неделя ново обявяване и нова заплаха; но още осем дни бяха изминали и на Пепино оставаха вече само два дни живот.

Очакваният с копнеж и страх 23 септември най-после настъпи: беше сряда. След една бурна нощ денят, както вече казахме в една от предидущите глави, беше великолепен; и тъй като сватбата щеше да се състои в единадесет часа сутринта, поканените, приятели на дон Антонио и Пепино и приятелки на Франческа, се бяха събрали в дома на годеницата, където щеше да стане сватбата; домакинът бе затворил магазина си, за да устрои гощавка на терасата и празненство в двора и градината.

Облени от светлина и тук-там засенчени, терасата, дворът и градината кънтяха от радостни възклицания. Опитавме се да ги опишем, когато представихме старите, които пиеха на терасата, младежите, които танцуваха под звуците на китари и барабани, музикантите, едни седнали, други прави по стъпалата на терасата, а над всички – неподвижният мрачен зрител, облегнат на междинната стена, докато някакъв селяк в покрита със слама количка удължаваше в нескончаеми импровизации бавната, креслива песен на неаполитанските селяни; а волни кокошки, дроздове, косове и врабчета кълвяха лозата, пълзяща от топола до топола в затвореното пространство, наричано градина, което се простираше от двора до подножието на планината.

Сега, след като вдигнахме завесата пред миналото, читателите ни разбират защо дон Антонио, Франческа и главно Пепино поглеждат от време на време неспокойно младежа, когото нямат право да изгонят от междинната стена, където се е облакът и за когото – макар че не може напълно да ги успокои – поръчителства кумът Джансимоне, който не бе имал повод нито веднъж да се оплаче от него, защото не бе споменал вече за изгонване от оня паметен ден, когато се бяха скарали.

Часовникът удари единадесет и половина тъкмо когато завърши една особено оживена тарантела.

Последният звън на часовника още не бе заглъхнал, когато последва друг, добре известен на дон Антонио: звънчетата на пощенските коне заедно с тежкия, глух тропот на колата с двама пощальони, които викаха дон Антонио с басове, достойни за някой *Gran' cartello*¹⁷³ от театъра Сан Карло.

При този троен призив достойният колар и цялото почтено събрание разбраха, че пътят от Каstellоне до Итри си е показал рогата според обичая си и е отворил на коларя работа, каквато създаваше понякога и за местния хирург, тъй като в повечето случаи колите пристигаха със счупени колела и оси, а пътниците – със счупени ръце или нозе.

Но пристигналият, заради когото търсеха дон Антонио, не си бе счупил нищо и се нуждаеше от колар за колата си, а не от хирург за себе си. В това се увериха веднага, щом един от пощальоните извика: „Елате веднага, дон Антонио, пътникът много бърза“, на което дон Антонио отговори: „Жалко, ако бърза, защото днес не работя.“ В същия миг по пътеката към двора се появи самият пътник, който запита:

– А защо, ако обичате, гражданино Антонио, не работите днес?

173. *Gran' cartello* (ит.) – голям артист. Б.пр.

Достойният колар, зле настроен поради момента, в който му задаваха въпроса, и още по-зле настроен поради обръщението „гражданино“, смятайки, че е оскърбително да заменят с него благородническата му титла, щеше да отговори с някоя грубост, според благородническия си обичай; но щом погледна пътника, разбра, че той трябва да е някоя много важна личност, към която не може да се държи с обичайното си пренебрежение.

И наистина пътникът, изненадал дон Антонио сред семейното тържество, беше чисто и просто нашият посланик; тръгнал от Неапол към полунощ, той не бе позволил на пощальоните да позабавят ход при спускането по нанадолнището от Кастелоне, защото бързаше да напусне кралството на Двете Сицилии, и задното колело на колата му се бе счупило при минаване през едно от многобройните поточета, които пресичат шосето и се вливат в безименната река, протичаща успоредно с него.

Поради тази злополука той беше принуден въпреки бързането да стигне до римската граница, да измине последната половин миля пеша; а това беше още един повод да се възхитим от спокойствието, с което запита: „Защо, ако обичате, гражданино Антонио, не работите днес?“

– Извинете, господин генерал – каза дон Антонио, като пристъпи към пътника, вземайки гражданина Гара за военен поради униформата му и смятайки, че щом един военен пътува в кола с четири коня, трябва да е най-малко генерал, – не знаех, че имам честта да разговарям с такава видна личност, каквато изглежда ваше превъзходителство. Иначе нямаше да отговоря: „днес не работя“, а „ще започна работа след един час“.

– Защо не веднага? – запита пътникът колкото можеше по-примително, което подсказваше, че ако става въпрос за повече пари, е готов да ги даде.

– Защото камбаната вече бие, ваше превъзходителство, а дори ако трябваше, не дай боже, да поправам колата на крал Фердинанд, пак не бих накарал кюрето да чака.

– Както виждам – каза пътникът, като се поогледа наоколо, – по паднал съм сякаш на сватба.

– Точно така, ваше превъзходителство.

– А хубавата девойка, която се омъжва? – запита благосклонно пътникът.

– Е дъщеря ми.

– Поздравявам ви. Ще почакам заради прекрасните й очи.

– Ако ваше превъзходителство пожелае да ни направи честта да

дойде с нас в черквата, чакането няма да му се, стори толкова дълго, нашето юре ще каже много хубава проповед.

– Благодаря, приятелю, предпочитам да остана тук.

– Добре, останете. Като се върнем, ще пиете чаша вино от ей тази лоза за здравето на булката. Това ще ѝ донесе щастие, а след чашката ще работим по-добре.

– Съгласен, драги. И колко време ще трае тази церемония?

– О, три четвърти, най-много един час. Хайде, деца, към черквата!

Всички се разбързаха да изпълнят нареждането на дон Антонио, който бе станал церемониалмайстор за през целия ден; само Пепино остана назад и скоро се озова при Микеле Пеца.

– Слушай, Пеца – започна той, пристъпвайки към него усмихнат, макар и малко пресилено може би, с протегнатата ръка, – днес трябва да забравим старите вражди и да сключим искрен мир.

– Мамиш се, Пепино – възрази Пеца, – днес трябва да се приготвиш за явяване пред Бога, нищо повече.

После се изправи на стената:

– Годенико на Франческа – заяви тържествено той, – остава ти само още един час живот!

Скочи в градината на Джансимоне и изчезна зад стената. Пепино се огледа, видя, че е сам, прекръсти се и промълви:

– Господи, Господи! В твои ръце предавам душата си.

След това настигна годеницата и тъста си, които бяха вече на път за черквата.

– Колко си преbledнял! – каза Франческа.

– Дано след един час – отговори той – да не преbledнееш повече от мене!

Посланикът, който през едночасовото чакане можеше да се развлича, като гледа как жителите на Итри отиват да се забавляват или да работят, проследи с поглед сватбеното шествие, докато то изчезна зад ъгъла на улицата, която водеше към черквата.

Когато погледна отсреща с разсеяния взор на човек, който чака и скучае от това, за най-голяма своя изненада, забеляза сякаш френски униформи в края на улица Фонди, само че в обратна посока на тази, от която бе дошъл, следователно от Рим за Неапол.

В тези униформи бяха облечени един жандармерийски старшина и четирима драгуни, придружаващи пощенска кола, която се движеше не според хода на своите коне, а според хода на конете от охраната.

Впрочем любопитството на гражданина Гара щеше да бъде скоро

задоволено: колата и охраната ѝ идваха към него, така че нямаше да се изплъзнат от наблюдението му, било че колата само ще смени конете си на пощенската станция, било че пътниците ѝ ще отседнат в хотела; защото станцията беше първата сграда вдясно, а хотелът – точно насреща.

Но не бе потребно дори да дочака спирането им; щом го забеляза и разпозна униформата на висш служител на републиката, старшината препусна, изпревари със сто – сто и петдесет крачки колата, спря се пред посланика, отдаде чест и зачака да го запитат.

– Юнако – каза посланикът с обичайната си любезност, – аз съм гражданинът Гара, посланик на републиката в Неапол, а това ми дава право да ви запитам кои са лицата, които придружавате в опази кола?

– Две стари бивши благороднички в доста лошо състояние, гражданско посланик – отговори старшината, – и един бивш благородник, който ги нарича принцеси, когато се обръща към тях.

– Знаете ли имената им?

– Едната се казва мадам Виктория, другата мадам Аделаида.

– Аха! – промълви посланикът.

– Да – продължи старшината, – изглежда че са лели на покойния гилотиниран тиран. По време на революцията избягали в Австрия, после дошли от Виена в Рим, в Рим се уплашили при идването на републиката, сякаш републиката ще се бие с такива старици! От Рим смятали да избягат, както избягали по-рано от Париж и Виена, но имали, доколкото разбрах, и трета сестра, най-старата, съвсем грохнала, на име мадам София. Тя се разболяла, другите не искали да я оставят, което е много добре от тяхна страна. Накрая поискали от генерал Бертие разрешение за престой... Но дали не ви отегчавам с дрънкането си?

– Напротив, юнако, това, което ни разправяш, много ме интересува.

– Тогава не е мъчно човек да ви заинтересува. И така, казах ви, че една седмица след пристигането на генерал Шанпионе, който ме пращаше през ден да проверявам как е болната, тя почина и бе погребана, а другите две сестри поискаха разрешение да напуснат Рим и да отидат в Неапол, където имат, както изглежда, високопоставени роднини, но се страхуваха да не ги задържат по пътя като подозрителни личности. Тогава генерал Шанпионе ми каза: „Старшина Мартен, ти си човек с възпитание, умееш да разговаряш с жени. Ще вземеш четирима души и ще придружаваш отвъд границата двете старици, които са все пак френски княгини. Значи, старшина Мартен, ще бъдеш внимателен във всяко отношение, разбираш нали? Ще им говориш всякога в трето лице и ще козируваш като пред началство. – Но, гражданино генерал – казвам му аз,

– как ще им говоря в трето лице, когато те са само две?“ Генералът се разсмя на глупостта, която бях казал, и ми отговори: „Старшина Мартен, ти си още по-умен, отколкото предполагам. Те са три, драги, но третата е мъж, техен адютант, нарича се граф Дьо Шатийон. – Гражданино генерал – отговарям, – а пък аз мислех, че няма вече графове. – Във Франция наистина няма – отговори той, – но в чужбина и в Италия все е останал тук-там някой. – А тоя Шатийон, генерале, как трябва да го наричам – граф или гражданин? – Наричай го, както искаш, но мисля, че ще му бъде по-приятно, както и на онези, които придружаваш, ако го наричаш господин графе, а не гражданино, и тъй като няма значение и не вреди никому, можеш да му казваш подчертано господин графе.“ Така и постъпвах из целия път – това беше приятно, както изглежда, на горките старици, които казваха: „Ето един благо-възпитан момък, драги графе. Как се казваш, драги?“ Искаше ми се да им отговоря, че във всеки случай съм по-възпитан от тях, защото не се обръщах към графа им на ти, както те се обърнаха към мене, но им казах само: „Добре, добре, казвам се Мартен.“ Така че из целия път, щом искаха нещо, все към мене се обръщаха: „Мартен, това, Мартен, онова“, но разбирате, гражданино посланик, това нямаше никакво значение, защото по-младата беше на шестдесет и девет години.

– И докъде ти заповяда Шанпионе да ги придружаваш?

– До границата и дори по-нататък, ако поискат.

– Добре, гражданино старшина, ти си изпълнил нареждането, щом си минал границата и дори си стигнал до втора пощенска спирка отвъд нея, а би било и опасно да отиваш по-нататък.

– За мене ли или за тях?

– За тебе.

– О, ако е за мене, гражданино посланик, това, знаете, няма значение. Старшината Мартен се знае с опасностите, неведнъж е преспивал с тях.

– Но тук рискуването е безполезно, а би могло да има и тежки последици, затова ще съобщиш на двете си княгини, че службата ти при тях е свършила.

– Предупреждавам ви, че те ще започнат да роптаят, гражданино посланик. Господи! Та какво ще правят горките жени без своя Мартен? Виждате ли ги, забелязаха, че не съм вече край тях, и ме търсят уплашено.

И наистина по време на тоя разговор или на този разказ – защото гражданинът Гара просто прекъсваше с въпроси разказа на старшината

Мартен – колата на старите принцеси бе спряла пред хотел „Почивката на Хораций“ и като видяха покровителя си да разговаря оживено с човек в униформа на висш републикански служител, горките жени се уплашиха да не би да се крои някакъв заговор срещу безопасността им или пътуването им да е отменено. Затова с безпокойство, особено ласкателно за самолюбието на старшина Мартен, те повикаха много мило началника на охраната си.

По знак на гражданина Гара, който – за да избегне неудобен разговор – тръгна към дома на коларя и отиде да седне на безлюдната тераса, Мартен се приближи до вратичката на каляската и козирувайки, както му бе поръчал Шанпионе, предаде на височайшите пътнички нареждането на началството да се върне в Рим.

Както твърде правилно бе помислил старшината Мартен, това съобщение смути много старите дами; те се посъветваха помежду си и със своя адютант и в заключение на тези съвещания решиха той да се осведоми лично от непознатия със синия фрак и трицветни пера на шапката за причините, които не допускаха старшина Мартен и четиримата войници да ги придружават и занаяпред.

Граф Дьо Шатийон слезе от каляската, тръгна по следите на републиканския служител и като стигна до другия край на пътеката, го намери седнал на терасата на дон Антонио, загледан разсеяно – може би дори без да го вижда – в един младеж, който в момента на влизането му бе скочил от междинната стена в градината на коларя и я пресече по цялата ѝ дължина с пушка на рамо.

Това беше толкова обикновено нещо в тази страна с независими нрави, където всеки мъж се движи въоръжен, а оградите изглеждат създадени само за да могат минавачите да изпитват пъргавината си, та не привлече вниманието на посланика, още повече че то бе веднага привлечено от появата на граф Дьо Шатийон.

Графът пристъпи към него; гражданинът Гара стана.

Син на лекар от Устариц, Гара бе получил отлично възпитание, беше образован, защото бе живял между философи и енциклопедисти, а за своите похвални слова за Сюже¹⁷⁴, Монтози¹⁷⁵ и Фонтнел¹⁷⁶ бе получил

174. Сюже, абат – съветник на Людовик VI и министър на Людовик VII. Построил черквата Сен Дени, където са погребвали френските крале (1082–1151). Б.пр.

175. Монтози, Шарл, херцог дьо – възпитател на първородния син на Людовик XIV (1610–1690). Б.пр.

176. Фонтнел, Бернар – френски писател, пожизнен секретар на Академията на науките (1657–1757). Б.пр.

академични награди.

Той беше светски човек, преди всичко изискан събеседник, който си служеше с якобинския жаргон само в официални случаи и когато не беше възможно да го избегне.

Като видя, че граф Дьо Шатийон идва към него, Гара стана и тръгна да го посрещне на половина път.

Двамата мъже се поздравиха с учтивост, напомняща много повече времето на Людовик XV, отколкото Директорията.

– Господине ли трябва да кажа или гражданино? – запита усмихнато граф Дьо Шатийон.

– Както обичате, господин графе, за мене ще бъде всякога чест да отговоря на въпросите, които идват навярно да ми зададете от страна на техни кралски височества.

– Отлично! – каза графът. – Щастлив съм да срещна в тази дива страна един културен човек. Аз идвам наистина от името на техни кралски височества – щом ми разрешавате да запазя тази титла за дъщерите на крал Людовик XV – да ви запitam, не като укор, а за осведомяване, необходимо за спокойствието им, чия воля или каква пречка не позволява да запазят до Неапол охраната, която генерал Шанпионе бе така любезен да им даде.

– Много добре разбирам разликата между думите пречка и воля, господин графе, и ще ви отговоря по начин да ви докажа, че пречката съществува, а пък ако в случая се намесва и воля, тя е по-скоро благосклонна, отколкото зложелателна.

– Да започнем тогава с пречката – поклони се графът.

– Ето каква е пречката, господин графе: от снощи в полунощ кралството на Двете Сицилии и Франция са във война, следователно една охрана, съставена от петима неприятелски войници, би била, както разбирате, по-скоро опасност, отколкото закрила за техни кралски височества. Колкото до волята, тя е моя и е естествена последица от пречката, целта ѝ е да не се изложат именитите пътнички на оскърбления, а охраната им – на опасността да бъде избита. Ясно и точно ли отговорих на ясни и точен въпрос, господин графе?

– Така ясно и точно, господине, че бих бил щастлив, ако се съгласите да повторите на техни кралски височества това, което ми направихте честта да кажете на мене.

– С голямо удоволствие, господин графе, но известно стеснение, което вие, уверен съм, ще оцените, ако знаехте причината му, ме лишава за голямо съжаление от честта да им изкажа почитанията си.

– Имате ли основания да пазите в тайна това съображение?

– Никакви, господине, чисто и просто се страхувам, че присъствието ми ще им бъде неприятно.

– Невъзможно.

– Аз зная е кого имам честта да говоря, господине, вие сте граф Дьо Шатийон, адютант на техни кралски височества, така че аз имам едно предимство пред вас, защото вие не знаете кой съм.

– Мога да заявя, господине, че вие сте един безукорно учтив, светски човек.

– Тъкмо затова, господине, Конвентът ме избра за тъжнотопоръчение да прочета смъртната присъда на крал Людовик XVI.

Граф Дьо Шатийон отскочи назад, сякаш се бе озовал ненадейно пред змия.

– Но тогава вие сте членът на Конвента Гара? – извика той.

– Същият, господин графе. Виждате ли, ако името ми оказва такова въздействие на вас – а вие, доколкото зная, не сте роднина на крал Людовик XVI – как ще подейства то на горките принцеси, които са негови лели? Вярно е – добави с лукава усмивка посланикът, – че те не обичаха никак племенника си, докато беше жив, но днес го боготворят. Смъртта е като нощта, дава нови оценки.

Господин граф Дьо Шатийон се сбогува и отиде да съобщи на принцесите Виктория и Аделаида резултата от току-що приключения разговор.

XXXV ФРА ДЯВОЛО

Двете стари принцеси, които старшина Мар-тен беше натоварен да покровителства и при които се завърна граф Дьо Шатийон, съвсем смутен, след като се бе озовал не само пред цареубиец, а тъкмо пред човека, прочел на Людовик XVI смъртната му присъда, двете стари принцеси, повтаряме, не са съвсем нови лица за ония наши читатели, които са малко или много запознати с творчеството ни; те са ги виждали тридесет години по-млади в книгата ни „Жозеф Балсамо“ не само с току-що почочените имена, но и с непоетичните прякори Дрипа и Парцалка, с които бащински фамилиарно ги наричал Людовик XV.

Видяхме, че третата принцеса, София, която височайшият ѝ родител, за да не разедини тройката, нарекъл с мелодичното име Врана, бе починала в Рим и бе забавила с боледуването си заминаването на двете сестри, като по този начин влизането им в Итри съвпадна с това на френския посланик.

Дворцовата клюка бе щадилa всякога мадам Виктория, за която се знаеше, че е имала през целия си живот безукорно поведение, но като се нуждаят всякога от изкупителна жертва, злите езици се бяха нахвърлили върху мадам Аделаида; за нея се разправяше, че била героиня на едно твърде скандално приключение, и то със собствения си баща. При все че Людовик XV не беше никакъв патриарх и се съмнявам дали – ако Господ би решил да изгори съвременния Содом, би го предупредил като Лот с някой свой ангел да напусне навреме прокълнатия град – това приключение, не в подробностите, а по същество, минаваше за повторение на случилото се в семейството на ханаанеца Лот, който, забравяйки за нещастие семейните връзки, станал, както знаем, баща на Моав и Амон; самозабравата на крал Людовик XV и на дъщеря му мадам Аделаида е била наполовина плодovита, давайки живот само на едно момче, родено в Колорно, град от Пармското велико херцогство, и станало под името Луи дьо Нарбон един от най-елегантните и в същото време най-празноглави кавалери в двора на Людовик XVI; мадам Дьо Стал, загубила след оставката на баща си, господин Дьо Некер, своята власт в министерския съвет, но запазила все пак известно влияние, бе накарала да назначат в 1791 година Нарбон за министър на войната; самоизмамвайки се за нравствената и умствена стойност на красивия кавалер, тя се

опита да му вдъхне малко от своята гениалност и смелост, но не сполучи; потребен беше исполин, за да се справи с положението, а господин Дьо Нарбон беше джудже или, ако желаете, обикновен човек; положението го смаза.

Подведен под отговорност на 10 август, той се прехвърли през Ламанш и се присъедини в Лондон към емигриралите принцове, но не вдигна никога мечта си срещу Франция. Неспособен да я спаси, той имаше поне заслугата, че не се опита да я погуби.

Когато трите стари принцеси решиха да напуснат Версай, господин Дьо Нарбон именно бе натоварен да подготви бягството им, станало на 21 януари 1791; но този повод Мирабо произнесе една от най-хубавите си речи на тема: „За свободното емигриране“.

Видяхме от разказа на старшина Мартен, че техни височества бяха живели последователно във Виена и Рим, а след това, отстъпвайки пред републиката, която след нахлуването в Северна Италия навлизате и в южната част на страната, бяха решили да потърсят своите високопоставени роднини в неаполитанското кралство.

Тези високопоставени роднини, които щяха да станат скоро нископоставени, бяха крал Фердинанд и кралица Каролина.

Както бе предположил старшина Мартен, вестта, която граф Дьо Шатийон занесе на двете принцеси, ги разтревожи твърде много; мисълта да продължат пътя си, само охранявани от своя адютант, който при това – за да пощади нервите на двете старици – бе скрил от тях присъствието на страшния член на Конвента, не беше никак успокоителна. Те бяха ужасно отчаяни, когато един прислужник от хотела почука почтително на вратата и съобщи на господин граф Дьо Шатийон, че някакъв младеж, пристигнал вечерта, молел за разрешение да му каже няколко думи.

Граф Дьо Шатийон излезе и почти веднага се върна, за да съобщи на медам¹⁷⁷, че въпросният младеж е войник от армията на Конде¹⁷⁸ и носи писмо от господин граф Луи дьо Нарбон, отправено до техни кралски височества, но по-специално до мадам Аделаида.

Двете съобщения прозвучаха добре за слуха на принцесите; преди всичко войник от армията на Конде, след това с препоръка от господин граф Дьо Нарбон.

Поканиха приносителя на писмото да влезе.

177. Медам – мн. ч. от мадам – титла на кралските дъщери във Франция. Б.пр.

178. Конде, Луи-Жозеф, принц дьо – създал в Кобленц армия за борба срещу френската република (1736–1818). Б.пр.

Той беше двадесет и четири-пет годишен младеж с руса коса и брада, приятно лице, свежо и румено като на жена; беше чисто, макар и не елегантно облечен; начинът, по който се представи, макар и малко скован поради навика, придобит от военната униформа, показваше добър произход и обноски.

Той се поклони почитателно още от вратата на двете принцеси. Господин Дьо Шатийон му посочи с ръка мадам Аделаида, младежът направи три крачки, препъна коляно и подаде писмото на старата княгиня.

– Прочетете го, Шатийон, прочетете го вие – каза мадам Аделаида, – не зная къде съм си дянала очилата.

И с очарователна усмивка направи знак на младежа да се изправи.

Господин Дьо Шатийон прочете писмото и се обърна към принцесите.

– Медам – каза той, – писмото е наистина от господин граф Луи дьо Нарбон, който препоръчва сериозно на ваши височества господин Джовани-Батиста ди Чезаре, по народност корсиканец, служил заедно с другарите си в армията на Конде и препоръчан на графа от господин кавалера Дьо Вернег. Като представя верните си почитания на ваши височества, графът добавя, че те не ще се разкаят никога за това, което биха сторили за достойния момък.

Мадам Виктория остави да отговори сестра ѝ, като се задоволи да кимне в знак на съгласие.

– Значи, господине – запита мадам Аделаида, – вие сте благородник?

– Мадам – отговори младежът, – всички корсиканци смятат, че са благородници, но тъй като искам да изтъкна пред ваше кралско височество най-напред искреността си, ще отговоря, че съм само потомък на стар ефрейторски род. Един от прадедите ни е управлявал със звание ефрейтор корсиканска област по време на една от дългите ни войни с Генуа, само един от другарите ми господин Ди Бокекиампе, е благородник в смисъла, който има предвид ваше кралско височество. Останалите петима, макар че един от тях носи славното име Колона, нямат като мене никакво право да бъдат вписани в златната книга.

– А знаете ли, господин Дьо Шатийон – каза мадам Виктория, – че този момък се изразява много добре?

– Никак не се учудвам – отговори мадам Аделаида; – трябва да знаете, мила, че господин Дьо Нарбон не би ни препоръчал какъв да е тип.

После се обърна към Чезаре:

– Продължавайте, младежо. И така, вие казахте, че сте служили във

войската на господин принц Дьо Конде?

– Аз и трима от другарите ми, мадам, именно господа Ди Бокекиампе, Колона и Гуидоне, бяхме с негово кралско височество във Вайсенбург, в Хагнау, в Бентхайм, където господин Ди Бокекиампе и аз бяхме ранени. За нещастие дойде Кампофор-мийският мир: принцът бе принуден да разпусне армията си и ние се озовахме в Англия без средства и без служба. Там именно господин кавалер Дьо Вернег си припомни, че ни е виждал в сражение, и заяви на господин кавалера Дьо Нарбон, че не сме посрамили делото, което сме защитавали. Като не знаехме какво да правим, ние поискахме съвет от господин графа, той ни посъветва да дойдем в Неапол, където, както ни каза, кралят се готвел за война, а при нашите служебни списъци непременно щели да ни вземат на служба. За нещастие ние не познаваме никого в Неапол; но господин граф Дьо Луи отстрани тази мъчнотия, като каза, че ако не в Неапол, то в Рим ще намерим ваши кралски височества. Тогава именно ми направи честта да ми даде писмото, което току-що предадох на господин граф Дьо Шатийон.

– А как така, господине – запита старата княгиня, – се случи да ви срещнем именно тук, вместо да получим писмото по-рано?

– Бихме могли наистина, мадам, да имаме честта да предадем на ваши височества писмото в Рим, обаче там вие бяхте край смъртния одър на княгиня София и погълнати от скръбта си, не бихте имали време да се занимавате с пас. Освен това бяхме наблюдавани от републиканската полиция и се страхувахме да не изложим ваши кралски височества. Имахме малко средства, пестяхме ги и живеехме с тях, докато чакахме по-благоприятен момент да помолим за закрилата ви. Минаха осем дни, откакто имахте нещастieto да загубите нейно кралско височество принцеса София и решихте да тръгнете за Неапол. Ние следяхме за намеренията на ваши кралски височества и в навечерието на заминаването ви дойдохме да ви чакаме тук, където пристигнахме нощес. За момент, когато видяхме охраната, придружаваща каляската на ваши височества, сметнахме, че всичко е загубено, но providението пожела, напротив, тъкмо тук охраната ви да получи заповед да се завърне в Рим. И ние идваме да предложим на ваши височества да я заместим. Ако трябва да умрем за вас, не струваме по-малко от някои други и ви молим да ни окажете предпочитание.

Младежът изрече последните думи с голямо достойнство. А козируването, с което ги придружи, беше така почтително, че старата княгиня се обърна към Шатийон и каза:

– Признайте, Шатийон, че сте виждали малцина дворяни да се изразяват с благородството на този млад корсиканец, който е при това само ефрейтор.

– Извинете, ваше височество – възрази Ди Чезаре, като се усмихна на недоразумението, – ефрейтор, тоест комендант на област, е бил един от прадедите ми: аз, както и господин Ди Бокекиампе, имах честта да съм артилерийски лейтенант в армията на негово височество принц Дьо Конде.

– Да се надяваме, че няма да последвате примера на вашия сънародник Бонапарт или ако го сторите, ще бъде в противоположна посока.

След това тя се обърна към графа:

– Е, добре, Шатийон, виждате, че работите се нареждат чудесно. Тъкмо когато оставаме без охрана, провидението, както много добре се изрази господин Дьо... господин Дьо... как се казвахте, драги приятелю?

– Ди Чезаре, ваше височество.

– Провидението, както много добре се изрази господин Ди Чезаре, ни изпраща нова охрана, моето мнение е да я приемем. Какво ще кажете, сестро?

– Какво ще кажа ли? Ще кажа, че благодаря Богу загдето ни отърва от ония якобинци, от чиито трицветни пера ми прилошаваше.

– А на мене от началника им, гражданина старшина Мартен, който непрекъснато се обръщаше към мене, за да иска заповеди от „кралското ми височество“, при което бях принудена да му се усмихвам, макар че ми се искаше да му извия врата.

После се обърна към Чезаре.

– Господине – каза тя, – можете да ми представите другарите си, аз наистина бързам да се запозная с тях.

– Може би е по-добре ваши кралски височества да почакаат до заминаването на старшина Мартен и войниците му – забеляза господин Дьо Шатийон.

– Защо, графе?

– За да не се срещне с господата, когато дойде да се сбогува с ваши кралски височества.

– Когато дойде да се сбогува с нас ли?... Аз се надявам, че този хубостник не ще има нахалството да се яви пред мене. Вземете десет луидора¹⁷⁹, Шатийон, и ги дайте на старшината Мартен – за него и

179. Луидор – златна монета с образа на някой от френските Людовиковци. Б.пр.

войниците му. Не искам да се разправа, че тези противни якобинци са ни направили услуга, без да им я заплатим.

– Ще изпълня заповедта на ваше височество, но се страхувам, че старшината няма да приеме.

– Какво няма да приеме?

– Десетте луидора, които ваше величество му предлага.

– Би предпочел да си ги вземе сам, нали? Засега ще трябва да се задоволи с това, че ги получава. Но каква е тази музика? Да не би да са ни познали и да ни посрещат със серенада?

– Това би било дълг на населението, мадам – отвърна усмихнато младият корсиканец, – ако знаеше кого има честта да приюти в стените си, но предполагам, че то не знае. А музиката е просто на сватбари, които се връщат от черква. Омъжва се дъщерята на коларя, който живее срещу хотела, и тъй като имало някакъв съперник, хората предполагат, че денят няма да мине без трагедия – нали сме тук от снощи, имамхе време да научим местните новини.

– Добре, добре – каза мадам Аделаида, – ние нямаме нищо общо с тези хора. Представете ни другарите си, господин Ди Чезаре. Ако приличат на вас, благоволениято ни към тях е сигурно. Ако вие, Шатийон, занесете десетте луидора на гражданина старшина Мартен и ако иска да ни благодари, кажете, че сестра ми и аз не се чувстваме добре.

Граф Дьо Шатийон и лейтенант Ди Чезаре излязоха да изпълнят получените заповеди.

Ди Чезаре се върна пръв с другарите си, нещо съвсем естествено: в нетърпението си да узнаят какво ще решат техни висо-чества младежите чакаха в хола. Трябваше следователно само да влязат през вратата, която началникът им отвори. Мадам Виктория, винаги склонна към набожност, бе взела вече своя часослов¹⁸⁰ и четеше литургийните молитви, които не бе могла да чуе. Тя се задоволи да хвърли бегъл поглед към влезлите и кимна одобрително, но мадам Аделаида не постъпи по същия начин – тя направи истинска проверка.

Ди Чезаре ѝ представи другарите си: всички бяха корсиканци. Знаем вече неговото име и имената на трима от тях: Франческо Бокекиампе, Уго Колона и Антонио Гуидоне, останалите трима се наричаха Раймондо Кордара, Лоренцо Дерацо и Сте-фано Питалуга.

Искаме извинение от читателите си за тези подробности. Но неумолимата история ни принуждава да представим в разказа си голям брой

180. Часослов – молитвеник. Б.пр.

действащи лица от всякаква народност и ранг, затова наблягаме малко повече върху тези, които ще имат по-значителни роли.

Повтаряме, че пишем огромна епопея и като Омир, царя на епичните поети, сме принудени да изброяваме войниците си.

Ди Чезаре последва като нас, в по-малък мащаб, примера, оставен от автора на „Илиадата“, като назова последователно на мадам Аделаида шестимата си другари, но това, което младият корсиканец й бе казал за благородния произход на Бокекиампе, й бе направило особено впечатление и тя се обърна по-специално към него.

– Господин Ди Чезаре ми съобщи, че сте дворянин – каза тя.

– Направил ми е преголяма чест, ваше кралско височество: аз не съм нищо повече от благородник.

– О, значи правите разлика между дворянин и благородник, господине?

– Разбира се, мадам, аз имам честта да принадлежа към едно съсловие, премного ревниво за своите права, именно защото днес никой не ги признава. Затова не си позволявам да си присвоявам права, които не ми принадлежат. Бих могъл да докажа произхода си отпреди двеста години и да стана малтийски рицар, ако малтийският орден още съществуваше, но много мъчно бих доказал родословието си от 1399 година насам, за да имам право да се качвам на кралска каляска.

– На нашата обаче ще се качите, господине – каза старата княгиня, като стана.

– Но само когато сляза от нея, мадам, ще мога да се похваля, че съм дворянин – отговори с поклон младежът.

– Чуваш ли, сестро, чуват ли? – извика мадам Аделаида. – Този младеж говори толкова учтиво! Ето ни най-после с хора от нашата среда!

Старата княгиня въздъхна по-свободно.

В този момент се върна и господин Дьо Шатийон.

– Е, добре, Шатийон, какво каза старшина Мартен? – запита мадам Аделаида.

– Каза само, че ако ваше височество му бе изпратила подаръка по другото, би му отрязал ушите.

– А на вас?

– Към мене благоволите да прояви милост – дори прие каквото му предложих.

– Какво му предложихте?

– Да се ръкуваме.

– Да се ръкувате, Шатийон! Ръкували сте се с якобинец! Защо не се върнахте и с червен калпак тогава? Просто невероятно: един старшина да откаже десет луидора и един граф Дьо Шатийон да се ръкува с якобинец! Наистина не разбирам вече нищо от новоустроеното общество.

– Или по-точно, от новоразстроеното – обади се мадам Виктория, като продължаваше да чете часослова.

– Новоразстроеното, да, права сте, сестро, „новоразстроеното“ е по-точно, съмнявам се само дали ще доживеем да го видим преустроено. Засега, Шатийон, разпоредете се, заминаваме в четири часа, с охрана като господата можем да пътуваме и нощем. Ще обядвате с нас, господин Ди Бокекиампе.

И с жест, запазил повече повелителност, отколкото достойнство, старата княгиня отпрати другите седем души от охраната, без дори да забележи колко оскърбително беше да избере само благородника, като изключи другите от благоволенията да обядват на една трапеза с нея и сестра ѝ.

Бокекиампе помоли с поглед другарите си да му простят за оказаното благоволение, те отговориха, като му стиснаха ръка.

Както бе казал Ди Чезаре, музиката, която бяха чули, водеше сватбеното шествие на Франческа и Пепино; то беше многолюдно: защото, пак според думите на Ди Чезаре, повечето хора очакваха някаква пакост от страна на Микеле Пеца. Затова щом стигнаха на терасата, двамата младоженци погледнаха най-напред към полусрутената стена, където още от сутринта стоеше онзи, от когото се страхуваха.

Стената беше пуста. Пък и нищо не бе придобило мрачната отсенка, която трябва според така наречения цар на природата да възвести изчезването му от земята. Беше обяд; сияйно слънце пронизваше с лъчите си зеления ажурен балдахин над главите на поканените; косовете подсвирваха, дроздовете пееха, волните врабчета чирикаха, а шишетата с вино отразяваха златни чертици в течния си рубин.

Пепино си отдъхна – никъде не виждаше смърт; напротив, навред наоколо сияеше живот. А така прекрасен е животът, когато току-що си се оженил за любимата жена и е настъпил денят, очакван цели две години! Той забрави за миг Микеле Пеца и последната му заплаха, от която беше все още пребледнял.

Колкото до дои Антонио, неразтревожен като Пепино, той намери пред вратата пострадалата кола, а на терасата собственика ѝ. И тръгна към него, като се чешеше по ухото.

Работата помрачаваше такъв ден.

– И така – обърна се той към посланика, когото смяташе чисто и просто за някой виден пътник, – ваше превъзходителство държи непременно да продължи пътя си още днес?

– Непременно – отговори гражданинът Гара. – В Рим ме очакват по извънредно важен въпрос, а поради сполетялото ме произшествие загубих почти четири часа.

– Не се безпокойте, дадох вече честна дума, щом ни направите честта да изпием чашка вино за щастливия брак на тия деца, ще се заловим за работа. Да прием и да почнем работа!

Наляха всички чаши на масата, дадох на чужденеца най-хубавата, със златна ивица по края. За да удържи думата си, посланикът пи за щастието на Франческа и Пепино. Девойките извикаха: „Да живее Пепино!“ Младежите: „Да живее Франческа!“, а барабани и китари засвириха весела тарантела.

– Хайде – каза майстор Дела Рота на Пепино, – не е време сега да гледаш влюбено булката си, а да работим – за всичко има време! Целуни жена си, момче, и на работа!

Пепино не чака да му повтарят първата част от подканата; прегърна жена си, вдигна признателен поглед към небето и я притисна до сърцето си. Но тъкмо когато, свел към нея поглед с неизразима, отдавна чакаща любов, която най-последно ще се сбъдне, той доближи устни до устните на Франческа, се чу изстрел и свистене на куршум, последван от тъп удар.

– Охо! – каза посланикът. – Този куршум изглежда запратен по мене.

– Мамите се – промълви Пепино, като се свлече в нозете на Франческа, – за мене е.

И изплю пълна уста кръв.

Франческа коленичи с писък до тялото на съпруга си.

Всички погледи се насочиха към мястото, откъдето бе даден изстрелът: лек белезникав дим се извиваше на стотина стъпки от тополиците. После зърнаха между дърветата един младеж, който тичаше нагоре към планината с пушка в ръка.

– Фра Микеле! – извикаха присъстващите. – Фра Микеле! Беглецът се спря на малка равнина и отвърна със заплашително вдигната ръка:

– Не съм вече Фра Микеле, отсега нататък съм Фра Дяволо!

С това име наистина той се прочу по-късно; кръщавката с убийството надделя над кръщавката за спасение¹⁸¹.

През това време раненият бе издъхнал.

181. Вярвало се е, че с кръщението християнинът осигурява спасение за душата си на оня свят. Б.пр.

XXXVI ДВОРЕЦЪТ КОРСИНИ В РИМ

Докато сме още по пътя към Рим, да изпреварим нашия посланик при Шанпионе, както го изпреварихме при коларя дон Антонио.

В една от най-големите зали на огромния дворец Корсини, заемайки последователно от Жозеф Бонапарт, посланик на републиката, и от Бертие, пристигнал тук да отмъсти за двойното убийство на Басвил¹⁸² и Дюфо, в четвъртък, 24 септември, между единадесет и дванадесет часа по обяд двама души се разхождаха и се спираха от време на време пред големите маси, където бяха разгънати план на древния и съвременния Рим, план на римските владения, така както бяха намалени по Толентинския договор¹⁸³ и цяла колекция гравюри от Пиранези¹⁸⁴; на други по-малки маси бяха сложени книги по стара и нова история, между които се виждаха безразборно струпани томове от Тит Ливий, Полибий, Монтекуколи, „Коментарите на Цезар“, Тацит, Вергилий, Хораций, Ювенал, Макиавели, почти пълна колекция на класически трудове по историята и войните на Рим; на всяка масичка имаше освен това мастило, пера, листове, покрити с бележки, както и чиста хартия, която щеше на свой ред да бъде изписана: а това показваше, че гостът в този дворец си почиваше от умората на войната ако не с научни проучвания, то поне със занимания на образован човек.

Двамата мъже, с три години разлика във възрастта, бяха почти връстници; единият беше на тридесет и шест, другият на тридесет и три години.

По-възрастният беше по-дребен; перуката му беше напудрена според модата от 1789 година, с плитка накрая, сам той излъчваше някакъв аристократизъм, който се дължеше навярно на извънредно чистото облекло и фината бяла риза; черните очи бяха подвижни, смели, изпълнени с решителност и дързост; беше грижливо избръснат; нямаше нито мустаци, нито бакенбарди; облечен беше като генерал на Директорията; шапката, сабята и пистолетите му бяха сложени на маса в съседство със

182. Басвил, Никола – френски дипломат, убит в Рим в 1793 г. Б.пр.

183. Договор от 1797 г. между Бонапарт и папата, според който Франция получава Авиньон. Б.пр.

184. Пиранези, Джанбатиста – италиански график, оставил гравюри на римски паметници (1722–1778). Б.пр.

стола, където имаше навик да пише, за да може да ги вземе, щом протегне ръка.

Този именно беше човекът, за когото вече говорихме надълго на нашите читатели: Жан-Етиен Шанпионе, командващ римската армия.

Другият, по-висок, както вече казахме, с руса коса и светла кожа, които издаваха, че е северен жител, имаше яносин, лъчезарен поглед; среден нос, тънки устни и издадена брадичка, подчертана отлика на хищните, тоест на завоевателските раси; цялото му същество излъчваше спокойствие и невъзмутимост, качества, които сигурно го превръщаха във време на бой не само в безстрашен войник, но и в генерал, притежаващ всички възможности, присъщи на истинското хладнокръвие. Беше от ирландско семейство, но роден във Франция; служил бе отначало в ирландския корпус на Дийон, отличил се бе при Жемап¹⁸⁵, повишен бе в чин полковник след сражението, разбил бе в различни схватки Йоркския херцог, преминал бе през 1795 година Ваал¹⁸⁶ по леда, завзел бе холандския флот с пехотата си, назначен бе за дивизионен генерал и най-после беше току-що изпратен в Рим да командва дивизия под шефство на Шанпионе.

Това беше Джоузеф – Александър Макдоналд, който стана впоследствие френски маршал и почина като Тарентски херцог. За тези, които биха ги видели как разговарят, двамата мъже биха били двама войници; но за тези, които биха ги чули как разговарят, щяха да бъдат двама философи, историци.

Особеност на френската революция беше – и това е съвсем естествено, защото в образуването на армията участваха всички обществени класи, – че наред с хора като Карто, Росиньол и Люкнер¹⁸⁷, с други думи, наред с материалната и груба съставка, имаше хора като Миолис, Шанпионе и Сегюр¹⁸⁸ – нематериалната, образована съставка.

– Виждате ли, драги Макдоналд – казваше Шанпионе на помощника си, – колкото повече изучавам история в самия Рим, особено историята на великия военачалник, оратор, законодател, поет, философ и държавник, именуван Цезар, чиито „Коментари“ трябва да бъдат катехизис

185. Жемап – белгийски град; победа на френската републиканска армия над австрийците в 1792 г. Б.пр.

186. Ваал – най-южният ръкав на Рейн; влива се в Мозел. Б.пр.

187. Росиньол, Жан – златар, станал републикански генерал (1759–1802); Люкнер, Никола – френски генерал, командват северната републиканска армия в 1792, гилотиниран в 1794 г. Б.пр.

188. Миолис, Франсоа – френски генерал, губернатор на Мантуа и Рим (1759–1828); Сегюр, Филип – френски генерал и историк (1780–1873). Б.пр.

за всеки, който се стреми да командва армия, толкова повече се убеждавам, че нашите професори се заблуждават напълно за това, което Цезар е представлявал в Рим. Лукиан напразно е написал за Катон едни от най-хубавите стихове на латински. Цезар, приятелю, представлява човечността, Катон – само правото.

– А какво са били Брут и Касий? – запита Макдоналд с усмивката на неубеден човек.

– Брут и Касий – ще ви накарам да подскочите до тавана, защото зная, че ще засегна нещо, което боготворите, – Брут и Касий са двама школки републиканци, единият искрен, другият неискрен, нещо като лауреати на атинска школа, плагиати на Хармодий и Аристокитон¹⁸⁹, късогледни мъже, невиждащи по-далече от писалката си, несъумели да замислят обединението на света, мечтано от Цезар. Ще добавя, че ние, днешните образовани републиканци, трябва да прославяме Цезар и да проклинаме убийците си.

– Този парадокс може да се поддържа, драги генерале, но за да се възприеме като истина, е необходимо да бъде подкрепен от вашия ум и вашето красноречие.

– Ех, драги Жозе, припомнете си вчерашната ни разходка из Капитолийския музей. Не без основание ви казах тогава: „Макдоналд, погледнете този бюст на Брут, Макдоналд, погледнете тази глава на Цезар“. Припомняте ли си ги?

– Разбира се.

– Добре, сравнете могъщото чело, притиснато от косата, спусната до самите очи, всъщност отлика на истински римски тип. Сравнете тези гъсти, смръщени вежди, надвиснали над мрачни очи, с широкото, откритото чело на Цезар, с неговия орлов поглед.

– Или соколов, *occhi griffogni*, казва Данте.

– *Nigris et vegetis oculis*, е казал Светоний. Ако позволите, аз ще се позова на Светоний, на тези черни, жизнени очи. Да се задоволим с това и ще видим на чия страна е бил умът. Обвиняват Цезар, че е допуснал в сената хора, които не знаели дори пътя към него – в това именно е неговата гениалност, както и гениалността на Рим. Атина, а като казвам Атина, аз подразбирам Гърция, е само колония, тя се рои и разпилява напън. Рим възприема, поглъща света и го претопява. Източната култура, Египет, Сирия, Гърция, всичко се влива в него. Семитският спят,

189. Хармодий и Аристокитон – атиняни от V в. пр. н. е., съзаклятничили срещу синовете на атинския тирани Пизистрат. Б.пр.

представляван от Картаген и Юдея, се съпротивлява на Рим. Картаген е унищожен, евреите са разпръснати по света. В Рим ще владеят всички народи, защото всички народи са в Рим. След Октавиан Август, Тиберий, Калигула, Клавдий, Нерон, тоест след римските цезари, идват Флавиевци, които са само италианци, след това Антониевци – испанци и гали, подир тях Септимус, Каракала, Хелиогабал, Александър Север – африканци или сирийци. Дори арабинът Филип и готът Максимин заемат след Аврелиан и Пробус, сурови илирийски селяни, престола, който ще рухне при хуна Августул, умрял в Кампания, където е живял с шест хиляди жълтици пенсия, отпусната му от херулския цар Одоакър. Всичко около Рим рухва, само Рим още стои. *Capitoli immobile saxum*¹⁹⁰.

– Не мислите ли, че тъкмо на това смесение на расите италианците дължат липсата на смелостта и характера си? – запита Макдоналд.

– Ах, ето че и вие, драги Макдоналд, съдите за същността по външността. Като виждаме страхливите и лениви ладзарони – а някой ден може би ще си променим мнението за тях, – трябва ли да предполагаме, че всички неаполитанци са страхливи и лениви? Вижте двата образца, изпратени от Неапол: Салвато Палмиери и Еторе Карафа. Познавате ли в пашите легиони две по-силни личности? Разликата, съществуваща между италианците и нас, драги Жозеф – а страхувам се, че тя не е в паша полза, – се състои в това, че ние сме верни на васалския си народ и сме готови да умрем за някой човек, докато в Италия мрат по-скоро за идеи. Наистина италианците не търсят като нас, от любов към приключенията, безползните опасности, по ние сме наследили това от прадедите си, древните гали. Те не проявяват като нас рицарско боготворене на жената, защото в тяхната история няма нито Жана д'Арк, нито Агнеса Сорел¹⁹¹. Не мечтаят възторжено като нас за феодалните времена, защото не са имали нито Карл Велики, нито Людовик Свети; но те имат нещо друго, имат строг дух, чужд за неопределени чувства. Войната е станала за тях наука – италианските кондотиери са за нас учители по стратегия. Какво са нашите средновековни пълководци, нашите рицари от битките при Креси, Поатие и Азенкур в сравнение с техните Сфорца, Малатеста, Брачо, Гапгранде, Фарнезе, Карманьола, Балиони, Ецелино? Най-великият пълководец в древността, Цезар, е италианец, а Бонапарт, който ще изяде всички ни един по един, както Чезаре Борджия искал да изгълта Италия лист по лист, дребничкият Бонапарт, когото смятат затворен в

190. *Capitoli immobile saxum* – неподвижна е капитолийската скала. Б.пр.

191. Агнеса Сорел – фаворитка на Карл VII с положително влияние над краля (1409–1450). Б.пр.

Египет, откъдето все ще се измъкне някак, дори ако ще трябва да вземе крилата на Дедал¹⁹² или хипогрифа на Астолф¹⁹³, и той е италианец. Досъгатачно е да погледнете мършавия му, рязък профил: у него има по нещо от Цезар, от Данте и от Макиавели.

– Ще признаете все пак, драги генерале, колкото и възторжени да са чувствата ви към тях, че има голяма разлика между римляните от времето на Гракхите¹⁹⁴ или дори на Кола ди Риенци¹⁹⁵ и сегашните.

– Не толкова голяма, колкото мислите, Макдопалд. Призвание на древния Рим бяха военната и политическата дейност: най-напред да завладее света, след това да го управлява. Но сам завладян и управляван, като не може вече да действа, той мечтае. Виждате ли, откакто съм дошъл тук преди три седмици, аз само наблюдавам по улиците и площадите тази монументална раса. Е, добре, драги, за мене тези хора са просто барелефи от колоната на Траян, слезли от бронзовия стълб, нищо повече, само че са живи и се движат. Всеки от тях е *cives romanus*¹⁹⁶, много голям велможа, много голям световен господар и затова не може да работи. Жътвари си довеждат от Абрुцо, носачи от Бергамо. Ако палтото им се е скъсало, ще го дадат на някой евреин да го закърпи, не на жена си: нали и тя е римска матрона? Не от времето на Лукреций, когато римлянката преде вълна и пази къщата, не, а от времето на Катилина и Нерон, когато се смята опозорена, ако вземе игла в ръката, освен за да прободне езика на Цицерон или да извади очите на Октавия. Как искате потомците на тези, които са събирали подаяния от врата на врата и са преживявали шест месеца в годината с продажба на гласовете си на Марсовото поле, тези, на които Катон, Цезар, Август са раздавали с крини жито, за които Помпей е строил форуми и бани, за които е бил назначаван управител, натоварен да се грижи за прехраната им – какъвто има и днес, макар че вече не ги храни – как искате такива хора да вършат робска работа с благородните си пръсти? Не, не можете да изисквате от такива хора да работят. Нима един народ-цар не е народ от просяци? От такъв народ, когато изгуби короната си, може да искате само едно: да проси благородно, и тъкмо това прави той. Обвинявайте го в свирепост,

192. Дедал – елински архитект, построил критския лабиринт, където бил затворен заедно със своя син Икар, и избягал с крила, с които Икар паднал и се убил. Б.пр.

193. Хипогриф – крилат кон (гр. мит.); Астолф – ломбардски крал от VIII в., победен от Пипин Къси. Б.пр.

194. Гракхи – Тиберий и Гай, водачи на римското простолоудие от II в. пр. н. е. Б.пр.

195. Кола ди Риенци – трибун на римското простолоудие в XVI в. Б.пр.

196. *Cives romanus* (лат.) – римски гражданин. Б.пр.

ако искате, но не и в слабост, защото ножът му ще ви отговори вместо него. Ножът му не го напуска, както сабята не е напускала легионера – това е неговият меч. Ножът е меч на роба.

– Известно ни е. От прозореца на градината можем да видим площада, гдето убиха Дюфо. А от другия, към улицата – площада, гдето убиха Басвил... Но какво виждам нататък? – извика изненадано Макдоналд. – Пристига пощенска кола. Да ме прости Господ! Та това е гражданинът Гара.

– Кой Гара?

– Посланикът на републиката в Неапол.

– Невъзможно!

– Той е, генерале.

Шанпионе погледна към улицата, позна Гара и като прецени веднага важността на събитието, изтича към салона, превърнат от него в библиотека и кабинет.

Когато отвори вратата, посланикът стъпваше вече на най-горното стъпало на площадката.

Макдоналд поиска да се оттегли, но Шанпионе го задържа.

– Вие сте моята лява, а понякога и моята дясна ръка – каза той. – Останете, драги генерале.

И двамата зачакаха с нетърпение новините, които Гара носеше от Неапол.

Приветствията бяха кратки: Шанпионе и Гара си стиснаха ръце, Макдоналд бе представен и Гара започна да разказва.

Разказът му се отнасяше до това, което ние вече видяхме: пристигането на Нелсън, тържествата в негова чест и декларацията, за да запази престижа на републиката.

След това той разказа за повредата на колата по пътя между Кастелано и Итри, поради която бе принуден да се спре в дома на коларя дон Антонио; разказа как срещнал двете стари принцеси с охраната им, как не позволил на войниците да продължат по-нататък; как присъствал при убийството на зетя на дон Антонио, извършено от някакъв младеж на име Фра Дяволо, който според обичая избягал в гората, за да се спаси от наказание за престъплението си, като стане разбойник; как най-после отклонил от пътя му старшина Мартен, когото оставил в Итри, за да доведе поправената кола, а сам си наел друга във Фонди, с която пристигнал в Рим без произшествия, само с едно закъснение от шест часа. Старшина Мартен и четиримата войници щели да пристигнат по всяка вероятност на другия ден.

Шанпионе остави посланика да разправи всичко, без да го прекъсва, като се надяваше да чуе нещо за своя пратеник; и след като гражданинът Гара довърши разказа си, без да спомене името на Салвата Палмиери, Шанпионе започна да се опасява да не би посланикът да е бил вече тръгнал от Неапол, когато адютантът на генерала е пристигнал там, и следователно да са се разминали по пътя.

Много разтревожен, като не знаеше какво може да се е случило на Салвата след заминаването на посланика, главнокомандващият се готвеше да го обсипе с въпроси по този пункт, когато вниманието му бе привлечено от шум в предверието и в същия миг вратата се отвори и ординарецът съобщи, че един човек в селски дрехи иска непременно да говори с генерала.

Но друг, по-мошен и категоричен глас извика:

– Аз съм, генерале, Еторе Карафа. Нося известия за Салвата.

– Пуснете го, дявол да ви вземе! Пуснете го! – извика Шанпионе. – Тъкмо щях да питам за него гражданина Гара. Влезте, Еторе, влезте! Двойно добре дошъл сте.

Граф Ди Руво се втурна в стаята и прегърна генерала.

– Ах, генерале, скъпи ми генерале! – провикна се той. – Колко се радвам да ви видя отново!

– Споменахте Салвата, Еторе! Какви известия ни носите за него?

– И добри, и лоши едновременно: добри, защото без малко е щял да загине, а не е загинал – лоши, защото докато е бил в безсъзнание, са откраднали документите, които сте му дали за гражданина Гара.

– Дали сте му писмо за мене ли? – попита Гара.

Еторе се обърна.

– А, вие ли, господине, сте посланикът на републиката? – запитва той.

Гара се поклони.

– Лоши новини! Лоши новини! – промълви Шанпионе.

– Защо? В какво отношение? Обяснете ми – каза посланикът.

– Ех, Господи, ето защо: писах ви, че не сме в състояние да воюваме, казвах ви в писмото си, че всичко ни липсва – хора, пари, хляб, облекло, припаси. Молах ви да направите всичко възможно, за да поддържате още за известно време мир между кралството на Двете Сицилии и републиката. Изглежда че моят пратеник е закъснял, вие сте били вече заминали, той е бил ранен, знам ли какво още? Разкажете ни всичко, Еторе. Голямо нещастие е, че писмото ми е попаднало в техни ръце, но още по-голямо щеше да бъде, ако скъпият ми Салвата бе умрял от

раните си; казахте ми, че е бил ранен, нали, че са искали да го убият, с една дума, нещо подобно?

– И са сполучили в три четвърти! Той е бил проследен – причакали са го на излизане от двореца на кралица Джована в Мерджелина. Шест души! Вие познавате Салвато и ще разберете, че не се е оставил да го заколят като пиле – убил двама и ранил други двама, но най-последен един от полицаите, струва ми се началникът им Паскуале ди Симоне, палачът на кралицата, му заградил отдалече ножа си, който потънал до дръжката в гърдите му.

– А къде и как е паднал?

– О, успокойте се, драги генерале, има юначаги, на които им върви: попаднал е в ръцете на най-хубавата жена в Неапол, която го е скрила от всички, дори от съпруга си.

– А раната? Раната? – извика генералът. – Вие знаете, Еторе, че обичам Салвато като син.

– Раната е опасна, дори много опасна, но не и смъртоносна, освен това лекува го един от нашите хора, най-добрият неаполитански лекар, който отговаря за него. О, нашият Салвато се е държал великолепно. Той не ви е разказвал никога живота си, а това е цял роман, и то ужасен роман, драги генерале. Като Шекспировия Макдъф и той е бил изваден жив от утробата на мъртва. Ще ви разкаже сам това в лагера някой ден или по-точно някоя вечер, за да убие времето. Но сега имаме други задачи: избиването на нашите хора в Неапол вече започна. Чирило е бил задържан цели два часа на кея при идването да ми съобщи известията, които носи, и то от какво? От една клада, задръстила пътя – на нея ладзароните изгорили двамата братя Дела Торе.

– Негодници! – извика Шанпионе.

– Представете си, генерале, един поет и един библиофил – какво зло са могли да сторят тези хора? Говорят също, че в двореца е имало голямо съвещание – научих това от Николино Карачоло, който е любовник на Сан Клементе, една от придворните дами на кралицата – решено било да воюват с републиката, Австрия изпратила командващия.

– Знаете ли кой е?

– Барон Карл Мак.

– Не е много страшна знаменитост.

– Не е, но по-опасно е, че в случая се намесва Англия, която дава парите – в Неапол имат шестдесет хиляди души, готови след осем дни да тръгнат за Рим, ако потрябва – освен това... Всъщност, мисля, че ви казах всичко.

– Чумата да ги вземе! Струва ми се, че и това ни стига – отговори Шанпионе.

После се обърна към посланика:

– Вижте, драги Гара, нямаме нито минута за губене. За щастие вчера получих два милиона. Нямаме оръдия, но с два милиона патрони и десет-дванадесет хиляди щика ще вземем топовете на неаполитанците.

– Салвата ни каза, струва ми се, че имаме само девет хиляди души.

– Да, но разчитам на три хиляди подкрепления. Уморен ли сте, Еторе?

– Никак, генерале.

– Готов ли сте тогава да заминете за Милано?

– Щом се наобядвам и преоблека, защото умирам от глад, а както виждате, съм и цял опръскан с кал. Дойдох през Изолета, Аняни, Фрозиноне, по ужасни пътища, разкаляни от бурята. И разбирам защо ординарците ви не искаха да ме пуснат в тоя вид.

Шанпионе дръпна едно специално звънче, влезе камериерът.

– Обяд, баня и дрехи за гражданина Еторе Карафа. Всичко да бъде приготвено – банята след десет минути, дрехите след двадесет, обедът след половин час.

– Генерале – каза камериерът, – нито една ваша дреха няма да стане на гражданина Карафа, той е с цяла глава по-висок от вас.

– Слушайте – обади се Гара, – ето ви ключа от куфара ми, отворете го и вземете бельо и дрехи за граф Ди Руво. Той е почти с моя ръст, а освен това тъкмо в този случай можем да кажем: на война като на война!

– В Милано ще намерите Жубер. На вас говоря, Еторе, слушайте ме – продължи Шанпионе.

– Не съм пропуснал нито дума, генерале.

– В Милано ще намерите Жубер, ще му кажете да прави, каквото иска, но да ми изпрати три хиляди души, иначе Рим е загубен. Да ги повери на Келерман, ако е възможно. Той е отличен кавалерийски генерал, а на нас ни липсва най-вече кавалерия. Вие ще ги доведете, Еторе, и ще ги придружите към Чивита Кастелана. Там по всяка вероятност ще се срещнем отново. Излишно е да ви казвам, че ще трябва да се бърза.

– Да, генерале, няма защо да се казва такова нещо на човек, изминал за четиридесет и осем часа седемдесет левги планински път.

– Имате право.

– Освен това – обади се Гара – аз се заемам да отведа гражданина Карафа в Милано. Моята пощенска кола непременно ще пристигне утре.

– Няма да чакате вашата пощенска кола, драги ми посланико, а ще вземете моята – отговори Шанпионе. – При сегашните обстоятелства нямаме нито минута за губене. Макдоналд, пишете, моля ви се, от мое име на всички корпусни командири в Терачина, Проседи, Фрозиноне, Вероли, Тиволи, Асколи, Фермо и Мачерата да не оказват никаква съпротива, а щом узнаят, че неприятелят е минал границата, да се оттеглят към Чивита Каstelана, като отбягват всякакви схватки.

– Какво! – извика Гара. – Ще изоставите Рим на неаполитанците, без да се опитате да го защитите?

– Ще го изоставя, ако мога, без да дам нито един изстрел, но бъдете спокоен – няма да е за дълго.

– Драги генерале, по този въпрос вие знаете повече от мене.

– Аз ли? По военните въпроси знам само това, което казва Макиавели.

– И какво казва Макиавели?

– Аз ли трябва да казвам това на дипломат, който би трябвало да знае Макиавели наизуст? Ето какво казва той... Слушайте, Еторе, слушайте, Макдоналд... Макиавели казва: „Цялата тайна на воюването се състои в две неща: да правите това, което противникът не може да предположи, и да го оставите да направи всичко, което сте предвидили, че ще направи. Като следвате първото правило, ще обезвредите защитните му планове. Като следвате второто, ще осуетите нападателните му планове.“ Четете Макиавели, драга Гара, той е велик мъж, а след като го прочетете...

– След като го прочета?

– Прочетете го отново.

Вратата се отвори и камериерът се показа.

– Ето, драги Еторе, Сципион идва да ви каже, че банята е готова. Докато Макдоналд напише писмата, аз ще разправа на Гара всичко, което трябва да съобщи на Директорията за грабежите на нейните тукашни чиновници. След това ще седнем да обядваме и ще пием вино от избите на негово светейшество за нашето предстоящо щастливо влизане в Неапол.

XXXVII ДЖОВАНИНА

Нашите читатели трябва да са забелязали колко внимателно им представихме една непозната за тях страна и също така непознати действащи лица, за да запазим за разказа си и общата стегнатост, и разнообразните подробности. Тази грижа ни наложи естествено известни удължения, които няма вече да се повтарят, след като с твърде малки изключения повечето герои, които ще срещнем по пътя си, са взели участие в събитията и са проявили в действията си своя характер, доколкото сме успели да го опишем. Всъщност според нас дължината или краткостта на дадена книга не се измерва в материален мащаб: или творбата е интересна и дори да е деветдесеттомна, ще се стори на публиката кратка; или е скучна и дори да е от десет страници, читателят ще затвори такава брошурка и ще я захвърли, преди да я дочете; що се отнася до нас, тъкмо най-дългите ни книги, с други думи, тези, в които сме имали възможност да представим по-добре особени характери и по-дълга поредица от събития, са имали най-голям успех и са били четени с най-голямо увлечение.

Така че ние ще продължим повествованието си с вече известни действащи лица, за които ще ни се наложи да дадем само някои леки шрихи, при все че на пръв поглед сякаш се отклонихме от насоката ни, за да придружим в Рим нашия посланик и граф Ди Руво; едно необходимо отклонение, както ще се види по-късно, когато се върнем в Неапол осем дни след заминаването на Еторе Карафа за Милано и на гражданина Гара за Франция.

И така, ние сме отново в десет часа сутринта на кея в Мерджелина, където са се насъбрали много рибари, ладзарони и всякакви представители на простолюдието, забързали заедно с готвачи от богати домове към пазара, открит от крал Фердинанд срещу неговото казино; облечен като рибар, застанал зад маса, отрупана с риба, кралят продава сам улова си; въпреки грижите, създадени от политическото положение, въпреки очаквания всеки миг отговор на писмото му до неговия племенник императора, въпреки затруднението да осребри бързо чека от двадесет и пет милиона, подписан от сър Уилям Хамилтън и джиро-сан от Нелсън по пълномощие от мистър Пит, кралят не можа да се откаже от двете си любими развлечения: вчера беше на лов в Персано; тази сутрин на

риболов в Паузилипе.

В тъпата, привлечена от това често повтаряно, но винаги ново за неаполското простолудие зрелище, и изпълнила кея на Мерджелина, бихме желали да посочим нашия отдавнашен познайник Лудия Микеле, който – трябва да кажем веднага – няма нищо общо с Микеле Пеца, избягал в планината след убийството на Пепино; Лудият Микеле е онзи наш приятел, който – вместо да се разтака по кея като другите – се спира пред вратичката на добре известната ни градина. Трябва да добавим, че до вратата на градината е застанала, облегната на стената, с поглед, потънал в небесната синева или по-точно в хаоса на собствената ѝ мисъл, една девойка, чието второстепенно положение ни заставяше досега да ѝ отделяме второстепенно внимание.

Това е Джована или Джованина, наричана обикновено Нина, камериерка на Луиза Сан Феличе. Тя е по-особен тип селянка от околностите на Неапол, някакъв човешки хибрид, какъвто се изненадвате да видите под палещото слънце.

Девойката е деветнадесет-двадесетгодишна, със среден ръст, по-скоро височка, отколкото ниска, с безукорно стройна снага; от близостта си с една светска дама тя е придобила усет за чистота, срещан твърде нарядко в класата, към която принадлежи; разкошната ѝ грижливо вчесана коса, прибрана със светлосиня панделка на тила, има червеникаво-русия цвят, напомнящ сиянието, отразено по челата на зли духове; кожата ѝ е млечнобяла, с лунички, които девойката се опитва да премахне с помади и води от тоалетната масичка на господарката си; в зеленикавите ѝ очи искрят златисти отблясъци като в подвижните зеници на котка; устните ѝ са тънки; бледи, но при най-малкото вълнение стават кръвавочервени; те откриват безукорни, грижливо гледани зъби, с които тя се гордее като някоя маркиза; ръцете ѝ без вени са мраморно бели и студени. До времето, когато я представихме за пръв път пред читателите си, тя изглеждаше много привързана към своята господарка, която можеше да се оплаква само от младежкото ѝ лекомислие и странните хрумвания на още неоформения ѝ нрав. Ако врачката На-но беше тук и бе разгледала ръката ѝ, както ръката на господарката ѝ, би казала, че противно на Луиза, родена под щастливото влияние на Венера и Луната, Джованина е родена под злокобното съчетание на Луната и Меркурий и тъкмо на това фатално съчетание се дължи завистта, която измъчва понякога сърцето, както и честолобивите стремежи, вълнуващи душата ѝ.

Накратко казано, Джованина не може да мине за красива жена, ни то за хубава девойка; но това странно същество привлича и задържа

погледа на мнозина. Младежите от по-долно или от еднакво с нейното равнище я удостояват с ухажвания, на които тя никога не отговаря; стремежите ѝ са да върви все по-нагоре и тя неведнъж е казвала, че предпочита да остане цял живот мома, вместо да се омъжи за човек от по-долна или дори от същата класа.

Микеле и Джованина са отдавнашни приятели; през шестте години, откакто Джованина е у Луиза Сан Феличе, те са имали случай да се виждат твърде често; и Микеле, очарован като другите младежи от странната физика и душа на девойката, се бе опитвал да я ухажда; но тя бе заявила без заобикалки на младия ладзароне, че може да са влюби само в някой синьоре, дори ако той не отговаря на чувствата ѝ. При това положение Микеле, който не се отличаваше с платонизъм, ѝ пожела да преуспее и се насочи към Асунта; тя нямаше аристократичните претенции на Нина и се задоволи с Микеле; а като се изключат малко крайните му политически убеждения, млечният брат на Луиза беше отличен момък; той не се разсърди на Джованина за отказа ѝ, а предпочете да ѝ предложи приятелството си; не така придирчива в това отношение, както беше в любовта, Джованина стисна ръката му и между двамата се установи добро и искрено другарство.

За това, вместо да продължи към кралския пазар, Микеле, тръгнал навярно да посети млечната си сестра, се спря пред Джованина, щом я видя да стои пред градинската врата.

– Какво си се загледала в небето? – попита той.

Девойката сви рамене.

– Нали виждаш – отвърна тя, – мечтая.

– Аз пък мислех, че мечтаят само високопоставените дами, а ние просто мислим; но забравих, че макар да не си още високопоставена дама, смяташ един ден да станеш. Жалко, че Нано не разгледа ръката ти! Сигурно щеше да ти предскаже, че ще станеш херцогиня, щом на мене ми предсказа, че ще стана полковник.

– Не съм високопоставена дама, та Нано да си губи времето да ми предсказва бъдещето.

– Ами аз високопоставен господин ли съм? И въпреки това ми предсказа: възможно е и да се е подиграла с мене.

Джованина поклати отрицателно глава.

– Нано не лъже – каза тя.

– Значи ще ме обесят, така ли?

– Вероятно.

– Благодаря! Защо пък мислиш, че Нано не лъже?

– Защото каза истината на моята синьора.

– Какво? Истината ли?

– Нали описа как изглежда този, който слизал от Паузилипе? Висок, красив, млад, двадесет и пет годишен. Нали видя, че го следят четири – след това се поправи, – шест души? Нали предсказа, че този непознат, с когото впоследствие се запознахме, е изложен на голяма опасност? Нали най-после реши, че за моята синьора би било щастие, ако убият младежа, защото не го ли убият, тя ще се влюби в него, а тази любов ще бъде гибелна за нея?

– Е-е?

– Е-е, всичко това, струва ми се, вече се сбъдна: непознатият дойде от Паузилипе. Беше млад и красив, двадесет и пет годишен, преследвах го тест души: изложен бил на голяма опасност – беше почти смъртно ранен пред ей тая врата. И най-после – продължи Джованина с почти неуловима промяна в гласа, – тъй като предсказанието е трябвало да се изпълни и навярно ще се изпълни по всички точки, синьората го обича.

– Какво разправяш? – промълви Микеле. – Я млъкни!

Джованина се огледа.

– Подслушва ли някой? – запита тя.

– Не.

– Защо да не говоря тогава? – продължи Джованина. – Нали и ти си предан на твоята млечна сестра, както аз на господарката си?

– Точно така, предан съм й до гроб! Може да се похвали, че е така!

– В такъв случай някой ден може да има нужда от тебе, както вече има нужда от мене. Защо мислиш, че съм застанала на тази врата?

– Нали ми каза – да зяпаш.

– Не срещна ли рицаря Сан Феличе?

– Към Пие ди Грота ли? Срещнах го.

– Аз стоя тук, за да гледам дали няма да се върне от пътя си, както направи вчера.

– Какво? Върна се от пътя си? Да не подозира нещо?

– Той ли? Горкият господар! По-скоро би повярвал това, което не искаше да повярва завчера – че земята е къс от слънцето, отцепен, когато то се е сблъскало с някаква комета, – отколкото да помисли, че жена му го мами, пък тя и не го мами!... Поне досега: просто обича синьор Салвата, нищо повече; но все пак, ако би попитал къде е госпожата, би ме поставил в голямо затруднение, защото тя е вече при милия си ранен, когото не напуска ни денем, ни нощем.

– И ти поръча да следиш дали рицарят Сан Феличе наистина ще

продължи днес към кралския дворец?

– О, не, слава Богу! Синьората не е стигнала дотам, но и това ще дойде, бъди спокоен. Не, аз просто виждах, че е неспокойна, влиза, излиза, поглежда към коридора, след това към градината, изгаря от нетърпение да погледне през прозореца, но не смее да го направи. Затова й казах: „Няма ли синьората да отиде да види дали синьор Салвато не се нуждае от нещо, като го е оставила от два часа сутринта? – Не смея, мила Нина – отговори тя. – Страхувам се да не би съпругът ми да е забравил нещо като вчера, а ти знаеш какво каза доктор Чирило: че е извънредно важно съпругът ми да не научи за присъствието на този младеж в дома на херцогиня Фуско. – О, това да е мъчнотията, синьора – отговорих, – ами че аз мога да наблюдавам улицата и ако синьор рицарят се върне случайно, както вчера, щом го забележа, ще изтичам да ви предупредя. – А, миличка, Нина – отговори тя, – ще бъдеш ли така добра? – Разбира се, синьора – отговорих, – и за мене ще бъде добре, имам нужда да постоя на въздух.“ Така застанах на пост пред вратата, за да имам удоволствието да разговарям с тебе, а синьората – със своя ранен. Микеле погледна някак учудено Джованина, думите на девойката звучаха горчиво, а гласът ѝ – рязко.

– Ами онзи – запита той, – младият, раненият?

– Слушам те.

– Влюбен ли е?

– Той ли? Разбира се! Просто я поглъща с поглед. Щом тя излезе от стаята, затваря очи, сякаш не иска да вижда нищо, нито дори дневна светлина. Доктор Чирило, лекарят, който не позволява съпрузите да знаят, че жените им се грижат за красиви млади ранени, напразно му забранява да говори, напразно му повтаря, че ако говори, има опасност да скъса нещо в белите си дробове. За това не го слушат както за другото. Щом останат сами, не млъкват нито за минутка.

– И за какво говорят?

– Откъде да знам?

– Как откъде да знаеш? Отпращат ли те?

– Напротив, синьората почти всякога ми дава знак да остана.

– Тогава сигурно говорят много тихо?

– Не, говорят високо, само че на английски или на френски. Рицарят е предвидлив човек – добави Нина със смях на пресекулки, – научил е жена си на два чужди езика, та да може да разговаря свободно с чужденци, без някой от домашните да разбере. И синьората използва тази възможност.

– Аз идвах да видя Луиза – каза Микеле, – но според това, което ми каза, навярно ще ѝ попреча. Затова ще се задоволя да пожелаая всичко да се нареди за нея и за мене по-добре, отколкото предказа Нано.

– Не, ще останеш, Микеле. Когато беше идвал последния път, тя ме смъмра, че съм те пустила да си отидеш, без да те види – изглежда, че и раненият иска да ти благодари.

– И аз бих желал да го поздравя, ей Богу, силен юначага е той, бекайото знае колко е тежка ръката му.

– Да влезем тогава, няма вече опасност рицарят да се върне. Отивам да предупредя синьората, че си дошъл.

– Убедена ли си, че посещението ми няма да ѝ бъде неприятно?

– Казах ти – ще му се зарадва.

– Добре, да влезем.

Момъкът и девойката изчезнаха в градината, а след малко се появиха на входната площадка и изчезнаха в къщата.

Както бе казала Нина, отпреди половин час вече господарката ѝ се намираше в стаята на ранения.

От седем часа сутринта, когато ставаше, до десет часа, когато съпругът ѝ напускаше дома си, при все че мислеше постоянно за ранения, Луиза не смееше да отиде при него. Тези часове бяха посветени изключително на домакинските грижи, които бе изоставила в деня, когато бе дошъл Чирило, но бе сметнала за неблагоприятно да ги пренебрегва и след това. Сега обаче не напускаше нито за миг Салвата от десет часа сутринта до два часа следобед, когато – както си спомняме – се връщаше съпругът ѝ. След обяда, към четири часа, рицарят Сан Феличе отиваше в кабинета си и прекарваше там един-два часа.

В продължение поне на един час, спокойна и под предлог, че трябва да се позанимае с тоалета си, Луиза уж беше в стаята си; но пъргава като птиче, тя се въртеше постоянно из коридора и намираше възможност да влезе три-четири пъти при ранения, като при всяко влизане го съветваше да си почива спокойно; после, от седем до десет, когато приемаха гости или излизаха да се разходят, тя изоставяше отново Салвата, поверяваше го на грижите на Нина и идваше отново да го види към единадесет часа, веднага щом съпругът ѝ се прибереше в стаята си; в два часа сутринта се връщаше в своята стая, откъдето, както вече казахме, излизаше едва в седем часа сутринта.

Така всичко вървеше без промяна, откакто бе идвал Чирило, значи отпреди девет дни.

Макар че бе очаквал всякога с трепет минутата, когато Луиза ще се

появи, днес, втренчил поглед в стенния часовник, Салвато като че очакваше младата жена с още по-голямо нетърпение от всеки друг път.

Колкото леко и да пристъпваше хубавата гостенка, слухът на ранения беше дотолкова свикнал да разпознава стъпките ѝ, а най-вече начина, по който тя отваряше междинната врата, че още при първото скръцване на бравата и първото плъзване на копринените пантофки по пода, усмивката, изчезнала при излизането на Луиза, се появяваше отново на устните му, а погледът му се насочваше към вратата и не се отделяше оттам, както стрелката на компас не се отделя от полярната звезда.

Най-после Луиза се показа.

– О! – промълви той. – Ето ви най-после! Страхувах се да не би да закъснеете от страх, че съпругът ви може да се върне ненадейно, както вчера. Слава Богу! И днес, както всякога, идвате навреме!

– Да, дойдох благодарение на нашата добра Нина, която ми предложи да слезе и да наблюдава от вратата. Как прекарахте нощта?

– Много добре! Само че, кажете ми...

Салвато взе двете ръце на младата жена, застанала до леглото му, приповдигна се, за да се приближи към нея, и я загледа втренчено.

Като не знаеше какво ще я пита, Луиза го погледна озадачено. В погледа на младежа нямаше нищо, което би я накарало да сведе очи; този поглед беше нежен, но повече въпросителен, отколкото влюбен.

– Какво искате да ви кажа? – попита тя.

– Нощес излязохте оттук в два часа, нали?

– Да.

– Връщахте ли се след това?

– Не.

– Не? Наистина ли?

– Разбира се.

– Тогава – каза Салвато на себе си – тя е била!

– Коя тя? – запита още по-озадачена Луиза.

– Майка ми – отвърна болният с унесен поглед, като наведе глава и въздъхна без страдание, дори без тъга.

Луиза изтръпна от отговора му.

– Но нали майка ви е покойница? – попита тя.

– Не сте ли чували да разправят, скъпа Луиза – отговори все така унесено раненият, – че някои хора, които по нищо не се различават от останалите и дори сами не подозират своето предимство, са надарени със способността да влизат във връзка с духове?

– Чувах понякога рицарят Сан Феличе да разисква този въпрос с

немски учени и философи, които изтъкваха връзките между земните жители и обитателите на друг, по-висш свят, като доказателство за безсмъртието на дутата. Те наричаха такива хора ясновидци, посредници, медиуми.

– Най-възхитителното у вас, Луиза – каза Салвато, – е това, че без сама да подозирате, вие притежавате зад женствената си прелест образованието на учен и знанията на философ. Затова с вас човек може да разговаря за всичко, дори за свръхестествени неща.

– И така – запита развълнуваната Луиза, – вие мислите, че тази нощ?...

– Мисля, че тази нощ, щом не сте влизали в стаята и не сте се наведжали над леглото ми, съм бил посетен от майка си.

– Но, приятелю – попита изтръпналата Луиза, – как си обяснявате появата на душа, отделена от тялото?

– Много добре знаете, Луиза, че има неща, които не се обясняват. Нима Хамлет не казва, когато се явява сянката на баща му: „There are more things in heaven and earth, Horatio, than there are dreamt of in your philosophy.“¹⁹⁷ И тъкмо за една такава тайна ви говоря аз.

– Приятелю – каза Луиза, – знаете ли, че понякога ме плашите?

Салвато стисна ръката ѝ и я погледна безкрайно мило.

– Как бих могъл да ви плаша аз – попита той, – когато бих дал за вас живота си, който ми възвърнахте. Обяснете ми.

– Защото – продължи младата жена – понякога ми се струва, че не сте от този свят.

– Вярно е – отвърна със смях младият мъж, – че аз действително без малко съм щял да го напусна още преди да дойда в него.

– Нима наистина, както каза врачката Нано – запита Луиза, – сте син на мъртва?

– Така ли каза врачката? – запита раненият, като се понадигна изненадано от леглото.

– Да, но това е невъзможно, нали?

– Врачката е казала истината, Луиза, ще ви разкажа някой ден тази история.

– О, ще я изслушам с всяка фибра на сърцето си.

– Само че по-късно.

– Когато поискате.

197. На небето и на земята, Хорацио, има повече неща, отколкото си въобразява нашата философия. Б.пр.

– Днес – продължи Салвато, като се отпусна отново в леглото – подобен разказ не е по силите ми, но както казах, аз съм бил изваден насилствено от утробата на майка ми, първите жизнени трепети у мене са се слели с нейните последни предсмъртни тръпки и ние сме останали свързани въпреки смъртта със странна връзка. Затова, било като халюцинация на свръхвъзбудено съзнание, било като действително видение, било че най-после при изключителни условия законите, управляващи живота на другите хора, не важат за родените извън тези закони, от време на време – просто не смея да твърдя това, защото то изглежда толкова невероятно! – от време на време майка ми, сигурно защото е била едновременно светица и мъченица, получава от Бога позволение да ме посети.

– Какво приказвате – прошепна изтръпналата Луиза.

– Казвам, каквото зная, но това, което зная аз, навярно не можете да знаете вие, при все че не само аз съм виждал това скъпо за мене видение.

– И друг освен вас ли го е виждал? – извика Луиза.

– Да, една простичка жена, селянка, която не би могла да измисли подобна история: дойката ми.

– Дойката е виждала сянката на майка ви?

– Да. Искате да ви разкажа случката? – запита усмихнат Салвато.

Вместо да отговори, Луиза взе двете ръце на ранения и го загледа нетърпеливо.

– Живеехме във Франция – не съм роден във Франция, но там започнах живота си. Живеехме сред някаква голяма гора – баща ми избрал дойка от далечно село – на миля и половина от нашия дом. Един следобед тя поискала от баща ми позволение да отиде в селото, защото научила, че детето ѝ било болно, става дума за детето, което тя отбила, за да кърми мене. Баща ми не само ѝ позволил, но решил да я придружи, за да прегледа детето. Нахранили ме и ме оставили в люлката. Тъй като аз съм се будел чак към десет часа вечер, а баща ми можел да вземе за час и половина пътя до селото и обратно, той заключил вратата, пуснал ключа в джоба си, казал на дойката да се качи в кабриолета и потеглил спокойно.

Детето нямало нищо особено; баща ми успокоил добрата женица, оставил на мъжа ѝ рецепта и един луидор, за да бъде сигурен, че ще купят лекарствата, и тръгнал към къщи с дойката; но един разплакан младеж ги пресрещнал и казал, че баща му, горският пазач, бил тежко ранен през нощта от някакъв браконьер. Баща ми никога не отминавал

подобна молба; дал ключа на дойката и ѝ поръчал да се върне колкото може по-бързо, още повече, че се задавала буря.

Дойката тръгна. Часът бил вече седем; тя обещала, че ще стигне в къщи преди осем. Баща ми потеглил с младежа, след като видял, че тя поела пътеката към дома ни. В продължение на половин час всичко вървяло добре; но след това изведнъж се смрачило, започнало да гърми, разразила се ужасна буря с мълнии и дъжд. За нещастие, вместо да върви по редовната пътека, жената поела за по-кратко по друга пътечка, по която в тъмното било по-мъчно да се движи; уплашила се от един вълк, който се изпречил пред нея, сам изплашен от бурята; хукнала встрани, изгубила се из едно сечище и все по-разтреперана, тръгнала на посоки, като викала, плачела, молела за помощ, а в отговор чувала само гласовете на бухали и кукумявки.

Объркана, обезумяла, тя скитала така почти три часа, блъскала се в дърветата, препъвала се в пънове, падала из урви, скрити в тъмнината, и сред грохота на гръмотевиците чувала едно след друго как часовникът отброявал отдалече някъде девет, десет, единадесет часа; най-последно, когато прозвучал първият удар след полунощ, при една светкавица зърнала на стотина крачки пред себе си нашата къща, която толкова отдавна търсела; когато светкавицата угаснала и гората потънала отново в мрак, една светлинка от стаята, където била люлката ми, продължила да я води: дойката помислила, че баща ми се е върнал преди нея и ускорила ход, но как би влязъл, като бил дал ключа на нея? Дали е имал втори ключ? Така размишлявала тя, когато, измокрена от дъжда, изранена от паданията, ослепена от светкавиците, отворила вратата, бутнала я да се затвори сама, качила се бързо по стълбите, минала през стаята на баща ми и отворила вратата на моята стая.

Но на прага се спряла и изпискала...

– О, приятелю! – извика Луиза, като стисна ръцете на болния.

– Една жена в бяло стояла до леглото ми – продължи с променен глас той, – тананикала тихичко някаква приспивна песен и в същото време ме люлеела. Тази млада, хубава, само че смъртнобледа жена имала червено петно на сред челото.

Дойката се облегна до рамката на вратата, за да не падне; краката ѝ се подкосили. Разбрала веднага, че се намира пред същество от оня свят, защото светлината в стаята идвала от него; но очертанията му, отначало съвършено ясни, постепенно се заличавали: чертите на лицето станали по-смътни, еднакво бледите плът и наметка се слели и изравнили; тялото се превърнало в облак, облакът в пара, парата се разсеяла,

изпълвайки тъмнината с някакво странно уханье.

В този миг се върнал и баща ми; дойката го чула и ни жива, ни умряла го повикала. Той се качил веднага, запалил свещ, намерил добрата женица на същото място, разтреперана, с обляно в пот чело, почти без сили да си поеме дъх.

Успокоена от присъствието на баща ми и от светлината на свещта, тя се втурнала към люлката и ме прегърнала: аз съм спял спокойно. Досетила се, че не съм хранен от четири часа следобед и сигурно съм гладен. Тя се опитала да ме накърми, но аз съм отказал да суча. Тогава разказала случката на баща ми, който не можел да си обясни защо намерил къщата тъмна, защо дойката е така развълнувана и уплашена и най-вече откъде е тази необикновена миризма в жилището. Баща ми я изслушал внимателно, като човек, който е изучавал тайните на природата, затова не се учудва на нищо; а когато дойката му описала жената, която пеела и ме люлеела, когато казала, че тази жена имала червено петно на сред челото, баща ми казал само:

– Била е майка му.

– Неведнъж след това – продължи раненият с още по-променлив глас – той ми е разказвал тази случка и въпреки своя здрав и твърд разум не се съмняваше нито за момент, че като ме е чул да плача, блаженият дух на майка ми е получила от Господа разрешение да слезе на земята, за да утоли глада ми и да укроти плача на детето си.

– А вие казахте – запита Луиза, все още разтреперана и пребледняла, – че сте я виждали сам по-късно?

– Три пъти – отговори Салвато. – Първия път беше през нощта преди утрото, когато отмъстих за нея; видях, че тя се наведе към мене, като че искаше да ме целуне, усетих допира на студените ѝ устни, а когато се изправи, една сълза капна на челото ми; поисках да я прегърна и задържа, но тя се изгуби. Скочих от леглото си, изтичах в стаята на баща ми, където гореше свещ, приближих се до огледалото: това, което бях сметнал за сълза, беше капка кръв от раната ѝ; събудих баща си, той изслуша спокойно разказа ми и каза: „Утре раната ще се затвори.“ На другия ден застрелях убиецата на майка ми.

Ужасената Луиза скри глава във възглавницата на ранения.

– След тази нощ – продължи почти шепнешком Салвато – я виждах още два пъти, но след отмъщението червеното петно бе изчезнало от челото ѝ.

Било от умора, било от вълнение, щом довърши този разказ, прекалено дълъг за сегашните му сили, Салвато се отпусна пребледнял и

изнурен на възглавниците.

Луиза изпищя.

Раненият лежеше задъхан, със затворени очи.

Луиза изтича към вратата; когато я отвори, едва не събори Нина, която подслушваше на вратата, долепила ухо до вратата.

Но господарката ѝ не обърна особено внимание на тази случка.

– Етер! – поиска тя. – Етер! Прилоша му!

– Етерът е в стаята на синьората – отговори Нина.

Луиза се втурна веднага в стаята си, но не намери етер; когато се върна при ранения, Джованина поддържаше главата му, опряна до гърдите ѝ, и му даваше да вдишва етер от стъклото.

– Не ми се сърдете, синьора – каза тя, – стъкълцето беше на камината зад часовника, но като ви видях толкова смутена, и аз се обърках. Няма нищо, всичко се оправи, синьор Салвата дойде на себе си.

Раненият наистина отвори очи; щом ги отвори, те потърсиха Луиза.

Забелязала посоката на погледа му, Джованина положи леко главата му на възглавницата и отиде до прозореца, за да изтрие една сълза; а когато Луиза зае отново мястото си край болния, през полуотворената врата се показа главата на Микеле, който попита:

– Имаш ли нужда от мене, сестрице?

XXXVIII АНДРЮ БЕЙКЪР

Всички чувства на Луиза се бяха съсредоточили в погледа ѝ, втренчен в очите на Салвато, който се съвземаше с усмивка, след като бе разбрал чии грижи му са помогнали.

Той отвори напълно очи и прошепна:

– Ах! Да умре човек така!

– Никакво умирање! – извика Луиза.

– Зная, че е по-добре да се живее така – продължи Салвато, – но...

Той въздъхна и тази въздишка духна косите на Луиза и облъкна лицето ѝ с жаркия дъх на широко.

Тя разтърси глава, сякаш искаше да отстрани магнетизма на пламенната въздишка, настани главата на ранения върху възглавницата и седна в креслото до нея; после се обърна към Микеле, за да отговори със закъснение на въпроса му:

– Не, за щастие нямам нужда, но влез все пак да видиш колко се е поправил нашият болен.

Микеле се приближи на пръсти, сякаш се страхуваше да не събуди някого.

– Наистина изглежда по-добре, отколкото когато го оставихме с Нано.

– Приятелю – обърна се Сан Феличе към ранения, – това е момъкът, който ни помогна да ви спасим през нощта, когато щяха да ви убият.

– О, познах го – отговори усмихнато Салвато, – той чукаше билките на оная жена. И нея не съм видял оттогава.

– Той идва да ви види, защото се грижи за вас като всички ни, но не го пуснахме да влезе.

– А пък аз не се обидих от това – намеси се Микеле, – не съм докачлив.

Салвато се усмихна и му подаде ръка.

Микеле я пое и започна да я разглежда.

– Виж, сестрице – каза той, – човек би рекъл: женска ръка, а като си помислиш, че е цапнала както трябва оная бекай! Нали вие го цапнахте със сабята?

Салвато се усмихна.

Микеле се огледа наоколо.

– Какво търсиш? – попита Луиза.

– Търся сабята, след като видях ръката – трябва да е чудесно оръжие.

– Такова нещо ли ще ти трябва, когато станеш полковник? – запитва със смях Луиза.

– Полковник ли ще става синьор Микеле? – запитва Салвата.

– О, сега вече непременно ще стана! – отвърна ладзаронето.

– Защо сега вече? – учуди се Луиза.

– Защото ми бе предсказано от старата Нино, а всичко, което предсказа на тебе, се сбъдна.

– Микеле! – промълви младата жена.

– Ами да! Не ти ли предсказа, че един красив младеж слиза от Паузилипе и е заплашен от голяма опасност, защото го дебнат шест души, а за тебе ще е щастие, ако го убият, тъй като иначе ще се влюбиш в него и тази любов ще стане причина за смъртта ти?

– Микеле! Микеле! – извика младата жена, отдръпвайки креслото, докато Джованина подаваше бледото си лице иззад червената завеса на прозореца.

Раненият погледна внимателно Микеле и Луиза.

– Какво? – запитва той. – Предсказали са ви, че ще стана причина за смъртта ви?

– Точно така! – потвърди Микеле.

– И макар че не ме познавахте и следователно нямаше защо да се грижите за мене, не оставихте полицаите да си свършат работата?

– Как не! – отговори Микеле вместо Луиза. – Щом чу изстрелите и дрънкането на сабите, щом видях, че аз, който съм мъж, и то безстрашен мъж, не посмях да ви се притека на помощ, като разбрах, че имате работа с полицаите на кралицата, тя извика: „Тогава остава аз да го спася!“ и се втурна в градината. Да бяхте я видели, ваше превъзходителство! Не тичаше, а хвърчеше!

– О, Микеле! Микеле!

– Не беше ли така, сестрице? Не каза ли такова нещо?

– Но защо трябва ти да го повтаряш? – извика Луиза и закри с две ръце лицето си.

Салвата протегна ръка и разедини двете ръце, с които Луиза бе закрила своето пламнало от срам лице и просълзените си очи.

– Защо плачете? – попита той. – Съжалявате, че сте ме спасили?

– Не, просто се срамувам от думите на този момък. Наричат го

Лудия Микеле и той наистина заслужава прякора си.

После се обърна към камериерката:

– Стрехих, Нина, когато те смърхих, задето не си го пунала да влезе. Добре си сторила, че не си го пунала.

– Ех, сестрице, сестрице, не постъпваш добре – каза ладзаронето. – И не говориш от сърце.

– Ръката ви! Дайте си ръката, Луиза! – помоли раненият.

Съвсем отпаднала, сломена от толкова различни вълнения, младата жена облегна глава на гърба на креслото, затвори очи и отпусна разтрепераната си ръка в ръката на Салвато. Той я сграбчи нетърпеливо; Луиза въздъхна; въздишката ѝ потвърждаваше всичко казано от ладзаронето.

Микеле гледаше тази сцена, от която не разбираше нищо, докато Джованина, права, със стиснати ръце и втрещен поглед, напомняща статуя на ревността, разбираше всичко много добре.

– Бъди спокоен, момко – каза весело Салвато, – аз ще ти дам полковническа сабя. Не същата, с която накълцах ония хубостници, нападателите, защото те я взеха, а друга, също така добра.

– Чудесно – отговори Микеле, – липсва ми само свидетелство, пагони, униформа и кон.

После се обърна към камериерката:

– Не чуваш ли Нина? Звъни се така, че ще счупят звънеца.

Нина сякаш се събуди.

– Звъни ли се? – попита тя. – Къде?

– Сигурно на вратата.

– Да – добави Луиза, – на входната врата.

И добави тихо към Салвато:

– Не е мъжът ми. Той се прибира всякога през градинската врата. Тичай! – обърна се тя към Нина. – За никого не съм в къщи, чуваш ли?

– Сестрицата не е в къщи, чу ли, Нина? – повтори Микеле.

Нина излезе, без да отговори.

Луиза се приближи към ранения, без да разбира защо. Тя се чувстваше по-добре от приказките на бърбия Микеле, отколкото под погледа на безмълвната Нина. Но, повтаряме, това чувство беше подсъзнателно, неподозиращо добрите чувства на млечния брат, нито лошото настроение на камериерката.

След пет минути Нина се върна и се приближи тайнствено към господарката си.

– Синьора – каза тихо тя, – синьор Андрю Бейкър иска да поговори с вас.

– Не му ли каза, че не съм вкъщи? – възрази Луиза достатъчно високо, за да може Салвато да чуе поне отговора ѝ, ако не бе чул искането.

– Не се реших, синьора – продължи все така тихо Нина, – първо, защото зная, че той е ваш банкиер, и второ, защото каза, че идвал по важна работа.

– Важните работи се уреждат със съпруга ми, не с мене.

– Вярно е, синьора – продължи Нина със същия тон, – но аз се страхувах да не би да дойде, когато синьор рицарят си е в къщи и да му каже, че синьората не е била у дома, когато е идвал първия път, и тъй като синьората не умее да лъже, помислих, че ще бъде по-добре да го приеме.

– Така ли помислихте?... – запита Луиза и я изгледа. Нина наведе глава.

– Ако съм сбъркала, синьора, има още време, но много ще огорчим горкия момък!

– Да – отвърна Луиза след кратък размисъл, – по-добре ще бъде наистина да го приема. Добре си постъпила, мила.

После се обърна към Салвато, който се бе отдръпнал, щом забеляза, че Джованина говори шепнешком на господарката си:

– След минутка ще се върна – каза тя. – Бъдете спокоен, разговорът няма да трае дълго.

Двамата млади си стиснаха усмихнато ръцете, Луиза стана и излезе. Щом вратата след нея се затвори, Салвато затвори очи, както правеше винаги, когато младата жена не беше в стаята. Като помисли, че болният иска да поспи, Микеле се приближи към Нина.

– Кой беше наистина? – попита полугласно той с просто-душното любопитство на полудив човек, който не познава светските обичаи.

Разговаряла шепнешком с господарката си, Нина повиши глас с половин тон, така че Салвато, който не бе чул какво беше казала на господарката си, да чуе сега какво ще каже на Микеле.

– Онзи, богатият елегантен млад банкиер – обясни тя, – нали го знаеш?

– Я гледай! – възрази Микеле. – Отгдето ще познавам аз банкиери?

– Какво? Нима не познаваш синьор Андрю Бейкър?

– Кой е този синьор Андрю Бейкър?

– Не го ли помниш? Хубавият рус момък, немец ли, англичанин ли, не знам точно, който ухажваше синьората, преди тя да се омъжи за рицаря.

– Ах, да! У когото е вложено цялото ѝ състояние, той ли?

– Същият – досети се най-после.

– Чудесно. Когато стана полковник с пагони и със сабята, обещана ми от синьор Салвато, ще ми липсва само кон като на синьор Андрю Бейкър, за да бъде напълно екипиран.

Нина не каза нищо. Докато говореше, тя не отделяше поглед от ранения и по неуловимото трепване на лицето му разбираше, че макар и да се преструва на заспал, не бе пропуснал нито дума от това, което бе казала на Микеле.

През това време Луиза беше вече в салона, където я чакаше гостът; в първия миг тя почти не позна Андрю Бейкър; той беше в дворцов костюм, обръснал бе дългите си руси бакенбарди, които носеше по английска мода, твърде противна на крал Фердинанд; на шията му имаше верижка с офицерския кръст на ордена Сан Джорджо Константиниано, а на фрака – значката му; беше с къси панталони и сабя.

По устните на Луиза пробягна лека усмивка. С какви намерения младият banker беше дошъл да я посети в този дворцов костюм в единадесет и половина часа сутринта? Скоро щеше да узнае.

Нека побързаме да кажем впрочем, че Андрю Бейкър, англосаконец по произход, беше очарователен двадесет и шест-двадесет и осем годишен момък, рус, свеж, румен, с четвъртита глава на сметкаджия, с издадена брадичка на упорит спекулант, с широка плоска длан на човек, свикнал да брои пари.

Много елегантен и обикновено безочлив, той се държеше малко неестествено в това облекло, с което не беше свикнал, но все пак носеше с такова удоволствие, че съвсем непреднамерено, дори почти случайно бе застанал пред огледалото, за да види как стоят кръстът и значката на ордена Сан Джорджо Константиниано на шията и на гърдите му.

– О, Господи! Колко сте блестящ, драги синьор Андреа! – каза Луиза, като го погледна за миг, докато той ѝ се кланяше почитателно. – Не се учудвам, че сте настояли да влезете, сигурно не за да ме видите, а за да ми доставите удоволствие аз да ви видя в целия ви блясък. Къде отивате в този вид? Защото предполагам, че не сте облекли дворцовия си костюм, за да ми направите едно делово посещение.

– Ако бих сметнал, синьора, че за вас е по-приятно да ме видите в този костюм, отколкото в обикновеното ми облекло, не бих чакал до днес, за да ви се представя в него. Не синьора, напротив: аз зная, че вие сте от ония умни жени, които избират всякога такива дрехи, каквито най-много им подхождат, но обръщат твърде малко внимание на облеклото на другите хора. Аз идвам, защото пожелах да дойда; но идвам в

този костюм, защото така се стекоха обстоятелствата. Кралят благоволи да ме награди преди три дни с ордена Сан Джорджо Константиниано и ме покани на обяд днес в Казерта.

– Поканен сте от краля да обяждате днес в Казерта? – промълви учудено Луиза – едно учудване не особено ласкателно за младежа, който навярно смяташе, че има право да бъде поканен на трапезата на един крал, свикнал да се държи на улицата като същински ладзароне, а в двореца си като най-голям аристократ. – О, най-искрено ви поздравявам, синьор Андреа!

– С право се учудвате, синьора, на тази чест, оказана на един банкерски син – отвърна младежът, малко засегнат от начина, по който Луиза му изказа поздравленията си, – но не сте ли чували как Людовик XIV, колкото и голям аристократ да е бил, поканил веднъж на обяд във Версай банкера Самуел Бернар, с когото искал да сключи заем за двадесет и пет милиона франка? Изглежда, че и крал Фердинанд има не помалка нужда от пари, отколкото прадядо му, крал Людовик XIV, а тъй като моят баща е неаполитанският Самуел Бернар, кралят кани сина му, Андрю Бейкър, на обяд в Казерта, версайския дворец на негово величество Фердинанд; и за да бъде сигурен, че двадесет и петте милиона няма да му се изплъзнат, окачи на шията на нищожеството, допуснато на трапезата му, този оглавник, с който смята да го завлече до касата.

– Остроумен сте, синьор Андреа, не за първи път забелязвам това, вярвайте ми. И можете да бъдете канен на трапезата на всички земни царе, ако остроумието стигаше за отваряне вратите на кралските дворци. Вие сравнихте баща си със Самуел Бернар, синьор Андреа. Като познавам безукорната му честност и щедрост в сделките, се съгласявам със сравнението. Самуел Бернар е бил човек с благородно сърце и не само при Людовик XIV, но и при Людовик XV е правил големи услуги на Франция. Но защо ме гледате така?

– Не ви гледам, синьора, възхищавам ви се.

– Защо?

– Защото мисля, че вие сте навярно единствената жена в Неапол, която знае кой е бил Самуел Бернар и умее да поздрави човек, който сам признава, че е дошъл в твърде смешно облекло да направи едно най-обикновено посещение.

– Трябва да ви се извиня ли, синьор Андреа? Готова съм.

– О, не, синьора, не! И насмешката дори се превръща във вашите уста в очарователен разговор, който и най-суетният мъж би желал да продължи дори за сметка на самолюбието си.

– Започвам да се чувствам наистина неудобно, синьор Андреа – отговори Луиза. – И за да се спася от това стеснение, ще побързам да ви запитам дали има нов път, който води за Казерта през Мерджелина.

– Няма. Но тъй като в Казерта трябва да бъда в два часа, аз реших, синьора, че ще имам време да поговоря с вас по един въпрос, свързан именно с това отиване в Казерта.

– О, драги синьор Андреа, не смятате, предполагам, да се възползвате от оказаното ви благоволение, за да ме назначите за придворна дама на кралицата? Предупреждавам ви, че бих отказала.

– Пазил ме Бог от такова нещо! Макар че съм предан служител на кралското семейство, готов да даде живота си – ще се изразя като банкер: повече от живота си, готов да даде парите си за него! – аз зная, че има невинни души, които трябва да стоят далеч от местата, където човек диша една специална атмосфера... както този, който иска да запази здравето си, трябва да бяга от злотворните изпарения на Понтийските блата и на езерото Аняно. Но златото не се поддава на повреда и може да се появи там, където не би се показал лесно потъмняващият кристал. Нашата фирма, синьора, сключва важна сделка с краля. Кралят ни прави честта да заеме от нас двадесет и пет милиона франка срещу английска гаранция – това е сигурно вложение, което може да ни донесе седем до осем вместо четири-пет на сто. Вие синьора, имате на влог у нас половин милион. Тъй като отвед ще побързат да ни искат купони от този заем, в който нашата фирма участва лично с осем милиона, дойдох да ви запитам, още преди да се е разчуло за сделката, дали ще искате да участвате в нея.

– Драги синьор Бейкър, аз съм ви безкрайно признателна за предложението – отговори Луиза, – но вие знаете, че с деловите, особено с паричните въпроси не се занимавам аз, а рицарят, а по това време, както знаете, той навярно разговаря, застанал на стълбата си, с негово кралско височество Калабрийския принц. Така че ако желаете да се срещнете с него, би трябвало да го потърсите в дворцовата библиотека, а не тук. Освен това вашият официален костюм подхожда много повече за явяване пред престолонаследника, отколкото пред мене.

– Жестока сте, синьора, към човек, който има толкова рядко възможност да ви изкаже почитанията си и затова използва така нескромно случая, който му се предоставя.

– Нима рицарят не ви е казал, синьор Бейкър – възрази наивно Луиза, – че обикновено приемаме в четвъртък от шест до десет часа вечерта? Ако е забравил, бързам да ви съобщя това вместо него, а ако сте го

забравили – припомням ви го.

– О, синьора, синьора! – промълви Андрю. – Вие бихте могли да направите, ако желаете, толкова щастлив един човек, който ви обича, а е принуден само да ви обожава.

Луиза го погледна с големите си черни очи, бистри и спокойни като нигритски¹⁹⁸ диамант; после пристъпи към него и му подаде ръка.

– Синьор Бейкър – каза тя, – вие ми оказахте някога честта да поискате ръката на Луиза Молина, протегната сега от синьора Сан Феличе. Ако бих ви позволила днес да я стиснете на каквото и да е друго основание освен от приятелство, това би означавало, че сте се заблудили в избора си и сте се спрели на жена, недостойна за вас. Рицаря, който е три пъти по-възрастен от мене и има двойно повече години от вас, аз предпочетох не поради някакво мимолетно увлечение: към него аз изпитвам дълбока синовна признателност, за мене той е и днес това, което е бил преди две години. Бъдете и вие такъв, какъвто рицарят, който много ви уважава, ви предложи да бъдете, и докажете, че сте достоен за това приятелство, като не ми припомняте никога, че съм била принудена да нараня със своя отказ, в който няма нищо оскърбително, едно благородно сърце, дете не трябва да има място нито за злопаметност, нито за надежда.

И завърши със сдържан реверанс:

– Рицарят ще има честта да наминае при синьор Бейкър, вашия баща, за да му даде отговора си.

– Ако не позволявате нито да ви обичат, нито да ви обожават – отговори младият мъж, – не можете да поперчите поне да ви се възхищават.

Той се поклони най-почтително и си тръгна, сподавяйки въздишката си.

Без да помисли в младежката си искреност, че с постъпките си може би опровергава току-що проповядваната нравственост, щом чу, че входната врата се затвори след Андрю Бейкър и колата му потегли, Луиза изтича по коридора и влезе отново в стаята на ранения с бързината и лекотата на птица, която се връща в своето гнездо. Първият човек, когото погледът ѝ потърси още докато влизаше в стаята, беше, разбира се, Салвато. Той лежеше страшно пребледнял, със затворени очи, а лицето му, неподвижно като мрамор, изразяваше дълбоко страдание.

Луиза се изплаши, изтича към него, но той не отвори очи при

198. Нигрития – така се е наричал Судан. Б.пр.

приближаването ѝ, както правеше винаги.

– Спите ли, приятелю – запита тя на френски, явно разтревожена, – или ви е прилошало?

– Не спя, нито ми е прилошало. Успокойте се, мадам – отговори Салвато, като полуотвори очи, но без да я погледне.

– Мадам? – повтори изненадано Луиза. – Мадам?

– Само страдам – продължи болният.

– От какво?

– От раната.

– Мамите ме, приятелю... О, аз изучих изражението на лицето ви през трите дни на най-тежките страдания! Не, вие не страдате от раната си, страдате от някаква душевна мъка.

Салвато поклати отрицателно глава.

– Кажете ми веднага каква е тя! – извика Луиза. – Искам да ми кажете!

– Искате да ви кажа ли – запита Салвато. – Запомнете добре. Искате?

– Да, и имам право да искам. Нали докторът ми поръча да ви пазя от всякакви вълнения.

– Добре, щом искате – каза Салвато, като я погледна втренчено. – Ревнувам.

– Ревнувате ли? Кого, боже мой? – запита Луиза.

– Вас.

– Мене! – извика тя, без дори а ѝ мине през ум този път да се разсърди. – Защо? За какво? По какъв повод? Човек ревнува по някакъв повод.

– Защо стояхте половин час далеко оттук, когато щяхте да отсъствате само няколко минути? И какъв ви е този господин Бейкър, който има право да ми отнема половин час от присъствието ви?

Лицето на младата жена се озари от спокойна радост; и Салвато ѝ признаваше любовта си, но без да изрече нито една любовна дума; тя склони глава към него така, че косите ѝ почти докоснаха лицето на ранения, облъхнат от дъха и обгърнат от погледа ѝ.

– Дете! – промълви тя с гальовност, бликнала от глъбините на сърцето. – Кой е? За какво е дошъл? Защо стоя толкова време? Веднага ще ви кажа.

– Не, не, не – прошепна раненият, – не, няма нужда вече да ми казвате. Благодаря, благодаря!

– За какво ми благодарите? Защо ми благодарите?

– Защото погледът ви каза всичко, скъпа ми Луиза. Дайте ръката си! Дайте я!

Луиза му подаде ръката си; той я притисна с болка до устните си, а една сълза се плъзна по нея като прозрачен бисер.

Този човек, твърд като бронз, бе заплакал.

Без да съзнава какво прави, Луиза вдигна ръка до устните си и глътна сълзата. Това беше магията на непреодолимата неуловима любов, предсказана от врачката Нано.

XXXIX КЕНГУРУ

Крал Фердинанд бе поканил Андрию Бейкър в Казерта преди всичко защото смяташе навярно, че да обядва с един banker във вилата си няма значението, което би имала една покана в градския дворец; след това защото бе получил от Англия и Рим ценни подаръци, за които ще говорим по-нататък; затова бе продал по-бързо и от друг път рибата си в Мерджелина, макар че – трябва да отбележим – въпреки бързането, продажбата бе задоволила и самолюбието, и кесията му.

Дворецът в Казерта, неаполитанският Версай, както вече го нарекохме, е построен наистина в студения и тежък стил от средата на осемнадесети век. Онези неаполитанци, които не са ходили във Франция, твърдят, че Казерта е по-красив от Версай; тези, които са били във Франция, просто заявяват, че Казерта е хубав като Версай; безпристрасните пътешественици, които не споделят баснословния възторг на неаполитанците към родината им, дори и да не превъзнасят много Версай, поставят Казерта доста по-ниско от него: такова е и нашето мнение и не се страхуваме, че то би било опровергано от хората с изискан артистичен вкус.

Преди този нов дворец в Казерта и преди застрояването на самата Казерта в равнината са съществували старият замък и някогашната Казерта в планината, от които са останали само три-четири неразрушени кули на съборените крепостни стени; там именно се е издигал феодалният дом на някогашните владетели на Казерта; един от последните му господари, изменил на сродника си Манфред, носи отчасти вина за поражението му при Беневенте.

Много е упрекван Людовик XIV за злополучния избор на мястото, където е построил Версай, наричан „незаслужено избран любимец“; ние ще отправим същия укор към Карло III; но Людовик XIV може да се оправдае поне със своята синовна почит, поради която е пожелал, като го заобиколи с нови постройки, да запази прекрасния малък дворец от тухли и мрамор, ловен подслон на баща му. Тази синовна почит е струвала един милиард на Франция.

Карло III няма оправдание. Нищо не го е принуждавало в една страна с неизброими прекрасни местности да избере тази безводна равнина в подножието на гола планина; архитект Вовители, построил Казерта, е

трябвало да засади цяла градина около някогашния феодален парк и да докара вода от планината Табурно, както Ренкен-Сюалем е трябвало да отведе вода от полето в планината с помощта на водоема в Марли.

Карло III бе започнал строежа на двореца в Казерта към 1752 година; Фердинанд, възкачил се на престола в 1759, го продължи, но не го бе довършил в началото на октомври 1798, тоест по времето, за което говорим.

Мебелирани бяха жилища само за него, за кралицата и за князете и княгините; с други думи, само една трета от двореца.

Но от осем дни насам в Казерта имаше съкровища, за които си заслужаваше да дойдат от четирите края на света любители на скулптурата, живописиста и дори на естествената история.

Фердинанд бе пренесъл тук от Рим, в очакване да приготвят залите на двореца Каподимонте, където смяташе да го подреди окончателно, цялото художествено наследство, останало от пращядо му папа Павел III, същия, който бе отлъчил от църквата Хенрих VIII, сключил бе с Карл V и Венеция съюз против турците и бе повикал Микеланджело да продължи строежа на черквата Свети Петър.

Но едновременно с пристигналите от Рим прочути творби на гръцки ваятели и средновековни художници от Англия пристигна друга пратка, която предизвикваше много по-голямо любопитство у негово величество краля на Двете Сицилии.

Това беше преди всичко една етнографска сбирка, събирана на Сандвичевите острови¹⁹⁹ от експедиция, която ги бе посетила след последното отиване на капитан Кук, загинал там, а освен това и осемнадесет живи мъжки и женски кенгура, донесени от Нова Зеландия. Фердинанд предварително бе приготвил в Казертинския парк великолепна градина с къщички за интересните четириноги – ако изобщо можем да наречем четириноги тези безформени торбести животни с дълги задни нозе, с които могат да скачат на двадесет стъпки, и с недоразвити чукани вместо предни нозе. Те бяха току-що пристигнали, пуснали ги бяха от клетките в новото им жилище. Крал Фердинанд ахкаше от удивление пред огромните скокове на животните, уплашени от лая на Юпитер, когато дойдоха да му съобщят за идването на синьор Андрию Бейкър.

– Добре, добре – отговори кралят, – доведете го тук, ще му покажа нещо, което никога не е виждал и не може да купи въпреки всичките си милиони.

199. Сандвичеви острови – старото наименование на Хавайските острови. Б.пр.

Обикновено кралят сядаше да обядва в четири часа; но за да има достатъчно време за разговор с младия Бейкър, го бе поканил да дойде в два. Един лакей отведе Андрю Бейкър към онази част от парка където беше помещението с подарените кенгура. Като забеляза отдалече младежа, кралят направи няколко крачки към него; за Бейкър баща и син той знаеше само това, че са първите банкери в Неапол; титлата им придворни банкери ги поставяше в контакт само с интендантите и с министъра на финансите, но не и със самия крал.

Преговорите за заема и предложението на правителството бяха възложени досега на Коридино и той именно бе подсказал на краля, ако иска да спечели благоразположението на банкерите, да поласкае самолюбието им, като награди един от тях с кръста на ордена Сан Джорджо Константиниано. С кръста бе удостоен естествено шефът на фирмата, тоест Саймън Бейкър; но той беше скромен мъж и помоли да предоставят наградата на сина му, като предложи да учреди на негово име една фондация от петдесет хиляди лири, каквато можеше да се създаде само с изричното благоволение на краля; предложението бе прието, така че синът именно – за когото това отличие можеше да бъде много полезно в бъдеще, особено да може финансовият аристократ да се сроди чрез брак с родовата аристокрация – стана кавалер на ордена вместо баща си.

Видяхме, че младият Андрю Бейкър имаше хубава външност, минаваше за един от най-елегантните хора в Неапол, а от малкото думи, които го чухме да разменя с Луиза, можеше да се заключи, че беше и възпитан, и остроумен; затова много неаполски дами не бяха така безразлични към него, както нашата героиня, и много майки биха желали младият, красив, богат и елегантен банкер да направи на дъщерите им предложение, каквото бе направил на рицаря за възпитаницата му.

И така той се приближи сдържано почтително към краля, но без стеснението, с което се бе приближил преди един час към Луиза Сан Феличе. След разменените поздрави той зачака краля да му заговори пръв.

Кралят го изгледа от глава до пети и отначало се понамръщи.

Андрю Бейкър беше наистина без бакенбарди и мустаци; но перуката му беше без пудра и без плитка – украса и добавка, без които според краля никой мъж не можете да мисли както трябва. Но тъй като държеше много да получи своите двадесет и пет милиона и в края на краищата малко го интересуваше дали този, който ще му ги заеме, е с напудрена глава и плитка на тила, кралят – макар че продължаваше да стои с ръце на гърба – отвърна любезно на поклона на младия банкер.

– Е-е, синьор Бейкър – започна той, – докъде стигнаха преговорите ни?

– Ще ми разреши ли ваше величество да запитам какви преговори има предвид? – отговори младият момък.

– За двадесет и петте милиона.

– Аз мислех, господарю, че баща ми е имал честта да осведоми финансовия министър на ваше величество, че този въпрос е уреден.

– Или ще се уреди.

– Не, господарю, уреден е. Желанията на краля са заповед.

– Значи вие идвате да ми съобщите...

– Че ваше величество може да смята въпроса за приключен. Утре фирмите, поканени от баща ми да участват в заема, започват да внасят дяловете си в нашата банка.

– А с каква сума фирмата „Бейкър“ участва лично в този заем?

– С осем милиона, господарю, които още отсега са на разположение на ваше величество.

– На мое разположение?

– Да, господарю.

– Откога?

– Ами от утре, от тази вечер дори. Ваше величество може да ги получи срещу обикновена разписка с подписа на финансовия министър.

– А моят подпис не струва ли колкото неговия? – попита кралят.

– Струва повече, господарю, но аз не се надявам, че ваше величество ще направи на нашата фирма честта да ѝ даде собственоръчна разписка.

– Напротив, напротив, синьоре, ще я дам, и то с голямо удоволствие!... И така, казахте, че тази вечер?...

– Тази вечер, ако ваше величество желае, но в такъв случай, тъй като касата приключва в шест часа, ваше величество би трябвало да ми разреши да изпратя бързо писмо до баща си.

– Обаче аз бих предпочел, драги синьор Бейкър, да не се знае, че съм получил тази сума – каза кралят, като си почесваше ухото. – Тя е определена за една изненада, затова бих желал да бъде донесена в двореца тази нощ.

– Това и ще стане, господарю, само че, както имах честта да кажа на ваше величество, баща ми трябва да бъде предупреден.

– Желаете да се върнете в двореца, за да напишете писмото? – запита кралят.

– Преди всичко, господарю, желая да не попреча на разходката на

ваше величество. Затова ще бъде достатъчно да напиша с молив две думи, ще ги предам на моя лакей, той ще вземе пощенски кон и ще ги отнесе на баща ми.

– Има още по-прост начин – да ги изпратите с колата си.

– И така става... Кочияшът ще смени конете и ще се върне да ме вземе.

– Излишно е, аз се връщам в Неапол в седем часа и ще ви откарам.

– Господарю – поклони се младежът, – това е голяма чест за един скромнен банкер.

– Чумата ви взела! Наричате скромнен банкер човека, който може да ми изплати в срок от една седмица чек за двадесет и пет милиона франка, а за един ден ми предоставя осем милиона от тях! Аз съм крал, синьоре, крал на Двете Сицилии – или поне хората разправят това – но заявявам, че ако би трябвало до утре да ви изплатя осем милиона, бих ви поискал отсрочка.

Андрю Бейкър извади от джоба си бележник, откъсна един лист, написа с молив няколко реда и се обърна към краля:

– Разрешава ли ваше величество да дам нареждане на този човек? – запита той, като посочи лакея, който го бе довел при краля и бе застанал настрана в очакване на заповед да се върне в двореца.

– Дайте, дайте, то се знае! – отговори кралят.

– Драги – каза Андрю Бейкър, – ще отнесете тази хартийка на моя кочияш, който трябва незабавно да тръгне за Неапол и да я предаде на баща ми. Няма нужда да се връща, негово величество ми прави честта да ме откара обратно.

При тези думи той се поклони почтително към краля.

„Ако това момче беше с напудрена перука и с плитка – си каза Фердинанд, – никакъв херцог или маркиз не би могъл да се мери с него... Както и да е, човек не може да има всичко.“

И добави гласно.

– А сега елате, синьор Бейкър, да ви покажа животни, каквито сигурно не сте виждали.

Бейкър изпълни нареждането на краля и тръгна с него, като внимаваше да остава малко по-назад.

Кралят го заведе право до заграденото място, където бяха затворени животните, които – както предполагаше – бяха непознати за младия банкер.

– Я гледайте! – каза Бейкър. – Та това са кенгура!

– Знаете ли ги? – извика кралят.

– Убивал съм стотици, господарю – отговори Андрю.

– Убивали сте стотици кенгура?

– Да, господарю.

– Къде?

– Ами в Австралия.

– Били ли сте в Австралия?

– Преди три години се върнах оттам.

– И какво сте търсили в Австралия?

– Баща ми, на когото съм единствен син, е много добър към мене.

След като ме изпрати да следвам от дванадесетата до петнадесетата ми година в Йенския университет, от петнадесетата до осемнадесетата ми година ме изпрати да завърша образованието си в Англия. И накрая, когато поисках да направя едно околосветско пътешествие, бащи ми се съгласи и на това. Капитан Флиндърс²⁰⁰ щеше да отплава на първата си околосветска обиколка и аз получих от английското правителство разрешение да замина с него. Пътешествието продължи три години и тогава именно Флиндърс откри по южното крайбрежие на Нова Холандия²⁰¹ няколко неизвестни острова, които нарече Кенгурови острови, поради огромния брой кенгура, срещани там. Като нямах друга работа, освен да ловувам, аз не спирах и всеки ден пращах на кораба достатъчно прясно месо за екипажа. По-късно Флиндърс направи второ пътешествие с Бас²⁰². Изглежда, че тогава са открили протока, който отделя земята на Ван Диймен²⁰³ от материка.

– Земята на Ван Диймен от материка? И някакъв проток? О-хо-о! – промълви кралят, който нямаше понятие каква е тази земя на Ван Диймен и смътно се досещаше какво е материк. – Значи знаете тия животни. А пък аз мислех, че ще ви покажа нещо ново!

– Те са наистина нещо ново, господарю, и то съвсем ново не само за Неапол, но и за Европа. Смятам, че Неапол и Лондон са единствените градове, където могат да се видят такива животни.

– Тогава Хамилтън не ме е измамил, като ми каза, че кенгуруто е много рядко животно?

200. Флиндърс, Матю – английски мореплавател, изследвал австралийските брегове (1774–1814) Б.пр.

201. Нова Холандия – така се наричала Австралия. Б.пр.

202. Бас, Джордж – английски мореплавател, открил в 1798 г. протока между Австралия и Тасмания, който носи неговото име. Б.пр.

203. Земята на Ван Диймен – о-в Тасмания, наречен на името на холандския пътешественик Ван Диймен (1593–1645). Б.пр.

- Казал е истината, господарю: кенгуруто е съвсем рядко животно.
- Да не съжалявам в такъв случай за моите папируси.
- С папируси ли ги размени ваше величество? – извика Андрю Бейкър.

– Да, разбира се, в Херкулан намерили двадесет и пет – тридесет овъглени свитъка и побързаха да ми ги донесат като някакви особени скъпоценности. Хамилтън ги видя – той е любител на такива веكتورии. После ми заговори за тия кенгура и аз изказах желание да ми изпратят няколко двойки, за да се опитам да ги развѣдя в моите гори. Той запита дали съм съгласен да дам на лондонската зоологическа градина по един папирус за кенгуру. Отговорих: „Поръчайте да изпратят вашите кенгура колкото може по-скоро.“ Завчера той ми съобщи за пристигането на моите осемнадесет кенгура и аз му дадох осемнадесетте папируса.

– Сър Уилям не е загубил от сделката – каза усмихнато Бейкър, – само че дали там ще съумеят да ги развият и разчетат, както могат да го направят тук?

- Какво да развият?
- Папирусите.
- Че те развиват ли се?

– Разбира се, господарю, така са били намерени много ценни ръкописи, смятани за загубени: може би ще намерят един ден възхвалата на Вергилий от Тацит, речта му против проконсула Марк Приск и стиховете му, ненамерени досега. Възможно е дори, господарю, да са между тия папируси, на които вие не сте знаели ценността и сте ги дали на сър Уилям.

– Ах, дявол да го вземе! Дявол да го вземе! – промълви кралят. – Вие смятате, синьор Бейкър, че това е загуба?

- Непоправима, господарю!
- Непоправима! Дано като съм направил такава жертва за тях, моите кенгура да се размножат! Как мислите, синьор Бейкър?
- Много се съмнявам, господарю.

– Ах, дявол ги взел! Вярно е, че за полинезийския музей, който е много интересен, както ще видите, аз дадох само вехти, изпочупени глинени делви. Елате да видите полинезийския музей на сър Уилям Хамилтън. Елате.

Кралят тръгна към замъка; Бейкър го последва.

Музеят на сър Уилям Хамилтън учуди Андрю Бейкър толкова, колкото го бяха учудили и кенгурата; при пътешествието с Флиндърс той се бе отбил на Сандвичевите острови и благодарение на полинезийските

думи, които бе научил на Хавайския архипелаг, можа не само да обясни на краля употребата на всяко от оръжията и на всеки инструмент, но дори да му каже как се наричат тези оръжия и инструменти на местния език.

Бейкър се осведоми какви стари изпочупени глинени делви бе дал кралят в замяна на тези антикварни вехтории и Фердинанд му показа пет-шест великолепни гръцки вази, намерени при разкопките в Сант'Агата деи Готи, прекрасни скъпи останки от една изчезнала култура, които биха били ценност и за най-богатите музеи. Някои бяха наистина счупени; но знаем колко лесно и изкусно могат да бъдат поправени тези шедьоври по форма и живопис и колко по-ценни стават те чрез следите, оставени от тежката ръка на времето, доказващи древността и случайното им оцеляване през вековете.

Бейкър въздъхна като ценител на изкуството; за тия стари изпочупени делви, както ги наричаше Фердинанд, той би дал сто хиляди франка, но не би дал и десет дуката за боздуганите, лъковете и стрелите, събрани из царството на негово величество Камехахеа I, който с цялата си диващина не би постъпил при подобен случай по-зле от своя европейски събрат Фердинанд IV.

Доста разочарован от не особено голямото възхищение на госта към неговите австралийски кенгура и музея от Сандвичевите острови, кралят се надяваше, че ще го слиса със статуите и картините си. От тях младият banker наистина се възхити, но не се учуди. При честите си отивания в Рим този голям ценител на изкуствата посещаваше винаги музея Фарнезе, така че и сега пак той обясни на краля великолепното му наследство; каза му вероятните имена на двамата създатели на Фарнезинския бик – Аполоний²⁰⁴ и Таврезий – без да твърди, че са именно те, но заяви, че групата, чиито модерни съставки изтъкна пред краля, е от школата на Агезандър Родоски²⁰⁵, създател на Лаокоон²⁰⁶. Разказа му историята на Диркей, най-важното лице от тази група, за когото кралят няма никаква представа; помогна му да разчете трите гръцки думи, гравирани в нозете на огромния Херкулес и му обясни, че на италиански това значи *Glicone ate niense faceva* – направено от атинянина Гликон; съобщи му, че един от шедьоврите в музея е статуята на Надеждата, възстановена от съвременен ваятел като Флора и известна на всички с

204. Аполоний – гръцки ваятел от II в. пр. н. е. Б.пр.

205. Агезандър Родоски – гръцки ваятел от I в. пр. н. е. Б.пр.

206. Лаокоон – син на последния троянски цар, чиято статуя е поставена във Ватикана. Б.пр.

името Фарнезинската Флора. От картините му посочи Тициановия шедьовър „Даная под златния дъжд“ и великолепия портрет на Филип II, краля, който никога не се засмивал и наказан навярно от Бога за многобройните човешки жертви, които му бе принесъл, умрял от ужасно и отвратително въшляване, от каквото бе умрял Сула и щеше да умре Фердинанд II, още нероден по онова време. Прелисти заедно е краля молитвеника със служби на Света Дева от Джулио Кловио²⁰⁷ с прекрасни фактори от XVI век, пренесен преди седем-осем години от бурбонския музей в кралския дворец и изчезнал оттам, както изчезват в Неапол толкова ценни вещи, без да може изчезването им да се оправдае с безразсъдната и непреодолима любов към изкуството, превърнала Кардийак в убиец, а маркиз Кампана в недостоен пазител на поверено съкровище; и най-после смая краля, който се надяваше да види в негово лице някакъв прост и самонителен Тюркаре²⁰⁸, а откри един образован и учтив познавач.

И тъй като беше всъщност разсъдлив и умен владетел, когато видя отново, че – както често признаваше сам – е чисто и просто магаре, вместо да се сърди на младия banker за ученост-та му, Фердинанд го представи на кралицата, на Ектън, на сър Уилям, на Ема Лайона, и то не със съмнително внимание, дължимо на човек с много пари, а с любезно покровителство, каквото разумните владетели оказват всякога на образованите и възпитани хора.

Това представяне беше за Андрю Бейкър още една възможност да прояви своите знания; с кралицата той разговаря на немски, със сър Уилям и лейди Хамилтън на английски, с Ектън на френски, като се държа през цялото време така скромно и прилично, че когато се качваше в колата, за да го откара в Неапол, кралят му каза:

– Синьор Бейкър, и да бяхте задържали колата си, пак щях да ви взема в моята ако не за друго, то да имам повече време удоволствието да разговарям с вас.

По-нататък ще видим, че този ден кралят наистина се привърза много към Андрю Бейкър, а повестта ни ще покаже по-късно с какво безпощадно отмъщение той доказа на нещастния младеж, жертва на своята преданост към кралската кауза, колко искрено е било приятелството му към него.

207. Кловио, Джулио – италиански миниатюрист (1498–1578). Б.пр.

208. Тюркаре – простоват герой от комедия на Ален Лъсаж – френски романист и драматург (1668–1747). Б.пр.

XL ЧОВЕК ПРЕДПОЛАГА...

Щом кралят замина с Андрю Бейкър, кралица Каролина – която не бе разговаряла до този момент с генерал Ектън, пристигнал едва когато вече сядаха да обядват – стана, направи му знак да я последва, помоли Ема и сър Уилям да приемат гостите, които биха дошли преди завръщането ѝ, и тръгна към кабинета си.

Ектън влезе там след нея.

Тя седна и му посочи стол.

– И така? – запита Каролина.

– Ваше величество – отговори Ектън – ме пита вероятно за писмото?

– То се знае! Не получихте ли две записки от мене с молба да направите изследването? Чувствам се обградена с камъци и заговори и бързам да си изясня тази история.

– Както обещах на ваше величество, успях да отстраня кръвта.

– Работата не се състоеше в това, а да видим дали като отстраните кръвта, написаното ще остане... Остана ли?

– Достатъчно ясно, за да мога да го разчета с лупа.

– И разчетохте ли го?

– Да, мадам.

– Трябва да е било доста трудна работа, щом ви отне толкова време.

– Смя ли да припомня на ваше величество, че не бях зает само с нея? Пък и признавам, че поради голямото значение, което отдавахте на успешното ѝ извършване, аз работих много внимателно: правих пет-шест различни опита не върху самото писмо, а върху други, които се постарях да поставя при същите условия. Опитах с калиев оксалат, с кремотортар, с азотна киселина, но всички тези вещества отстраняваха и мастилото заедно с кръвта. Едва вчера, като си припомних, че при нормални условия човешката кръв съдържа 63 до 70 части вода и се съсирва само след изпаряването на тази вода, ми хрумна да поставя писмото на пара, за да придам на сгъстената кръв достатъчно влажност, при която ще мога да я попия с батистена кърпичка: като капвах вода на писмото, поставено в наклонено положение, постигнах резултат, който бих представил веднага на ваше величество, ако не знаех, че – за разлика от други жени – ваше величество, запозната с всички науки, се интересува

от средствата толкова, колкото и от резултата.

Кралицата се усмихна: тъкмо такава похвала можеше най-много да поласкае самолюбието ѝ.

– Да видим резултата – каза тя.

Ектън ѝ подаде писмото, което бе получила през нощта на 22 срещу 23 септември и бе дала на министъра, за да отстрани кръвта.

Кръвта беше наистина изчистена, но мастилото под изчистените петна личеше толкова слабо, че отначало кралицата извика:

– Невъзможно е да прочета нещо, генерале.

– Напротив, мадам – отговори Ектън, – ваше величество ще види, че с лупа и малко въображение ще възстанови цялото писмо.

– Имате ли лупа?

– Ето я.

– Дайте.

– На пръв поглед кралицата беше права, защото като изключим първите три-четири реда, останали почти незасегнати, ето какво можеше да се прочете с просто око при светлината на двете свещи:

„Драги Николино,
трябва да простиш на бедната си приятелка, че не можа да
дойде на.....щата, където се надяваше да намери толкова
щаст.....сем не моя вина, кълна ти се; едва сл
ка.....кралиц.....ми събщи, че тряб-
ва.....готова

заедно с другите.....двора.....срещнете.....адмирал
сън. Ще.....устроят.....лепни.....и кралицата
Се.....пред него.....елия си блясък. На.....да
каже, че съм....., с които смята да смае Нилския
Едно не особено.....него, защото той
Има..... Не ревнувай: всякога ще предпочитам
П.....фем.

В други.....с писъмце кога ще.....свободна.

Твоя.....и върна

Е.“

21 септември 1798

Кралицата се опита най-напред да свърже думите, но поради нетърпеливия си нрав скоро се отегчи от този безполезен труд и като доближи лупата до окоето си, успя скоро да разчете, макар и с мъка, следните

редове, които съставяха цялото писмо:

„Драги Николино,

трябва да простиш на бедната си приятелка, че не можа да дойде на срещата, където се надяваше да намери толкова щастие. Това стана съвсем не по моя вина. Кълна ти се: едва след като те видях, кралицата ми съобщи, че трябва да бъде готова заедно с другите дами от двора за посрещането на адмирал Нелсън. Ще му устроят великолепни тържества и кралицата иска да се представи пред него в целия си блясък. Направи ми честта да каже, че съм една от звездите, с които смята да смае Нилския победител. Едно не особено мъчно дело пред него, защото той има само едно око. Не ревнувай: всякога ще предпочитам Ацис пред Полифем²⁰⁹.

Вдругиден ще ти съобщя с писъмце кога ще съм свободна.

Твоя любеща и ярна

Е.“

21 септември 1798

– Хм! – промълви кралицата, след като прочете писмото. – Знаете ли, генерале, че не научавам кой знае колко много от това писмо. Човекът, който го е писал, сякаш е знаел, че то ще бъде четено не от този, за когото е предназначено. Да-а! Дамата е предпазлива личност!

– Ваше величество знае, че ако придворните дами могат да се укорят в нещо, то не е прекалената доверчивост, но авторката на писмото все пак не е била достатъчно предпазлива, защото още тази вечер ще узнаем коя е.

– Как?

– Нали ваше величество е благоволила да покапи тази вечер в Казерта всички дворцови дами, на които малкото име започва с буквата Е и които са я придружавали при посрещането на генерал Нелсън?

– Да. Оказаха се седем.

– Кои са, ако обичате, мадам?

– Принцеса Кариати, Емилия, графиня ди Сан Марко, Елеонора, маркиза Сан Клементе, Елена, херцогиня Ди Термоли, Елизабета, херцогиня Ди Турси, Елиза, маркиза Д'Алтавила, Ефразия и графиня Ди Поликастро, Евгения. Не броя лейди Хамилтън, която е Ема: тя ас би

209. Ацис – сицилийски пастир, любим на нимфата Галатея; смазан заедно с нея под една скала от ревнивия циклоп Полифем, комуто Одисей извадил едното око (гр. мит.). Б.пр.

могла да има нещо общо с тази история. Така че, както виждате, имаме седем заподозрени личности.

– Да, но от тези седем – възрази със смях Ектън – две не са вече на възраст да подписват писмата си само с инициали.

– Правилно! Остават пет. Тогава?

– Тогава, мадам, работата е много проста и аз дори не зная как ваше величество си дава труд да слуша продължението на плана ми.

– Какво да се прави, драги Ектън! Понякога съвсем оглупявам, а изглежда, че днес е именно така.

– Ваше величество има голямото желание да прикачи на мене тежката обида, която каза за себе си.

– Да, защото започвате да ме дразните с тези извъртания.

– Уви, мадам! Ненаправно съм дипломат.

– Да приключим.

– Само с две думи.

– Кажете ги тогава тия ваши две думи! – отвърна раздразнено кралицата.

– Нека ваше величество измисли някакъв повод да даде на всяка от петте дами по едно перо и като сравним почерците...

– Имате право – каза кралицата и сложи ръка върху китката на Ектън, – като научим коя е любовницата лесно ще открием любовника. Да се върнем в салона.

Тя стана.

– Ако ваше величество разреши, ще помоля за още десет минути аудиенция.

– По важни въпроси?

– По най-сериозни въпроси.

– Кажете – промълви кралицата и седна отново.

– Ваше величество си спомня навярно, че през нощта, когато ми предаде това писмо, в стаята на краля светеше в три часа сутринта?

– Да, нали му писах...

Знае ли ваше величество с кого е разговарял кралят толкова късно?

– С кардинал Руфо, ми каза лакейт.

– Е, добре, поради разговора с кардинал Руфо кралят е изпратил куриер.

– Чух наистина, че някакъв кон мина под свода на вратата. Кой е бил куриерът?

– Довереният му човек – Ферари.

– Откъде знаете?

– Моят коняр, англичанинът Том, спи в конюшните. Той видял в три часа сутринта, че Ферари влязъл в пътно облекло в конюшната, оседлал си сам кон и заминал. На другия ден ми съобщи това, докато ми придържаше коня.

– После?

– После аз запитях, мадам, до кого негово величество е изпратил куриер след разговора с кардинал Руфо и реших, че може да бъде само до племенника му, австрийския император.

– И кралят би постъпил така, без да ме предупреди?

– Не кралят, а кардиналтът – отговори Ектън.

– О-о! – намръщи се Каролина. – Аз не съм Ана Австрийска, нито кардинал Руфо е Ришелъ: да внимава!

– Мисля, че случаят е сериозен.

– Сигурен ли сте, че Ферари е заминал за Виена?

– Отначало се съмнявах малко, но съмненията ми скоро се разсеяха. Изпратих Том да провери дали Ферари е взел пощенска кола.

– И?

– И се оказа, че е наел пощенската кола в Капуа, където е оставил коня си, като поръчал на началника на станцията да го гледа много добре, защото бил от кралските конюшни, а сам той щял да се върне и да си го вземе на 3 октомври вечерта или на 4 сутринта.

– Единадесет-дванадесет дни.

– Точно толкова, колкото трябва за отиване и връщане до Виена.

– И какво решихте след тези открития?

– Най-напред да предупредя ваше величество, което току-що направих. След това, струва ми се, за нашите военни планове... Ваше величество е решена да воюва, нали?

– Разбира се. Подготвя се коалиция за изгонване на французите от Италия. Щом ги изгоня, моят племенник, императорът, ще сложи ръка не само върху областите, които владееше преди Кампоформийския мир, но и върху Романия. При подобни войни всеки задържа каквото е взел или връща съвсем малка част от него, затова трябва да заграбим първи територията на Рим. Като предадем на папата самия Рим, който не можем да задържим, за останалото ще предявяваме условия.

– Щом ваше величество е все още решена да воюва, важно е да знаем какво ли кралят, който не желае война, е писал на австрийския император по съвета на кардинал Руфо и какво му е отговорил императорът.

– Знаете ли какво, генерале?

– Какво?

– От Ферари не може да се очаква никакво съдействие, той е безусловно предан на краля, а твърдят, че не може да бъде и подкупен.

– Добре! Но Филип, бащата на Александър Македонски, казвал, че няма непревземаема крепост, стига в нея да влезе муле, натоварено със злато. Ще видим на колко възлиза неподкупността на Ферари.

– Ами ако откаже, каквато и да бъде предложената сума, ако каже на краля, че кралицата и нейният министър са се опитали да го подкупят, какво ще си помисли кралят, който става все по-мнителен?

– Ваше величество знае, че според мене кралят с бил всякога мнителен. Но мисля, че има начин ваше величество и аз да не бъдем заподозрени.

– Какъв?

– Да направим предложението чрез сър Уилям. Ако Ферари е човек, който може да бъде подкупен, ще приеме подкуп от сър Уилям толкова, колкото и от нас, още повече, че сър Уилям е английски посланик и може да изтъкне желанието си да осведоми своето правителство за истинските намерения на Австрия. Ако Ферари приеме – а той не се излага при това на никаква опасност, тъй като стана дума само да се прочете писмото, да се постави отново в плика и да се запечата – ако приеме, работата е наред. Ако, напротив, не си знае интереса и откаже, сър Уилям ще му даде стотина луидора, за да запази в тайна направеното предложение. И пай-после, ако откаже и стоте луидора и не запази тайната, сър Уилям ще обясни този... как да се изразя... този рискован опит с голямото си приятелство към своя млечен брат, крал Джордж. Ако и това обяснение не стигне, ще запита под честна дума краля дали при подобни обстоятелства и той не би постъпил по същия начин. Кралят ще се разсмее и няма да даде честната си дума. Всъщност кралят има толкова голяма нужда от сър Уилям Хамилтън при сегашното положение, че не ще може дълго да му се сърди.

– Мислите ли, че сър Уилям ще се съгласи?...

– Ще говоря с него. Ако това не се окаже достатъчно, ваше величество ще поиска от съпругата му да му говори.

– А не се ли боите, че Ферари може да се върне, без да узнаем?

– Съвсем лесно е да отстраним подобна опасност и аз очаквам само съгласието на ваше величество, защото не желая да правя нищо без нейна заповед.

– Говорете!

– Ферари ще мине тази нощ или утре сутринта през пощенската станция в Капуа, където е оставил коня си. Аз ще изпратя там секретаря

си, за да предупреди Ферари, че кралят е в Казерта и чака там пощата. Ние ще останем тази нощ и утре през целия ден тук. Вместо само да мине покрай двореца, Ферари ще се отбие там, ще потърси краля, а ще намери сър Уилям.

– Всичко това може да стане наистина – отговори загрижено кралицата, – но може и да не стане.

– Много нещо е, мадам, когато изгледите са поравно за и против когато случайността е на ваша страна, защото сте съпруга и кралица.

– Имате право, Ектън, впрочем във всяко дело трябва да се предвижда и пожар. Ако пожарът не обхване всичко, толкова по-добре, ако го обхване – ще се опитаме да го угасим. Изпратете секретаря си в Капуа и предупредете сър Уилям.

И като разтърси своята все още красива, но претоварена с грижи глава, за да отхвърли сякаш хилядите неприятни мисли, които я гнетяха, кралицата се върна в салона с лека походка и с усмивка на уста.

XLI АКРОСТИХЪТ

Пристигнали бяха вече доста хора, между тях и седемте дами, чиито малки имена започваха с Е. Тези дами бяха, както вече казахме, принцеса Ксариати, графиня Ди Сан Марко, маркиза Ди Сан Клементе, херцогиня Ди Термоли, херцогиня Ди Турси, маркиза Д'Алтавила и графиня Ди Поликастро.

Мъжете бяха адмирал Нелсън и двама негови офицери или по-точно приятели: капитан Траубридж и капитан Бол; първият – очарователен, остроумен и духовит; вторият – важен и студен като истински бретонец²¹⁰ от Великобритания.

Останалите поканени бяха елегантният херцог Ди Рока Романа, брат на Николино Карачоло, който – имаме предвид Николино – не подозираше ни най-малко, че един министър и една кралица са се заели в този момент да открият неговата весела и безгрижна особа; херцог Д'Авалос, повече известен под името маркиз Дел Васто, потомък на древен род с два клона; по една линия – на пълководец на Карл V, женен за прочутата Виктория-Колона и написал за нея своя „Любовен разговор“, когато го пленили при Равена; победен по-късно при Павиа, получил от ръката на Франциск I сабята си, от която била останала само дръжката. Потомък и на друг представител от същия род, именуван маркиз Дел Гуасто, споменат от нашия летописец Дьо л'Етоал с името Дьо Гюа, убит като любовник на Маргарита Френска; тук бяха също херцог Ди Саландра, първият кралски ловец, който ще се опита по-късно да поеме главното командване, изплъзнало се от ръцете на генерал Мак; принц Пинятиели, комуто кралят ще остави при бягството си тежката длъжност на кралски наместник, и още неколцина други, доста ниско слезли потомци²¹¹ на най-благородните неаполитански и испански родове.

Всички очакваха идването на кралицата и се поклониха почтително при влизането ѝ.

Две неща занимаваха тази вечер мисълта на Каролина: да изтъкне Ема Лайона, за да подсили още повече любовта на Нелсън, и да открие

210. Авторът иска да припомни, че жителите на френската област Бретан (бретонци) са избягали от острова при нашествието на англосаксите и са потомци на келтите, жители на Югоизточна Англия (на френски Англия е Гранд Бретан). Б.пр.

211. На френски игра на думи: *Descendants tres descendus* – ниско слезли нисходящи. Б.пр.

по почерка коя дама е написала писъмцето, защото, узнаят ли коя го е писала, нямаше да бъде трудно, както съвсем правилно бе казала Каролина, да открият за кого е било писано.

Само присъствалите на тези интимни и несравними вечери на неаполитанската кралица, на които Ема Лайона беше едновременно очарованието и украсата, са могли да разкажат на съвременниците си до какъв възторг и опиянение модерната Ар-мида е довеждала зрителите и слушателите си. Ако вълшебните ѝ пози и сладни движения са имали изтъкнатото от нас влияние над студените северни жители, колко повече трябва да са наелектризирали буйното южняшко въображение, страстно увлечено от песни, музика, поезия, което знае наизуст Чимароза и Метастаз! Ние познавахме и разпитвахме лично при първите си посещения в Неапол старци, присъствали на тези вълшебни вечери, и видяхме как след петдесет години те потръпваха като младежи от пламенните спомени.

Ема Лайона е била красива дори без да се старее. Можем да си представим как е изглеждала в оная вечер, когато е искала да бъде хубава и заради кралицата, и заради Нелсън сред толкова прелестни костюми от края на осемнадесети век, налагани в австрийския императорски дом и в двора на Двете Сицилии като отпор срещу френската революция; вместо пудрата, посипана по смешно високите прически, кацнали на темето, вместо тесните рокли, които биха удушили прелестта на самата Терпсихора²¹², вместо яркочервения цвят, преобразяващ жените във вакханки – мода, започнала да се налага навред и възприета във Франция от най-прочутите красавици – тя беше в дълга светлосиня туника, драпирана като тога на антична статуя; в косата, спуснала до раменете своите вълнисти букли, два рубина блестяха като прословутите древни гранати; коланът ѝ, подарък от кралицата, беше низ от скъпи елмази, праметнат като кордон и падащ до коленете; ръцете ѝ бяха голи от рамото до върховете на пръстите; едната беше пристегната на рамото и в китката от две елмазени змии с рубинови очи и блестяше само с прекрасната си кожа и заострени нокти, прозрачноалени като розов лист; другата беше обсипана с пръстени; а нозете с чорапи в телесен цвят изглеждаха голи като ръцете в своите светлосини сандали със сърмени връзки.

Тази ослепителна красота, подчертана от необикновеното облекло, беше почти свръхестествена и просто заплашителна; жените се

212. Терпсихора – муза на танците и песните (гр. мит.). Б.пр.

отстраняваха от това превъплъщение на гръцко езичество със завист, мъжете със страх. Който би имал нещастieto да се влюби в тази Венера-Астарте, трябваше или да я завладее, или да се самоубие.

Затова именно въпреки своята красота и тъкмо поради омагьосващата си прелест Ема седеше сама в ъгъла на едно канапе сред тези, които я бяха наобиколили. Нелсън, единственият, който би имал право да седне до нея, я поглъщаше с поглед, залиташе като омагьосан под ръка с Траубридж и се питаше каква тайнствена любов или политическа сметка бе тласнала в обятията му – на него, суровия моряк, обезобразения боец от двадесет битки – това несравнимо създание, надарено с всички съвършенства.

Самата тя се бе стеснявала и изчервявала по-малко върху аполоновия одър, където Грѐм я беше изложил някога гола пред любопитните погледи на цял град, отколкото в кралския салон, обгърната от толкова завист и похот.

– О, ваше величество! – извика тя, щом видя кралицата, и се втурна към нея, за да моли сякаш за закрила. – Елате да ме скриете по-скоро в сянката си и да кажете на дамите и господата, че който се приближи към мене, не се излага на опасност, каквато го чака, ако заспи под мансенила²¹³.

– Оплаквайте се, неблагодарно същество! – засмя се кралицата. – Защо сте толкова хубава, та всички сърца да се пукат от любов и завист? Само аз съм, както изглежда, достатъчно смирена и скромна, за да се осмеля да доближа лице до вашето и да ви целуна по двете бузи.

И докато я целуваше, ѝ прошепна:

– Бъди очарователна тази вечер, необходимо е!

После прегърна любимката си, за да я отведе отново до канапето, където всички побързаха да се приближат, мъжете, за да ухажват Ема, като си дават вид, че ухажват кралицата, а жените – за да ухажват кралицата, като си дават вид, че ухажват Ема.

В този момент влезе Ектън: от разменения с кралицата поглед той разбра, че всичко е наред.

Тя отведе Ема в един ъгъл, поговори тихичко с нея, после каза:

– Синьори, получих съгласието на лейди Хамилтън да ни покаже тази вечер всичките си дарби – да ни изпее една балада от своята родина или една антична песен, да ни представи сцена от Шекспир и да ни покаже на дъо шал, който е танцувала досега само за мене и пред мене.

213. Мансенила – упойващо и отровно растение от Антилските острови. Б.пр.

Всички в салона ахнаха от радост и любопитство.

– Но – възрази Ема – ваше величество знае, че приех при едно условие...

– Какво е то? – запитаха дамите, по-нетърпеливи от мъжете.

– Какво е то? – повториха и мъжете.

– Кралицата – продължи Ема – ми обърна внимание, че по някаква странна случайност малките имена на осемте присъстващи тук дами – с изключение на нейното – започват с буквата Е.

– Да, наистина! – казаха дамите, като се спогледаха.

– И щом аз ще изпълня желанието ви, бих искала и другите да изпълнят моето.

– Синьори – обади се кралицата, – ще се съгласите, че това е съвсем редно.

– Добре, кажете какво желаете, милейди! – обадиха се няколко гласа.

– Желая – започна Ема – да запазя един скъп спомен от тази вечер. Нейно величество ще напише на един лист името си: Каролина. И всяка буква от скъпото височайше име ще бъде начало на стих, какъвто всяка от нас – като започнем с мене – ще напише в чест на нейно величество. Всяка ще подпише стиха си, все едно дали е хубав или лош, а надявам се, че с моя помощ лошите ще бъдат повече от хубавите. След това като спомен за вечерта, когато съм имала честта да бъда с най-красивата кралица и най-благородните неаполитански и сицилиански дами, ще взема този скъп поетичен автограф за албума си.

– Съгласна съм от все сърце – каза кралицата. Приблужи се до една маса и написа на лист хартия: Каролина.

– Но, ваше величество – извикаха дамите, заставени да пишат стихове без подготовка, – ние не сме поетеси.

– Ще призовете Аполон – отговори кралицата – и ще станете.

Невъзможно беше да се изплъзнат; Ема се бе приближила вече до масата, както бе казала, че ще постъпи, написа срещу първата буква от името на кралицата първия ред от акростиха и се подписа: Ема Хамилтън.

Другите дами се примириха с неизбежното, отидоха една след друга до масата, написаха по един стих и се подписаха.

След като и последната от тях, графиня Ди Сан Клементе, написа името си, кралицата побърза да вземе листа. Сътрудничеството на осемте музи бе дало следния резултат, който кралицата прочете на глас:

Като че е прекаляване с върховната власт, Ема Хамилтън
Ако имаш скиптър в ръка и диадема на челото, Емилия
Карпати

Родена с толкова богати дарове, Елеонора Сан Марко
О, кралице, да поискаш в един миг Феб, Елизабета Термоли
Лирикът от Парнас, така далеко от Везувий, Елиза Турси
И ние – от изкуството на Петрарка и Тасо, Ефразия
д'Алтавила

Нашите сърца да изпълни с поезия, Евгения ди Поликастро
А не само с любов и почит към вас, Елена ди Сан Клементе

– Виждате ли – каза кралицата, докато мъжете се възхищаваха от
достоинствата на акростиха, а самите дами се изненадваха от постиже-
нието си, – виждате ли, генерал Ектън, какъв прекрасен почерк има мар-
киза Ди Сан Клементе!

Генерал Ектън отиде към един свещеник, отдалечавайки се от групата,
като че искаше да прочете повторно акростиха, сравни почерка на
писмото с този на осмия стих и отвърна, докато връщаше с усмивка на
Каролина скъпоценния и страшен автограф:

– Прекрасен наистина!

XLII СТИХОВЕТЕ НА САФО

Двойната похвала на кралицата и генерал-капитан Ектън за почерка на маркиза Ди Сан Клементе отмина без някой – нито дори тази, за която се отнасяше – да се досети за истинското ѝ значение.

Кралицата взе акростиха, обещавайки на Ема Лайона да ѝ го върне на другия ден, и след като ледът, неизбежен в началото на всеки прием, се бе вече стопил, всички се смесиха в очарователно безредие, каквото кралицата умееше да създава в своя салон, откъдето етикетът изчезват и хората преставаха да изпитват стеснение.

Разговорите станаха общи; думите не се изказваха, а просто излитаха от устата; смехът откри белите си зъби; мъже и жени се пресрещаха; всеки отиваше да потърси според вкуса си, ума или красотата и сред тихото шумолене, напомнящо птиче чуруликане, въздухът се затопли и изпълни с уханието на свежи младежки дихания и приятни парфюми, с невидимата, неосезаема, упойваща магия, съставена от любов, желаниа и сласт.

На такива събирания Каролина забравяше не само че е кралица, но понякога дори не си спомняше, че е жена; някаква електрическа искра пламваше в очите ѝ, ноздрите ѝ се разширяваха, гърдта ѝ напомняше вълнение на морски талази, гласът ѝ ставаше дрезгав, задъхан и никой не би се учудил, ако чуеше от тази уста рев на пантера или вакханка.

Тя се приближи към Ема и сложи на голото ѝ рамо своята гола ръка – ръка от розов корал върху рамо от алабастрър.

– А сега – запита кралицата – забравихте ли, прелестна милейди, че не принадлежите на себе си тази вечер? Обещахте ни чудеса и ние чакаме с нетърпение да ви аплодираме.

За разлика от кралицата Ема изглеждаше отпаднала и вяла; шията като че нямаме вече сили да поддържа главата, която клюмваше ту към едното, ту към другото рамо, а понякога се отпускате назад в някаква сладострастна тръпка; притворените очи криеха зениците си под дългите ресници на клепачите; по-луотворената уста откриваше бели зъби зад тъмnochервени устни; черните букли подчертаваха матовата белота на гърдите.

Тя не видя, но усети, че кралицата слага ръка на рамото ѝ; по цялата ѝ снага мина тръпка.

– Какво искате от мене, скъпа ми кралице? – запита вяло тя, извивайки с неизразима грация прелестната си глава, – Готова съм да изпълня желанието ви. Балконската сцена с Ромео ли? За нея трябва, както знаете, двама души, а пък аз нямам тук Ромео.

– Не, не – отговори със смях кралицата, – никакви любовни сцени. Ще подлудиш всички, може би дори и мене. Напротив, изпълни нещо, което ще ги изплаши. Жулиета на балкона? Не! Тази вечер ти позволявам само монолога на Жулиета от балкона, нищо повече.

– Добре, дайте ми, кралице, един голям бял шал и кажете да ми направят място.

Каролина взе от канапето голям ешарп от бял крепдешин, оставен явно преднамерено там, даде го на Ема и само с един жест, който я превърна отново в кралица, заповяда на всички да се отдръпнат.

В един миг Ема остана съвсем сама сред салона.

– Мадам, ще трябва да имате добрината да обясните обстановката. Така ще отклоните и вниманието си от мене, а пък аз се нуждая от тази малка хитрост, за да направя впечатление.

– На всички ви е известна веронската хроника за родовете Монтеки и Капулети, нали? – запита кралицата. – Искат да омъжат Жулиета за граф Парис, когото тя не обича, защото е влюбена в бедния прогонен Ромео. Отец Лаврентий я венчава за любимия ѝ, като ѝ дава приспивателно, от което тя заприличва на умряла. Ще я поставят в гробницата на Капулети, после Лаврентий ще я вземе, за да я отведе в Мантуа, където я чака Ромео. Майка ѝ и дойката са току-що излезли от нейната стая, след като са я предупредили, че призори на другия ден ще я омъжат за граф Парис.

Кралицата едва бе завършила обяснението, привлякло всички погледи към нея, когато страдалческа въздишка ги върна към Ема Лайона; няколко секунди ѝ бяха стигнали да се загърне в големия ешарп и да скрие напълно по-раншното си облекло; смъквайки полека ръцете, с които бе закрила своето бледо лице, тя го изправи и откри постепенно страдалческия му израз, където не можете да се съзре никаква следа от сладостната вялост, която се опитахме да опишем; то изразяваше сега само невъобразима тревога и върховен ужас. Обърна се, сякаш искаше да проследи с поглед майка си и дойката, и тогава, когато вече не можеше да ги види, с глас, пронизващ сърцата с всеки свой тон, с ръка, протегната за последна раздяла, каза:

„Сбогом!
Прощавайте! Кой знае
дали отново ще се видим. Усещам
жилите ми как изтръпват
и студ кръвта ми как смразява.
Ще ги повикам. Дойке!
Но не, не бива тя да дойде! Ще сторя
каквото съм намислила сама.
А питието ако не подейства?
Тогава утре аз ще бъда
съпруга на Парис? О, не! Не, никога!
Това ще ме спаси! Ами ако в стъклото
е отрова? Ако лукавият монах
е пожелал да ме погуби? Венча ме той
с Ромео. Но този брак бездруго може
беда да му докара. Все пак не вярвам:
свят човек е той!
Ами ако преди да дойде там Ромео,
аз в гробницата се събудя?
Дори да го помисля ме е страх!
Без въздух и без светлина, навярно
бих се задушила и с живота
ще се простя, преди да дойдат те
да ме спасят. Но да остана жива –
какво добро ме чака? – Нощем, в гроба,
там, гдето от столетия почиват
останките на моите деди, там, гдето спи Тибалт
с позеленяло като пръст лице,
в ковчега кървав неотдавна приютен,
там гдето, казват, нощем бродят сенки
на мъртъвци! О, страшно, страшно!
Ще се събудя може би тогава
сред мириса на мъртвите... ще чуя
стенанията им, ще чуя стона
на мандрагората, издаван сякаш
от чудното растение, когато
от неговата почва го изтръгват,
и тоя стон е подлудявал всички.
Ако и аз изгубя своя ум
пред гледката на тия страхотии,
ако, безумна, почна да танцувам
със костите на своите деди,

ако на своя братовчед ковчега
 строша тогава, ако с кост мъртвешка
 разбия черепа си! Боже! Там
 стои Тибалт! И сякаш дири
 убица си! С меча си пронизва
 той Ромео! Спри, Тибалт! Аз ида! Ида!
 За тебе пия, мой Ромео!“

И като вдигна ръка да изпие сякаш приспивателното, тя се отпусна, падна върху килима и остана там неподвижна, безжизнена почти.

Илюзията беше така пълна, та забравяйки че всичко това е игра, суровият моряк Нелсън, свикнал повече с океански бури, отколкото с художествени фикции, извика, втурна се към Ема и я вдигна с единствена-та си ръка, както би вдигнал дете.

И бе възнаграден: първата усмивка на Ема, когато отвори очи, беше за него. Едва тогава той разбра грешката си и се оттегли смутен в един ъгъл на салона.

След него се приближи и кралицата и всеки отиде на свой ред при мнимата Жулиета. Магията на изкуството не бе постигала никога по-голям успех. При все че бе изказано на чужд език, нито едно чувство на любимата на Ромео не се изплъзна на зрителите; страданието, когато след излизането на майка ѝ и дойка-та тя остана сама със заплахата да стане съпруга на граф Парис; съмнението, с което разглеждаше питието, като се страхуваше да не е отровно; решителността, когато грабва камата с намерение да потърси в своята безизходица спасение в желязото, тоест в смъртта; страхът да не би да я забравят жива в семейната гробница и призраците да я отвлекат в нечестивия си танц; най-последно ужасът, когато ѝ се струва, че вижда Тибалдо, погребан предния ден, да се надига облян в кръв, за да убие Ромео – тя бе предала всички тези така различни вълнения с такава истинност и вълшебство, че ги вдъхна на зрителите, за които фикцията бе превърната в действителност чрез магията на нейното изкуство.

Доста време бе потребно, за да се успокои вълнението от тази сцена, която благородното общество, съвършено незапознато с тайните на северната поезия, не можеше дори да си представи. Тишината от описването бе последвана от възторжени ръкопляскания; после дойде ред на очарователни похвали и ласкателства, които гаят толкова приятно самолюбието на артистите. Родена, за да блести на литературна сцена, но тласната от непреодолимата съдба на политическата, Ема се

превърщаше при всеки удобен случай в пламенна и страстна артистка, готова да превъплъти в действителния живот образите от фиктивния, именувани Жулиета, лейди Макбет или Клеопатра. Тя прашаше тогава към неосъществения си блян всички въздишки на своето сърце и се питаше дали драматичните успехи на мисис Сидънс и мадмоазел Рокур²¹⁴ не струват повече от кралските почести, оказвани на лейди Хамилтън. В такива случаи въпреки похвалите на присъстващите, ръкоплясканията на зрителите, дори въпреки ласките на кралицата тя биваше обзета от дълбока тъга и ако не направеше усилие да се овладее, изпадаше в тиха печал, която беше друг неин чар; но кралицата, подозираща основателно, че тази печал не е лишена от съжаления и дори от угризения, бързаше да я подтикне по-бързо към нов успех, та опиянението от него да отклони погледа ѝ от миналото и да го насочи към бъдещето. Затова я улови под ръка, раздруса я, както събуждат сомнамбул от съня му, и каза:

– Без мечтателност, мила! Знаеш, че не я обичам. Пей или танцувай! Казах ти вече: тази вечер не принадлежиш на себе си, а на нас; пей и танцувай!

– Ако ваше величество разреши – отговори Ема, – ще запая. Никога не мога да изпълня тази сцена, без да изпитвам след това продължителна нервна тръпка, която ми отнема всяка физическа сила, но се отразява много добре на гласа ми. Какво желае ваше величество да изпея? Аз съм на заповедите ви.

– Изпей ми нещо от онзи ръкопис на Сафо, току-що намерен в Херкулан. Нали ми каза, че си композирала мелодии за някои от поемите?

– Само за една, мадам, но...

– Но какво? – запита кралицата.

– Тази музика, създадена само за нас, по текста на един странен химн... – промълви Ема.

– На любимата жена, нали?

Ема се усмихна и погледна кралицата със странно сладострастие.

– Именно! – продължи кралицата. – Изпей нея, това искам.

И като остави Ема слисана от тона, с който каза: „Това искам!“ , тя повика херцог Ди Рока Романа, когото смятаха за едно от мимолетните нежни увлечения, присъщи на южната Семирамида, както и на северната, покани го до себе си на канапето и заговори с него тихо, но твърде оживено.

Ема хвърли поглед към кралицата, излезе от салона и след миг се

214. Рокур, Франсоаз – френска трагичка (1756–1815). Б.пр.

върна с лаврово клонче в косата, с алена наметка на плещите, а в закръглената ръка с лесбийска лира, каквато никоя жена не докосва, откакто митилинската муза²¹⁵ я бе изпуснала, когато се хвърлила от Левкадската скала²¹⁶.

Учудено възклицание се изтръгна от всички гърди: почти не можаха да я познаят. Това не беше вече кротката, поетична Жулиета; зениците ѝ святкаха с по-изгарящ плам от този, който отмъстителката Венера бе запалила в очите на Федра²¹⁷; тя пристъпи с бърза, мъжествена походка, разливайки наоколо си непознато ухание; всички скверни страсти на древността – на Мира²¹⁸ към баща ѝ, на Пасифея²¹⁹ към критския бик – бяха разлели сякаш безсрамните си багри върху нейното лице; тя беше девственица, встанала срещу любовта, величествено безсрамна в своя престъпен бунт; застана пред кралицата и със страст, от която струните на лирата ѝ прозвучаха като бронз, се отпусна на едно кресло и започна своя остър речитатив:

Блажен е, до тебе който въздиша,
заслушан в гласа ти звънлив,
блажен е, комуто ти се усмихваш,
че с бога наравно той е щастлив.

А щом те погледна, дихането секва,
немее и съхне моят език,
челото ми пламва от огнена треска,
изгарям и зъзна в същия миг.

По-жалък от клюмнало цвете,
посърнало в пек или мраз,
треперя, бледнея задъхан
и чезна от нега и страст.

С последния звук на струните си лирата се плъзна на килима от коленете на поетесата, а самата тя отметна глава към облегалото на креслото.

215. Митилинската муза – гръцката поетеса Сафо. Б.пр.

216. Левкадската скала – на едноименния остров в Йонийско море. Б.пр.

217. Федра – дъщеря на критския цар Минос, погубила с клевета заварения си син (гр. мит.). Б.пр.

218. Мира – дъщеря на кипърския цар, превърната в дърво, защото се влюбила в баща си. Б.пр.

219. Пасифея – майка на Федра (гр. мит.). Б.пр.

Кралицата, отпратила Рока Романа още при втория куплет, изтича преди края на последния стих и прегърна Ема, която отпусна глава на рамото ѝ, почти премаляла.

Този път слушателите се поколебаха за миг дали да ръкопляскаат; но стеснението бе пометено скоро в тази борба между нравствеността и пламенната възторженост на чувствата. Мъже и жени наобиколиха Ема; всички се надпреварваха да получат от нея поглед или дума, да докоснат ръката, косите, дрехата ѝ. И Нелсън беше между всички, по-развълнуван от всички, защото беше по-влюбен; кралицата взе лавровия венец от главата на Ема и го сложи върху неговата.

Но – сякаш този венец бе опарил челото му – той го свали веднага и го притисна до сърцето си.

В същия миг кралицата усети, че една ръка улови китката ѝ: беше Ектън.

– Елате незабавно – прошепна той. – Господ ни помага повече, отколкото можем да се надяваме.

– Дами и господа – каза кралицата, – през моето отсъствие, защото съм принудена да ви оставя за няколко минути – през моето отсъствие Ема ще бъде кралица. За заместница на властта ви оставям гениалността и красотата.

После добави на ухото на Нелсън:

– Поискайте да изпълни за вас танца на дъо шал, който щеше да изпълни за мене. Тя ще ви послуша.

И излезе подир Ектън, оставяйки Ема опиянена от гордост, а Нелсън обезумял от любов.

XLIII ...А ГОСПОД РАЗПОЛАГА

Кралицата последва Ектън, защото разбираше, че трябва да се е случило нещо наистина много важно, за да си позволи той така повелително да я повика.

Тя поиска да го разпита, щом излязоха в коридора; но той каза само:

– Моля ви се, мадам, побързайте! Нямаме нито минута за губене, само след миг ще узнаете всичко.

Той тръгна по една скрита стълба, която водете към дворцовата аптека. Там именно кралските лекари и хирурзи Ваиро, Тройя и Котуньо намираха пълен асортимент от лекарства, когато ги повикваха да дадат първа помощ на заболелите или на ранените при някаква злополука.

Кралицата отгатна къде я води Ектън.

– Не се е случило нищо с някое от децата ми? – запита тя.

– Не, мадам, успокойте се – отвърна Ектън – и ако ни предстои да направим опит, ще го направим върху *anima vili*²²⁰.

Ектън отвори вратата; кралицата влезе и огледа бързо стаята.

Един мъж лежеше в безсъзнание на леглото.

Тя се приближи повече с любопитство, отколкото със страх.

И промълви:

– Ферари!

После се обърна към Ектън с разширени зеници:

– Мъртъв ли е? – запита тя така, сякаш искаше да каже: „Убили ли сте го?“

– Не, мадам – отговори Ектън, – само припаднал. Кралицата го погледна; този поглед изискваше обяснение.

– Боже мой, мадам – каза Ектън, – работата е съвсем проста. Както уговорихме, изпратих секретаря си да предупреди началника на станцията в Капуа, а той от своя страна да съобщи на куриера Ферари, че кралят го чака в Казерта. Началник-станцията предал нареждането, Ферари се забавил колкото да смени коня си, но когато стигнал пред главния вход на двореца, дръпнал неочаквано поводите поради натрупаните калъски на гостите ни, конят се прегънал и паднал, главата на конника се

220. *Anima vili* (лат.) – нищожно същество. Б.пр.

блъснала в един камък, вдигнали го в безсъзнание и аз наредих да го донесат тук, като казах, че е излишно да викат лекар, защото ще се погрижи сам за него.

– Тогава – каза кралицата, доловила мисълта на Ектън – не е потребен вече опит да го подкупим, да заплатим мълчанието му. Няма защо да се страхуваме, че ще проговори, достатъчно е да остане в безсъзнание, докато отворим, прочетем и затворим отново писмото. Само че, нали разбирате, Ектън, той не бива да се събуди, докато работим.

– Погрижих се за това още преди идването на ваше величество, като имах предвид всичко, което сте помислили.

– Как?

– Налях в устата на нещастника двадесет капки опиева тинктура.

– Двадесет капки – повтори кралицата. – Достатъчно ли са за човек, свикнал да пие вино и силни ликьори, както сигурно е свикнал този куриер?

– Може би сте права, мадам, и не ще бъде зле да му дадем още десет капки.

Той отброи в една лъжичка десет капки от една жълтеникава течност и ги изля в гърлото на болния.

– И вие смятате – запита кралицата, – че с тази упойка няма да дойде в съзнание?

– Поне дотолкова, та да не си даде сметка какво става около него.

– Но аз не виждам никаква куриерска чанта – каза кралицата.

– Тъй като той е доверено лице на краля – отговори Ектън, – негово величество не използва обикновените предохранителни мерки. Когато трябва да отнесе само едно съобщение и да донесе отговора, Ферари пренася и двете в един вътрешен джоб на куртката си.

– Да видим – предложи без колебание кралицата.

Ектън разкопча куртката, порови в кожата джоб и извади оттам едно писмо, запечатано с личния печат на австрийския император, както бе предвидил Ектън – с глава на Марк Аврелий.

– Работата е наред – каза министърът. Кралицата поиска да вземе писмото, за да го отвори.

– О, не, не! – възрази Ектън. – Не така.

Той взе писмото, поддържа го доста високо над свещта, печатът постепенно се размекна, един от четирите ъгъла се отлепи. Кралицата потри с ръка челото си.

– Какво ли ще прочетем? – промълви тя.

Ектън извади писмото от плика и го подаде с поклон на кралицата.

Тя го разгъна и зачете на глас:

„Дворецът Шьонбрун,

28 септември 1798

Височайши братко, братовчеде, свако и съюзнико,

Отговарям на Ваше Величество собственоръчно, както ми пишете и Вие.

Моето мнение, в съгласие с това на придворния съвет, е, че не бива да започваме война против Франция, преди да сме осигурили всички изгледи за успех, а един от тези изгледи, на които мога да разчитам, е сътрудничеството на четиридесетхилядна руска армия под командването на фелдмаршал Суворов, комуто възнамерявам да поверя върховното командване на всички армии. Тези четиридесет хиляди души обаче ще пристигнат едва в края на март. Затова, Височайши братко, братовчеде и свако, отлагайте и забавяйте с всички възможни средства започването на военните действия. Не смятам, че и Франция има особено желание да воюва; използвайте нейното миролюбиво разположение; дайте какво да е обяснение за станалото, а през април ще започнем войната с всичките си средства.

С това и тъй като настоящето няма друга цел, моля Бога, скъпи мой братко, братовчеде, свако и съюзнико, да Ви пази под своята свята и божествена закрила.

Франц“

– Ето нещо съвсем различно от това, което очаквахме – каза кралицата.

– За мене не, мадам – възрази Ектън. – Никога не вярвах, че негово величество императорът би започнал война преди идната пролет.

– Какво ще правим?

– Очаквам заповедите на ваше величество.

– Вие знаете, генерале, основанията ми да желая незабавна война.

– Поема ли ваше величество отговорността?

– Каква отговорност искате да поема при подобно писмо?

– Писмото на императора ще бъде такова, каквото пожелаем.

– Какво искате да кажете?

– Хартията е пасивен помощник, който казва каквото му се поръча

да каже. Целият въпрос се състои в това да преценим дали е за предпочитане да воюваме веднага или по-късно, да нападнем или да дочакаме да ни нападнат.

– По това, струва ми се, няма защо да се спори. Ние знаем състоянието на френската армия, тя не може да устои срещу нас днес, но ако й дадем време да се организира, ние не ще можем да устоим срещу нея.

– А вие смятате, че при такова писмо за краля ще бъде невъзможно да започне война?

– Кралят ли? Той ще бъде предволен, че намира предлог да не мръдне от Неапол.

– Тогава, мадам, остава само едно средство – каза решително Ектън.

– Какво?

– Да накараме писмото да съобщи противното на това, което съобщава.

Кралицата улови Ектън за ръкава.

– Възможно ли е? – попита тя и го загледа втренчено.

– Нищо по-лесно.

– Обяснете ми... Чакайте!

– Какво има?

– Не чухте ли, че този човек охка?

– Няма значение!

– Понадигна се на леглото.

– Вижте, че пак се отпусна.

И наистина, нещастният Ферари се отпусна с охкане на леглото.

– Какво казахте? – попита кралицата.

– Казвах, че хартията е дебела, безцветна, изписана само от едната страна.

– И какво от това?

– Просто можем да заличим написаното с някаква киселина, да оставим само последните три реда и подписа на императора, а съвета да чакаме до април за започване на военните действия да заменим с препоръка да бъдат започнати незабавно.

– Предлагате ми нещо много опасно, генерале.

– Затова и казах, че само кралицата може да поеме подобна отговорност.

Кралицата се замисли за миг, смръщи чело, сви вежди, загледа мрачно, стиснала ръка.

– Добре – каза тя. – Поемам я.

Етън я погледна.

– Казах ви, че я поемам. Почвайте работа!

Екън се приближи до леглото на ранения, опипа пулса му и заяви, като се обърна към кралицата:

– Няма да се свести поне още два часа.

– Имате ли нужда от нещо? – запита кралицата, като видя, че Екън се оглежда наоколо си.

– Трябва ми мангал, огън и ютия.

– Знаят ли, че сте при ранения?

– Да.

– Тогава позвънете и поискайте каквото ви трябва.

– Но никой не знае, че ваше величество е тук, нали?

– Вярно – отговори кралицата.

И се скри зад завесата на прозореца.

Екън позвъни; влезе не лакей, а секретарят на министъра.

– А, вие ли сте, Дик? – промълви Екън.

– Да, милорд, помислих, че ваше превъзходителство ще се нуждае може би от пеща, които един лакей не ще може да му достави.

– Имате право. Донесете ми най-напред мангал, жар и ютия.

– Само това ли, милорд?

– Да, засега, но не се отдалечавайте, вероятно ще ми потрябват.

Младият момък излезе, за да изпълни полученото нареждане; Екън затвори вратата след него.

– Сигурен ли сте в този младеж? – попита кралицата.

– Както в себе си, мадам.

– Как се казва?

– Ричард Менден.

– Но вие го нарекохте Дик?

– Ваше величество знае, че това е умалително от Ричард.

– Да, вярно.

След десет минути по стълбата се чува стъпки.

– Щом е Ричард – каза Екън, – излишно е ваше величество да се крие, пък и той ще ни потрябва след малко.

– Защо?

– Когато ще трябва да се препише писмото, нито ваше величество, нито аз ще го препишем, тъй като кралят познава почерците ни. Затова ще го препише Дик.

– Правилно.

Кралицата седна с гръб към вратата.

Младият секретар влезе с исканите три неща, остави ги до камината и излезе, без да даде вид, че е забелязал в стаята друго лице, което не бе видял при първото си влизане.

Екгън затвори отново вратата подир него, сложи мангала до камината, а ютията – върху мангала; после отвори шкафчето с лекарствата, взе оттам малко стъкълце с оксалова киселина, отрязва перушинения връх на едно перо, за да прокара с него течността по хартията, прегъна писмото така, че да запази от допир с киселината трите последни реда заедно с подписа на императора, капна няколко капки от нея върху писмото и започна да я размазва с перушината.

Кралицата го наблюдаваше с любопитство, нелишено от тревога, защото се страхуваше, че опитът може да не сполучи или дори съвсем да повреди писмото; но за голямо нейно задоволство мастилото най-напред пожълтя, после избледня и накрая съвсем изчезна, погълнато от парливата течност.

Екгън извади от джоба си носна кърпа и попи с нея останалата влага по писмото.

След тази операция хартията стана отново съвсем бяла; министърът взе ютията, разгъна писмото върху една тетрадка и го изглади, както се глади бельо.

– Готово! – каза той. – А сега, докато хартията изсъхне съвсем, да съчиним отговора от негово величество австрийския император.

Писмото бе продиктувано от кралицата. Ето буквалния му текст:

„Шьонбрун, 28 септември 1798

Височайши братко, братовчеде, свако и съюзнико, Нищо не може да ми бъде така приятно, както Вашето писмо, с което ми обещавате да се съобразявате напълно с моето мнение. Известията от Рим гласят, че френската армия е в пълен упадък; в същото състояние е и армията в Северна Италия. Така че, Височайши братко, братовчеде, свако и съюзнико, заемете се Вие с едната, а пък аз ще се заема с другата. Щом узная, че вече сте в Рим, ще започна военните действия с армия от 140 000 души. Вие имате 60 000, аз очаквам 40 000 руси, всичко това прави повече, отколкото ни трябват, за да може следващият мирен договор да се нарича не Кампоформийски, а Парижки.“

– Добре ли е! – запита кралицата.

– Отлично! – отговори Ектън.

– Тогава остава само да се препише този текст.

Ектън провери дали хартията е напълно суха, изглади с ютията предпазната прегъвка, отиде до вратата и повика отново Дик.

Както бе предвидил, момъкът беше наблизил.

– Ето ме, милорд – каза той.

– Елате на тази маса – прошепна Ектън – и препишете тази чернова върху писмото, като промените малко почерка си.

Младежът седна пред масата, без да разпитва и да се учудва, взе перото, сякаш трябваше да изпълни най-обикновено нареждане, изпълни дадената заповед и стана в очакване на нови указания.

Ектън разгледа хартията пред свещите; нищо не показваше извършената измама; той прибра писмото в плика, постави над свещта восъка, който омекна отново, сложи върху този слой восък още един, за да премахне всякаква следа от отварянето на писмото, и го натисна с печата, който бе поръчал да му направят по образец на императорския печат.

След това постави писмото в кожения джоб, закопча куртката на куриера, взе свещ и за пръв път прегледа раната.

Главата беше силно контузула и кожата разцепена на дължина два пръста; но черепната кост беше незасегната.

– Дик – започна той, – внимавайте какво ще ви поръчам. Ето как ще постъпите...

Момъкът се поклони.

– Ще изпратите за лекар от Санта Мария. Докато доведат лекаря, който ще дойде най-рано след един час, ще давате на болния с лъжичка неопечено варено кафе, общо около една водна чаша.

– Да, ваше превъзходителство.

– Лекарят ще сметне, че го е свестил със солите, които ще му поднесе за вдишване, или с етера, с който ще разтърка слепоочието му. Вие ще го оставите да си мисли, че е така, после той ще превърже ранения, който, според състоянието си, ще продължи пътя си пеш или с кола.

– Да, ваше превъзходителство.

– Раненият – продължи Ектън, като наблягате върху всяка дума – е бил внесен след падането си от дворцовата прислуга, оставен по ваша заповед в аптеката и лекуван от вас и от лекаря. Той не е виждал нито мене, нито кралицата, както пито кралицата, пито аз сме го виждали. Разбрано, нали?

– Да, ваше превъзходителство.

– А сега – каза Ектън, като се обърна към кралицата – можете да

оставите работите да се нареждат сами и да се върнете спокойно в салона. Всичко ще бъде изпълнено според заповедта.

Кралицата погледна още веднъж секретаря и видя, че той има умното и решително изражение на човек, комуто е отредено да преуспее.

– Имате безценен човек, генерале! – каза тя, когато вратата се затвори.

– Той принадлежи не на мене, а на вас, мадам – отговори Ектън. – Както всичко, което притежавам.

И се поклони, давайки път на кралицата.

Когато тя се върна в салона, Ема Лайона, загърната в тъмночервен шал със сърмени ресни, се отпуснаше – сред възторжените похвали и ръкопляскания на присъстващите – на едно канапе, с простотата на балерина след особено голям успех; и наистина нито една балерина от Сан Карло не бе предизвиквала такова опиянение у зрителите; кръгът, сред който бе започнала да танцува, се бе приближил постепенно към нея поради някакво неуловимо привличане, така че по едно време, когато всеки искаше да я види, да я докосне, да вдъхне парфюма ѝ, тя усети, че ѝ липсва не само пространство, но и въздух, и извика задъхано:

– Място, моля!

И се отпусна сладострастно на канапето, където я намери кралицата.

При нейното влизане всички се отдръпнаха, за да ѝ дадат възможност да стигне до любимката си. Похвалите и ръкоплясканията се удвоиха; всички знаеха, че да хвалят красотата, дарбите, чара на Ема е най-сигурният начин да поласкаят кралицата.

– От това, което виждам чувам – каза Каролина, – ми се струва, че Ема е удържала думата си. Сега трябва да и дадем време да си отпочине. Часът е впрочем един след полунощ, а Казерта – благодаря ви, загдето сте забравили това – е на няколко мили път от Неапол.

Всички разбраха, че това беше явен намек за тръгване, защото беше вече наистина време да се разделят; изказаха цялото си удоволствие от прекараната вечер с нов израз на безкрайно възхищение; на трима-четирима особено отличени от останалите кралицата позволи да ѝ целунат ръка – между тях бяха принц Ди Малитерно и херцог Ди Рока-Романа, – задържа Нелсън и двамата му другари, с които трябвало да поговори насаме, и накрая повика маркиза Ди Саи Клементе:

– Мила Елена, вдругиден сте дежурна при мене.

– Ваше величество иска да каже утре, защото, както ни напомни преди малко, часът е вече един, а пък аз държа толкова на тази чест, та

не бих искала да я забавя с едно денонощие.

– Тогава ще ви създам малка неприятност, мила Елена – каза кралицата с усмивка, чието изражение мъчно би могло да се определи, – но, представете си, графиня Ди Сан Марко ме помоли да позволя, с ваше съгласие, разбира се, да размените реда си, защото имала някаква важна работа през идната седмица. Представява ли тази замяна някакво неудобство за вас?

– Никакво, мадам, освен това, че се забавя с един ден удоволствието да бъда на вашите заповеди.

– Тогава всичко се нарежда – утре сте свободна, мила ми маркиза.

– Навярно ще използвам деня да изляза вън от града заедно с маркиз Ди Сан Клементе.

– Ето едно прекрасно намерение – каза кралицата.

Тя се сбогува с маркизата, която направи реверанс и излезе след всички.

Кралицата остана сама с Ектън, Ема, двамата английски офицери и Нелсън.

– Драги милорд – обърна се тя към него, – имам основание да мисля, че утре или вдругиден кралят ще получи от Виена известия във връзка с войната в желанието от вас смисъл. Защото вие все още сте на мнение, нали, че колкото по-рано тя започне, толкова по-добре?

– Не само съм на това мнение, мадам, но ако то се възприеме, съм готов да окажа съдействие с английския флот.

– Ще се възползвам от него, милорд. Не това обаче трябва да ви поискам засега.

– Щом нейно величество заповяда, аз съм готов да изпълня исканията ѝ.

– Зная, милорд, какво голямо доверие изпитва кралят към вас. Колкото и благоприятно да бъде за военните действия утрешното известие от Виена, той пак ще се колебае. Едно писмо от ваша светлост в еднакъв смисъл с писмото на императора ще отстрани всичките му колебания.

– До краля ли трябва да бъде това писмо, мадам?

– Не, аз познавам августейшия си съпруг. – той изпитва непреодолимо отвращение към мненията, които му се дават направо. Затова бих предпочела да ги научи от поверително писмо, изпратено до лейди Хамилтън. Пишете общо до нея и до сър Уилям. На нея като на моята най-добра приятелка, на сър Уилям – като на най-добрия приятел на краля. Двойният отзвук ще окаже по-голямо влияние.

– Ваше величество знае – отговори Нелсън, – че аз не съм нито

дипломат, нито държавник. Писмото ми ще бъде писмо на моряк, който казва откровено и дори грубо това, което мисли, нищо повече.

– Само това и желая, милорд. Впрочем вие ще си отидете заедно с генерал Ектън и ще разговаряте, докато пътувате. Тъй като утре сутринта сигурно ще се вземе някакво важно решение, елате да обядвате в двора. Барон Мак също ще обядва с нас, ще можете да съгласувате действията си.

Нелсън се поклони.

– Ще бъде интимен обяд – продължи кралицата. – Ще присъстват и Ема със сър Уилям. Въпросът е да убедим краля да побърза и аз бих се върнала още тази вечер в Неапол, ако милата Ема не беше толкова уморена. Знаете, Впрочем – добави кралицата, като сниши глас, – че само за вас, драги адмирале, тя рецитира, изпя и танцува всички прекрасни неща, които видяхте и чухте.

И още по-тихо:

– Тя отказваше упорито, но аз настоях, защото бях убедена, че ще ви очарова. И цялото й упорство се стопи пред тази надежда.

– О, мадам, моля ви се! – промълви Ема.

– Не се изчервявайте, а подайте хубавата си ръка на нашия герой. Бих му предложила моята, но съм сигурна, че той предпочита вашата. Затова моята остава за господата.

И тя подаде двете си ръце на офицерите, които ги целунаха, а Нелсън сграбчи ръката на Ема малко по-пламенно може би, отколкото допускаше дворцовият етикет, и я поднесе към устните си.

– Наистина ли, както каза кралицата – запита тихо той, – за мене сте се съгласили да рецитирате, да пеете и да танцувате танца, който ме влудяваше от ревност?

Ема го погледна така, както умеете да гледа, когато искаше да отнеме на влюбените в нея малкото разум, който им бе останал, а след това с глас още по-упоителен от погледа отговори:

– И още пита, неблагодарникът!

– Колата на негово превъзходителство генерал-капитана е готова – съобщи един лакей.

– На ваше разположение, господа – каза Ектън.

Нелсън и двамата офицери се поклониха дълбоко.

– Има ли ваше величество някакви особени заповеди към мене? – запита Ектън, докато англичаните се отдалечаваха.

– Да – каза кралицата. – В девет часа тази вечер тримата държавни инквизитори в тъмната стая!

Екгън се поклони и излезе; двамата офицери бяха вече в преддверието.

– Най-последно! – каза кралицата, прегърна Ема и я целуна буйно, както вършеше всичко. – Мислех, че няма да останем сами!...

XLIV ЯСЛИТЕ НА КРАЛ ФЕРДИНАНД

Названието на тази глава ще се стори почти неразбираемо на патите читатели; затова веднага ще го обясним. Едип от най-големите, пай-почитаните неаполитански празници е Коледа – Natale²²¹, както го наричат. Още три месеца преди това бедните семейства се лишават от всичко, за да спестят малко пари, част от които отиват в лотарията с надежда, че може да спечелят и с печалбата да прекарат весело Бъдни вечер, а другите се оставят настрана, в случай че лотарийната мадона – защото в Неапол има мадони за всичко – се окаже неумолима.

Които не са успели нищо да спестят, занасят в заложените къщи жалките си накити и дрехи, дори дюшеците от леглата си.

Които нямат нито накити, нито дюшеци, нито дрехи за залагане, крадат. В Неапол се знае, че през декември броят на кражбите всякога се увеличава.

Всяко неаполитанско семейство, колкото и да е бедно, трябва да има на Бъдни вечер най-малко три вида гозби от риба на трапезата си. На другия ден една трета от населението на града е болно от преяждане и тридесет хиляди души си пускат кръв.

Жителите на Неапол си пускат кръв по всякакъв повод: когато им е горещо, когато са настинали, когато духа сирокко, когато духа трамонтана²²². Моето единадесетгодишно прислужниче дава всеки месец от десетфранковата си заплата седем франка за лотарийни билети, плаща редовно от три години насам но едно петаче на ден на някакъв калугер, за да му казва номера, нито един от които не е спечелил, а останалите тридесет петачета пази, за да си пуска кръв.

То влиза от време на време в кабинета ми и ми казва сериозно:

– Господине, трябва да си пусна кръв.

И отива да си пусне кръв, като че рязването на вена с ланцет е най-приятно забавление.

На всеки петдесетина крачки в Неапол, особено по времето, което се опитваме да опишем, е имало бръснарнички – *salassatori* – където бръснарите държат, както по времето на Фигаро, в едната си ръка бръснач, в другата ланцет.

221. Natale (ит.) – Рождество. Б.пр.

222. Сирокко – южен вятър; трамонтана – северен вятър. Б.пр.

Моля да бъда извинен за отклонението, но пускането на кръв е особеност на неаполитанските нрави, която не можем да отминем с мълчание.

Да се върнем сега към Колелата и главно към това, което има да кажем за неаполитанската Коледа.

Трябва да кажем, че едно от големите забавления в Неапол при наблюдаването на Рождество, запазено у старите родове до паши дни, е приготвянето на ясли.

В 1798 година много рядко голям неаполитански дом е без ясли; било миниатюрни, за забавление на децата, било огромни ясли за назиждане на възрастните. Крал Фердинанд беше прочут с изкуството да подрежда своите ясли и в най-голямата зала на приземния етаж в кралския дворец бе устроил театър с размерите на Театър Франсе, за да нарежда там своите ясли.

Това беше забавление, с което принц Сан Никандро бе развличал буйния младеж и кралят бе запазил тази слабост, по-точно тази фанатична привързаност, и през зрялата си възраст.

В частните домове са използвали, а използват и сега всяка Коледа едни и същи предмети за направа на яслите; само ги подреждат различно: но у краля не е така; след като бъдат изложени един-два месеца за публично възхищение, кралските ясли се демонтират и всичките им украси се подаряват от краля на любимците му, които ги приемат като ценен израз на кралското благоволение.

Яслите на частните лица струват, според състоянието на семейството, от петстотин до десет и дори петнадесет хиляди франка; яслите на крал Фердинанд, с платеното съдействие на художници, скулптори, архитекти, техници и механици, използвани от него за случая, му струват от двеста до триста хиляди франка.

Кралят започваше да се занимава със своите ясли шест месеца преди Коледа, като им посвещаваше всички часове, които не бяха заети с лов и риболов.

Яслите през 1798 година трябваше да бъдат особено хубави и при все че не бяха още напълно завършени, кралят бе изразходвал вече за тях твърде големи суми. Ето защо предния ден, останал почти без пари поради разходите по военните приготовления, той бе поискал с детинска настойчивост, присъща на характера му, фирмата „Бейкър и син“ да му изплати своя дял от двадесет и пет милионния заем.

Според обещанието на Андрю Бейкър, претеглените и преброени още същата вечер осем милиона бяха пренесени през нощта от

подземието на фирмата в подземието на кралския дворец.

Зарадван, сияещ, спокоен, че няма опасност да остане без нари, Фердинанд бе изпратил да повикат приятеля му кардинал Руфо преди всичко за да чуе мнението му за яслите, а след това за да дочакат заедно завръщането на куриера Антонио Ферари, който – винаги точен – би трябвало да пристигне в Неапол през нощта и щом не бе пристигнал тогава, щеше да пристигне непременно тази сутрин.

Междувременно той разговаряте за заслугите на Свети Ефрем с нашия стар познайник Фра Пачифико, който с растящата си популярност, особено след като ѝ бяха принесли в жертва двама якобинци, се радваше на особената чест да участва в яслите на крал Фердинанд.

Така че в един ъгъл на онази част от залата, отредена при откриването на яслите за публиката, Фра Пачифико и магарето му Джакобино позираха пред един скулптор, който ги ваеше от глина и щеше да ги изработи след това от дърво.

След малко ще кажем какво място им беше определено в огромната композиция, която ще представим пред погледа на нашите читатели.

И така, колкото и тежка да е тази задача, нека се опитаме да дадем представа за яслите на крал Фердинанд.

Казахме, че те се подреждаха в театър с големината и дълбочината на Театър Франсе; имаха следователно тридесет и четири до тридесет и шест стъпки ширина и пет-шест раздела от авансцената до кулисите.

Цялото пространство в широчина и дълбочина беше заето от различни сцени, поставени върху подвижни рамки, наредени амфитеатрално и представляващи най-важните моменти от живота на Исуса, от рождението в яслите до разпятието на Голгота, което беше в дъното и стигаше до декора, изобразяващ небето.

Лъкатушна пътека се виеше из целия театър, отвеждайки сякаш от Витлеем към Голгота.

Първата и най-важна сцена беше, както вече казахме, рождението на Христос във витлеемската пещера.

Пещерата имаше две отделения: в по-голямото се виждаше Светата Дева с младенца Исус, когото държеше в ръцете или по-точно в скута си: от дясната ѝ страна стоеше ревящо магаре, от лявата вол, който ближете протегнатата ръка на младенца.

В по-малкото се молеше Свети Йосиф.

Над голямото отделение имаше надпис:

„Пещера, рисувана от натура във Витлеем,
където е родила Светата Дева“,

а над малкото отделение:

„Подземие, където Свети Йосиф се оттеглил
по време на раждането“.

Светата Дева беше облечена разкошно, в сърмен брокат, с елмазена диадема на главата, с обици и гривни с изумруди, с колан от скъпоценни камъни и с пръстени по всички пръсти.

Около главата на младенца Исус имаше златен ореол.

В отделението за Светата Дева и младенца Исус беше поставена палма, която минаваше през покрива и се разклоняваше извън яслите: това беше палмата от преданието, която беше отдавна изсъхнала, но отново разлистила се и дала плодове, след като Светата Дева се вкопчила в нея при родилните мъки.

Пред вратата на яслите бяха коленичили тримата влъхви, донесли скъпи накити, съдове и великолепни платове на Божествения младенец. Накитите, съдовете и платовете бяха истински, взети от кралското съкровище или от бурбонския музей; влъхвите носеха ордена Свети Януарий на шия и имаха голяма свита от лакеи, които водеха шест коня, впрегнати във великолепна драпирана каляска. Пещерата с всички тези лица в полуестествена величина се намираше вляво от зрителите, с други думи, откъм градината според театралния израз. Откъм двора, тоест отдясно на зрителите и срещу влъхвите, бяха тримата пастири, водени от звездата; двамата държаха овце, вързани с панделки; третият носеше в ръцете си агне, подир което блееше майката.

Над пастирите, на втори план, беше представено бягството в Египет: Светата Дева на магаре с младенца Исус в ръце се придружаваше от Свети Йосиф, който вървеше по-назад, а четири ангела в небето я пазеха от слънцето, като придържаха над главата ѝ покров от синьо кадифе със сърмени ресни.

Зад поклонението на пастирите беше представено нанагорнището деи Капучини до Инфраската с фасадата на манастира Свети Ефрем.

Групата срещу картината с бягството в Египет щеше да изобразява Фра Пачифико и магарето му, представени от натура; и за да бъде приликата пълна, за да може всеки да познае от пръв поглед монаха и

животното му, преди три дни, когато минаваше покрай Ларго Кастело, Фра Пачифико бе поканен да влезе в двореца, защото кралят искал да поговори с него. Фра Пачифико изпълни веднага това искане, като се мъчеше да разбере за какво ли е дотрябвал на краля, и когато го заведоха в залата с яслите, узна лично от негово величество голямата чест, която кралят бе намислил да окаже на капуцините от Свети Ефрем, като представи в яслите си брата просител и магарето му. Поради това на Фра Пачифико съобщиха, че докато трае позира-нето, е излишно да се изморява с просия, защото кошовеите му ще се пълнят от кралския майордом. Работите вървяха така от три дни за голямо удоволствие на Фра Пачифико и на Джакобино, които и в най-смелите си мечти не биха се надявали на честта да се озоват един ден пред краля.

За това Фра Пачифико с голяма мъка се въздържаше да не извика: „Да живее кралят!“, а Джакобино, като виждаше как реве неговият събрат от яслите, едва успяваше да се овладее и да не последва примера му.

Останалите сцени, представели все по-назад и по-нагоре, бяха: Исус сред фарисеите, срещата със самарянката, чудесата при риболова, Исус ходи по водата и поддържа недоверчивия Свети Петър, Исус и прелюбодейката, където веднага се забелязваше, че било случайно, било по лукава заповед на крал Фердинанд грешницата, опростена от Исус, беше руса като кралицата и имаше издадената долна устна на австрийските принцеси.

Четвъртият дял беше зает от вечерята у Марта, когато Магдалина облива с благоухания нозете на Христос и ги изтрива с косата си; следваше тържественото влизане на Спасителя в Ерусалим на Връбница. Стражи в униформата на кралските войници пазеха градските врати и отдаваха чест на Исус. Ерусалим имаше и тази особеност, че беше укрепен в стила на Вобан²²³ и защитаван с оръдия; което не бе попречило, както знаем, да бъде превзет от Тит.

През другата ерусалимска врата се виждаше как Исус излиза с кръста на рамо сред стражата и народа, на път за Голгота, по който всяко спиране беше отбелязано с кръст.

И накрая самата Голгота затваряше перспективата вляво от зрителя, а в същия дял, вляво от яслите, беше представена долината Йосафат, където мъртвите се надигаха с надежда или ужас от гробовете си в очакване на страшния съд, към който ги призоваваше тръбата на ангела, витаещ над тях.

223. Вобан, Себастиан – френски военен инженер и маршал (1633–1707). Б.пр.

В междините и по пътя, който водеше лъкатушно през различните дялове от яслите до Голгота, бяха пръснати групи, които нямаха нищо общо с археологията, танцуващи Панталони²²⁴, палиети²²⁵, които се караха, ладзарони, които им се присмиваха и накрая Пулчиинели, заети да ядат макарони с наслада, каквато неаполитанци – за които макароните са нещо като древната амброзия – изпитват, когато гълтат тази храна, паднала на земята от Олимп.

Никакво пространство не бе останало неизползвано в различните дялове. Без да обръщат внимание в кой месец се е родил Исус, жътвари жънеха, а по склоновете се виждаха лозари на гроздобер и пастири пасяха стадата си.

Всички представени лица, почти триста души, изработени от изкусни художници, бяха в размери, строго съобразени с дяловете, където щяха да бъдат поставени, за да спомогнат за създаването на огромна перспектива.

В това време кралят – поглеждайки към яслите, където техник от театъра Сан Карло подреждаше фигурите – слушаше от Фра Пачифико разказа за случката с бекайото, която с всеки изминат ден вземаше все по-невероятни размери. Храбрият касапин на пръчове, нападнат най-напред от едни, после от двама, след това от трима якобинци, се бе отказал накрая да споменава броя на нападателите и ако можеше да се вярва на сегашните му твърдения, бил нападнат като Фалстаф от цяла армия. Не твърдете само, че била облечена в дрехи от зелено гумирано платно.

Фра Пачифико беше стигнал към средата на своя разказ, когато влезе повиканият от краля кардинал Руфо.

Фердинанд прекъсна разговора с Фра Пачифико, за да поздрави кардинала, който – като позна монаха и като знаеше какво отвратително престъпление е било предизвикано, а може би и подпомогнато от него – се отстригна под предлог, че иска да разгледа кралските ясли.

Позирането на Фра Пачифико бе приключило; освен трите товара риба, зеленчуци, плодове, месо и вино, които бе получил от кралските складове и изби и под които Джакобино се прибираще превит на две в манастира, кралят заповяда да му броят, като дарение за бедните, по сто дуката за всяко позиране. След това поиска на сбогуване благословията му; и докато самозабравилият се от гордост монах – благословител, достоен за благославияния – се отдалечаваше с магарето си, Фердинанд

224. Панталоне (ит.) – един от двата постоянни типажа на комедия дел'арте. Б.пр.

225. Палиети (ит.) – безделници. Б.пр.

тръгна към Руфо.

– Е-е, преосвещени – каза той, – и четвърти октомври дойде, а от Виена никаква вест! Противно на обичая си, Ферари закъсня с пет-шест часа. Затова изпратих да ви повикат, убеден, че той няма да се забави, но все пак предпочетох като егоист да се поразвлека с вас, вместо да скучая сам.

– И много добре сте сторили, господарю – отговори Руфо, – защото като минавах през двора, видях, че отвеждаха към конюшната един кон, потънал в пот, а отдалеко зърнах някакъв мъж, когото двама души водеха под ръка. Този човек едва се изкачи по стълбите на вашите покои. По високите ботуши, кожения панталон и куртка с бранденбурги ми се стори, че е нещастникът, когото чакате. Може би го е сполетяла някаква беда.

В същия миг на вратата се показа лакей.

– Господарю – поклони се той, – куриерът Антонио Ферари пристигна и очаква в кабинета ви ваше величество да благоволи да получи донесените телеграми.

– Ето че отговорът дойде, преосвещени – каза кралят.

И без дори да запита лакея дали Ферари се е наранил или е бил ранен, Фердинанд тръгна бързо по една тайна стълба и стигна с Руфо в кабинета си преди куриера, който се движете бавно поради раната и трябваше да се спира на всеки десетина крачки.

След няколко секунди вратата на кабинета се отвори и Антонио Ферари, все още подкрепян от двамата мъже, които му бяха помотали да се качи по стълбите, се появи на прага бледен, с окървавена превръзка на главата.

XLV ПИЛАТ ПОНТИЙСКИ

Щом забеляза краля, Ферари отстрани двамата мъже, които го подкрепяха, и направи само три крачки – сякаш присъствието на господаря му бе възвърнало силите – после, когато двамата лакеи излязоха и затвориха вратата след себе си, извади с дясната си ръка писмото и го подаде на краля, а с лявата отдаде чест.

– Добре! – каза вместо благодарност кралят, като взе писмото. – Моят глупак е успял значи да падне.

– Господарю – отговори Ферари, – ваше величество знае, че в нито една конюшня из кралството няма кон, способен да ме хвърли на земята. Паднах не аз, а конят ми, а когато падне конят, господарю, пада и конникът, дори да е крал.

– И къде се случи това? – попита Фердинанд.

– В двора на казертинския дворец, господарю.

– Какъв дявол си търсил в двора на казертинския дворец?

– Началникът на станцията в Капуа ми каза, че ваше величество бил в този дворец.

– Вярно е че бях – изръмжа кралят, – но в седем вечерта бях вече заминал от твоя казертински дворец.

– Господарю – обади се кардиналът, като забеляза, че Ферари бледнее и залита, – ако ваше величество желае да продължи разпита, трябва да разреши на този човек да седне, иначе той ще припадне.

– Добре – съгласи се Фердинанд. – Седни, животно!

Кардиналът побърза да дръпне набързо едно кресло. Тъкмо навреме; само след няколко секунди Ферари щеше да се строполи на пода. Сега се строполи в креслото.

Когато кардиналът свърши работата си, кралят, учуден от грижите му към куриера, го дръпна настрана и запита:

– Чухте ли, кардинале? Бил в Казерта.

– Да, господарю.

– Именно в Казерта! – повтори кралят.

После се обърна към Ферари.

– И как стана това? – попита той.

– У кралицата имаше прием, господарю – отговори куриерът. – Дворът беше пълен с каляски. Аз дръпнах доста накъсо поводите и не

успях да задържа коня си при обръщането, той падна, а пък аз си разцепих главата о един крайпътен камък.

– Хм! – промълви кралят.

И както въртеше в ръце писмото, сякаш се колебае дали да го отвори, запита:

– А това писмо от императора ли е?

– Да, господарю: закъснях с два часа, защото императорът беше в Шьонбрун.

– Да видим все пак какво ми пише моят племенник. Елате, кардинале.

– Позволете, господарю, да дам чаша вода на този човек и да му оставя малко амонияк за вдишване, ако ваше величество не му разреши да се прибере в стаята си. В такъв случай ще повикам тези, които го доведоха, да го отведат дотам.

– Не, в никакъв случай, преосвещенейши. Разбирате, че трябва да го разпитам.

В този момент на вратата между кабинета и спалнята се по-драска, а зад вратата се чу скимтене.

Юпитер бе познал гласа на Ферари и по-загрижен за приятеля си, отколкото Фердинанд за служителя си, искаше да го пуснат.

Познал, че от стаята се обажда Юпитер, Ферари протегна подсъзнателно ръка към вратата.

– Ще млъкнеш ли, животно! – изкрещя Фердинанд и тупна с крак.

Ферари отпусна ръка.

– Господарю – намеси се Руфо, – нима няма да позволите двамата приятели, които се сбогуваха на раздяла, да се поздравят и при пристигането?

И като реши, че Юпитер ще замести за куриера и чашата вода, и амонияка, той се възползва от улисването на краля в писмото, което бе вече разпечатал, и отиде да отвори на Юпитер вратата на спалнята.

Отгатнало сякаш, че оказаното благоволение се дължи на разсеяността на господаря му, кучето се промъкна към Ферари почти пълзешком, колкото можеше по-далеко от краля, заобиколи креслото, скри се зад него и зад седналия, протегна галовно глава и я скри между бедрото и ръкава на този, който го бе отгледал.

– Кардинале – промълви кралят, – скъпи ми кардинале!

– Тук съм, господарю – отговори преосвещенството.

– Четете!

А докато кардиналът вземаше писмото, се обърна към куриера.

- Лично императорът ли написа това писмо? – запитва Фердинанд.
- Не зная, господарю – отговори куриерът, – но лично той ми го предаде.
- И щом той ти го е предал, значи никой не е виждал писмото?
- Не мога да се закълна в това, господарю.
- То е било все у тебе?
- Беше в джоба ми, когато загубих съзнание, беше в джоба ми и когато дойдох в съзнание.
- И съзнание си загубвал значи?
- Не съм виновен за това: ударът беше много силен, господарю.
- А какво са правили с тебе, докато си бил в безсъзнание?
- Пренесли ме бяха в аптеката.
- Кой те е пренесъл?
- Синьор Ричард.
- Кой е този синьор Ричард? Не познавам такъв човек.
- Секретарят на синьор Ектън.
- Кой те превърза?
- Лекарят от Санта Мария.
- Никой друг?
- Видях само него и синьор Ричард, господарю.
- Руфо се приближи към краля.
- Прочетохте ли го, ваше величество?
- Разбира се! – промълви кралят. – А вие?
- И аз.
- Какво ще кажете?
- Ще кажа, господарю, че писмото е категорично. Известията, които императорът е получил от Рим, са както изглежда еднакви с получените от нас. Той препоръчва на ваше величество да се заеме с армията на генерал Шанпионе, а сам ще се заеме с армията на Жубер.
- Да – продължи кралят, – вижте и това: императорът добавя, че щом аз вляза в Рим, той ще мине границата със сто и четиридесет хиляди души.
- Изказването е съвсем положително.
- Писмото – продължи недоверчиво Фердинанд – не е писано саморъчно от императора.
- Не е. Но поздравленията и подписът са саморъчни. Може би негово императорско величество е напълно сигурен в своя секретар и е сметнал за възможно да му повери тази тайна.
- Кралят взе писмото от ръцете на Руфо и започна пак да го обръща и

преобръща.

– Желаете ли да ми посочите печата, господарю?

– О! – каза кралят. – Колкото до печата, няма какво да се съмняваме в него: главата е на император Марк Антоний, познах я.

– Ваше величество иска да каже Марк Аврелий.

– Марк Антоний, Марк Аврелий – промълви кралят – не е ли все едно?

– Не напълно, господарю – възрази усмихнато Руфо, – но въпросът не е там. Адресът е написан собственоръчно от императора, подписът също. По съвест, господарю, не можете да искате нищо повече. Има ли ваше величество още въпроси към куриера?

– Не. Да върви да го превържат.

И му обърна гръб.

– Ето за какви хора отиваме да мрем! – прошепна Руфо, докато отивате да позвъни.

Щом чу звънеца, дежурният лакей влезе.

– Повикайте лакеите, които доведоха Ферари – каза кардиналт.

– О, благодаря, ваше преосвещенство. Аз се съвзех и ще мога да отида до стаята си сам.

Ферари наистина стана, поклони се на краля и тръгна към вратата, последван от Юпитер.

– Тук, Юпитер! – извика кралят.

Юпитер се спря, по се покори само наполовина, защото проследи Ферари с поглед, докато той изчезна в хола, после изскимтя и отиде да легне под масата на краля.

– Какво чакаш, идиот? – обърна се Фердинанд към лакея, който стоеше до вратата.

– Господарю – отговори разтреперан служителят, – негово превзходителство сър Уилям Хамилтън, английският посланик, ме изпрати да запитам дали ваше величество ще благоволи да го приеме.

– Разбира се! Много добре знаеш, че всякога го приемам.

Лакеят излезе.

– Трябва ли да си отида, господарю? – попита кардиналт.

– Напротив, останете, преосвещенейши. Тържественото искане на аудиенция подсказва, че се отнася до някакво официално съобщение, а пък аз навярно с удоволствие ще се посъветвам с вас по него.

Вратата се отвори отново.

– Негово превзходителство посланикът на Англия! – съобщи лакеят, без да се покаже повторно.

– Zitto!²²⁶ – каза кралят, като посочи на кардинала писмото от императора, което поставяше в джоба си.

Кардиналът направи движение, с което искаше да каже: „Господарю, напомнянето беше излишно.“

Сър Уилям Хамилтън влезе.

Той поздрави краля, след това кардинала.

– Добре дошли, сър Уилям – каза кралят. – И двойно добре дошли, защото мислех, че сте в Казерта.

– Бях наистина там, господарю, но кралицата направи честта на лейди Хамилтън и на мене да ни докара с колата си.

– О, върна ли се кралицата?

– Да, господарю.

– Отдавна ли пристигнахте?

– Току-що и тъй като имам да направя едно съобщение на ваше величество...

Кралят погледна Руфо и му смигна.

– Поверително ли е? – запита той.

– Зависи, господарю – отвърна сър Уилям.

– Относно войната, предполагам? – запита кралят.

– Именно, господарю, относно войната.

– В такъв случай можете да говорите пред негово преосвещенство. Разговаряхме тъкмо по този въпрос, когато съобщиха за идването ви.

Кардиналът и сър Уилям се поклониха взаимно, нещо, което не правеха никога, щом имаха възможност да го избягнат.

– И така – поднови разговора сър Уилям, – негова светлост лорд Нелсън дойде снощи да прекара вечерта в Казерта, а на тръгване остави на лейди Хамилтън и на мене едно писмо, което мисля, че съм длъжен да прочета на ваше величество.

– На английски ли е писмото?

– Лорд Нелсън не говори друг език, но ако ваше величество желае, ще имам честта да му го превода на италиански.

– Четете, сър Уилям – каза кралят, – слушаме ви.

И за да оправдае множественото число, с което си бе послужил, кралят направи знак на Руфо да слуша заедно с него.

Ето съдържанието на писмото, което сър Уилям преведе на краля от английски на италиански, а ние превеждаме от английски на френски за нашите читатели²²⁷.

226. Zitto (ит.) – мълчание. Б.пр.

„До лейди Хамилтън
Неапол, 3 октомври 1798

Скъпа милейди,

Интересът, който Вие и сър Уилям Хамилтън винаги проявявате към Техни величества сицилианските владетели, се е запечатал отпреди шест години в сърцето ми и мога наистина да кажа, че при всички представени случаи, а те бяха многобройни, никога не съм преставал да проявявам искрена симпатия към щастието на това кралство.

Поради тази привързаност, скъпа милейди, не мога да остана равнодушен към това, което е станало и става в този момент в кралството на Двете Сицилии, нито към нещастията, които-без да съм дипломат – виждам да се приближават към тази толкова лоялна страна, и то само поради най-лошата от всички политики – тази на отлагането.

Откакто пристигнах в тукашните морета, с други думи, от миналия месец май, видях, че сицилианският народ е предан на своя владетел и страшно ненавижда французите и техните идеи. Същото виждам и откакто съм в Неапол, където установих, че неаполитанци, от първия до последния, са готови да воюват с французите, които – както е известно – организират армия от крадци, за да разграбят кралството и да съборят монархията.

Нима френската политика не е била винаги да залъгва правителствата с една привидна безопасност и след това да ги събори? А както вече заявих, нима не е известно, че желаят да ограбят именно Неапол? Като зная това, а също и факта, че Негово величество кралят на Сицилия има могъща армия, готова, както ме уверяват, да навлезе в една страна, която я чака с отворени обятия, и да пренесе войната другаде, вместо да я чака у дома си, изненадвам се, че тази армия не е потеглила още преди един месец.

Аз съм напълно уверен, че така щастливото пристигане на генерал Мак ще подтикне правителството да използва най-благоприятния момент, предложен от провидението, защото, ако той не нападне или дочака да го нападнат у дома му, вместо да изнесе

227. Не сме променили нито една сричка от писмото на Нелсън, което трябва да се приема като извънредно важен исторически документ, защото именно то е убедило крал Фердинанд да започне войната с Франция. Б. а.

войната навън, не е необходимо човек да е пророк, за да предскаже, че двете кралства ще бъдат загубени и монархията унищожена! Ако за нещастие неаполитанското правителство продължи тази жалка и гибелна политика на отлагане, ще ви препоръчам, драги приятели, да бъдете готови да изпратите най-ценните си вещи и сами да дойдете на кораба ми още при първата вест за нахлуване. Мой дълг е да мисля и да се погрижа за вашата безопасност, а в същото време мисля със съжаление, че това може да бъде необходимо и за любезната неаполитанска кралица и нейното семейство. Но най-добре би било, ако на тукашните министри се втъпят думите на великия Уилям Пит, Чатъмски херцог: «Най-дръжките мерки са най-сигурни.»

Такова е искреното желание на този, който заявява,
скъпа милейди,
че е Ваш най-покорен и най-предан
почитател и приятел,
Харис Нелсън“

- Това ли е всичко? – попита кралят.
- Господарю – каза сър Уилям, – има и един послепис.
- Да видим послеписа... ако не е...

Той направи движение, което значете: „Ако послеписът не е само за лейди Хамилтън.“ Затова сър Уилям взе отново писмото и побърза да продължи:

„Моля Ваша светлост да приеме това писмо като доказателство пред сър Уилям Хамилтън, комуто ниша с цялото дължимо уважение, че такова е твърдото и неизменно мнение на един английски адмирал, желаещ да докаже верността си към своя владетел, като направи всичко, което е в негова власт, за щастieto на Техни величества владетелите на Двете Сицилии и за тяхното кралство.“

- Сега вече е всичко, нали? – попита кралят.
- Да, господарю – отговори сър Уилям.
- По това писмо заслужава да се помисли – каза кралят.
- То съдържа съвети на един истински приятел, господарю – отговори сър Уилям.
- Мисля, че лорд Нелсън обеща да бъде за вас нещо повече от приятел, драги сър Уилям: обеща да пи бъде съюзник.

– И ще изпълни обещанието си... Докато лорд Нелсън и неговият флот държат Тиренско и Сицилианско море, ваше величество няма защо

да се страхува, че крайбрежието може да бъде нападнато от френски кораб. Но той смята, господарю, че след шест седмици или два месеца ще получи друго назначение, ето защо би било от полза да не се губи време.

– Човек наистина би казал, че са се сговорили – прошепна кралят на кардинала.

– Ако са се сговорили – отговори духовникът в същия тон, – толкова по-добре.

– Вашето съвсем искрено мнение за тая война, кардинале?

– Мисля, господарю, че ако австрийският император удържи даденото обещание, ако Нелсън пази добросъвестно бреговете ни, наистина ще бъде по-добре да нападнем и да изненадаме французите, вместо да чакаме те да ни нападнат и изненадат.

– Значи сте за война, кардинале?

– Мисля, че при обстоятелствата, в които се намира ваше величество, по-лошо е да се чака.

– Нелсън е за война, така ли? – обърна се кралят към сър Уилям.

– Така поне съветва, въодушевен от искрена и неизменна преданост.

– И вие ли сте за война? – продължи кралят, като отправи въпроса си лично към сър Уилям.

– Като английски посланик ще отговоря, че – казвайки „да“ – постъпвам в съгласие с желанията на моя милостив господар.

– Кардинале – каза кралят, като посочи с пръст умивалника, – направете ми удоволствието да налеете вода в онзи леген и да ми го подадете.

Кардиналът изпълни нареждането без каквато и да е забележка, наля вода в легена и го поднесе на краля.

Фердинанд запретна ръкави и си изми ръцете, като ги търкаше гневно.

– Виждате ли какво правя, сър Уилям? – попита той.

– Виждам, господарю – отвърна английският посланик, – но не мога напълно да си го обясня.

– Ще ви обясня тогава – каза кралят. – Постъпвам като Пилат: измивам си ръцете.

XLVI ДЪРЖАВНИТЕ ИНКВИЗИТОРИ

Генерал-капитан Ектън не бе забравил заповедта, дадена от кралицата същата сутрин, и бе свикал държавните инквизитори в тъмната стая.

Определено беше да дойдат в девет часа; по за да прояви усърдие, както и от лично безпокойство, всеки бе пожелал да дойде пръв; така че и тримата се събраха още в осем и половина.

Тримата мъже, чиито имена се помнят с омраза в Неапол, а от историята ще се запишат върху бронзовите скрижали на историята редом с имената на хора като Лафема²²⁸ и Джефри²²⁹, се именуваха княз Каstelчикала, Гуидобалди, Вани.

Княз Каstelчикала, първият по величина, следователно и по позор, беше посланик в Лондон, когато кралицата, на която беше необходимо да постави своите обществени и лични отмъщения под закрилата на едно от първите имена в Неапол, го отзова от посолството. Потребен ѝ беше голям дворянин, готов да пожертва всичко за честолюбието си, да изпие чашата на всякакъв позор, стига да намери на дъното ѝ злато и благоволения; и тя си спомни за княз Каstelчикала; той прие без възражения; разбрал бе, че човек печели понякога повече от падение, отколкото от издигане, и като пресметна какво може да очаква от признателността на една кралица човекът, който се поставя в услуга на омразата ѝ, от княз стана полицай, а от полицай – доносник.

За Гуидобалди приемането на предложената задача не беше нито падение, нито издигане: пристрастен съдия, подкупен магистрат, той си бе останал все същият безсъвестен човек, какъвто беше и дотогава; само че удостоен с кралско благоволение, член на държавна хунта, вместо да е член на обикновен съд, действаше върху по-широка база.

Но каквито и да бяха страхът и омразата, вдъхвани от княз Каstelчикала и Гуидобалди, те бяха все пак по-слаби от страха и омразата към финансовия прокурор Вани; той нямаше засега свое подобие в човешкия род и макар че бъдещето щеше да го създаде щастливо в лицето на

228. Лафема, Бартелеми – финансов министър на Анри IV, създаде стопанското благополучие на Франция (1545–1612). Б.пр.

229. Джефри, Джордж – английски канцлер, използван от Чарлз II и Джейкъб II за отмъщенията им; умрял в затвора Тауър (1648–1689). Б.пр.

сицилиеца Спечале, това допълнение беше още неизвестно. Фукие-Тенвил²³⁰ – ще ми припомните. Не, трябва да бъдем справедливи към всички, дори към фукиетенвилковци. Фукие-Тенвил беше обвинител на комитетата за държавна сигурност; пред него довеждаха жертвата като пред жертвоприносител и му казваха: „Убивай!“ Но той не отиваше да я търси; той не беше като Вани в едно и също време доносник, за да я открие, полицай, за да я арестува, съдия, за да я осъди. „В какво ме укоряват? – викаше Фукие-Тенвил към съдиите си, които го обвиняваха, че е отсякъл три хиляди глави. – Човек ли съм аз? Аз съм секира. Ако обвинявате мене, трябва да добавите и ножа на гилотината.“

Не, само в животинското царство, в породата на хищните нощни зверове трябва да се търси подобие на Вани; той приличаше на вълк и на хиена не само нравствено, но и физически; скачаше ненадейно като вълк, когато трябваше да сграбчи жертвата си, промъкваше се с криволичене и без шум, когато трябваше да се приближи към нея. Беше по-скоро едър, с мрачен, усърден поглед и пепеляво лице; като страшния Карл Анжуйски, когото Валина така прекрасно е нарисувал, той не се смееше никога и спеше малко.

Когато отиде за пръв път в първата хунта, той влезе в заседателната зала, разстроен от уплаха – дали истинска или престорена? – с очила на челото, блъскаше се о всички мебели, а накрая и в масата; приближи се към колегите си и извика:

– Господа, господа, от два месеца вече не спя, като виждам на каква опасност е изложен моят крал!

И тъй като по всеки повод повтаряше непрестанно „моят крал“, председателят на хунтата загуби търпение и му каза:

– Вашият крал! Какво разбирате под тия думи, които прикриват гордостта ви зад привидното усърдие? Защо не кажете като нас просто „нашият крал“?

Вместо Вани, който изобщо не отговори, ще отговорим ние: този, който при едно слабо и деспотично управление казва „моят крал“, неизбежно изпреварва този, който казва само „нашият крал“.

Именно поради усърдието на Вани, както вече казахме, затворите бяха пълни със заподозрени; така наречени виновници бяха наблъскани в смрадни тъмници, оставени там без въздух, светлина и хляб; веднъж затворен в някое от тия подземия, затворникът, който често пъти

230. Фукие-Тенвил, Антоан – държавен обвинител във френския революционен съд; гилотиниран с Робеспьер (1746–1795). Б.пр.

нямаше понятие защо е арестуван, не знаеше не само кога ще бъде освободен, но дори кога ще бъде съден. Върховен ръководител на обществените страдания, Вани не се интересувахе вече от тези, които са в затвора, а само от тези, които предстои да бъдат затворени. Ако майката, съпругата, любимата отиваха да помолят Вани за сина, съпруга, брата, любимия си, молбата увеличаваше вината на затворника; ако молителите се обърнеха към краля, това беше повече от безполезно, беше опасно, защото в такъв случай Вани се оплакваше от краля на кралицата, а пък ако кралят понякога прощаваше, то кралицата никога не прощаваше.

Противно на Гуидобалди – и тъкмо това го правеше още по-ужасен – Вани си бе спечелил име на неподкупен, но неумолим съдия; той съчетаваше безгранично честолюбие с безмерна жестокост; а за нещастие на човечеството и лесно се увличаше; това, което го занимавахе, беше всякога „извънредно важно“, защото той го разглеждаше под микроскопа на въображението си. Такива хора са не само опасни за ония, които ще съдят, но и гибелни за онези, които са ги назначили като съдии, защото като не умеят да задоволят честолюбието си с действително велики дела, придават въображаемо значение на малките – единствените, които могат да извъртат.

Тази слава на неподкупен, но неумолим съдия той си бе спечелил най-напред с поведението си към княз Ди Тарсия. Княз Ди Тарсия ръководеше преди кардинал Руфо копринената фабрика в Сан Леучо: грешката беше двойна – и на краля, и на княз Ди Тарсия – на краля, загдето бе назначил княз Ди Тарсия на тази длъжност, на княз Ди Тарсия, загдето я бе приел. Пълен невежа в сметководството, но неспособен да измами; честен човек, който не умееше да се заобиколи с честни хора, след неколкогодишно управление князът се оказа с дефицит от сто хиляди екю²³¹, който Вани бе натоварен да ликвидира.

Нямате нищо по-лесно от тази ликвидация. Князът имаше един милион дуката и предложи да плати; но ако князът платеше, нямаше да се вдигне шум, да има скандал и цялата облага на Вани в такъв случай щеше да се изпари; въпросът можеше да се приключи за два часа, дефицитът да бъде попълнен, без да засегне особено много състоянието на княза; но благодарение на ликвидатора работата продължи десет години; дефицитът остана и князът бе разорен финансово и морално. Обаче Вани си спечели по този начин име, което му донесе кървавата слава на участник през 1796 година в държавната хунта.

231. Екю – златна или сребърна монета с герб, обикновено на стойност пет франка. Б.пр.

Щом бе назначен, Вани започна да заявява наляво и надясно, че не гарантира за сигурността на височайшите си господари, ако не му позволят да прати в затвора двадесет хиляди якобинци само в Неапол. Всеки път, когато виждаше кралицата, той се приближаваше към нея било с някой вълчи скок, било заобикаляйки като хиена и казваше:

– Мадам, държа в ръцете си нишките на един заговор! Мадам, по следите съм на ново съзаклатие!

А Каролина, която смяташе, че е заобиколен от съзаклатия и заговори, казваше:

– Продължавайте, Вани, продължавайте! Служете добре на вашата кралица и ще бъдете възнаграден!

Този бял терор продължи повече от три години; след три години общественото възмущение се надигна като равноденствен прилив и започна да блъска, така да се каже, по стените на затворите, където имаше толкова много задържани, без да е доказано, че поне един от тях е виновен; след три години следствията, водени с ожесточението на политическите омрази, не биха могли да установят нито едно престъпление; тогава Вани прибягна до последната си надежда, потърси помощ в последното средство: изтезанията.

Но за Вани не бяха достатъчни обикновените изтезания: според предания от Средновековието, откогато изтезанията вече не се прилагат, твърдите духом и здравите телом можеха да ги издържат; затова той настоя за извънредни изтезания, допускани от старите законодатели само в случаите на оскърбление на величеството, и поиска рицарят Медичи, херцог Канцано, абат Монтичели и още седем-осем души да бъдат подложени на мъчението, което той наричаше, с убийствена усмивка, изкривила устните му поради надеждата, че това благоволение ще му бъде оказано: *tortenti spietati come sopra cadaveri*, или мъчения, каквито могат да се наложат на трупове.

Съвестта на съдиите се възмути и при все че Гуидобалди и Каstellичкала бяха за тия мъчения, съдът ги отхвърли единодушно, с изключение на техните два гласа. Това единодушие спаси затворниците и предизвика падането на Вани.

Затворниците бяха освободени, хунтата бе разтурена поради общественото възмущение, а Вани напусна креслото си на финансов прокурор. Тогава именно кралицата му подаде ръка, удостои го с титлата маркиз и от тримата мъже, които си бяха спечелили омразата на обществото, си създаде свой съд, своя частна инквизиция, която съдеше тайно и нанасяше ударите си в мрака не със секирата на палача, а с камата на

полицая.

Видяхме в действие Паскуале ди Симоне; сега ще видим Гуидобалди, Кастелчикала и Вани.

И така, тримата държавни инквизитори бяха събрани в тъмната стая; насядали бяха, мрачни и неспокойни, около зелената маса, осветена от бронзовата лампа; абажурът оставяше лицата им в сянка и те не биха се познали, както седяха от двете страни на масата, ако не знаеха кои са. Повикването от страна на кралицата ги смушаваше: нима по-ловък доносник от тях бе открил някакъв заговор? Всеки преживяше мълчаливо в мисълта си своето безпокойство, без да го споделя с другарите си, и очакваше тревожно вратата на кралските покои да се отвори и кралицата да влезе. Освен това всеки хвърляше от време на време бегъл, мрачен поглед към най-тъмния кът на стаята.

Защото там, почти съвсем невидим в тъмнината, стоеше полицаят Паскуале ди Симоне.

Той знаеше може би повече от тях, защото бе запознат по-добре с тайните на кралицата; но при все че му заповядваха, нито един от държавните инквизитори не би дръзнал да го запита.

Обаче присъствието му беше доказателство, че въпросът е сериозен. Дори в очите на държавните инквизитори Паскуале ди Симоне беше много по-страшна личност от маестро Донато.

Маестро Донато беше явният държавен палач; Паскуале ди Симоне беше скрит и тайнствен палач; единият изпълняваше закона, другият – кралските прищевки.

Ако престанеше да държи на своите верни Гуидобалди, Кастелчикала и Вани, кралската прищявка не можеше да ги предостави на закона: тримата знаеха и биха могли да разкрият прекалено много неща. Но можеше да ги посочи на Паскуале ди Симоне само с едно кимване и тогава, каквото и да знаеха, каквото и да можеха да кажат, не ги защитаваше, а, напротив, ги осъждаше; един добре нанесен удар между шестото и седмото ребро отляво – и всичко свършваше, тайните умираха заедно с човека, чиято последна въздишка за минавач на десетина стъпки от местопроизшествието щеше да бъде само по-тъжно духване на вятъра, само по-печален полъх на морския бриз.

Часовникът, от чийто звън бе трепнала кралицата, когато за пръв път въведохме читателя след нея в тази стая, отзвъни девет и още докато последният му звук не бе заглъхнал, вратата се отвори и Каролина влезе.

Тримата държавни инквизитори станаха едновременно, поклониха

се на кралицата и пристъпиха към нея. Тя криеше нещо под голям червен кашмирен шал, метнат на лявото ѝ рамо повече като плащ, отколкото като шал.

Паскуале ди Симоне не мръдна; вдървеният силует на полицаю останала долепен до стената като гобленова фигура.

Кралицата заговори, без да остави време на държавните инквизитори да изкажат почитанията си.

– Този път, синьор Вани – каза тя, – не вие държите в ръцете си нишките на заговор, не вие сте по следите на съзаклятие, а аз. При това съм по-щастлива от вас, защото вие намирахте виновниците, без да намирате доказателствата, докато аз намерих най-напред доказателствата, а чрез доказателствата ви донасям средства да намерите виновниците.

– Не ни е липсвало все пак усърдие, мадам – каза Вани.

– Не – отговори кралицата, – защото мнозина ви обвиняват дори в престараване.

– Никога, щом се отнася до ваше величество – намеси се княз Ди Каstellчикала.

– Никога – повтори като ехо Гуидобалди.

По време на краткия разговор кралицата се бе приближила до масата; тя разгърна шала си и остави на масата два пистолета и едно писмо, леко изцапано с кръв.

Тримата инквизитори я наблюдаваха крайно изненадани.

– Седнете, господа – каза кралицата. – Маркиз Вани, вземете перо и пишете инструкциите, които ще ви дам.

Тримата мъже седнаха, а кралицата, останала права, сложила върху масата стиснатия си юмрук, загърната в аления шал като римска императрица, продиктува следното:

– На 22 срещу 23 септември през нощта шест души са били събрани в двореца на кралица Джована. Чакали са седми от Рим, пратеник на генерал Шанпионе. Пратеникът на генерал Шанпионе оставил коня си в Пуцоле, взел лодка и въпреки приближаващата буря, която след някое време действително се разрази, тръгнал по море към полуразрушения дворец, където го чакали. Тъкмо когато трябвало да се приближи до брега, лодката се преобърнала. Двамата лодкари загинали, пратеникът паднал като тях във водата, но бил по-щастлив от тях и успял да се спаси. Шестимата заговорници и той останали на разговор докъм дванадесет и половина през нощта. Пратеникът излязъл пръв и тръгнал към река Киайа. Останалите шестима също излезли, трима тръгнали нагоре по Паузилипе, другите трима отплавали с лодка покрай брега откъм Каstell

дел Уово. Малко преди да стигне до Лъвовата чешма, пратеникът бил убит...

– Убит ли? – извика Вани. – От кого?

– Това не е наша работа – отговори със смразяващ глас кралицата. – Не сме длъжни да преследваме убийците му.

Вани разбра, че е направил погрешна стъпка, и замълча.

– Преди да падне, той убил двама души с ей тези пистолети, а други двама ранил със сабята, която ще намерите в гардероба. (Кралицата посочи гардероба, където бе прибрала преди петнадесет дни сабята и плаща.) Сабята, както можете да видите, е френска направа, но пистолетите, както също можете да видите, са от кралската неаполитанска оръжейна фабрика. Носят буквата Н, инициал от малкото име на собственика.

Дихание дори не прекъсна кралицата; човек би казал, че тримата са мъже от мрамор.

– Казах ви – продължи тя, – че сабята е френска направа; но вместо да бъде в униформата, с която пристигнал, намокрена от дъжда и от падането му в морето, пратеникът сега бил облечен в зелен редингот с бранденбурги, даден от някой от шестимата заговорници. Заговорникът, който му е дал дрехата си, забравил в джоба ѝ едно писмо, писмо от жена, любовно писмо, изпратено на младеж на име Николино. Инициалът Н върху пистолетите доказва, че оръжията принадлежат на същото лице, до което е адресирано писмото. Давайки редингота, то е дало и пистолетите.

– Писмото – заяви Каstellчикала, след като го прегледа внимателно – е подписано само с инициала Е.

– Писмото – отговори кралицата – е от маркиза Елена ди Сан Клементе.

Тримата инквизитори се спогледаха.

– Една от придворните дами на ваше величество, струва ми се – промълви Гуидобалди.

– Да, синьоре, една от моите придворни дами – отговори кралицата със странна усмивка, отричаща сякаш на маркиза Ди Сан Клементе титлата придворна дама, дадена ѝ от Гуидобалди. – И тъй като влюбените са, както изглежда, още в своя меден месец, дадох тази сутрин отпуската на маркиза Ди Сан Клементе, която трябва да бъде дежурна при мене утре, но ще бъде заместена от графиня Ди Сан Марко. Слушайте сега внимателно – продължи кралицата.

Тримата инквизитори се приближиха към Каролина, като се

наведоха над масата в осветения от лампата кръг така, че главите им, оставали досега в сянка, бяха внезапно осветени.

– Слушайте сега внимателно: вероятно маркиза ди Сан Клементе, моята придворна дама, както я наричате, синьор Гуидобалди, няма да продума пред съпруга си за отпуската, която ѝ дадох, и ще посвети целия утрешен ден на скъпия си Николино. Сега вече разбирате, нали?

Тримата мъже погледнаха въпросително кралицата; не бяха разбрали.

Каролина продължи:

– А всичко е съвсем просто. Паскуале ди Симоне обгражда с хората си двореца на маркиза Ди Сан Клементе. Те ще я видят, когато излезе, ще я проследят незабелязано. Срещата е в някоя друга къща. Виждат Николино, оставят спокойно любовниците заедно. Маркизата ще излезе вероятно първа и когато Николино излезе по-късно, ще го задържат, но без да му причинят зло... Този, който се доближи до него с друга цел, освен да го арестува – каза кралицата, като повиши глас и се намръщи, – ще отговаря с главата си! Хората на Паскуале ди Симоне го залавят значи жив, отвеждат го в крепостта Сан Елме и го предават с особена препоръка на управителя, който му избира една от най-сигурните килии. Ако задържаният се съгласи да посочи съучастниците си, толкова по-добре. Ако откаже, тогава, Вани, вие ще се заемете с него. Няма вече никакъв глупав съд, който да ви пречи да приложите мъчения, и ще постъпите „като с труп“. Ясно ли е, господа? И добър копей ли съм, когато се заема да разкрия заговор?

– Всяка постъпка на нейно величество носи белега на гениалност – каза Вани, като се поклони. – Има ли ваше величество други заповеди за нас?

– Никакви – отвърна кралицата. – Това, което маркиз Вани написа, ще служи за ръководство и на тримата. Ще ме осведомите след първия разпит. Вземете плаща и сабята от гардероба, пистолетите и писмото от масата като веществени доказателства и Бог да ви пази!

Кралицата махна с ръка за сбогом на тримата инквизитори; те се поклониха ниско и излязоха заднишком.

Когато вратата се затвори след тях, Каролина направи знак на Паскуале ди Симоне; полицаят се приближи към кралицата, от която го отделяте сега само масата.

– Чу ли? – каза тя, като хвърли на масата кесия с жълтици.

– Да, ваше величество – отговори полицаят, като взе кесията и благодари с поклон.

– Утре по същото време ще ме намериш тук, за да ми съобщиш какво е станало.

На другия ден по същото време кралицата узна лично от Паскуале ди Симоне, че любовникът на маркиза Ди Сан Клементе, изненадан ненадейно, бил заловен в три часа следобед, без да може да окаже някаква съпротива, бил отведен в крепостта Сан Елме и окован във вериги. Тя узна освен това, че любовникът е Николино Карачоло, брат на херцог Ди Рока Романа и племенник на адмирала.

– Ах! – прошепна тя. – Дано имаме щастие и адмиралът да е замесен!

XLVII ЗАМИНАВАНЕТО

Петнадесет дни след събитията, описани в предишната глава, тоест след арестуването на Николино Карачоло, в един от прекрасните дни, когато неаполитанската есен съперничи на пролетта и лятото в други страни, населението не само на целия Неапол, но и на съседните градове и села се тълпеше около кралския дворец, като изпълваше от едната страна склона на Гиганта, от другата Толедо, а срещу главния вход на двореца – всички улици, които стигаха до широкия площад, където покъсно е била построена поради даден обет черквата Сан Франческо ди Паоло; но около целия площад, наричан днес Площад на плебисцита, кордон от войници не допускаше населението да отиде по-нататък.

В центъра на площада генерал Мак се перчеше сред блестящ щаб, съставен от висши офицери, между които се забелязваха генералите Мишру и Дьо Дама, двама френски емигранти, поставили омразата и сабята си в услуга на най-ожесточения враг на Франция; генерал Назели, който щете да командва експедиционния корпус срещу Тоскана; генерал Паризи, генералите Гамба и Фонсека, полковниците Сан Филипо и Джустини, а заедно с тях като офицери за поръчки представители на най-видните неаполитански родове.

Тези офицери носеха кръстове на ордени от всички държави, кордони от всички цветове; по тривърхите им шапки се развяваха пера, така любими на южните народи. Те сновяха бързо от единия до другия край на площада, под предлог че носят заповеди, а всъщност да предизвикват възхищение с хубавата си външност и изисканото умение да яздят. По всички прозорци към площада, навред, докъдето погледът можеше да стигне, дами в празнично облекло, засенчени от бели бурбонски и червени английски знамена, поздравяваха офицерите, като размахваха кърпички. Виковете: „Да живее кралят! Да живее Англия! Да живее Нелсън! Смърт на французите!“ се носеха като заплашителни изблици, като бурни вихрушки над развълнуваното човешко море, чиито вълни се блъскаха о барьерите и заплашваха всеки миг да ги съборят. Започнали от края на улицата, виковете се извисяваха от прозорец към прозорец като огнените змии, възпламеняващи фойерверките до последните етажи, и угасваха над покритите със зрителни тераси.

Този генерален щаб, който препускаше по площада, този народ,

струпан по улиците, тези дами, размахали кърпички, тези жители, изпълнили терасите – всичко това очакват крал Фердинанд, който щеше да застане начело на войската си, за да я поведе лично срещу французите.

От осем дни вече войната беше окончателно решена; свещениците проповядваха в черквите, монасите гърмяха по площади и кръстопътища, застанали на крайпътни камъни или на малък подиум; възванията на Фердинанд покриваха всички зидове. В тях се заявяват, че кралят е направил всичко възможно да запази приятелството си с французите, но на неаполитанска-та чест е било нанесено оскърбление със завземането на Малта, собственост на кралство Сицилия, което не може да търпи нахлуването във владенията на папата, неговия отдавнашен съюзник и уважаван глава на католическата църква, и затова то изпраща войската си да върне Рим на законния му владетел.

По-нататък, обръщайки се направо към народа, кралят заявяваше:

„Ако бих могъл да постигна тази цел с всяка друга жертва, не бих се поколебал да я сторя; но каква надежда за успех бих имал след толкова зловещи примери, които са ви добре известни? Изпълнен с вяра в бога на войските, който ще насочва стъпките и ръководи действията ми, заминавам начело на смелите защитници на родината. С най-голяма радост ще се изложа на всички опасности от любов към моите сънародници, братя и чеда, защото всякога съм ви чувствал такива. Бъдете верни на Бога, покорявайте се на заповедите на моята многообична съпруга, която натоварвам да управлява в мое отсъствие. Препоръчвам ви да я уважавате и обичате като майка. Оставям ви и децата си – продължаваше той, – които трябва да бъдат скъпи на вас, както са на мене. Каквито събития и да настъпят, помнете, че сте неаполитанци, че за да бъдеш храбър, е достатъчно да желаете това, и че е много по-добре да загинеш славно за делото на Бога и на своята страна, отколкото да живееш под смъртоносен гнет. Бог да ви благослови! Това ви пожелава този, който, докато е жив, ще храни към вас обич на владетел и баща!“

За пръв път неаполитанският крал се обръщаше към своя народ, изказваше му любовта си, изтъкваше бащинските си чувства, отправяше зов към смелостта му, поверяваше му жената и децата си. След битката при Велетри в 1774 година, осигурила престола на Карло III, когато испанците бяха победили германците, неаполитанци бяха чували топовни гърмежи само на големи празници; но това не пречеше с националната си гордост да се смятат за първи войници в света.

Що се отнася до Фердинанд, той не бе имал никога случай да

докаже нито смелостта, нито военните си дарби; така че не можеха да го обвинят предварително нито в некадърност, нито в слабост. Само той знаеше какво трябва да мисли за себе си и както видяхме, го обясни в присъствието на Мак с обичайната си безочливост.

Беше все пак проява на голям обществен напредък, че когато трябваше да вземе едно толкова сериозно решение, каквото е обявяването на война, и да се бори с такъв опасен противник, какъвто бяха французите, той се обръщаше към своя народ, за да се оправдае, добре или зле, пред поданиците си за необходимостта, която го бе заставила да ги изпраща да мрат.

Вярно е, че освен австрийската помощ, в която не се съмнявате след писмото на императора, той разчиташе и на една пиемонтска дивизия. Едно лично писмо бе изпратено за целта от княз Белмонте до рицаря Приока, министър на сардинския крал. Ако няхахме пред очите си съдържанието на това писмо и ако не бяхме следователно сигурни за достоверността му, бихме се поколебали да го цитираме, дотолкова то ни се струва обидно потъпкване правата на народа и на всякакъв божествен и човешки морал.

Ето писмото:

„Господин рицарю,

Ние знаем, че в съвета на Негово величество краля на Сардиния някои предпазливи – за да не кажем страхливи – министри треперят пред мисълта за клетвопрестъпничество и убийства, като че последният съюзен договор между Франция и Сардиния е политически акт, заслужаващ уважение! Нима той не бе наложен от потисническата сила на победителя? Нима не бе приет под натиска на необходимостта? Подобни договори не са нищо друго, освен неправди, извършени от по-силния над потиснатия, който с нарушаването им се освобождава от тях при първия случай, предоставен му от благосклонната съдба.

Нима когато Вашият крал е пленник в собствената си столица, заобиколен от неприятелски щикове, Вие ще наречете клетвопрестъпничество отхвърлянето на обещания, изтръгнати насилно и неодобрявани от съвестта? Ще наречете убийства изстреблението на вашите тирани? Нима слабите, угнетените не могат никога да се надяват на законна помощ срещу силата, която ги потиска?

Френските батальони, изпълнени с доверие и сигурност поради мира, са пръснати из Пиемонт; разпалете родолюбието на населението до въодушевление и ярост, та всеки пиемонтец да се стреми към честта да срази един републикански враг; тези отделни убийства ще бъдат за Пиемонт от по-голяма полза, отколкото победите, спечелени на бойното поле, а справедливото потомство не ще нарече никога измяна енергичните действия на цял народ, който минава през трупите на своите потисници, за да си възвърне свободата. Нашите храбри неаполитанци под водителството на генерал Мак първи ще дадат сигнал за избиване враговете на кралската власт и на народите, а възможно е те да са дори вече в поход, когато това писмо стигне до Вас.“

Тези подстрекателства бяха пробудили в населението на Неапол, така склонно към крайни увлечения, едно почти безумно въодушевление. Този крал, който като втори Готфрид Буйонски предприемаше кръстоносен поход, този борец за църквата, полетял в помощ на повалените олтари и на осквернената религия, беше образец на християнско усърдие, кумир на Неапол и всеки, който би дръзнал да се появи сред тази тъпа в дълъг панталон или остриган а ла Тит, би рискувал живота си; затова всички, които можеха да бъдат заподозрени в якобинство, с други думи, всички, които желяеха напредъка, просветата и смятаха Франция за водителка на народите към цивилизация – всички те благо-разумно се бяха затворили у дома си и се пазеха да не попаднат сред тази тъпа.

Но въпреки доброто си настроение тя започна да проявява нетърпение – защото това беше същата тъпа, която ругае свети Януарий, ако закъснее да направи чудо – а кралят, който трябваше да дойде в девет часа, още не се явяваше, при все че часовниците на всички неаполски черкви бяха ударили десет и половина; при това всички знаеха, че кралят няма навика да кара хората да го чакат; на лов беше всякога пръв; в театър, макар и да знаеше, че завесата ще се вдигне, след като той влезе в залата, отиваше всякога навреме и само три-четири пъти в живота си бе закъснял; що се отнася до яденето на макарони, забавление, очаквано нетърпеливо от цялата зала, той не пропускаше никога минутата, когато Времето, което изпълнява ролята на часовник в Сан Карло, отбелязва с върха на своята коса десет часа. На какво се дължеше тогава това бавене да се отзове на желанията на народа, който обсипваше с такава любов във възванията си? Дължеше се на факта, че кралят се впускаше сега в

много по-опасно приключение от това да гони елени, лопатари или глигани, да изгърпи в Сан Карло две действия от опера и три действия от балет: кралят се впускаше в игра, която не бе играл досега и за която съзнаваше, че не е подготвен; затова не бързате да вдигне картите си.

Най-после барабаните забиха откъм полето, четирите музики, разположени в четирите ъгъла на площада, гръмнаха едновременно, прозорците на дворцовата фасада към балкона се отвориха, а балконите се заеха – средният от кралицата, престолонаследника, Калабрийската принцеса, сър Уилям, лейди Хамилтън, Нелсън, Траубридж, Бол и накрая от седемте министри. Останалите балкони бяха заети от придворните дами, адютантите, дежурните шамбелани и всички, които имаха някаква по-близка или по-далечна връзка с двора; в същото време сред възторжени викове и оглушително ура самият крал се появи на кон пред главния вход на двореца, придружен от Саксонския принц и княз Филипстал и последван от своя доверен адютант маркиз Маласпина, когото вече зърнахме край него на капитанската галера, както и от личния си приятел херцог Д'Асколи – с когото се запознахме същия ден; кралят бе заявил, че няма да замине без него, а самият херцог, макар че нямаше никакъв чин в армията, се бе съгласил радостно да последва своя господар.

На кон кралят изглеждаше много по-внушителен, отколкото когато се движеше пеша; той беше впрочем заедно с херцог Ди Рока Романа най-добрият ездач в своето кралство и при все че стоеше малко приведен, беше все пак много по-изискан, отколкото във всяко друго положение.

Обаче още преди да отмине парадната врата на двореца, било случайно, било като някакво знамение, конят му, обикновено сигурен и кротък, отскочи встрани, при което би хвърлил от седлото всеки друг ездач, после отказа да пристъпи към площада и така се изправи на задните си нозе, че без малко да се строполи върху конника; но кралят отпусна поводите, заби шпори в корема му и само с един скок, сякаш трябваше да преодолее някакво препятствие, конят се озова на площада.

– Лошо знамение! – каза на херцог Д'Асколи маркиз Маласпина, духовит мъж и непоправим бунтар. – Всеки римлянин би се върнал.

Но кралят, изпълнен с достатъчно съвременни предразсъдъци, които приемаше охотно, без да се сеща за предразсъдъците от древността – те му бяха всъщност и неизвестни – усмихнат, горд, че е успял да покаже ловкостта си пред толкова зрители, препусна към кръга на генералите, събрани да го посрещнат; облечен беше в блестяща униформа на

австрийски фелдмаршал, обсипана с везба и кордони; на шапката му се развяваше бяло перо, което можеше да съперничи по чистота и големина на султана, носен от прадядо му Анри IV в Иври²³²; само че войската му щеше да го последва не както бе следвана победителя на Майенския херцог²³³ по пътя на победата и славата, а по пътя на поражението и позора.

При появата на краля, както вече казахме, виковете, възгласите, приветствията гръмнаха неудържимо. Горд от това тържество, кралят сигурно е изпитал в този миг известна вяра в себе си; той завъртя коня си, за да застане с лице към кралицата и я поздрави със сваляне на шапка. Тогава всички балкони на двореца се оживиха; огласиха ги викове, кърпички се размахаха във въздуха, децата протегнаха ръце към краля, тълпата се присъедини към тия всеобщи излияния, корабите в пристанището издигнаха флаговете си, оръдията от укрепленията зачестиха топовните салюти.

В същото време по стръмнината към арсенала се заизкачваха с оглушителен войнствен трясък двадесет и пет оръдия с раклите и прислугата си; тези двадесет и пет оръдия бяха предназначени за армията от центъра начело с краля и генерал Мак; най-после идваше войсковата хазна, затворена в железни коли.

Черквата Сан Фердинандо удари единадесет часа.

Беше времето, определено за тръгване, или по-точно бяха закъснели с един час: тръгването беше определено за десет.

Кралят поиска да завърши театрално.

– Деца мои! – извика той, като протегна ръце към балкона, където заедно с младите принцеси бяха малките принцове Леополд и Алберт.

Това бяха двамата последни синове на краля: деветгодишният Леополд, станал по-късно Салернски принц, любимец на кралицата; и шестгодишният любимец на краля, Алберт, чиито дни бяха преброени.

Като чува, че кралят ги вика, двете деца изчезнаха от балкона, слязоха с възпитателите си, изплъзнаха им се по стълбите, втурнаха се през главния вход, хукнаха с безгранична детска смелост между конете, изпълнили площада, и изтичаха при краля.

Той ги прегърна и целуна. След това ги посочи на народа, като извика гръмко, за да бъде чут от първите редици, които предаваха думите му по-нататък:

232. Победа на Анри IV над войските на херцог Дьо Гиз (1590). Б.пр.

233. Херцог Шарл Майенски, командвал войските на Гиз (1554–1611). Б.пр.

– Оставям ги на грижите ви, приятели мои. След кралицата те са най-скъпото, което имам на света.

После предаде децата на възпитателите им и добави, изтегляйки сабята си със същия жест, който му се бе сторил толкова смешен, когато Мак бе изтеглил своята:

– А пък аз, аз ще победея или ще умра за вас!

При тези думи възторгът достигна своя връх; младите принцеси се разплакаха, кралицата вдигна кърпичка до очите си, Калабрийският херцог вдигна ръце към небето, за да призове сякаш Божията благословия за баща си, възпитателите прегърнаха малките принцове и ги отнесоха въпреки волята им, тълпата отново завика ура и се разплака.

Желаният ефект бе постигнат; по-нататъшното оставане би го намалило; тропетите затръбиха за поход и тръгнаха. Малък кавалерийски отряд, застанал на ларго Сан Фердинадо, се строи зад тях и образува началото на шествието; кралят яздеше непосредствено след отряда, сред широко празно пространство, поздравявайки народа, който отговаряше с викове: „Да живее Фердинанд IV! Да живее Пий VI! Смърт на французите!“

Мак и целият генерален щаб следваха краля; след генералния щаб идваха всички вече споменати от нас многобройни офицери, а зад тях малък кавалерийски отряд като този, който вървеше начело.

Преди да напусне окончателно дворецовия площад, кралят се обърна още веднъж, за да поздрави кралицата и се сбогува с децата.

После хлътна в дългата улица Толедо, която през ларго Маркатело, порт'Алба и ларго деле Пине щеше да го изведе на шосето за Капуа, където беше първата спирка на кралската свита, а самият крал щеше да се сбогува истински с жена си и децата си в Казерта, като посети за последен път и своите кенгура. В Неапол кралят съжаляваше най-много за яслите, които бе оставил незавършени.

Извън града го чакаше каляска; той се качи в нея с херцог Д'Асколи, генерал Мак, маркиз Маласпина и отиде с тях в Казерта, където след два часа щяха да пристигнат кралицата, кралското семейство и най-приближените придворни; там щеше да дочака спокойно тръгването на следния ден, което щеше да бъде истинското започване на войната.

XLVIII НЯКОЛКО СТРАНИЦИ ИСТОРИЯ

При все че нямаме никакво намерение да ставаме историк на тази война, принудени сме да следваме крал Фердинанд в победоносния му поход поне до Рим и да отбележим най-важните събития от него.

Армията на сицилийския крал бе заела вече отпреди повече от месец своите временни позиции; тя беше разделена на три корпуса: двадесет и две хиляди в Сан Джермано, шестнадесет хиляди в Абруцо, осем хиляди в равнината Сеса, без да броим шестте хиляди в Гаета, готови да тръгнат като ариергард, щом първите три корпуса потеглят, както и другите осем хиляди, които щяха да отплават за Ливорно под командването на генерал Назели. Първият корпус щеше да се движи под личните заповеди на краля, вторият под командването на генерал Мишру, третият – на генерал Дьо Дама.

Мак, както казахме, командваше първия корпус.

Армията наброяваше следователно петдесет и две хиляди души, без корпуса на Назели, срещу девет или десет хилядите бойци на Шанпионе.

След три-четири дни, прекарани в лагера Сан Джермано, през които кралицата и Ема Лайона, облечени като амазонки, яхнали нагиздени коне, за да покажат уменията си да яздат, направиха преглед на първия армейски корпус и с всички възможни средства, с приятни думи и мили усмивки към офицерите, с двойна заплата и вино за войниците повишиха, доколкото можаха, въодушевлението на войската, като на раздяла всички си пожелаха победа; и докато кралицата, Ема Лайона, сър Уилям Хамилтън, Харис Нелсън, посланиците и бароните, поканени на военните тържества, се прибираха в Казерта, армията потегли по даден сигнал в един и същи ден и час от три различни пункта.

Видяхме заповедите, дадени от генерал Макдоналд от името на генерал Шанпионе в деня, когато въведохме читателите си в двореца Корсини, където присъстваха на последователните пристигания на френския посланик и на граф Ди Руво; тези заповеди, както си спомняме, гласяха при приближаването на неаполитанци да се изоставят всички крепости и позиции; затова никак не е чудно, че цялата френска армия започна да се оттегля при нападението на крал Фердинанд.

Генерал Мишру, който образуваше дясното крило с десет хиляди

войници, прекоси Тронто, изгласка от Асколи слабия френски гарнизон и по виа Емилиана се насочи към Понто ди Фермо; генерал Дьо Дама, образуващ лявото крило, тръгна по виа Апия, а кралят, който ръководеше центъра, потегли от Сан Джермано и според установения от Мак боен план пое към Рим през Чеперано и Фрозиноне.

Кралският армейски корпус пристигна в Чеперано към десет часа сутринта и кралят отседна да закуси в къщата на кмета. След закуската генерал Мак, комуто след тръгването от Сан Джермано кралят правеше честта да го приема на трапезата си, помоли за разрешение да повика адютанта си майор Рисках.

Това беше един млад, двадесет и шест-двадесет и осем годишен австриец с отлично възпитание, говорещ френски като родния си език, много изискан в своята елегантна униформа. Той се яви веднага на заповедите на своя генерал. Младият офицер козирува почтително най-напред на краля, след това на генерала и зачака заповедите, които бе дошъл да получи.

– Господарю – каза Мак, – според военните обичаи, особено между възпитани хора, е прието да се уведоми противникът, че имаме намерение да го нападнем; затова смятам за свой дълг да предупредя републиканския генерал, че сме минали границата.

– Такъв ли е военният обичай? – запита кралят.

– Да, господарю.

– Предупредете го тогава, генерале, предупредете го.

– Освен това, като узнае, че ние го нападаме с внушителни сили, може би ще отстъпи крепостта.

– Ах! – промълви кралят. – Това би било съвсем любезно от негова страна.

– Ваше величество позволява значи?

– Разбира се, че позволявам!

Мак завъртя стола си на един крак и се облакът на масата:

– Майор Улрих – каза той, – седнете пред тази маса и пишете.

Майорът взе перо.

– Пишете – продължи Мак – е най-красивия си почерк, защото републиканският генерал, до когото отправяме писмото, може би не знае добре да чете. Тези хора, общо взето, не са много силни²³⁴ – продължи Мак, като се засмя на своята духовитост – и ако упорства да остане в града, не искам да каже, че не ме е разбрал.

234. Игра на думи: на френски fort значи силен, способен, умен, сведущ. Б.пр.

– Ако писмото е до генерал Шанпионе, господин барон – възрази младият офицер, – не мисля, че ваше превъзходителство трябва да се страхува от подобно нещо. Чувал съм, че той е един от най-образованите мъже във френската армия. Въпреки това аз съм, разбира се, готов да изпълня заповедите на ваше превъзходителство.

– Тъкмо това трябва да направите – възрази Мак, малко засегнат от бележката на момъка, и кимна повелително.

Майорът продължаваше да седи с перо в ръка.

– Дава ли ми ваше величество свобода да редактирам писмото? – обърна се генерал Мак към краля.

– Напълно, напълно – отговори кралят. – Ако пиша аз до вашия гражданин генерал, колкото и да е образован, смятам, че мъчно би разбрал нещо.

– Пишете, майоре – каза Мак.

И продиктува следното писмо или по-скоро следния ултиматум, който не се споменава в никоя история, но ние го предаваме според официалния препис, изпратен на кралицата – образец на нахалство и гордост:

„Господин генерал,

Обявявам Ви, че сицилианската армия, която имам чест да командвам под личните заповеди на краля, току-що премина границата, за да заеме римските владения, революционизирани и заграбени след Кампоформийския мир, революция и заграбване, непризнати от Негово величество краля на Сицилия, нито от височайшия му съюзник краля император; изисквам следователно да изтеглите незабавно от Цизалпийската република френските войски, които се намират на римска територия, както и всички заети от тях селища и крепости. Командващите различни бойни колони на Негово величество сицилийския крал имат категорична заповед да не започват военни действия там, където френските войски се изтеглят по моето изискване, но да употребяват сила в случай, че те окажат съпротива.

Заявявам Ви освен това, гражданино генерал, че ще сметна за неприятелски акт навлизането на френски войски на територията на Тосканското велико херцогство. Очаквам незабавния Ви отговор и Ви моля да изпратите обратно майор Рисках, когото Ви изпращам, четири часа след като получите писмото ми. Отговорът Ви трябва да бъде положителен и категоричен. Що се отнася

до искането за оттегляне от римските владения и не-навлизане в Тосканското велико херцогство, един отрицателен отговор ще се сметне като обявяване война от Ваша страна и Негово величество кралят на Сицилия ще съумее да подкрепи със сабя в ръка справедливите искания, които Ви отправям от негово име.

Имам чест, и т.н.“

– Готово, господин генерал – каза младият офицер.

– Няма ли негово величество някакви забележки? – обърна се Мак към Фердинанд.

– Вие ще се подпишете, нали? – запита кралят.

– Разбира се, господарю.

– В такъв случай...

Кралят довърши фразата, като сви рамене, което значеше: „Постъпвайте както знаете.“

– Всъщност – каза Мак – тъкмо така ние, хора с име и произход, трябва да говорим на тия републикански санкюлоти.

Той взе перото от ръката на майора, подписа и каза, като му го подаде отново:

– А сега напишете адреса.

– Искате ли да го продиктувате, както останалата част на писмото, господин генерал? – запита младият офицер.

– Какво? Нима не знаете да напишете един адрес?

– Не зная дали трябва да пиша „господин генерал“ или „гражданин генерал“.

– Пишете „гражданин“ – отговори Мак, – защо ще даваме на тия хора друга титла освен тази, която сами си дават?

Момъкът написа адреса, запечата писмото и стана.

– Сега, майоре – каза Мак, – ще вземете коня си и ще отнесете това писмо колкото е възможно по-скоро на френския генерал. Давам му, както видяхте, четири часа, за да вземе решение. Можете да чакате решението му през тези четири часа, но нито минута повече. А ние ще продължим похода си. При завръщането си ще ни намерите навярно между Аняни и Валмонте.

Адютантът се поклони пред генерала, поклони се още по-ниско пред краля и замина да изпълни поръчението.

Френските предни постове, които срещна при Фрозиноне, го спряха; но щом съобщи целта на мисията си на генерал Дюем, който ръководеше оттеглянето в този пункт, и показа писмото, което беше натоварен

да предаде на Шанпионе, генералът заповяда да го пуснат. След това майорът продължи пътя си към Рим, където пристигна на другия ден към девет и половина часа сутринта.

При вратата Сан Джовани той срещна нови затруднения; но след като показа писмото, френският офицер, охраняващ вратата, го запитва дали познава Рим и при отрицателния отговор му даде войник, за да го отведе до двореца на генерала.

Шанпионе току-що бе направил разходка по крепостните стени или по-скоро около крепостните стени със своя адютант Тиебо, когото – след Салвата – обичаше най-много от всичките си офицери, и с пионерния генерал Ебле, пристигнал преди два дни, когато пред вратата на двореца Корсини намери един селянин, който го чакаше; по облеклото си селянинът беше като че от древната област Самниум. Генералът слезе от коня и се приближи към този човек, защото още от пръв поглед разбра, че той търси именно него. Тиебо поиска да задържи Шанпионе, защото още помиеше убийствата на Басвил и Дюфо; но генералът отсрани адютанта и се приближи към селянина.

- Откъде идваш? – попита той.
- От юг – отговори селянинът.
- Имаш ли парола?
- Имам две: „Неапол“ и „Рим“.
- Устно ли е съобщението ти или писмено?
- Писмено.

И подаде писмото.

- Пак от същото лице ли?
- Не зная.
- Ще чакаш ли отговор?
- Не.

Шанпионе отвори писмото; то беше отпреди пет дни и гласеше:

„Подобрието продължава. Раненият стана вчера за пръв път и се поразходи из стаята под ръка със своята милосърдна сестра. Ако не направи някакво сериозно неблагоприятно, може да се гарантира за живота му.“

– О, браво! – извика Шанпионе.

Сведе отново поглед към писмото и продължи:

„Един от нашите хора е бил издаден. Предполага се, че е затворен в крепостта Сан Елме, но ако за него има опасност, за нас

няма: той е доблестен момък, който ще остави по-скоро да го накълцат на парчета, отколкото да каже нещо.

Говори се, че кралят и армията са тръгнали вчера от Сан Джермано; армията се състои от 52 000 души, от които 30 000 се движат под командването на краля; 12 000 под заповедите на Мишуру; 10 000 под заповедите на Дама, без да броим осемте хиляди, които заминават от Гаета под командването на генерал Назели, ескортирани от Нелсън с част от английската ескадра, за да дебаркират в Тоскана. Армията кара след себе си сто оръдия и е обилно снабдена с всичко.

Свобода, равенство, братство.

П. П. Паролата на следващия пратеник ще бъде «Сан Анджело» и «Сан Елме».

Шанпионе потърси с поглед селянина, но той бе изчезнал; тогава подаде писмото на Ебле и каза, като му кимна да влезе в двореца:

– Прочетете го, Ебле, има и за ядене, и за пиене, както казват у нас.

После се обърна към адютанта си Тиебо:

– Главното е, че нашият приятел Салвато Палмиери е все по-добре: този, който ми пише – подозирам, че е лекар, – гарантира за живота му. Изглежда впрочем, че там са добре организирани – това е трето писмо, което получавам все по различни куриери, които имат всеки път различна парола и не чакат отговор.

И пак се обърна към генерал Ебле:

– И така, Ебле, какво ще кажете? – запита той.

– Ще кажа – отговори Ебле, като влезе пръв в голямата зала, която вече познаваме, защото видяхме там Шанпионе да разговаря с Макдоналд за величието и упадъка на римляните, – ще кажа, че петдесет и две хиляди души и сто оръдия са хубави цифри. А вие колко оръдия имате?

– Девет.

– Войници?

– Единадесет-дванадесет хиляди, а тъкмо сега Директорията намери за уместно да ми поиска три хиляди от тях, за да подсили гарнизона в Корфу.

– Но, господин генерал – каза Тиебо, – струва ми се, че при сегашните обстоятелства, които са неизвестни на Директорията, можете да не изпълните подобна заповед.

– Ами! – отвърна Шанпионе. – Не мислите ли, Ебле, че при добре

укрепена от вас позиция девет-десет хиляди французи ще могат да устоят на петдесет и две хиляди неаполитанци, особено когато ги командва генерал барон Мак?

– О, генерале – отговори със смях Ебле, – зная, че за вас няма нищо невъзможно. Освен това аз познавам по-добре от вас ония неаполитанци.

– Откъде ги познавате? Като изключим Тулон, където вие не бяхте, от половин век насам не сме чували оръдията им.

– Когато бях още лейтенант – отговори Ебле, – преди дванадесет години, господин барон Дьо Сали ме заведе в Неапол заедно с Ожро, който беше тогава сержант, и с господин полковник Дьо Помрьой, който си остана полковник.

– И за какъв дявол бяхте в Неапол?

– Отидохме по заповед на кралицата и на негова светлост сър Джон Ектън да организираме армията по френски образец.

– Лоша новина ми съобщавате, Ебле. Ако ще имам работа с армия, организирана от вас и от Ожро, работата няма да бъде така лека, както мислех. Когато научавах, че изпращат армия срещу него, без да знае кой я командва, принц Евгений казва-ше: „Ако е Вилроа, ще го бия; ако е Бофор, ще се бием; ако е Катина – ще ме бие.“ И аз бих могъл да кажа същото.

– О, бъдете спокоен в това отношение! Не зная за какво се скараха тогава господин Дьо Сали и кралицата, обаче след едномесечен престой всички бяхме изгонени и заменени с австрийски инструктори.

– Но вие казахте, че сте стояли един месец в Неапол.

– Един месец или шест седмици – не си спомням точно.

– Спокоен съм тогава и разбирам защо Директорията ви изпраща при мене: вие не сте си губили времето през онзи месец.

– Не, проучих града и околностите му.

– Не смея да кажа още, че това ще ни бъде от полза, но кой знае? Междувременно, Тиебо – продължи генералът, – тъй като неприятелят може да бъде тук до три-четири дни и като имаме предвид, че в моите планове не влиза да му окажа съпротива, дайте заповед да дадат оръжен изстрел за тревога от укреплението Сан Анджели, барабаните да бият за тревога из целия град, а гарнизонът под командването на генерал Морис Матио да се строи на площад Дел пополо.

– Отивам, господин генерал.

Адютантът излезе, без да прояви каквато и да е тревога с безучастното подчинение на офицерите, отредени да станат по-късно

командири; но се върна почти веднага.

– Какво има? – запита Шанпионе.

– Господин генерал – отговори момъкът, – от Сан Джермано е пристигнал адютант на генерал Мак и моли да бъде допуснат при вас. Казва, че носи важно съобщение.

– Да влезе – отговори Шанпионе, – да влезе! Никога не трябва да оставяме да чакат приятелите, а още по-малко неприятелите ни.

Младият адютант влезе; чул бе последните думи на генерала и с усмивка на уста поздрави много изискано и учтиво, докато Тиебо предаваше на дежурния офицер трите заповеди на генерал Шанпионе.

– Приложението на това правило, господин генерал – каза австриецът, – е донасяло винаги добро за приятелите и зло за неприятелите ви, затова не се отнасяйте с мене като с неприятел.

Шанпионе пристъпи към него и му подаде ръка.

– Под моя покрив, господине, няма неприятели, а само гости – отговори той. – Добре дошли дори ако ми носите война в някоя гънка на плаща си.

Младият адютант отдаде отново чест и предаде на главнокомандващия писмото от Мак.

– Ако не е война – каза той, – е все пак нещо, което твърде много се доближава до нея.

Шанпионе разпечата писмото, прочете го, без да издаде с ни най-малко трепване какво впечатление му е направило то; що се отнася до пратеника, който знаеше мисията на писмото, защото сам го бе писал, без да одобрява нито формата, нито съдържанието му, той следеше тревожно погледа на генерала, плъзгащ се от ред на ред. Когато стигна до последния ред, Шанпионе се усмихна и сложи писмото в джоба си.

– Господине – обърна се той към младия пратеник, – уважаемият генерал Мак ми съобщава, че можете да останете четири часа при мене. Благодаря му за това и ви предупреждавам, че няма да ви пусна нито минута по-рано.

После извади часовника си.

– Сега е десет и четвърт сутринта. В два часа и четвърт следобед ще бъдете, свободен. Тиебо – обърна се той към адютанта си, който току-що се бе върнал, след като бе предал заповедите на генерала, – наредете да поставят още един куверт. Господин майорът ни прави честта да закуси с нас.

– Господин генерал – промълви младият австриец, изненадан и не само изненадан, но изпитващ стеснение от тази учтивост към човек,

който бе донесъл едно толкова неучтиво писмо, – аз наистина не зная...

– Дали трябва да приемете закуска от едни голтаци, които нямат нищо, след като сте напуснали една разкошна кралска трапеза – отвърна със смях Шанпионе. – Приемете, майоре, приемете. Дори да е самият Алкивиад²³⁵, човек не умира от това, ако хапне веднъж случайно черната чорба на Ликург²³⁶.

– Господин генерал – възрази адютантът, – позволете ми тогава да ви благодаря двойно – за поканата и за условията, при които е направена. Аз може би ще споделя закуската на един спартанец, но само един французин може да има учтивостта да ме покани на нея.

– Господин генерал – съобщи Тиебо, като се върна, – трапезата е сложена.

235. Атински държавник и пълководец от V в. пр. н. е. Избягал в Спарта, за да се спаси от враговете си в Атина. Б.пр.

236. Ликург – спартански цар от XI в. пр. н. е., прочут със строгия си нрав и строги закони. Б.пр.

XLIX

ДИПЛОМАЦИЯТА НА ГЕНЕРАЛ ШАНПИОНЕ

Шанпионе покани майор Улрих да влезе първ в трапезарията и му посочи място между генерал Ебле и себе си.

Това не беше закуска на сибарит²³⁷, но не беше и съвсем спартанска: беше нещо средно между двете; благодарение избата на негово свейшество Пий VI вината бяха от най-хубавите.

Тъкмо когато сядаха да се хранят, се чу оръдеен изстрел, после втори, трети.

Младият гост трепна при първия изстрел, вслуша се във втория, посрещна равнодушно третия.

И не зададе никакъв въпрос.

– Чухте ли, майоре? – запита Шанпионе, като видя, че гостът мълчи.

– Да, чух, господин генерал, но признавам, че не разбирам нищо.

– Сигнал за тревога.

Почти в същия миг из целия град забиха барабани.

– А тези барабани? – попита усмихнато австрийският офицер.

– Обща тревога.

– Така и предполагам!

– Всъщност много добре разбирате, че след писмо, каквото генерал Мак ми е направил честта да ми напише... Предполагам, че знаете писмото?

– Аз го писах.

– Много красив почерк имате, майоре.

– Но диктуваше генерал Мак.

– Генерал Мак има прекрасен стил.

– Какво става?... – продължи младият майор, като чуваше, че оръдията продължават да гърмят и барабаните да бият. – Аз не чух да давате никаква заповед! Познаха ли ме вашите барабани или са магьосници?

– Добре би било, особено за нашите оръдия, да са магьосници, защото, както знаете или не знаете, те са само девет. Виж-дате, че не са премного за вашия артилерийски парк от сто оръдия. Още един котлет, майоре?

237. Сибарити – жители на древния град Сибарис, край залива Таранто в Южна Италия, прочути със своята изнеженост. Б.пр.

– С удоволствие, господин генерал.

– Не, моите оръдия не гърмят сами и барабаните не бият от само себе си – аз бях дал вече заповед, преди да имам честта да ви видя.

– Предупреден сте били за нашия поход?

– О, и аз като Сократ си имам личен демон. Знаех, че кралят и генерал Мак са заминали преди шест дни, значи миналия понеделник, от Сан Джермано с тридесет хиляди души: Мишру от Аквила с дванадесет хиляди и Дьо Дама от Сеса с десет хиляди, без да броим генерал Назели с неговите осем хиляди, които се придружават от именития адмирал Нелсън и в този момент трябва да дебаркират в Ливорно, за да ни пресекат пътя за отстъпление в Тоскана. Да, генерал Мак е голям стратег, това е известно на цяла Европа, и вие разбирате, че като имам само дванадесет хиляди души, от които Директорията ми отнема три хиляди, за да засили гарнизона в Корфу... Сетих се, Тиебо – каза Шанпионе, – дадохте ли заповед тези три хиляди души да заминат за Анкона, откъдето ще отплават?

– Не, господин генерал – отговори Тиебо, – като знаех, че имаме, както казахте, само дванадесет хиляди души, аз се поколебах да намалая ефективите ви с тези три хиляди.

– Я гледайте – усмихна се с обикновеното си спокойствие генерал Шанпионе. – Вие сте забравили, Тиебо, че спартанци-те са били само триста²³⁸: когато трябва да се мре, броят няма значение. Дайте заповед, драги Тиебо, и да тръгнат още сега.

Тиебо стана и излезе.

– Вземете си едно крилце от това пиле, майоре – каза Шанпионе, – вие нищо не ядете. Сципион, който е едновременно мой интендант, камериер и готвач, ще помисли, че не харесвате кухнята му, и ще умре от мъка.

Младият австриец, който действително бе престанал да се храни, за да слуша генерала, започна отново да яде, явно смутен от голямото спокойствие на Шанпионе, което започна да му се струва като клопка.

– Ебле – продължи генералът, – веднага след закуската, докато ние с майор Рисках направим преглед на римския гарнизон, вие ще ни изпреварите и ще се пригответе да вдигнете във въздуха моста на Тевероне при Тиволи и моста на Тибър при Боргето, щом френските войски минат двете реки.

238. В прочутата битка при Термопилите в 480 г. пр. н. е. спартанският цар Леонид се е помъчил да спре с триста души напредването на персийския цар Ксеркс. Б.пр.

– Да, геперале – отвърна кратко Ебле.

Младият майор погледна Шанпионе.

– Една чашка от това вино от Албано, майоре – продължи Шанпионе, – от избите на негово светейшество е и любителите казват, че било добро.

– Значи, господин генерал – запита Рисках, като отпиваше малки глътки от виното, – вие ни оставяте Рим?

– Вие сте опитен военен, драга майоре – отговори Шанпионе, – и знаете, че в 1799 година, при властта на гражданина Ба-рас, не може да се защитава град, укрепен в 274 година от император Аврелиан. Ако генерал Мак идваше да ме нападне със стрелите на партите, с прашките на балеарците или дори с прочутите Антониеви катапулти, дълги седемдесет и пет стъпки, бих поел риска, но срещу стоте оръдия на генерал Мак би било лудост да го сторя.

Тиебо се върна.

– Заповедите ви са изпълнени, господин генерал – съобщи той.

Шанпионе му благодари с кимване.

– Все пак – продължи той – аз не изоставям напълно Рим. Не, Тиебо ще се затвори с петстотин души в укреплението Сан Анджело, нали, Тиебо?

– Разбира се, господин генерал, шом заповядайте.

– И в никакъв случай няма да го предадете.

– В никакъв случай, можете да бъдете спокоен.

– Ще изберете сам хората си, все ще намерите петстотин души, готови да умрат за честта на Франция, нали?

– Няма да е мъчно.

– Впрочем ние заминаваме днес. Моля да ме извините, майоре, че разговарям пред вас за всички тия дребни грижи, но вие сте от занаята и ме разбирате. Заминаваме още днес. От вас, Тиебо, искам да се държите само двадесет дни – след двадесет дни аз ще се завърна в Рим.

– О, не се безпокойте, господин генерал, може да бъдат двадесет, двадесет и пет, тридесет дни.

– Само двадесет ми трябва, Тиебо, и дори ви давам честната си дума, че преди да минат двадесетте дни, ще дойда да ви освободя. Ебле – продължи генералът, – вие ще ме настигнете в Чивита Кастелана. Там ще се укрепя, позицията е добра, но все пак ще бъде от полза да се направят някои предни укрепления. Пак ще ме извините, нали, драга майоре?

– Господин генерал, ще повтора топа, което току-що ви каза моят

колега Тиебо: не се стеснявайте заради мене.

– Виждате ли, аз съм от тези играчи, които играят с открити карти. Вие имате шестдесет хиляди души, сто оръдия, припаси, които не знаете къде да денете. Аз – ако Жубер не ми изпрати трите хиляди души, които му поисках – имам девет хиляди войници, припаси за петнадесет хиляди оръдейни изстрела и два милиона патрони всичко на всичко. При подобен недостиг на средства разбирате, че е от значение да взема предпазни мерки.

И тъй като австриецът бе забравил кафето си, за да слуша, генералът го подкани:

– Пийте кафето си, докато е топло, майоре. Сципион държи много на своето кафе и препоръчва да се пие всякога горещо.

– То е наистина отлично – каза майорът.

– Изпийте го тогава, млади приятелю, защото, ако нямате нищо против, ще се качим на конете си, за да направим преглед на гарнизона, от който в същото време Тиебо ще избере своите петстотин души.

Майор Рисках изпи до последна глътка кафето си, стана и се поклонил в знак на готовност.

Сципион пристъпи към генерала.

– Изглежда, че заминаваме, господин генерал? – попита той.

– Ех, да, драги Сципион! Нали знаеш, в нашия дяволски занаят никога и в нищо не можем да сме сигурни.

– Тогава, господин генерал, ще трябва да стягам багажа, да опаковам книгите, да прибера картите и плановете?

– Не, остави всичко, както си е – ще го намерим, като се върнем. Драги майоре – продължи Шанпионе, докато запас-ваше сабята си, – мисля, че генерал Мак ще стори много добре да се настани в този дворец. Ще намери отлична библиотека и карти – ще го помолите да запази моите книга и плановете, аз държа много на тях, те са заедно с двореца нещо като залог, който оставям под ваша охрана. Тук ще му бъде особено удобно и затова, че насреща, както виждате, се издига огромният дворец Фариезе, където по всяка вероятност ще отседне кралят. Негово величество и неговият генерал ще могат да разговарят от прозорците си.

– Ако генералът отседне в този дворец – отговори майорът, – мога да ви уверя, че всички ваши притежания ще бъдат свещени за него.

– Сципион – каза генералът, – една униформа за смяна и шест ризи в куфара. Можете да го наредите веднага и да го закачат зад седлото ми, тръгваме веднага след прегледа на войската.

След пет минути заповедите на Шанпионе бяха изпълнени и пет-

шест коня очакваха ездачите си пред вратата на двореца Корсини.

Майорът потърси напразно с поглед своя кон: конярят на генерала му доведе хубав отпочинал кон, с кобури с пистолети на седлото. Улрих фон Рисках погледна въпросително Шанпионе.

– Вашият кон беше уморен, майоре – каза генералът, – оставете го да си почине, ще ви го доведат по-бодър на площад Дел пополо.

Майорът се поклони в знак на благодарност и се качи на коня, Ебле и Тиебо също; малка охрана, сред която блестеше нашият отдавнашен приятел сержант Мартен, който все още се гордеете, че е пътувал от Инри до Рим в пощенска кола заедно с посланик, следваше на няколко крачки зад генерала; Сципион, задържан от домакински грижи, щеше да ги настигне по-късно.

Дворецът Корсини, където – казано мимоходом – е умряла Кристина Шведска, е разположен на десния бряг на Тибър; като протегне ръка, този, който живее там, може да стигне до отсрещната страна на виа Лунгара прекрасната сграда Фарнезина, обезсмъртена от Рафаело. Именно от огромния дворец Фарнезе и от очарователната зала, пристроена към него, Фердинанд бе препесъл всички антични и средновековни шедьоври, които показва – както видяхме – в двореца Казерта на младия banker Аидрю Бейкър.

Малката група пое нагоре по виа Лунгара, по десния бряг на Тибър; от едната страна на Шанпионе яздеше майор Рисках, от другата – генерал Ебле; полковник Тиебо, малко по-назад, служеше за връзка между първата група и охраната.

Изминаха няколко крачки мълчаливо; след това Шанпионе заговори:

– Най-прекрасното в тази римска земя – каза той – е това, че където и да стъпи, човек среща древната или средновековната история. Ето вижте – добави той, като протегна ръка към хълма срещу Тибър, – на онзи връх е свети Онуфрий, където Тасо умрял от треска тъкмо тогава, когато папа Климент VIII го поканил в Рим да го увенчае тържествено с лавров венец. Десет години по-късно същият Климент VIII, за когото Карл V казвал, че е единственият човек, когото видял в Рим, заповядва да затворят ей там, от дясната ни страна, в затвора Савела, прочутата Беатриче Ченчи. В този именно затвор в навечерието на смъртта й Гуидо Рени е нарисувал прекрасния портрет, който след четири-пет дни, като се настаните в Рим, ще можете да видите в двореца Колона. На брега на Тибър, срещу двореца Сан Анджело, ще ви покажа останките от затвора Тординоне, където са били затворени братята й. По специална

милост от страна на негово светейшество тя била осъдена само да ѝ отсечат главата, докато брат ѝ Джакомо, преди да бъде отведен до ешафода, където се срещнал със сестра си, бил развеждан из целия град в една количка с палача, който през цялото време на разходката късал с клеши меса от гърдите му – и то само за да отмъсти за смъртта на един негодник, убил двамата си сина, изнасиллил дъщеря си и успял да се изтръгне от ръцете на правосъдието само защото обсипал съдиите с порой от злато²³⁹. Климент VIII помислил за момент да пощади живота поне на рода Ченчи, обвинен само в това, че е изпълнил ролята на палач, но за нещастие на Беатриче почти по същото време принц Ди Санта Кроче убил майка ѝ, някаква Месалина, опозорила с любовните си връзки с прислугата името на баща ѝ. Папата се уплашил, че децата са по-нравствени от родителите, а убийците по-справедливи от съдиите, и главите на двамата братя, сестрата и мащехата се търкулнали от един и същи ешафод. През опази пролука можете да видите отвъд Тибър мястото, където той се е издигал. Според преданието Климент VIII присъствал на екзекуцията от един прозорец на двореца Сан Анджело, където отишъл по дългата покрита галерия, която виждате вляво, построена от Александър VI, за да може наследникът му в случай на обсада или революция да напусне Ватикана и да се прибере в крепостта Сан Анджело. Сам той, както разправят, я използвал неведнъж, за да посещава кардиналите, които затварял в Адриановата гробница и удушавал, според традицията на Калигуловци и Нероновци, след като ги заставял да направят завещание в негова полза.

– Вие сте несравним чичероне, господин генерал, и много съжалявам, че вместо четирите часа, от които два вече минаха за жалост, не мога да прекарам с вас четири дни.

– Четири дни са съвсем малко за тази чудна страна. След четири дни вие ще искате да останете четири месеца, след четири месеца – четири години. Цял човешки живот не би стигнал да се направи списък на спомените, запазени в града, така справедливо наречен Вечният град. Ето например погледнете тези останки от сводове, в които се блъска реката, погледнете тези руини, свързани с двата ѝ бряга: там е бил Триумфалният мост, оттам са минавали последователно, идвайки откъм храма на Марс, който се издигал някога на мястото на Свети Петър – Паул Емилий, победител на Персей, Помпей, победител на арменския цар

239. Става дума за Франческо Ченчи, прочут със своята поквара и убит по внушение на сина си, дъщеря си и втората си жена. Б.пр.

Тигран, на иберийския цар Артоцес, на албанския цар Орозий, на мидийския цар Дарий, на набатския цар Арета, на комагенския и пиратския цар Антиохий. Той е завзел хиляда крепости, деветстотин града, осемстотин кораба, основал е или е заселил отново девет града. След този триумф именно той изгражда с част от своя дял от плячката прекрасния храм на Минерва, украсявал площада Септа Юлия, близо до акведукта Вирго, със следния бронзов надпис на фронтона: „Помпей Велики, император, след като приключи една тридесетгодишна война, разби, прогони, изби или принуди да се предадат дванадесет милиона сто и осемдесет хиляди души, след като потопа или взе осемстотин четиридесет и шест кораба, подчини хиляда петстотин тридесет и осем града или крепости, покори цялата страна от езерото Мерис до Червено море, изпълнява обета, който бе дал на Минерва.“ По същия мост след него са минали Юлий Цезар, Август, Тиберий. За щастие – продължи с тъжна усмивка републиканският генерал – той се е срутил, иначе и ние сигурно щяхме да се гордеем, че сме минали по него, а какво сме ние, за да тъпчем дирите на такива хора?

Размислите, завладели главата на Шанпионе, заглъхнаха на устните му и той се унесе в мълчание – което младият офицер не дръзна да прекъсне – от Триумфалния мост, останал от дясната му страна, до моста Сан Анджели, по който тръгна, за да мине по левия бряг на Тибър.

Все пак към средата на моста, макар и да се страхуваше, че проявява нескромност, майорът запита:

– Не оставяме ли зад нас гробницата на Адриан?

Шанпионе погледна наоколо си, сякаш се пробуждаше от сън.

– Да – отговори той, – и мостът, където се намираме, е бил построен сигурно за нея. Бернини²⁴⁰ го е реставрирал и отрупал с обичайните си украшения. В този именно паметник ще се затвори Тиебо, за да издържи обсада, която неще бъде първата за него. Погледнете, ето мястото, което зърнахте отдалече, където са били обезглавени Беатриче и семейството ѝ. Като тръгнем вляво, ще можем да минем по самото място, където се е намирал Традиноне; на малкото площадче, където стигнахме, се намира странноприемницата „Орсо“ със същата фирма, каквато е била по времето, когато тук е живял Монтен, големият скептик, чийто девиз бил: „Знам ли нещо?“ Дотук е стигнал човешкият гений от шест хиляди години насам, след още шест хиляди години ще дойде друг

240. Бернини, Джовани – неаполски художник, скулптор и архитект, построил колоната на Свети Петър в Рим (1598–1680). Б.пр.

скептик, който ще каже: „Може би.“

– А вие, господин генерал – запитва майорът, – какво ще кажете?

– Ще кажа, че няма по-негодно правителство от това – погледнете вляво! – от това, което допуска подобна пустош почти в центъра на града. Погледнете тези блата, обитавани осем месеца през годината от мал'ария²⁴¹: те са собственост на краля, при когото служите – наследство от рода Фарнезе. Когато е завещавал тези огромни земи на своя син, Пармския херцог, Павел III не е подозирал, че му завещава треска. Затова кажете на вашия крал Фердинанд, че е дълг не само на един почтителен наследник, но и на добър християнин да пресуши и разработи тия земи, които ще го възнаградят с богати жътви. Един мост, построен ей тук, ще бъде достатъчен за нов квартал, градът ще се прехвърли отвъд реката, ще се издигнат сгради по цялото празно пространство от крепостта Сан Анджели до площад дел Пополо и животът ще прогони от тук смъртта, но за това е необходимо правителство, което се грижи за благодеянието на своите поданици, необходимо е това велико благодеяние, срещу което вие, един образован и умен човек, идвате да се борите: необходима е свобода. Тя ще дойде един ден, не временно и не случайно, като свободата, донесена от нас, ще дойде като безсмъртна дъщеря на напредъка и времето. А дотогава, погледнете, от ей тази уличка покрай черквата Свети Йероним една нощ към два часа излезли четирима пешеходци и един конник, конникът носел напреко на седлото труп, от едната страна висели нозете му, от другата – главата. „Не виждате ли нищо?“ – попитал конникът. Двама от пешеходците погледнали към крепостта Сан Анджели, другите двама към площад Дел пополо. „Нищо“ – казали и четиримата. Тогава конникът отишъл до реката и обърнал коня си със задницата към водата. Двама души уловили трупа, единият за главата, другият за нозете, залютели го три пъти и след третото залюляване го хвърлили в реката. Като чул плисъка от падането на трупа във водата конникът попитал: „Свършихте ли?“ „Да, господарко“ – отговорили хората. Конникът се обърнал. „А какво плува във водата?“ – попитал той. „Плащът му, господарко“ – отговорил един от хората. Друг събрал камъни, изтичал до брега и почнал да хвърля камъни върху плаща, докато той потънал. „Добре“ – казал тогава конникът. Дал една кесия на четиримата, препуснал и се изгубил. Мъртвият бил херцог Ди Кандия, конникът – Чезаре Борджия. От ревност към сестра си Лукреция Чезаре

241. Умишлено написано от автора с две думи, за да подчертае истинското значение и произход на думата малария – от италианските думи мал'ария – лош въздух. Б.пр.

Борджия убил брата си херцог Ди Кандия... За щастие – продължи Шанпионе – пристигнахме вече. Случаят, драги майоре, отмъщавайки на кралете и на папската власт, запази тази история за най-накрая, но от това, както виждате, тя не е по-малко интересна.

И наистина групата, която проследихме от двореца Корсини до края на Рипета, излезе на площад Дел пополо, където беше строен в боен ред римският гарнизон.

Гарнизонът се състоеше от около три хиляди души: две трети французи, една трета поляци.

Щом забелязаха генерала, три хиляди гърла извикаха едновременно:

– Да живее републиката!

Генералът пристъпи към центъра на първата редица и направи знак, че иска да говори. Виковете заглъхнаха.

– Приятели – започна той, – принуден съм да напусна Рим, но не го изоставям. Оставям тук полковник Тиебо – той ще заеме крепостта Сан Анджело с петстотин души – дадох честна дума да дойда да ги освободя до двадесет дни. Обещавате ли и вие заедно с мене?

– Да, да, да – извикаха три хиляди гласа.

– Честна дума? – попита Шанпионе.

– Честна дума! – отговориха трите хиляди гласа.

– Сега – продължи Шанпионе – изберете помежду си петстотин души, готови по-скоро да останат под развалините на крепостта Сан Анджело, отколкото да се предадат.

– Всички, всички сме готови! – извикаха тези, към които бе отправена поканата.

– Сержанти – заповяда Шанпионе, – излезте от строя и изберете по петнадесет души от рота.

След десет минути бяха отделени и събрани на едно място четиристотин и осемдесет души.

– Приятели – каза Шанпионе, – вие ще пазите знамената на двата полка, а ние ще се върнем да си ги вземем. Знаменосците да минат в редовете на войниците за крепостта Сан Анджело.

Знаменосците изпълниха заповедта с възторжени викове: „Да живее Шанпионе! Да живее републиката!“

– Полковник Тиебо – продължи Шанпионе, – закълнете се и заповядайте на войниците си да се закълнат, че по-скоро ще измрете до един, отколкото да се предадете.

Всички вдигнаха ръка и извикаха:

– Заклеваме се!

Шанпионе пристъпи към своя адютант.

– Прегърнете ме, Тиебо – каза той, – ако имах син, на него щях да дам славното поръчение, което поверявам на вас.

Генералът и адютантът се прегърнаха и целунаха сред радостните възклицания и викове „ура“ и „да живее“ на гарнизона.

Часовникът на черквата Санта Мария дел Пополо отброи два часа.

– Майор Рисках – обърна се Шанпионе към младия пратеник, – четирите часа изтекоха и за голямо мое съжаление нямам право да ви задържа повече.

Майорът погледна към Рипета.

– Очаквате ли нещо, господин майор? – попита Шанпионе.

– Яздя ваш кон, господин генерал.

– Надявам се, че ще ми направите честта да го приемете, господин майор, като спомен за така кратките мигове, които прекарахме заедно.

– Да не приема или дори да се поколебая да приема вашия дар, господин генерал, би значило да се покажа неучтив. От все сърце ви благодаря.

Той се поклони с ръка на гърдите.

– А сега какво трябва да докладвам на генерал Мак?

– Всичко, каквото видяхте и чухте, господин майор, като добавите и това, че в деня, когато напуснах Париж и се сбогувах с членовете на Директорията, гражданинът Барас сложи ръка на рамото ми и каза: „Ако избухне война, за награда на вашите заслуги вие ще бъдете първият републикански генерал, натоварен от републиката да детронира един крал.“

– А вие му отговорихте?

– Аз му отговорих: „Намеренията на републиката ще бъдат изпълнени, давам честната си дума“, и тъй като никога не съм изменял на честната си дума, кажете на крал Фердинанд да внимава.

– Ще му кажа, господин генерал – отговори младият майор, – защото с командир като вас и с такива войници всичко е възможно. А сега, господин генерал, бъдете добър да ми посочите пътя.

– Сержант Мартен – каза Шанпионе, – вземете четирима души и придружете господин майор Улрих фон Рисках до вратата Сан Джовани. Ще ни настигнете по шосето за Сторта.

Двамата офицери се сбогуваха; предвождан от сержант Мартен и последван от четиримата войници, майорът препусна по виа дел Бабуино. Полковник Тиебо и неговите петстотин души се върнаха през Рипета

към крепостта Сан Анджело, където се затвориха, а останалият гарнизон начело с Шанпионе и щаба му излезе под звука на барабаните от Рим през вратата Дел пополо.

L ФЕРДИНАНД В РИМ

Както бе предвидил генерал Мак, пратеникът му го настигна малко след Валмонтоне.

От всичко, което майор Рисках му разказа, генералът чу само това, че французите са опразнили Рим. Той изтича при краля и му съобщи, че по негово настойчиво искане французите започнали незабавно да се оттеглят, следователно на другия ден той щеше да влезе в Рим, а след осем дни ще завладее напълно римската територия.

Кралят заповяда да удвоят преходите и още същата вечер ношуваха във Валмонтоне. На другата сутрин продължиха похода и към обяд спряха в Албано. От хълма погледът обгръщаше Рим, а зад Рим стигаше до Остиа. Но не беше възможно войската да влезе в Рим още същия ден. Решиха, че ще тръгнат към три часа следобед, ще спрат на лагер на половината път, а в девет часа сутринта на следния ден крал Фердинанд ще влезе тържествено през вратата Сан Джовани и ще отиде направо в Сан Карло на благодарствения молебен.

И наистина в три часа тръгнаха от Албано, Мак на кон начело на войската, кралят и херцог Д'Асколи в каляска, ескортира-на от целия личен щаб на негово величество; отляво, от хълма Албано, тоест там, където преди хиляда осемстотин и петдесет години се е състояла разпратата между Клавдий и Милон, остана виа Апия, където правеха разкопки и затова я бяха изоставили на антикварите; към седем часа следобед спряха на около две мили от Рим.

Кралят вечеряше в разкошна палатка с три отделения заедно с генерал Мак, херцог Д'Асколи, маркиз Маласпина и най-фаворизираните придворни, които го придружаваха, когато дойдоха да му съобщят за пристигането на пратеници от града. Тези пратеници бяха двама кардинали, които не бяха се присъединили към републиканското правителство, представители на свалената от него власт и някои мъченици, каквито винаги бързат да посрещнат новите режими. Те идваха да получат от краля заповеди за утрешните тържества.

Кралят сияеше; и той като Паул Емилиий, като Помпей, като Цезар, за които генерал Шанпионе разправяше преди три дни на майор Рисках, щеше да влезе триумфално в града.

Да бъдеш триумфатор не беше значи толкова мъчно, колкото му се

струваше отначало.

Какво впечатление щеше да направи в Казерта, а най-вече в квартала около вълнолома, Стария пазар и Маринела разказът за това тържествено влизане и как щяха да се гордеят добрите ладзарони, когато научат, че техният крал е победил!

Победил бе, без да гръмне топ, тази страшна френска република, която се славеше досега със своята непобедимост! Генерал Мак, предрекъл всичко това, беше наистина велик мъж!

Затова кралят реши да пише още същата вечер на кралицата и да изпрати куриер с тази щастлива вест; щом установиха реда за утрешния ден, щом пратениците си отидоха, след като бяха удостоени с честта да целунат ръка на краля, негово величество взе перото и започна да пише:

„Мила учителко,

Всичко върви според нашите желания, за по-малко от пет дни стигнах до вратите на Рим и утре ще вляза тържествено в града. Всичко живо бяга пред нашите победоносни войски, утре вечер ще пиша от двореца Фарнезе на Негово светейшество, че ако желае, може да празнува заедно с нас Рождество Христово в Рим.

Ах, да можех да пренеса тук и да му покажа моите ясли!

Пратеникът, когото изпращам да Ви донесе тези добри вести, е моят постоянен куриер Ферари. Позволете му за награда да обядва с горкия Юпитер, който сигурно скучае без мене. Отговорете ми по същия начин, успокойте ме за Вашето скъпо здраве и за здравето на многообичните ми деца, на които благодарение на Вас и на именития генерал Мак се надявам да завещая един не само благоденстващ, но и прославен престол.

Умората от похода не беше толкова голяма, колкото се опасяхах. Вярно е, че досега можах да пътувам все с каляска и яздек само за удоволствие.

Само една черна точка е все още на кръгозора: когато напуснал Рим, републиканският генерал оставил петстотин души с един полковник в крепостта Сан Анджело – с каква цел? Не ми е съвсем ясно, но не са тревожа много, защото нашият именит приятел генерал Мак ме уверява, че те ще се предадат при първа подкана.

До скоро виждане, мила учителко, било че Вие дойдете да прекараме заедно Рождество в Рим, за да бъде празникът

истински, било че след като всичко се усмири и Негово светейшество заеме отново престола си, аз ще се върна славно в моята държава.

Приемете, мила учителко и съпруго, и споделете с многообичните ми деца целувките от Вашия нежен съпруг и баща

Фердинанд“

„П. П. Надявам се, че на моите кенгура не се е случило нищо лошо и ще ги намеря живи и здрави, както ги оставих. Да не забравя – предайте най-приятелски привети на сър Уилям и на лейди Хамилтън; колкото до Нилския герой, той е навярно още в Ливорно – където и да е, съобщете му за нашите победи.“

Отдавна Фердинанд не бе писал толкова дълго писмо; но той се намираше във възторжено настроение, което обяснява словоохотливостта му; след като прочете писмото и остана доволен от него, съжали, че бе помислил за сър Уилям и лейди Хамилтън едва след като се бе сетил за своите кенгура, но не сметна, че за този пропуск на паметта си струва да препише едно толкова добре стъкмено писмо. Затова го запечата, повика Ферари, който – вече напълно възстановен след падането – се яви според обичая си готов за път и обеща, че писмото ще бъде предадено на кралицата преди пет часа вечерта на другия ден.

След това приготвиха масата за игра на карти и кралят започна своята партия вист с херцог Д'Асколи, маркиз Маласпина и херцог Ди Чирчело, спечели хиляда дуката, легна си сияещ от радост и сънува, че влиза не в Рим, а в Париж, не в столицата на римската държава, а в столицата на Франция и с мантия, поддържана от петима членове на Директорията, влиза в двореца Тюйлери, запустял след 10 август²⁴², с лавров венец на главата като Цезар, с глобус в едната ръка и със сабя в другата, като Карл Велики!

Денят настъпи, за да разсее измамните видения на нощта; но и това, което остана от тях, стигаше да задоволи самолюбието на един мъж, който се бе сетил да става завоевател ни петдесет години.

В Париж още нямаше да влезе, но вече влизаше в Рим.

Влизането беше величествено; крал Фердинанд на кон, в униформата си на австрийски фелдмаршал, покрита с везба, на шията и гърдите с всички свои лични и фамилни ордени, бе посрещнат пред вратата Сан Джовани от най-стария сенатор, придружен от висшата общинска

242. 10 август 1792 – бунт на парижкото население и събаряне на монархията. Б.пр.

управа, който, коленичил, му поднесе върху сребърен поднос ключовете на Рим; около сенаторите и общинската управа бяха всички кардинали, останали верни на Пий VI; оттук по предварително направено разписание, по улица, покрита с цветя и зеленина, кралят щеше да отиде в черквата Сан Карло, където се отслужваше молебен, а от черквата Сан Карло – в двореца Фарнезе, разположен, както вече казахме, от другата страна на Тибър, срещу двореца Корсини, току-що напуснат от Шанпионе.

В момента, когато кралят взе ключовете на Рим, екнаха песни. Сто девойки в бяло тръгнаха пред шествието с позлатени кошници, пълни с рози, които хвърляха във въздуха като на празника Тяло Господне. Изпразнените кошници се заменяха веднага с пълни, за да не прекъсва уханият дъжд; а тъй като след девойките вървяха заднишком децата от хора с кадилници в ръце, шествието се движеше между двоен шпалир, образуван от населението на Рим и околностите, облечени празнично, сред благоухания и дъжд от цветя.

Великолепна военна музика – неаполската стои на първо място между всички – свиреше най-весели мелодии от Чима-роза, Перголезе и Паезиело; след нея, сред широко празно пространство, вървеше кралят, в символичната самота на върховната власт; подир краля вървяха генерал Мак и целият генерален щаб; а след Мак едно множество от тридесет хиляди войници – двадесет хиляди пехотинци и десет хиляди кавалеристи в нови униформи, великолепни наглед, пристъпващи в безукорен строй благодарение на безбройните упражнения из лагерите; следваха петдесет новоизлети оръдия с новобоядисани ракли и коли; всичко това озарено от слънцето на един от ония ноемврийски дни, които греят в южната есен между един мъглив и един дъждовен ден като последно сбогом към лятото и първи привет към зимата.

Казахме, че Пътят беше определен предварително; минаха най-напред през полето, което можете да се нарече пустинята Сан Джовани ди Латрано, през моравите и самотните пътеки, водещи към Санта Кроче ин Джерузалеми и Санта Мария Маджоре, оттам тръгнаха направо към старата базилика, на която Анри IV е бил дарител, а Фердинанд, като правнук на Анри IV, беше предстоятел. По стъпалата на черквата, пред които кралят бе посрещнат на кон и прекаден с тамян сред радостни песни и благодарствени псалми, беше наредено цялото латранско духовенство. Когато песните замлъкнаха, кралят слезе от коня и по великолепни килими стигна пеша до „скала санта“, свещената стълба, пренесена в Рим от Ерусалим, където е била взета от дома на Пилат; по нея, на

влизане в дома на римския претор, Исус е пристъпвал със своите боси, окървавени нозе, а вярващите минават сега само като пълзят на колене.

Кралят целуна първото стъпало: когато устните му докоснаха свещения мрамор, музиката гръмна весели маршове и сто хиляди гласа екнаха във възторжени приветствия.

Кралят остана на колене, докато каже молитвата си, изправи се, прекръсти се, качи се на коня, мина през големия площад Сан Джовани, измери с поглед величествения обелиск, издигнат в Тива от Тутмасис II, запазен от Камбиз, който съборил и повредил всички останали, заграбен от Константин и изровен по-късно в големия цирк; по-нататък идваше дългата улица Сан Джовани ди Латрано, оградена от двете страни с манастири и слизаща постепенно към Колизея; пое по прочутия Каренски квартал, където е била къщата на Помпей; почти по права линия стигна до Траяновия площад, където колоната на императора беше заровена до над основите си в земята; оттам под прав ъгъл стигна до Корсо и Венецианския площад, който е в другия край на същата улица, срещу площад Дел пополо, слезе до площад Колона и най-последно продължи по Корсо до големия храм Сан Карло, посрещнат пред величествения вход от цялото духовенство; слезе отново от коня, влезе в черквата и застана под приготвения за него балдахин да слуша благодарствения молебен.

След молебена излезе от черквата, качи се на коня и предшестван, придружаван, следван от все същото шествие, слезе по Корсо до площад Дел пополо, тръгна покрай Тибър в обратна посока на поетата от Шанпионе при напускането на Рим, после по виа дела Скрофа, където се намира свети Людовик Френски, през големия площад Навоне, по римския форум Агонале и оттам за няколко минути, покрай фасадата на двореца Браски, срещу статуята на Паскуино²⁴³, стигна до Кампо деи Фиори и двореца Фарнезе, цел на дългия път и край на тържеството му.

Целият генерален щаб можа да влезе в този великолепен двор, неравнина творба на тримата велики архитекти – Сан Гало, Виньоле и Микеланджело; а между двете чешми, които украсяват фасадата на двореца и се изливат в неповторими по величина гранитни вази, поставиха на почетна стража, всъщност и за отбрана, четири оръдия, готови за стрелба.

Обяд с двеста куверта беше сервиран в голямата галерия, рисувана от Анибал и Августин Карачи²⁴⁴ и учениците им. Двамата братя

243. Паскуино – римски шивач, прочут със своите епиграми. В XVII в. жителите на Рим нарекли на негово име една статуя, върху чийто пиедестал недоволниците лепели своите памфлети. Б.пр.

работили тук осем години и получили възнаграждение от петстотин златни екю или три хиляди франка днешни пари.

Целият Рим като че се бе събрал на площада Фарнезе. Въпреки патрулите народът нахълта в двора, по стълбите, в преддверията и стигна до вратите на самата галерия; непрекъснати викове „Да живее кралят!“ принудиха три пъти Фердинанд да стане от трапезата и да се яви на прозореца.

Самозабравил се от радост, смятайки се почти равен на героите, по чиито стъпки бе току-що минал по Свещения път, той не пожела да чака до другия ден, за да съобщи на папа Пий VI за влизането си в Рим, и като забрави, че плененият от французите глава на католическата църква не е напълно свободен в своите действия, с разпалена от виното глава и пламнало от гордост сърце, щом изпи кафето си, мина в своя кабинет и написа следното писмо:

„До Негово светейшество папа Пий VI,
първи наместник на нашия Господ
Исус Христос

Княже на апостолите, царю на царете,

Ваше светейшество ще узнае несъмнено с най-голямо задоволство, че с помощта на нашия Господ Исус Христос и под свещената закрила на блажения Свети Януарий на днешния ден, без да срещна съпротива, влязох триумфално заедно с армията си в столицата на християнския свят. Французите избягаха, уплашени пред кръста и пред блясъка на моето оръжие. Ваше светейшество може следователно да възстанови своята върховна отеческа власт, която аз ще защитавам с войската си. Нека напусне скромния си подслон в Шартрьоз²⁴⁵ и върху крилата на херувимите, като нашата Мадона ди Лорето слезе във Ватикана, за да го пречисти със своето свято присъствие. Ваше светейшество ще може да отслужи в Свети Петър божествената служба за рождеството на нашия Спасител.“

Вечерта кралят обиколи с каляска сред викове „Да живее крал Фердинанд! Да живее Пий VI!“ главните римски улици и площадите

244. Карачи, Анибал (1560–1609) и Августин (1557–1602) – двама братя художници, декорирани двореца Фарнезе. Б.пр.

245. Шартрьоз – манастир от XI в. във френската област Дофине. Б.пр.

Навоне, д'Еспаня и ди Венеция; спря се за миг в театър Аржентина, където щяха да изпълнят кантата в негова чест; а оттам, за да види илюминирания Рим, се изкачи до най-високите склонове на хълма Пинчо.

Градът бе илюминиран а *giorno*²⁴⁶ от вратата Сан Джовани до Ватикана и от Пиаца дел пополо до пирамидата на Цестус. Само един паметник, където се развяваше трицветното знам, тържествен и заплашителен протест на Франция срещу завземането на Рим, беше тъмен сред това сияние, безгласен сред тия викове. Това беше крепостта Сан Анджело. Мрачната безгласна грамада беше огромна и страшна; защото единственият вик, нарушаващ всеки четвърт час мълчанието ѝ, беше: „Стражата да бди!“, а единствената светлинка, проблясваща в мрака ѝ, беше запаленият фитил на артилеристите, изправени до своите оръдия.

246. А *giorno* (ит.) – като ден. Б.пр.

LI КРЕПОСТТА САН АНДЖЕЛО ПРОГОВАРЯ

Когато мина през Пиаца дел пополо, за да се изкачи на Пинчо, кралят можа да види част от нейното живописно население, съставена от жени и деца, да танцува около огън сред площада; щом видяха владетеля, те спряха да танцуват и закрещяха оглушително: „Да живее крал Фердинанд! Да живее Пий VI!“ Кралят също се спря, за да запита какво правят тия добри хора и какъв е огънят, пред който се греят. Отговориха му, че огънят е запаленото дърво на свободата, посадено преди осемнадесет месеца от консулите на римската република.

Тази вярност към добрите принципи трогна Фердинанд, той извади от джоба си каквито монети намери и ги хвърли на тълпата с приветствието:

– Браво, приятели! Забавлявайте се!

Жените и децата се нахвърлиха да събират карлините, дукатите и пиастрите на крал Фердинанд; последва страшна олелия, при която жените биеха децата, децата дращеха жените; накрая всичко завърши с много викове, много плач и много пакости.

На площад Навоне кралят видя нов огън.

Зададе същия въпрос и получи същия отговор.

Този път кралят бръкна не в своя джоб, а в джоба на херцог Д'Асколи, взе шепа монети и ги хвърли на танцуващите, които бяха мъже и жени.

Тук, както казахме, нямаше само жени и деца, а имаше и мъже; силният пол сметна, че има по-големи права върху парите от слабия пол; любовниците и съпрузите на ударените жени извадиха ножове; един танцуващ бе ранен и отнесен в болницата.

На площад Колона стана същото произшествие; но този път то завърши с прослава на обществения морал; когато ножовете щяха да влязат в действие, през площада мина някакъв гражданин с нахлупена до очите шапка, загърнат в широк плащ; едно куче залая подир него. Едно дете подвигна: „Якобинец!“ Виковете на детето и лаят на кучето привлякоха вниманието на присъстващите, които – без да слушат обяснението на гражданина със заблуждаващия плащ и нахлупената шапка – го хвърлиха в огъня, където той загина мъченически сред радостните крясъци на простолудието.

На един от подпалвачите му хрумна изведнъж лъчезарна мисъл: дърветата на свободата, подпалвани, за да се превърнат на въглини и пепел, не бяха поникнали сами; бяха посадени; тези, които ги бяха посадили, бяха по-виновни от нещастните дървета, засадени може би насила; трябваше следователно поне веднъж да се извърши случайно едно справедливо правосъдие, като се накажат не дърветата, а тези, които са ги посадили.

Но кой ги бе посадил?

Както вече казахме, когато споменахме за Пиаца дел пополо, дърветата бяха засадени от консулите на римската република, господата Матеи от Валмонтоне и Дзакалоне от Пиперно.

От една година насам тези имена бяха благославяни и почитани от населението, на което двамата висши чиновници, истински либерали, бяха посветили времето, ума и състоянието си; но щом настъпи промяна, народът прощава по-лесно на противника, отколкото на този, който му е посветил живота си, и първите защитници стават обикновено първи мъченици. „Революциите са като Сатурн – бе казал Вернио²⁴⁷ – изяждат децата си.“

Един мъж, когото Дзакалоне бе принудил да изпраща сина си на училище, римлянин, който държеше на личната си свобода, направи предложение да оставят едно дърво на свободата, за да обесят на него двамата консули. Предложението бе, разбира се, единодушно прието; за да го изпълнят, оставаше само да изберат дърво за бесило и да заловят двамата консули.

Най-напред помислиха за тополата на площад Ротонда, която не беше още отсечена, и тъй като двамата висши чиновници живееха единият на виа дел Мадалена, другият на виа Пие ди Мармо, съседството им се стори като предопределена случайност. Изтичаха направо към жилищата на консулите; за щастие двамата чиновници имаха, както изглежда, точна представа за признателността, която може да се очаква от освободените народи: и двамата бяха напуснали Рим.

Но един тенекеджия, чиято къща бе до дома на Матеи и комуто Матеи бе дал на заем двеста екю, за да го спаси от фалит, и един продавач на билки, комуто Дзакалоне бе изпратил личния си лекар, за да спаси жена му от злокачествена треска, заявиха, че знаят почти със сигурност мястото, където са се укрили двамата виновници, и предложиха да ги предадат.

247. Вернио, Пиер – член на Конвента (1753–1793). Б.пр.

Предложението бе прието с възторг, а за да не остане идването й дотук съвсем напразно, тълпата започна да разграбва жилищата и да хвърля мебелите през прозорците. Между другите мебели и двамата имаха по един великолепен стенен часовник от позлатен бронз, единият представляващ Аврамовото жертвоприношение, другият Агар и Исмаил, загубени в пустинята, и двата с еднакъв надпис, доказателство, че идваха от един и същи източник: „На консулите на римската република от признателните евреи.“

И наистина, двамата консули бяха издали декрет, по силата на който евреите ставаха хора като всички други и получаваха граждански права.

Това подсети тълпата за нещастните евреи, за които те не бяха помислили досега и навярно не биха се сетили, ако евреите не бяха се провинили в признателност. Чуха се викове: „В гетото! В гетото!“ И тълпата се втурна към еврейския квартал.

След издаването на декрета, с който римската република ги приравняваше към всички граждани, нещастните евреи побързаха да премахнат бариерите, които ги отделяха от обществото, и се пръснаха из целия град, където мнозина си наеха жилища и отвориха магазини; но веднага след заминаването на Шанпионе, като се почувстваха изоставени и без защита, те се прибраха отново в своите квартали, възстановиха набързо вратите и оградите не за да се отделят от хората, а за да противопоставят някакво препятствие на враговете си.

Така че в случая нямаше преднамерена съпротива срещу тълпата, а материална преграда против нахлуването ѝ.

Тогава тълпата, винаги готова да измисли бързи и ефикасни средства, реши да не разбива вратите и преградите на гетото, а да хвърли през тях главни, запалени от близкия огън.

Хвърляха ги едни подир други, след това изобретателите – те се срещат всякога – ги намазаха със смола и терпентин. Гетото заприлича скоро на бомбардиран град и след половин час обсадителите видяха с удоволствие пламъци, които показваха избухването на пет-шест пожара.

След едночасова обсада цялото гето беше в пламъци.

Тогава вратите се отвориха сами и цялото нещастно население, полуголи мъже, жени, деца, разбудени в съня си, се втурна с ужасени викове към вратите, като порой, срутил яз, и се пръсна, или по-точно се опита да се пръсне из града.

Но тук именно ги чакаше тълпата; всеки пипна по един евреин за собствено жестоко забавление; целият репертоар на мъченията бе

опитан върху тези нещастници: едни караха да ходят боси по горящи главни, със свиня в ръце; други обесиха за мишниците между обесените за задните крака кучета, които ги хапеха непрекъснато, побеснели от болка и гняв; трети, разсъблечен до кръста, развеждаха из града с котка на гърба и го биеха с тояги, както са биели Христос; само че тоягите удряха и човека, и животното, което дращеше и хапеше нещастника; други, най-послед, по-щастливи, бяха хвърлени в Тибър, където чисто и просто се удавиха.

Забавленията продължиха не само през цялата нощ, по и през следващите два дни с най-разнообразни видеоизменения, докато най-послед кралят узна и запита какви са хората, подложени на тези мъчения. Отговориха му, че са евреи, имали неблагоприятното да сметнат след провъзгласяването на републиката, че са хора като всички други и следователно приемали християни, купували имоти, напускали гетото, настанявали се в града, продавали книги, лекували се при католически лекари и погребвали мъртвите си при факелно осветление.

Крал Фердинанд с мъка можа да повярва всички тия кошунства, по най-послед му показаха декрета на републиката, който даваше граждански права на евреите: той бе принуден да повярва. После запита кои са били тези хора, дотолкова забравили Бога, та да издадат подобен декрет; казаха му, че са консулите Матеи и Дзакалоне.

– Тогава трябва да накажат тях, а не освободените – извика Фердинанд, запазил непоколебимия си здрав смисъл, дори когато беше под властта на предразсъдъците си.

Отговориха му, че са помислили вече за това, търсели виновниците и двама граждани поели задължението да ги предадат.

– Добре – каза кралят, – ако ги предадат, всеки от двамата ще получи по петстотин дуката, а консулите ще бъдат обесени. Слухът за кралската щедрост се разчу и удвои възторга; тълпата се запита какво може да поднесе на един толкова добър крал, споделящ напълно желанията й; започнаха да разискват по този важен въпрос и решиха, че щом кралят е наредил двамата консули да бъдат обесени с редовен палач и на редовни бесила, те ще отсекат последното останало дърво на свободата и ще го направят на цепеници, та кралят да се грее на революционен огън.

И му закараха цяла кола дърва, които той плати щедро с хиляда дуката. Това хрумване му се стори толкова хубаво, че той остави настрана двете най-големи цепеници и ги изпрати на кралицата със следното писмо:

„Мила ми съпруго,

Знаете за моето щастливо влизане в Рим без никаква пречка по пътя, французите се изпариха като дим. Остават наистина петстотин якобинци в крепостта Сан Анджело, но те така кротуват, та мисля, че желаят само едно: да ги забравим.

Мак заминава утре с двадесет и пет хиляди души да даде сражение на французите; по пътя ще се съедини с корпуса на Мишру, така че ще има тридесет и осем до четиридесет хиляди души и ще влезе в бой с французите само ако има сигурни изгледи да ги смаже.

Тук имаме непрекъснати тържества. Ще повярвате ли, че ония жалки якобинци дали права на евреите! От три дни насам населението на Рим ги гони из улиците на града така, както аз ходя на лов за лопатарии из горите на Персано и за глигани из Аспронските гори; обещаха ми и нещо по-хубаво: изглежда че са по дирите на двамата консули на така наречената римска република. Определих по петстотин дуката за главата на всеки от тях. Мисля, че ще бъде много назидателно да бъдат обесени, и ако ги обесят, ще доставя на гарнизона на крепостта Сан Анджело изненадата да присъства на екзекуцията им.

Изпращам Ви за Бъдни вечер две дебелни цепеници от дървото на свободата от площад Ротонда. Грейте се приятно, Вие и децата, и докато се греее, мислете за Вашия любещ съпруг и баща.

Утре ще издам указ, за да сложа малко ред в еврейските работи, да върна евреите в гетото и да им наложа една разумна дисциплина. Ще Ви изпратя препис от този указ, щом го издам.

Разгласете в Неапол благоволенията, с които ме обсипва Божията добрина; кажете на нашия архиепископ Капече Дзурло да отслужи благодарствен молебен, макар да го подозирам, че е малко якобинец; това ще му бъде за наказание, устройте публични тържества и накарайте Вани да ускори делото на проклетия Николино Карачоло.

Ще Ви държа в течение за успехите на нашия именит генерал Мак, щом получа вест за тях.

Останете с добро здраве и вярвайте в искрената, вечна обич на Вашия ученик и съпруг

Фердинанд Б.“

„П. П. Предайте моите почитания на медам. Макар и малко смешни, тези добри принцеси са все пак височайши дъщери на крал Людовик XV. Можете да разрешите на Ариола да даде малка заплата на седемте корсиканци, които им служат за охрана и са препоръчани от граф Дьо Нарбон, един от последните министри, струва ми се, на Вашата сестра Мария-Антоанета; това ще ги зарадва, а нас не обвързва с нищо.“

На другия ден, както писа на Каролина, Фердинанд наистина издаде указ, който беше всъщност само възстановяване на едикта, отменен от така наречената римска република.

Съвестта ни на историк не ни позволява да променим нито една сричка от този указ; той е впрочем и до днес в сила в Рим:

„Чл. 1. Нито един евреин, живущ било в Рим, било във владенията на Рим, не може да дава подслон или да храни християни, нито да наема християни на служба, под страх от наказание според папските закони.

Чл. 2. Всички евреи от Рим и папските владения трябва да предадат в срок от три месеца своите движими и недвижими имоти; иначе тези имоти ще бъдат продадени на търг.

Чл. 3. Нито един евреин не може да живее в Рим или кой да е град от папските владения без разрешение от правителството; при нарушение виновниците ще бъдат връщани в съответното гето.

Чл. 4. Никой евреин не може да нощува извън своето гето.

Чл. 5. Никой евреин не може да поддържа приятелски връзки с християнин.

Чл. 6. Евреите не могат да търгуват със свещени предмети или с книги под страх от глоба от сто еку и седем години затвор.

Чл. 7. Всеки лекар католик, повикан при евреин, трябва най-напред да го покръсти; ако болният откаже да се покръсти, лекарят ще го напусне, без да му даде помощ; ако постъпи противно на това нареждане, лекарят се излага на преследване от светата църква.

Чл. 8 и последен. Когато погребват мъртвите си, евреите не могат да извършват никакви обреди, нито да си служат с факли, под страх от конфискация.

Настоящата мярка ще бъде съобщена из всички гета и разгласена в синагогите.“

На другия ден след издаването и разлепването на този декрет генерал Мак се сбогува с краля, остави пет хиляди души за охрана на Рим и излезе през вратата Дел пополо с цел – както Фердинанд бе писал на августейшата си съпруга – да преследва Шанпионе и да му даде сражение, където и да го срещне.

В същия момент, когато неговият ариергард тръгваше, друго шестие, не по-малко интересно, влезаше в Рим от другия му край – през вратата Сан Джовани.

Четирима конни неаполитански жандарми с червено-бяла кокарда на фуражките язدهа пред двама души, вързани един за друг над лактите; двамата бяха с бели памучни барети и бяха загърнати в наметала с неопределен цвят, като болнични халати; язدهа две неоседлани магарета, а поводите на всяко магаре се държаха от човек от простолудието с дебела тояга, който заплашваше и ругаеше пленниците. Тези пленници бяха двамата консули на римската република, Матеи и Дзакалоне, а двамата мъже от простолудието, които водеха магаретата, бяха тенекеджи-ята и билкарят, обещаха да ги доведат.

Удържали бяха думата си, както виждаме.

Двамата нещастни бегълци, уверени, че ще бъдат в безопасност в болницата, основана от Матеи в родния му град Валмонтоне, бяха избягали там и за по-голяма сигурност се бяха облекли като болни. Издадени от болногледач, назначен от Матеи, те бяха заловени и сега ги водеха в Рим, за да си изтърпят наказанието.

Щом минаха през вратата Сан Джовани, тълпата ги позна и с неуловимия инстинкт, който я тласка да събаря това, което е въздигнала, и да опозорява каквото е прославяла, тя започна да ругае пленниците, да ги замерва с кал и камъни и да крещи: „Смърт!“ После се опита да осъществи заплахите си; четиримата неаполитански жандарми трябват да обяснят категорично на множеството, че водят консулите в Рим, за да бъдат обесени, и това ще стане още на другия ден в присъствието на крал Фердинанд на площада Сан Анджело, обичайно място за изпълнение на смъртните присъди от държавния палач, за най-голям позор на френския гарнизон. Това обещание успокои тълпата, която не искаше да обиди крал Фердинанд, затова се съгласи да чака до следния ден, по се възнагради за чакането, като продължи да освирква двамата консули и да хвърля по тях кал и камъни.

Свършено примирени, те чакаха безмълвни, тъжни, но спокойни, като не се опитваха нито да ускорят, нито да отдалечат смъртта, защото разбираха, че с тях е свършено и ако се спасят от ноктите на протонародния лъв, то ще бъде само за да попаднат в лапите на кралския тигър.

Затова чакаха с наведени глави.

Един случаен поет – такива поети не липсват никога, нито при победи, нито при поражения – бе съчинил набързо следното четиристишие, което бе разпръснал веднага и тълпата го пееше по някаква също така набързо стъкмена мелодия:

Largo, o romano popolo! All' asinino ingresso
Qual fecero non Cesare, non Scipione istesso.
Di questo democratico e augusto onore e degno
Chi rese un di da console d'impì tiranni il regno.²⁴⁸

А ние ще се опитаме да ги преведем скромно в проза:

„Път, римски народе! За магарешкото влизане, каквото нямаха ни Цезар, нито самият Сципион. За тази висока демократична чест е достоен управлявалият един ден като консул кралството на нечестивите тирани.“

Пленниците минаха така през три четвърти от кварталите на Рим, докато стигнаха в Карчере Нуово, където ги затвориха.

Пред затвора се събра веднага огромна тълпа и за да не изкърти вратата, трябваше да ѝ обещаят, че на другия ден по обяд екзекуцията ще се състои на площада пред крепостта Сан Анджело, а за доказателство още призори на другия ден ще види палача и помощниците му да издигат ешафода.

Два часа по-късно обяви, разлепени из целия град, съобщиха, че екзекуцията ще се състои на другия ден по обяд.

Това обещание осигури една спокойна нощ на римляните.

Според поетото задължение, още в седем часа сутринта ешафодът бе издигнат на площада пред крепостта Сан Анджело, точно срещу виа Папале, между Грациано-Валептиниевата арка и Тибър. Това беше, както вече казахме, обичайното място за екзекуции, а за по-голямо удобство при тези тъжни тържества къщата на палача се намирате на няколко

248. Когато пише тези редове, авторът има пред очите си една гравюра от епохата, представляваща влизането на нещастниците; излишно е да се подчертава, че последните пет-шест глави не са се отдалечили нито за миг от историческата истина.
Б.а.

стъпки оттам, зад завоя на кея, срещу мястото на някогашния затвор Тордипоне.

Тя стоеше на мястото си до 1848 година, когато бе съборена при провъзгласяването на римската република, траяла още по-малко от онази в 1798 година.

Докато дърводелците на смъртта сковаваха ешафода и издигаха бе-силата сред просташките шега на народа, който проявява всякога остроумие при подобни случаи, други работници украсяваха с разкошни драперии един балкон и привличаха също така вниманието на множество-то; защото този балкон беше ложата, откъдето кралят щете да наблюда-ва зрелището.

Огромни тълпи се стичаха от двата срещуположни края на Рим, от-към левия бряг на Тибър, от площада Дел пополо и от Транстевере, до-като от главната улица Папале и всички съседни по-малки улици други-те квартали изливаха жителите си към площада Сан Анджело, който скоро се задръсти до такава степен, че трябваше да поставят охрана око-ло ешафода, за да могат дърводелците да продължат работата си.

Пуст беше само десният бряг, където се намира гробницата на Ад-риан; ужасната крепост, която е за Рим нещо като Бастилията за Париж и крепостта Сан Елме за Неапол, макар че беше безгласна и изглеждаше необитавана, внушаваше доста голям страх, така че никой не дръзваше да отиде към моста, водещ за нея, или да се приближи до стените ѝ. За-щото трицветното знаме, което се развяваше там, сякаш казваше на това простолудие, опиянено от кръвожадни оргии: „Внимавай какво вър-шиш, Франция е тук!“

Но тъй като нито един френски войник не се виждаше по стените, а бойниците бяха грижливо затворени, хората свикнаха постепенно с тази безгласна заплаха, както децата свикват с присъствието на заспал лъв.

В единадесет часа изведоха двамата затворници от тъмницата и ги качиха отново на магаретата, метнаха им едно въже на шиите, двамата помощници на палача уловиха по един край на въжето, а самият палач тръгна напред; придружавате ги братството на покаяниците, които под-крепят жертвите пред ешафода, а след тях вървеше огромната тълпа; все така облечени в болничните дрехи, те бяха отведени до черквата Сан Джовани, където ги накараха да слязат от магаретата, да коленичат боси на стъпалата на черквата и да се помолят за опрощение на греховете си.

На отиване от двореца Фарнезе за площада, където щеше да се из-пълни наказанието, кралят мина през виа Джулия тъкмо когато помош-ниците на палача дърпаха осъдените с въжетата, за да ги принудят да

коленичат. В други случаи при подобни обстоятелства кралската поява спасяваше осъдените; но нещата се бяха променили: днес кралското присъствие осигуряваше екзекуцията им.

Тълпата се отдръпна, за да даде път на краля. Той хвърли неспокоен поглед към крепостта Сан Анджело, махна недоволно с ръка при вида на френското знаме, слезе от каляската сред аklamациите на народа, появи се на балкона и поздрави множеството.

След миг гръмки викове оповестиха приближаването на затворниците. Пред тях и след тях се движеха по един взвод неаполитански конни жандарми, които се присъединиха към чакащите вече на площада, за да отстранят народа и да направят място за свободно движение на палача и помощниците му.

Мълчанието и безлюдността на крепостта Сан Анджело бе успокоило всички и никой вече не мислеше за нея. Неколцина римляни, похрабри от другите, се бяха приближили до пустия мост и дори оскърбиха крепостта така, както неаполитанци оскърбяват Везувий; а това разсмя крал Фердинанд, защото му припомни веселите ладзарони от вълнолома и доказа, че римляните са не по-малко духовити от тях.

В дванадесет без пет траурното шествие се показва на малкия площад; осъдените изглеждаха смазани от умора, но спокойни и примирени. Пред ешафода ги накараха да слязат от магаретата; след това свалиха въжето от шиите им и отидоха да го завържат на бесилото. Покаяниците се приближиха до двамата нещастници, като ги увещаваха да приемат спокойно смъртта и да целунат разпятието.

Матеи го целуна с думите:

– О, Исусе, знаеш, че умирам невинен и като тебе за спасението и свободата на хората!

Дзакалоне каза:

– О, Исусе! Свидетел си, че прощavam на този народ, както ти прости на своите палачи.

Най-близките зрители чува тия думи и ги посрещнаха с освирквания. След това един мощен глас извика:

– Помолете се за душите на тия, които ще умрат!

Беше водачът на покаяниците.

Всички коленичиха, за да кажат молитвата „Богородице дево“, дори кралят на балкона, дори палачът и помощниците му на ешафода.

Настъпи миг на тържествена, дълбока тишина.

В този миг се чу топовен гърмеж; изпочупеният ешафод се срути под нозете на палача и помощниците му; вратата на крепостта Сан

Анджело се отвори и сто гренадири, предшествани от барабан, който биеше за атака, минаха ходом по моста и сред ужасените викове на множеството, сред бягащите жандарми, сред всеобщата изненада и уплаха грабнаха двамата осъдени и ги отведоха в крепостта Сан Анджело, чиято врата се затвори, преди народът, палачите, покаяниците, жандармите и дори самият крал да се опомнят от слисването.

Крепостта Сан Анджело проговори само веднъж; но както виждаме, думата ѝ бе изречена навреме и оказа своето въздействие.

Така римляните бяха принудени да минат този ден без обесвания и да се нахвърлят отново върху евреите.

Крал Фердинанд се върна в двореца Фарнезе в много лошо настроение; това беше първият му неуспех след започването на войната, а за нещастие нямаше да бъде и последният.

LII НАНО СЕ ЯВЯВА ОТНОВО

Писмото, което крал Фердинанд изпрати на кралица Каролина, произведе очакваното от него впечатление. Вестта за победата на кралските сили се разпространи светкавично от Мерджелина до моста Мадалена и от манастира Сан Мартино до вълнолома; от Неапол бе разпратена из цялото кралство: за Калабрия заминаха куриери, леки кораби отплаваха за Липарските острови и Сицилия, а докато пратениците и scorridorite²⁴⁹ пристигнат до местоназначението си, бяха изпълнени и другите нареждания на победителя: камбаните на тристата неаполски черкви забиха весело, за да възвестят благодарствения молебен, а топовни салюти от всички укрепления отправиха със своя бронзов глас възхвала за бога на войските.

Всички неаполски къщи кънтяха от камбанния звън и топовните гърмежи, предизвиквайки радост или яд – според убежденията на обитателите; всички привърженици на либералната партия посрещаха с мъка победата на Фердинанд над французите, защото това не беше победа на един народ над друг, а победа на един принцип над друг. А за неаполските либерали френският принцип представляваше човечност, любов към общото добруване, към напредъка, просветата, свободата, докато неаполският принцип беше за същите либерали варварство, егоизъм, назадничавост, мракобесие и тирания.

И тъй като се чувстваха морално победени, те се затвориха в домовете си, защото разбраха, че за тях няма никаква сигурност, ако се покажат навън; спомняха си ужасната смърт на херцог Дела Торе и на брат му и оплакваха не само Рим, където щеше да се възстанови папската власт, но и Неапол, където деспотизмът щеше да се затвърди, а крал Фердинанд да възтържествува, с други думи, назадничавите идеи да възтържествуват над революционните.

Що се отнася до привържениците на самовластието – а броят им в Неапол беше голям, защото към тях се числяха всички придворни и всички, които живееха или зависеха от кралския двор, както и цялото простолудие: рибари, носачи, ладзарони – тези хора разпалено ликуваха. Те тичаха из улиците и викаха: „Да живее крал Фердинанд! Да живее

249. Scorridori (ит.) – бегачи вестоносци. Б.пр.

Пий VI! Смърт на французите! Смърт на якобинците!“ А най-много от всички крещеше Фра Пачифико, който се връщаше в манастира с магарето Джакобино, почти премаляло под тежестта на двата коша, препълнени с най-разнообразни провизии; то ревеше като господаря си, който се шегува не особено духовито, че неговият събрат по просия оплаква поражението на своите сродници якобинците.

Тези шегви много размиваха ладзароните, които не са придирчиви в избора на подигравките.

При все че Къщата с палмата, или по-точно съседната на херцогиня Фуско, беше доста отдалечена от града, камбанният звън и оръдейните салюти стигнаха дотам и накараха Салвата да потрепера, както боен кон трепва при звука на тромпет.

Както генерал Шанпионе бе узнал от последното анонимно писъмце, което бе получил – лесно можем да се досетим, че то беше от доблестния Чирило, – раненият, макар и не напълно оздравял, беше много по-добре. След като отначало с разрешението на лекаря ставаше от леглото, подкрепян от Луиза и камериерката ѝ, за да седне в кресло, сега той бе започнал да става от креслото, за да се разходи из стаята под ръка с Луиза. Един ден Джованина му предложи в отсъствие на господарката си да му помогне при такава разходка, но той ѝ благодари и отказа, като направи сам кратката обиколка, която правеше под ръка със синьора Сан Феличе. Без да продума, Джованина се прибра в стаята си и дълго плака. Явно беше, че на Салвата е неприятно да приема от камериерката грижи, които го радваха, когато идваха от господарката ѝ; и макар да разбирате, че в очите на един знатен мъж и сравнение не може да става между господарката ѝ и нея, Нина все пак почувства една от ония дълбоки болки, които разумът не може да отстрани или по-точно им придава още по-голяма горчивина.

Когато видя през стъклената врата господарката си, която след излизането на рицаря бързаше, лека като птичка към стаята на болния, Джованина стисна зъби, простена нещо, прилично на заплаха, и както с присъщото чувствено влечение на южнячките към физическата красота се бе влюбила неволно в хубавия младеж, пак така неволно и почти подсъзнателно бе започнала да мрази господарката си.

– Ах! – промълви тя. – Днес-утре той ще оздравее – когато оздравее, ще си отиде, а тогава и тя ще страда.

При тази злобна мисъл усмивката се върна на устните ѝ и сълзите пресъхнаха в очите.

При всяко идване на доктор Чирило – посещенията му ставаха все

по-редки – Джованина следеше по лицето му радостта от растящото подобрене в здравето на ранения и при всяко посещение едновременно тя желаше докторът да обяви, че болният е оздравял.

В навечерието на деня, когато екнаха камбаните и оръдията, доктор Чирило дойде, преслуша Салвата, перкутира гърдите му, които изгубваха постепенно тъпия звук при почукването, и накрая каза думите, които отекнаха в две, дори в три сърца:

– И така след десет-дванадесет дни нашият болен ще може вече да язди и да се яви лично пред генерал Шанпионе.

Джованина забеляза, че при тия думи Луиза задържа с мъка две едри сълзи, а младежът силно пребледня. Самата Джованина изпита по силно от всеки друг път двойното чувство на радост и мъка, което бе усещала неведнъж досега.

Под предлог да изпрати Чирило Луиза излезе с него, когато той си тръгна; Джованина ги проследи с поглед, докато излизаха, след това отиде на прозореца, обичайния ѝ наблюдателен пункт. Пет минути по-късно тя видя, че докторът излезе от градината, а младата жена не се върна веднага в стаята на болния.

– О – каза си Нина, – останала е да плаче!

След десет минути Луиза се върна; Джованина забеляза зачервените ѝ очи, при все че бяха наплискани с вода и прошепна:

– Плакала е!

Салвата не бе плакал; това бронзово лице не познаваше сълзите; когато Луиза Сан Феличе излезе, той само облегна глава на ръката си и остана неподвижен, а навярно и безчувствен към всичко наоколо, сякаш се бе превърнал в статуя; това беше впрочем обикновеното му състояние, когато Луиза не беше край него. При влизането ѝ, дори още преди тя да влезе, само като чуеше стъпките ѝ, той вдигаше глава и се усмихваше; така и този път, както всякога, първото нещо, което младата жена видя, когато се завърна в стаята, беше усмивката на любимия.

Усмивката е слънце за душата и пай-слабият му лъч стига да пресуши сърдечната роса, наричана сълзи.

Луиза отиде направо при младия мъж, подаде му двете си ръце и каза, отвърщайки с усмивка на усмивката:

– Колко съм щастлива, че вече сте във от опасност!

На другия ден тя беше при Салвата, когато към един часа следобед камбаните забиха и оръдията загърмяха; кралицата бе получила бързото известие от своя августейши съпруг едва в единадесет часа сутринта, а два часа бяха необходими, за да даде необходимите заповеди за

радостните тържества.

Както вече казахме, Салвато потрепера в креслото си при гърмежите и камбанния звън; стана със смръщени вежди и разширени ноздри, сякаш надуваше вече барута не от народния празник, а от бойното поле, и попита, поглеждайки последователно Луиза и камериерката ѝ.

– Какво става?

Двете жени направиха едновременно едно и също движение, означаващо, че не могат да отговорят на въпроса му.

– Иди да научиш нещо, Джованина – каза Луиза Сан Феличе, – трябва да е някакъв празник, който сме забравили.

Джованина излезе.

– Някакъв празник ли? – запита Салвато, като погледна въпросително Луиза.

– Какъв ден сме днес? – попита тя.

– О! – отговори усмихнато Салвато. – Отдавна вече не броя дните.

И добави с въздишка:

– Но от днес ще започна.

Луиза протегна ръка към един календар.

– Всъщност – каза радостно тя – днес е предколедната неделя.

– Нима в Неапол дават топовни салюти за Рождество Христово? – попита Салвато. – Ако беше самото Рождество, можеше все пак да се допусне.

Джованина се върна.

– Какво има? – попита Сан Феличе.

– Синьора – отговори Джованина, – Микеле е дошъл.

– Какво казва?

– О! Странни работи, синьора! Казва... но – продължи тя – по-добре ще бъде да ги каже на синьората. Синьората ще приеме, както желае, новините на Микеле.

– Ще се върна, приятелю – обърна се Луиза към Салвато, – отивам да видя само какво разправя нашият луд.

Салвато отговори с кимване и усмивка; Луиза излезе. Джованина очаквате, че раненият ще започне да я разпитва; но щом Луиза излезе, той затвори очи и потъна в обичайното си мълчание и неподвижност. Колкото и да ѝ се искаше да проговори, като не я запитаха, Джованина не се осмели да се обади.

Луиза намери млечния си брат да чака в трапезарията; имаше победоносно изражение, облякъл беше празничните си дрехи, от шапката му се развяваха цял сноп панделки.

– Победа! – извика той, щом зърна Луиза. – Победа, сестрице! Великият крал Фердинанд влязъл в Рим, генерал Мак побеждава навред, французите са избити, нашите горят евреите и бесят якобинците. *Evviva la madonna!*²⁵⁰ ...Какво ти стана?

Този въпрос бе предизвикан от пребледняването на Луиза, която усети, че силите я напускат при тази вест, и се отпусна на един стол. Тя разбираше само едно: ако французите бяха победили, Салвато можеше да остане при нея и дори да ги дочака в Неапол; но щом французите бяха победени, Салвато трябваше да напусне всичко, и самата пея дори, за да сподели несретата на своите другари по оръжие.

– Питам те какво ти е? – повтори Микеле.

– Нищо, приятелю, само че тази така изненадваща и неочаквана новина... Сигурна ли е, Микеле?

– Ами не чуваш ли камбаните? Не чуваш ли топовете?

– Чувам ги.

И добави полугласно:

– За съжаление и той ги чува!

– Ако се съмняват – каза Микеле, – рицарят Сан Феличе ей сега ще ти потвърди вестта. Той работи в двореца, трябва да знае новините.

– Съпругът ми! – извика Луиза. – Но той не си идва по това време!

И се обърна веднага към градината.

Рицарят наистина се връщате един час по-рано. Ясно беше, че за да наруши реда си, трябва да се е случило важно събитие.

– По-скоро, Микеле, по-скоро! – извика Луиза. – Върви в стаята на ранения, но нито дума от това, което ми каза. Погрижи се и Джованина да мълчи, разбра ли?

– Да, разбирам, че това ще огорчи горкия момък! Но ако ме запита за камбаните и топовните гърмежи?

– Ще кажеш, че е заради предколедната неделя. Върви!

Микеле изчезна в коридора и Луиза затвори вратата подир него. Време беше – главата на рицаря се показа в същия миг пред входа.

Луиза изтича да го посрещне с усмивка на уста, но с разтуптяно сърце.

– Ей богу – каза рицарят, като влизаше, – сто една новина, каквато пи най-малко не очаквах! Крал Фердинанд герой! Вървете да съдите по външния вид! Французите отстъпват! Рим изоставен от генерал Шанпионе! И за жалост убийства, екзекуции, като че победата не може да

250. *Evviva la madonna* (ит.) – да живее Света Богородица. Б.пр.

остане неопетнена. Не така са я разбирали гърците. Те я наричат Нике, смятали са я за дъщеря на силата и храбростта и наред с Темида са я поставяли след Зевс. Вярно е, че римляните не са ѝ давали за емблема възни, освен когато е трябвало да се мери златото на победените. Те казвали *vae victis!* А пък аз казвам: *vae victoribus!*²⁵¹ всеки път, когато победителите прибавят към трофеите си ешафоди и бесила. Аз пък бих бил жалък завоевател, мила Луиза: предпочитам да вляза в дом, където ми се усмихват, отколкото в разплакан град.

– Нима е вярно това, което разправят, приятелю? – попита Луиза, като все още се колебаеше дали да повярва.

– Официално е съобщено, мила Луиза. Узнах новината лично от негово височество Калабрийския херцог, който ме изпрати по-бързо да се облека, защото дава обяд по този случай.

– Къде отивате? – попита Луиза по-оживено, отколкото би желала.

– О, Господи, където съм принуден да отида – отговори рицарят, – на един обяд с учени. Трябва да съчиним надписи на латински и да намерим алегорични изрази за приветствия при завръщането на краля. Ще има великолепни тържества, дете мое, на които, разбираш, нали, ще бъде твърде мъчно – казано между другото – да не отидеш. Когато принцът дойде да ми съобщи тази новина в библиотеката, аз толкова малко я очаквах, че едва не паднах от стълбата си, а такова нещо би било неучтиво, защото би доказало, че страшно съм се съмнявал във военния гений на баща му. Както и да е, виждат, клетичката ми Луиза, че съм така разстроен, та дори не помня дали затворих градинската врата след себе си. Ще ми помогнеш да се облека, нали? Дай ми да облека каквото трябва за двореца... Академичен обяд! Как ще скучая с ония зубрачи на гръцки и латински! Ще се върна колкото мога по-скоро, но не по-рано от десет-единадесет часа вечерта. Господи, колко глупав ще им се сторя аз и какви педанти ще ми се сторят те! Хайде, мила Луиза, часът е вече два, а обядът започва в три. Но какво гледат?

И рицарят се обърна, за да види какво бе приковало погледа на жена му към градината.

– Нищо, приятелю, нищо – отговори Луиза и побутна съпруга си към спалнята му, – прав сте, трябва да побързате, иначе няма да се пригответе.

Това, което бе привлякло погледа на Луиза – а тя се страхуваше да

251. *Vae victis* (лат.) – горко на победените, *vae victoribus* (лат.) – горко на победителите.
Б.пр.

не привлече и погледа на съпруга ѝ, – беше бавното отваряне на градинската врата, наистина оставена от рицаря не-заклучена, и влизането на врачката Нано, която никога не бе виждал, след като бе дала първа помощ на ранения и бе прекарала една нощ при него. Тя пристъпваше със своята походка на пророчица. Изкачи се по стълбите на главния вход, показа се пред вратата на трапезарията и очаквала сякаш да намери там само Луиза, влезе без колебание, прекоси я бавно и безшумно, после, без да заговори с Луиза, която я гледаше пребледняла и разтреперана, сякаш виждаше призрак, се изгуби в коридора, водещ към стаята на Салвата, с пръст на устни, за да ѝ даде знак да мълчи.

Луиза изтри с кърпичката си потта, оросила челото ѝ, и за да избяга по-сигурно от това фантастично видение, се втурна в стаята на съпруга си и дръпна вратата след себе си.

LIII

АХИЛ У ДЕИДАМИЯ

За Микеле не беше трудно да изпълни нарежданията на Луиза; защото, като изключим един приятелски поздрав, младият офицер не му продума. Затова Микеле и Джованина се отдръпнаха в нишата на един прозорец и започнаха да разговарят оживено, но тихо; ладзаронето до-разказваше на Джованина събитията, за които едва бе успял досега да й каже няколко думи; а тя чувстваше подсъзнателно, че те ще имат голямо влияние върху съдбата на Салвато и Луиза, следовател-по и върху нейната собствена.

Що се отнася до Салвато, при все че не можеше да узнае подробно тези събития, той разбираше по радостта в Неапол, че се е случило събитие, щастливо за неаполитанци и нещастно за французите; но му се струваше, че щом Луиза иска да скрие от него това събитие, ще бъде некрасиво да разпитва за него други хора, особено прислугата или лица от по-нисш ранг; ако то е нещо тайно, ще се постарее да го научи от устата на любимата си.

Докато Нина и Микеле разговаряха, а младият офицер мечтаеше, вратата скръчна; но тъй като не бе познал стъпките на Луиза Сан Феличе, Салвато не отвори очи.

Ладзаронето и камериерката нямаха причини като Салвато да се унасят в собствените си мисли, затова обърнаха поглед към вратата и извикаха от изненада.

Влязла бе Нано.

При ахването на Нина и Микеле Салвато също се обърна и макар че я видя през булото на своя полуунес, веднага позна врачката и протегна ръка към нея.

– Добър ден, майко! – каза той. – Благодаря, че идваш да видиш болния си, страхувах се да не бъда принуден да напусна Неапол, без да имам възможност да ти благодаря.

Нано поклати глава.

– Не съм дошла да видя болния си – каза тя, – защото той няма нужда от моите знания, не съм дошла и за благодарности, защото само съм изпълнила дълга си на планинка, която знае свойствата на билките и не заслужава никаква благодарност за това. Не, идвам да кажа на ранения със затворената рана: изслушай една наша стара приказка, която

майките разказват отпреди три хиляди години на синовете си, ако се уплашат, че те могат да се отдадат на недостойна почивка, когато родината им е в опасност.

Погледът на младежа светна, защото нещо му подсказваше, че тази жена е доловила мисълта му.

Врачката се облегна с лявата си ръка о креслото на Салвата, с дясната покри половината чело и очите му и замълча, сякаш търсеше в паметта си някакво отдавна забравено предание.

Без да знаят какво ще чуят, Микеле и Джованина гледаха учудено и почти уплашено Нано. Салвата я поглъщаше с поглед; защото, както вече казахме, отгатваше, че това, което е дошла да му каже, ще ожари като буреносна мълния все още тъмните предчувствия, пробудени у него от камбаните и първите артилерийски салюти.

Нано повдигна наметката и отметна назад качулката от главата си; после бавно и провлечено, с глас, който беше полуговор, полупесен, започна своето предание:

„Ето какво троянските орли разправили на албанските лешояди:

По времето, когато боговете живеели между хората, богинята на морето Тетида се свързала с тесалийския цар Пелей.

Нептун и Зевс искали да се оженят за нея, но като научили, че тя ще роди син по-велик от баща си, я отстъпили на Еаковия син. Тетида имала няколко деца от съпруга си и всички хвърляла в огъня, за да провери дали са смъртни: всички загивали едно по едно друго. Най-после родила син, когото нарекли Ахил, майка му щяла да го хвърли в огъня като другите, но Пелей го грабнал от ръцете ѝ и я накарал, вместо да го убие, да го потопи в Стикс. Така нямало да стане безсмъртен, но щял да бъде неуязвим.

Тетида измолила от Плутон да я пусне един-единствен път в ада, за да потопи сина си в Стикс, коленичила край реката, уловила детето за петата и го потопила. Така детето станало неуязвимо по всички части на тялото освен откъм петата, за която майка му го държала; затова тя се посъветвала с оракула.

Оракулът ѝ отговорил, че синът ѝ ще придобие безсмъртна слава при обсадата на голям град, но ще загине при победата си.

Тогава майка му го завела, под името Пира, в двора на Скироския цар и го оставила в женски дрехи при царските дъщери.

Детето достигнало петнадесетгодишна възраст, без да знае, че е мъж...“

Когато албанката стигна дотук, младият офицер я прекъсна.

– Зная приказката ти, Нано – каза той, – ти ми правиш честта да ме сравняваш с Ахил, а Луиза сравняваш с Деидамия. Но бъди спокойна, не ще има нужда да ми показваш като Одисеи сабя, за да ми припомниш, че съм мъж. Бият се, нали? – продължи със светнал поглед младият офицер. – И тези топовни гърмежи възвестяват някаква победа на неаполитанци над французите. Къде се бият?

– Камбаните и топовните гърмежи съобщават – отговори Нано, – че крал Фердинанд е влязъл в Рим и клането е започнало.

– Благодаря – каза Салвато, като сграбчи ръката й, – но какъв интерес имаш ти да ми съобщаваш това, ти, калабрийка и поданица на крал Фердинанд?

Нано се изправи с целия си висок ръст.

– Не съм никаква калабрийка – каза тя, – албанка съм, а албанците бягат от родината си, за да нямат господар. Те се покоряват и ще се покоряват само на потомците на великия Скендербег. Всеки народ, въстанал в името на свободата, е техен брат и Нано моли Панаиата²⁵² да помогне на французите, които идват в името на свободата.

– Добре – каза Салвато, взел вече своето решение.

След това се обърна към Микеле и Нина, които гледаха безмълвно тази сцена.

– Знаете ли Луиза тия новини, когато я попитах какъв е шумът, който чуваме?

– Не – отговори Джованина.

– Аз й ги съобщих – добави Микеле.

– А какво прави тя? – запита младежът. – Защо не идва?

– Рицарят се прибра по-рано поради събитията – отговори Микеле – и сестра ми сигурно не може да го остави.

– Толкова по-добре – каза Салвато, – ще имаме време да приготвим всичко.

– Боже мой, синьор Салвато – извика Джованина. – Да не мислите да ни напуснете?

– Довечера заминавам, Нина.

– Ами раната ви?

– Нали Нано каза, че е оздравяла.

252. Панаиа (гр.) – света Богородица. Б.пр.

– Но докторът заяви, че трябва да постоите още десет дни.

– Докторът каза това вчера, не би го казал днес.

След това се обърна към младия ладзароне:

– Микеле, готов си да ми послужиш, нали, приятелю?

– О, синьор Салвато, знаете, че обичам всичко, което обича и Луиза!

Джованина изтръпна.

– Нима мислиш, че тя ме обича, добро момче? – попита живо Салвато, изоставил обичайната си сдържаност.

– Питайте Джованина! – каза ладзаронето.

Салвато се обърна към девойката, но тя не му даде време да я запита.

– Тайните на господарката ми не са и мои – отговори преbledнялата Нина. – Освен това синьората ме вика.

В коридора наистина се чу името ѝ.

Нина изтича към вратата и излезе.

Салвато я проследи с учудване, примесено с безпокойство; но не беше време да се спира на подозренията, които му минаха през ума.

– Ела, Микеле – каза той, – в тази кесия има стотина луидора. За девет часа тази вечер ще ми трябва един кон, само че, разбираш ли, селски кон, който може да измине двадесет левги без почивка.

– Ще го имате, синьор Салвато.

– И един селски костюм.

– Ще имате и него.

– А след това, Микеле – добави със смях младият офицер, – избери си по вкус и предпочитание най-хубавата сабя, която можеш да намериш, като имаш предвид, че тя ще бъде полковнишката ти сабя.

– О, синьор Салвато – извика сияещият Микеле, – нима помните обещанието си?

– Часът е три – каза младежът, – няма време за губене. Точно в девет часа чакай с коня в уличката зад къщата под прозореца.

– Разбрано – промълви ладзаронето.

След това отиде към Нано:

– Слушай, Нано – продължи Микеле, – като оставаш сега сама с него, не можеш ли да уредиш работите така, че да предотвратиш опасността, която заплашва горката ми сестрица?

– Затова съм дошла – отговори Нано.

– Добре тогава, славна жена си, честно слово! А колкото до мене – продължи тъжно ладзаронето, – нали разбираш, Нано, ако за щастieto

на сестра ми е необходимо да се задоволи дяволът, остави края на въже-то ми в ръцете на маестро Донато и се погрижи само за нея. От Паузилипе до моста Мадалена има колкото искаш Микелета и луди за препродаване, без да броим ония от Аверса. Но в целия свят има само една Луиза Сан Феличе... Синьор Салвато, поръчката ви ще бъде изпълнена както трябва, бъдете спокоен.

И Микеле излезе.

Младият французин остана сам с Нано; чул беше всичко казано от Микеле.

– Нано – каза той, – няколко пъти вече чувам, че си направила някакви мрачни предсказания за Луиза – какво вярно има в това?

– Млади момко – отговори Нано, – ти не знаеш, че небесните решения никога не се изясняват дотолкова, та човек да може да ги избегне – но предсказанието на звездите, потвърдено от линиите на ръката, заплашва любимата ти с кървава смърт и сигурно ми е показано, че тази смърт ще се дължи на любовта ѝ към тебе.

– На нейната любов към мене или на моята любов към нея? – попита Салвато.

– На нейната любов към тебе, ето защо попелите на честта като на французин, повелите на честността като на влюбен ти заповядват да я напуснеш и никога да не я видиш. Разделете се един от друг, разделете се завинаги и тази раздяла може би ще отмени съдбата. Казах.

Нано спусна качулката над очите си и си отиде, без да отговори на въпросите, нито да чуе молбите на младежа.

Пред вратата срещна Луиза.

– Отиваш ли си, Нано? – попита Сан Феличе.

– Изпълних задължението си – отговори врачката, – защо да стоя?

– А мога ли да зная защо беше дошла? – попита Луиза.

– Той ще ти каже – отвърна Нано, като посочи с пръст младия офицер.

И се отдалечи със същата безшумна и бавна походка, с която бе влязла.

Замаяна като от фантастично видение, Луиза я проследи с поглед; видя я как измина дългия коридор, прекоси трапезарията, слезе по стълбата на главния вход, най-после отвори градинската врата и я дръпна след себе си. Но въпреки изчезването ѝ, Луиза продължаваше да стои неподвижна; човек би казал, че нозете ѝ са се сраснали със земята като на нимфата Дафни.

– Луиза! – прошепна нежно Салвато.

Младата жена трепна; магията се разсея. Тя се обърна бързо към този, който я повика, и видя, че погледът му сияе от необичаен плам, не от треска, нито от любов, а от възторг.

– Ах! Горко ми! – извика тя. – Вие знаете всичко!

– Да, скъпа Луиза – отговори Салвато.

– Затова ли беше дошла Нано?

– Затова.

– И... – тя направи усилие – и кога заминавате?

– Бях решил да замина довечера в девет часа, Луиза, но тогава още не бях ви видял!...

– А сега, след като ме видяхте?...

– Ще замина, когато пожелаете.

– Вие сте добър и мил като дете, Салвато, макар че сте такъв страшен воин! Ще заминете довечера, приятелю, в часа, който сте си избрали.

Салвато я погледна учудено.

– Нима помислихте – продължи Луиза, – че бих ви обичала толкова малко и бих уважавала толкова малко себе си, за да ви посъветвам да постъпите някога против честта си? Вашето заминаване ще ми струва много сълзи, Салвато, и аз ще страдам много, след като заминете, защото неизвестната душа, която донесохте и вложихте в мене, вие ще си отнесете обратно и само бог знае колко скръб и самота ще има в пустотата, която ще обгърне моето сърце... О, бедна изоставена стая! – продължи тя, като се огледа, докато две едри сълзи се стекоха от очите ѝ, по не промениха дълбоката ласка в гласа – колко пъти ще идвам нощем да търся бляна вместо действителността! Колко скъпи и обгърнати в поезия ще станат за мен тия прости вещи във ваше отсъствие! Леглото, където страдахте, креслото, в което бях край вас, чашата, от която пиехте, масата, където се облягахте, завесата, която отдръпвах, за да може слънчев лъч да стигне до вас, всичко ще ми говори за вас, приятелю, а през това време на вас нищо не ще ви припомня за мене...

– Като изключим сърцето ми, Луиза, което е изпълнено с вас!

– Ако е така, Салвато, вие сте по-малко нещастен от мене, защото ще продължите да ме виждате. Вие знаете кои часове бяха мои, или поточно ваши, отсъствието ви не ще промени нищо, приятелю, вие ще можете да си представяте как влизам в тази стая или излизам от нея в същите часове, в които влизах и излизах, докато бяхте тук. Нито един ден, нито един миг, прекаран в тази стая, не ще бъде забравен, но аз къде ще ви търся? На бойното поле, сред стрелба и дим, между ранени и

мъртви!...0, пишете ми, пишете ми, Салвато! – добави младата жена и изохка от мъка.

– Мога ли? – попита той.

– Кой би ви попречил?

– Ами ако някое мое писмо се загуби, ако го намерят?

– Това би било наистина голяма беда – каза младата жена, – но не за мене, а за него.

– За него ли?... За кого?... Не ви разбирам, Луиза.

– Не ме разбирате и не можете да ме разберете, защото не знаете какъв добър ангел имам за съпруг. Той ще страда, като знае, че не съм щастлива. О, бъдете спокоен, аз ще се грижа за щастието му.

– Ако пиша на друг адрес? До херцогиня Фуско? До Нина?

– Безполезно, приятелю, това би било измама, а защо ще мамим, когато не е, пък дори и когато е свършено необходимо? Не, вие ще ми пишете: „До Луиза Сан Феличе, Мерджелина, Къщата с палмата.“

– И ако мое писмо попадне в ръцете на съпруга ви?

– Ако е запечатано, ще ми го даде, без да го разпечата, ако е разпечатано, ще ми го даде, без да го прочете.

– Ако все пак го прочете? – запита Салвато, изненадан от това упорито доверие.

– Нима ще ми пишете нещо друго освен това, което един нежен брат би казал на любима сестра?

– Ще ви кажа, че ви обичам.

– Ако пишете само това, Салвато, той ще съжали и вас, и мене.

– В такъв случай, ако този човек е такъв, какъвто казахте, той трябва да е свръхчовек.

– Не забравяйте, приятелю, че той ми е повече баща, отколкото съпруг. Аз израснах при него от петгодишна възраст. Стопляна от неговото сърце, станах това, което виждате – състрадателна, образована, умна – защото той е състрадателен, образован, умен. Ума, знанията, благосклонността към хората аз получих от него. Вие сте много добър, нали, Салвато, великодушен сте, виждам ви и ви преценявам с очите на влюбена жена. Но той е по-добър и по-великодушен от вас и дано Бог не пожелае да му даде случай да ви го докаже някой ден!

– Но вие ще ме накарате да ви ревнувам от тоя човек, Луиза.

– Ревнувайте, приятелю, ако влюбеният трябва да ревнува заради обичта на дъщеря към баща ѝ. Аз ви обичам много, Салвато, обичам ви дълбоко, щом ви казвам сама това, без да ме питате, в момента, когато се разделяме, но ако бях видяла и двама ви да се втурвате към еднаква,

действителна, смъртна, опасност и ако моята намеса би могла да спаси един от вас, него бих спасила, Салвато, а след това бих се върнала да умра с вас.

– О, Луиза, колко е щастлив рицарят, че го обичате така!

– И все пак, Салвато, вие не бихте желали такава любов, защото тя може да се изпитва само към висши, безплътни същества и не попречи да обикна вас: него обичам по-дълбоко от вас, а вас обичам повече от него, това е всичко.

Като каза тия думи, изчерпала сякаш всичките си сили в борбата между двете чувства, от които едното бе завладяло душата, а другото сърцето ѝ, Луиза се отпусна на един стол, отметна глава назад, скръсти ръце, вдигна очи към небето и усмихната блажено, започна да шепне неразбираеми слова.

– Какво правите? – попита Салвато.

– Моля се – отговори Луиза.

– Кому?

– На моя ангел пазител... Коленичете, Салвато, и се помолете с мене.

– Странно! Странно! – промълви момъкът, победен от някаква по-висша сила.

И коленичи.

След няколко мига Луиза наведе глава, Салвато вдигна своята и двамата се погледнаха тъжно, но с пълно душевно спокойствие.

Часовете минаваха.

Тъжните часове минават също така бързо, понякога дори по-бързо от щастливите. Двамата млади не си обещаха нищо за в бъдеще, разговаряха само за миналото. Нина влезе и излезе; те не ѝ обърнаха внимание; намираха се в някакъв непознат мир, някъде между небето и земята; но при всеки звън на стенния часовник трепваха и въздишаха.

В осем часа Нина влезе.

– Ето какво изпраща Микеле – каза тя.

И остави пред двамата пакет, завързан в кърпа.

Те отвориха пакета: вътре бяха купените от Микеле селски дрехи. Двете жени излязоха.

За няколко минути Салвато се преоблече в дрехите, с които щеше да избяга; когато отвори вратата, Луиза ахна от учудване: той беше още по-красив и елегантен в дрехите на планинец, отколкото в градския костюм.

Последният час мина така, като че минутите се бяха превърнали в

секунди. Часовникът удари девет. Луиза и Салвато отброиха един след друг деветте трептящи удара, макар да знаеха много добре, че часът е девет. Салвато я погледна; тя стана първа. Влезе Нина. Девојката беше бяла като платно, със свити вежди, с полуотворени устни, зад които се виждаха бели остри зъби, гласът ѝ мина сякаш с усилие през стиснатите зъби.

– Микеле чака – каза тя.

– Да тръгваме! – промълви младата жена, като подаде ръка на Салвато.

– Благородна и силна сте, Луиза – прошепна той.

И стана, но макар че беше мъж, политна.

– Облегнете се още веднъж на мене, приятелю – предложи тя, – уви, ще бъде за последен път.

Когато влязоха в стаята, която гледаше към уличката, чуха цвилене на кон. Микеле беше на поста си.

– Отвори прозореца, Джованина – каза Луиза.

Джованина се подчини.

Малко под перваза на прозореца в тъмнината се виждаха човек и кон; прозорецът се отваряше като врата към малък балкон. Двамата млади се приближиха; след като отвори прозореца, Нина се отдръпна и застана като сянка зад тях.

И двамата плачеха в тъмнината, но безгласно, без ридания, за да не се отчайват взаимно. Нина не плачеше, клепачите ѝ бяха сухи и горещи, дъхът свистеше в гърдите ѝ.

– Луиза – каза Салвато с прекъсвания, – увих в хартия една златна верижка за Нина, ще ѝ я предадете от мое име.

Луиза кимна утвърдително и му стисна ръка, без да продума.

След топа Салвато се обърна към младия ладзароне:

– Благодаря, Микеле – каза той. – Докато в сърцето ми живее споменът за този ангел – и той обгърна с ръка шията на Луиза Сан Феличе, – с други думи, докато сърцето ми бие, всеки негов удар ще ми припомни добрите приятели, между които я оставям и на които я поверявам.

С конвулсивно, може би неволно движение Джованина сграбчи ръката на младежа и я целуна; би могло да се каже, че почти я ухапа. Изненадан, Салвато се обърна към нея; тя веднага се отдръпна назад.

– Синьор Салвато – обади се Микеле, – имам да ви давам сметка.

– Ще я дадеш на старата си майка, Микеле, и ще ѝ кажеш да моли Бога и Света Богородица за Луиза и за мене.

– Чудесно! – отговори Микеле. – Ето, че и аз се разплаках...

– Довиждане, приятелю! – каза Луиза. – Бог и всички небесни ангели да ви пазят!

– Довиждане ли? – промълви Салвато. – А нима не знаете, че за нас съществува смъртна опасност, ако се видим отново?

Луиза почти не го остави да довърши.

– Мълчете, мълчете! – отговори тя. – Да оставим в Божиите ръце неизвестното бъдеще, но каквото и да е отредено да се случи, не ще се разделя с вас с думата сбогом.

– Добре, така да бъде! – каза Салвато, като прескочи парапета на балкона и се метна на седлото, все още обгърнал с една ръка шията на Луиза, която се бе навела към него, гъвкава като тръстика. – Добре, така да бъде, любима, обожаема моя! Довиждане!

Последната сричка на тази дума – символ на надеждата – заглъхна в първата им целувка.

Салвато изохка от радост и мъка, пришпори коня си, който препусна, изтръгвайки го от ръцете на Луиза, и се изгуби в тъмнината.

– О, да! – прошепна младата жена. – Да те видя пак... и да умра!

LIV СРАЖЕНИЕТО

Видяхме как Шанпионе се оттегли от Рим, като даде на Тиебо и неговите петстотин души тържествена клетва, че преди да изминат двадесет дни, ще се върне да ги освободи. С два прехода за четиридесет и осем часа той беше вече в Чивита Каstelана.

Първата му грижа беше да посети града и околностите му.

Чивита Каstelана, дълго време смятана погрешно за древната Вей²⁵³, интересува Шанпионе най-напред като археолог; но като пресметна разстоянието от Чивита Каstelана до Рим, което е повече от тридесет мили, той разбра, че великите творци на грешки, наричани учени, са сбъркали и тук и развалините, открити недалече от града, са навярно на древната Фалерия²⁵⁴.

Най-новите проучвания доказаха, че Шанпионе е бил прав.

Първата му грижа бе да поправи крепостта, построена от Александър VI, която служеше сега само за затвор, както и да разположи на позиция отделните части на своята малка армия.

Макдоналд – комуто запазваше честта за предстоящото сражение – той остави със седем хиляди души в Боргето, като му заповяда при отбраната да използва колкото може по-добре пощенската станция и околните къщурки, опирайки се на Чивита Каstelана, образуваща крайното дясно крило на френската армия; генерал Льомоан с петстотин души изпрати в клисурите Терни, които се намираха вляво от него, като му каза като Леонид на спартанците: „Умрете там!“ Казабианка и Руска получиха същите заповеди за дефилетата Асколи, образуващи крайното ляво крило. Докато Льомоан, Казабианка и Руска се държат, Шанпионе не се страхуваше от обход, а нападнат само във фронт, той се надяваше, че ще може да се отбранява. Най-после изпрати куриери до генерал Пиняти, който реорганизираще римския легион между Чивита Дукале и Марано, със заповед да тръгне в поход, щом войниците му бъдат готови, и да се присъедини към полския генерал Князкевич, командващ втори и трети батальон от тридесетата бойна полубригада, два ескадрона от 16-и драгунски полк, една рота от 19-и стрелкови конен полк и три оръдия,

253. Вей – етруски град на 25 км от Рим, завладян от диктатора Камил след десетгодишна обсада (405–395 г. пр. н. е.). Б.пр.

254. Фалерия – също етруски град. Б.пр.

като тръгне направо срещу неприятелските оръдия, откъдето и да ги чуе.

Освен това бригадният командир Лаюр получи нареждане да заеме с 16-а полубригада позиция в Реняно, пред Чивита Каstelана, а генерал Морис Матио да се насочи към Винянело, за да откъсне неаполитанци от позицията Орте и да им попречи да минат Тибър. Същевременно изпрати куриери по шосето за Сполето и Фолиньо, за да настояят пред Жубер за изпращане на обещаните три хиляди души.

След тези разпореждания той зачака твърдо неприятеля, чието движение можеше да следи напълно от високата си позиция при Чивита Каstelана, където се намирате резерв от хиляда души, които щяха да бъдат изпратени, където стане нужда.

За щастие, вместо да преследва без спиране Шанпионе с многобройната и великолепна неаполитанска кавалерия, Мак загуби три дни в Рим и още три-четири дни, за да събере всичките си сили – тоест четридесет хиляди души, – и едва тогава да тръгне към Чивита Каstelана. Най-после генерал Мак раздели войската си на пет колони и тръгна в поход. А ето какво според стратегите би трябвало да стори:

Би трябвало да повика от Перуджа корпуса на генерал Назели, превозен и придружаван до Ливорно от Нелсън; би трябвало да премести главните си сили вляво от Тибър и да се разположи в Терни; най-после, да нападне с шесторно по-големи сили малкия отряд на Макдоналд, който, попаднал между седемте хиляди души на Назели и тридесет или тридесет и петте хиляди на Мак – не би могъл да устои на двойното нападение; но Мак, наопаки, разпръсна силите си, като напредна в пет колони и остави свободен пътя за Перуджа.

Вярно е, че населението от околността, с други думи, от Риети, Отриколе и Витербе, въодушевено от прокламациите на крал Фердинанд, бе въстанало и отвред се чуваше готовност за подпомагане на генерал Мак.

Той тръгна, предшестван от прокламация, смешна по своето варварство. Напускайки Рим, Шанпионе бе оставил в болниците триста души, които поверяваше на честта и грижите на неприятелския генерал; но предупреден с бързо писмо от крал Фердинанд за излизането на гарнизона от крепостта Сан Анджело и за начина, по който двамата консули бяха отвлечени от самия ешафод в момента, когато трябваше да бъдат обесени, Мак написа манифест, с който заявяват на Шанпионе, че ако той не изостави позициите си в Чивита Каstelана и се осмели да се защитава там, тези триста души болни, оставени в римските болници,

ще отговарят с главата си за всеки войник, който Мак би изгубил в сражението, и ще бъдат предадени на справедливото възмущение на римското население; а това означаваше, че ще бъдат разкъсани от простолудиято на Транстевере.

В навечерието на деня, когато бяха забелязани първите неаполитански колони, тези манифести бяха отнесени до френските предни постове от селяни и попаднаха в ръцете на Макдоналд.

Този честен човек бе неизразимо възмутен.

Той взе перото и написа на генерал Мак следното писмо:

„Господин генерал,

Получих манифеста, внимавайте! Републиканците не са убийци, но аз от своя страна Ви заявявам, че насилствената смърт дори на един болен от римските болници ще бъде смъртна присъда за цялата неаполитанска армия и аз ще дам заповед на моите войници да не оставят пленници.

Вашето писмо ще бъде прочетено след един час на цялата ми армия, сред която заплахите Ви ще предизвикат възмущение и отвращение, които могат да бъдат надминати само от презрението към автора на тия заплахи.

Макдоналд“

И наистина още в същия миг Макдоналд раздаде дванадесетина манифеста със заповед всеки началник на отряд да ги прочете на войниците си, а сам той препусна към Чивита Кастелана, за да ги предаде на генерал Шанпионе и да получи заповед от него.

Той намери генерала на великолепия сводест мост на Рио Маджоре, построен през 1712 година от кардинал Имперали; с полеви далекоглед в ръка генералът разглеждаше околността на града и диктуваше на секретаря си бележки върху военна карта.

Като видя, че Макдоналд препуска към него пребледнял и възбуден, му извика отдалече:

– Генерале, помислих, че ми носите вест за неприятеля, но след като ви видях, разбирам, че съм се излъгал, защото в такъв случай щяхте да бъдете спокоен, а не развълнуван.

– И все пак нося вест от него, генерале – каза Макдоналд, като скочи от коня си, – ето я!

И подаде манифеста.

Шанпионе го прочете без никаква проява на гняв; само сви рамене.

– Не познавате ли човека, с когото имаме работа? – попита той. – Какво отговорихте?

– Най-напред дадох заповед да прочетат манифеста пред войската.

– Добре сте сторили, хубаво е войникът да познава неприятеля си, а още по-хубаво е, когато го презира, но това не е всичко – предполагам, че сте отговорили на генерал Мак?

– Да: че всеки неаполитански войник ще отговаря също с главата си за болните французи в Рим.

– Този път сте сбъркали.

– Сбъркал ли съм?

Шанпионе погледна безкрайно кротко Макдоналд и като сложи ръка на рамото му:

– Приятелю – каза той, – не с кървави репресии републиканците трябва да отговарят на своите врагове. Кралете са всякога много склонни да ни клеветят, затова нека не им даваме повод дори да злословят. Слезте при вашите войници, Макдоналд, и им прочетете заповедта, която ще ви дам.

Той се обърна към секретаря си и му продиктува следната заповед, която секретарят записа с молив:

„Заповед на генерал Шанпионе пред сражението при Чивита Кастелана.“

– Така – прекъсна диктуването Шанпионе – ще се нарича сражението, което ще спечелите утре, Макдоналд.

И продължи:

„Всеки пленен неаполитански войник ще бъде третиран с човечността и кротостта, присъщи на републиканците към победените.

Всеки войник, който би си позволил лоши обноски към обезоръжен пленник, ще бъде строго наказан.

Генералите ще отговарят за изпълнението на горните две заповеди...“

Шанпионе вземаше молива, за да подпише, когато един от конните стрелци, изкалян и ранен в челото, се показа в края на моста и като се насочи право към генерала, каза:

– Господин генерал, неаполитанците изненадаха в Бакано един преден пост от петдесет души и изклаха всички в караулното помещение, а за да не би някой ранен да оцелее и да избяга, подпалиха сградата, която се срути върху нашите хора сред ругатните на кралските войски и радостните викове на населението.

– Е добре, генерале – каза тържествуващо Макдоналд, – какво

мислите за държането на нашите неприятели?

– Че то още повече ще подчертае нашето, Макдоналд.

И подписа.

После, тъй като Макдоналд не одобряваше, както изглежда, тази умереност, Шанпионе добави:

– Повярвайте ми, че тъкмо така цивилизацията трябва да отговаря на варварството. Вървете, Макдоналд, моля ви като приятел да обявите незабавно заповедта, а ако е нужно, ви заповядвам това като ваш генерал.

Макдоналд помълча за миг, сякаш се колебаеше; след това прегърна внезапно Шанпионе и го разцелува:

– Бог ще бъде утре с вас, скъпи ми генерале – каза той, – защото вие сте едновременно справедливост, смелост и добрина.

Той яхна отново коня и слезе при своите войници, заповяда им да се строят, мина пред строя и прочете заповедта на генерал Шанпионе, която предизвика бурен възторг.

Бяха последните славни дни на републиката; нашите войници имаха все още някои от великите човешки чувства, последен полъх, слабещ дъх на революционния дух от 1789, който щеше да се стопи по-късно във възхищението и предаността към един-единствен човек; те останаха и тогава все така велики, но не бяха вече толкова добри.

Шанпионе изпрати веднага куриери до Льомаан и Казабианка, за да им съобщи, че ще бъдат по всяка вероятност нападнати на следния ден, и им заповяда, ако противникът надделе, да му изпратят незабавно куриери, за да може да вземе необходимите мерки. На Лаюр съобщи за случката в Бакано по същия стрелец, който се бе спасил от клането и – още облян в кръв от сражението предния ден – искаше да бъде между първите в утрешния бой, за да отмъсти за другарите и за себе си.

Към три часа следобед Шанпионе слезе от Чивита Кастелана, посети първо предните постове на бригадния командир Лаюр, след това корпуса на Макдоналд; отиде между войниците, припомни им, че са се били при Аркол и Риволи и са свикнали да се сражават един срещу трима; така че да се сражават един срещу четирима е новост, която не бива да ги плаши.

След това им спомена за своята заповед и заповедта на генерал Мак; каза им, че републиканският войник, носител на революционните идеи, е въоръжен апостол, докато войниците на деспотизма са само наемници без убеждения; запита ги дали обичат родината си, дали смятат, че свободата е цел за усилията на всяка разумна пация и дали при това

двойно убеждение, с което триста души спартанци без малко не победиха огромната армия на Ксеркс, мислят, че десет хиляди французи ще могат да бъдат победени от четиридесет хиляди неаполитанци.

При това бащинско слово, разбрано от всички, защото Шанпионе не си послужи нито с големи думи, нито с метафори, всички се усмигнаха и само запитаха няма ли да им липсват бойни припаси.

Когато Шанпионе ги увери, че няма подобна опасност, те отговориха:

– Тогава работата е наред.

Вечерта Шанпионе заповяда да раздадат на всяка рота по едно буре монтефиасконско вино, тоест около половин бутилка на човек; чудесен хляб, изпечен пред него в Чивита Кастелана, и по четвърт килограм месо. Това беше сибаритско ядене за хора, на които от три месеца липсваше всичко, а заплата не беше плащана от шест месеца насам.

После препоръча не само на началниците, но и на самите войници най-голяма бдителност.

Вечерта във френските биваци бяха запалени големи огньове и полковите музика свиреха „Марсилезата“ и „Прошалната песен“.

Населението, естествено неприятелски настроено, гледаше с изненада от своите села, скрити като засади в пазвите на планините, как тези хора, които утре щяха да се сражават и навярно да умрат, се готвеха за смъртта с песни и веселие. Зрелището беше величествено дори за тези, които не го разбираха.

Нощта мина без тревоги; но изгревът освети цялата армия на генерал Мак, която напредват в три колони; за четвъртата, тръгнала към Терни, без да се вижда, можеше да се отгатне по облака прах, който вдигаше на хоризонта; най-после, петата, потеглила в навечерието от Бакано за Асколи, изобщо не се виждаше.

Трите колони в ръцете на Мак възлизаха на тридесет хиляди души приблизително; шест хиляди трябваше да нападнат нашите предни постове в крайното ляво крило; четири хиляди трябваше да заемат селото Винянело, от което се виждаше цялото бойно поле; и накрая, най-силният корпус, съставен от двадесет хиляди души и командван лично от Мак, щеше да нападне Макдоналд с неговите седем хиляди души.

Шанпионе беше разположил резервите си по склоновете на планината. А сам той се намираше на върха ѝ, с далекоглед в ръка. Офицерите за свързка бяха около него, готови да отнесат заповедите му където стане нужда.

Пръв попадна под неприятелски огън бригадният командир Лаюр.

Той бе строил хората си пред село Реняно, където бе заповядал да направят бойници в първите къщи.

Войниците, нападащи Лаюр, бяха същите, които бяха изклали предния ден пленниците в Бакано. Мак ги бе напоил с кръв, както постъпват с тигри, за да ги направи не по-смели, а по-свирепи. Те се приближаваха храбро до позицията; но във френската армия съществуваше установено мнение за смелостта на неаполитанската войска, която не се смяташе за особено опасен призрак; Лаюр със своята 15-а бригада, тоест с хиляда души, отблъсна първото нападение, за голяма изненада на неаполитанците, които се хвърлиха повторно, по-ожесточено, и бяха отблъснати отново.

Като видя това, рицарят Мишру, командващ неприятелската колона, повика артилерия и удари първите къщи, където бяха скрити нашите стрелци; къщите много скоро се срутиха и защитниците останаха без заслон. Настъпи моментно смущение, което неаполитанският генерал използва, за да нападне с една колона от три хиляди души, която се втурна към селото и го завзе. Но Лаюр бе преустроил малкия си отряд зад едно възвишение, така че, когато излязоха от селото, неаполитанците бяха посрещнати с такъв силен огън, та трябват на свой ред да отстъпят.

Тогава Мишру нападна французите с три колони, една от три хиляди души, напредваща по главната улица на селото, и две по хиляда и петстотин души, които го обградиха. Лаюр дочака храбро противника зад естественото прикритие, където се бе заслонил, и не позволи на войниците да се обаждат, докато неприятелят не дойде толкова близко, та да стрелят в упор; войниците му изпълниха тази заповед буквално; но неаполитанските пълчища бяха така многобройни, че продължаваха да напредват, като последните редици напиреха зад първите. Лаюр видя, че врагът ще надделее, затова заповяда на хората си да се строят в каре и да се оттеглят стъпка по стъпка към Чивита Кастелана. Маневрата бе изпълнена като на парад; трите батальона се строиха мигновено в карета под неаполитанския огън и издържаха, без да се разстроят, три особено блестящи кавалерийски нападения.

Шанпионе наблюдаваше от своята скала тази великолепна отбрана; видя как Лаюр се оттегля до моста пред Чивита Кастелана; но в същото време забеляза, че преследването бе разстроило редовете на неаполитанците; и изпрати веднага един офицер за свръзка до храбрия командир на 15-а полубригада, за да му нареди да поднови нападението и да му съобщи, че му праща петстотин души подкрепление. Лаюр предаде веднага

вестта между войниците, които я посрещнаха с викове: „Да живее републиката!“ И като видяха, че обещаното подкрепление пристига бегом, с щикове напред, като чува барабаните за атака, се нахвърлиха с такъв устрем срещу неаполитанците, които – не очаквали подобно нападение, защото се смятаха вече победители – отначало се изненадаха, после, след минутно колебание, разстроиха редиците си и се разбягаха.

Лаюр ги настигна, залови петстотин души пленници, изби седемосемстотин души, взе две знамена, четирите оръдия, с които бяха съборили укрепените къщи, и се върна като победител в Реняно, където зае позицията си отпреди сражението.

През това време командирът на третата колона, образуваща десния фланг на главното сражение и завзела Винянело, като видя генерал Морис Матио с колона, две трети по-слаба от неговите войски, заповяда на войниците си да излязат пред селото, да разположат там една батарея от четири оръдия и да нападнат французите; заповедта му бе изпълнена. Но генерал Морис Матио вдъхна такъв устрем на своите войски, че – колкото и да бяха уморени от усилените преходи предния ден – най-напред отблъснаха противника, след това така го нападнаха и принудиха да избяга във Винянело с такава бързина и безредие, та артилеристите нямаха време да впрегнат оръдията, които бяха гръмнали само веднъж, а ги оставиха на един отряд от петдесетина драгуни – цялата кавалерия на генерал Морис Матио; той заповяда да обърнат оръдията срещу селото, чиито жители бяха взели страната на неаполитанците и бяха стреляли срещу французите, като разгласи, че ще разруши селото и ще избие и жителите му, и неаполитанците, ако последните не го напуснат веднага. Изплашени от тази заплаха, неаполитанските войници опразниха Винянело и преследвани от щикове на французите, се спряха чак в Боргето. Загубили бяха петстотин души убити, петстотин пленници, едно знаме и четири оръдия, останали в наши ръце.

Нападението в центъра беше по-тежко, тук Мак командваше лично своите тридесет хиляди души.

Авангардът на Макдоналд, разположен между Отриколи и Кантапуло, се командваше от генерал Дюем, минал неотдавна от рейнската в римската армия. Известно е съперничеството между рейнската и италианската армия, която се гордееше, че се е сражавала пред очите на Бонапарт и е спечелила по-гръмки победи от съперницата си. Дюем пожела да покаже още отначало на войниците от Тичино и Минчо, че е достоен да ги командва: и заповяда на две дружини от 15-и и 11-и полк, вместо да чакат нападението, да шурмуват колоната, която напредваше срещу

тях; премести срещу десния неприятелски фланг две леки оръдия, заста на сам начело на три ескадрона от 19-и конен стрелкови полк и нападна неприятеля тъкмо когато той се готвеше да нападне. Изненаданият неаполитански авангард бе мощно изгласкан към главните сили. Като видя малкия отряд, загубен и почти погълнат сред неприятелските вълни, Макдоналд заповяда на две хиляди души да поддържат авангарда; тези две хиляди се втурнаха в атака и разстроиха окончателно първата колона, която се оттегли към втората, наброяваща десет-дванадесет хиляди души.

В своето движение назад неаполитанската колона изостави две оръдия, току-що нагласени за стрелба, но не дали още нито един изстрел, шест каси бойни припаси, две знамена и шестстотин пленника. Пет-шестстотин убити или ранени неаполитанци останаха в празното пространство между пункта, откъдето се бе придвижил френският авангард, до мястото, където бе стигнал; но това пространство не остана за дълго празно; защото Дюем и хората му, принудени да се оттеглят пред втората колона, безпокоени по фланговете от останките на неаполитанския авангард, които се бяха събрали отново, и от тълпа селяни доброволци, отстъпваха стъпка по стъпка, но все пак отстъпваха.

Макдоналд изпрати един офицер за свръзка при Дюем, за да му заповяда да се върне на първоначалната си позиция, да се спре, да преустрои батальоните си в карета и да дочака неприятеля си на щик; в същото време заповяда на една батарея от четири оръдия, поставена на малко възвишение, което можеше да стреля косо срещу неаполитанци, да открие стрелба, а сам той с останалата си войска, тоест с пет хиляди души приблизително, минавайки отдясно и отляво на строения в каре батальон на Дюем, поведе войниците си в атака като обикновен полковник.

Наблюдаващ от командния си пост огромната шахматна дъска, Шанпионе забравяше собствената си отговорност, за да следи Макдоналд, когото обичаше като брат; виждаше го със свито сърце как – едновременно генерал и войник – командва и се сражава със спокойствието, което беше отличителна черта за смелостта на Макдоналд, смелост, която щеше да се прояви след десет години при Ваграм и да учуди императора, който разбираше от смелост. Шанпионе би желал да е зад него, за да му извика да спре, да щади повече живота на войниците си и своя собствен, а въпреки волята си беше принуден да се възхити и да ръкопляска на това безстрашие. Той се питаше все пак дали не трябва да изпрати един офицер за свръзка, за да го посъветва да се оттегли, да върне към фланговете на неаполитанците Лаюр и Морис Матио, когато

забеляза, че Макдоналд сам започва това отдръпване; за да го улесни, Дюем се преустрои в колона и нападна в центъра противниковата маса с такъв устрем, че я принуди да отстъпи в тази точка. Освободеният Макдоналд преустрои също батальоните си в каре и като че се забавляваше да изчаква на петдесет стъпки атаката на неаполитанската конница, натрупвайки все повече избити коне и хора от двете страни, откъдето го нападаха. Дюем, който се стремеше само да отгърве началника си, отново бе престоил войниците си от колона в каре и на бойното поле сега можеше да се види как тридесет хиляди души обсаждат шест живи редута от хиляда и двеста всеки, бълващи нестихващ огън.

Като видя, че има пред себе си неприятел, когото не ще може да отблъсне, Мак реши да използва многобройната си артилерия; той заповяда да установят два пункта, доминиращи над полесражението, две батареи по двадесет оръдия всяка, чийто кръстосан огън косеше диагонално каретата, а десет други оръдия нападаха фронтално карето на Дюем, съставлящо центъра, с намерение, ако успее да го изтласка, да хвърли там огромна колона, която държеше готова, за да раздели на две центъра на републиканската армия.

Шанпионе виждаше с тревога, че работата отива към битка, при която смелостта и геният не могат да помогнат; той преценяваше с поглед плътните маси на Мак, които се люшкаха накрая на хоризонта, и изведнъж, както гледаше наляво, зърна към Рieti блясък на оръжия сред бързо нарастваща вихрушка от прах; той помисли, че на Мак пристигат нови подкрепления, може би войските, които бе изпратил предния ден в Асколи, идваха да се присъединят към артилерията; но когато се обръщаше към един от офицерите за свързка на име Вилньов, прочут с отличното си зрение, забеляза в обратна посока, тоест по пътя за Витербе, втори отряд, който му се стори по-многоброен от първия и бързаше също така стремглаво към бойното поле.

Човек би казал, че двата отряда, каквито и да бяха, са си определили среща да пристигнат в едно и също време, почти в ед-на и съща минута, за да участват в едно и също дело.

Дали не беше отрядът на генерал Назели, идващ от Флоренция, и дали Мак щеше да се окаже по-способен, отколкото го смятаха?

Изведнъж адютантът Вилньов ахна от радост, протегна ръце към прашната вихрушка, вдигната по пътя за Витербе, между Рончиљоне и Монтеросо, от многочислената войска, и извика:

– Господин генерал, трицветното знаме!

– Ах! – извика Шанпионе. – Нашите са, Жубер си удържа думата.

След това погледна отново другия отряд, идващ откъм Риети:

– О, Господи! – каза той. – Би било преголямо щастие!

Всички около генерала обърнаха поглед към точката, която той им сочеше с пръст, и един общ вик се изтръгна от всички гърла:

– Трицветното знаме! Трицветното знаме!

– Идва Пиятели с римския легион, идва Князевич със своите полаци, драгуни и конни стрелци! С една дума – идва победата!

И като протегна величествено ръка към Рим:

– Крал Фердинанд! – извика републиканският генерал. – Можеш сега като Ричард III да предложиш короната си срещу един кон.

LV ПОБЕДАТА

Обръщайки се към адютанта Вилньов, Шанпионе запитва:

– Виждате ли оттук Макдоналд?

– Не само го виждам, господин генерал – отговори адютантът, – но се възхищавам от него.

– И добре правите. Това е прекрасна поука за вас, младите. Ето как човек трябва да се държи в бой.

– Вие разбирате от това, господин генерал – каза Вилньов.

– А сега идете при него, кажете му да се държи здраво още половин час и денят е наш.

– Без други обяснения?

– Да. Само като види, че неаполитанците проявяват известно смущение, на което не ще може да разбере причината, го приканвам да се преустрои в колона за шурм, да заповяда барабаните да бият за атака и да тръгне. Тези двама господа ще ви последват – продължи Шанпионе, като посочи двама млади офицери, очакващи нетърпеливо заповедите му – и ако ви се случи нещастие, ще ви заместят. В противен случай – както се надявам, драги Вилньов – един от двамата ще отиде при Дюем, другият при каретата вляво. На всекиго ще кажат същото нещо, като добавят само: „Генералът отговаря за всичко.“

Горди, че са били избрани от Шанпионе, тримата офицери препушнаха в галоп, за да изпълнят поръчението.

Шанпионе ги проследи с поглед; видя как доблестните младежи навлязоха в пламналата пещ, за да заемат посочените им места.

– Храбра младеж!... – промълви той. – Много некадърен би бил този, който би допуснал да бъде победен с такива бойци.

През това време двата републикански отряда се приближаваха бързо, конницата напред, пехотата, следваща почти бегом, съвсем незабелязано за неаполитанците, върху които сяха да връхлетят съвсем ненадейно.

Изведнъж по двата фланга на кралската армия републиканските тромпети затръбиха за настъпление и като лавина, помитаща всичко по пътя си, двата кавалерийски отряда връхлетяха върху тази плътна маса, в която се врязаха, за да отворят път за пехотата, а около нея три леки оръдия трещяха като хвърчащи мълнии.

Стана това, което бе предвидил Шанпионе: като не знаеха откъде идват новите нападатели, паднали сякаш от небето, неаполитанците започнаха да се разпръсват; по разколебането на противника и отслабването на ударите му Макдоналд и Дюем разбраха, че в армията на генерал Мак се е случило нещо необикновено и непредвидено, че това беше навярно посоченото от Шанпионе и затова е настъпил моментът да изпълнят нарежданията му; Макдоналд преустрои каретата си в колони, Дюем стори същото, останалите началници последваха примера им, колоните се споиха като части на три огромни змии, чу се тежката стъпка за щурм, щиковете се наведоха заплашително, екнаха викове: „Да живее републиката!“ – и неаполитанците се отдръпнаха пред неудържимия ус-трем на *la furia francese*²⁵⁵.

– Да вървим, приятели! – извика Шанпионе на пет-шестстотинте души, оставени от него в резерв. – Да не кажат, че нашите братя са победили пред очите ни, а ние не сме взели участие в победата. Напред!

И като увлече хората си в страшното меле, и той направи своя пробив в живата стена.

След това страхотно безредие, където само Бог, водил сякаш за ръка разните френски отряди, би могъл да разбере какво става, без малко не се случи ужасна беда. След като всеки отряд отхвърли неаполитанските войски, след като ги разцепи, както клин разцепва дъб, отрядът на Келерман и поляците на Князевич се срещнаха и сметнаха, че са неприятелски части, драгуни-те насочиха саби, поляците наведоха копия, когато двама младежи се втурнаха ненадейно в празното пространство, извикаха „Да живее републиката!“ и се прегърнаха. Тези младежи бяха от частта на Келерман – Еторе Карафа, отишъл, както си спомняме, да иска подкрепления от Жубер; а от частта на Князевич и Пинятели – Салвато Палмиери, който идвайки от Неапол, за да се присъедини към своя генерал, бе попаднал сред поляците и римския легион; и двамата, отегчени от дългата почивка, ръководени от смелостта и омразата си, бяха застанали начело на колона и първи в атаката, нападайки с еднаква жар, както жътвари, тръгнали от срещуположни краища на нива, се срещат сред житата, те се срещнаха в центъра на неаполитанската армия и се познаха тъкмо навреме, за да не започнат французи и поляци да се избиват взаимно.

Ако сме успели да дадем една точна представа за характера на двамата младежи, читателят ще разбере каква чиста и дълбока радост са

255. *La furia francese* (ит.) – френската стихия. Б.пр.

изпитали те след двумесечната раздяла, когато се прегърнаха сред вълшебния вик на десет хиляди гърла: „Победа! Победа!“

И наистина победата беше пълна, трите колони на Дюем и Макдоналд бяха проникнали като частите на Келерман и Князевич до самия център на неаполитанската армия, минавайки през трупите на тия, които бяха поискали да окажат съпротива.

Шанпионе пристигна, за да довърши поражението; то беше страшно, нечувано, безумно. Тридесет хиляди победени, пръснати неаполитанци бягаха във всички посоки, мъчеха се да си пробият път сред дванадесетте хиляди французи, които съчетаваха всичките си движения с безпощадно равнодушие, за да до-унищожат един три пъти по-многоброен противник.

Сред този страхотен разгром, сред мъртви, умиращи, ранени, изоставени оръдия, зеещи ракли, оръжия, затрупали полето, пленници, които се предаваха с хиляди, командващите успяха да се съберат; Шанпионе прегърна Салвато Палмиери и Еторе Ка-рафа, назначи и двамата за бригадни командири още на бойното поле, като остави на тях, на Макдоналд и на Дюем цялата чест за победата, подготвена и ръководена от него, стисна ръка на Келерман, Князевич и Пинятели, каза им, че те са спасили Рим, но не стигаше да се спаси Рим, а трябваше да се завладее Неапол; затова не трябваше да оставят отдиш на неаполитанците, а напротив – трябваше да ги преследват без пощада и да преградят, ако е възможно, дефилетата из Аbruцо за неаполитанския крал и войската му.

С оглед на плана, който изложи на помощниците си, Шанпионе заповяда на най-малко уморените корпуси да тръгнат в поход, за да преследват и дори да изпреварят неприятеля; Салвато Палмиери и Еторе Карафа предложиха да бъдат водачи на отрядите, които през Чивита Дукале, Талякоцо и Сора трябваше да нахлуят в кралството на Двете Сицилии; Шанпионе прие. Морис Матио и Дюем бяха натоварени с командването на двата авангарда, от които единият щеше да напредне през Албано и Терачино, другият през Талякоцо и Сора; под тяхна заповед щяха да бъдат Князевич и Пинятели, Льомер, Руска и Казабианка, които щяха да напуснат позициите си, а Шанпионе и Келерман щяха да съберат различните пръснати части, да вземат на минаване Лаюр от Реняно и да се върнат в Рим, за да възстановят републиканското правителство; след това, като се движеше с възможно най-голяма бързина по стъпките на своя авангард, фрепската армия щеше да се насочи незабавно към Неапол.

След този съвет, който се състоя на коне, на открито, с нозе, изпръскани с кръв, се заеха да приберат трофеите от победата.

Три хиляди убити застилаха бойното поле; още толкова ранени и пет хиляди обезоръжени пленници бяха отведени в Чивита Каstellана; осем хиляди пушки бяха захвърлени на земята; тридесет оръдия и шестдесет ракли, изоставени от войниците и конете, потвърждаваха предсказанието на Шанпионе, който бе казал, че с два милиона патрона десет хиляди французи не ще останат никога без оръжия. Най-после освен целия обоз, останал в ръцете на французите, на генерал Шанпионе докараха и две коли злато. Това беше хазната на кралската армия със седем милиона наличност.

Част от вноската, изтеглена от сър Уилям от Банк ъф Инглант срещу подписа на Нелсън и изплатена от „Бейкър и син“, щеше да послужи за изплащане на закъснелите заплати на френската армия. Всеки войник получи по сто франка. Това правеше един милион и двеста хиляди франка. Дялът на умрелите бе раздаден на живите. Всеки ефрейтор получи по сто и двадесет франка. Всеки сержант по сто и петдесет; младшите лейтенанти по четиристотин, старшите лейтенанти по шестстотин; капитаните по хиляда, полковниците по хиляда и петстотин; бригадните командири по две хиляди и петстотин; генералите по четири хиляди. Раздаването на парите бе извършено още същата вечер, при факелно осветление, от войковия касиер, който не бе виждал никога толкова пари, откакто бе тръгнал с армията през 1792 година. Състоя се на самото бойно поле.

В писмото си до Директорията, с което съобщаваше за победата и имената на всички отличили се, Шанпионе даваше отчет за трите милиона и пет-шестстотин хиляди франка, раздадени или отделени за други цели от него; след това искаше от господата директорите разрешение да получи също четири хиляди франка, по колкото бе определил за другите генерали, но не си бе позволил да определи и на себе си.

Нощта мина в празненства; ранените съдържаша стенанията си, за да не опечаляват своите братя по оръжие; мъртвите бяха забравени. Не им ли стигаше, че са загинали за победата?

През това време кралят бе възстановил вече в Рим своите неаполски навици; в самия ден на битката бе отишъл, придружен от триста души, на лов за глигани в Корнето и като не можеше да събере хайка от добри кучета в Рим, бе докарал с пощата своите кучета от Неапол. Вечерта бе получил нарочно писмо от Мак, писано в Бакано, в два часа следобед; то гласеше:

„Господарю, имам чест да съобщя на Вагас Величество, че днес нападнах френския авангард, който бе унищожен след силна отбрана. Неприятелят загуби петдесет души, а благосклонното провидение нареди ние да имаме само един убит и двама ранени.

Уверяват ме, че Шанпионе имал дързостта да ме чака в Чивита Кастелана, утре призори тръгвам срещу него и ако не се оттегли, ще го смажа. В осем часа сутринта Ваше Величество ще чуе моите, или по-точно своите оръдия и ще може да си каже:

«Хорото започва!»

Тази вечер тръгва отряд от четири хиляди души, за да завземе дефилетата в Асколи, а призори втори отряд със същата численост ще тръгне да заема дефилетата на Терни и да нападне неприятеля в тил, докато аз го нападам във фронт.

Утре, ако е угодно Богу, Ваше Величество ще получи добри вести от Чивита Кастелана, а ако отиде на театър, ще може в антракта между две действия да узнае, че французите са напуснали територията на римските владения. Имам честта да съм най-почтително на Ваше Величество и т.н. ...

барон Мак“

Това писмо достави голямо удоволствие на краля; той го получи при десерта, прочете го на глас, игра на вист, спечели сто дуката от маркиз Маласпина – нещо, което направи голямо удоволствие на негово величество, тъй като маркиз Маласпина беше беден, – след това веднага си легна, спа на един дъх до шест часа, когато го събудиха, тръгна в шест и половина за Корнето, стигна там в десет, послуша се, чу топовната стрелба и каза:

– Ето че Мак смазва Шанпионе. Хорото е започнало.

Сам той започна лова, уби с височайшата си ръка три глигана, завърна се много доволен, погледна накриво крепостта Сан Анджело, чието трицветно знаме привличаше с неудоволствие погледа му, възнаградил и нагости придружаващите го лица, каза да съобщят, че ще удостои с присъствието си театър Аржентина, където играеха „Matrimonio segreto“²⁵⁶ от Чимароза и един балет, избран за случая – „Влизането на Александър във Вавилон“.

Излишно е да казваме, че Александър, това беше крал Фердинанд.

256. *Matrimonio segreto* (ит.) – „Тайният брак“, опера от Чимароза. Б.пр.

Кралят се навечеря спокойно с приближените си – херцог Д'Асколи, маркиз Маласпина, главен ловец херцог Ди Саландра, когото бе повикал от Неапол заедно с кучетата, първия си оръженосец княз Ди Миляно, двамата придворни на действителна служба – херцог Ди Сора и княз Боргезе, и накрая своя изповедник монсеньор Роси, Никозийски архиепископ, който му отслужваше всяка заран утринна, а всеки осми ден му даваше опрощение на греховете.

В осем часа негово величество се качи в каляската си и отиде в разкошно илюминирания театър Аржентина; приготвили му бяха великолепна лежа с готова трапеза в първото отделение, за да може негово величество по време на почивката между операта и балета да си хапне макарони, както правеше в Неапол; тъй като се носеше слух, че това било добавъчно зрелище извън оповестеното в обявата, залата беше препълнена.

Влизането на негово величество бе посрещнато с гръмки ръкопляскания.

Негово величество се бе погрижил да поръча в двореца Фарнезе да му препрашат в театър Аржентина всички съобщения, които биха пристигнали от страна на генерал Мак, а режисьорът на театъра, също така предупреден, беше готов, в официално облекло, да вдигне завесата и да съобщи, че французите са напуснали римската територия.

Кралят слушаше шедьовъра на Чимароза с разсеяност, която не можеше да преодолее. Винаги не особено затрогван от чара на музиката, той беше още по-равнодушен към нея тази вечер; все му се струваше, че чува тазсутрешните оръдия, и много повече се заслушваше в шума от коридора, отколкото в оркестъра и пиесата.

Завесата бе спусната след развръзката на „Тайният брак“ сред овации от цялата зала; повикаха отново на сцената кастрата Велути, който – макар че бе минал четиридесетте и беше много сбръчкан извън сцената – все още играеше много успешно ролята на влюбената; той се яви скромно, с ветрило в ръка, с наведен поглед, помъчи се да се изчерви и направи три реверанса към публиката, докато двама лакеи в парадна ливрея внесоха в кралската лежа масата с вечерята, с два свещника по двадесет свещи всеки и огромно блюдо макарони, полети с апетитен доматен сос.

Дошъл бе редът на краля да започне своето представление.

Негово величество пристъпи към предния край на ложата и с обичайната си мимика съобщи на римската публика, че тя ще има честта да го види как яде макарони като Пулчинела. Римската публика, по-малко

излиятелна от неаполската, посрещна доста студено тази мимика; но кралят направи към партера жест, с който искаше да каже: „Не знаете още какво ще видите; ще си приказваме, като го видите.“

След това се обърна към херцог Д'Асколи:

– Струва ми се, че тази вечер има някакъв заговор.

– Това ще бъде един победен противник на ваше величество – отговори царедворецът, – който не бива да го тревожи.

Кралят благодари с усмивка на своя приятел, взе в една ръка чинията с макароните, застана на преден план, размеси с другата ръка доматения сос и тестото, раззина огромната си уста и със същата ръка, която не признаваше вилици, започна да пуска в нея цял порой макарони, сравним само с прочутия водопад в Терни, до който по заповед на генерал Шанпионе Лъмоан не биваше да допусне неаполитанци.

При тази гледка римляните, винаги сериозни и запазили много високо уважение към върховната власт, прихнаха да се смеят. Пред тях не стоеше крал, а Паскуино, Марфорио, дори нещо по-малко – шутът Оскуе Пулчинела²⁵⁷.

Насърчен от смеха им, който взе за одобрение, кралят бе изпразнил вече половината салатиера и в бързането да погълне и остатъка спускаше вече трети водопад, когато вратата на ложата му се отвори ненадейно с такъв трясък, съвършено несъобразен с правилата на етикета, че той се завъртя с отворена уста и вдигната ръка, за да види кой простак си позволява да го безпокои сред това важно занимание.

Този простак беше самият генерал Мак, така пребледнял, уплашен, изпратен, че само като го видя, без да запита какви вести носи, кралят изпусна салатиерата и изтри пръсти с батистената си кърпичка.

– Да не би?... – попита той.

– Уви, господарю!... – отговори Мак. И двамата се разбраха.

Кралят изхвъркна в салона на ложата, като затвори вратата след себе си.

– Господарю – каза генералът, – напуснах бойното поле, изоставих армията, за да кажа лично на ваше величество, че няма нито минута за губене.

– За какво?

– За да напуснете Рим.

– Да напусна Рим ли?

257. Паскуино, Марфорио, Оскуе Пулчинела – герои от италианските народни фарсове. Б.пр.

– В противен случай ваше величество се излага на опасността французите да го изпреварят в Аbruцките дефилета.

– Французите да ме изпреварят в Аbruцките дефилета! *Mannaggia san Genaro!*²⁵⁸ Асколи! Асколи!

Херцогът влезе в салона.

– Кажете на другите да останат до края на представлението, чуваш ли? Важно е да ги виждат в ложата, за да не се разбере нищо, а ти ела с мене.

Херцог Д'Асколи предаде кралската заповед на придворните, твърде обезпокоени от това, което ставаше, при все че не подозираха цялата истина, и се върна при краля, който бе излязъл вече в кулоара и викаше:

– Асколи! Асколи! Идвай, глупако! Не чу ли какво каза генерал Мак: че нямаме нито миг за губене, иначе ония к... синове французите ще бъдат преди нас в Сора!

258. *Mannaggia san Genaro* (ит.) – Да ги поразят Свети Януарий. Б.пр.

LVI ЗАВРЪЩАНЕТО

Мак имаше основание да се опасява от бързото придвижване на френската армия: още същата нощ след битката двата авангарда, на Салвато Палмиери и на Еторе Карафа, тръгнаха по шосето за Чивита Дукале, с надежда да пристигнат, единият в Сора през Талякоцо и Капистрело, другият в Чепрано през Тиволи, Палестрина, Валмонтоне и Ферентина, като затворят по този начин за неаполитанците Абруцките дефилета.

Колкото до Шанпионе, щом приключете работата си в Рим, той щеше да тръгне през Понтийските блата за Велетри и Терачина.

Призори, след като изпрати съобщение на Лъмоан и Казабианка за победата от миналия ден и им заповяда да тръгнат за Чивита Дукале, за да се присъединят към корпуса на Макдоналд и Дюем и да поемат заедно с тях пътя за Неапол, той тръгна с шест хиляди души за Рим, мина двадесет и пет мили за един ден, спря се в Сторта и на другия ден в осем часа сутринта се яви пред вратата Дел пополо, влезе в Рим сред тържествени салюти от укреплението Сан Анджело, пое покрай левия бряг на Тибър и се върна в двореца Корсини, където, както му бе обещал барон Рисках, намери всяко нещо на мястото, на което го бе оставил.

Същия ден заповяда да се разгласи следната прокламация:

„Римляни!

Обещах да се върна в Рим, преди да изминат двадесет дни.
Удържах на думата си – върнах се на седемнадесетия ден.

Войската на неаполитанския деспот дръзна да започне сражение с френската армия.

Само една битка бе достатъчна, за да бъде унищожена, и вие можете да видите от вашите крепостни стени бягството на нейните останки към Неапол, където нашите победни легиони ще ги изпреварят.

Три хиляди убити и пет хиляди ранени лежаха вчера на бойното поле пред Чивита Каstelана, мъртвите ще бъдат погребани с почести, дължими на войник, убит на бойното поле, с други думи, на самото полесражение. С ранените ще се отнасят като с

братя: няма всички хора не са братя пред Всевишния, който ги е сътворил?

Трофеите от нашата победа са пет хиляди пленници, осем знамена, четиридесет и две оръдия, осем хиляди пушки, всички бойни припаси, целият обоз и накрая всичките пари на неаполитанската армия.

Неаполитанският крал бяга към своята столица, където ще се прибере позорно, придружен от проклятията на народа си и от презрението на света.

Богът на войната благослови още веднъж нашето дело. Да живее републиката!

Шанпионе“

Още същия ден в Рим бе възстановено републиканското правителство; двамата консули, Матеи и Дзакалоне, избегнали по чудо смъртта, бяха заели отново длъжността си и на мястото, където се намираще гробът на Дюфо, разрушен – за срам на човечеството – от населението на Рим, издигнаха саркофаг, където, вместо да положат благородните му останки, хвърлени на псетата, само издълбаха славното му име.

Както казваше Шанпионе, неаполитанският крал бе избягал; но тъй като някои черти от този странен характер биха останали непознати за нашите читатели, ако и ние се задоволихме като Шанпионе в прокламацията си само да споменем този факт, искаме позволение да придружим краля в бягството му.

Пред входа на театър Аржентина Фердинанд намери каляската си и се втурна в нея с Мак, като извика на херцог Д'Асколи също да се качи.

Мак седна почтително на предната седалка.

– Настанете се в дъното, генерале – каза кралят, който не можеше да се откаже от навика си да се шегува, като не му идваше наум, че в случая се надсмива и над себе си. – Струва ми се, че ще има да извървите доста път заднишком, та не е необходимо да започвате още преди да е свършено неизбежно.

Мак въздъхна и седна до краля.

Херцог Д'Асколи седна срещу тях.

Спряха пред двореца Фарнезе; от Виена бе пристигнал куриер с писмо от австрийския император; кралят го отвори набързо и прочете:

„Скъпи ми братко, братовчеде, свако, тъсте и съюзнико,

Позволете ми да Ви поздравя искрено с успеха на Вашето оръжие и с триумфалното Ви влизане в Рим...“

Кралят не продължи.

– Чудесно! – каза той. – Ето едно писмо, което идва тъкмо навреме.

И го прибра в джоба си.

После се огледа наоколо си:

– Къде е куриерът, който донесе това писмо? – попита той.

– Ето ме, господарю – приближи се куриерът.

– Ах, ти ли си, приятелю? Ето ти за труда – и му подаде една кесия.

– Ще ми направи ли ваше величество честта да ми предаде отговор за августейшия ми господар?

– Разбира се, само че ще ти го дам устно, защото нямам време да пиша. Нали нямам време, Мак?

Мак наведе глава.

– Няма значение – каза куриерът, – мога да уверя ваше величество, че имам добра памет.

– И си сигурен, че ще предадеш точно на августейшия си господар каквото ти кажа?

– Без да променя нито една сричка.

– Добре, кажи му тогава от мое име, чуваш ли, от мое име...

– Слушам, господарю.

– Кажи му, че неговият брат и братовчед, свако, тъст и съюзник, крал Фердинанд, е магаре.

Куриерът отстъпи уплашен.

– Няма да промениш нито една сричка – продължи кралят, – така ще кажеш най-голямата истина, излязла някога от устата ти.

Куриерът се оттегли слисан.

– А сега – добави кралят, – като казах на австрийския император всичко, каквото трябваше да му кажа, да тръгваме.

– Бих се осмелил да обърна внимание на ваше величество, че не е благоразумно да пътува из римската равнина в кола.

– А как искате да мина през нея? Пеша ли?

– Не, на кон.

– На кон ли? И защо на кон?

– Защото с кола ваше величество ще бъде принуден да се движи по шосетата, докато на кон ще може в случай на нужда да мине през нивите. И тъй като ваше величество е отличен ездач, с добър кон няма да се страхува от лоши срещи.

– Ах! Malora²⁵⁹! – извика кралят. – И това ли може да се случи?

– Малко е вероятно, но смея да обърна внимание на ваше величество, че подлите якобинци са решили, ако ваше величество попадне в ръцете им...

– Е-е?

– Да го обесят на първия фенер, ако това се случи в град, и на първото срещнато дърво, ако се случи в полето.

– Fuimmo, Д'Асколи, fuimmo!... Какво правите там, безделници? Два коня! Два коня! И то най-добрите! Защото тия разбойници ще направят каквото са казали! И все пак ние не можем да пътуваме до Неапол на коне!

– Не, господарю – отговори Мак, – но в Албано ще можете да вземете първата пристигнала пощенска кола.

– Имате право. Чифт ботуши! Не мога да гоня пощата с копринени чорапи. Чифт ботуши! Чуваш ли, хубостнико?

Един лакей хукна по стълбите и се върна с чифт високи ботуши.

Фердинанд започна да се обува в колата, без да се стеснява от Д'Асколи.

Когато нахлузваше втория ботуш, доведоха и двата коня.

– На конете, Д'Асколи, на конете! – заповяда Фердинанд. – Какво правиш в оня край на колата? Господ да ме прости, струва ми се, че си заспал!

– Десет души за охрана! – извика Мак. – И един плащ за негово величество!

– Да – повтори кралят, докато се качваше на коня, – десет души за охрана и един плащ за мене.

Донесоха му един тъмен плащ, в който се загърна.

Мак се качи на кон.

– Тъй като ще се успокоя само когато видя ваше величество във от градските стени, моля ваше величество за разрешение да го придружа до вратата Сан Джовани.

– Мислите, че има някаква опасност в града ли, генерале?

– Да предположим... което е малко вероятно...

– По дяволите! – промълви кралят. – Все едно, да предположим.

– Да предположим, че Шанпионе е успял да предупреди комендант на крепостта Сан Анджело и якобинците са заварди-ли вратите.

– Възможно е – извика кралят, – възможно е! Да тръгваме.

259. Malora (ит.) – беда! Б.пр.

– Да тръгваме – повтори Мак.

– Само че накъде тръгвате, генерале?

– Водя ви, господарю, към единствената врата, през която никога не ще допуснат, че ще излезете, защото тя е в тъкмо обратна посока на вратата за Неапол. Водя ви към вратата Дел пополо, която впрочем е и най-близко оттук, за нас е важно да напуснем Рим колкото е възможно по-скоро, щом излезем от града, ще заобиколим крепостните стени и след четвърт час ще бъдем пред вратата Сан Джовани.

– Тия вагабонти, французите, трябва да са много хитри дяволи, генерале, за да разгромят такъв съобразителен юначага като вас.

През това време бяха изминали доста път и бяха стигнали вече края на Рипета.

Кралят дръпна за поводите коня на Мак.

– Я вижте, генерале – каза той, – какви са ония хора, които влизат през вратата Дел пополо?

– Ако би било физически възможно да изминат тридесет мили за пет часа, бих казал, че са войниците на ваше величество, които бягат от неприятеля.

– Те са, генерале, те са! Ах, вие не познавате тия юнаци! Ако трябва да бягат, те имат крила на петите.

Кралят не се мамеше; множеството беше действително началото на бегълците, които бяха изминали повече от две левги²⁶⁰ в час и започваха да нахълтват в Рим. Кралят закри с плащ очите си и мина сред тях, без да го познаят. Щом излезе от града, малката група тръгна вдясно, мина покрай стената на Аврелиан, отмина вратата Сан Лоренцо, след това вратата Маджоре и най-после стигна до прочутата врата Сан Джовани, където преди шестнадесет дни кралят бе приел така тържествено ключовете на града.

– А сега – каза Мак – ето шосето, господарю. За един час ще стигнете в Албано, в Албано сте вече във от опасност.

– Напускате ли ме, генерале?

– Господарю, длъжен бях да помисля най-напред за краля, сега съм длъжен да помисля за армията.

– Вървете и се постарайте колкото можете повече, само че, каквото и да се случи, желая да си припомните, че аз исках войната и ви отклоних от работата ви, ако сте имали някаква работа във Виена, за да ви повикам в Неапол.

260. Левга – мярка за разстояние, равна средно на 4,5 км. Б.пр.

– Уви! Това е съвсем вярно, господарю, и аз съм готов да свидетелствам, че всичко бе наредено от кралицата. А сега Бог да пази ваше величество!

Мак отдаде чест на краля и препусна в галоп по същия път, откъдето бяха дошли.

– А тебе – промълви кралят, като заби шпори в корема на коня си и полетя по пътя за Албано, – а тебе дяволите да те вземат, глупако!

Виждаме, че от деня на дворцовия съвет кралят не бе променил мнението си за своя главнокомандващ.

Каквито и усилия да правеха десетте души от охраната, за да следват краля и херцог Д'Асколи, двамата именити ездачи имаха добри коне, а Фердинанд, който водеше, беше прекалено уплашен, така че охраната твърде скоро изостана; трябва да кажем впрочем, че при своето доверие в поданиците си и при предположението, че по пътя го чака опасност, Фердинанд не смяташе охраната за много сигурна защита; и когато той стигна със спътника си до нанагорнището към Албано, десетте конника отдавна се бяха върнали назад.

През време на цялото пътуване кралят изпитваше панически страх. Ако има някъде местност, представяща фантастична гледка, особено нощем, това е безспорно римската равнина, с нейните разрушени акведукти, напомнящи редици от тръгнали в тъмнината гиганти, с нейните внезапно изникващи гробници ту вдясно, ту вляво от шосето, с тайнствените шепоти, напомнящи стенания на сенките, които са ги обитавали. Фердинанд приближаваше всеки миг коня си до коня на своя спътник, прибирате поводителите, за да бъде готов да се прехвърли през някой трап, и питате: „Виждат ли, Д'Асколи?... Чуваш ли, Д'Асколи?“ А Д'Асколи, по-спокоен от краля, защото беше по-храбър, поглеждате и отговаряте: „Нищо не виждам, господарю“; послушваше се и казвате: „Нищо не чувам, господарю“, при което Фердинанд с обичайния си цинизъм добавяте:

– Казвах на Мак, че не зная дали съм храбър. Сега вече зная: положително не съм.

Така стигнаха в Албано; двамата бегълци бяха дошли само за един час от Рим. Бете почти полунощ; навред беше затворено; и пощенската станция като всичко друго. Херцог Д'Асколи я позна по надписа над вратата, слезе от коня и започна силно да чука. Началникът на станцията, който си бе легнал преди три часа, дойде да отвори, както винаги намръщен, мърморейки недоволено; но херцог Д'Асколи изрече вълшебните слова, които отварят всички врати:

– Не се безпокойте, добре ще ви платим.

Лицето на началника веднага се проясни.

– С какво трябва да услужа на техни превъзходителства? – попита той.

– Една кола, три пощенски коня и един кочияш, който умее да кара бързо – каза кралят.

– Техни превъзходителства ще получат след четвърт час всичко това – отговори стопанинът.

И тъй като започваше да вали ситен дъжд:

– Дотогава господата ще благоволят да влязат в стаята ми, нали?

– Да, да – отвърна кралят, който бе намислил нещо. – Имаш право. Дай ни веднага една стая!

– А какво трябва да правя с конете на техни превъзходителства?

– Прибери ги в конюшните, ще дойдат да ги вземат от мое име, от името на херцог Д'Асколи, разбра ли?

– Да, ваше превъзходителство.

Херцог Д'Асколи погледна краля.

– Зная какво говоря – каза Фердинанд, – да влезем и да не губим време.

Стопанинът ги въведе в една стая, където запали две свещи.

– Имам само един кабриолет – обясни той.

– Става и кабриолетът, стига да е солиден.

– О, ваше превъзходителство, човек би стигнал до пъкъла с него.

– Аз отивам само на половината път, така че работата е наред.

– А ще купят ли техни превъзходителства кабриолета?

– Не, но ще ти оставят двата коня, които струват хиляда и петстотин дуката, глупако!

– За мене ли остават конете?

– Ако никой не дойде да ги поиска. Ако ги вземат, ще ти платят кабриолета. Хайде побързай.

– Веднага ваше превъзходителство.

Като видя краля без плащ, цял накичен с ордени, стопанинът се отдръпна заднишком, кланяйки се до земята.

– Да – каза херцог Д'Асколи, – веднага ще ни обслужат. Кордоните на ваше величество изиграха ролята си.

– Така ли мислиш, Д'Асколи?

– Нима ваше величество не видя, че малко остана нашият човек да излезе на четири крака.

– Слушай, скъпи ми Асколи – започна кралят с най-ласкавия си

глас, – знаеш ли какво ще направиш?

– Аз ли, господарю?

– Но може би няма да пожелаеш... – добави кралят.

– Господарю – отвърна сериозно Д'Асколи, – ще пожелаая всичко, което ваше величество желае.

– О, зная, че си ми предан, зная, че си мой единствен приятел, зная, че си единственият човек, от когото мога да поискам такова нещо.

– Мъчно ли е?

– Толкова мъчно, че ако ти беше на мое място, а аз на твое, не зная дали бих сторил за тебе това, което ще поискам да направиш за мене.

– О, господарю, това не е основание – отговори с лека усмивка Д'Асколи.

– Мисля, че се съмняваш в моето приятелство – каза кралят, – а това е лошо.

– В момента има значение само едно, господарю – възрази с неизказано достойнство херцогът, – и то е ваше величество да не се съмнява в моето.

– Когато ми дадеш това доказателство, няма да се съмнявам вече в нищо, уверявам те.

– Какво е доказателството, господарю? Позволявам си да обърна внимание на ваше величество, че губи много време за нещо навярно съвсем просто.

– Съвсем просто, съвсем просто – промълви кралят, – с една дума, знаеш ли с какво се осмеляват да ме заплашват ония разбойници, якобинците?

– Да: да обесят ваше величество, ако падне в ръцете им.

– Е, добре, драги приятелю, скъпи ми Д'Асколи, става дума да сме ниш облеклото си с моето.

– Да – каза херцогът, – та ако якобинците ни заловят...

– Разбираш, нали – ако ни заловят, като сметнат, че ти си кралят, ще се занимаят само с тебе, през това време аз ще офейкам, а ти ще обясниш кой си и без да се изложиш на голяма опасност, ще се прославиш, че си спасил владетеля си. Разбираш, нали?

– Не е важно на голяма или на малка опасност се излагам, господарю, важното е да направя услуга на ваше величество.

Херцог Д'Асколи съблече мундира си, подаде го на краля и каза само:

– Вашия, господарю!

Колкото и голям егоист да беше, кралят все пак се трогна от тази

преданост; прегърна херцога, притисна го до сърцето си, след това съблече своя мундир, помогна на херцога да го облече със сръчността и бързината на опитен камериер и го закопча от горе до долу въпреки старанията на Д'Асколи да му попречи.

– Така! – каза кралят. – А сега кордоните!

И постави на шията му най-напред кордона на ордена Сан Джорджо Константиниано.

– Не си ли офицер на ордена Сан Джорджо? – попита кралят.

– Съм, господарю, но без феодал, ваше величество все обещавахте да учредите феодал за мене и за първородните ми потомци.

– Ще го учредя, Д'Асколи, ще го учредя, с рента от четири хиляди дуката, чуваш ли?

– Благодаря, господарю.

– Не забравяй да ме подсетиш, защото съм способен да забравя.

– Да – каза с леко огорчение херцогът, – ваше величество е много разсеян, зная това.

– Ш-шт! Да не говорим в подобен момент за недостатъците ми, не е великодушно. Но имаш кордона на Мария-Терезия поне?

– Не, господарю, нямам тази чест.

– Ще накарам зет си да ти го даде, бъди спокоен. Значи, драги Д'Асколи, имаш само Свети Януарий?

– И Свети Януарий имам колкото Мария-Терезия, господарю.

– Нямах ли Свети Януарий?

– Не, господарю.

– Нямах Свети Януарий? *Cospetto*²⁶¹. Ами че това е срамота. Давам ти го, Д'Асколи, давам ти го със значката, която е на мундира ми, ти си го заслужи. Колко ти прилича мундирът! Човек би казал, че е шит за тебе.

– Ваше величество може би не е забелязал, че значката е с елмази.

– Напротив.

– И струва може би шест дуката?

– Бих желал да струва десет хиляди...

Кралят облече на свой ред мундира на херцога, където беше забодена само сребърната значка на ордена Сан Джорджо, и го закопча набързо.

– Странно – каза той, – колко удобно се чувствам в твоя мундир, Д'Асколи, не зная защо другият ме задушаваше. Ох!...

261. *Cospetto* (ит.) – дявол да го вземе; нима. Б.пр.

И кралят си отдъхна.

В този миг чуха стъпките на началника на станцията, който идваше към стаята. Кралят грабна плаща и се приготви да наметне херцога.

– Какво прави ваше величество? – извика Д'Асколи.

– Намятам плаща ви, господарю.

– Но аз не ще допусна никога, ваше величество...

– Напротив, ще допуснеш, то се знае!

– Все пак, господарю!...

– Мълчи!

Началникът на пощенската станция влезе.

– Конете са впрегнати в колата на техни превъзходителства – каза той.

И се спря смаян; стори му се, че двамата пътници някак се бяха променили, без да разбере в какво, че извезаният със сърма мундир е на друг гръб, а кордоните украсяваха други гърди.

През това време кралят намяташе Д'Асколи с плаща.

– За да не го безпокоят по пътя – каза кралят, – негово превъзходителство иска да плати пътуването до Терачина.

– Нищо по-лесно – отговори началникът на станцията, – имаме осем прехода и четвърт, по два франка на кон, прави тринадесет дуката, два коня за смяна по два франка – един дукат, стават четиринадесет. По колко плащат техни превъзходителства на кочияшите си?

– По един дукат, ако карат добре, само че на кочияшите не плащат предварително, защото няма да карат, ако им платим.

– С един дукат на водач – каза началникът, като се поклони пред Д'Асколи – ваше превъзходителство ще пътува като крал.

– Точно така – извика Фердинанд, – негово превъзходителство желае да пътува именно като крал.

– Но струва ми се – продължи началникът все към Д'Асколи, – че ако негово превъзходителство толкова много бърза, можем да изпратим нарочен куриер да приготви конете за смяната.

– Изпратете, изпратете! – извика кралят. – Негово превъзходителство не се досети. Един дукат за куриера, половин дукат за коня, това прави още четири дуката за коня. Четиринадесет и четири правят осемнадесет, ето ви двадесет. Разликата остава за безпокойството, което създадохме в хотела ви.

Кралят порови в джоба на мундира и плати с парите на херцога, като се смееше, че го е изиграл. Стопанинът взе една свещ да свети на Д'Асколи, а Фердинанд му повтаряше необикновено грижливо:

– Ваше превъзходителство трябва да внимава, тук има стъпало, моля ваше превъзходителство да внимава – тук липсва едно стъпало по стълбите, ако обича ваше превъзходителство да внимава, на пътя му има дърво.

Когато стигнаха до колата, Д'Асколи, сигурно по навик, се отстрани, за да даде път на краля.

– Никога, никога! – каза кралят, като се поклони с шапка в ръка. – Само ваше превъзходителство.

Д'Асколи се качи пръв и поиска да седне отляво.

– Отдясно, ваше превъзходителство, отдясно – каза кралят, – за мене с вече преголяма чест да се возя в една кола с ваше превъзходителство.

И като се качи след херцога, кралят седна отляво.

Кочияшът се метна ловко на коня и подкара колата в галоп по посока на Велетри.

– Всичко е платено до Терачина с изключение на кочияша и куриера – извика началникът на станцията.

– А негово превъзходителство – добави кралят – плаща двойно.

При това съблазнително обещание кочияшът завъртя камшика и кабриолетът се понесе в галоп, отминавайки сенките, които се движеха необикновено бързо от двете страни на пътя.

Тези сенки обезпокоиха краля.

– Приятелю – обърна се той към кочияша, – какви са тези хора, които вървят в една посока с нас и тичат като смахнати?

– Днес, ваше превъзходителство – отговори кочияшът, – е имало, както изглежда, сражение между французи и неаполитанци и неаполитанците били бити, а тия хора са бегълци.

– Ей Богу – обърна се кралят към Д'Асколи, – мислех, че сме първите, но сме изпреварени. Просто унизително! Какви нозе имат тия юначаги! По шест франка на кон, кочиягао, ако ги задминете.

LVII
БЕЗПОКОЙСТВАТА НА НЕЛСЪН

Докато крал Фердинанд се старае да изпревари своите поданици по шосето от Албано за Велетри, кралица Каролина, която знаеше само за успехите на августейшия си съпруг, бе наредила, според указанията му, да се отслужи благодарствен молебен във всички черкви и да се пеят хвалебствени кантати във всички театри. Всяка столица – Париж, Виена, Лондон, Берлин – има свои конюнктурни поети; но заявяваме високо, за чест на италианските музи, че по отношение на римуваните възхвали никоя страна не може да се сравнява с Неапол. Изглеждате, че след заминаването на краля и особено след успехите му две-три хиляди поети бяха открили изведнъж призванието си. Изля се порой от оди, кантати, сонети, акростихове, четиристишия, двустишия, който заплашваше да се превърне в истински потоп; работите бяха стигнали дотам, че като сметна за излишно да занимава официалния дворецов поет, синьор Вака, с работа, на която се бяха посветили толкова други, кралицата го повика в Казерта и го натовари да избере между двеста-тристата поеми, пристигащи всеки ден от всички неаполски квартали, ония десет-дванадесет поетични постижения, които биха заслужавали да се прочетат в дворецовия театър при някоя извънредна вечеринка или просто в салона при обикновен прием. Само че по едно справедливо решение на нейно величество, като признаха, че е по-уморително да се прочитат по десет-дванадесет хиляди стиха дневно, отколкото да се напишат сто или двеста – цифра, определена като минимум и максимум за платения стихоплетец на негово величество Фердинанд IV, след като бяха взели предвид улесненията, давани от италианския език за този род труд, – заплатата на синьор Вака бе удвоена за времетраенето на този поетичен прилив и за труда, който не можете да се откаже.

Денят 9 декември 1798 година ще остане паметен сред уморителните по-раншни дни. Синьор Вака бе прегледал общо деветотин различни поеми, между които сто и петдесет оди, сто кантати, триста и двадесет сонета, двеста и петнадесет акростиха, четиридесет и осем четиристишия и седемдесет и пет двустишия. Една кантата, за която капелмайсторът Чимароза композира незабавно мелодия, четири сонета, три акростиха, едно четиристишие и две двустишия бяха признати за достойни да бъдат прочетени в театралната зала на двореца в Казерта,

където същата вечер, на 9 декември, имаше извънредно представление; то се състоеше от „Хорации и Курации“ на Доменико Чимароза и един от тристата италиански балета с името „Градините на Армида“.

Бяха току-що изпели кантатата, рецитирали двете оди, прочели четири сонета, три акростиха, четиристишието и двустишието, съставящи поетичната част на вечеринката, пред шестстотинте зрители, които зала-та можеше да побере, когато съобщиха, че е пристигнал курьер с писмо до кралицата от височайшия ѝ съпруг, което съдържало известия от бойния театър и ще бъде прочетено на присъстващите.

Всички започнаха да ръкопляскат и да настояват веднага да се прочете писмото; и мъдрият рицар Убалда, готов да разгони със свистящия си стоманен жезъл чудовищата, които пазят двореца на Армида, бе на-товарен да съобщи на публиката съдържанието на кралското писмо.

Той пристъпи напред, облечен в своята броня, с червено-бяло перо на шлема – националните цветове на кралството на Двете Сицилии – поклони се три пъти, целуна почтително подписа, след това гръмко и ясно прочете пред зрителите следното писмо:

„Скъпа ми съпруго,

Тази сутрин отидох на лов в Корнето, където бяха приготвили за мене разкопки на етруски гробници, за които твърдят, че са от най-дълбока древност. Те биха били истинска радост за сър Уилям, ако не го бе домързяло да напусне Неапол, но тъй като аз имам в Куми, Сант'Агата деи Готи и Нола много по-стари гробници от етруските, оставих учените да се ровят из тях колкото им е угодно и продължих направо за уговорения лов.

През цялото време, докато трая ловът, много по-уморителен и по-малко сполучлив от ловуванията ми в Персано или Астрони, защото убих само три глигана, един от които – за възмездие – изтърбуши три от най-добрите ми кучета и тежеше триста ротоли, слушахме оръдейна стрелба откъм Чивита Каstellана: Мак се занимаваше да бие французите точно там, където ни беше обещал, че ще ги разбие, а това, както виждате, прави най-голяма чест на неговите стратегически познания. В три и половина, когато прекратих лова, за да се върна в Рим, стрелбата още не бе престанала. Изглежда, че французите се защитават, но в това няма нищо обезпокоително, защото те са само осем хиляди, а Мак има четиридесет хиляди души.

Пиша Ви, мила съпруго и учителко, преди да седна на трапезата. Чакали сте ме в седем часа, а пък аз пристигнах още в шест и половина, затова, колкото и да съм прегладнял, не намерих го-това вечеря и съм принуден да чакам, но виждате, че използвам приятно този половин час, като Ви пиша.

След вечеря ще отида в театър Аржентина да чуя «Matrimonio segreto» и да присъствам на балет, поставен в моя чест. Нарича се «Влизането на Александър във Вавилон». Нужно ли е да казвам на Вас, олицетворената просвета, че това е деликатен намек за моето влизане в Рим? Ако балетът е такъв, какъвто ме уверяват, че е, ще изпратя автора му в Неапол, да го постави в театър Сан Карло.

Очаквам тази вечер известие за голяма победа. Ще ви изпратя куриер, щом получа съобщението.

А сега, като няма какво друго да Ви кажа, освен да пожелаая на Вас и на милите ни деца здраве като моето, моля Бога да Ви пази под своята свята и достойна закрила.

Фердинанд Б.“

Както виждаме, важната част на писмото изчезваше напълно зад второстепенната; в него се говореше много повече за кралския лов на глигани, отколкото за сражението, започнато от генерал Мак. В своята гордост на самодържец Людовик XIV бе казал: „Държавата съм аз“, но това правило, дори преди да бъде изказано от Людовик XIV, е било и преди, както и след това, правило на всяка деспотична кралска власт.

Въпреки своето егоистично лустро писмото на Фердинанд оказва очакваното от кралицата въздействие и никой не дръзна да покаже, че не споделя надеждата на негово величество за изхода на битката. След края на балета, след изпразването на театъра, загасването на светлините, качването на гостите в каляските, които трябваше да ги отведат във вилите из околностите на Казерта и Санта Мария, кралицата се прибра в покоите си със своите приближени, които живееха в двореца и оставаха да вечерят и да прекарат остатъка от вечерта с нея; тези лица бяха преди всичко Ема, дежурните придворни дами, сър Уилям, лорд Нелсън, който се бе върнал преди три-четири дни от Ливорно, където бе придружил осемте хиляди души на генерал Назели; княз Кастелчичала, почти равен по ранг на именитите домакини, които го канеха на трапезата си, както и на благородните сътрапезници, седнали до него, при все че занаятът, до който се бе принизил, го поставяше морално по-ниско от прислугата;

Ектън, който разбираше много добре каква отговорност тежи върху него и от известно време бе удвоил грижливостта и почитта си към кралицата, защото чувстваше, че ако настъпи обрат, тя би била единствената му опора; най-после тази вечер съвсем необичайно тук бяха и двете стари принцеси; кралицата си бе припомнила препоръката на съпруга си да не забравя, че мадам Виктория и Аделаида са все пак дъщери на крал Людовик XV, и ги бе поканила да прекарат една седмица в Казерта, като доведат и своите седем телохранители, които не се числяха към неаполитанската армия, но пак по нареждане на краля бяха получили от министър Ариола заплава и лейтенантски чин, хранеха се и спяха при офицерите от кралската охрана и щяха да им гостуват, както принцесите гостуваха на кралицата; само че за да поласкае старите дами дори по отношение на телохранителите им, кралицата им позволи да канят всяка вечер на трапезата един от тях, който ставаше в случая почетен адютант.

Принцесите бяха пристигнали предния ден и започнаха веднага поредицата покани с господин Ди Бокекиампе; тази вечер беше ред на Джанбатиста Чезаре, а тъй като те се бяха оттеглили за малко в покоите си след излизането от театъра, Ди Чезаре – гледал представлението от партера, където бяха офицерите – отиде да ги вземе от апартамента им, за да влезе заедно с тях при кралицата и да бъде представен на нейно величество и на именитите ѝ гости.

Казахме, че Бокекиампе принадлежеше към корсиканските благородници, а Ди Чезаре към стар капоралски род, тоест към някогашни областни военни коменданти. И двамата имаха много хубава външност. А към тази хубава външност, която сам съзнавате, Чезаре бе добавил тази вечер всичко допустимо за облеклото на един двадесет и три годишен лейтенант с красиво лице и изискана фигура. Но хубавото двадесет и три годишно лице и стройната фигура, колкото и да беше изискана, не обясняваха възклицанието на кралицата, когато го видя, повторено от Ема, Ектън, сър Уилям и почти всички поканени.

Възклицанието се дължеше просто на изненадата, предизвикана от необикновената прилика на Джанбатиста ди Чезаре с принц Франческо, Калабрийския херцог; същото румено лице, същите светлосиви очи, същата руса коса, само мъничко по-тъмна, същият ръст, малко по-строен може би: нищо повече.

Ди Чезаре, който не бе виждал никога престолонаследника, и следователно не знаеше благоволенieto на случая да го оприличи на кралски син, се смути отначало от това неочаквано шумно посрещане; но се

опомни бързо като духовит човек с думите, че принцът ще му прости навярно неволната дързост да прилича на него, а що се отнася до кралицата, тъй като всичките ѝ поданици са нейни чеда, не би трябвало да се сърди на тия, които не само я обичат като сина ѝ, но и приличат на него.

Настаниха се на трапезата; вечерята беше много весела; попаднали в обстановка, напomniaща Версай, двете стари принцеси почти забравиха, че са загубили сестра си, при все че не бяха се утешили за тази загуба; но дворцовите жалейки имат предимството да са във виолетов цвят и да траят само три седмици.

А вечерята беше весела, защото всички бяха убедени като краля и от краля, че оръдейната стрелба, която той бе чул, вече възвестява поражението на французите; тези, които не бяха толкова убедени или най-малкото бяха по-неспокойни от другите, правеха усилие да поддържат изражението си на едно равнище с най-засмените лица.

Само Нелсън въпреки пламенните изблици, с които го заливат погледът на Ема Лайона, изглеждаше загрижен и не участваше в хора на всеобщата надежда, с който ласкаеха омразата и гордостта на кралицата. Каролина забеляза най-последно тази загриженост на абукирския победител и като не можеше да я отдаде на студенина от страна на Ема, реши да го запита лично за причините на мълчанието и сдържаността му.

– Ваше величество желае да узнае какви мисли ме занимават? – запита Нелсън. – Е, добре, дори ако моята откровеност бъде неприятна на кралицата, ще ѝ кажа като груб моряк, какъвто съм, ваше величество, неспокоен съм.

– Неспкоен ли? А защо, милорд?

– Защото съм всякога неспокоен, когато оръдията стрелят.

– Милорд – каза кралицата, – струва ми се, че забравяте колко голямо участие имате в тази оръдейна стрелба.

– Именно, мадам, тъкмо защото си припомням писмото, за което наемквате, моето безпокойство с двойно: ако се случи беда за ваше величество, безпокойството ще се превърне в угризение.

– Защо го писахте тогава? – запита кралицата.

– Защото вие твърдахте, мадам, че вашият зет, негово величество австрийският император, ще тръгне на поход едновременно с вас.

– А кой ви е казал, милорд, че той не е тръгнал или няма да тръгне?

– Ако бе тръгнал, мадам, все щяхме да научим, един германски кайзер не тръгва на поход с армия от двеста хиляди души, без земята да потрепери поне малко, а щом не с тръгнал досега, няма да тръгне преди месец април.

– Но – намеси се Ема – нали той писа на краля да започне военните действия с уверение, че щом кралят влезе в Рим, и императорът ще тръгне в поход?

– Да, така мисля – смънка кралицата.

– Виждали ли сте лично писмото, мадам? – запита Нелсън, като втренчи сивото си око в кралицата, сякаш имаше пред себе си една обикновена жена.

– Не, но кралят бе казал това на синьор Ектън – смънка отново кралицата. – Впрочем трябва ли да се отчайваме, ако предположим, че сме се заблудили или че австрийският император ни е заблудил?

– Не казвам, че трябва да се отчайваме. Страхувам се само, че неаполитанската армия не ще бъде в състояние да удържи сама напора на французите.

– Какво? Вие мислите, че десетте хиляди французи на господин Шанпионе могат да победят шестдесет хиляди неаполитанци, командвани от генерал Мак, който минава за първия стратег в Европа?

– Аз казвам, мадам, че всяка битка е несигурна, а съдбата на Неапол зависи от изхода на започналата вчера. Казвам, най-после, че ако за нещастие Мак бъде разбит, след петнадесет дни французите ще бъдат в Неапол.

– О, господи! Какво приказвате? – прошепна мадам Аделаида, като пребледня. – Нима ще трябва да наметнем отново нашите скитнически наметки? Чухте ли, сестро, какво каза ми-лорд Нелсън?

– Чух – отговори мадам Виктория и въздъхна примирено, – но пак оставям нашето дело в Божиите ръце.

– В Божиите ръце! В Божиите ръце! От религиозно гледище чудесно казано. Само че Бог има, както изглежда, да се грижи за много дела като нашето и няма време да се занимае с него.

– Милорд – обърна се кралицата към Нелсън, като отдаваше на думите му много по-голямо значение, отколкото искаше да покаже, – вие трябва да цените наистина много малко нашите войници, щом мислите, че не ще могат да победят, при все че са шестима срещу едни републиканец, когато вие, англичаните, воювате с французите с равни, понякога дори с по-малки сили?

– По море, да, мадам, защото морето е нашата – на англичаните – стихия. Да се родиш на остров, значи да се родиш в закотвен кораб. Смело заявявам че по море един английски моряк струва колкото двама френски. Но на сушата е друго! Каквото са англичаните по море, това са французите на суша, мадам. Само Бог знае колко ги ненавиждам, само

Бог знае какъв обет съм дал да ги изтребя! Само Бог знае, най-после, как желая от сърце всички успели някак да останат живи от този нечестив народ, отрекъл Бога и обезглавил владетеля си, да бъдат събрани в един кораб, за да мога да го абордирам с моя нещастен, разнебитен „Вангард!“ Но омразата към един неприятел не е основание да не го преценяваме справедливо. Омраза не значи презрение. Ако презирах французите, не бих си дал труд да ги мразя.

– О, слушайте, скъпи милорде – каза Ема, навеждайки глава с не-повторима грация и чар, – не бъдете буревестник. Французите ще бъдат разбити по суша от генерал Мак, както бяха разбити по море от адмирал Нелсън... Впрочем чувам камшик, значи ще имаме новини. Чувате ли, мадам? Чувате ли, милорд?... Сигурно пристига обещаният от краля куриер.

Действително към двореца се приближаваше бързо плющене на камшик; не беше мъчно да се отгатне, че това плющене е гръмката музика, с която пощенските кочияши имат навика да оповестяват пристигането си; но имаше още нещо, което можеше да обърка малко присъстващите: заедно с камшика се чу и тропот от кола. Все пак всички станаха едновременно и се ослушаха. Екътън дори направи нещо повече – явно по-развълнуван от всички други, той се обърна към кралица Каролина:

– Разрешава ли ваше величество да се осведомя? – запита той.

Кралицата кимна утвърдително. Екътън се втурна към вратата, втренчил поглед в посоката, откъдето трябваше да се покаже лакеят, който щеше да съобщи за пристигането на куриера, или пък самият куриер. Чу се тропот на кола, която спря под свода на главната стълба. Екътън направи три стъпки назад и влезе заднишком в залата като човек, поразен от невероятно видение.

– Кралят! – извика той. – Кралят! Какво значи това?

LVIII

„ВСИЧКО Е ЗАГУБЕНО, ДОРИ ЧЕСТТА“

И наистина, почти веднага влезе кралят, последван от херцог Д'Асколи. Щом пристигнаха и нямате вече от какво да се страхува, кралят зае отново своя ранг и влезе пръв.

Негово величество беше в особено настроение; ядът от поражението се бореше със задоволството, че е избягнал опасността, и той изпитваше присъщата си потребност да се надсмива, само че много по-горчиво при сегашните обстоятелства.

Добавете към това физическата умора на един човек, нещо повече – на един крал, току-що пропътувал шестдесет мили в едно лошо calessino²⁶², без да намери къде да се нахрани, в студен декемврийски ден и дъждовна нощ.

– Б-р-р! – извика той, докато влизаше и си търкаше ръцете, без да обръща внимание на присъстващите. – Тук е по-хубаво, отколкото по шосето за Албано. Какво ще кажеш, Д'Асколи?

И тъй като гостите на кралицата се надпреварваха да му правят реверанси:

– Добър вечер, добър вечер – продължи той. – Много съм доволен да намеря сложена трапеза. От Рим дотук не намерихме нито хапка месо. Хляб и сирене по едно парченце – голяма гощавка! Пфуу! Ама че лоши ханища има из кралството ми! Тежко на нещастниците, които разчитат на тях! Сядай, Д'Асколи, сядай! Гладен съм като вълк!

И кралят седна на трапезата, без да се интересува дали не е заел мястото на някого; само настани веднага Д'Асколи до себе си.

– Господарю, ще бъдете ли така добър да успокоите тревогата ми – промълви кралицата, приближавайки се към своя августейши съпруг, от когото всички стояха почтително настрана, – като ми кажете на какво дължа щастието за това неочаквано завръщане?

– Мадам, струва ми се, че вие ми разказвахте... положително не е бил Сан Никандро... историята с крал Франциск I, който след не знам коя битка, пленен от не знам кой император, писал на госпожа майка си дълго писмо, завършващо с прекрасната фраза: „Всичко е загубено, освен честта.“ Е добре, предположете, че аз пристигам от Павия – така се

262. Calessino (ит.) – кабриолет. Б.пр.

казваше битката – сега си спомням. Предположете, че пристигам от Павия и като не съм бил толкова глупав, та да оставя да ме пленят като Франциск I, вместо да ви пиша, пристигам да ви кажа лично...

– Че всичко с загубено, освен честта? – извика уплашено кралицата.

– О, не, мадам – отвърна кралят с остър смях, – има една малка разлика: всичко е загубено, дори честта!

– О, господарю! – промълви Д'Асколи, засрамен като неаполитанец от цинизма на краля.

– Ако не беше загубена и честта, Д'Асколи – отвърна кралят намръщено, със стиснати зъби, доказателство, че не беше така нечувствителен към положението, както се опитваше да се представи, – от какво бягаха ония хора, и то така, че с мъка можахме да ги задминем, като платих дука и половина на кочияша? Бягаха от позора!

Всички мълчаха, в залата владееше смразяваща тишина; защото, макар че не знаеха още нищо, присъстващите подозираха всичко. Кралят, както казахме, седна и покани до себе си Д'Асколи, протегна вилица, взе от насрещната чиния един печен фазан, раздели го на две, остави едната половина в своята чиния, а другата подаде на Д'Асколи.

После се огледа и видя, че всички, включително кралицата, са още прави.

– Седнете най-после, седнете! – каза той. – Работите няма да се оправят от това, че не ще се навечеряте както трябва.

Наля си чаша бордо и подаде бутилката на Д'Асколи:

– За здравето на Шанпионе! – заяви кралят. – Това се казва човек, който държи на думата си – обеща на републиканците да се върне в Рим, преди да минат двадесет дни, и ще се върне на седемнадесетия. Той заслужава да пие това чудесно бордо, а пък аз асприно²⁶³.

– Какво говорите, господарю? – извика кралицата. – Нима Шампионе е в Рим?

– Точно така, както аз съм в Казерта. Само че и него може би не са посрещнали по-добре, отколкото мене тук.

– Ако не ви посрещнаха тук по-добре, господарю, ако не получихте посрещане, на каквото имате право, трябва да отдадете това само на изненадата от появата ви тъкмо тогава, когато най-малко се надявахме на щастието да ви видим. Само преди три часа получих от вас писмо, с което ми съобщавахте, че ще изпратите куриер, за да ми донесе известия за битката.

263. Асприно (ит.) – долнокачествено вино. Б.пр.

– Е, добре, мадам – отговори кралят, – куриерът съм аз, а известията са следните: разбиха ни на пух и прах. Какво ще кажете за това, милорд Нелсън, вие, ненадминатият победител?

– Половин час преди пристигането на ваше величество аз изказах опасенията си за възможно поражение.

– Но никой от нас не искаше да повярва, господарю – добави кралицата.

– Така се случва с половината пророчества, а при това милорд Нелсън не пророкува в своята родина. Във всеки случай той е бил нрав, а другите са грешили.

– Но, господарю, ония четиридесет хиляди души, с които генерал Мак казваше, че ще разгроми десетте хиляди републиканци на Шанпионе?...

– Изглежда, че Мак не е бил пророк като милорд Нелсън, и тъкмо десетте хиляди републиканци на Шанпионе разгромиха четиридесетте хиляди войници на Мак. Слушай, Д'Асколи, като си помисля, че писах на папата да дойде на херувимски крила да отпразнуваме заедно Пасхата в Рим! Надявам се, че не е прибързан да приеме поканата. Подайте ми онова бутче от глиган, Кастелчикала, човек не може да се навечеря с половин фазан, когато не е хапвал нищо цели двадесет и четири часа.

След това се обърна към кралицата:

– Имате ли да ми задавате и други въпроси, мадам?

– Един последен, господарю.

– Кажете.

– Бих желала да се осведомя от ваше величество по какъв повод е този маскарад.

И Каролина посочи Д'Асколи с везания мундир, кръстовете, кордоните и орденските значки.

– Кой маскарад?

– Херцог Д'Асколи в кралско облекло.

– О, да! И кралят в облеклото на херцог Д'Асколи! Най-напред седнете. Неудобно ми е да се храня седнал, докато всички стоите прави около мене, особено техни кралски височества – каза кралят, като стана и се поклони на мадам принцесите.

– Господарю – отговори принцеса Виктория, – при каквито и обстоятелства да го виждаме, ваше величество трябва да бъде уверен, че сме щастливи да го видим отново.

– Благодаря, благодаря. А какъв е този хубав млад лейтенант, който си позволява да прилича на моя син?

– Един от седемте телохранители, които вие дадохте на техни кралски височества – отговори кралицата. – Синьор Ди Чезаре, господарю, е от добро корсиканско семейство, а освен това пагонът дава благороднически ранг.

– Когато този, който го носи, не го унизи... Ако това, което Мак ми каза, е вярно, във войската има не малко нагони, които ще трябва да сменят носителите си. Служете добре на братовчедките ми, синьор Ди Чезаре, и ние ще ви запазим един от тези пагони.

Кралят направи знак на присъстващите да седнат и всички седнаха, макар че никой не продължи вечерята си.

– А сега – обърна се Фердинанд към кралицата, – вие ме питахте защо Д'Асколи е облечен като крал, а пък аз съм облечен като Д'Асколи? Това ще ви разкаже самият Д'Асколи. Разказвай, херцоже, разказвай!

– Не на мен се пада, господарю, да се хваля с честта, оказана ми от ваше величество.

– Той нарича това чест! Горкият Д'Асколи!... Добре, тогава аз ще ви разкажа за честта, която му оказах. Представете си, припомних си изказването на окаяните якобинци, че ще ме обесят, ако попадна в ръцете им.

– И са способни да го сторят!

– Виждате ли, мадам, и вие сте на това мнение... А тъй като ние тръгнахме, както бяхме, защото няхахме време да се предрешим, в Албано казах на Д'Асколи: „Дай ми мундира си, а ти вземи моя, така че ако ония голтаци, якобинците, ни заловят, да помислят, че ти си кралят, и да ме оставят да избягам, а след като аз се спася, ти ще им обясниш, че не си кралят.“ Но горкият Д'Асколи не се досети – продължи със смях кралят, – че ако ни заловят, не биха му оставили време да обяснява, а най-напред щяха да го обесят, пък после можеше да слушат обясненията му.

– Напротив, господарю, досетих се – отговори скромно херцогът – и тъкмо затова се съгласих.

– Досети ли се?

– Да, господарю.

– И въпреки това се съгласи?

– Съгласих се, както вече имах честта да кажа на ваше величество – каза Д'Асколи, като се поклони, – тъкмо затова.

Кралят отново се трогна от тази толкова скромна и благородна преданост; от всички придворни Д'Асколи му бе искал най-малко благоволения и затова той не бе се сетил никога да направи нещо за него.

– Д'Асколи – заяви кралят, – казах ти и повтарям: ти ще запазиш

този мундир с всичките му добавки, корзони и орденски значки за спомен от деня, когато се съгласи да спасиш живота на споя крал, а пък аз за спомен от същия този ден ще запазя твоя мундир. Ако ще ми искаш някога благоволение или ще ми правиш укор, ще дойдеш при мене в този мундир.

– Браво, господарю – извика Ди Чезаре. – Ето какво се казва награда.

– Забравихте ли, младежо – смъмра го мадам Аделаида, – че имате честта да говорите на крал?

– Извинете, ваше височество, но никога не съм разбирал това по-добре, защото никога не съм виждал по-велик крал.

– Охо-о! – каза Фердинанд. – Този момък си го бива. Я ела тук! Как се казваш?

– Ди Чезаре, господарю.

– Ди Чезаре, аз ти казах, че можеш да спечелиш пагони, които ще смъкна от раменете на някой страхливец: няма да чакаш дотогава и няма да те оскърбя с такова нещо: още сега те произвеждам капитан. Синьор Ектън, ще се погрижите заповедта да му бъде предадена още утре. Ще добавите към нея награда от сто дуката.

– Които ваше величество ще ми разреши да споделя с другарите си?

– Ще постъпиш както искаш, във всеки случай утре ще ми се представиш със знаците на новия си чин, за да съм сигурен, че заповедите ми са били изпълнени.

Младежът се поклони и се върна заднишком на мястото си.

– Господарю – каза Нелсън, – позволете да ви поздравя: тази вечер постъпихте два пъти като крал.

– За да се прихване и задните, когато забравям да бъда крал, милорд – отговори Фердинанд с тон, който беше нещо средно между лукавство и простодушие и много затрудняваше тези, които искаха да го преценят.

После се обърна към херцога:

– И така, Д'Асколи, да се върнем на приказката си: спазарихме ли се?

– Да, господарю, при това признателността се пада на мене – отвърна Д'Асколи. – Моля само ваше величество да има добрината да ми върне една малка седефена табакера с портрета на дъщеря ми. Табакерата е в джоба на мундира ми, а пък аз ще ви върна писмото на негово величество австрийския император, което ваше величество сложи в джоба

си, след като прочете само първия му ред.

– Вярно, спомням си. Дай го, херцогже.

– Ето го, господарю.

Кралят взе писмото от ръцете на Д'Асколи и машинално го отвори.

– Добре ли е зет ни? – запита малко неспокойно кралицата.

– Надявам се. Ще ви кажа впрочем след малко, защото, както ми припомни Д'Асколи, писмото ми бе предадено, когато се качвах на коня.

– Така че – настоя кралицата – сте прочели само първия ред?

– С който императорът ме поздравяваше за триумфалното ми влизане в Рим, а тъй като моментът беше зле избран, защото писмото пристигна тъкмо когато щях да изляза не особено триумфално оттам, не намерих за уместно да си губя времето да го чета. Сега вече е друго и ако позволите...

– Четете, господарю – поклони се кралицата.

Кралят започна да чете; но на втория или третия ред изведнъж се смути, промени изражението си и настроението му явно се помрачи. Кралицата и Ектън се спогледаха, после втренчиха жадно поглед в писмото, което кралят продължаваше да чете с растящо вълнение.

– О! – промълви Фердинанд. – Ето нещо странно, кълна се в Свети Януарий! И ако не съм почнал да недовиждам от страх...

– Какво има, господарю – запита кралицата.

– Нищо, мадам, нищо... Негово величество императорът ми съобщава вест, която не очаквах, нищо повече.

– По изражението на лицето ви, господарю, се страхувам, че вестта е лоша.

– Лоша ли? Не се мамите, мадам. Такъв ни е денят днес. Нали знаете поговорката: „Гарваните летят на ята.“ Изглежда, че лошите известия са като гарваните.

В този миг един лакей се приближи до краля и прошепна на ухото му:

– Господарю, този, когото ваше величество повика, когато слезе от колата, беше случайно в Сан Леучо и чака ваше величество в покоите му.

– Добре – отговори кралят. – Ще отида при него. Чакайте. Научете дали Ферари... Той донесе новото писмо, нали?

– Да, господарю.

– Добре, научете дали е още тук.

– Разбирам, господарю, той щеше да си тръгне тъкмо когато узна,

че пристигате.

– Добре. Кажете му да не мърда. Ще ми потрябва след четвърт или половин час.

Лакеят излезе.

– Мадам – каза кралят, – ще ме извините, загдето ви оставям, но излишно е да казвам, че след това прекалено бързо пътуване имам нужда от почивка.

Кралицата кимна в знак на съгласие.

После Фердинанд се обърна към двете стари принцеси, които не преставаха да шушукат неспокойно, откакто бяха узнали положението.

– Медам – каза той, – бих желал да ви предложа по-сигурно и главно по-продължително гостоприемство, но във всеки случай, ако бъдете принудени да напуснете моето кралство и не ще ви бъде приятно да дойдете там, където ние ще бъдем може би принудени да отидем, няма да се безпокоя за ваши кралски височества, докато имате за телохранители капитан Ди Чезаре и другарите му.

Накрая се обърна към Нелсън:

– Милорд Нелсън, надявам се да ви видя утре, или по-точно днес, нали? При сегашните обстоятелства за мене е потребно да зная на какви приятели мога да разчитам и доколко мога да разчитам на тях.

Нелсън се поклони.

– Господарю – отвърна той, – надявам се, че ваше величество не се е съмнявал и няма да се усъмни никога в моята преданост, в любовта на моя августейши господар, както и в подкрепата на английския народ.

Кралят махна с ръка, сякаш искаше едновременно да благодари и да каже: „Разчитам на вашето обещание.“

После се приближи към Д'Асколи.

– Не ти благодаря, приятелю, ти извърши нещо толкова просто, поне според тебе, че не си струва труда да ти благодаря.

Най-после се обърна към английския посланик:

– Сър Уилям Хамилтън – добави той, – припомняте ли си, че когато се реши започването на тази злополучна война, аз си измих ръцете като Пилат за всичко, което можеше да се случи?

– Отлично си спомням, господарю. Самият кардинал Руфо ви държеше легена – отговори сър Уилям.

– Е, добре, отсега нататък, каквото и да се случи, не се интересувам, да му мислят тези, които вършеха всичко, без да ме питат, а когато ме попитаха, не пожелаха да се вслушат в мнението ми.

И като обгърна с общ недоволен поглед кралицата и Ектън, излезе

от залата.

Кралицата се приближи веднага до Ектън.

– Чухте ли, Ектън? – попита тя. – Спомена името на Ферари, щом прочете писмото от императора.

– Чух, разбира се, мадам, но Ферари не знае нищо. Всичко стана, докато той беше в безсъзнание и спеше.

– Няма значение! Благоразумно ще бъде да се отървем от този човек.

– Добре – отговори Ектън, – ще се отървем.

LIX

КОГАТО НЕГОВО ВЕЛИЧЕСТВО ОТНАЧАЛО НИЩО НЕ РАЗБИРА И НАКРАЯ НИЩО НЕ Е РАЗБРАЛ

Лицето, което очакваше краля в покоите му и се намираще случайно в Сан Леучо, когато кралят го бе потърсил, беше кардинал Руфо, с други думи, този, към когото кралят се обръщаше винаги в изключителни случаи.

А към изключителното положение, в което кралят се намираще при пристигането си, се прибави и едно неочаквано усложнение, поради което още повече желаше да чуе съвета на кардинала.

Затова се втурна в стаята си, като викаше:

– Къде е? Къде е?

– Ето ме, господарю – отговори кардиналът, пресрещайки Фердинанд.

– Преди всичко простете, кардинале, загдето ви събудих в два часа сутринта.

– Щом животът ми принадлежи на ваше величество, и нощите, както и дните ми са негови.

– Защото, виждате ли, преосвещенейши, никога не съм имал по-голяма нужда от предаността на моите приятели, както в този час.

– Щастлив съм и се гордея, че кралят ме поставя между тия, на чиято преданост може да разчита.

– Като виждаш, че така неочаквано съм се завърнал, подозирате какво се е случило, нали?

– Генерал Мак е допуснал да го разгромят, предполагам.

– И то много бързо: на едно място и наведнъж. Нашите четиридесет хиляди неаполитанци, както изглежда, просто не са успели нищо да разберат.

– Трябва ли да кажа на ваше величество, че очаквах това?

– Но тогава защо ме посъветвахте да воювам?

– Ваше величество ще си припомни, че му дадох този съвет само при едно условие.

– Какво?

– Че австрийският император тръгне към Минчис но същото време,

когато ваше величество тръгне към Рим, но изглежда, че императорът не е тръгнал.

– Вие докосвате тук една съвсем друга мистерия, преосвещенейши.

– Как?

– Положително си припомняте много добре писмото, с което императорът ми съобщаваше, че щом аз стигна в Рим, той ще тръгне в поход, нали?

– Напълно! Четохме го, разгледахме го и го тълкувахме заедно.

– То трябва да е тук, в личната ми папка.

– И по-нататък, господарю?

– По-нататък, прочетете новото писмо, което получих в Рим тъкмо когато стъпвах на стремето и го прочетох изцяло едва тази вечер, и ако разберете нещо, заявявам, че не само сте по-умен от мене, което не е чудно, но че направо сте магьосник.

– Господарю, бих ви помолил да запазите за себе си това изявление.

И без него не гледат на мен много добре в римската курия.

– Четете, четете.

Кардиналът взе писмото и прочете:

„Скъпи братко и братовчеда, свако, тъсте и съюзнико...“

– О! – прекъсна четенето кардиналът. – Това писмо е писано изцяло собственоръчно от императора.

– Четете, четете! – повтори кралят.

Кардиналът продължи четенето:

„Нека Ви честитя най-напред триумфалното Ви влизане в Рим. Богът на войната Ви е закрилял и аз му благодаря за тази негова закрила; това е особено щастливо обстоятелство, като имаме предвид, че между нас, както изглежда, има голямо недоразумение...“

– Кардиналът погледна краля.

– О, ще видите преосвещенейши, не сте стигнали до края, уверявам ви.

Кардиналът продължи.

„Вие ми казвате в писмото, с което ми правите честта да ми съобщите за победите си, че аз от своя страна трябва само да изпълня обещанието си, както Вие сте удържали Вашето; и ми заявявате ясно, че това дадено от мене обещание е било да започна военни действия, щом Вие влезете в Рим...“

– Много добре си припомняте, нали, преосвещенейши, че моят племенник, императорът, бе поел такова задължение?

– Струва ми се, че това бе писано черно на бяло в писмото му.

– Впрочем – продължи кралят, който, докато кардиналт четеше първата половина от писмото на императора, бе отворил папката си и бе намерил там първото послание – ей сега ще видим: ето първото писмо от племенника ми. Ще го сравним с второто и ще видим кой греши – той ли или аз. Продължавайте, продължавайте.

Кардиналт действително продължи:

„Не само не съм Ви обещавал такова нещо, но, напротив, категорично Ви писах, че ще тръгна в поход едва след пристигането на фелдмаршал Суворов и неговите четиридесет хиляди руси, с други думи, към месец април...“

– Разбирате, преосвещенейши – каза кралят, – че един от двамата ни е луд.

– Ще кажа дори един от трима ни – добави кардиналт, – защото и аз четох писмото като ваше величество.

– Добре, продължавайте тогава.

Кардиналт започна отново да чете.

„Аз съм толкова повече уверен в това, което Ви казвам, скъпи свако и тъсте, защото според препоръката на Ваше Величество написах изцяло собственоръчно писмото, което имах честта да му изпратя...“

– Чувате ли? Собственоръчно!

– Да, ще кажа като ваше величество, че не разбирам абсолютно нищо.

– Ще видите, ваше преосвещенство, че августейшата ръка на моя племенник е писала само адреса, обръщението и поздравите.

– Много добре си спомням всичко това.

– Продължавайте тогава.

Кардиналт продължи:

„И за да не се отклоня никак от това, което имах честта да кажа на Ваше Величество, аз поръчах на моя секретар да направи препис от писмото; изпращам Ви този препис, за да го сравните с оригинала и да се уверите *de visu*²⁶⁴, че в изказванията ми нямаше никаква двусмислица, която би могла да Ви въведе в подобно заблуждение...“

Кардиналт погледна краля.

– Разбирате ли нещо? – запита Фердинанд.

– Не повече от вас, господарю, но позволете да стигна до края.

– Четете, четете! Ах, чудесно сме се наредили, драги ми кардинале!

„И както имах честта да кажа на Ваше Величество – продължи

264. *De visu* (лат.) – с очите си. Б.пр.

Руфо, – аз съм двойно щастлив, че providението е благословило оръжието му, защото, ако вместо да победи, Ваше Величество беше разбит, за мене би било невъзможно да му се притека на помощ, без да наруша задълженията, поети към съюзните държави, и бих бил принуден за голямо съжаление да го изоставя на злата съдба. Това би било за мене отчаяние, от което providението ме пощади, като Ви дари победа...“

– Да, победа – каза кралят, – хубава победа!

„А сега приемете, скъпи братко и братовчедо, свако и тъсте...“

– И прочее, и прочее! – прекъсна го кралят. – Ах!... Сега, драги кардинале, да видим преписа от първото писмо, на което за щастие запазих оригинала.

Преписът действително беше приложен към писмото. Руфо го взе и го прочете. Това наистина беше препис от писмото, разпечатано от кралицата и Ектън, които го сметнаха неудобно за своите планове и го подмениха с фалшифицираното писмо, намиращо се в този момент в ръката на краля, който се готвеше да го сравни с преписа, изпратен от Франц II.

Като представим отново пред очите на нашите читатели преписа от истинското писмо – смятаме за необходимо да го сторим за по-голяма яснота на разказа ни, – ще разберат изненадата на краля.

„Дворецът Шьонбрун,

28 септември 1798

Височайши братко, братовчедо, свако и съюзнико,

Отговарям на Ваше Величество собственоръчно, както ми пише и той.

Моето мнение в съгласие с това на придворния съвет е, че не бива да започваме война против Франция, преди да сме осигурили всички изгледи за успех, а един от тези изгледи, на които мога да разчитам, е сътрудничеството на четиридесетхилядна руска армия под командването на фелдмаршал Суворов, комуто възнамерявам да поверя върховното командване на всички армии; тези четиридесет хиляди души обаче ще пристигнат едва в края на март. Затова, височайши братко, братовчедо и свако, отлагайте и забавяйте с всички възможни средства започването на военните действия; не смятам, че и Франция има особено желание да воюва; използвайте нейното миролюбиво разположение; дайте какво да е обяснение за станалото, а през април ще започнем войната с всичките си средства.

С това и тъй като настоящето няма друга цел, моля Бога, скъпи ми братко, братовчеде, свако и съюзнико, да Ви пази под своята свята и божествена закрила.

Франц“

– А сега, като прочетохме тъй наречения препис – каза кралят, – прочетете оригинала и ще видите дали той не казва тъкмо противното.

Той подаде на кардинала писмото, подправено от Ектън и кралицата, което кардиналт прочете на глас, както бе прочел и първото.

Ще го представим пред очите на нашите читатели, както им представихме и преписа, защото те си спомнят може би смисъла на писмото, но сигурно са забравили самия текст:

„Дворецът Шьонбрун,
28 септември 1798

Височайши братко, братовчеде, свако и съюзнико,

Нищо не можеше да ми бъде така приятно, както Вашето писмо, с което ми обещавате да се съобразявате напълно с моето мнение. Известията от Рим гласят, че френската армия е в пленен упадък; в същото състояние е и армията в Северна Италия.

Така че, Височайши братко, братовчеде, свако и съюзнико, заемете се Вие с едната, а пък аз ще се заема с другата. Щом узная, че сте вече в Рим, ще започна военните действия с армия от 140 000 души; Вие имате 60 000, аз очаквам 40 000 руси: всичко това прави повече, отколкото ни трябва, за да може следващият мирен договор да се нарича не Кампоформийски, а Парижки.

С това и тъй като настоящето няма друга цел, моля Бога, скъпи ми братко, братовчеде, свако и съюзнико, да Ви пази под своята свята и божествена закрила.

Франц“

След като завърши четенето, кардиналт се замисли.

– И така, преосвещенейши, какво мислите по това? – запита кралят.

– Че императорът е прав, но и ваше величество не е виновен.

– А това значи?

– Че в случая, както каза ваше величество, има може би някаква ужасна мистерия, нещо повече от мистерия – има предателство.

– Предателство ли? А кой би имал интерес да върши предателство към мене?

– Това значи да ме питате за имената на виновниците, господарю, а пък аз не ги зная.

– Но дали не можем да ги узнаем?

– Да ги потърсим. Аз съм готов да стана копой на ваше величество. Юпитер успя да намери Ферари... Като споменах Ферари, господарю, добре би било да го разпитаме.

– Това беше първата ми мисъл, затова изпратих да му кажат да бъде готов.

– Тогава нека ваше величество заповяда да го повикат.

Кралят позвъни, яви се същият лакей, който бе влязъл да му говори на трапезата.

– Ферари! – заповяда кралят.

– Той чака в преддверието, господарю.

– Да влезе.

– Ваше величество ми каза, че е сигурен в тоя човек.

– Тоест, ваше преосвещенство, казах, че го смятам за сигурен.

– Аз пък ще отида по-далеко от ваше величество и ще кажа, че съм сигурен в него.

Ферари се показа на вратата с ботуши, с шпори, готов за път.

– Ела насам, драги – каза кралят.

– Съм на заповедите на ваше величество. Писмата, господарю?

– Тази вечер не става дума за писма, приятелю – отговори кралят. – Трябва само да отговаряш на въпросите ни.

– Готов съм, господарю.

– Питайте, кардинале.

– Приятелю – обърна се Руфо към куриера, – кралят има пълно доверие във вас.

– Мисля, че съм го заслужил с петнадесетгодишна честна и усърдна служба, ваше преосвещенство.

– Ето защо кралят ви моли да съберете всичките спомени, като ви предупреждава чрез мене, че става дума за много важен въпрос.

– Съм на разположение, ваше преосвещенство – каза Ферари.

– Припомняте си и най-малките обстоятелства от вашето пътуване до Виена, нали? – запита кардиналът.

– Като че току-що пристигам оттам, ваше преосвещенство.

– Лично императорът ли ви предаде писмото, което донесохте на краля?

– Да, ваше преосвещенство, лично той, както вече имах честта да кажа на негово величество.

– Негово величество би желал да чуе повторно това уверение от вашата уста.

– Имам чест да му го дам.

– Къде сложихте писмото от императора?

– В ей този джоб – посочи Ферари, като разкопча куртката си.

– Къде се спирахте?

– Никъде освен за смяна на коня.

– Къде спяхте?

– Не съм спал.

– Хм! – продължи кардиналтът. – Но чух да разправят – и вие сам ни казахте, – че ви се е случила злополука.

– В двора на двореца, ваше преосвещенство. Дръпнах много изкъсо поводите на коня, той падна на четирите си нозе, главата ми се удари в един камък и аз загубих съзнание.

– Къде дойдохте в съзнание?

– В аптеката.

– Колко време сте били в безсъзнание?

– Лесно е да пресметнем, ваше преосвещенство. Конят ми падна в един или един и половина през нощта, а когато отворих пак очи, започваше да се разсъмва.

– В началото на октомври се разсъмва към пет и половина, може би към шест часа сутринта и следователно вие сте били в безсъзнание приблизително четири часа?

– Да, приблизително толкова, ваше преосвещенство.

– Кой беше при вас, когато отворихте очи?

– Секретарят на негово превъзходителство генерал-капитана, сийнор Ричард и хирургът от Санта Мария.

– Не допускате ли някой да е вземал писмото от джоба ви?

– Когато се свестих, първото нещо, което направих, беше да го потърся. То си беше на мястото. Прегледах печата и плика, сториха ми се непокътнати.

– Съмнявали сте се значи?

– Не, ваше преосвещенство, постъпих просто по инстинкт.

– После?

– После, ваше преосвещенство, тъй като хирургът на Санта Мария ме бе вече превързал, докато съм бил в несвяст, ми дадох да хапна един бульон. Излязох, предадох писмото на негово величество. Впрочем вие бяхте там, ваше преосвещенство.

– Да, драги Ферари, и мога да уверя краля, че в цялата случка сте се

държали като добър и верен служител. Това е всичко, което искахме да узнаем от вас, нали, господарю?

– Да – отговори Фердинанд.

– Така че ваше величество ви разрешава да си отидете, приятелю, и да си починете, което сигурно ви е крайно необходимо.

– Смя ли да запитам негово величество дали съм се провинил в нещо?

– Напротив, Ферари – каза кралят, – напротив, ти заслужи повече от всякога доверието ми.

– Само това исках да зная, господарю, защото то е единствената награда, към която се стремя.

И Ферари са оттегли, зарадван от кралското уверение.

– Е-е? – попита Фердинанд.

– И така, господарю, ако писмото е било подменено или променено, това е станало, докато този нещастник е бил в несвяст.

– Но той ви каза, преосвещенейши, че печатът и пликът били непокътнати.

– Лесно може да се направи нов печат.

– А нима биха фалшифицирали подписа на императора? Този, който би го направил, би бил във всеки случай изкусен фалшификатор.

– Не е имало нужда да се фалшифицира подписът на императора, господарю.

– Как са постъпили тогава?

– Забележете, господарю, че не казвам какво е направено.

– А какво ми казвате?

– Казвам на ваше величество какво би могло да се направи.

– Да видим.

– Предположете, господарю, че са си доставили или поръчали печат с главата на Марк Аврелий.

– После?

– Могли са да размекнат восъка, като го поддържат над свещ, да отворят писмото, да го прегънат ей така...

И Руфо го прегъна, както го бе прегънал Ектън.

– Защо ще го прегъват така? – попита кралят.

– За да запазят обръщението и подписа, после ще заличат писаното с някаква киселина и на мястото на това, което е било, ще напишат това, което виждаме сега.

– Мислите, че това е възможно, ваше преосвещенство?

– Нищо по-лесно. Ще кажа дори и сигурно ще се съгласите сам,

господарю, че това би обяснило как едно писмо, писано от друга ръка, има обръщение и подпис с почерка на императора.

– Кардинале! Кардинале! – извика кралят, след като прегледа внимателно писмото. – Вие сте крайно способен човек.

Кардиналът се поклони.

– А сега какво остава да се направи според вас?

– Оставете ме да помисля тази нощ – отговори кардиналът – и утре ще поговорим отново.

– Драги ми Руфо – каза кралят, – не забравяйте, че ако не ви назначавам за министър-председател, то е само защото не съм господар да го сторя.

– Дотолкова съм убеден в това, господарю, че макар и да не съм министър-председател, изпитвам към ваше величество същата признателност, както ако бях.

И като се поклони на краля с обичайната си почтителност, кардиналът излезе, оставяйки негово величество изпълнен с възхищение.

LX

КОГАТО ВАНИ ПОСТИГА НАЙ-ПОСЛЕ ЦЕЛТА, КЪМ КОЯТО ОТДАВНА СЕ Е СТРЕМИЛ

Спомняме си препоръката, направена от крал Фердинанд в едно от писмата му до кралицата. Тази препоръка беше да не се оставя задълго в затвора Николино Карачоло и да се настои пред финансовия прокурор Вани да ускори следствието по делото. Надяваме се, че нашите читатели не са се заблудили в намерението на казаната препоръка и не са й придали никакво човеколюбие. Не! И кралят имаше като кралицата основания за лична омраза: той помнеше, че елегантният Николино Карачоло, слязъл от Паузилипе, за да поздрави в Неаполитанския залив Латуш-Тревил²⁶⁵ и моряците му, един от първите оскърби кралския поглед с това, че бе изоставил напудрената перука, пожертвал бе плитката пред новата мода, оставил си бе бакенбарди и – винаги пръв в лошия път – бе сменил нахално с дълъг панталон късите панталони и копринените чорапи.

Николино беше, както знаем, и брат на красивия херцог Ди Рока Романа, който криво или право минаваше за едно от многобройните краткотрайни увлечения на кралицата, незаписани в историята, пренебрегваща такива подробности, но установени от летописа на дворецовите скандали, който съществува чрез тях; обаче кралят не можеше да отмъсти на херцог Ди Рока Романа, който не бе променил нито едно копче в облеклото си, не бе нито обръснал, нито оставил да му порасне брада, следователно бе спазил най-строгите правила на етикета; затова не му беше неприятно – тъй като и най-добродушният съпруг изпитва все пак известна ненавист към любовниците на жена си, – не му беше неприятно, казваме, като не намираше приемлив предлог да отмъсти на по-големия брат, да намери повод да отмъсти на по-малкия. Впрочем като лично основание за ненавистта на краля Николино Карачоло беше опетнен и с първородния грях, че майка му беше французойка, а вече наполовина французин по произход, беше напълно французин по убеждения.

Видяхме освен това, че колкото смътни и инстинктивни да бяха подозренията му към Николино Карачоло, те не бяха съвсем безоснователни, защото Николино Карачоло беше свързан с големия заговор, стигащ

265. Латуш Тревил, Луи – френски адмирал (1745–1804). Б.пр.

до Рим, за да повика французите в Неапол и да доведе заедно с тях просвета, напредък и свобода.

Спомняме си също при каква поредица от неочаквани обстоятелства Николино Карачоло трябваше да даде на измокрения от морските вълни Салвата свои дрехи и оръжие; как едно писмо от жена, забравено от него в джоба на редингота му, бе намерено от Паскуале ди Симоне, предадено от полицията на кралицата, а от кралицата на Ектън; почти присъствахме на химическия опит за изчистване на кръвта и изясняване на писаното, а напълно присъствахме на поетичния опит, който откри жената и позволи да бъде заловен любовникът ѝ; знаем също, че арестуваният любовник, откаран в крепостта Сан Елме, беше нашият безгрижен приятел, любителят на приключения Николино Карачоло.

Читателят ще ни прости, че му натрапваме някои повторения; желаем доколкото е възможно да доизясним с няколко реда – дори ако са излишни – нашия разказ, който може въпреки старанието ни да бъде замъглен от многобройните герои, част от които неизбежно трябва да отпаднат, понякога в продължение на няколко глави, понякога дори в цял том. За да направят място за други.

Нека ни бъдат простени следователно известни отклонения, като се има предвид доброто ни намерение, и нека това добро намерение не се сметне за едно от тези, с които е осеян пътят към ада²⁶⁶.

Крепостта Сан Елме, където бе откаран и затворен Николино Карачоло, беше – струва ни се, че казахме вече това – неаполската Бастилия.

Крепостта Сан Елме, която бе играла голяма роля във всички неаполитански революции и следователно ще играе роля и в продължението на нашата повест, е построена на върха на хълма, който се издига над древната Партенопа. Ние няма да разследваме като нашия учен археолог сър Уилям Хамилтън дали името Ермс, първоначално название на крепостта Сан Елме, произлиза от старата финикийска дума ерме, която значи висок, възвишен, или ѝ е било дадено поради статуите на Приап, наричани терме²⁶⁷ от жителите на Никополис, които отбелязвали с тях синорите на нивите и на домовете си. Тъй като не сме били надарени от небето с прозорливостта да четем в дълбокия мрак на етимологиите, ще се задоволим да посочим, че това име е свързано с един параклис на свети Еразъм, дал името си на планината, където е бил построен; тази планина се е наричала най-напред Свети Еразъм, после изопачено Свети

266. Намек за френската поговорка: пътят към ада е постлан с добри намерения. Б.пр.

267. Терме (ит.) – граница, предел, край. Б.пр.

Ерм и накрая променяйки се все повече и повече, става Сан Елме. На този връх, който се издига над града и морето, е била построена най-напред една кула, заместила параклиса и наречена Белфорте; кулата била превърната в крепост от Карл II Анжуйски, по прякор Куция; укрепленията били подсилени при обсадата на Неапол от Лотрек не през 1518 година, както казва синьор Джузепе Гаранте, автор на книгата „Неапол и околностите му“, а през 1528; по заповед на Карл V тя става редовна крепост. Като всички крепости, предназначени отначало да отбраняват населението, сред които или над които са били издигнати, Сан Елме започва постепенно не само да не отбранява населението на Неапол, а да го заплашва и тъкмо от това последно гледище мрачният замък все още вдъхва страх на неаполитанците, които при всяка извършена, или поточно понасяна от тях революция искат от новото правителство да го разруши. Новото правителство, което има нужда от популярност, издава указ за събарянето на крепостта Сан Елме, но се пази да не я събори. Нека побързаме да кажем, защото трябва да бъдем справедливи към камъните, както и към хората, че почтената и мирна крепост Сан Елме, вечна заплаха за разрушаване на града, се е задоволявала всякога само да заплашва, никога нищо не е разрушила, а при известни обстоятелства дори е закриляла.

Казахме, че трябва да бъдем справедливи към камъните, както и към хората; да обърнем това правило и да кажем, че трябва да бъдем справедливи към хората, както към камъните.

Не от леност или небрежност – слава Богу! – маркиз Вани не бе избързал с делото на Николино; не, маркизът, истински финансов прокурор, търсеше всякога виновни и ги намираше дори там, където те не съществуваха, така че не заслужаваше подобен укор; но този маркиз Вани беше добросъвестен по своему; той бе протакал седем години делото на княз Ди Тарсия и три години делото на рицаря Медичи и тия, които упорстваше да нарича негови съучастници; този път той държеше един виновник, имаше доказателства за виновността му, сигурен беше, че виновният не може да му избяга през трите врати, затварящи килията му, и трите стени, заграждащи крепостта Сан Елме; така че един ден, една седмица и дори един месец нямаша за него значение, стига да постигне желания резултат. Освен това, както вече казахме, по инстинкт и похвати той приличаше на хищниците от котешката порода, а известно е, че тигърът обича да си играе с човека, преди да го разкъса, както котката с мишка, преди да я изяде.

Така именно маркиз Вани се забавляваше да си играе с Николино

Карачоло, преди да заповяда да му отсекаат главата.

Но трябва да добавим, че в тази смъртоносна игра, когато се борят двама души – единият въоръжен със закона, изтезанията и гилотината, а другият само с духа си, – не всякога печели този, който има всички изгледи за успех. Напротив. След четири последователни разпита, всеки от които бе траял повече от два часа, когато Вани се бе опитал да обработва по всички възможни начини задържания, следователят бе научил името, презимето, званията, възрастта и общественото положение на Николино Карачоло, неща известни на всички в Неапол, без да им е бил потребен един месец затвор и три седмици следствие; но въпреки любопитството си – а маркиз Вани беше сигурно един от най-любопитните съдии в кралството на Двете Сицилии – той не бе успял да научи нищо повече. И наистина Николино Карачоло се бе затворил в дилемата си: „Или съм виновен, или съм невинен. Ако съм виновен, не съм толкова глупав да нравя признания, които ще ме изложат, ако съм невинен, няма какво да признавам и следователно няма нищо да призная.“ Поради тази система за защита на всички въпроси на Вани за неща във от известните на всички, с други думи, извън името, презимето, званията, възрастта, местожителството и общественото положение, Николино Карачоло отговаряше също с въпроси, като питаше с голям интерес Вани женен ли е, хубава ли е жена му, обича ли я, имат ли деца, на каква възраст са, има ли братя и сестри, жив ли е баща му, починала ли е майка му, колко му плаща кралицата за тази длъжност, титлата маркиз наследствена ли е за първородните му потомци, вярва ли в съществуването на Бог, ад и рай, като твърдеше при тия празни приказки, че изпитва към Вани не по-малка симпатия от тази на самия маркиз Вани към него и следователно му е позволено, ако не да му задава същите въпроси – не можеше да си позволи подобна нескромност, – то поне да се интересува по същия начин от живота му. Така в края на всеки разпит маркиз Вани знаеше по-малко, отколкото миналия път, и дори не смееше да иска от секретаря да вписва в протокола глупостите, казвани от Николино; накрая при последното си посещение заплаши затворника, че ще заповяда да го подложат на изтезания, ако той продължава да се подиграва с достойната богиня на правосъдието; така на 9 декември сутринта, няколко часа след пристигането на краля в Казерта, още неизвестно в Неапол и узнато само от ония, които бяха имали честта да видят негово величество, Вани се яви, както казахме, в крепостта Сан Елме, твърдо решен този път, ако Николино продължава същата игра, да изпълни заплахите си и да използва изтезание *sicut in cadaver*, което за голямо съжаление му бе

отказано на времето от мнозинството на държавната хунта; този път по-нямаше нужда да се допитва до нея.

Затова Вани, обикновено невесел, имаше този ден още по-зловещо изражение. Придружаваше го освен топа и неаполският палач, маестро Донато, заедно с двамата си помощници, дошли нарочно да помогнат при разпита на задържания, ако той продължи не да отрича, а да се забавлява с весели и невероятни шега, непознати в съдебния летопис.

Не споменаваме секретаря, който придружаваше усърдно Вани при всяко негово посещение и от благоговение пред финансовия прокурор така упорито мълчеше, та Николино твърдеше, че Вани води със себе си не жив човек, а чисто и просто своята сянка, облечена като секретар, и то не за да спести държавни пари, както биха могли да помислят някои, като не плаща заплата на този нисш чиновник, а просто за да има винаги подръка секретар, готов да записва разпитите.

За това голямо тържество изтезанието – неприлагано в Неапол и изобщо в кралството на Двете Сицилии, откакто дон Карло бе встъпил на неаполитанския престол, с други думи, отпреди шестдесет и пет години, – което маркиз Вани щеше да има честта да възстанови сега не върху *anima vili*, а върху член на първите неаполитански родове, на дон Роберто Бранди, управител на затвора, бе дадена заповед да поднови изцяло старинната зала за мъчения в крепостта Сан Елме. Ревностен кралски служител, дон Роберто Бранди, изпитал преди две години неудоволствието да изтърве от крепостта Еторе Карафа, побърза да докаже предаността си към негово величество, като изпълни точно заповедите на финансовия прокурор, така че когато съобщиха за идването на Вани, управителят излезе да го посрещне и каза, самодоволно усмихнат:

– Заповядайте. Надявам се, че ще бъдете доволен от мене.

И въведе Вани в залата, напълно подновена за Николино Карачоло, който не подозираше, че заради него държавата е похарчила за средства за изтезания невероятната сума от седемстотин дуката, от които, според придобитите в Неапол привички, управителят бе сложил половината в джоба си.

Предшестван от дон Роберто и последван от своя секретар, палача и двамата му помощници, Вани слезе в този музей на мъките и както генерал пред сражение разглежда полето, където ще се даде битката, и отбелязва неравностите на почвата, които би могъл да използва, за да победи, и той проучи последователно цялата колекция инструменти, излезли в по-голямата си част от църковните арсенали, защото архивите на инквизицията бяха доказали, че аскетичните мозъци са най-

изобретателни, когато става дума за машини, предназначени да предизвикат тръпки от ужас в най-дълбоко скритите фибри на човешкото сърце.

Всеки инструмент беше на мястото си, готов за употреба.

Като остави маестро Донато и двамата му помощници в злокобната зала, осветена само от факли, закрепени на стената в железни ръце, Вани мина в съседната стая, отделена от залата за мъчения с желязна решетка, пред която беше спусната черна вълнена завеса; през тази завеса, недостатъчна да я скрие напълно, светлината на факлите ставаше още по-зловеща.

Пак дон Роберто се бе погрижил да подреди и тази стая, някогашна зала на тайния съд, изоставена заедно със залата за мъчения. Тя се отличаваше само с това, че отникъде не проникваше дневна светлина; мебелировката ѝ се състоеше само от два светилника с по пет свещи; на масата имаше хартия, мастило и пера. От едната страна на масата имаше кресло, от другата – пейка за обвиняемия; до голямата маса, която можеше да се нарече почетна, очевидно запазена за съдията, имаше друга, по-малка, за секретаря.

Над главата на съдията имаше голямо разпятие от дъбово дърво, излязло сякаш изпод суровия резец на Микеланджело, дотолкова строгото лице на разпнатия ви оставяше в недоумение дали той е поставен там, за да подкрепя невинния, или да плаши виновния.

Висяща лампа от тавана осветяваше тази страшна агония, която не напомняше Исус, издъхващ с прошка на уста, а по-скоро злия разбойник, умиращ с проклятие.

Финансовият прокурор разглеждаше досега всичко, без да продума, и като не чу от устат му похвалата, която смяташе, че заслужава, дон Роберто зачака неспокойно какъв да е знак на задоволство; но това закъсняло задоволство беше особено ласкателно. Вани похвали подчертано цялата обстановка и обеща на достойния комендант, че кралицата ще бъде уведомена за усърдната му служба. Насърчен от похвалата на така осведомен човек, дон Роберто изказа плахо пожелание кралицата да посети някои ден крепостта Сан Елме и да види лично великолепната зала за мъчения, много по-интересна според него от музея Каподимонте; но въпреки влиянието си пред нейно величество Вани не се осмели да обещае подобно височайше благоволение на достойния управител, като въздъхна със съжаление, принуден да се задоволи с уверението, че на нейно величество ще бъдат точно описани и трудът, който си бе дал, и постигнатият успех.

– А сега, драги коменданте – каза Вани, – качете се и ми изпратете затворника без окови, но с добра охрана. Надявам се, че видът на тази стая ще му внуши естествено по-разумни мисли от тия, из които блуждаеше досега. От само себе си се разбира – добави непринудено Вани, – че ако ви се иска да гледате мъчения, можете лично да придружите затворника. Ще бъде интересно може би за интелигентен човек като вас да научи начина, по който ще ръководя тези действия.

Дон Роберто изказа с топли изрази на финансовия прокурор признателността си за даденото позволение и заяви, че ще бъде щастлив да се възползва от него. Поклони се на прокурора до земята и излезе, за да изпълни току-що получената заповед.

LXI
ОДИСЕЙ И ЦИРЦЕЯ

Когато видяхме, че кралят бе току-що излязъл от трапезарията след съобщението на лакея, за да отиде в покоите си при кардинала, и – сякаш той беше единствената задръжка за гостите, обзети от различни вълнения – всички побързаха да се приберат в своите стаи. Капитан Ди Чезаре придружи старите принцеси, отчаяни от обстоятелството, че след като бяха принудени да избягат от Париж и Рим поради революцията, ще бъдат принудени навярно да избягат и от Неапол, преследвани пак от същия неприятел.

Кралицата предупреди сър Уилям, че след известията, донесени от съпруга и, тя има особено голяма нужда от приятелка и ще задържи при себе си своята любима Ема Лаиона. Екътн по-вика секретаря си Ричард, за да му повери задачата да разбере защо или за кого кралят се бе прибрал в покоите си. Херцог Д'Асколи, възстановен на длъжността си шамбелан, бе последвал краля в неговия мундир със значките и кордоните, за да ю запит а дали ще има нужда от услугите му. Княз Ди Кастилчика-ла поръча да впрегнат каретата му, защото бързаше да се върне в Неапол, за да се погрижи за своята и на приятелите си безопасност, жестоко заплашена от победата на френските якобинци, която щеше да бъде последвана естествено от победа на неаполитанските якобинци. Сър Уилям се качи в апартамента си, за да напише доклад до своето правителство, а Нелсън, навел глава, изпълнен с мрачни мисли, се прибра в стаята си, която кралицата се бе погрижила с деликатно внимание да избере не много далеко от стаята на Ема, когато я задържаше при себе си, ако в такива случаи двете приятелки не спяха в една стая и в едно легло.

И Нелсън, като сър Уилям Хамилтън, имаше да пише, но писмо, а не доклад. Той не беше главнокомандващ в Средиземноморието, намираще се под заповедите на адмирал лорд граф Дьо Сен Венсан, подчинение, което не чувстваше особено неприятно, тъй като адмиралът го третираше повече като приятел, отколкото като подчинен, а последната победа на Нелсън го бе издигнала на едно равнище с най-славните имена от английския флот.

Тази близост между Нилския герой и главнокомандващия се установява от кореспонденцията между Нелсън и граф дьо Сен Венсан, която се намира в петия том на „Писма и доклади“ от Нелсън, издадени в

Лондон; тези наши читатели, които обичат да се справят с оригиналните документи, ще могат да прочетат писмата на абукирския победител от 22 септември, когато започва настоящата повест, до 9 декември, дата, до която стигнахме. Там ще намерят най-подробно описани непреодолими напредък на безумното увлечение, вдъхнато от лейди Хамилтън, станало причина адмиралът да забрави своите задължения на адмирал и човек, дори още по-ценното задължение към собствената си чест. Тези писма, рисуващи смущението на ума и вълненията на сърцето, биха били оправдани пред потомството, ако потомците, осъдили преди две хиляди години любовника на Клеопатра, можеха да променят присъдите си.

Щом се прибра в стаята си, дълбоко загрижен от крушението, което щеше да внесе дълбоко смущение не само в работите на кралството, но и в неговите собствени сърдечни дела, като принуди английското адмиралтейство да вземе нови решения за Средиземноморския флот, Нелсън седна веднага пред бюрото си и под впечатление на кралския разказ – ако думите, изхвъркнали от устата на Фердинанд, могат да се нарекат разказ – започна следното писмо:

„До лорд адмирала граф Дьо Сен Венсан
Драги милорд,

Работите твърде много се промениха след последното ми писмо от Ливорно и аз твърде много се страхувам, че Негово Величество кралят на Двете Сицилии скоро ще загуби едно от двете кралства, а може би и двете.

Генерал Мак, както предполагах и както навярно вече Ви казах, е един фанфарон, спечелил славата си на голям генерал неизвестно къде, но във всеки случай не на бойното поле; вярно е, че имаше под свое командване една жалка армия; но кой би предположил, че шестдесет хиляди души ще бъдат разбити от десет хиляди!

Неаполитанските офицери имаха малко нещо за губене, но загубиха всичко, каквото имаха да губят!²⁶⁸

268. Цитираме буквално текста на Нелсън: the neapolitan officers have no lost much honour for God knows they had but little to lose; but they lost all they had. (Английският текст значи: „Неаполитанските офицери не загубиха много чест, защото Бог знае, че имаха малко за губене; но загубиха всичко, което имаха.“ Б.пр.) Впрочем скоро ще кажем какво мислим за смелостта на неаполитанците в главата, където ще разглеждаме колективната и личната смелост. Б. а.

Нелсън бе стигнал дотук в своето писмо и както виждаме, победителят от Абукир се отнасяше доста сурово към победените от Чивита Каstellана. Този суров моряк – който като дете питал какво е това страх и никога не бе го узнал, макар че във всяка битка бе оставял част от плътта си, така че куршумът, който го уби при Трафалгар, погуби само половината от него и живите останки на един герой – имаше навярно право да бъде високателен, когато става дума за смелост, Нелсън, казахме, беше стигнал дотук в писмото си, когато чу зад себе си шумолене от крила на пеперуда от цвят на цвят. Обърна се, видя лейди Хамилтън. И извика от радост.

Но Ема Лайона вдигна с очарователна усмивка пръст към устните си, весела, прелестна като статуята на щастливото мълчание (известно е, че има различни мълчания) и му направи знак да мълчи. После пристъпи към креслото му, наведе се през облегалото и каза полугласно:

– Елате с мене, скъпи Харис, нашата мила кралица иска да поговори с вас, преди да види отново съпруга си.

Нелсън въздъхна при мисълта, че няколко думи от Лондон биха могли да променят съдбата му и да го отдалечат от тази вълшебница, която с всеки жест, с всяка дума, с всяка ласка го окуваваше все повече и повече; той стана с мъка от стола си, обзет от онова главозамайване, което изпитваше всякога, когато след кратко отсъствие виждаше отново тази ослепителна красавица.

– Водете ме – каза той, – знаете, че не виждам нищо, след като съм видял вас.

Ема свали тюления ешарп, с който бе покрила главата и закрила лицето си, както я виждаме в миниатюрите на Изабей, подхвърли му единия край, който той улови във въздуха и поднесе трескаво към устните си, и каза:

– Елате, скъпи ми Тезей – ето нишката за лабиринта, дори ако ме изоставите като нова Ариадна. Предупреждавам ви само, че ако ми се случи подобно нещастие, не ще позволя на никого, нито дори на някой бог, да ме утеши!

Тя тръгна напред. Нелсън я последва; би слязъл с нея и в ада, ако би го отвела там. Кралицата седеше на диван в будоара, отделящ стаята ѝ от тази на Ема Лайона; в очите ѝ блестеше не-потушен, гневен плам.

– Елате, Нелсън, защитнико мой – каза тя, – и седнете до мене. Наистина имам нужда да виждам и докосвам герой, за да се утеша за нашето унижение... Видяхте ли го – продължи тя, като кимна презрително, – видяхте ли оня коронован шут, станал вестоносец на собствения си

позор? Чухте ли го как осмива собствената си страхливост? Ах, Нелсън, Нелсън, тъжно е за една горда кралица и храбра жена да има за съпруг крал, който не умее да държи нито скиптъра, пито сабята!

Тя дръпна Нелсън до себе си; Ема седна на възглавница на пода и обгърна с хипнотизиращия си поглед, като си играеше с кръстовете и лентите му – както Еми Робсарт с огърлицата на Лестър – този, когото беше натоварена да омагьоса.

– Всъщност, мадам – каза Нелсън, – кралят е голям философ.

Смръщила красивите си вежди, кралицата погледна Нелсън.

– Наистина ли удостоявате с името философия – запита тя – това забравяне на всяко достойнство? Че няма дарби на крал, защото е бил възпитан като ладзароне, топа може да се разбере: дарбите са подправка, раздавана скъпернически от небето. Но да няма смелост на мъж! В действителност, Нелсън, тази вечер Д'Асколи, имаше не само мундира, но и смелостта на крал – кралят беше просто лакей на Д'Асколи, а като си помисли човек, че ако ония якобинци, от които толкова се страхува, ги бяха заловили, той щеше да допусне да обесят Д'Асколи, без да каже нито дума, за да го спаси!... Да си едновременно дъщеря на Мария-Терезия и съпруга на Фердинанд, ще се съгласите, че това е такава ирония на съдбата, при която човек започва да се съмнява в провидението.

– Слушайте! – каза Ема. – Не е ли по-добре така и не виждате ли, че провидението е извършило чудо, като е направило от вас едновременно крал и кралица? По-добре е да сте Семирамида, отколкото Артемида²⁶⁹, Елизабета, отколкото Мария Медичи²⁷⁰.

– О! – извика кралицата, без да слуша Ема. – Да бях мъж, да имах сабя!

– Тя не би струвала никога повече от тази – каза Ема, като си играеше със сабята на Нелсън, – а щом тази, слава Богу, ви закриля, нямате нужда от друга!

Нелсън сложи ръка върху главата на Ема и я погледна с израз на безгранична любов.

– Уви, скъпа Ема – каза той, – Бог ми е свидетел, че думите, които

269. Семирамида – легендарна асирийска царица, царувала дълго и славно, построила висящите градини във Вавилон – едно от седемте чудеса на света; Артемида – халикарнаска царица (в Мала Азия), съюзница на Персийския цар Ксеркс и разбита с него при Саламин от гърците в V в. пр. н. е. Б. пр.

270. Елизабета I, английска кралица, създаде морското величие на Англия (1533–1603); Мария Медичи, съпруга на Анри IV, регентка след неговата смърт. Умира в изгнание в Кьолн. Б. пр.

ще кажа, разбиват сърцето ми, докато се изтръгват от него, но мислите ли, че бих въздъхнал преди малко, като ви видях, когато най-малко очаквах, ако и аз нямах свои опасения?

– Вие ли? – запитва Ема.

– Отгатвам какво иска да каже! – извика кралицата и вдигна кърпичка към очите си. – Да, плача наистина, но от ярост...

– Само че аз не отгатвам – каза Ема, – а каквото не отгатвам, трябва да ми се обясни. Какво разбирате под думата опасения, Нелсън? Говорете, настоявам!

Тя обгърна с ръка шията му, надигна се на тази ръка и целуна обезобразеното чело.

– Ема – отговори Нелсън, – вярвайте, че ако това чело, което сияе от гордост под устните ви, не сияе в същото време и от радост, то е само защото предвиждам голяма мъка в близко бъдеще.

– За мене има само една мъка в света – каза лейди Хамилтън: – да ме разделят от вас.

– Ето че отгатнахте, Ема.

– Да ни разделят! – извика младата жена с великолепно изиграно ужасяване. – А кой би могъл да ни раздели сега?

– Боже мой! Заповедите на адмиралтейството, някое хрумване на мистър Пит. Нима не могат да ме пратят да завзема Мартиника или Тринидад, както ме пратиха в Калви, в Тенерифе, в Абукир? В Калви оставих едното си око, в Тенерифе едната си ръка, в Абукир кожата на челото си. Ако ме изпратят в Мартиника или в Тринидад, бих искал да оставя там главата си и всичко да се свърши.

– Но вие, надявам се, няма да се подчините, ако получите подобна заповед?

– Как бих могъл да постъпя, скъпа Ема?

– Ще се подчините на заповед да ме оставите?

– Ема, Ема! Не виждате ли, че се поставяте между дълга и любовта ми?... Това значи да ме превърнете в изменник или в отчаян.

– Добре – възрази Ема, – съгласна съм, че не можете да кажете на негово величество Джордж III: „Господарю, не искам да напусна Неапол, защото съм влюбен като луд в жената на вашия посланик, която също безумно ме обича“, но можете все пак да му кажете: „Ваше величество, не искам да изоставя една кралица, на която съм единствената подкрепа, единствена опора, единствен защитник. Вие, коронованите глави, си дължите взаимна закрила и отговаряте един за друг пред Бога, чиито избраници сте.“ А ако вие не му кажете това, защото поданик не говори

така със своя крал, сър Уилям, който има пред млечния си брат права, каквито вие нямате, може да му го каже.

– Нелсън – намеси се кралицата, – може би съм голяма егоистка, но ако не ни защитите, ние сме загубени и когато ви представят въпроса в тази светлина – да се поддържа един престол, да се защити едно кралство, – не намирате ли, че той става толкова голям, та заслужава един доблестен човек да рискува нещо, за да ни спаси?

– Имате право, мадам – отговори Нелсън, – аз виждам само любовта си и не е чудно: тази любов е Полярната звезда²⁷¹ в живота ми. Ваше величество ме прави особено щастлив, като ми посочва основания за преданост там, където виждах само любов. Още тази нощ ще пиша на моя приятел лорд Сен Венсан, или по-точно ще довърша започнатото писмо до него. Ще го помоля, ще настоявам да ме остави, нещо повече, да ме зачисли на служба към вас – той ще разбере и ще пише в адмиралтейството.

– А сър Уилям – добави Ема – ще пише направо до краля и до мистър Пит.

– Разбирате ли, Нелсън – продължи кралицата, – каква нужда имаме от вас и каква огромна услуга можете да ни направите? Ние ще бъдем принудени по всяка вероятност да напуснем Неапол, да отидем в изгнание.

– Мислите ли, мадам, че положението е толкова безнадеждно?

Кралицата кимна с тъжна усмивка.

– Струва ми се – продължи Нелсън, – че ако кралят би пожелал...

– Би било нещастие, ако пожелаете, Нелсън... искам да кажа нещастие за мене. Неаполитанците ме ненавиждат – те са хора, които завидват на всяка дарба, красота и смелост. Вечно потискани от немско, френско или испанско иго, те наричат чужденци, мразят и клеветят всички, които не са неаполитанци. Мразят Ектън, защото е роден в Англия, мразят мене, защото съм родена в Австрия. Предположете, че в изблик на смелост, на каквото кралят не е способен, успеят да съберат останките от войската и да спрат французите в Абруцките проходи. В такъв случай неаполитанските якобинци, останали сами, ще се възползват от отсъствието на войската, ще въстанат и френските ужаси от 1792 и 1793 ще се повторят тук. Кой може да ви увери, че няма да се отнесат с мене като с Мария-Антоанета, а с Ема като с княгиня Дьо Ламбал?²⁷²

271. Пътеводната звезда на моряците. Б.пр.

272. Княгиня Дьо Ламбал, Мария-Тереза – вярна приятелка на Мария-Антоанета, родена през 1749, убита при кланетата през септември 1792. Б.пр.

Кралят все някак ще се спаси благодарение на своите ладзарони, които го боготворят, той има на своя страна закрилата на националността, но Ектън, Ема, аз, драги Нелсън, сме загубени. Нима провидението не ви е отредило една велика роля, ако сполучите да сторите за мене това, което Мирабо, господин Дьо Буйе, шведският крал, Барнав, господин Дьо Лафайет и най-после, двамата ми братя – двама императори – не успяха да сторят за кралицата на Франция?

– Това би било преголяма слава, към каквато аз не се стремя, мадам – каза Нелсън. – Би било вечна слава.

– Освен това не можете ли да изтъкнете, Нелсън, и факта, че се изложихме на опасност поради нашата преданост към Англия? Ако, вярно на договорите си с републиката, правителството на Двете Сицилии не бе ви позволило да вземете вода, храни, да отстраните аварията си в Сиракуза, щяхте да бъдете принуден да отидете за снабдяване в Гибралтар и нямаше да намерите френския флот в Абукир.

– Всичко това е вярно, мадам, тогава аз щях да бъда загубен, и вместо триумф щеше да ме чака позорен процес. Как бих казал: „Погледът ми беше насочен към Неапол“, когато бях длъжен да гледам към Тунис?

– Най-после, нали заради тържественото посрещане, което ви устройихме във възторга си към вас, избухна тази война? Не, Нелсън, съдбата на кралството на Двете Сицилии е свързана с вас, както и вие сте свързан със съдбата на неговите владетели. В бъдеще ще кажат: „Те бяха изоставени от всички: от съюзниците, приятелите, роднините си, против тях беше целият свят, но с тях беше Нелсън и Нелсън ги спаси.“

При тия думи кралицата протегна ръка към него; той я сграбчи, заста на едно коляно и я целуна.

– Мадам – каза Нелсън, въодушевен от ласкателството на кралицата, – обещава ли ми ваше величество само едно?

– Имате право да искате всичко от тия, които ще ви дължат всичко.

– Е, добре, искам кралската ви дума, че когато напуснете Неапол, само корабът на Нелсън и никой друг ще отведе в Сицилия августейшата ви личност.

– О, в това ви се заклевам, Нелсън, и добавям, че където бъда аз, с мене ще бъде и моята единствена, вечна приятелка Ема Лайона.

И с по-страстно движение, отколкото може би подхождаше на това приятелство, колкото и голямо да беше то, кралицата взе с две ръце главата на Ема, приближи я до устните си и я целуна по двете очи.

– Давам ви думата си, мадам – каза Нелсън. – Отсега нататък

вашите приятели са и мои приятели, вашите врагове са и мои врагове и аз ще ви спася, дори ако ще трябва да се погубя е това!

– О! – извика Ема. – Ти си наистина рицар на кралете и защитник на троновете! Ти си наистина такъв, какъвто мечтаех да бъде този, на когото ще дам цялата си любов и цялото си сърце!

Този път съвременната Цирцея притисна устни не върху заздравялото чело на героя, а върху тръпнешите устни на влюбения. В същия миг някой подраска тихо на вратата.

– Влезте, мои скъпи сърдечни приятели, в онази стая – каза кралицата, като им посочи стаята на Ема. Ектън идва да ми донесе един отговор.

Опиянен от похвали, любов и гордост, Нелсън поведе Ема към стаята, изпълнена с ухания, а вратата се затвори сякаш сама зад тях.

Лицето на кралицата промени в един миг изражението си, като че си сложи или свали маска; погледът ѝ стана суров и тя изрече рязко единствената дума:

– Влезте!

Беше наистина Ектън.

– И така – запитва тя, – кого е чакал негово величество?

– Кардинал Руфо – отговори Ектън.

– Не знаете какво са говорили?

– Не, мадам, но зная какво са правили.

– Какво са правили?

– Повикали са Ферари.

– Подозирах. Още едно основание, Ектън, за това което знаете.

– Ще бъде изпълнено при първия удобен случай. Има ли нейно величество да ми заповяда още нещо?

– Не – отговори кралицата.

Ектън се поклони и излезе.

Кралицата погледна със завист към стаята на Ема и влезе безшумно в своята.

LXII

РАЗПИТЪТ НА НИКОЛИНО

Няколкото мига между излизането на коменданта дон Роберто Бранди и влизането на затворника бяха използвани от финансовия прокурор да облече върху градския си костюм една съдийска тога, да сложи на дългата си мършава глава една огромна перука, която трябваше по негово мнение да придаде величественост на лицето му, а над самата перука да сложи четвъртита тока. Секретарят най-напред остави на масата като веществени доказателства двата пистолета с буквата Н и писмото на маркиза Ди Сан Клементе; след това се облече като шефа си, запазвайки различието в ранга – с други думи, тогата му беше по-тясна, перуката по-малка, токата по-ниска. Накрая седна пред малката маса.

Маркиз Вани се настани зад голямата и тъй като беше човек на реда, подреди пред себе си хартията така, че нито един лист да не се подава под другия, провери има ли мастило в мастилницата, прегледа върха на перото си, подстри го с ножче, изравни двете острия, като ги преряза върху нокътя си, извади от джоба си златна табакера, украсена с портрета на нейно величество, сложи я да му бъде подръка не толкова за да взема оттам енфие, колкото да си играе с пея с безразличието на съдия, който си играе така безгрижно с човешкия живот, както и с табакерата си, и зачака Николино Карачоло в най-подходяща поза за упражняване въздействие върху затворника.

За нещастие Николино Карачоло не беше човек, комуто позите на маркиз Вани можеха да направят впечатление; вратата, затворена след коменданта, се отвори десет минути по-късно пред затворника и Николино Карачоло, облечен с изисканост, от която не личеше никак неудобният престой в тъмницата, влезе усмихнат, като си тананикаше твърде върно арията *Pria che spunti l'augora*²⁷³ от „Тайният брак“.

Придружаваха го четирима войници, а след него вървеше управителят. Двама войници останаха до вратата, други двама застанаха отдясно и отляво на затворника, който отиде право към приготвената за него пейка, огледа се най-внимателно наоколо си, преди да седне, промълви на френски: *Tiens, tiens, tiens!*²⁷⁴, с което, както знаем, се изказва насмешливо учудване, след което се обърна най-учтиво към финансовия

273. *Pria che spunti l'augora* (ит.) – Моли се да изгрее зората. Б.пр.

274. *Tiens* (фр.) – Я гледай! Б.пр.

прокурор.

– Дали, синьор маркизе – запита Николино, – сте чели случайно „Тайните на Удолф“?

– Какви са тия „Тайни на Удолф“? – запита Вани, отговаряйки, както правеше Николино, на въпроса с въпрос.

– Нов роман на една англичанка на име Ан Редклиф.

– Аз не чета романи, чувате ли, господине? – отговори с достойнство съдията.

– Грешите, господине, много грешите. Има толкова забавни романи, че бих прочел с удоволствие някой от тях, ако беше светло в килията ми.

– Господине, желая да се проникнете от тази истина...

– От коя, господин маркизе?

– Че сме дошли тук да се занимаваме с друга работа, а не с романи.

Седнете.

– Благодаря, господин маркизе. Искях да ви кажа, че в „Тайните на Удолф“ е описана една точно такава стая – там именно главатарят на разбойниците свиква събранията си.

Вани се постара да събере всичката си важност.

– Надявам се, обвиняеми, че този път...

Николино го прекъсна:

– Преди всичко вие знаете много добре, че не се казвам обвиняем.

– Пред закона няма обществени различия – вие сте обвиняем.

– Приемам думата като причастие, не като съществително. Да видим в какво съм обвинен!

– Обвинен сте в заговор срещу държавата.

– Хайде де! Пак изпаднахте във вашата мания.

– А вие във вашето незачитане към правосъдието.

– Аз да не зачитам правосъдието? Ах, господин маркизе, вие, слава Богу, ме смесвате с някой друг! Никой повече от мене не зачита и не уважава правосъдието. Правосъдието е Божието слово на земята. А пък аз не съм такъв безбожник, та да не зачитам правосъдието. Съдиите е друг въпрос.

Вани тупна нетърпеливо с крак.

– Решихте ли най-после да отговаряте днес на въпросите, които ще ви задам?

– Зависи от въпросите, които ще ми задавате.

– Обвиняеми!... – извика нетърпеливо Вани.

– Пак същото – промълви Николино, като сви рамене. – Какво ви

пречи да ме наричат княз или херцог? Нямам предпочитания към някоя от двете титли. Аз ви наричам маркиз, а сигурно, при все че имам едва една трета от вашите години, съм княз или херцог много по-отдавна, отколкото вие сте маркиз.

– Добре, стига но тоя въпрос... Възрастта ви?

Николино извади от малкия си джоб един великолепен часовник.

– Двадесет и една година, три месеца, осем дни, пет часа, седем минути и тридесет и две секунди. Надявам се, че този път няма да ме обвините в липса на точност.

– Името ви?

– Николино Карачоло.

– Местожителство?

– Крепостта Сан Елме, килия № 3, втори подземен етаж.

– Не ви питам къде се намирате сега! Питам ви къде сте живеели, когато сте били арестуван.

– Никъде, бях на улицата.

– Добре, отговорът ви няма значение – жилището ви е известно.

– Тогава ще ви отговоря като Агамемнон на Ахил: „Защо питате, щом знаете“?

– Участвали ли сте в събранието на затворниците на 22 срещу 23 септември в двореца на кралица Джована?

– Не знам никакъв дворец на кралица Джована в Неапол.

– Не знаете развалините от двореца на кралица Джована на Паузилипе, почти срещу къщата, където живеете?

– Извинете, господин маркизе, ако един човек от простолудието, някой файтонджия, чичероне, да кажем дори някой министър на народната просвета – само Господ знае откъде избират министрите в наше време! – направи подобна грешка, е лесно обяснимо, но вие, археолог, да сгрешите с цели два и половина века но архитектурен въпрос и с цели пет века от гледище на историята, не мога да ви простя! Искате да кажете развалините от двореца на Ана Карафа, жена на херцог Ди Медина, любимца на Филип IV, която не е била удушена като Джована I, нито отровена като Джована II... Забележете, че не твърдя нищо, говори се, че е умряла от възлияване като Сула и Филип II... Такава грешка е непозволена, синьор Вани, и ако се разчуе, ще ви сметнат за истински маркиз!

– Добре, в развалините от двореца на Ана Карафа, щом предпочитате.

– Да, предпочитам, всякога предпочитам истината – аз съм от

школата на женевския философ²⁷⁵ и имам за девиз: *Vitam impendere vero*²⁷⁶. Почнах да приказвам на латински и ще ме сметнат за фалшив херцог!

– Бяхте ли в двореца на Ана Карафа през нощта на 22 срещу 23 септември? Отговорете – да или не? – настоя разяреният Вани.

– А за какъв дявол ще ходя там? Не помните ли какво беше времето през нощта на 22 срещу 23 септември?

– Ще ви кажа за какво сте отишли: за да заговорничите.

– Хайде де! Аз не заговорнича никога, когато вали дъжд. Такава работа е твърде досадна и при хубаво време.

– Дали ли сте същата вечер някому редингота си?

– Не съм толкова глупав да дам някому редингота си в такава нощ, когато валеше пороен дъжд. Ако имах два, бих ги облякъл един върху друг.

– Познавате ли тия пистолети?

– Ако ги знаех, щях да ви кажа, че са ми били откраднати; и тъй като вашата полиция е много зле организирана, нямаше да намери крадеца, което би било унижително за нея. Но аз не искам да унизявам никого, затова не познавам тия пистолети.

– Но те имат инициала Н.

– Само моето име в Неапол ли започва с Н?

– Познавате ли това писмо?

И Вани показа на затворника писмото на маркиза Ди Сан Клементе.

– Извинете, господин маркизе, но трябва да го видя по-отблизо.

– Приближете се.

Николино погледна последователно двамата войници, които стояха отдясно и отляво, и запита:

– *E permesso?*²⁷⁷

Войниците се отстраниха. Николино се приближи до масата, взе писмото и го загледа.

– Тфу! Да се пита почтен кавалер дали познава писмо от дама! О, господин маркизе!

Той доближи спокойно писмото до един от свещниците и го подпали.

Вани побесня.

– Какво правите? – извика Вани.

275. Жан Жак Русо (1712–1778). Б.пр.

276. *Vitam impendere vero* (лат.) – Живота си посвещавам на истината. Б.пр.

277. *E permesso* (ит.) – Позволено ли е. Б.пр.

– Изгарям го, както виждате – женските писма трябва всякога да се изгарят, иначе човек може да изложи горките авторки.

– Войници!... – извика Вани.

– Не се безпокойте – каза Николино, като духна пепелта в лицето на Вани, – свърши се.

И се върна спокойно да седне отново на пейката.

– Добре – каза Вани. – Истински ще се смее, който последен се смее.

– Не съм се смял никога пръв, нито последен, господине – отвърна високомерно Николино. – Чисто и просто говоря и постъпвам като честен човек.

Вани почти изрева; но сигурно не бе завършил разпита си, защото се постара да се успокои, макар че размахваше яростно табакерата с дясната си ръка.

– Вие сте племенник на Франческо Карачоло, нали? – продължи той.

– Имам тази чест, господин маркизе – отговори спокойно Николино, като се поклони.

– Виждате ли го често?

– Възможно най-често.

– Знаете ли, че е заразен с опасни идеи?

– Зная, че той е най-честният човек в Неапол и най-верният поданик на негово величество, без да изключвам вас, господин маркизе.

– Чували ли сте да е имал нещо общо с републиканците?

– Да, в Тулон, където се сражава с тях така славно, че на тия битки дължи адмиралския си чин.

– Да – заяви Вани, сякаш взел внезапно решение, – виждам, че няма да проговорите.

– Как? Намирате, че не говоря достатъчно? Ами че почти само аз говоря.

– Казвам, че с кротост няма да изтръгнем никакво признание от вас.

– Нито със сила, предупреждавам ви.

– Николино Карачоло, вие не знаете докъде могат да стигнат моите съдийски права.

– Не, не зная докъде може да стигне тиранията на един крал.

– Николино Карачоло, предупреждавам ви, че ще бъда принуден да прибягна до изтезания.

– Приложете ги, маркизе, приложете ги, така все ще мине един миг – човек толкова много сучае в затвора.

И Николино Карачоло протегна ръце и се прозина.

– Маестро Донато! – извика ожесточеният финансов прокурор. – Покажете на обвиняемия залата за разпит.

Маестро Донато потегли един шнур, завесите се отдръпнаха и Николино можа да види палача, двамата му помощници и огромните инструменти за изтезания, които го заобикаляха.

– Я гледай – промълви той, решен да не отстъпва пред нищо, – тази колекция изглежда много интересна. Може ли да я видя по-отблизо?

– След малко ще се оплаквате, че я виждате много отблизо, нещастен закоравял грешнико!

– Мамите се, маркизе – отговори Николино, като поклати красивата си благородна глава, – никога не се оплаквам, задоволявам се само да презирам.

– Донато! Донато! – извика финансовият прокурор. – Уловете обвиняемия!

Решетката се завъртя, стаята за разпит се съедини със залата за мъчения и Донато пристъпи към затворника.

– Чичероне ли сте? – запита младежът.

– Палачът съм – отвърна маестро Донато.

– Маркиз Вани – каза Николино, леко пребледнял, но все още усмихнат, без никакъв знак на вълнение, – представете ме на господина! По законите на английския етикет той няма право да ми заговори, нито да ме докосне, ако не съм му представен, а вие знаете, че ние живеем по английски закони, откакто мадам английската посланиша влезе в кралския двор.

– Започнете изтезанията! – изрева Вани.

– Маркизе – продължи Николино, – мисля, че с привързването се лишавате от едно голямо удоволствие.

– Кое е то? – запита задъхано Вани.

– Да ми обясните лично употребата на всяка от тия остроумно изнамерени машини. Кой знае дали обяснението не ще бъде достатъчно да победи това, което наричате мое упорство.

– Имаш право, при все че за тебе това е средство да отдалечиш часа, от който се страхуваш.

– Предпочитате веднага ли? – запита Николино и погледна втрънено Вани. – На мене ми с безразлично.

Вани наведе поглед.

– Не – възрази той, – няма да кажат, че съм отказал на един обвиняем, колкото и виновен да е той, една поискана отсрочка.

Вани наистина разбираше, че ще изпит а горчива наслада и мрачно отмъщение при изброяването, което щеше да направи, защото щеше да предшества физическото мъчение с душевно изтезание, може би по-лошо от първото.

– О – промълви Николино, – знаех си аз, че от вас човек може да получи всичко с разумно предложение. Най-напред, господин финансов прокурор, да започнем с въжето, закачено на тавана и навито на скрипец.

– Оттам наистина се започва.

– Вижте какво нещо е случаят! И така, това въже?...

– Се нарича обесване на виновния за ръцете, млади приятелю.

Николино се поклони.

– Връзват ръцете на наказвания зад гърба му, а на нозете му завързват по-големи или по-малки тежести, издигат го до тавана, след това го спускат на пресекулки до една стъпка над земята.

– Това трябва да е сигурно средство за увеличаване ръста на хората... А как се нарича – продължи Николино – онзи шлем, окачен на стената?

– *Cuffia del silenzio*²⁷⁸, много правилно наречен така, защото колкото повече човек страда, толкова по-малко може да вика. Поставят главата на наказвания в тази желязна кутия и със завъртане на онзи винт тя се стеснява; при третото завъртане очите изскачат от орбитите и езикът от устата.

– А какво ли, Господи, ще стане при шестото? – промълви все така насмешливо Николино. – Ами ламариненото кресло с железни гвоздеи и мангал под него как се използва?

– Ще видите. Наказаният сяда съвсем гол, завързват го за облегалата на креслото и запалват огъня в мангала.

– Не е толкова удобно, колкото ръженът на свети Лаврентий: не можете да го въртите. Ами онези клинове, чукчето и дъските?

– Това е разпит чрез обуца: поставят между четири дъски нозете на този, когото ще разпитват, връзват ги с въже и с помощта на чука забиват клиновете в средните дъски.

– Защо не ги зачукат направо през големия и малкия пищял? Ще стане по-бързо!... А тази подставка с чайниците?

– Това е за разпит с вода: турят наказвания да легне на под-ставката така, че главата и нозете му да са по-ниско от стомаха и му наливат в

278. *Cuffia del silenzio* (ит.) – шлем на мълчанието Б.пр.

устата пет-шест литра вода.

– Съмнявам се дали наздравичите, които изказват по този повод за вас, ви носят щастие, маркизе.

– Искате ли да продължим?

– Не, наистина. Започвам твърде много да презирам изобретателите на тия машини, както и хората, които си служат с тях. Решително предпочитам да съм обвиняем, а не съдия, потърпевш, а не палач.

– Отказвате ли да направите признания?

– Повече от когато и да било.

– Размислете, че не е време за шеги.

– С какво мъчение ще ви бъде угодно да започнете, господине?

– С обесването за ръцете – отвърна Вани, ожесточен от това хладнокръвие. – Палачо, свалете палтото на господина!

– Извинете! Но ако позволите, ще се съблека сам – много ме е гъдел.

И Николино съблече най-спокойно палтото, самото и ризата си, както изложи пред присъстващите бялата си младежка снага, малко мършава може би, но с безукорни линии.

– Пак ви питам, не искате ли да признаете? – извика Вани, размахвайки отчаяно табакерата си.

– Хайде де! – отговори Николино. – Нима един благородник се отказва от думата си? Вярно е – добави пренебрежително той, – че вие не можете да знаете това.

– Вържете ръцете зад гърба му, вържете ръцете му! – извика Вани. – Вържете на всеки крак по петдесет килограма и го вдигнете до тавана.

Помощниците на палача се втурнаха към Николино, за да изпълнят заповедта на финансовия прокурор.

– Един момент! Един момент! – извика маестро Донато – По-внимателно, по-предпазливо. Операцията трябва да бъде продължителна. Изкълчвайте, но не счупвайте: това е аристократична гоба²⁷⁹.

Много внимателно и предпазливо, както бе казал, той завърза лично ръцете на Николино зад гърба му, а двамата помощници вързаха тежестите за нозете.

– Не искаш ли да признаеш? Не искаш ли да признаеш? – изкрещя Вани, като се приближи към Николино.

– Напротив – елате още по-близо – отвърна Николино.

Вани се приближи и Николино го заплю в лицето.

279. Roba (ит.) – стока. Б.пр.

– Господи Исусе! – викна Вани. – Вдигайте, вдигайте!

Палачът и помощниците се готвеха да изпълнят нареждането, когато комендантът Роберто Бранди се приближи до финансовия прокурор:

– Бърза бележка от княз Ди Кастелчикала – каза той.

Вани взе писъмцето и направи знак на палачите да почакаат, докато го прочете.

Отвори го и смъртна бледност покри лицето му, щом го погледна.

Прочете го повторно и още повече пребледня.

Помълча, изтри с кърпичка потта от челото си, после каза:

– Отвържете обвиняемия и го отведете в килията му.

– А разпитът? – запита маестро Донато.

– Остава за друг ден – отговори Вани.

И изхвъркна от тъмницата, без дори да заповяда на секретаря си да го последва.

– Ами сянката ви, господин финансов прокурор? – извика Николино. – Забравихте сянката си!

Палачите отвързаха Николино, който облече ризата, самото и палтото си така спокойно, както ги бе съблякъл.

– Дяволски занаят – извика маестро Донато. – Човек никога в нищо не е сигурен!

Николино като че се трогна от това разочарование на палача.

– Колко ви плашат на година, приятелю? – попита той.

– Четиристотин дуката определена заплата, ваше превъзходителство, по десет дуката на екзекуция и по четири дуката на мъчение. Но отпреди повече от три години съдът се заинати и вече никого не екзекутира, а както видяхте, тъкмо да започне измъчването, отмениха заповедта! Повече ще печеля, ако си дам оставката като палач и стана полицай като моя приятел Паскуале ди Симоне.

– Слушайте, драги – каза Николино и извади от джоба си три жълтици, – вие просто ме трогнахте. Ето ви дванадесет дуката. Да не се окаже, че напразно са ви безпокоили.

Маестро Донато и двамата му помощници се поклониха.

След това Николино се обърна към Роберто Бранди, който не разбираше какво се е случило:

– Не чухте ли, коменданте: господин финансовият прокурор ви заповяда да ме отведете отново в килията ми.

Застана между войниците, които го бяха довели, излезе от залата за разпит и се прибра в килията си.

Читателят може би очаква сега да му обясним промяната в

изражението на маркиз Вани, когато прочете бележката от княз Ди Кастелчикала, и заповедта му да отложат мъченията за друг ден, след като я бе прочел.

Обяснението е много просто; достатъчно е да представим на читателя съдържанието на писмото. Ето го:

„Кралят пристигна тази нощ. Неаполитанската армия е разбита; французите ще бъдат тук след петнадесет дни.

К.“

Маркиз Вани разсъди, че никак не е време, тъкмо когато французите ще влязат в Неапол, да изтезава затворник, чисто единствено престъпление беше, че е техен привърженик.

Що се отнася до Николино, който въпреки цялата си смелост беше заплашен от жестоко изпитание, той се прибра в своята килия № 3, на втория подземен етаж, както сам бе казал, без да знае на каква щастлива случайност дължеше обстоятелството, че така евтино се бе отървал.

LXIII АБАТ ПРОНИО

Почти по същото време, когато финансовият прокурор Вани заповяда да отведат Николино в килията му, кардинал Руфо се яви пред вратата на кралските покои, за да изпиши обещанието, което бе дал през нощта на краля.

Заповядано беше да го пуснат веднага. Затова той влезе безпрепятствено при краля.

Фердинанд разговаряше насаме с един четиридесетинагодишен мъж. Можеше да се разбере, че този човек е абат но едва видимото подстригване на темето, почти скрито от гъсти черни коси. Беше здраво сложен и изглеждаше създаден по-скоро за униформа на карабинер, отколкото за духовническо расо.

Руфо отстъпи назад.

– Извинете, господарю, очаквах да намеря ваше величество сам.

– Влезте, влезте, драга кардинале – каза кралят, – дошли сте навреме, да ви представя абат Пронио.

– Извинете, господарю – усмихна се Руфо, – но аз не познавам абат Пронио.

– И аз също – отговори кралят. – Господинът влезе една минута преди ваше преосвещенство, идва от името на моя духовник, монсеньор Роси, никозийски епископ. Господин абатът тъкмо започваше да ми разправя какво го води и сега ще го разправи на двама ни вместо само на мене. От няколкото думи, които синьор абатът ми каза, узнах само едно: че говори хубаво, а навярно действа още по-хубаво. Разкажете какво ви води – кардинал Руфо е мой приятел.

– Зная, господарю – отговори абатът, като се поклони на кардинала, – при това един от най-добрите ви приятели.

– Ако аз нямам честта да познавам абат Пронио, както виждате, абат Пронио ме познава.

– А кой не ви познава, синьор кардинале, вас, човека, който укрепи Анкона! Който изобрети нова пещ за нажежаване на снарядите?

– Ах, пипнаха ли ви, преосвещенейши? Вие очаквахте да ви възхвалят за красноречието и светостта ви, а ето че ви хвалят за военните ви подвизи.

– Да, господарю, добре би било Господ да бе внушил на ваше

величество да повери командването на армията си на негово преосвещенство вместо на онзи австрийски фанфарон.

– Казахте велика истина, абате – отговори кралят и сложи ръка върху рамото на Пронио.

Руфо се поклони.

– Предполагам – намеси се кардиналът, – че синьор абатът не е дошъл само за да каже истини, които ще ми позволи да взема за похвали.

– Ваше преосвещенство е прав – поклони се на свой ред Пронио. – Но истината, казвана от време на време при удобен случай, макар че може да навреди понякога на неблагоприятния, който я казва, не може никога да навреди на краля, който я чува.

– Остроумен сте, синьоре – заяви Руфо.

– И на мене направи веднага същото впечатление – добави кралят, – а при това е обикновен абат, когато за срам на моя министър на изповеданията в кралството ми има толкова магарета, които са владици!

– Но всичко това не ни обяснява какво е довело абата при ваше величество.

– Кажете, кажете, абате? Кардиналът ми напомня, че имам работа. Слушаме ви.

– Ще бъда кратък, господарю. Вчера в девет часа вечерта бях у племенника си, който е началник на пощенска станция.

– Да, наистина – каза кралят, – аз се питах къде съм ви виждал. Сега си спомням – там ви видях.

– Именно, господарю. Десет минути по-рано мина един куриер, който поръча коне и каза на началник-станцията: „Главно не ги карайте да чакат – човекът е много голям благородник.“ И си тръгна със смях. Тогава ме обзе любопитство да видя кой е този голям благородник, приближих се до кабриолета, който пристигна, и за най-голяма моя изненада познах краля.

– Познал ме и нищо не ми поиска! Това вече е много хубаво от негова страна, нали, преосвещенейши?

– Запазих правото си за тази сутрин, господарю – поклони се абатът.

– Продължавайте, продължавайте! Нали виждате, че кардиналът ви слуша?

– С най-голямо внимание, господарю.

– Кралят, за когото се знаеше, че е в Рим, се завръщаше сам, с кабриолет, придружен само от един придворен, облечен с дрехите на краля, а самият крал беше с дрехите на придворния. Това беше вече истинско

събитие.

– И то забележително! – промълви кралят.

– Запитах кочияшите от Фонди! И от кочияш на кочияш, като стигнаха до тия от Албано, нашите разбраха, че е имало голямо сражение, неаполитанци били разбити, а кралят – как да изрека това, господарю? – запита абатът, като се поклони почитателно, – а кралят...

– Я оплескал!... Ох, извинете, забравих, че сте духовно лице.

– Тогава реших, че ако неаполитанците наистина бягат, ще стигнат на един дъх до Неапол и следователно има само един начин да се спрат французите, защото, ако не ги спрат, те ще гонят нашите по петите им.

– Да видим начина – вмеси се Руфо.

– То е да разбунтуваме Абруцио и Казерта. Щом не можем да противопоставим армия, да противопоставим народа.

Руфо погледна Пронио.

– Вие да не сте случайно гений, синьор абате? – запита той.

– Кой знае? – отвърна абатът.

– Така ми се струва, господарю.

– Оставете го да продължи, оставете го да продължи – каза кралят.

– И така, тази сутрин взех един кон от племенника си и пристигнах в галоп до Капуа. На пощенската станция в Капуа разпитах и научих, че негово величество е в Казерта. Тогава дойдох в Казерта и се явих смело пред вратата на двореца като пратеник на никозийския епископ монсеньор Роси, изповедника на негово величество.

– Познавате ли монсеньор Роси? – запита Руфо.

– Никога не съм го виждал – отговори абатът, – но надявам се кралят да ми прости тази лъжа, като има предвид доброто ми намерение.

– То се знае, че ви прощавам – заяви кралят. – Ваше преосвещенство, дайте му веднага опрощение.

– Сега, господарю, знаете вече всичко – продължи Пронио. – Ако кралят възприеме моя план за въстание, то ще пламне като барут, ще обявя свещена война и преди да минат осем дни, ще разбунтувам целия край от Аквила до Теано.

– И ще направите това съвсем сам? – попита Руфо.

– Не, монсеньор, ще взема двама помощници.

– Кои са тези хора?

– Единият е Гаetano Мамоне, по-известен с името мелничаря от Сора.

– Не чувах ли това име – понита кралят – във връзка с убийството на двамата якобинци Дела Торе?

– Възможно е, господарю – отговори абат Пронио, – нарядко се случва Гаetano Мамоне да не е налице при убийство из околността. Той всякога надушва къде има кръв.

– Познавате ли го? – попита Руфо.

– Приятел ми е, ваше преосвещенство.

– А кой е другият?

– Един много надежден разбойник, господарю, казва се Ми-келе Пеца, но си избра прякора Фра Дяволо, вероятно защото няма нищо повероломно от монах и нищо по-зло от дявол. Само двадесет и една годишен, той е вече главатар на банда от тридесет души, които се крият из Миняно. Влюбен беше в дъщерята на един колар от Итри, поиска, както му е редът, да се ожени за нея, но му отказаха. Тогава той предупреди честно и почтено съперника си, на име Пепино, че ще го убие, ако не се откаже от Франческа – така се казва девойката. Съперникът му не се отказа и Микеле Пеца си удържа думата.

– Искате да кажете, че го уби? – попита Руфо.

– Аз съм му изповедник, ваше преосвещенство. Преди петнадесет дни с шестима от най-решителните си хора той се промъкнал нощем в къщата на коларя, бащата на Франческа, през градината, която води към планината, грабнал девойката и я отвлъкъл. Изглежда, че този хубостник умее да накара жените да се влюбят в него. Франческа обичаше своя Пепино, но сега боготвори Фра Дяволо и му помага така, сякаш цял живот е била разбойник.

– Това ли са хората, които смятате да използвате? – попита кралят.

– Господарю, човек не може да разбунтува цяла област със семинаристи.

– Абатът е прав, господарю – каза Руфо.

– Добре! И обещавайте успех с тия средства?

– Отговарям за успеха.

– Ще разбунтувате Аbruцио и Казерта?

– От децата до старците. Познавам всички и всички ме познават.

– Изглеждате много уверен в работата си, драга абате – обади се кардиналът.

– Толкова уверен, че съм съгласен ваше преосвещенство да ме застреля, ако не успея.

– И така, смятате да вземете за помощници вашия приятел Гаetano Мамоне и оня, на когото сте изповедник – Фра Дяволо?

– Смятам да ги направя капитани като себе си – те не струват по-малко от мене, нито аз струвам по-малко от тях. Нека само кралят

подпише заповед за назначаването ни, за да покажем на селяните, че действаме от негово име, и аз поемам задължение за всичко друго.

– Хм – каза кралят, – аз не съм много придирчив, но да назнача за капитани такива юначаги... Ще ми дадете ли десет минути да размисля, абате?

– Десет, двадесет, тридесет, господарю, не ме е страх. Работата е толкова изгодна, че ваше величество няма да откаже, а негово преосвещенство е така предан на короната, че ще ви посъветва да приемете.

– Добре, абате – отговори кралят. – Оставете ни за малко сами с негово преосвещенство да поговорим по вашето предложение.

– Аз ще чета молитвеника си в предверието, господарю, а ваше величество ще изпрати да ме повикат, когато вземе решение.

– Вървете, абате, вървете.

Пронио се поклонил и излезе.

Кралят и кардиналт се спогледаха.

– Какво ще кажете за този абат, преосвещенейши? – попита кралят.

– Ще кажа, че е мъж, господарю, а мъжете са рядкост.

– Странен Свети Бернард, проповядващ нов кръстоносен поход, какво ще кажете?

– Ех, господарю, този ще успее може би по-добре от истинския!

– Вие сте значи на мнение да приема предложението му?

– Не виждам никакво неудобство, господарю, при сегашното положение.

– Но слушайте, когато човек е правнук на Людовик XIV и се нарича Фердинанд Бурбонски, да подпише с това име заповеди за даване капитански чин на главатар на разбойници и на човек, който пие кръв, както друг пие бистра водица! Защото аз познавам неговия Гаetano Мамоне поне по славата му.

– Разбирам отвращението на ваше величество, господарю, но подпишете заповед само за абата и го упълномощете да подпише заповедите за другите двама.

– Вие сте очарователен, защото с вас човек никога не изпада в затруднение. Ще повикаме ли абата?

– Не, господарю, нека му оставим време да прочете молитвеника си, защото и ние има да уреждаме някои наши работи, не по-малко бързи от неговите.

– Вярно е.

– Вчера ваше величество ми направи честта да поиска мнението ми за подправянето на едно писмо.

– Отлично си спомням. А вие ми поискахте време да размислите през нощта. Размислихте ли, преосвещенейши?

– Само това и правих, господарю.

– И така?

– И така, има един факт, който ваше величество няма да оспори: той е, че имам честта да съм ненавиждан от кралицата.

– Така е с всички, които са верни и привързани към мене, драга кардинале. Ако имаме нещастieto да се скараме, кралицата ще започне да ви боготвори.

– И тъй като по моя преценка тя ме ненавижда достатъчно, бих желал, ако е възможно, господарю, да не ме ненавижда повече.

– По какъв повод ми казвате това?

– По повод писмото на негово величество австрийския император.

– Какво мислите всъщност?

– Нищо не мисля, но ето какво е станало.

– Да видим – каза кралят, като се облегна на креслото си, за да слуша по-удобно.

– В колко часа ваше величество замина за Неапол със синьор Андрию Бейкър в деня, когато младежът имаше честта да обядва с ваше величество?

– Между пет и шест.

– Добре, между шест и седем, с друга думи, един час след като ваше величество е заминал, на началника на пощенската станция в Капуа с било заповядано да каже на Ферари, когато той отиде да вземе оттам коня, който бе оставил, че е излишно да отива до Неапол, тъй като ваше величество е в Казерта.

– Кой е дал това съобщение?

– Желая да не назовавам никого, господарю, но не преча на ваше величество да отгатне.

– Продължавайте, слушам ви.

– И така, вместо да отиде в Неапол, Ферари идва в Казерта. Защо са искали да дойде в Казерта? Не зная. Навярно за да направят опит да го подкупят.

– Казах ви, драги кардинале, че го смятах неспособен да ми измени.

– Не е станало нужда да се уверят във верността му. Случило се е нещо много по-удобно: Ферари пада, загубва съзнание и е пренесен в аптеката.

– От секретаря на синьор Екътн това вече знаем.

– Там, от страх изпадането му в несвяст да не трае много кратко и

той да не дойде в съзнание тогава, когато най-малко очакват, намират за уместно да продължат припадъка му с няколко капки опиева тинктура.

– Кой ви каза?

– Нямаше нужда да питам никого. Който не иска да го мамят, трябва да научава всичко сам.

Кардиналът извади от джоба си една кафеена лъжичка.

– Ето – каза той – лъжичката, с която са му я налели в устата. Върху лъжичката е останал слой от тинктурата, а това показва, че раненият не я е изпил сам, защото в такъв случай слой ще остане по устните му, а упоритата, остра миризма на опиума след повече от месец показва от какво вещество е бил този слой.

Кралят погледна кардинала с чистосърдечното учудване, което проявяваше, когато му посочваха нещо, което никога не би открил сам, защото то надхвърляше интелектуалните му възможности.

– И кой е направил това? – запита той.

– Господарю – отговори кардиналът, – не назовавам никого. Казвам: дали са му. Кой? Не зная. Направили са го. Само това зная.

– По-нататък?

– Ваше величество иска да стигне до края, пали?

– Разбира се, че искам да стигна до края!

– Е, добре, господарю, Ферари припада от удара, приспиват го за по-голяма сигурност с опиум, вземат писмото от джоба му, разпечатват го, като поставят осьъка над запалена свещ, прочитат го и тъй като то съдържа противното на това, което се е очаквало, заличават написаното с оксалова киселина.

– Как можете да знаете точно с каква киселина?

– Ето шишенцето, в което тя не само е била, но и сега е. Както виждате, само половината е била използвана за тази операция.

И както бе извадил от джоба си кафеената лъжичка, така кардиналът извади и едно наполовина празно шишенце с някаква очевидно дестилирана течност, бистра като планинска вода.

– И вие казвате – продължи кралят, – че с тази течност може да се заличи написаното?

– Нека ваше величество благоволи да ми даде някое маловажно писмо.

Кралят взе от масата първата попаднала му просба, кардиналът капна няколко капки от течността върху написаното, размаза ги с пръст върху четири-пет реда и почака.

Написаното най-напред пожълтя, после започна постепенно да

изчезва.

Кардиналът изми хартията с обикновена вода и между редовете, писани по-горе и по-долу, посочи на краля бяло пространство, което изсуши на огъня, а след това без друга подготовка написа два-три реда.

Опитът беше напълно задоволителен.

– Ах, Сан Никандро, Сан Никандро! – промълви кралят. – Като си помисли човек, че можеше да ме научиш на всичко това!

– Той не е могъл, господарю, защото сам не го е знаел, но би могъл да поръча на други, по-сведущи от него, да ви научат.

– Да се върнем на въпроса – каза кралят с въздишка. – Какво е станало по-нататък?

– Станало е това, господарю, че след като са сменили отказа на императора със съгласие, са запечатали отново писмото с печат като този на негово императорско величество, само че тази операция е била извършена нощно време, на свещ, и са го запечатали с малко по-тъмен восък от първоначалния.

Кардиналът показва на краля печата от писмото.

– Ето, господарю – обясни той, – вижте разликата между горния и долния пласт. На пръв поглед цветът изглежда същият, но като погледнете по-внимателно, забелязвате лека и все пак видима разлика.

– Вярно! – извика кралят. – Така е наистина.

– Впрочем – продължи кардиналът – ето и пръчката восък, послужила за запечатване на писмото. Ваше величество вижда, че цветът ѝ е точно като на горния пласт.

Кралят гледаше учудено трите веществени доказателства: лъжичката, шишенцето и восъка, които Руфо му показва, а сега слагаше последователно на една маса.

– И как си доставихте тази лъжичка, това шишенце и този восък? – запита кралят, толкова заинтересуван от това съобразително издирване на истината, че не искаше да пропусне нито една подробност от него.

– О, много просто, господарю. Аз съм почти единственият лекар във вашето селище Сан Леучо, затова идвам от време на време в дворцовата аптека за някои лекарства. Тази сутрин дойдох както обикновено в аптеката, само че с определена цел, намерих тази лъжичка върху нощната масичка, това шишенце в стъкления шкаф и тази пръчка восък на масата.

– И това ви беше достатъчно, за да откриете всичко?

– Кардинал Дьо Ришельо искал да види само три реда от почерка на някое лице, за да заповяда да го обесят.

– Да – отвърна кралят, – за жалост има хора, които не можете да обесите, каквото и да са направили.

– А сега – продължи кардиналтът, като погледна втренчено краля – държите ли много на Ферари?

– Разбира се, че държа.

– В такъв случай, господарю, не ще бъде зле да го отдалечите за известно време. Мисля, че неаполският въздух е много вреден за него понастоящем.

– Така ли мислите?

– Не само мисля, господарю, убеден съм.

– В такъв случай работата е съвсем проста: ще го пратя във Виена.

– Уморително пътешествие, господарю, но има и полезна умора.

– Вие разбирате впрочем, преосвещенейши, че искам съвестта ми да е чиста по въпроса, затова ще изпратя на моя зет императора писмото, в което той ми казва, че ще тръгне на поход, щом аз вляза в Рим, и ще го запитам на свой ред какво мисли в случая.

– А за да не се усъмни в нищо, ваше величество днес ще замине заедно с всички за Неапол, като поръча на Ферари да ме намери тази нощ в Сан Леучо и да изпълни заповедите ми така, като че те изхождат от ваше величество.

– А вие?

– Аз ще пиша на императора от името на ваше величество, ще му изложа подозренията ви и ще го помоля да изпрати отговора си до мене.

– Чудесно! Но Ферари ще попадне в ръцете на французите – знаете, че пътищата са завардени.

– Ферари ще отиде през Беневенто и Фоджа в Манфредония. Оттам ще вземе кораба за Триест, а от Триест ще пътува пак с пощенска кола до Виена, ако времето е хубаво. Така ще спести два дни пътуване и двадесет и четири часа умора и ще се върне по същия път.

– Вие сте чудесен човек, скъпи ми кардинале! За вас няма нищо невъзможно.

– Удобно ли е всичко това за ваше величество?

– Щях да бъда много придирчив, ако не ми е удобно.

– Тогава, господарю, да се занимаем с други въпроси – знаете, че всяка минута струва един час, всеки час – един ден, всеки ден – една година.

– Да се занимаем с абат Пронио, нали? – каза кралят.

– Именно, господарю.

– Мислите ли, че е успял да изчете молитвеника си? – запита със

смях кралят.

– Ако не е имал време да го изчете днес – отговори Руфо, – ще го прочете утре. Той не се страхува за спасението на душата си поради такава дреболия.

И Руфо позвъни.

На вратата се яви лакей.

– Съобщете на абат Пронио, че го чакаме – каза кралят.

LXIV ЕДИН УЧЕНИК НА МАКИАВЕЛИ

Пронио не накара да го чакат.

Кралят и кардиналт видяха, че четенето на свещената книга не бе променило свободното държание, което бяха забелязали вече у абата. Той влезе, спря се до вратата и се поклони почтително най-напред на краля, след това на кардинала.

– Съм на заповедите на ваше величество.

– Заповедите ми са лесни за изпълнение, драги абате: заповядвам да направите всичко, което ми обещахте.

– Готов съм, господарю.

– Да се уговорим тогава.

Пронио погледна краля; явно беше, че не разбира думите: да се уговорим.

– Искам да зная условията ви – продължи кралят.

– Условията ми?

– Да.

– Моите условия? Аз не поставям никакви условия на ваше величество.

– Искам да зная, ако предпочитате, каква награда очаквате от мене.

– Само да служа на ваше величество и ако стане нужда, да умра за вас.

– Само това ли?

– Разбира се.

– Не искате архиепископия, епархия, дори малко абатство?

– Ако съм служил добре, когато всичко се свърши, когато французите бъдат вън от кралството, ако съм служил добре, ваше величество ще ме възнагради. Ако съм служил зле, ще заповяда да ме разстрелят.

– Какво ще кажете за тия приказки, кардинале?

– Ще кажа, че не ме учудват, господарю.

– Благодаря на ваше преосвещенство – поклони се Пронио.

– В такъв случай – каза кралят – трябва само да ви дам заповед за назначение?

– Една за мене, господарю, една за Фра Дяволо и една за Мамоне.

– Техен пълномощник ли сте? – пропита кралят.

– Не съм ги виждал, господарю.

– И отговаряте за тях, без да сте ги виждали?

– Както за себе си.

– Напишете заповедта за господин абата, преосвещенейши.

Руфо седна до една маса, написа няколко реда и прочете написаното:

„Ние, Фердинанд Бурбонски, крал на Двете Сицилии и на Ерусалим,

Заявяваме:

като имаме пълно доверие в красноречието, родолюбие, военните дарби на абат Пронио,

го назначаваме

наш капитан в Аbruцо и в Тера ди Казерта, а при нужда, за всички останали области на кралството ни;

одобряваме

всичко, каквото той ще направи за отбрана на територията на това кралство и за недопускане на французите в него, упълномощаваме го да подпише заповед за назначението на двама души, които той ще намери подходящи да го следват в благородната му задача, и обещаваме да признаем за водачи на отряди двамата мъже, избрани от него.

В уверение на което му издаваме настоящата заповед.

В нашия дворец Казерта, 10 декември 1798 година.“

– Така ли, синьор абате? – обърна се кралят към Пронио, след като изслуша прочетеното от кардинала.

– Да, господарю. Забелязвам само, че ваше величество не е пожелал да поеме отговорността да подпише заповедите за двамата капитани, които имах честта да му препоръчам.

– Но ви давам правото да ги подпишете вие – искам да бъдат задължени на вас.

– Благодаря на ваше величество и ако благоволите да сложите под тази заповед подписа и печата си, остава ми само да ви поднеса смирените си благодарности и да замина, за да изпълня заповедите ви.

Кралят взе перото и подписа, после извади печата от бюрото и го притисна до подписа си.

Кардиналът се приближи до краля, за да му прошепне нещо.

– Така ли мислите? – запита кралят.

– Такова е скромното ми мнение, господарю.

Кралят се обърна към Пронио.

– Кардиналтът смята – започна той, – че синьор абатът по-добре от всеки друг...

– Господарю – прекъсна го с поклон Пронио, – моля ваше величество да ме извини, но от пет минути насам съм капитан от доброволческите дружини на ваше величество.

– Извинете, драги капитане – отговори със смях кралят, – забравих това, или по-точно си припомних, че сте абат, като видях от джоба ви да се показва един ъгъл от молитвеника.

Пронио извади от джоба си книгата, привлякла вниманието на негово величество, и му я подаде.

Кралят я отвори и прочете на първата страница:

„Владетелят“ – Макиавели.

– Какво е това? – запита той. Защото не познаваше нито съчинението, нито автора.

– Господарю – отговори Пронио, – това е молитвеникът на кралете.

– Знаете ли тази книга? – обърна се Фердинанд към Руфо.

– Знам я наизуст.

– Хм! – промълви кралят. – Аз знам наизуст само Богородице дево и нея дори мисля, че съм позабравил вече, откакто я научих от Сан Никандро. Както и да е!... И така, казаха ви, капитане, щом сте капитан, че според кардинала, който току-що ми прошепна това на ухото, вие ще съумеете по-добре от всеки друг да съчините възвание към населението на двете области, където сте назначен да командвате.

– Негово преосвещенство е дал добър съвет, господарю.

– И вие ли сте на неговото мнение?

– Напълно.

– Седнете тогава и пишете.

– От името на негово величество ли трябва да говоря или от свое име? – запита Пронио.

– От името на краля, господине, от името на краля – побърза да отговори Руфо.

– Добре, да бъде от името на краля, щом така желае кардиналтът – каза Фердинанд.

Пронио се поклони на краля, за да му благодари за позволените не само да пише от името на своя владетел, но и да седне в неговото присъствие и без затруднения, без задрасквания написа направо:

„Докато аз съм зает в столицата на християнския свят да възстановявам светата църква, французите, пред които правех всичко възможно да живеем в мир, заплашват да навлязат в Аброцо. Затова въпреки опасността, на която се излагам, аз ще се опитам да мина през техните линии, за да се върна в застрашената столица, а щом се върна в Неапол, ще изляза срещу тях с многобройна армия, за да ги унищожа. Нека междувременно населението грабне оръжието и се притече в защита на религията, на своя крал, точно на своя баща, готов да пожертва живота си, за да запази на своите поданици олтарите, имотите, честта на жените им и свободата! Всеки, който не се яви под знамената на свещената война, ще се смята за изменник на родината. Всеки, който ги изостави, след като се е наредил под тях, ще бъде наказан като бунтовник и враг на църквата и държавата.

Рим, 7 декември 1798“

Пронио подаде прокламацията на краля, за да я прочете.

А кралят я подаде на кардинала с думите:

– Не разбирам много добре, преосвещенейши.

Руфо зачете на свой ред.

Пронио, който не се загрижи особено за изражението на краля по време на четенето, започна да следи с най-голямо внимание впечатлението от четенето по лицето на кардинала. Два-три пъти, докато четеше, Руфо погледна Пронио и всеки път срещаше погледа на новия капитан.

– Не съм се измамил във вас, господине – обърна се той към Пронио, когато свърши четенето, – способен човек сте!

После се обърна към краля:

– Смея да заявя, господарю, че никой в кралството не би съчинил по-умела прокламация, и ваше величество може смело да я подпише.

– Такова ли е мнението ви, преосвещенейши, и не намирате ли да възразите нещо?

– Моля ваше величество да не променя нито една сричка.

Кралят взе перото.

– Както виждате – каза той, – подписвам на доверие.

– Вашето малко име, господине? – обърна се Руфо към абата, докато кралят подписваше.

– Джузепе, монсеньор.

– А сега, господарю, – каза Руфо, – докато още държите перото, можете да добавите след подписа си:

„Капитан Джузепе Пронио е натоварен вместо мен и от мое име да разпространи тази прокламация и да се погрижи изказаните мои намерения да бъдат вярно изпълнени.“

– Мога ли да добавя това? – запита кралят.

– Можете, господарю.

Кралят написа без възражение думите, продиктувани от Руфо.

– Готово – каза той.

– И още, господарю – продължи Руфо, – докато господин Пронио ни изготви прение от тази прокламация – чувате ли, капитане, кралят толкова много харесва вашата прокламация, че иска да има копие от нея! – Ваше величество ще подпише за капитана един чек за десет хиляди дуката.

– Монсеньор! – промълви Пронио.

– Оставете ме да действам, господине.

– Десет хиляди дуката... охо-о! – промълви кралят.

– Господарю, моля ваше величество...

– Добре – прекъсна го кралят. – Срещу Корадино ли?

– Не, срещу фирмата „Андрю Бейкър и сие“ – така ще стане по-сигурно и главно по-бързо.

Кралят седна, написа чека и го подписа.

– Ето преписа от прокламацията на ваше величество – каза Пронио, като поднесе на кардинала копието.

– А сега да се разберем, господине – започна Руфо. – Виждате доверието на краля към вас. Ето ви чека за десет хиляди дуката. Идете да ви извадят в някоя печатница толкова бройки от прокламацията, колкото могат да отпечатат за двадесет и четири часа, и първите десет хиляди ще разлепите днес в Неапол, ако е възможно, преди да пристигне кралят. Часът е дванадесет. За да отидете в Неапол, ви трябва час и половина, можете да стигнете там в четири часа. Вземете с вас десет, двадесет, тридесет хиляди бройки, пръснете ги навред и раздайте до утре вечер най-малко десет хиляди.

– А какво ще правя с останалите пари, монсеньор?

– Ще купите пушки, барут и патрони.

Самозабравил се от радост, Пронио се приготви да изхвъркне от кралските покои.

– Къде, капитане? Не виждате ли? – спря го Руфо.

– Какво да видя, монсеньор?

– Кралят ви подава ръка, за да я целунете.

– О, господарю! – извика Пронио и целуна ръката на краля. – Дори да ме убият за ваше величество, пак не мога да му се издължа.

И Пронио излезе, наистина готов да умре за краля.

Фердинанд чакаше с явно нетърпение излизането на Пронио; участвал бе в цялата история, без да разбира добре каква роля играе в нея.

– И така – заяви той, когато вратата се затвори, – пак Сан Никандро навярно е виновен, но дявол да ме вземе, ако разбирам възторга ви от тази прокламация, в която няма нито дума истина.

– Ех, господарю, тъкмо защото в нея няма нито дума истина, тъкмо защото нито ваше величество, нито аз бихме се осмелили да я напишем, тъкмо затова се възхищавам от нея.

– Разяснете ми я тогава – каза Фердинанд, – за да видя дали заслужавате моите десет хиляди дуката.

– Ваше величество не би могъл да я плати, ако би трябвало да я заплати според ценността ѝ.

– Магарешка глава! – възкликна Фердинанд, като се удари с юмрук по челото.

– Желаете ли ваше величество да прегледа заедно с мене този препис?

– Да го прегледаме – съгласи се кралят.

И подаде на кардинала преписа от прокламацията.

Руфо зачете²⁸⁰:

„Докато аз съм зает в столицата на християнския свят да възстановявам светата църква, французите, пред които правех всичко възможно да живеем в мир, заплашват да навлязат в Аbruцо...“

– Знаете ли, че аз още не се възхищавам.

– Грешите, господарю. Забележете значението на току-що прочетеното. Вие сте в Рим, когато пишете тази прокламация, стоите си там спокойно, само с намерение да възстановите светата църква, не отсичате дърветата на свободата, не смятате да бесите консулите, не допускате народа да гори евреите или да ги хвърля в Тибър. Намирате се в Рим съвсем невинно, само в интерес на светия отец.

– Ах! – промълви кралят, започнал вече да разбира.

280. Не променяме нито дума от тази прокламация, която е навярно един от най-безсрамните исторически документи, известни досега. Б.а.

– Не сте там, за да воювате с републиката, защото сте направили всичко възможно да живеете в мир с французите. А при все че сте направили всичко възможно да живеете в мир, с други думи, приятелски с тях, те заплашват да навлязат в Аbruцо.

– Ех! – промълви кралят, вече разбрал.

– Следователно – продължи Руфо – за всички, които прочетат този манифест, а ще го прочете целият свят, именно французите – не вие! – постъпват зле, от тях идва скъсването, измяната. Въпреки заплахите на посланика Гара вие им се доверявате като на съюзници и желае да всяка цена да останете съюзници. Отивате в Рим с пълно доверие в тяхната почтеност, а докато вие сте в Рим, без да подозирате нищо, французите ви нападат ненадейно и разбиват Мак. Нищо чудно, ще се съгласите, господарю, че генерал и армия, нападнати ненадейно, са били разбити.

– Я гледай!... – промълви кралят, който все повече и повече разбираще. – Наистина е така.

– Ваше величество добавя: „затова въпреки опасността, на която се излагам, аз ще се опитам да мина през техните линии, за да се върна в застрашената столица, а щом се върна в Неапол, ще изляза срещу тях с многобройна армия, за да ги унищожа...“ Вижте, господарю! Въпреки опасността, на която се излага, ваше величество ще се опита да мине през техните линии, за да се върне в застрашената си столица. Разбирате ли, господарю? Вие не бягате пред французите, а минавате през линиите им. Не се страхувате от опасността, напротив: излагате се на нея. И защо излагате така смело свещената си особа? За да се върнете в столицата си, да я защитите, да я отбранявате, да пресрещнете най-последно неприятеля с една многобройна армия, да сразите французите, след като сте се върнали...

– Стига! – извика кралят и се разсмя. – Стига, драги кардинале! Разбрах. Имате право, преосвещенейши, благодарение на тази прокламация аз ще мина за герой. Кой дявол би се сетил за такова нещо, когато разменях дрехите си с Д'Асколи в някаква странноприемница в Албано? Вие положително имате право, драги кардинале, и вашият Пронио е гениален човек. Ето какво значи да си изучавал Макиавели! Я вижте, той забравил книгата си!

– О, господарю – отговори Руфо, – можете да я задържите, за да я изучите. Сам той няма вече какво да учи от нея.

LXV

КОГАТО ЛУДИЯТ МИКЕЛЕ СТАВА КАПИТАН, ПРЕДИ ДА СТАНЕ ПОЛКОВНИК

Същия ден към четири-пет часа следобед от старите неаполски квартали започна да се надига глух, заплашителен тътен като пред буря или земетресение и да обхваща постепенно целия град. От печатницата на синьор Флоридо Джордани на ларго Меркатело излизаха тълпи мъже с големи печатни листове под лявата мишница, с четка и кофа с лепило в дясната ръка, пръскаха се из разните градски квартали и всеки оставяше след себе си редица обяви, пред които се трупаха любопитни; така можеше да се проследи и движението му, все едно дали се изкачваше към Ромеро по страда дел'Инфраската или слизаше по Кастел Капуано и Стария пазар, за да стигне най-последо Алберго деи Повери по ларго деи Пинье; или като минеше по цялата улица Толедо, стигаше до Санта Лучия по нанадолницето на Гиганта и в Мерджелина по Понте и ла Ривьера ди Киайа.

Тези обяви, вдигнали такъв шум из всички краища на града, бяха прокламацията на крал Фердинанд, или по-точно на капитан Пронио, с която капитанът по нареждане на кардинал Руфо изпъстрише стените в столицата на Двете Сицилии; а все по-засилващият се тътен, все по-растящата връва откъм всички квартали на града отразяваше впечатлението, което прочитането ѝ бе направило на жителите.

И наистина неаполитанци научаваха едновременно за завръщането на краля, за когото смятаха, че е все още в Рим, и за нахлуването на французите, за които знаеха, че са в отстъпление. В това малко неясно съобщение за събитията, описани с една всъщност гениална неяснота, кралят се открояваше като единствената надежда на страната, ангел хранител на кралството. Той бе минал вече през френските линии – носеше се слух, че е пристигнал през нощта в Казерта; изложил бе на опасност свободата и живота си, за да дойде да умре със своите верни неаполитанци. Крал Жан не бе направил нещо повече при Поатие, нито Филип Валоа при Креси²⁸¹.

281. Жан II – френски крал, разбит в 1356 г. от англичаните при Поатие; умрял в Лондон (1319–1364); Валоа, Филип – френски крал, разбит от англичаните при Креси в 1346 г. (1293–1350). Б.пр.

Невъзможно беше да изменят на подобна преданост, да не възнаградят такива жертви. Затова можете да се види голяма група, която разискваше, коментираше, разглеждаше подробно прокламацията; участниците в групите, главно тези, които знаеха да четат – а броят им не беше голям – се ползваха от предимството си, вземаха думата и като си даваха вид, че разбират, имаха очевидно твърде подчертано влияние над тези, които не знаеха да четат, а само ги слушаха, втренчили поглед, наострили уши и зяпнали.

На Стария пазар, където грамотността беше още по-малка, отколкото другаде, огромна група се бе събрала пред вратата на бекайото, а в центъра ѝ, съвсем близо до залепения манифест, за да може да го прочете, беше нашият приятел Лудият Микеле, който се ползваше от предимството на своето по-високо образование и предаваше на смаяното множество вестите от прокламацията.

– Едно ми е ясно от всичко това – казваше бекайото с грубия си здрав разум, втренчил в Микеле единственото си око, останало след страшното нараняване от Салвата в Мерджелина, – едно ми е ясно: че ония дрипльовци, републиканците – в пъкъла да потънат! – са натупали генерал Мак.

– Не виждам нито дума за такова нещо в прокламацията – отговори Микеле, – но трябва да кажа все пак, че е вероятно. Ние, образованите хора, казваме, че то се подразбира.

– Подразбира ли се, не се ли подразбира – продължи бекайото, – вярно е, че французите – чумата да ги тръшне до един! – настъпват към Неапол и ще бъдат тук до петнадесет дни.

– Да – съгласи се Микеле, – от прокламацията виждам, че са навлезли в Аbruцо, а това е пътят за Неапол, но само от нас зависи да не влязат в Неапол.

– Как ще им попречим? – попита бекайото.

– Много лесно – отвърна Микеле. – Ти например ще вземеш острия си нож, Палиучела голямата си пушка, аз дългата си сабя, с една дума, всеки от нас ще грабне нещо и ще тръгнем срещу тях.

– Ще тръгнем срещу тях, ще тръгнем срещу тях! – измърмори бекайото, като намери предложението на Микеле за малко рисковано. – Лесно е да се каже!

– И още по-лесно се върши, приятелю бекайо! Трябва само едно нещо. Вярно е, че то не се намира под кожата на овцете, които колиш – трябва смелост. Аз знам от сигурен източник, че французите не са повече от десет хиляди, а ние в Неапол сме шестдесет хиляди ладзарони –

силни, яки, със здрави ръце, крака и очи.

– Със здрави очи, със здрави очи – повтори бекайото, като долови в думите на Микеле намек за своята злополука, – лесно ти е на тебе да приказваш така.

– Добре – продължи Микеле, без да се засегне от прекъсването на бекайото, – нека всеки от нас се въоръжи с нещо, ако ще да е дори с камък и прашка като пастира Давид, и да убие само една шеста част от всеки французин. Пак ще ги свършим, защото ние сме шестдесет хиляди, а те са десет хиляди – това няма да е мъчно, особено за тебе, бекайо, щом, както казваш, си се борил вече сам срещу шестима.

– Вярно е – каза бекайото, – че който ми попадне в ръцете...

– Да – прекъсна го Микеле, – но, според мене, не трябва да чакаш да ти попаднат в ръцете, защото тогава ние ще бъдем в ръцете им. Трябва да ги пресрещнем, да се бием с тях навред, където ги намерим. Всеки мъж струва колкото друг мъж, дявол го взел! Щом аз не се страхувам от тебе, нито от Палиучела, нито от тримата сина на Басо Томео, които постоянно повтарят, че ще ме пребият, а още не са ме пребили, ако шестима се страхуват от един, ще рече, че са страхливци.

– Прав е Микеле, прав е! – извикаха няколко гласа.

– Добре тогава – продължи Микеле, – докажете, че съм прав. Аз искам само да вървя на смърт! Които искат да умрат с мене, да кажат!

– Аз! Аз! Аз! Ние! Ние! – викнаха петдесетина души. – Искаш ли да ни станеш главатар, Микеле?

– Разбира се – каза Микеле. – Готов съм.

– Да живее Микеле! Да живее Микеле! Да живее нашият капитан! – завикаха множество гласове.

– Ето че станах капитан! – засмя се Микеле. – Изглежда че предсказанието на Нано започна да се сбъдва! Искаш ли да ми станеш лейтенант, Палиучела?

– Ей Богу, с радост ще стана – отговори този, към когото се бе обърнал Микеле. – Ти си добър момък, макар да се гордееш малко, че си учен, както и да е, щом не може без главатар, по-добре е той да знае да чете, да пише и да смята, отколкото нищо да не знае.

– Добре – продължи Микеле, – тези, които са съгласни да им бъда главатар, да ме чакат на страда Карбонара с каквото оръжие могат да намерят. Аз отивам да си взема сабята.

Сред тъпната настъпи голямо раздвижване; всеки тръгна на-някъде, стотина души, готови да признаят за главатар Лудия Микеле, се отделиха от групата и тръгнаха да търсят задължителното оръжие, без каквото

нямаше да ги приемат в отряда на капитан Микеле. Нещо ставате и в другия край на града, между Толедо и Вомеро, навърх Инфраската, в подножието на хълма деи Капучини.

На връщане от просия със своя приятел Джакобино, Фра Пачифико бе видял мъжете, които тичаха с прокламации под лявата мишница и ги разлепваха по стените, щом намереха удобно място; братът просител се приближи заедно с други любопитни пред афиша, разчете го с мъка, защото не беше учен от ранга на Микеле, но все пак го разчете и при тия неочаквани вести войнствеността му пламна, както можем да предположим, много повече от всеки друг път, щом узна, че омразните му якобинци се готвят да минат границите на кралството.

Той удари яростно о земята своята лаврова тояга, поиска думата, качи се на един камък и както държеше Джакобино за поводите, обясни сред набожна тишина на огромния кръг, насъбран около него поради голямата му известност, какво нещо са французите; а французите бяха според Фра Пачифико безверници, нечестивци, които грабят, крадат жени, колят деца, не вярват, че мадоната от Пие ди Грота движи очите си, нито че косата на Христос от Кармине расте толкова много, та всяка година трябвала я подрязват; Фра Пачифико смяташе всички французи за дяволски изчадия и за доказателство заявявате, че всички, които е виждал, имали някъде по тялото си следа от нокти, положителен знак, че им е писано рано или късно да попаднат в ноктите на сатаната; затова беше наложително по всички възможни начини да им се попречи да влязат в Неапол; иначе Неапол щеше да бъде изгорен от край до край и да изчезне от лицето на земята, сякаш е бил затрупан с пепел като Помпей или с лава като Херкулан.

Речта на Фра Пачифико, особено заключението ѝ, направиха най-голямо впечатление на слушателите. Из множеството се чува възторжени викове; два-три гласа питаха дали, ако неаполитанското население встане против французите, и Фра Пачифико ще тръгне лично против неприятеля. Фра Пачифико отговори, че не само той, но и магарето му Джакобино служат на краля и на църквата и с това скромно животно, избрано от Христос за тържественото му влизане в Ерусалим, той е готов да поведе към победа тези, които пожелаят да се сражават заедно с него.

Веднага се разнесоха викове: „Готови сме! Готови сме!“ Фра Пачифико поиска само пет минути, изкачи се набързо по хълма деи Капучини, за да остави в кухнята товара на Джакобино, и точно след пет минути се яви отново, този път на магарето, за да заеме мястото си сред тия,

които го бяха избрали.

Беше почти шест часа вечерта и в Неапол бе настъпил описаният от нас кипеж, неизвестен на краля, който с наведена глава, загрижен как ли ще го посрещне столицата му, влезе през Капуанската порта, където за всеки случай, за да не добави към своята несрета и ненавистта, изпитвана от неаполитанци към кралицата и любимката ѝ, се бе разделил с тях, като ги изпрати през порта дел Камино, Маринела, виа дел Пилиеро, ларго дел Кастело, а сам той щеше да мине по страда Карбонара, страда Фориа, ларго деле Пинье и Толедо.

И така, двете кралски каляски се бяха разделили пред Капуанската порта и кралицата с лейди Хамилтън, сър Уилям и Нелсън се прибраха в двореца по посочения от нас път, а кралят тръгна направо заедно с верния си Ахат²⁸² херцог Д'Асколи през известната Капуанска порта, прочута по много причини.

Спомняме си, че тъкмо срещу Капуанската врата, на площада пред стъпалата на черквата Сан Джовани а Карбонара, на същото място, където шестдесет години по-късно бе екзекутиран Агезилас Милано, съвсем случайно и само защото този площад е средище на кварталите на простолюдието, Микеле бе определил среща на отряда си; а този отряд, събиран попълтно, се бе почти удвоил, докато стигне до сборния пункт, защото всеки повикваше или увличаше срещнатите приятели; така че когато кралят трябваше да мине оттук, площадът беше задръстен от повече от двеста и петдесет души.

Кралят знаеше много добре, че няма от какво да се страхува сред своите обични ладзарони. Затова само се изненада, когато видя сред такова събрано множество при светлината на малкото улични фенери, запалени на сто крачки един от друг, както и на по-многобройните свещи пред иконите на мадоната, да лъщят саби и цеви на пушки; той се наведе, докосна по рамото този, който му се стори водач на множеството, и запита на неаполитанско наречие:

– Можеш ли да ми кажеш, приятелю, какво става тук?

Запитаният се обърна и се озова лице в лице с краля.

Беше Микеле.

– О! – извика той, задъхан едновременно от радост, че вижда краля, от изненада, че кралят е тук, и от гордост, че бе побутнат по рамото от него. – О! Негово величество! Негово величество крал Фердинанд! Да живее кралят! Да живее нашият баща! Да живее спасителят на Неапол!

282. Ахат – верен другар на троянския княз Еней (гр. мит.). Б.пр.

Целият отряд повтори в един глас:

– Да живее кралят! Да живее нашият баща! Да живее спасителят на Неапол!

Ако Фердинанд изобщо очакваше да бъде посрещнат с викове при завръщането си в столицата, то положително не бе очаквал именно такива.

– Чуват ли ги? – запита той херцог Д'Асколи. – Що за глупости пеят?

– Викат: „Да живее кралят!“; господарю – отговори херцогът с обичайната си сериозност. – Наричат ви баща и спасител на Неапол.

– Уверен ли си?

Викове се удвоиха.

– Добре – каза той, – щом толкова настояват...

Показа се наполовина през вратичката и каза:

– Да, чеда мои, аз съм, вашият крал, вашият баща и, както много правилно казвате, идвам да спася Неапол или да умра заедно с вас.

Това обещание удвои възторга, който стигна неопишуеми размери.

– Палиучела – извика Микеле, – изтичай напред с десетина души! Факли, светилници, илюминация!

– Излишно е, чеда мои! – извика кралят, който се безпокоеше от прекаленото осветление. – Излишно е! За какво ви е илюминация?

– За да види народът, че Господ и свети Януарий му връщат краля жив и здрав, че са закриляли ваше величество сред опасностите, на които се е изложил, докато мине през френските линии, за да се върне в своя верен Неапол – извика Микеле.

– Факли, светилници, илюминация! – викаха Палиучела и хората му, докато тичаха като луди по страда Карбонара. – Кралят се върна при нас. Да живее кралят! Да живее нашият баща! Да живее спасителят на Неапол!

– Слушай – каза кралят на Д'Асколи, – според мене, не бива да им се противопоставяме. Да правят каквото искат, но абат Пронио е наистина способен мъж!

Викове на Палиучела и ладзароните му имаха невероятен успех; от къщите излязоха на тълпи с факли или свещи; всички прозорци бяха осветени; когато стигнаха на улица Фориа, тя светеше цялата като Пиза на празника Луминара²⁸³.

283. Луминара – народен празник през юни, при който два конни отряда се сблъскват на моста на Арно и в чест на победителите се устройват тържества с илюминации Б.пр.

Така завръщането на краля, което можеше да мине безшумно и позорно като след поражение, получи, напротив, победен блясък и триумфална разгласа.

По височината към бурбонския музей народът не можа да изтърпи кралят да бъде возен от коне; разпрегнаха ги и в каляската се впрегнаха хора.

Когато кралската каляска и тези, които я теглеха, стигнаха до улица Толедо, видяха, че откъм Инфраската слиза друг, също така възторжен и шумен отряд, който се присъедини към групата на Лудия Микеле. Воде-те ги Фра Пачифико, яхнал магарето си и вдигнал на рамо тояга, като Херкулес боздугана си; отрядът му се състоеше най-малко от двестатриста души.

Спуснаха се по улица Толедо; тя буквално блестеше от илюминации, а хората със запалените факли приличаха на искрящо море. Каляската едва можеше да си пробие път през множеството. Никакъв древен победител, никакъв Паул-Емилий, победителят на Персей, никакъв Помпей, победител на Митридат, никакъв Цезар, победител на галите, не са имали шествие като това, което отвеждаше краля беглец към двореца му.

Кралицата бе пристигнала последна по безлюдните улици и бе намерила двореца безгласен и почти пуст; после се чу далечна, мощна глъч, като тътен на буря откъм кръгозора; отиде колебливо на балкона, защото чуваше по улицата и площада шум от забързани хора, без да знае закъде бързат; там чу по-ясно гласовете, разбра виковете, видя потоците светлина, които се спускаха от улица Толедо и се разливаха към кралския дворец; и ги взе за революционна лава; уплаши се, припомни си 5 и 6 октомври, 21 юли и 10 август в живота на своята сестра Мария-Антоанета; спомена дори за бягство; Нелсън ѝ предлагаше убежище на своя кораб, когато влязоха да ѝ съобщят, че народът води тържествено краля.

Това ѝ се стори не само невероятно, а напълно невъзможно; тя запита Ема, Нелсън, Ектън какво мислят; никой, дори и Ектън, който презираше неизменно хората, не можеше да си обясни това объркване на моралното чувство у цял един народ; никой тук не знаеше прокламацията на Пронио, която кралят, или по-точно кардиналът бе заповядал да бъде отпечатана и разлепена в пълна тайна; а липсата на философски ум не позволяваше на споменатите от нас важни особи да разберат от какви жалки, дребни случайности зависи закрепването или провала на един разклатен престол.

Най-после, твърде мъчно успокоена, кралицата изтича на балкона; приятелите ѝ я последваха. Само Ектън остана назад; той презираше популярността, знаеше, че е ненавиждан като чужденец и обвиняван за всички беди, които сполитат престола, затова отбягваше да се явява на публични места, където почти винаги го посрещаха с мърморене, а понякога и с оскърбления. Докато чувстваше или смятате, че Каролина го обича, не искаше и да знае за тази непопулярност; но откакто долавяше, че тя се страхува от него и го използва като средство да задоволява честолубието си, той бе престанал да дразни общественото мнение, към което – трябва да му отдадем тази справедливост – беше дълбоко безразличен.

Появата на кралицата мина незабелязано или най-малко не предизвика никаква сензация, при все че площадът пред двореца беше задръстен от народ; всички погледи, викове, пориви бяха за краля, минал през френските линии, за да дойде да умре с народа си.

Тогава кралицата заповяда да съобщят на Калабрийския херцог, че баща му вече приближава; защото присъствието на майка му не бе го привлякло в официалните пометения; тя накара освен това да доведат всичките ѝ деца, отстъпи им мястото си на балкона и застана зад тях.

Появата на кралските деца на балкона бе приветствано с някой и друг вик, но не отвлече вниманието на множеството, а то бе отдадено изцяло на кралското шествие, отминало вече Санта Бриджита. Що се отнася до Фердинанд, той започваше постепенно да споделя мнението на кардинал Руфо, когото все повече и повече признават за добър съветник; да плати десет хиляди дуката за такова посрещане не беше скъпо, особено ако посрещането се сравни с това, което го очакваше и което кралската му съвест – колкото и да не беше строга – му подсказваше.

Кралят слезе от каляската; след като го бе возил, народът поиска да го носи на ръце; грабнаха го и през парадната стълба го занесоха до вратата на покоите му.

Кралят излезе на балкона, ръкува се с принц Франческо, прегърна децата си сред възторжените овации на сто хиляди души, събра наедно всички малки принцове и принцеси, които обгърна с ръце, и извика:

– И те, и те ще умрат заедно с вас!

А множеството отговори едногласно:

– Всички до един ще измрем, господарю, за вас и за тях!

Кралят извади кърпичка и се престори, че изтрива сълза.

Бледа и разтреперана, кралицата се оттегли от балкона и отиде да намери в дъното на залата Ектън, застанал прав, подпрял се с юмрук на

масата, загледан с ирландска флегматичност в това странно зрелище.

– Загубени сме! – каза тя. – Кралят ще остане тук.

– Бъдете спокойна, мадам – поклони се Ектън, – обещавам, че ще го накарам да замине.

Множеството стоя на улица Толедо и нанадолнището на Гиганта много време след като кралят си влезе и прозорците се затвориха. Кралят се прибра, без дори да се осведоми какво е станало с Д'Асколи, когото бяха отнесли у дома му в несвяст, изпомачкан, изпотъпкан, полумъртъв.

Вярно е, че бързаше да види Юпитер, защото не бе го виждал повече от шест седмици.

LXVI
ЛЮБОВНИЦА. СЪПРУГА

Обикновените хора, чийто поглед се плъзга само по повърхността, биха могли да помислят при тази неочаквана, внезапна, почти всеобща манифестация, че нищо не би могло за момент да събори един престол, който се крепи върху широката основа на цялото население; но образованите и умни хора, които не се заслепяват от празни приказки и от така присъщите на неаполитанците външни излияния, виждаха зад този възторг, сляп като всички народни проявления, мрачната истина – с други думи, бягството на краля, разгрома на неаполитанската армия, напредването на французите към Неапол; те именно, получили истинско впечатление от събитията, предвиждаха и неизбежното им следствие.

Един от домовете, където новината за станалото предизвика още отначало най-голямо вълнение, защото двамата му обитатели бяха напълно осведомени от две различни страни, а освен това защото и двамата се интересуваха твърде много, единият по сърдечни, а другият по обществени съображения, от изхода на тези събития, беше добре известната на нашите читатели Къща с палмата.

Луиза бе удържала обещанието си пред Салвато; откакто младежът бе заминал, откакто бе напуснал стаята, където го бяха внесли умиращ и постепенно, под погледа и грижите на младата жена се бе съживил, тя прекарваше в тази стая всеки миг, който отсъствието на съпруга ѝ оставяше на нейно разположение. Луиза не плачеше, не се оплакваше, не изпитваше дори нужда да говори с някого за Салвато; изненадана от млчанието на господарката си за младия офицер, Джованина се опита да го наруши, но не успя; щом Салвато бе заминал, щом го нямаше, Луиза смяташе, че за него може да разговаря само с Бога.

Тази чиста любов, колкото силна и всепоглъщаща да беше, я поддържаше в едно тъжно спокойствие; тя влизаше в стаята, усмихваше се на всички мебели, кимаше им кротко, поглеждаше ги нежно, седяше на обичайното си място – до възглавието на леглото – и се унасяше в мечти.

Тези мечти, възпроизвеждащи пред погледа ѝ ден по ден, час по час, минута по минута изтеклите два месеца, в които миналото – Луиза имаше сега двойно минало: едното напълно забравено и друго, за което мислеше непрестанно! – тези мечти, в които миналото, както казахме,

възкръсваше без никакво усилие на паметта ѝ, тези мечти бяха неизразимо сладки; от време на време, когато спомените стигаха до момента на заминаването, тя докосваше с ръка устните си, за да затвърди сякаш върху тях беглата, единствена целувка на Салвато при раздялата, и усещаше отново цялата ѝ сладост. По-рано при самота тя чувстваше нужда от работа или четене; днес игла, молив, музика – всичко беше изоставено; дори когато приятелите или съпругът ѝ бяха с нея, Луиза беше с единия крак в миналото, с другия в настоящето. А щом останеше сама, се връщаше напълно в миналото, живееше един недействителен живот, несравнимо по-прекрасен от действителния.

Едва четири дни бяха изминали от заминаването на Салвато, но тези четири дни бяха заели огромно място в живота на Луиза; те образуваша някакво синьо езеро, спокойно, самотно и дълбоко, отразяващо небето; ако отсъствието на Салвато продължеше, това въображаемо езеро щеше да се разшири според продължителността на отсъствието му; ако отсъствието бъде вечно, езерото щеше да погълне целия ѝ живот, минало и бъдеще, щеше да удави надеждата за бъдеще и спомена от миналото и като морето нямате да има видими брегове.

В този душевен живот, преобладаващ над телесния, всичко възприемаше като насън форма, съобразена със съня, в който потъваше; така Луиза си представяше нетърпеливо как очакваното писмо пристига във вид на бяло корабно ветрило, едва уловима точица на кръгозора, която расте и приближава полека, плъзгайки по талазите снежното си крило, към брега, където самата тя почива.

Тази тиха скръб от заминаването на Салвато, смекчена от надеждата за завръщането му и разцъфнала като лилия в сърцето ѝ от твърдото обещание на младежа, беше толкова лека, че дори съпругът на Луиза, чиято вечна добрина сякаш се подхранваше от нейното присъствие, не запита за причината ѝ, защото не бе я забелязал. Нежното и дълбоко приятелство, полупризнателност, полусиновна обич, която тя изпитваше към него, не можеше да бъде засегната от любовта ѝ към друг; усмивката ѝ беше може би малко по-бледа, когато тя отиваше да чака пред главния вход завръщането му от библиотеката; може би, когато го приветстваше при влизането, гласът ѝ ставаше по-глух от съдържаните сълзи; но рицарят би забелязал това, само ако му го посочат. Така че Сан Феличе беше спокоен и щастлив, както винаги.

И всеки от двамата изпита различна тревога, когато узна за завръщането на краля в Казерта.

Когато пристигна в кралския дворец, Сан Феличе разбра, че

принцът отсъства, а адютантът му беше на товарен да съобщи, че негово кралско височество е отишъл при краля, който се върнал ненадейно миналата нощ от Рим.

При все че това събитие му се стори много сериозно, като не допускаше, че то може да интересува съпругата му повече, отколкото самия него, той не излезе нито минута по-рано от кралския дворец и се прибра къщи в обичайното си време.

А когато се прибра, представи на Луиза кралското завръщане по-скоро като нещо необичайно, отколкото обезпокоително; но Луиза, която знаеше от доверителните разговори със Салвата, че се очаква сражение, веднага си каза, че завръщането на краля трябва да е свързано с това сражение, и изказа доста уверено предположението, което учуди рицаря със своята правдивост; ако кралят се е върнал, навярно е имало сражение между французи и неаполитанци и в това сражение французите трябва да са победили.

Докато изказваше това предположение, което беше за нея нещо положително, Луиза трябва да събере цялото си самообладание, за да не издаде своето вълнение; защото французите не бяха победили без борба, а в тази борба е имало малък или голям брой убити и ранени; кой можеше да я увери, че Салвата не е в числото на ранените или на убитите?

Още при първия удобен предлог Луиза се прибра в стаята си и пред разпятието, утетило умирация ѝ баща, пред което Сан Феличе се бе заклел да изпадне волята на княз Караманико, като се ожени за Луиза и осигури щастието ѝ, тя започна дълго и набожно да се моли без определен повод, оставяйки на Бога грижата да отгатне целта на молитвата ѝ.

В пет часа Сан Феличе чу голяма врява на улицата; отиде до прозореца, видя, че отвред тичат хора и лепят по стените афиши, които всеки се спира да прочете. Той слезе, приближи се до един афиш и прочете като другите неразбираемата прокламация; после, като всеки изследователски настроен ум, поиска да разгадае тази политическа гатанка и попита Луиза иска ли да слязат до града, за да научат какво става; а тъй като тя отказа, отиде сам.

В негово отсъствие дойде Чирило; той не знаеше, че Салвата е заминал; младата жена му разказа всичко за идването на Нано, съобщила на Салвата под формата на някаква гръцка легенда, че французите ще воюват и той ще трябва да се присъедини към тях. Чирило, който знаеше само толкова, колкото и Сан Феличе, беше много неспокоен; но увери Луиза, че ако не му се е случило нещастие, Салвата ще намери начин да се обади на приятелите си. И обеща да ѝ съобщи каквото научи.

Луиза не му каза, че се надява да бъде осведомена не по-късно от него.

Чирило отдавна си бе отишъл, когато Сан Феличе се върна; присъствал бе на триумфалното завръщане на краля и бе вдигнал рамене пред възторга на неаполитанци; неясният и смутен тон на прокламацията не бе убягнал от прозорливия му ум; а не беше и толкова простодушен, та да не усети, че тук има някаква заблуда. Съжаляваше, че не е заварил Чирило, когото обичаше като човек и високо ценеше като лекар.

Той се прибра в единадесет часа, а Луиза отиде в своята стая, точно в стаята на Салвато, както правеше, когато младежът беше там и дори след като вече не беше; страхът бе придал нова пламенност на любовта ѝ, тя коленичи пред леглото, плака дълго и неведнъж притисна устни до възглавницата, където бе почивала главата на ранения. Леко шумолене я накара да се обърне; Джованина я бе последвала; Луиза стана, засрамена, че е била изненадана от девойката, която се извини с думите:

– Чух синьората да плаче и помислих, че може би ще има нужда от мене.

Луиза само поклати глава; въздържа се да говори, защото се боеше промененият от плача глас да не я издаде повече, отколкото би желала.

На другия ден беше бледа и сломена; оправда се с гърмежите през цялата нощ от фойерверките и оръдията.

Рицарят довършваше закуската си, когато пред вратата спря кола. Джованина отвори и въведе секретаря на принца; принуден да отиде на съвета по обяд и като искал да поговори преди това със Сан Феличе, принцът му изпращаше колата си с молба веднага да тръгне. На входната площадка рицарят срещна раздавача, влязъл през отворената врата; носеше писмо.

– За мене ли е? – запита Сан Феличе.

– Не, ваше превъзходителство, за синьората.

– Откъде?

– От Португи.

– Занесете го по-бързо. Навярно е от дойката на синьората.

Сан Феличе продължи пътя си и се качи в колата, която веднага се понесе в галоп.

Луиза чу краткия разговор между раздавача и съпруга си; пресрещна раздавача и грабна писмото от ръцете му.

Почеркът беше непознат. Тя отвори машинално писмото, погледна подписа и ахна: писмото беше от Салвато.

Притисна го до сърцето си и изтича да се затвори в свещената стая.

Стори й се, че би било кошунство да прочете другаде първото писмо, което получаваше от любимия си.

– От него – промълви тя, като се отпусна в креслото до възглавието. – От него!

Един миг стоя така, неспособна да чете: кръвта, лумнала от сърцето към главата, туптеше в слепоочията и замъглявате погледа й.

Салвата пишеше от бойното поле:

„Благодарете на Бога, многообична ми! Пристигнах навреме за битката и не останах настрана от победата; Вашите свети, девически молитви бяха изпълнени; призван от най-прекрасния си ангел, Господ бдеше над мене и над честта ми.

Не е имало по-пълна победа, многообична ми Луиза. Скъпият ми генерал ме притисна до сърцето си и още на бойното поле ме произведе бригаден командир. Армията на Мак се изпари като дим! Заминавам веднага за Чивита Дукале, откъдето ще намеря начин да Ви изпратя това писмо. В безредието, което ще последва нашата победа и поражението на неаполитанците, не може да се разчита на пощата. Обичам Ви със сърце, преливащо от любов и гордост. Обичам Ви! Обичам Ви!...“

„Чивита Дукале, 2 часа сутринта.

Ето ме вече с десет мили по-близо до вас. Намерихме с Еторе Карафа един селянин, който се съгласи веднага да тръгне с коня ми, оставен навремето от мене тук – ще благодарите от мое име на Микеле за него; ще се спрем само когато конят припадне, и веднага ще вземе друг; задължи се да занесе това писмо у онзи наш приятел, у когото Еторе се е крил в Портичи. Писмото до Вас ще бъде приложено към писмото до него; той ще Ви го препрати.

Казвам Ви всичко това, за да не се чудите как е пристигнало; тази грижа Ви отдалечава за миг от мене. А пък аз искам само да се радвате, като четете писмото ми, както аз се радвам, отдаден на щастието, че Ви пиша.

Победата ни е така пълна, та не вярвам да ни се наложи ново сражение. Тръгваме направо за Неапол и ако, както е вероятно, нищо не ни спре, ще мога да Ви видя отново след осем или най-много десет дни.

Вие ще оставите отворен прозореца, откъдето излязох, за да вляза пак през него и да Ви видя отново в същата стая, в която бях така щастлив; ще Ви донеса отново живота, който ми подарихте.

Няма да пропусна нито един случай да Ви пиша; но ако все пак не получите писмо от мене, не се безпокойте: куриерът може да се окаже неверен, да бъде задържан или убит.

О, Неапол! Скъпа моя родино! Моя втора любов след Вас! Ще бъдеш най-после свободен, Неапол!

Не искам да бавя куриера, не искам да забавя радостта Ви; двойно съм щастлив – заради себе си и заради Вас. Довиждане, моя обожавана Луиза! Обичам Ви! Обичам Ви!...

Салвато“

Луиза препрочете десет, може би двадесет пъти писмото на младежа, препрочитала го би безспир, нямаше вече мярка за време.

Джованина почука ненадейно на вратата.

– Синьор рицарят се връща – каза тя.

Луиза ахна, целуна писмото, прибра го до сърцето си, погледна на излизане от стаята прозореца в другата стая, откъдето бе излязъл и щеше да се върне Салвато.

– Да, да – прошепна тя с усмивка.

Тази любов беше така животворна, че даваше живот на всички неподвижни и безчувствени вещи, които обграждаха Луиза и бяха обграждали Салвато.

Тя влезе в салона през едната врата в същото време, когато съпругът ѝ влизаше през другата.

Рицарят беше явно загрижен.

– Какво ви е, приятелю? – запита Луиза, като тръгна към него и го загледа с бистрия си поглед. – Тъжен сте!

– Не, дете мое – отговори рицарят, – не съм тъжен: неспокоен съм.

– Видяхте ли принца? – попита младата жена.

– Да – отговори рицарят.

– Безпокойството ви се дължи на разговора ви с негово височество?

Рицарят кимна утвърдително.

Луиза се опита да прочете мислите му.

Той седна, улови двете ръце на съпругата си, застанала срещу него, и също я погледна.

– Кажете, приятелю – помоли Луиза, вече обзета от тъжно

предчувствие. – Слушам ви.

– Положението на кралското семейство – каза рицарят – е почти така тежко, както предвиждахме снощи. Няма никаква надежда да се осуети влизането на французите в Неапол и дворът е решил да се оттегли в Сицилия.

Без да знае защо, Луиза усети, че сърцето ѝ се свива.

Рицарят видя по лицето ѝ отражението на това, което ставаше в сърцето. Устните ѝ трепереха, очите се притвориха.

– Затова... Слушай внимателно, дете мое – продължи рицарят с бащинска нежност, както ѝ говореше понякога. – Затова принцът ми каза: „Рицарю, вие сте единственият ми приятел, единственият човек, с кого изпитвам истинско удоволствие да разговарям. Малкото солидно образование, което имам, дължа на вас, малкото, което струвам, съм получил от вас. Само един човек може да ми помогне да понеса изгнанието и този човек сте вие, рицарю. Моля ви, умолявам ви най-настойтелно, елате с мене, ако бъда заставен да замина!“

Луиза усети, че изтръпва цяла.

– И... какво отговорихте, приятелю? – запита тя с треперещ глас.

– Изпитах съжаление към тази кралска злочестина, към тази слабост на големите хора, към този принц без приятел в изгнанието, към този престолонаследник без служители, защото ще загуби може би своята корона. И обещах.

Луиза трепна; това трепване не избягна от усета на рицаря, който държеше и двете и ръце.

– Но – побърза да добави той – разбери ме добре, Луиза: обещанието е само лично мое, задължава само мене. Останала далеко от двора, където не пожела да заемеш мястото си, ти нямаш задължения към никого.

– Така ли мислите, приятелю?

– Така мисля. Затова, скъпо мое дете, ти си свободна да останеш в Неапол, да не напуснеш любимия си дом, градината, където тичаше и играеше като дете, с една дума, кътчето, отрупано със седемнадесет години спомени. Защото ти си тук отпреди седемнадесет години, за радост на моя дом! А струва ми се, че си дошла вчера!

Рицарят въздъхна.

Луиза не отговори; той продължи:

– Херцогиня Фуско, изпратена в изгнание от кралицата, ще се завърне, щом кралицата замине. С такава приятелка, която ще се грижи за тебе, мога да бъда спокоен – все едно че си при майка. След петнадесет

дни французите ще бъдат в Неапол, но ти няма защо да се страхуваш от французите. Аз ги познавам, за щото съм живял дълго между тях. Те ще донесат на страната ми добрини, които бих желал да ѝ бяха дарени от владетелите и: свобода и разум. Всички мои, следователно и твои приятели са родолюбци, ти няма защо да се тревожиш от никаква революция, няма да бъдеш засегната от никаква преследвания.

– И вие мислите, приятелю – запита Луиза, – че аз мога да бъда щастлива без вас?

– Съпруг като мене, мило дете – отговори с въздишка Сан Феличе, – не е мъж, за когото жена на твоята възраст може да съжалява.

– Но ако приемем, че аз мога да живея без вас, приятелю, можете ли вие да живеете без мен?

Сан Феличе наведе глава.

– Страхувате се, че тази къща, тази градина, това кътче ще ми липсват – продължи Луиза, – а нима моето отсъствие няма никак да ви липсва? Нима внезапното разкъсване на нашия общ живот отпреди седемнадесет години не ще разкъса във вас нещо не само привично, но и необходимо?

Сан Феличе мълчеше.

– Като не желаете да изоставите принца, който ви е само приятел – добави с потиснат глас Луиза, – давате ли ми доказателство за почит с предложението да ви изоставя, вас, едновременно мой баща и приятел, вложил разум в главата, добрина в сърцето и Господ в душата ми?

Сан Феличе въздъхна.

– Най-после, когато обещахте на принца да го придружите, помислихте ли, че няма да ви придружа?

Една сълза падна от очите на рицаря върху ръката на Луиза.

– Ако сте помислили такова нещо, приятелю – продължи тя, поклащайки леко и тъжно глава, – сте сгрешили. Моят умиращ баща ни свърза, Бог благослови брака ни, само смъртта може да ни раздели. Аз ще ви последвам, приятелю.

Сан Феличе вдигна озарената си от щастие глава и този път сълза от очите на Луиза падна върху ръката на съпруга ѝ.

– Нима ме обичаш? Господи боже! Нима ме обичаш? – извика рицарят.

– Татко – каза Луиза, – покажете се неблагоприятен, поискайте прошка от дъщеря си.

Сан Феличе падна на колене и започна да целува ръцете ѝ като на дъщеря, а тя шепнеше, вдишала поглед към небето:

– Нали, Боже мой, ако не постъпех, както постъпвам, щях да съм недостойна и за двама ни?

LXVII ДВАМАТА АДМИРАЛИ

Когато представи на Сан Феличе бягството на кралското семейство в Сицилия като окончателно решено, принц Франческо смяташе, че говори от името на баща си и на майка си; но всъщност бе говорил само от името на майка си; от нейна страна бягството беше наистина решено и тя го желаше на всяка цена; но кралят, като виждаше предаността на своя народ, колкото и да беше сляпа и именно затова, защото беше сляпа, като слушаше уверенията на сто хиляди души да умрат до един за него, се върна към мисълта да защитава столицата си и пред страхливостта на армията да се позове на енергията на народа, който така доброволно го подкрепяше. Затова на 11 декември сутринта, с други думи, на утрото след невероятния триумф, който се опитахме да представим на читателите си, той стана, все още без да е взел решение, но повече склонен да окаже съпротива, отколкото да избяга, когато му съобщиха, че адмирал Франческо Карачоло е от половин час в приемната и чака негово величество да стане.

Повлиян от предубежденията на кралицата, Фердинанд не обичаше никак адмирала, но това не пречеше да го уважава; възхитителната смелост при разните сблъсквания, които бе имал с берберите²⁸⁴, сполуката, с която бе извел фрегатата си „Минерва“ от Тулонския залив, когато Бонапарт взе обратно Тулон от англичаните, хладнокръвието, което бе проявил, закриляйки останалите кораби, върнати от него разнебитени от неприятелските снаряди и от бурята, но все пак върнати до един, му бяха спечелили тогава адмиралски чин. Видяхме в първите глави на нашата повест какви бяха поводите на кралицата да се оплаква от адмирала, когото с обичайната си ловкост бе успяла да злепостави пред краля. Фердинанд помисли, че Карачоло идва да иска милост за Николино, който му беше племенник; и възхитен, че има надмощие над адмирала поради бедата, в която бе изпаднал член от неговото семейство, в желанието си да го подразни, Фердинанд заповяда веднага да го въведат.

Адмиралът в пълна униформа влезе както всякога спокоен и достоин; високото му обществено положение поставяше от четиристотин години насам старейшините на рода му в допир с владетелите от всички

284. Общо название на арабските племена от Северна Африка. Б.пр.

националности – анжуйци, арагонци, испанци – заемали последователно неаполския престол; към това високо достойнство се прибавяше и безукорната учтивост, която бе проявил пред кралицата с двойния отказ – от името на племенницата си и от свое име – да присъства на празненствата, устроени от двора в чест на адмирал Нелсън.

Учтивостта, от когото и да е се проявяваше, винаги затрудняваше малко Фердинант, защото тя не беше негова отличителна черта; затова, като видя, че адмиралът застава почтително на няколко стъпки пред него и чака, според придворния етикет, кралят да му заговори пръв, първото нещо, което каза, беше да му отправи пригответения укор.

– А, дойдохте ли, господин адмирал? – започна той. – Изглежда, че особено много сте настоявали да ме видите?

– Вярно е, господарю – отговори с поклон Карачиоло, – смятах за неотложно да помоля за честта да видя ваше величество.

– О, зная какво ви води – каза кралят.

– Толкова по-добре за мене, господарю – отговори Карачоло. – В такъв случай кралят е отгатнал и приема верността ми.

– Да, идвате да ми говорите за онзи непрокопсаник Николино, племенника ви, нали? Който се е оплел, както изглежда, в някаква неприятна история, щом се с стигнало до дело за държавна измяна, по предупреждавам ви, че всяко застъпничество, дори нашето, ще бъде безполезно и правосъдието ще продължи своя ход.

По строгото лице на адмирала пробягна усмивка.

– Ваше величество греша – каза той. – Сред големите политически крушения дребните семейни злополуки се заличават. Не зная и не искам да зная какво е извършил племенникът ми. Ако е невинен, невинността му ще проличи от следствието по делото, както пролича в случая с рицаря Ди Медичи, херцог Ди Канцано, Марио Пагано и толкова други, които бяха пуснати от затвора, след като ги бяха държали три години; ако е виновен, съдът ще си каже думата. Николино е от голям род, има право да бъде обезглавен, а както е известно на ваше величество, сабята е толкова благородно оръжие, че дори в ръцете на палача не опозорява тия, които посича.

– Но тогава – каза кралят, малко изненадан от това така просто и спокойно достойнство, което по природа, темперамент и характер той никак не можеше да разбере, – щом не сте дошли да ми говорите за племенника си, за какво има да ми говорите?

– Идвам да ви говоря за вас и за кралството, господарю.

– О-о! – промълви кралят. – Идвате да ми давате съвети?

– Ако ваше величество благоволи да се посъветва с мене – отговори Карачоло с почитителен поклон, – ще бъда щастлив и горд да поставя на негово разположение скромния си опит. В противен случай ще се задоволя да му предоставя живота си и живота на храбрите моряци, които имам чест да командвам.

Кралят би бил щастлив, ако можеше да намери повод да се разсърди; но нямаше предлог за гняв при подобна сдържаност и почит.

– Хм! – изсумтя той. – Хм!

И след две-три секунди мълчание каза:

– Добре, адмирале, ще се посъветвам с вас.

И наистина той вече се обръщаше към Карачоло, когато един лакей влезе откъм кралските покои, приближи се до краля и му каза полугласно няколко думи, които Карачоло не чу и не се постара да чуе.

– А-а! – каза кралят. – Тук ли е?

– Да, господарю. Завчера в Казерта ваше величество му бил казал, че трябва да поговори с него.

– Вярно е.

После се обърна към Карачоло:

– Това, което има да ми кажете, господин адмирал, може ли да се каже пред свидетели?

– Пред целия свят, господарю.

– Тогава – каза кралят, като се обърна към лакея – въведете го. Впрочем – продължи той, като се обърна към Карачоло – този, който иска да бъде приет, е приятел, повече от приятел – съюзник: славният адмирал Нелсън.

В същия миг вратата се отвори и лакеят възвести тържествено:

– Лорд Харис Нелсън Нилски, барон Барнъмтърп, херцог Броите!

Лека усмивка, нелишена от горчивина, пробягна по устните на Карачоло при изброяването на тия титли. Нелсън влезе; като не знаеше кой е при краля, той втренчи сивото си око в човека, който го бе изпреварил в кралския кабинет, и позна адмирал Карачоло.

– Не е нужно да ви представям един на друг, нали, господа? – запита кралят. – Вие се познавате.

– Да, господарю, от Тулон – отговори Нелсън.

– Имам чест да ви познавам от по-рано, господин адмирал – отговори Карачоло с обичайната си учтивост. – Познавам ви още от деня, когато по канадското крайбрежие вие се сражавате с един бриг срещу четири френски фрегати и им се изплъзнахте, като минахте с кораба си проток, който се смяташе дотогава непроходим. Беше през 1786, струва ми

се – преди дванадесет години.

Нелсън се поклони; и той, суровият моряк, не бе свикнал на такъв език.

– Милорд – каза кралят, – адмирал Карачоло идва да ми предложи съвет по положението, което ви е известно. Седнете да чуете какво ще ми каже адмиралът. Когато свърши, ще отговорите, ако има да кажете нещо. Само, казвам ви предварително, ще бъда щастлив, ако двама така видни военни, толкова добре запознати е военното изкуство, са на едно и също мнение.

– Ако лорд Нелсън, както съм уверен – каза Карачоло, – е истински приятел на кралството, надявам се, че в мненията може да има само малки различия в подробностите, които не ще ни попречат да бъдем съгласни по основните въпроси.

– Говори, Карачоло, говори – каза кралят, връщайки се към обичая на испанските и неаполските крале да се обръщат към поданиците си на ти.

– Вчера – започна адмиралът – в града се пръсна слух, надявам се, неверен, че ваше величество, загубил надежда да защити кралството си по суша, е решил да се оттегли в Сицилия.

– А ти, както изглежда, си на противното мнение?

– Господарю – отговори Карачоло, – аз съм и ще бъда всякога на страната на честта и против позорните съвети. В случая, господарю, честта на кралството, следователно честта на вашето име, налага столицата да бъде отбранявана до последна възможност.

– Знаеш ли – запита кралят – в какво положение се намираме?

– Да, господарю, то е лошо, но не безнадеждно. Армията се е пръснала, но не е унищожена – три-четири хиляди убити, шест до осем хиляди пленници, приспаднете ги от петдесет и две хиляди души, остават ви четиридесет хиляди, а това прави една армия четири пъти по-многобройна от тази на французите, която ще се сражава на своя територия, ще отбранява непревземаеми дефилета, ще има поддръжката на население-то от двадесет града и шестдесет села, подкрепата на три непревземаеми крепости, които неприятелят няма материална възможност да обсади: Чивитела дел Тронто, Гаета и Пескара, без да броим Капуа, последния достъп и най-силна защитна стена на Неапол, докдето французите дори няма да стигнат.

– И ти би се наел да събереш тази армия?

– Да, господарю.

– Обясни ми по какъв начин, ще ми направиш голямо удоволствие.

– Имам под моя заповед, господарю, четири хиляди моряци, те са изпитани бойци, а не войници от вчера като вашата сухопътна армия, дайте заповед, господарю, и аз тръгвам веднага с тях – хиляда души ще отбраняват прохода между Итри и Сеса, хиляда души между Сора и Сан Джермано, хиляда души прохода между Каstell ди Сангро и Изерния. Останалите хиляда – моряците са годни за всичко, милорд Нелсън знае това по-добре от всеки друг, защото е вършил чудеса със своите! – останалите хиляда, превърнати в пионери, ще се заемат да укрепят трите прохода и да обслужват там артилерията. С тях, дори само с нашите абордажни куки, ще задържа напора на французите, колкото и страшно да бъде, а когато вашите войници видят как умират моряците, те ще се присъединят към тях, господарю, особено ако ваше величество е там, за да им бъде знаме.

– А кой ще пази през това време Неапол?

– Престолонаследникът, господарю, с осемте хиляди души на генерал Назели, които милорд Нелсън отведе в Тоскана, където те вече нямат никаква работа. Милорд Нелсън е оставил, струва ми се, част от флотата си в Ливорно, нека изпрати един лек кораб със заповед от ваше величество тези осем хиляди души отпочинали войници да бъдат върнати в Неапол и те с Божия помощ ще могат да бъдат тук след осем дни. Така, както виждате, господарю, имате все още страшна сила: четиридесет и пет – петдесет хиляди войници, населението на тридесет града и петдесет села, което ще встане, а зад всичко това Неапол със своите петстотин хиляди жители. Какво са десетте хиляди французи сред този океан?

– Хм! – промълви кралят и погледна Нелсън, които продължаваше да мълчи.

– Никога не е късно, господарю – продължи Карачоло, – да отплават. Разберем добре едно нещо: французите нямат една въоръжена ладия, а вие имате в пристанищата си три флота: вашия, португалския и на негово величество английския крал.

– Какво ще кажете за предложението на адмирала, милорд? – запитва кралят, принуждавайки Нелсън този път непременно да отговори.

– Ще кажа, господарю – отговори Нелсън, без да става, като продължаваше да рисува с лявата си ръка някакви йероглифи върху къс хартия, – ще кажа, че няма нищо по-лошо от това да се променя взето решение.

– Взел ли беше вече решение кралят? – запитва Карачоло.

– Не още, както виждаш – колебая се, люшкам се...

– Кралицата реши да замине – каза Нелсън.

– Кралицата? – учуди се Карачоло, без да остави на краля време да отговори. – Много добре! Нека замине. При сегашните обстоятелства жените могат да се отдалечат от опасността, но мъжете трябва да се борят с нея.

– Както виждаш, Карачоло, милорд Нелсън е на мнение да заминем.

– Извинете, господарю – отговори Карачоло, – но не мисля, че милорд Нелсън е изказал мнението си.

– Кажете го, милорд – настоя кралят, – искам да го чуя.

– Моето мнение, господарю, е еднакво с това на кралицата, с други думи, ще видя с радост ваше величество да потърси в Сицилия сигурно убежище, каквото Неапол вече не му предлага.

– Аз моля милорд Нелсън да не дава с леко сърце мнението си – каза Карачоло, като се обърна към своя колега, – защото той знае предварително каква тежест има мнението на човек с неговото значение.

– Казах и не вземам думите си назад – отвърна твърдо Нелсън.

– Господарю – продължи Карачоло, – не забравяйте, че милорд Нелсън е англичанин.

– Какво искате да кажете с това, господине? – запита надменно Нелсън.

– Че ако бяхте неаполитанец, а не англичанин, милорд, щяхте да говорите другояче.

– А защо щях да говоря другояче, ако бях неаполитанец?

– Защото щяхте да мислите за честта на вашата родина, а не за интересите на Великобритания.

– Какъв интерес има Великобритания от съвета, който давам на краля, господине?

– С увеличаване на опасността ще се иска и но-голямо възнаграждение. Известно е, милорд, че Англия иска да получи Малта.

– Англия е в Малта, господине – кралят ни я даде.

– О, господарю! – промълви с укор Карачоло. – Казвах ми, но аз не исках да повярвам.

– А за какъв дявол мислите, че ми трябва Малта? – отвърна кралят. – Една скала, на която можеш само да печеш яйца на агънце.

– Господарю – каза Карачоло, без да се обръща вече към Нелсън, – моля ви от името на всички истински неаполитански сърца в кралството да не слушате вече съвети от чужденци, които поставят трона ви на две стъпки от пропастта. Синьор Ектън е чужденец, сър Уилям Хамилтън е

чужденец, милорд Нелсън е също чужденец – как искате да преценяват точно неаполитанската чест?

– Вярно е, господине: но те преценяват точно неанолитанската страхливост – отвърна Нелсън – и затова именно казвам на краля след всичко, което се случи при Чивита Кастелана: господарю, вие не можете вече да се осланяте на хората, които ви изоставиха от страх или от измяна.

Карачоло страшно преbledна и неволно сложи ръка върху дръжката на сабята си; но като си припомни, че Нелсън има само една ръка и при това лявата, се задоволи да каже:

– Всеки народ има моменти на слабост, господарю. Тези французи, пред които ние бягаме, са имали три пъти своята Чи-вита Кастелана: Поатие, Креси, Азенкур²⁸⁵. Само една победа бе достатъчна да заличи трите поражения: Фонтноа²⁸⁶.

Карачоло каза тези думи, като гледаше Нелсън, който прехапа до кръв устни; после продължи, гледайки краля:

– Господарю, крал, който обича своя народ, е длъжен да му даде случай да се въздигне след подобна слабост. Ако кралят даде заповед, каже само една дума, направи само един знак, нито един французин не ще излезе от Абрुцките дефилета, ако има неблагоприятното да влезе там.

– Драги Карачоло – каза кралят, като се обърна отново към адмирала, чийто съвет съвпаднаше с тайното му желание, – ти си на мнението на човек, чиито съвети аз много ценя: на мнението на кардинал Руфо.

– Само това остава на ваше величество – усмихна се презрително Нелсън, – да постави начело на армията си кардинал.

– Това не е било толкова злополучно за моя праядо Людовик XIII или XIV, не помня вече точно кой, когато е поставил начело на войската си някой си Ришельо, който не е навредил на монархията със завземането на Ла Рошел²⁸⁷ и Па дьо Сюз.

– Е, добре, господарю – извика оживено Карачоло, като се вкопчи в тази надежда, подсказана от краля, – вдъхновява ви неаполитанският добър дух: доверете се на кардинал Руфо, последвайте съветите му, а пък аз, как да кажа, ще следвам заповедите му.

285. Французите са били разбити от англичаните при Поатие в 1356, при Креси в 1346, при Азенкур в 1415. Б.пр.

286. Блестяща победа на французите над австрийци и англичани в 1745 г. Б.пр.

287. Ла Рошел – френско пристанище на Атлантика, протестантска крепост, завзета от Ришельо след тринадесетгодишна обсада. Б.пр.

– Господарю – заяви Нелсън, като стана и се поклони на краля, – ваше величество не ще забрави, надявам се, че ако италианските адмиралци се подчиняват на заповедите на някакъв си поп, един английски адмирал се подчинява само на заповедите на своето правителство.

И като хвърли към Карачоло поглед, в който се четеше заплаха за вечна ненавист, Нелсън излезе през същата врата, откъдето бе влязъл и която водеше към покоите на кралицата.

Кралят го проследи с поглед и когато вратата се затвори след него, каза:

– Ето благодарността за рентата от двадесет хиляди дуката, която му дадох, за херцогството Броите, за сабята ми от Филип V и за големия кордон на ордена свети Фердинанд. Кратка и ясна.

След това се обърна към Карачиоло:

– Ти си съвършено прав, бедни ми Франческо: цялото зло е в чужденците! Синьор Ектън, сър Уилям Хамилтън, господин Мак, лорд Нелсън, самата кралица, навсякъде ирландци, германци, англичани, австрийци и никъде неаполитанци. Какъв булдог е този Нелсън! Както и да е, добре го сложи на мястото му! Ако някога воюваме с Англия и попаднеш в ръцете му, сметката ти е чудесна...

– Господарю – отговори със смях Карачоло, – щастлив съм, въпреки опасностите, на които се излагам, като си създадох враг в лицето на победителя при Абукир, щастлив съм, че заслужих вашето одобрение.

– Видя ли каква гримаса направи, когато му тръсна в носа... какво беше? Фонтноа, нали?

– Да, господарю.

– Добре ли е бил натрит носа на господата англичаните при Фонтноа?

– Твърде добре.

– А като помисли човек, че ако Сан Никандро не бе направил от мене магаре, и аз можех да отговарям така! Както и да е, сега вече е много късно да се поправи стореното.

– Господарю – каза Карачоло, – позволявате ли ми да настоя отново?

– Излишно е, защото аз съм на твоето мнение. Ще видя днес Руфо и ще поговорим по въпроса. Но защо, дявол го взел, ще те попитам аз, като останахме сами, защо и кралицата ти е враг? Ти знаеш, че намрази ли тя някого, тя мрази ужасно!

Карачоло поклати глава, за да покаже, че не може да отговори на този въпрос.

– Както и да е – продължи Фердинанд, – и това е като работата на

Сан Никандро: стореното е сторено. Да не говорим вече за него.

– Следователно – настоя Карачоло, като се върна към непрестанната си грижа – аз отнасям надеждата, че ваше величество се е отказал от позорното бягство и Неапол ще бъде защитаван до последна възможност.

– Нещо повече от надежда: можеш да отнесеш увереността си в това. Днес ще има съвет и аз ще им съобща волята си да остана в Неапол. Запомних много добре всичко, което ми каза за нашите средства за отбрана, а колкото до Нелсън, бъди спокоен: Фонтноа беше, нали, което трябва да му изплюя в лицето, щом поискам да си прехапе устните? Добре, ще го запомня.

– Едно последно благоволение, господарю?

– Казвай.

– Ако въпреки очакванията ваше величество замине...

– Щом ти казах, че няма да замина!...

– И все пак, господарю, ако по някаква случайност, по някакъв неочакван обрат ваше величество замине, надявам се, че не ще нанесе на неаполитанския флот позора да отплава с английски кораб.

– О, колкото до това, можеш да бъдеш спокоен. Ако работите стигнат дотам, ей Богу! Не отговарям за кралицата – кралицата ще постъпи както желае, но аз ти давам честната си дума, че ще замина на твоя кораб, на „Минерва“. Предупреден си значи: смени готвача си, ако не го бива, и се запаси с макарони и пармезано²⁸⁸, ако нямаш достатъчно количество на кораба си. Довиждане... Фонтноа беше, нали?

– Да, господарю.

Възхитен от срещата си с краля, Карачоло си отиде, разчитайки на полученото двойно обещание.

Кралят го проследи с подчертано доброжелателство.

– И като си помисля, че можех да извърша глупостта да се скарам с такъв човек заради една проклетница като кралицата и заради някаква хубостница като лейди Хамилтън!

288. Пармезано – италианско сирене. Б.пр.

LXVIII

КОГАТО СЕ ОБЯСНЯВА РАЗЛИКАТА МЕЖДУ
СВОБОДНИТЕ И НЕЗАВИСИМИТЕ НАРОДИ

Кралят удържа обещанието, което бе дал на Карачоло: заяви категорично в съвета, че след народната манифестация от предния ден е решил да остане в Неапол и да попречи с всички средства на французите да навлязат в кралството.

Невъзможно беше да се противопоставят на едно така ясно изразено решение; би могла да се противопостави само кралицата, но успоеена от обещанието на Ектън, че ще убеди краля да заминат за Сицилия, тя се бе отказала от една открита борба, при каквато Фердинанд имаше обичая да се заинатява.

Когато излезе от съвета, кралят намери в кабинета си кардинал Руфо, който от своя страна бе изпълнил с обичайната си точност уговореното с краля: Ферари го бе намерил през нощта и след половин час бе заминал през Манфредония за Виена заедно с подправеното писмо, за да го представи на императора, с когото Фердинанд държеше да не се кара, защото само той със своето влияние в Италия можеше да го подкрепя срещу Франция, както и при обратно положение само Франция можеше да го подкрепя срещу Австрия.

Една обяснителна бележка от името на краля, писана и подписана от Руфо, придружаваше писмото и разясняваше загадката, която императорът никога не би могъл да разгадае.

Кралят разказа на кардинала какво се беше случило между него, Карачоло и Нелсън; кардиналът одобри напълно решението на краля и настоя за един разговор с Карачоло в присъствието на негово величество. Уговориха се да изчакат, докато научат какво впечатление е направил в Аbruцо манифестът на Пронио и според това да вземат решение.

Същия ден кралят бе посетен и от младия корсиканец Ди Чезаре; спомняме си, че той го бе произвел капитан и му бе заповядал да се яви с капитанската униформа, за да може да се увери, че нарежданията му са били изпълнени и министърът на войната е издал съответната заповед. Ектън, натоварен с изпълнението на височайшата воля, се бе погрижил да я изпълни точно и младежът – когото лакеите започнаха да смесват с престолонаследника – се яви пред краля със заповедта и

униформата си.

Младият капитан беше радостен и горд; той идваше да сложи в нозете на краля своята и на другарите си преданост; само едно пречеше да даде незабавно на негово величество доказателство за тази преданост: старите принцеси се позоваваха на дадената дума младежите да им бъдат телохранители и щяха да ги освободят от това задължение едва когато се качат на кораба, който трябваше да ги откара в Триест; затова седмината бяха обещали да ги придружат до Манфредония, откъдето принцесите щяха да отплават; веднага след това щяха да се завърнат в Неапол, за да заемат поста си между защитниците на престола и олтара.

Известията, които очакваха от Пронио, не закъсняхя; те надминаваха всички надежди. Словото на краля бе прозвучало като глас Божи; свещеници, благородници, кметове го разгласяваха; викът: „На оръжие!“ бе прокътял от Изолета до Капуа и от Аквила до Итри; Пронио се бе срещнал с Фра Дяволо и с Мамоне, съобщил им бе задачата, която им отреждаше, и те я приеха с възторг; със заповедта за назначение в ръка, с кралското име на уста, те имаха безгранична власт, тъй като законът ги покровителстваше, вместо да ги наказва. Щом можеха да придадат политически отгънък на своето разбойничество, те обещаха да разбунтуват цялата страна.

Разбойничеството е всъщност национална черта в областите на Южна Италия; то е местен плод, който вирее в планините; като говорим за произведенията на Аbruцо, Казерта, Базиликата и Калабрия, можем да кажем: в долините расте пшеница, царевица и смокини; по хълмовете маслини, орехи и грозде; из планините – разбойници. В споменатите области разбойничеството е занаят като всеки друг. Стават разбойници, както стават хлебари, шивачи, обувчари. Занаятът не е позорен; бащата, майката, братът, сестрата на разбойника не са ни най-малко опетнени от професията на своя син или брат, защото самата професия не е никакво петно. Разбойникът действа осем-девет месеца през годината, с други думи, през пролетта, лятото и есента; само снегът и студът го прогонват от планините и връщат в селото му. Той се прибира там добре посрещнат, вижда се с кмета, поздравяват се взаимно, защото разбойникът е често пъти негов приятел, а понякога и роднина.

Щом настъпи пролетта, разбойникът взема пушката, пистолетите, камата и се връща в планината. Оттам идва и поговорката: „Разбойниците растат като листата“.

Откакто съществува управление в Неапол – а аз се справих с всички архиви от 1503 година до наши дни – има укази против разбойниците

и – любопитно! – укажете на испанските вицецрале са точно такива, каквито са и на италианските управители, защото и престъпленията са същите. Кражба с взлом, въоръжен грабеж но друмищата, писма за откуп със заплаха за опожаряване, осакатяване, убийство; убийство, осакатяване и опожаряване, когато писмата не са дали очаквания резултат.

Във време на революция разбойничеството взема огромни размери: политическите убеждения стават повод, знамето става оправдание; разбойникът е всякога на страната на реакцията, с други думи, за престола и олтара, защото само престолът и олтарът приемат подобни съюзници, докато либералите, прогресивните, революционерите ги отблъскват и презират; най-прочути години в разбойническия летопис са годините на политическа реакция: 1799, 1809, 1821, 1848, 1862, тоест всякога, когато абсолютизмът, претърпял неуспех, повиква на помощ разбойничеството.

В такъв случай разбойничеството става още по-неизкоренимо, защото се поддържа от властта, която в друго време има за задача да го премахва. Кметове, помощник-кметове, началници на народната милиция са не само *manutengoli*, тоест крепители на разбойниците, но често пъти и сами са разбойници.

Общо взето, разбойничеството се поддържа от свещениците и монасите, които са душата му; разбойниците, въстанали след техните проповеди за бунт, получават от духовниците благословени медали, които обещава неувязвимост; ако въпреки медала бъдат ранени, убити или разстреляни, медалът, неуспял да ги спаси на земята, е непогрешима значка за небето, към която Свети Петър се отнася с най-голямо уважение; заловеният разбойник е стъпил на първото стъпало от стълбата на Яков, която води право в рая; той целува медала и умира геройски, убеден, че щом го разстрелят, ще се качи и по останалите стъпала.

А сега: откъде идва тази разлика между отделните личности и тълпите? На какво се дължи фактът, че войникът бяга понякога още при първия оръдеен изстрел, а разбойникът умира като герой? Ще се опитаме да го обясним, защото без такова обяснение продължението на нашата повест ще смути донякъде съзнанието на читателите ни; те биха се запитали откъде идва тази нравствена и физическа противоположност между едни и същи хора в зависимост от това, дали се борят вкупом или поединично.

Ето обяснението: колективната смелост е качество на свободните народи – индивидуалната смелост е качество на народи, които са само независими.

Почти всички планински народи: швейцарци, корсиканци, шотландци, сицилийци, черногорци, албанци, друзи, черкези, могат да минат и без свобода, стига да им оставят независимостта.

Да обясним огромната разлика между двете думи: свобода и независимост.

Свободата е пожертване на част от своята независимост, което всеки гражданин прави, за да се създаде един общ фонд от свобода, наречен закон.

Независимостта е правото на пълно разгръщане на всичките ни способности и задоволяване на всичките ни желания.

Свободният човек е член на обществото; той се опира на съседа си, който също се уповава на него; и както сам е готов да се жертва за другите, има право да изисква и другите да се жертват за него.

Независимият човек е дете на природата; той се уповава само на себе си; негов единствен съюзник са планината и гората; негова закрила са пушката и камата; помощници – зрението и слухът.

Със свободни хора се създават армии.

С независими хора се създават шайки.

На свободните хора се казва, както Бонапарт пред пирамидите: „Стегнете редиците!“ На независимите се казва, както е казал Шарет при Машку²⁸⁹: „Веселете се, момчета!“

Свободният човек се вдига при зова на своя крал или на своята родина. Независимият човек се вдига при зова на своя интерес или на своята страст.

Свободният човек се сражава. Независимият убива.

Свободният човек казва: ние. Независимият казва: аз.

Свободният човек значи братство. Независимият човек значи само егоизъм.

В 1798 година неаполитанци бяха все още в стадия на независимостта; те не познаваха нито свободата, нито братството; затова бяха разбити в редовна битка от една войска, пет пъти по-малобройна от тях. Но селяните от неаполитанските области са били всякога независими. Затова при зова на монасите, които им говореха от името на Бога, при зова на краля, който им говореше в името на семейството, а най-вече при зова на омразата, която говореше от името на алчността, грабежа и убийствата, всички въстанаха.

289. Шарет дьо ла Контри, Франсоа – водач на френските роялисти във Вандея, победили при Машку (1763–1796). Б.пр.

Всеки грабна пушка, секира, нож и тръгна в поход с единствената цел да руши, с единствената надежда да граби, като вървеше подир началника си, без да му се подчинява, следвайки примера, а не заповедите му. Тълпите бяха избягали пред французите; отделни хора тръгнаха срещу тях; една войска се бе изпарила; един народ бе изникнал от земята.

Време беше. Известията, идващи от армията, бяха все така отчайващи. Част от армията, под заповедите на генерал Моск, когото никой не познаваше – дори и Нелсън, който питаше в писмата си кой е този човек – се бе оттеглила и укрепила в Кал-ви. Макдоналд, натоварен, както казахме, от Шанпионе да продължи победния ход и да ускори оттеглянето на кралските войски, бе заповядал на генерал Морис Матио да завземе позицията. Матио зае всички височини около града и заповяда на генерал Моск да се предаде; Моск се съгласи, но на неприемливи условия. Генерал Морис Матио заповяда веднага да направят пробив в стените на един манастир и през този пробив да навлязат в града.

При десетия снаряд пристигна парламентъор. Но без да му даде да говори, генерал Морис Матио му каза:

– Или безусловно предаване, или смърт!

Кралските войници се предадоха безусловно.

Бързината на ударите, нанесени от Макдоналд, спаси част от пленниците, взети от Мак, но не можа да спаси всички. В Асколи бяха вързани за дървета и разстреляни триста души републиканци. В Абрикали тридесет болни и ранени, от които някои току-що ампутирани, бяха изклани в лазарета. Другите, налягали върху слама, бяха безмилостно изгорени.

Но верен на своята прокламация, Шанпионе отговори на тези варварски постъпки с човечност, която особено силно изпъкна при жестокостта на кралските войници.

Само генерал Дьо Дама – френски емигрант, сметнал в това си качество, че трябва да постави сабята си в услуга на Франция – само генерал Дьо Дама бе защитил след страшното поражение при Чивита Кастелана честта на бялото знаме. Забравен от генерал Мак, който се бе сетил само за едно – да спаси краля – забравен е отряд от седем хиляди души, той поиска от генерал Шанпионе, който – както знаем – току-що се бе върнал в Рим, позволение да мине през града, за да се присъедини към останките на кралската армия при Тевероне, останки, както казахме, все още пет пъти по-многобройни от армията на победителя.

При това искане Шанпионе повика един от отличните млади офицери, които избираше около себе си. Беше началник-ща-ба Бонами.

Шаннионе му заповяда да се запознае с положението и да му докладва.

Бонами се качи на коня си и замина веднага.

В тази велика епоха на републиката всеки офицер от френската армия би заслужавал, когато се яви пред погледа на читателите, описание, каквото Омир посвещава в „Илиадата“ на гръцките вождове, а Тасо в „Освободеният Ерусалим“ на водачите на кръстоносците. Ние ще се задоволим да кажем, че Бонами беше като Тиебо един от ония хора на разума и действието, на които всеки генерал можеше да каже: „Вижте със собствените си очи и действайте според обстоятелствата.“

При вратата Солара Бонами срещна конницата на генерал Рей, която влизаше в града. Той обясни на генерал Рей какво става, като му внуши – защото нямате право да му заповядва – да изпрати разузнавателни отряди по пътя за Албано и Фраскати. А сам той с кавалерийски отряд мина през Понте Моле, древния мост Милвиус, и препусна в посока, където знаеше, че ще намери генерал Дьо Дама, последван на разстояние от генерал Рей с отряда му и от Макдоналд с неговата лека конница.

Бонами толкова избърза, че остави зад себе си войските на Макдоналд и Рей, на които бе потребен най-малко един час, за да го настигнат. За да им предостави това време, той се яви като парламентьор. Заведоха го при генерал Дьо Дама.

– Вие сте писали, генерале, до главнокомандващия на френската армия – каза Бонами – и той ме изпраща при вас, за да ми обясните какво искате от него.

– Разрешение да мина през Рим с дивизията си – отговори генерал Дьо Дама.

– И ако ви откаже?

– Ще ми остане само едно: да си пробия път със сабя в ръка.

Бонами се усмихна.

– Трябва да разберете, генерале – отговори той, – че да дадем доброволно право за преминаване на вас и на вашите седем хиляди войници е нещо невъзможно. А колкото до това да си пробием път със сабя в ръка, предупреждавам ви, че ще ви струва доста труд.

– Какво идвате да ми предложите тогава, полковник? – запита емигрантът генерал.

– Каквото се предлага на командир, който се намира във вашето положение, генерале: да сложите оръжие.

Този път се усмихна генерал Дьо Дама.

– Господин началник-щаб – отговори той, – когато човек командва седем хиляди души и когато всеки от тези седем хиляди има по

осемдесет патрона в чантата си, той не се предава – или си пробива път, или умира.

– Добре, така да бъде, генерале – каза Бонами. – Да се бием!

Емигрантът като че се замисли.

– Дайте ми шест часа време – каза той, – за да свикам военния си съвет и да обсъдя с него направеното предложение.

– Шест часа са излишни – каза той. – Давам ви един час.

Точно толкова време беше необходимо на началник-щаба, за да дочака пехотата си. Тъй като генерал дьо Дама беше в ръцете на французите, споразумяха се да даде отговора си след един час. Бонами препусна отново и се върна при генерал Рей, за да ускори предвижването на войската му. Но и генерал Дьо Дама използва този час и когато Бонами се върна със своя отряд, видя, че той отстъпва в пълен ред по пътя за Орбитело.

Генерал Рей и началник-щаба Бонами се втурнаха, първият с един отряд от 16-ти драгунски, вторият от 7-ми стрелкови полк, да преследват неаполитанци, настигнаха ги при Сторта и смело ги нападнаха.

Ариергардът се спря да даде отпор на републиканците. Рей и Бонами срещнаха за пръв път сериозна съпротива от страна на неприятеля, но я сломиха с многократните си нападения. През това време се стъмни. Предаността и смелостта на ариергарда спаси войската. Генерал Дьо Дама се възползва от тъмнината и тъй като познаваше добре местността, продължи оттеглянето си. Премного уморени, французите не можаха да се възползват от победата и се върнаха в Уета, където пренощуваха.

За разума, проявен при преговорите, и за смелостта, показана в битката, Бонами бе назначен от Шанпионе за бригаден генерал.

Но генерал Дьо Дама не се отърва от републиканците. Макдоналд изпрати един от своите адютанти да уведоми Келерман, който се намираще в Боргета с по-неуморени войски от сражавалите се през деня, в каква посока се е придвижил неаполитанският отряд. Келерман събра войските си и незабавно се насочи през Рончилоне към Тосканела, където се сблъска с отряда на генерал Дьо Дама. Войниците, които се разбягваха веднага, когато ги командваше някой германски или неаполитански генерал, се държаха здраво под заповедите на френския генерал и оказаха силна съпротива. Дама беше все пак принуден да се оттегли, като поддържаше отстъплението в пълен ред и командваше сам е възхитителна смелост действията на ариергарда.

Но една атака от тия, които Келерман умееше да провежда, едно нараняване на генерала емигрант осигуриха победата на французите.

По-голямата част от неаполитанската колона бе стигнала вече в Орбитело и бе успяла да се качи на неаполитанските кораби, които се намираха в пристанището. Изтласкан набързо в града, Дьо Дама успя да затвори вратите му зад себе си и било от уважение към неговата смелост, било че не искаше да си губи времето да шурмува такава незначителна крепост, Келерман даде време на Дама, изоставяйки артилерията си, да се качи необезпокояван на кораба със своя авангард.

Така единственият генерал от неаполитанската армия, изпълнил дълга си в тази кратка и позорна война, беше французин.

LXIX РАЗБОЙНИЦИТЕ

Победител по всички пунктове, уверен, че нищо не ще попречи на напредването му срещу Неапол, Шанпионе заповяда да се премине границата на кралството в три колони.

Лявото крило под командването на Макдоналд навлезе в Аbruцо през Аквила: то трябваше да завземе проходите Капистрело и Сора.

Дясното крило под командването на генерал Рей навлезе в Кампания през Понтийските блата, Терачина и Фонди.

Центърът, командван от Шанпионе, навлезе в областта Казерта през Малмонтоне, Ферентина и Черепано.

Три почти непревземасми крепости отбраняваха границите на кралството: Гаета, Чивитела дел Тронто, Пескара. Гаета владееше пътя към Тиренско море; Пескара към Адриатическо; Чивитела дел Тронто се издигаше наврѣх планината и владееше отвѣдната част на Аbruцо.

Гаета се отбраняваше от стар швейцарски генерал на име Те-юди; той имаше под своите заповеди четири хиляди души; като защитни средства – седемдесет оръдия, дванадесет мортири, двадесет хиляди пушки, провизии за една година, кораби в пристанището, с една дума, беше добре и по суша, и по море.

Генерал Рей му изпрати искане да се предаде.

Вече старец, Теюди се бе оженил за една млада жена. Уплаши се за нея, а – кой знае? – може би и за себе си. Вместо да окаже съпротива, свика военен съвет, поиска мнението на епископа, който изтъкна на преден план християнското миротворство; свика фадските управници, те пък използваша случая да спасят Гаета от злините на една обсада. Но всички още се колебаеха, когато френският генерал изстреля един снаряд срещу града; топа враждебно действие бе достатъчно Теюди да изпрати при неприятеля представители, за да узнаят условията му.

– Безусловно предаване на крепостта или пойна с цялата ѝ строгост – отговори генерал Рей.

След два часа крепостта се предаде.

Дюем, който се движеше с хиляда и петстотин души покрай брега на Адриатическо море, изпрати до коменданта на Пескара, на име Прикар, парламентьор с предложение да се предаде. Генералът, решен сякаш да умре под развалините на града, разведе френския офицер, за да

му покаже всичките си възможности за отбрана, укрепленията, оръжията, складовете, препълнени с бойни припаси и храни, и накрая го изпрати на Дюем с надменния отговор:

– Една така снабдена крепост не се предава.

Но това не му попречи още при първия изстрелян снаряд да отвори вратите на града и да предаде този така добре укрепен град на генерал Дюем, който намери там шестдесет оръдия, четири мортири и деветстотин войници.

Що се отнася до Чивителя дел Тронто, крепост по самото си местоположение, още повече укрепена изкуствено, тя се отбраняваше от испанеца Хуан Лакомб, имаше десет тежки оръдия, снабдена беше с голямо количество бойни припаси и храни. Можеше да издържи цяла година; държа се един ден и се предаде след двучасова обсада.

Време беше следователно, както вече казахме в предидущата глава, разбойническите главатари да заместят генералите, а разбойниците – войниците. Три чети, ръководени от Пронио, се бяха организирали със светкавична бързина: едната командвана от него, другата от Гаetano Мамоне, третата от Фра Дяволо.

Първ се сблъска с френските колони Пронио.

След като завзе Пескара и остави там гарнизон от четиристотин души, Дюем тръгна към Киети, за да се съедини, според получената заповед, с Шанпионе пред Капуа. Когато пристигна в Токо, той чу честа стрелба откъм Сулмона и заповяда на войниците си да ускорят ход.

Действително една френска колона, командвана от генерал Руска, бе влязла доверчиво, е барабани начело в града Сулмона, но изведнъж от всички прозорци върху нея се изсипа градушка от куршуми. Изненадана от това неочаквано нападение, тя се бе разколебала за миг.

Скрит в черквата Сан Панфило, Пронио се възползва от случая, излезе от черквата със стотина души, нападна французите във фронт, а стрелбата от прозорците се удвои. Въпреки усилието на Руска в отряда му настъпи безредие и той излезе набързо от Сулмона, като остави по улиците дванадесетина убити и ранени. Но като видяха как войниците на Пронио започнаха да обезобразяват убитите, а жителите на града да довършват ранените, републиканските войници пламнаха от срам, преустрои се без заповед и с викове за мъст се върнаха в Сулмона, отвръщайки на стрелбата от прозорците и от улицата. През това време, скрити в амбразури на вратите, притаени из уличките, Пронио и хората му стреляха безспир и французите щяха да бъдат принудени може би да отстъпят повторно, когато от другия край на града се чу честа стрелба.

Бяха хората на Дюем, които, привлечени от стрелбата, бяха заобиколили Сулмона и се озоваха в тил на Пронио. С пистолет във всяка ръка Пронио изтича при своя ариергард, събра го, озова се лице в лице срещу Дюем, изпразни в него един от пистолетите си и го рани в ръката. Един републиканец се нахвърли с извадена сабя срещу Пронио, но той го уби с втори пистолетен изстрел, грабна пушката му и начело на хората си започна да отстъпва в пълен ред, като даваше на местното наречие заповед, която френските войници не можаха да разберат. Заповедта беше да бягат по всички улички към планината. Градът бе изпразнен за един миг. Хората от къщите избягаха през градините. Французите станаха господари на Сулмона; само че този път разбойниците се бяха сражавали един срещу десет. И сражението бе сметнато в Неапол за победа.

Фра Дяволо от своя страна, след срамното предаване на Гаета, бе отбранявал храбро със своите стотина души моста на Гарилиано, нападнат от адютанта Гурдел и петдесетина републикански войници, които генерал Рей бе изпратил да го завземат, като не подозираще образуването на четите. Французите бяха отблъснати и адютант Гурдел, един дружинен командир, няколко офицери и войници, останали ранени на бойното поле, бяха прибрани полумъртви, вързани за дървета и изгорени на слаб огън, сред крясъците и дюдюканията на населението от Маняно, Сеса и Траета и сред хората на жените, всякога по-свирепи от мъжете при подобни забавления.

Фра Дяволо поиска отначало да се противопостави на тези убийства и продължителни мъчения. И от състрадание доуби ранените с пистолетите и карабината си. Но по смръщването на войниците и оскърблението на жените видя, че с подобно състрадание се излага на опасност да изгуби своята популярност. Тогава се отдалечи от огньовете, където републиканците умираха мъченически, като поиска да отстрани и Франческа; но тя не пожела да пропусне нищо от зрелището. Изтръгна се от ръцете му и започна да играе и крещи по-невъздържано от другите жени.

Мамоне беше през това време в Капистрело, преди Сора, между езерото Фучино и Лири. Съобщиха му, че забелязали покрай изворите на Лири да се спуска един френски офицер, придружаван от водач.

– Доведете и двамата – каза Мамоне.

След пет минути и двамата бяха пред него.

Водачът бе изменил на офицера и вместо да го отведе при генерал Лъмоан, на когото офицерът трябваше да предаде заповед от генерал

Шанпионе, го бе отвел при Гаetano Мамоне.

Офицерът се наричаше Кле и беше един от адютантите на главнокомандващия.

– Навреме идваш – каза Мамоне. – Бях ожаднял.

Знаем с какво питие Мамоне имаше навик да утолява жаждата си.

Накара да съблекат мундира, жилетката, вратовръзката и ризата на адютанта, след това заповяда да го вържат за едно дърво.

Сложи пръст на вратната жила, за да намери точно мястото ѝ, и веднага заби там камата си.

Адютантът не продума, не се помоли, не изстена: знаеше в ръцете на какъв людоед е попаднал и като древен гладиатор се погрижи само за едно: да умре достойно.

Смъртно наранен, не извика и не изохка.

Кръвта започна да блика от раната на пресекулки, както блика от артерия. За да може да пие кръв в чаша, подходяща за питието, преряза главата над веждите.

Но тъй като съгледвачите му съобщиха, че един малък републикански отряд от тридесет-четиридесет души идва по пътя откъм Талякоца, той заповяда да скрият оръжията, да наберат цветя и маслинови клонки, да дадат на жените цветя, а на мъжете и момчетата маслиновите клонки и да поканят командващия офицер да дойде заедно с хората си в Капис-трело на празненството, устройвано от жителите на селото, все патриоти, зарадвани от пристигането им.

Пратениците тръгнаха с песни. Всички къщи в селото отвориха вратите си; на площада пред кметството бе сложена голяма трапеза, донесоха вино, хляб, месо, шунка, сирене. За офицерите сложиха друга трапеза в залата на кметството, която гледаше към площада.

На една левга от града пратениците срещнаха малък отряд, командван от капитан Тремо²⁹⁰. Един преводач, както винаги предател, който водеше отряда, обясни на републиканския капитан какво искат тези мъже, деца и жени, които идваха да го посрещнат с цветя и маслинови клончета в ръка. На смелия и доверчив капитан и през ум дори не мина за предателство. Той целуна хубавите девойки, които му поднесоха цветя; заповяда на лавкаджийката да отвори бурето с ракия: пиха за здраве то на генерал Шанпионе, за преуспяването на френската република и

290. Ще ни се признае, че постъпваме добре, като запазваме в историческата част истинските имена, както направихме за полковник Гурдел, за адютанта Кле и както правим сега за капитан Тремо. Тези имена доказват, че не измисляме нищо и не описваме ужаси, защото ни е приятно. Б.а.

тръгнаха под ръка към селото, като пееха Марсилезата.

Гаетано Мамоне с останалото население чакаше френския отряд пред входа на селото; французите бяха посрещнати от гръмки приветствия. Отново се побратимиха и сред радостни викове тръгнаха към кметството. Там, както казахме, беше наредена трапеза; бяха сложени толкова прибори, колкото бяха войниците. Малцината офицери щяха да обядват вътре заедно с кмета, помощник-кметовете и общинските съветници – с друга думи, с Гаетано Мамоне и главните разбойници от четата му.

Възхитени от оказания прием, войниците събраха пушките си на пирамиди на десетина стъпки от трапезата; жените откачиха сабите им, с които децата започнаха да играят на войници; после всички седнаха, отвориха бутилките и напълниха чашите.

Капитан Тремо, един лейтенант и двама сержанти седнаха в същото време в долната зала. Хората на Мамоне се промъкнаха между трапезата и пушките, които капитанът за по-голяма сигурност бе заповядал на тръгване да напълнят; на трапезата вътре офицерите бяха наредени така, че между тях да има по три-ма-четирима разбойници.

Знакът за клането щеше да се даде от Мамоне: той щеше да вдигне пред един прозорец черепа на адютанта Кле, напълнен с вино, и щеше да пие наздравица за крал Фердинанд.

Всичко етапа, както беше наредено. Мамоне се приближи до прозореца, наля незабелязано вино в още кървящия череп на нещастния офицер, улови го за косата като за стойка, застана на средния прозорец и вдигна уговорената наздравица.

Цялото население отговори веднага с викове:

– Смърт на французите!

Разбойниците се хвърлиха към пушките, струпани на пирамиди; тези, които се навъртаха около французите уж да им сервират, се отдръпнаха назад; започна стрелба в упор и републиканците бяха избити със собственото им оръжие. Които успяха да се изплъзнат или бяха само ранени, бяха изклани от жените и децата, грабнали сабите им.

Офицерите, настанени в залата, поискаха да се втурнат на помощ на войниците си; но всеки бе задържан на място от пет-шест души. Мамоне се приближи победоносно към тях с кървавата чаша в ръка и им предложи да ги пощади, ако се съгласят да пият за здравето на крал Фердинанд от черепа на своя сънародник. И четиримата отказаха с отвращение.

Тогава той заповяда да му донесат гвоздеи и чук, накара офицерите

да протегнат ръцете си и ги закова на масата. След това през прозорците и вратите хвърлиха в залата снопове слама, подпалиха ги и затвориха всички изходи. Обаче мъченичеството на републиканците не бе така дълго и жестоко, както се бе надявал палачът им. Един сержант има смелостта да изтръгне ръцете си от гвоздеите и със сабята на капитан Тремо направи на тримата си другари ужасната услуга да ги пониже с нея, а след това прониза и себе си. Четиримата герои умряха с възгласа: „Да живее републиката!“

Когато пристигнаха в Неапол, тези вести зарадваха крал Фердинанд и като видя, че верните му поданици така смело го поддържат, той окончателно реши да не напуска столицата си.

Да оставим Мамоне, Фра Дяволо и абат Пронио да продължават подвизите си и да видим какво става около кралицата, решена повече от всякога да напусне Неапол.

LXX ПОДЗЕМИЕТО

Карачоло бе казал истината. За английската политика беше важно изгонените от столицата си Фердинанд и Каролина да избягат в Сицилия, където не ще могат вече да очакват нищо от войската и поданиците си, а ще трябвала се надяват само на английските кораби и моряци.

Ето защо Нелсън, сър Уилям и Ема Лайона увещаваха кралицата да избягат, както я подтикваха впрочем настойчиво и собствените ѝ страхове. Кралицата знаеше, че толкова много я мразят, та ако избухне републикански бунт, беше сигурна, че колкото съпругът ѝ ще бъде защитаван от настроението на народа, толкова същият този народ ще се отдръпне, за да я остави изложена на затвор и дори смърт! Призракът на сестра ѝ Мария-Антоанета, хванала главата си за побелялата за една нощ коса, беше денонощно пред нея.

А десет дни след завръщането на краля, с други думи, на 18 декември кралицата беше на тайно съвещание в спалнята си с Ектън и Ема Лайона. Беше осем часа вечерта. Ужасен вятър блъскаше с уплашено крило прозорците на кралския дворец, а морето се разбиваше е трясък в арагонските кули на Кастело Нуово. Стаята беше осветена само от една лампа, хвърляща светлина върху един план на двореца, където кралицата и Ектън търсеха нетърпеливо една подробност, която не можеха да намерят.

В един ъгъл на стаята можеше да се различи в полумрака неподвижна и безгласна сянка, която – невъзмутима като статуя – очакваше навярно заповед и беше готова да я изпълни.

Кралицата направи нетърпеливо движение.

– Обаче този таен ход съществува – каза тя. – Уверена съм, при все че отдавна вече не се използва.

– И ваше величество смята, че този таен ход ѝ е необходим?

– Безусловно необходим! – отговори кралицата. – Според преданието той излиза до военното пристанище и само през този ход ще можем да пренесем на английските кораби скъпоценностите, златото и скъпите художествени предмети, които искаме да вземем със себе си. Ако народът се досети за нашето заминаване и ако ни види, че отнасяме дори един сандък на „Вангард“, ще избухне бунт и не ще бъде възможно да заминем. Затова е безусловно необходимо да намерим този ход.

И кралицата се зае отново да търси упорито с лупа чертичките с молив, отбелязващи подземие, в което тя влагаше всичките си надежди.

Като виждаше загрижеността на кралицата, Ектън вдигна глава, потърси с поглед сянката, за която споменахме, и повика:

– Дик!

Младежът трепна, сякаш не очакваше да го повикат и главно сякаш мисълта му, пълен господар на тялото, го бе отнесла на хиляди мили от мястото, където той се намираше физически.

– Синьоре!

– Знаете ли за какво става дума, Дик?

– Ни най-малко, синьоре.

– А при това сте тук почти от половин час, господине – каза някак нетърпеливо кралицата.

– Вярно е, ваше величество.

– Тогава трябва да сте чули какво говорехме и да знаете какво търсим.

– Синьор Ектън не ми каза, мадам, че ми е позволено да слушам. Затова нищо не съм чул.

– Сър Джон – каза малко неуверено кралицата, – вие имате един безценен служител.

– Затова и казах на ваше величество колко държа на него.

След това се обърна към младежа, когото вече видяхме да изпълнява така разумно и безучастно заповедите на господаря си през нощта, когато Ферари бе паднал и загубил съзнание:

– Елате, Дик – каза той.

– Ето ме, синьоре – отговори младежът, като се приближи.

– Мисля, че сте донякъде архитект?

– Учил съм наистина две години архитектура.

– Добре тогава, погледнете и търсете. Може би ще откриете това, което ние не намираме. В подземие, трябва да има някакъв таен ход, който води от сградата на двореца до военното пристанище.

Ектън се отстрани от масата, за да отстъпи мястото си на своя секретар. Младежът се наведе над плана; и веднага се изправи.

– Мисля, че е безполезно да се търси – каза той.

– Защо?

– Ако архитектът е оставил таен ход в основите на двореца, той, разбира се, не го е отбелязал върху плана.

– Защо? – запита кралицата с обичайното си нетърпение.

– Но, мадам, щом бъде отбелязан върху плана, ходът вече няма да е таен, тъй като ще бъде известен на всички, които биха видели плана.

Кралицата се разсмя.

– Знаете ли, генерале, че това, което казва вашият секретар, е твърде логично.

– Толкова логично, та даже ме е срам, че сам не се сетих – отговори Ектън.

– Добре тогава, мистър Дик – обади се Ема Лайона, – помотае ни да намерим това подземие. Щом го открием, аз съм готова, като някоя героиня на Ан Редклиф, да отида да го изследвам и да дам на кралицата доклад за изследването си.

Преди да отговори, Ричард погледна генерал Ектън, за да му поиска сякаш разрешение.

– Говорете, Дик, говорете – каза генералът. – Кралицата разрешава, а аз имам пълно доверие в разума и дискретността ви.

Дик се поклонил едва доловимо.

– Мисля – каза той, – че би трябвало да се изследва цялата част на дворецовите основи, която гледа към залива. Колкото и добре да е прикрита една врата, невъзможно е да не се забележи някаква следа от нея.

– Тогава трябва да чакаме до утре – отвърна кралицата, – а това означава една загубена нощ.

Дик се приближи до прозореца.

– Защо, мадам? – запита той. – Облачно е, но има пълнолуние. При всяка поява на луната между два облака ще бъде достатъчно светло за оглеждане. Ще ми трябва да зная само паролата, за да мога да се движа свободно в зоната на пристанището.

– Това е много просто – каза Ектън. – Ще отидем заедно при коменданта на двореца и той не само ще ви каже паролата, но ще предупреди караула да не ви обръща внимание и да ви остави да си гледате спокойно работата.

– Тогава, господин генерал, както каза нейно величество, да не губим време.

– Вървете, генерале – заповяда кралицата. – А вие, господине, се постарайте да оправдаете доброто мнение, което имаме за вас.

– Ще се постарая, мадам – отговори младежът.

И като се поклонил почтително, излезе подир генерал-капитана. След десет минути Ектън се върна сам.

– И така?

– И така – отговори министърът – копоят тръгна и много ще се

изненадам, ако се върне, както казва ваше величество, без да е намерил нищо из шубрака.

И наистина, снабден с паролата, препоръчан от дежурния офицер на караулите, Дик започна изследванията си и в един ъгъл на зида откри ръждясала и покрита с паяжини врата с кръстосани железни решетки, пред която хората минаваха с привидно безгрижие, без да ѝ обръщат внимание. Убеден, че е намерил единия изход на тайния проход, Дик се зае да открие другия.

Върна се в двореца, осведоми се кой е най-старият служител от многобройната прислуга, сновяща из долните помещения, и узна, че бил бащата на интенданта, който изпълнявал същата длъжност в продължение на четиридесет години и я отстъпил преди двадесет години на сина си. Старецът бил на осемдесет и две години и бил постъпил на служба при Карло III, който го довел със себе си от Испания в годината, когато се възкачил на престола.

Дик поиска да го заведат при домакина.

Намери цялото семейство на трапезата. То се състоеше от дванадесет души. Старецът беше дънерът, останалите – клоните. Имаше двама сина, две снахи и седем внуци и правнуци. Един от двамата сина беше сегашният кралски интендант; другият беше дворецов ключар. Бащата беше красив старец, сух, изправен, още як и не загубил ни най-малко разума си.

Дик влезе и заговори на испански:

– Кралицата ви вика – каза той.

Старецът трепна: след заминаването на Карло III, с други думи, отпреди четиридесет години, никой не му бе говорил на родния му език.

– Кралицата ли ме вика? – отговори учудено той на неаполитанско наречие.

Всички насядали около трапезата станаха изведнъж, отскочили сякаш на пружина.

– Кралицата ви вика – повтори Дик.

– Мен?

– Вас.

– Убеден ли е ваше превъзходителство, че не се мами?

– Убеден съм.

– Кога трябва да се явя?

– Веднага.

– Но аз не мога да се явя така пред нейно величество.

– Тя ви вика, както сте.

– Но, ваше превъзходителство...

– Кралицата чака.

Старецът стана, по-скоро разтревожен, отколкото поласкан от поканата, и погледна неспокойно синовете си.

– Кажете на вашия син, ключаря, да не си ляга – продължи Дик пак на испански. – Кралицата навярно ще има нужда от него тази нощ.

Старецът предаде на сина си това нареждане на неаполитански.

– Готов ли сте? – попита Дик.

– На разположение съм на ваше превъзходителство – отговори старецът.

И с почти същата бърза, само че малко по-тежка стъпка от тази на водача той се изкачи по задните стълби, откъдето Дик бе намерил за уместно да мине, и продължи по коридорите.

Лакеите бяха видели, че младежът излиза от стаята на кралицата заедно с генерал-капитана, и станаха, за да съобщят за завръщането му; но той им направи знак да не се тревожат и почука тихичко на вратата.

– Влезте – чу се повелителният глас на Каролина, която се досети, че само Дик е проявил дискретността да не иска да съобщят за идването му.

Екгън тръгна да отвори; но не бе направил и две стъпки, когато Дик бутна вратата и влезе, като остави стареца в преддверието.

– И така, какво намерихте, господине? – попита кралицата.

– Това, което ваше величество търси – така поне се надявам.

– Намерихте ли подземието?

– Намерих една от вратите му и се надявам, че съм довел пред ваше величество човека, който ще намери другата.

– Човекът, който ще намери другата ли?

– Бившият интендант на крал Карло III, един осемдесет и две годишен старец.

– Разпитахте ли го?

– Не смятах, че имам това право, мадам, и оставих тази грижа на ваше величество.

– Къде е този човек?

– Отвън – промълви секретарят и посочи вратата.

– Да влезе.

Дик отиде до вратата.

– Влезте – каза той.

Старецът влезе.

– Ах, вие ли сте, Пахеко? – каза кралицата, която го позна, защото

той беше служил при нея петнадесет-двадесет години. – Не знаех, че сте още на този свят. Много се радвам да ви видя жив и здрав.

Старецът се поклони.

– Именно поради напредналата си възраст можете да ми направите една услуга.

– На разположение съм на ваше величество.

– По времето на покойния крал Карло III – Бог да го прости! – трябва да сте знаели или да сте чували за някакъв таен ход от подземията на двореца към залива или военното пристанище.

Старецът вдигна ръка към челото си.

– Припомням си наистина нещо подобно – каза той.

– Постарайте се да си припомните по-добре, Пахеко! Днес ни е нужно да намерим този ход.

Старецът поклати глава; кралицата махна нетърпеливо с ръка.

– Ех, не сме вече млади – промълви Пахеко. – На осемдесет и две години паметта ни напуска. Позволявате ли да запитам синовете си?

– Какви са синовете ви? – попита кралицата.

– По-големият, ваше величество, вече петдесетгодишен, ме замести като интендант. Другият, четиридесет и осем годишен, е ключар.

– Ключар ли казахте?

– Да, ваше величество, и е на вашите услуга, ако може да ви бъде полезен.

– Ключар! Чувате ли, ваше величество? – каза Дик. – За да се отвори вратата, ще ни трябва ключар.

– Добре – отговори кралицата. – Идете да попитате синовете си, но само синовете си, не и жените.

– Бог да пази ваше величество – каза старецът и се поклони преди да тръгне.

– Идете с този човек, господин Дик – заповяда кралицата, – и се върнете колкото е възможно по-скоро, за да ми съобщите резултата от разговора.

Дик се поклони и излезе след Пахеко.

След четвърт час се върна.

– Тайният ход е намерен – съобщи той – и ключарят чака заповед от ваше величество, за да отвори вратата.

– Генерале – каза кралицата, – в лицето на господин Ричард вие имате един безценен човек, когото навярно ще ви поискам някой ден.

– В този ден, мадам, ще бъдат изпълнени най-скъпи те на ваше величество и мои желания. Какво заповядва междувременно ваше

величество?

– Ела – обърна се кралицата към Ема Лайона, – има неща, които човек трябва да види със собствените си очи.

LXXI ЛЕГЕНДАТА ЗА МОНТЕ КАСИНО

В същия ден и час, когато вратата на тайния ход се отвори пред кралицата, а Ема Лайона влезе според обещанието си като героиня от роман в подземие, предшествана от Ричард, който ѝ светеше, един младеж се изкачваше с кон по хълма Монте Касино, където обикновено минават пеша или с муле.

Но било че беше напълно уверен в своя кон или в умението си да го ръководи, било че, свикнал с опасностите, те му бяха станали безразлични, той бе тръгнал от Сан Джермано на кон и въпреки бележките, които му правеха за тази непредпазливост, твърде голяма при изкачването и още по-голяма при слизането, той бе поел по каменливата пътека, водеща към манастира, основан от Свети Бенедикт и увенчаващ най-високия връх на Монте Касино.

Под него се разстилаше долината, където Гариляно лъкатуши за кратко и скоро се измъква, за да се влее при Гаета в морето; тук именно, по бреговете на Гариляно, Гонсалво Кордовски ни разбил през 1508 година; но по някакъв странен обрат на съдбата, колкото повече се изкачваше, толкова повече конникът можеше да различи лагерите на френската армия, която след три века идваше да отмъсти, събаряйки испанската монархия, за поражението на Баяр, в което той се прославя почти като победител.

Ту отядно, ту отляво, според завоите на пътя, оставаше град Сан Джермано, над който се издигаше старата полуразрушена крепост, изградена над древния римски Касинум, носила заедно с града това име до 844 година, когато Лотарий, пръв италиански крал, се установи в Беневентското херцогство и Калабрия, откъдето бе изгонил сарацините и бе подарил на черквата на Спасителя един пръст от ръка на капуанския епископ Сан Джермано. Тази скъпоценна реликва е дала името на светеца на италианския град; а останалите мощи, изпратени във Франция в манастира на бенедиктинците, който се издигаше в гората Ледия, са дали същото име на френския град, гдето са родени Анри II, Карл IX и Людовик XIV²⁹¹.

Монте Касино, по който в този момент се изкачваше

291. Сен Жермен ан Ле или на латински Санктус Германус ин Ледия. Б.а.

неблагоразумният пътник, не бе променило, както виждаме, името си, а се бе задоволило само да го поиталианчи; то е свещена планина в областта Казерта. Там се приютяват дълбоките нравствени страдания и големите политически злочестини. Карломан, брат на Пипин Къси, почива тук в своя гроб; Григорий VII спира тук, преди да издъхне в Салерно; трима папи са били тук игумени: Стефан IX, Виктор III и Лъв X.

В 497 година Свети Бенедикт, роден в 480, отвратен от зрелището на езическата поквара в Рим, се оттегля в Сублакеум, днешното Субиако, където се прославя със своята добродетел и привлича много ученици, а заедно с тях и преследванията. В 529 година той напуска този край, спира в Касинум и като вижда хълма, който се издига над града, решава, може би не толкова за да се приближи до небето, колкото за да се отдалечи от изпаренията, с които Гариляно покрива долината, да издигне навръх този хълм един манастир за своя орден.

Сега, тъй като историческите данни вече липсват, читателите ще ни позволят да повикаме на помощ преданието.

Още щом пристига на върха на избрания хълм, Свети Бенедикт, който по това време се нарича просто Бенедикт, съзира мъчнотиите, които ще срещне при пренасяне на такава височина материалите, необходими за сградата му.

И решава да повика на помощ Сатаната.

Сатаната често го изкушавал, но Свети Бенедикт никога не допуснал да бъде победен от него. За да може да му заповядва обаче, трябвало и сам да победи Сатаната. В това отношение Свети Антоний бе постигнал толкова, колкото и сам Бог. Трябвало да постави дявола в такова положение, че да не може нищо да му откаже.

Било по собствено въображение, било по небесно внушение на Свети Бенедикт се сторило една сутрин, че е открил каквото търси.

Слязъл в Касинум, влязъл в дюкянчето на един почтен ключар, когото познавал като добър християнин, защото лично го кръстил преди една седмица. И му заповядал да му направи маша.

Ключарят му предложил една великолепна готова маша; но Свети Бенедикт отказал да я вземе. Искал по-особена маша, с куки в двата края. Благословил водата, където ключарят щял да потопи нажеженото желязо, и най-вече му напомнил да не започва и да не прекратява работата си, без да се прекръсти.

– Искате ли да я донеса на ваше превъзходителство, когато я свърша? – попитал ключарят.

Докато чакал да се построи манастирът му, Свети Бенедикт живеел

в пещерата наврѣх Монте Касино, която и до днес се тачи от вярващите като обител на светеца.

– Не – отговорил Свети Бенедикт. – Ще дойда да си я взема сам. Кога ще бъде готова?

– Вдруги ден към обед.

– До вдруги ден тогава.

В уречения ден и час Свети Бенедикт влязъл в ковачницата на ключаря и след десет минути излязъл оттам с машата в ръка, като я криел грижливо под палтото си.

Нарядко се случвало нощем, докато Свети Бенедикт чете в пещерата си съчиненията на светите отци, дяволът да не влезе през вратата или през прозореца и по хиляда най-различни начини да не се опита да изкушава блажения.

Свети Бенедикт приготвил следната спогодба:

„В името на Всемогъщия творец на небето и земята и на единствения му син Исус Христос

аз, Сатаната, прокълнат архангел заради моя бунт, се задължавам да помагам с всички сили на Божия служител Бенедикт да построи манастира, който иска да издигне наврѣх Монте Касинум, като пренасям там камъни, колони, греди, изобщо всички материали, необходими за направата на казания манастир, и изпълнявам точно и безхитростно всички заповеди, които ще получавам от Бенедикт.

В името на Отца и Сина и Светия дух, амин!“

Той оставил сгънатата хартия на масата, заедно с перото и мастилницата, които бил използвал.

Вечерта се приготвил и зачакал спокойно. Приготовлението се състояло в това, че сложил в огъня благословената маша, за да я нажежи. Но човек би казал, че Сатаната е подозирал за клопката: цели три дни, или по-точно цели три нощи не се явил.

Най-после на четвъртата нощ дошъл, използвайки бурята, която щяла да събори сякаш целия Божи свят. Въпреки трясъка на гръмотевиците и сиянието на светкавиците Свети Бенедикт се преструвал на заспал; но спял до самия огън, притворил само едното си око и оставил машата да му е подрѣка.

Светецът така добре се преструвал на заспал, че Сатаната се измил. Пристъпил на прѣсти и протегнал врат над рамото на светеца.

Тъкмо това искал Свети Бенедикт: грабнал машата и му стиснал здраво носа.

Ако машата била обикновена, колкото и да била нажежена, Сатаната би се изсмял, защото огънят е негова родна стихия; но машата, както си спомняме, била кована с благословията на светия кръст и потопена в светена вода.

Като разбрал, че е пипнат, Сатаната започнал да подскача наляво и надясно, да духа пламъците в лицето на Свети Бенедикт, да го заплашва и да протяга нокти към него. Но дългата маша пазела Свети Бенедикт и колкото повече Сатаната подскачал, колкото повече бълвал огън и пламък, колкото повече заплашвал светеца, толкова повече той стискал с една ръка машата, а с другата се кръстел.

Сатаната видял, че има работа с по-силен от себе си, че Бог е в съюз със светеца и предложил да се предаде.

– Добре – рекъл Свети Бенедикт. – Само това искам и аз. Вземи пергамента от масата и го прочети.

– Как искаш да чета – попитал Сатаната – с маша между очите?

– Чети с едното око.

Трябвало да постъпи, както му препоръчвал светият отшелник, и като кривял ужасно очи, Сатаната прочел пергамента.

Щом го уловят, Сатаната става кротък и се държи изобщо твърде примирително: важното е да го уловиш.

След като прочел пергамента, казал:

– Как искаш да подпиша, като не знам да пиша?

– Добре, прекръсти се тогава – отговорил светецът.

При думите „прекръсти се тогава“ Сатаната така подскочил, че ако не била куката, поръчана от светеца в края на машата, дяволът щял да измъкне носа си.

– Както и да е – казал Сатаната, – мисля, че е по-кратко да се подпиша.

И взел перото.

– А сега – рекъл светецът – всичко трябва да стане както му е редът. Да започнем с датата и годината. А главно – добавил той – да пишем четливо, за да няма двусмислици.

Сатаната написал с красиви, полуготически, полуръкописни букви: 24 юлий лято 529.

– Готово – казал той.

– Това не е всичко – възразил светецът. – Ще добавим: „на Господа наш Исус Христос“.

Сатаната щял да се подпише, но Свети Бенедикт го спрял.

– Един момент, един момент – казал той. – Да одобрим написаното.

Сатаната бил принуден да напише и това; въздъхнал, но все пак написал: „Съгласен с написаното по-горе“.

– Подпиши сега – казал светецът.

Сатаната би желал да се извърти по друг начин; но светецът натиснал още по-силно машата и за да се отърве по-скоро, Сатаната побързал да напише името си. Светецът се уверил, че не липсва нито една от шестте букви на името, че подписът е пълен; заповядал на Сатаната да сгъне на четири пергамента, сам сложил върху него броеницата си.

След това пуснал машата.

Сатаната се намерил с един скок във от пещерата.

Цели три дни ужасна буря бушувала из Аbruцо и стигнала дори до Неапол. Везувий, Стромболи и Етна изхвърляли пламъци. Но тъй като тази буря била не Божие, а сатанинско дело, Господ не позволил да загине нито един човек или жива твар.

Щом бурята поутихнала, Свети Бенедикт изпратил да потърсят архитект. Макар и неканонизиран още, светецът бил толкова почитан из целия край, че още на другия ден един архитект дотичал при него.

Казахме, че мястото е наврѣх планината. В онова време дотам се стигало по тясна козя пътека.

Колкото и да почитал светеца, архитектът не можал да сдържи смеха си. Свети Бенедикт го запитал защо се смее.

– А кой ще ви докарва материали дотук? – казал архитектът.

– Това си е моя работа – отговорил Свети Бенедикт.

Свети Бенедикт много пътувал, затова архитектът помислил, че се е запознал при пътуванията си на Изток с някакви превозни средства, известни само на египтяните, които, както знаем, били най-способните механици в древността, а тъй като светия отшелник му поискал само един план, архитектът веднага му го нарисувал.

На другия ден с договора в ръка Свети Бенедикт повикал Сатаната. Сатаната дотичал; но Свети Бенедикт едва го познал: от яд бил получил жълтеница, а носът му бил червен като запалена главня. Общо взето, когато поеме някакво задължение, Сатаната го изпълнява много точно; трябва да му признаем това.

Светецът му дал списък за различни материали, от които имал нужда. Сатаната повикал двадесетина от най-пъргавите си дяволчета, които незабавно се заловили за работа.

Мястото, избрано от светеца, било близо до гора и до храм,

посветен на Аполон; и Свети Бенедикт заповядал на Сатаната най-напред да подпали гората. Сатаната потъркал нос о едно смолисто дърво, което пламнало веднага и предало огъня на цялата гора. След това му заповядал да премахне езическия храм, като остави само няколко много хубави колони, за да ги използва за манастирската черква. Сатаната нарамил колоните една по една и за да не пострадат нещо, ги пренесъл сам до мястото, посочено от светеца; после духнал върху останките от храма и те се разцепили. В това време Свети Бенедикт грабнал един чук и изпочупил статуята на божеството.

Благодарение сътрудничеството на Сатаната манастирът бил построен много бързо. Ако някой се съмнява в участието на дявола в това дело, препращаме неверника към фреските на Джордано²⁹², може би негов шедьовър, защото ги е рисувал след завръщането си от Испания, следователно в разцвета на гения си; те представят царя на ада и първите му служители заети, макар и насила, да строят манастира на Свети Бенедикт.

Първият манастир, построен с чудотворната власт на Свети Бенедикт над дявола, бил в пълния си разцвет, а шестдесетгодишният Свети Бенедикт на върха на славата си, когато на готския крал Тотила, слушал много за светия основател, хрумнало да го посети. Но тъй като готите не били християни, само любопитството, а не вярата водело Тотила към Монте Касинум. Той решил да се увери лично дали човекът, при когото отива, е дотолкова благословен от Бога, та може да познае и предрешени хора. Облякъл дрехите на своя лакей Рига, комуто дал своите, и се качил в манастира заедно с множеството, с надежда да заблуди по този начин Свети Бенедикт.

Предизвестен за идването на краля, Свети Бенедикт излязъл да го посрещне и като видял отдалеко Рига, който вървял начело на шествието с царска мантия и корона на главата извикал:

– Синко, свали тази дреха, която не е твоя.

При това повикване, доказващо, че Божият дух е със служителя на Бога, разкаяният и смирен Рига коленичил, а след него и всички останали, включително и кралят.

Без да се спре при другото, Свети Бенедикт отишъл право при Тотила и го вдигнал; след това го укорил за разпуснатия живот, посъветвал го да стане по-добър, предсказал му, че ще завладее Рим, ще живее девет години, след като го завладее, и ще умре. Тотила се оттеглил

292. Джордано, Лука – неаполитански художник (1632–1705). Б.пр.

съкрушен, като обещал да се поправи.

Почти по същото време, значи на 12 февруари 543 година, починала Света Схоластика, близначка на Свети Бенедикт. Светецът, който се молел в своето параклисче, чул въздишка, вдигнал ръце към небето и през покрива, който се разтворил, видял отлитащ към небето гълъб.

– Душата на сестра ми – казал радостно той. – Слава на Бога!

После извикал братята монаси, съобщил им щастливата вест и всички с песни, с клончета и цветя в ръка отишли да вземат тялото, откъдето душата била наистина отлетяла, за да го погребат в гробницата, приготвена за светицата и брата ѝ.

Следната година – според някои същата – на 21 март самият Свети Бенедикт преминал тихо от този живот в другия и претоварен с години и слава, сияещ от чудотворните дела, отишъл да седне отдысно на Господа. Тялото му било положено до тялото на Света Схоластика, в същата гробница.

Свети Бенедикт бил родом от Норчия в Умбрия; бил от благородническият род Гуардати. Майка му, прочута с любовта си към Бога и с милосърдието си, била канонизирана заедно с него и сестра му под името Света Абонданца.

Майките и сестрите на прочутите светци от епохата на упадък на Рим и от Средновековието, възпети от Данте, са почти всички светици и заедно със своите синове и братя, които са съпътствали приживе, споделят почитта, отдавана на самите отци. Така редом със Свети Августин виждаме Света Моника, а със Свети Амброзий – Света Марселина. Манастирът, построен от Свети Бенедикт, бил изгорен през 884 година – когато Сатаната, както изглежда е надделял – от дяволските съюзници сарацините. В 589 година бил разграбен от ломбардите, а по времето на норманите се превърнал в истинска крепост. Игумените му, които имали вече епископски сан, сега получили и титлата първи барон на кралството, която носят и до днес.

След варварските нашествия идват земетресенията, които събарят манастира до основи веднъж в 1349 и втори път в 1649 година. Папа Урбан V (Гийом дьо Гримоар), избран в Авиньон, но върнал папския двор в Рим, набожен и образован глава на църквата, учен и художник, приятел на Петрарка, намерен от папската тиара в един бенедиктински манастир, спомогнал твърде много за възстановяване на светата обител. Известни са заслугите към историята, които Франция дължи на трудолюбивите ученици на Свети Бенедикт. В Монте Касино са били запазени от тях съчиненията на най-великите писатели от древността. През IX

век абат Дезидерио, от рода на кануанските херцози, карал братята монаси да преписват Хораций, Теренций, „Летописите“ на Овидий и „Идилите“ на Теокрит. Освен това повикал от Цариград художници на мозайки, които трябва да броим сред хората, възстановили изкуството в Италия.

Пътят, който се вие по склоновете на планината, където се издига манастирът, е бил построен от абат Ружди. Настилката му е от големи нееднакви плочи, каквито виждаме по древните пътища, например по виа Апия, наричана от римляните царицата на шосетата, която е на два часа път от манастира.

По този именно път се движеше конникът, който ни даде повод за това археологическо отклонение. Загърнат в голям плащ, той не се безпокоеше от силата на вятъра, който духаше на пристъпи, стихваше внезапно, когато започваше да вали силен дъжд, придружен – макар че беше през декември – от гръмотевици и светкавици, както през оная нощ, когато Сатаната се бе озовал така злополучно в пещерата на Свети Бенедикт. Щом престанеше да вали, вятърът задухваше пак, търкаляше облаците толкова близо до земята, та конникът изчезваше в тях и се появяваше, когато просветнеше отново; но нито дъждът, нито гръмотевиците, светкавиците и облаците му правеха впечатление, за да го накарат да ускори или забави стъпките на коня си.

Когато след три четвърти час езда стигна наврѣх планината, той се скри за последен път, но не в облаците, а в пещерата, където според преданието живял Свети Бенедикт; а когато се появи отново, се озова пред огромния манастир, очертан върху сивочерното небе, възправен пред него с внушителното величие на неподвижните неща.

LXXII ОТЕЦ ДЖУЗЕПЕ

Манастирите в южноиталианските области, особено тези от Казерта, Аbruцо и Базиликате, на какъвто орден и да принадлежат и колкото и миролюбив да е този орден, след като са били през Средновековието крепости, издигнати срещу варварските нашествия, са останали в наши дни крепости срещу нашествия, които не отстъпват по варварство на средновековните: имаме предвид нашествията на разбойниците. В тези сгради с едновременно религиозен и военен облик се влиза само чрез подвижни мостове, врати и стълби. Затова щом се мръкне, с други думи, приблизително към осем часа вечерта, вратите на манастирите се отварят само пред внушителни препоръки или по заповед на игумена.

Колкото и да се показваше спокоен, младежът все пак се тревожеше от мисълта дали ще намери манастира Монте Касино затворен. Но като имаше на разположение само една нощ за посещението, което смяташе да направи тук, и като не можеше да отложи това посещение за следния ден, тръгна наслуки. Пристигнал в Сан Джермано в седем и половина вечерта с корпуса на генерал Шанпионе, той се осведоми, без да слиза от коня, дали познават между бенедиктинците от светата планина някой си отец Джузепе, лекар и хирург на манастира; и още същия миг му отговори хор от благословии и похвали. Брат Джузепе беше прочут на десет левги наоколо като най-опитен лекар, почитан за необикновеното му човеколюбие. Макар да се числеше към ордена само по облеклото си, тъй като не бе давал обет и беше само обикновен послушник, никой не се посвещаваеше с повече християнска любов на човешките физически и нравствени страдания. Казваме нравствени, защото това, което най-много липсва на свещениците при даване на братска утеха, е, че като не са били никога бащи и съпрузи, като не са загубвали никога любима съпруга или обично дете, те не знаят земните слова, с които трябва да се говори на сърдечно осиротелите. В един великолепен стих Вергилий влага в устата на Дидона думите, че човек съчувства лесно на преживяна от самия него мъка. В това именно съчувстващо състрадание Господ е вложил облекчението на нравствените страдания. Да плачеш заедно с този, който страда, значи да го утешиш. А свещениците, които имат думи за всички страдания, рядко намират сълзи за мъката, колкото и страшна да е тя.

Съвсем не беше така с брат Джузепе, чийто минал живот всъщност никой не знаеше; той просто бе дошъл един ден в манастира и бе поискал да го приютят, срещу което щеше да се отплаща с професията си.

Предложението на брат Джузепе бе прието, дадох му гостоприемство и оттогава не само със знанията си, но със сърцето, с душата, с цялата си личност той се отдаде на своите нови съграждани. Нямаше физическо или нравствено страдание, на което той да не беше готов денонощно да дава утеха или облекчение. За нравствените страдания намираще слова от дълбините на душата си. Човек би казал, че сам той е бил някога жертва на всички страдания, за които даваше утеха с всемогъщия балсам на сълзите, даден от Бога срещу тревоги, които биха били смъртоносни без това облекчение, както ни е дадено противодействието срещу отровите. За целител на физическите страдания брат Джузепе изглеждаше също така надарен от природата, както провидението го бе надарило за нравствените. Ако не изчерпяше всякога болестта, то почти всякога сполучваше да приспи болката. За да постигне това облекчаване на физическото страдание, минералното и растителното царство му бяха разкрили сякаш най-съкровените си тайни. Когато се случваше не някоя продължителна, ужасна болест, която разрушава постепенно един орган и води бавно към смърт, а внезапна злополука, поразила ненадейно жизнеността на организма, там именно брат Джузепе беше чудотворен оператор. Хирургическото бистури, инструмент за рязане в ръцете на други, се превръщаше в неговите ръце в инструмент за запазване. И за най-бедния, и за най-богатия ранен той знаеше и прилагаше всички предпазни мерки, открити от съвременната наука за по-безболезнено вкарване на желязото в раната. Било по внушение на пациента, било поради ловкостта на хирурга, болният посрещаше всякога с радост влизането му и когато брат Джузепе разтвореше пред страдалническото му легло страшната чанта с непознати инструменти, вместо чувство на страх у нещастния болен се пробуждаше всякога лъч на надежда.

Впрочем селяните от областта Казерта и от Аbruцо, които познаваха до един брат Джузепе, го назоваваха с име, изразяващо чудесно невежествената им признателност за неговото физическо и нравствено влияние: наричаха го вълшебника.

Денем и нощем, без да се оплаче някога, че са нарушили заниманията му или са го събудили, когато е спял, в зимен студ и в лятна жегата брат Джузепе без оплакване и недоволство, винаги усмихнат ставаше от леглото или от креслото си, запитваше пратеника: „Къде ще отидем?“ и тръгваше.

При този човек именно идваше младият републиканец; защото по синия плащ, по тривърхата шапка с трицветна кокарда на красивата, едновременно спокойна и войнствена глава, лесно можеше да се познае, дори ако човек не е попадал в главната квартира на главнокомандващия, че този нощен пътник е офицер от френската армия. Но за голяма изненада, вместо да намери, както очакваше, вратите на манастира затворени и дворът безшумен, той намери вратите разтворени, а камбаната, душата на манастирите, стенеща зловещо.

Той слезе, завърза коня за една желязна халка, покри го с плаща си с онази почти братска загриженост, която конникът проявява към своето животно, посъветва го да почака спокойно и търпеливо, както би говорил на разумно същество, престъпи прага, влезе в манастира, тръгна по един дълъг коридор и стигна до черквата, воден от малка светлинка и от отзвук на далечни песнопения. Там го чакаше злокобна гледка.

Насред храма беше сложен върху подиум ковчег, покрит със саван в бяло и черно; отстрани, до троновете, се молеха монаси; пред олтара и около ковчега горяха хиляди свещи; а бавно подръпваната камбана изпращаше от време на време в простора звънящия си, тъжен стон. Смъртта бе влязла в манастира и бе оставила вратите отворени след себе си.

Младият офицер стигна до средата на храма; нито една глава не се обърна при звъntenето на шпорите му. Той погледна въпросително, с растяща тревога тия лица, защото между молещите се около ковчега не виждаше този, когото търсеше. Най-после, със запотено чело и треперещ глас се приближи до един от монасите, изправени неподвижно като римски сенатори пред своите тронове от слонова кост, напуснали сякаш поне духом този свят, за да придружат покойника в незнайното отвъд. И го попита, докосвайки с пръст рамото му:

– Кой е починал, отец?

– Светият ни игумен – отговори монахът.

Младежът си отдъхна.

После, сякаш му бяха потребни няколко минути, за да победи вълнението, което умееше така добре да задуши в гърдите си, че то не се проявяваше никога по лицето, след минутно мълчание, през което благодарният му поглед се вдигна към небето, той запита:

– Дали брат Джузепе отсъства или е болен, та не го виждам между вас?

– Брат Джузепе не отсъства и не е болен. Той бодърства и се моли в килията си. А това е също молитва.

След това монахът повика един послушник:

– Заведете госта в килията на брат Джузепе.

И без да обърне глава, без да погледне нито един от двамата, на които говореше, монахът поднови пението и потъна в усамотението си. Що се отнася до неподвижността, не бе я прекъснал нито за миг.

Послушникът направи знак на офицера да го последва. И двамата тръгнаха по коридора; когато стигнаха към средата му, послушникът пое по едни величествени стълби, още по-величествени при слабата, треперлива светлина на восъчната свещ в ръката на момчето, от която всички предмети изглеждаха недействителни и подвижни. Така минаха четири етажа с килии; на четвъртия етаж момчето сви вляво; като стигнаха до края на коридора, то посочи на чужденеца една врата и каза:

– Ето килията на брат Джузепе.

Докато момчето се приближаваше към нея, за да я покаже, младият чужденец можа да прочете следните думи:

„В тишината Господ говори на човешкото сърце;
в самотата човек говори на Божието сърце.“

– Благодаря – отговори той на момчето.

То си тръгна без да продума, обзето вече от онова манастирско безразличие, с което монасите смятат, че доказват отречението си от човешките неща, а всъщност доказват само безразличието си към хората. Младежът се спря неподвижен пред вратата, с ръка на гърдите, за да успокои сякаш разтуптяното си сърце, загледан в отдалечаващото се момче и в светлата точица, която потъваше в гъстия мрак на огромния коридор. Момчето стигна до стълбите, хлътна бавно в тях, без да се обърне поне веднъж към този, когото бе довело. Отражението на свещта потрептя за миг по стената, още повече избледня и накрая съвсем изчезна, докато шумът от стъпките по плочите на стълбата продължи да отеква още няколко минути все по-слабо и по-слабо.

Дълбоко развъълнуван от тези подробности на безучастния манастирски живот, младежът почука най-после на вратата.

– Влезте – обади се звучен глас, чиято жизненост, така различна от всичко, което бе виждал и чул досега, го накара да потрепери.

Той отвори вратата и се озова пред един петдесетинагодишен мъж, който не изглеждаше на повече от четиридесет. Само една бръчка – от размисъл – пресичаше челото му; но никаква сребърна нишка – предвестник на старостта – не блестеше в разкошната черна коса, сред която напразно бихте търсили следа от монашеско подстригване. Облегнал

дясната си ръка върху една мъртвешка глава, той обръщаше с лявата страниците на някаква книга, в която внимателно четеше. Лампа с абажур осветяваше тази картина, отделяйки я в своя светъл кръг, останалата част от стаята тънеше в полумрак. Младежът пристъпи с отворени обятия; четецът вдигна глава, погледна учудено елегантната униформа, която му се стори непозната; но щом облеченият в нея застана в светлия кръг, две възклицания се изтръгнаха едновременно от устата на двамата мъже:

– Салвато!

– Татко!

Бяха наистина бащата и синът, които след десетгодишна раздяла се виждаха отново; и щом се видяха, се хвърлиха в обятията си. Читателите ни навярно бяха разбрали, че нощният пътешественик е Салвато; но не бяха отгатнали може би, че брат Джузепе е баща му.

LXXIII

БАЩАТА И СИНЪТ

Радостта на този баща, лишен отпреди десет години от всякаква семейна радост, почувствал при появата на сина му да се пробуждат всички най-нежни и най-буйни струни на бащинската любов, премина сякаш цялата гама на човешките чувства и се изрази с очарователна нежност и страхотна буйност, напомняйки гукане на гълъб и рева на лъв.

Той не изтича, а скочи към сина си; не се задоволи да го целуне по бузите, а го прегърна, вдигна го като дете, притисна го до сърцето си, като плачеше и се смееше в едно и също време, и сякаш търсеше къде да го отнесе завинаги вън от света, далече от хората, по-близо до небето.

Най-после се отпусна на едно трикрако дъбово столче, сложил Салвата напреко пред гърдите си, както Мадоната на Микеланджело държи на коленете си своя разпнат син; а задъханият му глас само повтаряше и повтаряше:

– Ти ли си, сине мой, мой Салгато, чедо мое! Ти си, наистина си ти!

– О, татко, татко! – отговаряше също така задъханият младеж. – Обичам ви, кълна ви се, с всичката любов, която син може да има към баща си, но почти се срамувам от тази малка любов, като я сравнявам с величието на вашата.

– Не, не се срамувай, дете мое – отговори Палмиери, – плодовитата природа, стогърдата Изида е пожелала да бъде така – огромна, неизмерима, безпределна любов в бащините сърца и ограничена любов в тия на децата. Тя гледа напред, тази добра, винаги логична и разумна природа, наредила е детето да се утешава за смъртта на бащата, който трябва пръв да напусне този свят, но бащата да бъде безутешен, ако за нещастие види загинало детето, което би трябвало да го надживее. Погледни ме, Салгато, за да се стопи в погледа ти десетгодишната ни раздяла.

Младежът втренчи своите големи, черни, малко диви очи в баща си, като се постара да придаде на строгото си лице възможно най-нежно изражение.

– Да – каза Палмиери, като гледаше Салгато със странна смесица от любов и гордост, – да, създадох от тебе як и здрав дъб, а не стройна палма от тропиците. Не бих имал право следователно да се оплаквам днес, като виждам това здраво дърво покрито с твърда кора. Исках да

станеш мъж и войник и ти си станал такъв, какъвто исках да бъдеш. Дай да целуна еполетите ти на бригаден командир: те са доказателство за твоята храброст. Имал си сили да ме послушаш, когато на раздяла ти казах:

„Пиши ми само ако имаш нужда от любовта и грижите ми.“ Защото аз се боя от земните слабости и по едно време се надявах, че Господ, трогнат от моите стремежи, ще се открие за ума ми. Съжали ме, дете мое, защото сърцето ми иска да вярва, но умът ми упорства да се съмнява. Но ти не можа да намериш сили, нали, да минеш покрай мене и да не ме видиш, да не ме прегърнеш, да не ми кажеш: „Татко, на тоя свят има сърце, което те обича, и това сърце е сърцето на сина ти!“ Благодаря ти, много-обични ми Салвато, благодаря!

– Не, татко, аз не се поколебах, защото един вътрешен глас ми казваше, че ще ви донеса радост, отдавна очаквана от вас. Но все пак ме обзе колебание, след като тръгнах. Тъкмо в подножието на тази планина ние се разделихме преди десет години, аз, за да се залутам из света, вие, за да се намерите отново с Бога. Аз дойдох, без да забавям хода на моя кон и без да го ускорявам, но почувствах колко ви обичам, когато пресътпих прага на черквата и като стигнах до средата, напразно потърсих вашата глава сред главите, преклонени пред ковчега на игумена. За миг помислих, че вие, скъпи татко, лежите под савана. Сам не познах гласа си, когато попитах къде сте. Една дума ме успокои, едно момче ме доведе при вас. Пред вратата отново се поколебах. Страхувах се да не ви намеря вкаменен като онези шепнещи статуи, които видях в храма, сякаш толкова живи, колкото и статуята на Мемнон²⁹³, защото да издаваш звуци не значи да си жив. Но само една дума бе достатъчна да ме успокои: изреченото от вас: „Влезте!“ Татко, татко! Слава Богу, вие сте единственият жив човек сред тия мъртъвци!

– Уви! Скъпи Салвато – отговори Палмиери, – тъкмо тази мнима смърт аз търсех, когато се оттеглих в манастир. Манастирът има това добро, че изобщо се бори победоносно с мисълта за самоубийство. След голямо страдание, след непоправима загуба да се оттеглиш в манастир, значи да се застреляш нравствено, да убиеш тялото, без да докоснеш душата, както казва църквата. И тъкмо оттук започва за мен съмнението, защото това правило е в противоречие с природата. По думите на църквата, да ограбиш човека, значи да се стремиш към съвършенство... А

293. Мемнон – етиопски цар, съюзник на троянския цар Приам; убит от Ахил. Огромни статуи в Египет, които звънтели, когато слънцето ги напече. Б.пр.

един потаен глас ми заявява, че колкото повече човекът е човек, колкото повече се раздава на цялото човечество чрез наука, милосърдие, гениалност, изкуство, добрина, толкова е по-добър. Който в това благочестиво убежище долавя най-малко земния шум, казват нашите братя, е най-далеко от земята и най-близо до Бога. Аз пожелах да превия тялото и духа си според това правило и още жив да се превърна в труп, но умът и тялото ми се възпротивиха и ми казаха: „Ако съвършенство съществува, то е в обратна посока. Живей в самота, но само за да удвоиш заради хората съкровището от придобити знания. Живей в съзерцание, но съзерцанието ти да бъде плодно, а не безплодно. Превърни страданието си в балсам, съставен от мъдрост, милосърдие и сълзи, за да го прилагаш върху чуждите страдания.“ Нали в „Илиадата“ е казано, че ръждата на Ахилото копие лекува раните, нанесени от него? Вярно е, че нещастното човечество много ми помогна, като идваше при мене, когато се колебаех дали да отида при него, и като искаше за помощ едно живо, а не мъртво слово. И аз последвах призиванието, което ме влечеше. На всички, които ме зовяха, отговарях: „Ето ме!“ Не станах по-съвършен, но сигурно станах по-полезен. И странно нещо, като се отлъчвах от празните правила, като слушах гласа на съвестта, който ми казваше: „Ти си погубил през живота си живота на трима души, вместо да се каеш, да постиш и да се молиш, което би било от полза само за тебе – ако приемем, че молитвата, постът и покаянието изкупват пролятата кръв – облекчавай колкото можеш повече съществувания и вярвай ми, благодарностите на тези, чийто живот си продължил и страдания успокоил, ще заглушат обвиненията на окаяниците, които си изпратил преди време да дадат пред върховния съдник отчет за престъпленията си.“

– Продължавайте този живот на милосърдие и преданост: вие сте на прав път, татко... Чух да говорят за вас и за ония, които са около вас: от тях се боят и ги почитат, а вас ви обичат и благославят.

– Но те са все пак по-щастливи от мене, поне от религиозно гледище. Те се огъват под вярата, аз се боря срещу съмнението. Защо Господ е поставил в своя рай прокълнатото дърво на знанието? Защо, за да достигнеш до вярата, трябва всякога да се отречеш от една част, най-здравата, често пъти най-добрата, на своя разум, докато неумолимата наука ни забранява не само да твърдим, но и да вярваме без доказателства?

– Разбирам ви, татко. Вие сте честен човек, без да се надявате на възмездие, вие сте добър човек, без да се надявате на награда. С една дума, не вярвате в друг живот освен настоящия.

– А ти вярваш ли? – попита Палмиери.

Салвато се усмихна.

– На моята възраст – каза той – човек се занимава малко с тези сериозни въпроси за живота и смъртта, макар че при моята професия аз съм непрестанно между живота и смъртта и често пъти по-близо до смъртта, отколкото старците, които с треперещи колене и побелели коси чукат пред вратите на Campo santo²⁹⁴.

И добави след минута мълчание:

– И аз почуках на тези врати, но ако не очаквах със сигурност отговор от гроба, очаквах го поне е надежда. Защо не постъпвате като мене, татко? Защо не се опитате като Хамлет да проникнете в гробната нощ и да потърсите какви сънища вълнуват мозъка ни във вечния сън? Защо, след като сте живели добре, се страхувате, че можете да умрете зле?

– Не се страхувам, че ще умра зле, дете мое. Страхувам се, че ще умра изцяло. Аз съм от тия, които не могат да проповядват това, в което не вярват. Моето изкуство не е така непогрешимо, за да може вечно да се бори срещу смъртта. Само Херкулес може да е сигурен, че всякога ще я побеждава. А когато, предчувствайки близкия си край, някой болен ми казва: „Вие не можете да сторите вече нищо за мене като лекар. Опитайте се да ме утешите, като не можете да ме изцерите“, вместо да се възползвам от отслабването на ума му, за да пробудя в него вяра, каквато нямам, аз замълчавам, за да не дам на един умиращ някакво твърдение без доказателства, някаква несигурна надежда. Не оспорвам съществуването на един свръхестествен свят, задоволявам се, и това е достатъчно, да не вярвам в него. А като не вярвам сам, не мога да го обещавам на ония, които го търсят в предсмъртния мрак. Като се боя, че не ще видя, когато затворя завинаги очи, нито жената, която обичах, нито сина, когото обичам, не мога да кажа на съпруга: „Ще видиш пак жена си“, нито на бащата: „Ще видиш пак детето си.“

– Но вие знаете, че аз видях отново майка си.

– Не ти, дете мое. Една жена от народа, с простоват разум, слисана от уплаха, каза: „До леглото на детето имаше един призрак, който люлееше сина си и му пееше.“ А пък аз, още млад, любител на чудеса, отговорих: „Да, възможно е“, дори вярвах, че е било така. Но когато почнем да остаряваме – трябва да знаеш това, Салвато – когато почнем да остаряваме, ни обзема съмнение, защото тогава вече се приближаваме към страшната и неизбежна действителност. Колко пъти в тази килия, сам с разяждащата мисъл за небитието, която навлиза при определена възраст

294. Campo santo (ит.) – гробище. Б.пр.

в живота ни и вече не го напуска като невидим, но осезаем призрак, който върви редом с нас, колко пъти пред това разпятие съм коленичил с онзи спомен, с поетичната легенда от твоето детство и в часа, когато, според преданията, се явяват призраците, потънал в пълен мрак, съм се молил Богу да повтори пред мене чудото, което бе направил за тебе. Но Господ никога не благоволи да отговори. Зная, че не е длъжен да дава на пращинка като мене проявления за мощта и волята си, но все пак би проявил добрина, милост и състрадание, ако би изпълнил молбата ми. Не го направи.

– Ще го направи, татко.

– Не, това би било чудо, а логичният ред на природата не допуска чудеса. Освен това какво сме ние, та Бог да си даде труд в своята неизменна вечност да промени хода, който е наложил на своето творение? Какво сме ние за него? Една незабележима проява на материята, върху която от хиляди столетия се извършва сложно, необяснимо, преходно явление, наричано живот. В растителния свят това явление се проявява от мъха до дъба, в животинския – от инфузорията до мастодонта. Шедьовърът в растителния свят мимозата, шедьовърът в животинския свят е човекът. Какво създава превъзходството на Платоновото двуного без пера²⁹⁵ над другите животни? Простата случайност. Случило се е да получи най-високия номер по стълбицата на творението: този номер е поставил личността му малко над неговите по-нискостоящи братя. Какво са омировци, пиндаровци, есхилевци, сократовци, перикловци, фидиевци, демостеновци, цезаровци, вергилиевци, юстияниановци, Карл Велики? Малко по-добре устроени мозъци от тоя на слона, малко по-съвършени от маймунските. Каква е отликата на това съвършенство? Заместването на инстинкта с разум. Доказателство за по-висшето ни устройство? Способността да говорим, вместо да лаем или ревим. Но щом смъртта настъпи, щом отнеме говора, щом разруши разума, щом черепът на Карл Велики, Юстиниан, Вергилий, Цезар, Демостен, Фидий, Перикъл, Сократ, Есхил, Пиндар или Омир се напълни като черепа на Йорик чисто и просто с кал, всичко е свършено: комедията на живота е изиграна, свещта във фенера угасва и не ще се запали отново! Ти си виждал често дъга, дете мое. Огромна дъга, която стига от единия до другия край на кръгзора и се извисява до облаците, но в двата си края опира в земята: тези два края са детето и старецът. Изучи детето и ще

295. Платон определил човека като „двуного животно без пера“. За да го подиграе, Диоген оскубал един петел и го показал с думите: „Ето ви Платония човек!“ Б.пр.

видиш, че колкото повече мозъкът му се развива, мисълта, с други думи, душата му също се развива, усъвършенства, съзрява. Изучи стареца и ще видиш, напротив, че колкото повече мозъкът се уморява, смалява, атрофира, мисълта, с други думи, душата, помътнява, помрачава се, угасва. Родена заедно с нас, тя следва плодоносния растеж на младостта, и тъй като трябва да загине с нас, ще последва старостта в безплодния ѝ упадък. Къде е бил човек, преди да се роди? Никой не знае. Какво е бил? Нищо. Какво ще бъде, когато престане да съществува? Нищо, с други думи – това, което е бил, преди да се роди. Ще се преродим в друг вид, ни казва надеждата, ще минем в по-добър свят, казва гордостта. Какво значение има това за мене, ако по време на пътуването съм изгубил паметта си, забравил съм това, което съм преживял, ако вечният мрак отпреди люлката трябва да настъпи и отвъд гроба? В деня, когато запази спомена за своите превращения и странствания, човек ще стане безсмъртен и смъртта ще бъде само едно произшествие в неговото безсмъртие. Само Питагор си е припомнял предишния живот. Какво е обаче един чудотворец, който помни, пред цял свят, който не си спомня нищо?... Но – поклати глава Палмиери – стига по този тъжен въпрос. Тези лоши мисли се пораждат от самотата. Аз ти разказах моя живот, разкажи ми ти своя. На твоята възраст живот се пише със златни букви. Изпрати лъч от твоята зора и от твоите надежди сред моя залез и съмнения. Говори, скъпи ми Салвата! Накарай ме да забравя дори звука на гласа си, дори ехото от думите си.

Младешът послуша. И той имаше какво да разказва на баща си – цялата зора на своя живот. Разказа му за сраженията, победите, опасностите, любовта си. Палмиери се усмихваше и плачеше. Поиска да види раната, преслуша гърдите и тъй като бащата не се уморяваше да разпитва, а синът да отговаря, те дочакаха така деня, а заедно с деня и звука на барабана и тропетите, които ги предупреждаваха, че е време да се разделят.

Но Палмиери поиска да се раздели със сина си колкото е възможно по-късно и, както преди десет години, придружи до последните къщи на Сан Джермано конника, като се облягаше на ръката му и водеше коня за юздата.

LXXIV

ОТГОВОРЪТ НА ИМПЕРАТОРА

А времето вървеше с безучастната си точност и въпреки нападенията от бандите на Пронио, Гаetano Мамоне и Фра Дяволо френската армия продължаваше, безучастна като времето, тройното си напредване през Аbruцо, Казерта и онази част от Кампания, чиито брегове се мият от Тиренско море. В Неапол бяха предупредени за всички движения на републиканците и още на 20-и знаеха, че главният корпус, с други думи – този, командван лично от генерал Шанпионе, е нощувал на 18-и в Сан Джермано и напредва към Капуа през Миняно и Калви.

На 20-и в осем часа сутринта княз Ди Малитерно и херцог Ди Рока Романа, всеки начело на полк доброволци, съставен от благородническата или богатата младеж от Неапол и околностите му, отидоха да се сбогуват с кралицата и заминаха да посрещнат републиканците.

Колкото повече опасността наближаваше, толкова повече привържениците на краля и привържениците на кралицата се разделяха на два противникови лагера. Партията на краля се състоеше от кардинал Руфо, адмирал Карачоло, министъра на войната Ариола и от всички, които държаха на честта на неаполитанското име, искаха да се съпротивляват на всяка цена и да отбраняват Неапол до последна възможност. Партията на кралицата, съставена от сър Уилям, Ема Лайона, Нелсън, Ектън, Каstellчичала, Вани и Гуидобалди, искаше да напуснат Неапол, да избягат незабавно без борба.

Но сред всичко това съзнанието на кралицата беше смутено от голямо безпокойство; тя се страхуваше, че Ферари може всеки миг да се завърне. Като знае, че е бил нахално измамен и на кого трябва да се сърди за всички злополуки, сполетели кралството, кралят можеше като всеки слаб човек да почерпи дори от страха си за един момент сила и воля... И през този момент да се изтръгне завинаги от гнета, упражняван върху него от двадесет години насам от един министър, когото никога не бе обичал, и една съпруга, която бе престанал да обича. Докато беше млада и хубава, Каролина имаше непогрешимо средство да си възвръща краля и го използваше; но тя започваше, както се изразява Шекспир, да се спуска по долината на живота и кралят, заобиколен от млади и хубави жени, лесно се изплъзваше от нейния чар.

На 20-и вечерта имаше съвет: кралят се изказа открито и твърдо за

отбрана. Съветът приключи в полунощ. От полунощ до един часа кралицата стоя в тъмната стая и отведе със себе си Паскуале ди Симоне, за да получи тайни нареждания от Ектън, който го чакаше в покоите на кралицата. В един и половина Дик замина за Беневенте, където още преди два дни беше изпратен с доверен коняр един от най-бързите коне от коюшните на Ектън.

Двадесет и първи започна с един от ония урагани, които в Неапол траят обикновено по три дни и са дали повод за поговорката: *Nasce, nasce, morì*, т.е. ражда се, наяжда се, умира.

Въпреки дъжда, който се изливаше на кратки порои, въпреки бурните пориви на вятъра населението предусещаше смъртно приближаването на голяма катастрофа и се трупаше рязвълнувано по улиците, площадите и кръстопътищата.

Но това, което сочеше някакво необикновено положение, беше обстоятелството, че народът се трупаше не в старите квартали; а когато казваме народът, имаме предвид онова множество моряци, рибари и ладзарони, което съставя неаполитанския народ. Забелязваха се, напротив, многобройни оживени групи, които говореха високо, ръкомахаха буйно, пръснати от улицата на вълнолома до дворцовия площад, с други думи, по целия булевард дел Кастело, покрай театъра Сан Карло и по улица Киайа. Заградили кралския дворец, тези групи като че наблюдаваха улица Толедо и страда дел Пилиеро. Най-последно, трима души, добре известни от минали бунтове, говореха по-високо и по-разпалено се вълнуваха. Тримата мъже бяха Паскуале ди Симоне, бекайото, загрозен от раната, която пресичаше лицето му, останал без око, и Фра Пачифико, който не беше посветен в тайната и не знаеше за какво става дума, но бе пуснал юздата на буйния си и креслив език, удряше с лавровата тояга ту по паважа, ту по стената, ту по нещастния Джакобино, изкупителна жертва за страстите на ужасния францисканец.

При все че не знаеше какво чака, тази тълпа изглеждаше да чака някого или нещо; а кралят, който знаеше не повече от другите, но се тревожеше от това струпване, стоеше зад щора на прозорец от мецанина и галейки машинално Юпитер, гледаше тълпата, която издаваше от време на време викове, напомнящи гръмотевичен тътен или буботене на вода: „Да живее кралят!“ „Смърт на якобинците!“

Кралицата, разбрала къде е кралят, стоеше в съседната стая с Ектън, готова да действа според обстоятелствата, а в покоите на нейно величество Ема опаковаше с придворната дама Сан Марко най-секретните книжа и най-скъпите накити на височайшата си приятелка.

Към единадесет часа младеж на английски кон препусна откъм моста Мадалена, мина по Маринела, страда Нуова, улица дел Пилиеро, ларго Кастело, улица Сан Карло, размени някакви знаци с Паскуале ди Симоне и бекайото, хлътна през сводестата врата в двора на кралския палат, скочи на плочите, хвърли поводите на коня в ръцете на коняря и сякаш знаеше предварително къде ще намери кралицата, влезе в кабинета, където тя го чакаше с Ектън, а вратата се отвори като по магия при приближаването му.

– И така? – запитаха едновременно кралицата и Ектън.

– Идва след мене – каза младежът.

– След колко време приблизително ще бъде тук?

– След половин час.

– Предупредени ли са тия, които го чакат?

– Да.

– Добре, идете в моите покои и кажете на лейди Хамилтън да съобщи на Нелсън.

Младежът се качи по задната стълба с бързина, от която личеше колко добре познава всички тайни ходове на двореца, и предаде на Ема Лайона желанието на кралицата.

– Имате ли сигурен човек, за да занесе писъмце на лорд Нелсън?

– Аз ще го занеса – отговори младежът.

– Знаете, че няма време за губене.

– Предполагам.

– Тогава...

Тя взе перо, мастило, хартия от бюрото на кралицата и написа само един ред:

„Ще бъде навярно тази вечер. Бъдете готов.

Ема“

Също така бързо, както се бе изкачил по стълбите, младежът слезе, мина през двора, тръгна по височината към военното пристанище, скочи в една лодка и въпреки дъжда и вятъра накара да го откарат до „Вангард“, който, смъкнал мачти, за да бъде по-малко уязвим от бурята, бе пуснал котва на около половин миля от военното пристанище, заобиколен от другите английски и португалски кораби, поставени под командването на адмирал Нелсън.

Младежът – читателите са отгатнали, че беше Ричард – каза да съобщят на адмирала, качи се ловко по стълбата откъм десния борд,

намери Нелсън в кабината му и предаде писъмцето.

– Заповедите на нейно величество ще бъдат изпълнени – каза Нелсън. – Вие ще отнесете лично доказателство за това. Хенри – обърна се Нелсън към своя флагкапитан, – наредете да приготвят лодка, за да откарат господина на борда на „Алкмен“.

След това прибра писмото на Ема в пазвата си и написа:

„Строго поверително²⁹⁶.

Три лодки и малкият катер на «Алкмен», въоръжени само с хладно оръжие, да бъдат на Витория точно в седем и половина часа.

До брега ще се приближи само една лодка, другите ще стоят на известно разстояние с готови весла. Ще се приближи лодката от «Вангард».

Всички лодки ще бъдат готови на борда на «Алкмен» преди седем часа под заповедите на капитан Хоп.

Котвички в шалупите²⁹⁷.

Всички други шалупи на «Вангард» и «Алкмен», въоръжени с ножове, а лодките с леките им оръдия ще бъдат събрани на борда на «Вангард» под командването на капитан Харди, който ще се отдели от кораба точно в осем часа и ще отплава на половин път към Молосилио.

Във всяка шалупа трябва да има четири до шест войника.

Ако ви потрябва помощ, ще я поискате с огневи сигнали.

Харис Нелсън

П.П. «Алкмен» ще бъде готов да отплава през нощта, ако се наложи.“

Докато тези заповеди се приемаха с почителност, съответна на точността, с която трябваше да се изпълнят, от моста Мадалена се показа втори конник, който тръгна по пътя на първия – по кея Маринела, страда Нуова и стигна до страда дел Пилиеро. Там навалицата беше погъста и въпреки облеклото му, по което лесно можеше да се познае, че е кралски куриер, той изпита затруднение да продължи пътя си със същата скорост. Хората от простолудието като че нарочно се блъскаха в коня и ядосани от тези сблъсквания, започваха да ругаят. Ферари, свикнал

296. Излишно е да повтаряме, яе авторът има в ръце оригиналите на всички писма. Б.а.

297. Шалупа (фр.) – голяма моторна лодка или с весла, която обслужва корабите и корабоплаването. Б.пр.

да се отнасят с уважение към униформата му, отвърна отначало с няколко силни удара с камшик наляво и надясно. Ладзароните се отдръпнаха и замълчаха по навик. Но когато стигна до ъгъла при театър Сан Карло, един мъж поиска да пресече пътя на коня, и то така неумело, че бе повален.

– Приятели! – викна той, като падаше. – Това не е никакъв кралски куриер, както може да ви заблуди облеклото му. Това е преоблечен якобинец, който иска да избяга! Смърт на якобинеца! Дръжте го!

Из навалищата се понесоха викове:

– Якобинец! Якобинец! Смърт на якобинеца!

Паскуале ди Симоне запрати срещу коня ножа си, който потъна до дръжката в края на раменната кост. Бекайото се нахвърли към главата и, свикнал да коли овце и овни, веднага преряза вратната му жила.

Конят се изправи, изцвили от болка и замаха с предните си нозе, като пръскаше с кръв зрителите наоколо.

Кръвта оказва магическо въздействие върху жителите на южните страни. Щом усетиха, че ги опръска топлата червена течност, щом вдъхнаха острата ѝ миризма, ладзароните се нахвърлиха с диви викове върху човека и коня.

Ферари почувства, че ако конят му падне, и той е загубен. Задържа го колкото можа с поводите и нозете си; но нещастното животно беше смъртно ранено. То започна да се мята, залитайки наляво и надясно, препъна се с предните си нозе, изправи се с отчаяното усилие на конника и направи един скок. Ферари усети, че животното се огъва под него. Той беше само на петдесетина стъпки от караулното помещение на двореца и повика за помощ; но гласът му бе заглушен от стократно повтаряните викове: „Смърт на якобинеца!“ Измъкна един пистолет от кобура на седлото, като се надяваше, че гърмежът ще бъде чут по-добре от виковете му. В този миг конят му се строполи. От сътресението пистолетът гръмна напосоки и куршумът удари едно десетгодишно момче, което веднага падна.

– Убива деца! – изкрещя някой.

При този вик Фра Пачифико, който досега стоеше доста спокойно, се втурна срещу тълпата и я разблъска с лактите си, остри и корави като дълбови клинове. Той стигна до средата на навалищата тъкмо когато, паднал заедно с коня си, нещастният Ферари се опитваше да се изправи. Но преди да успее да го стори, монахът стовари тоягата си върху главата му; и Ферари се строполи като вол, ударен с чук. Обаче целта беше друга: Ферари трябваше да загине пред очите на краля. Пет-шест души

полицаи, посветени в тайната на тази драма, заобиколиха тялото и започнаха да го отбраняват, а бекайото го повлече за нозете и започна да вика:

– Път за якобинеца!

Оставиха трупа на коня, където си беше, но след като разграбиха всичко по него, и последваха бекайото. След двадесет стъпки стигнаха до прозореца на краля. В желанието си да разбере причината за тази страшна врява, кралят дръпна щорите. При неговата поява виковете се превърнаха в крясъци. При този рев кралят наистина помисли, че наказват някой якобинец. Той нямаше нищо против да се отърве по такъв начин от враговете си. Кимна усмихнато на тълпата, която пожела при това насърчение да докаже на краля, че го заслужава. Вдигнаха нещастния окървавен, обезобразен, изпокъсан, но все още жив Ферари, който дойде за миг в съзнание, отвори очи, позна краля, протегна ръце към него и извика:

– Помощ! Помощ! Аз съм, господарю! Вашият Ферари!

При тази неочаквана, ужасна, необяснима гледка кралят се отдръпна назад и се хвърли полупримрял на едно кресло в дъното на стаята; а Юпитер, който не беше нито човек, нито крал и затова нямаше никакви причини да бъде неблагодарник, изля от мъка и с кръвясали очи, с разпенена уста скочи през прозореца в помощ на приятеля си.

В същия миг вратата на стаята се отвори; кралицата влезе, улови краля за ръка, принуди го да стане, повлече го към прозореца, посочи му тълпата людоеди, които се биеха за останките на Ферари, и каза:

– Ето, господарю, виждате на какви хора можете да разчитате за отбраната на Неапол и на кралския двор. Днес заклаха вашия служител, утре ще изколят децата ни, вдругиден и нас. Настоявате ли още да останем тук?

– Наредете да приготвят всичко! – извика кралят. – Довечера тръгвам...

И като виждаше все още пред очите си убийството на нещастния Ферари, като все още му се струваше, че чува гласа на умиращия, който викаше за помощ, той избяга, уловил с ръце главата си, затворил очи, запушил уши, в една от най-вътрешните стаи на своите покои. Когато след два часа излезе оттам, първото нещо, което видя, беше окървавеният Юпитер, легнал върху къс сукно, по което останките от кожа и брандербурги сочеха, че е част от дрехата на нещастния куриер.

Кралят коленичи до Юпитер, увери се, че любимецът му не е получил никаква тежка рана и като поиска да види на какво лежи вярното

храбро животно, измъкна въпреки скимтенето му къс от куртката на Ферари, който кучето бе изтръгнало с борба от палачите. По някаква предопределена случайност тъкмо в този къс се намираше коженият джоб, където се поставяха писмата; кралят го откопча и намери непокътнат императорския плик, който куриерът е носел в отговор на кралското писмо.

„На моя скъп брат и обичан братовчед, свако, тъст и съюзник.

Не съм писал никога писмото, което ми изпращате с Вашия куриер Ферари, то е подправено от начало до край.

Онова, което имах честта да напиша на Ваше Величество, беше писано изцяло собственоръчно от мене и вместо да подканвам Ваше Величество да започне война, аз изказвах мнение да не започвате нищо преди месец април, когато разчитам да пристигнат нашите добри и верни съюзници русите.

Ако виновниците са хора, които правосъдието на Ваше Величество може да достигне, не крия желанието си да ги видя наказани, както заслужават.

Имам чест да бъда почитателно на Ваше Величество скъп брат, обичан братовчед, племенник, зет и съюзник.

Франц“

Кралицата и Ектън бяха извършили едно безполезно престъпление.

Впрочем не: то беше полезно, защото убеди Фердинанд да напусне Неапол и да избяга в Сицилия!

LXXV БЯГСТВОТО

От този момент, както вече казахме, бягството бе решено и определено за същата вечер, 21 декември.

Уговориха, че кралят, кралицата, цялото кралско семейство (освен престолонаследника, жена му и дъщеря му), сър Уилям, Ема Лайона, Ектън и най-приближените придворни ще заминат за Сицилия с „Вангард“.

Кралят, както си спомняме, бе обещал на Карачоло, че ако напуска Неапол, ще замине само с неговия кораб; но изпаднал отново от страх под властта на кралицата, той забрави обещанието си по две причини.

Първата, изхождаща от самия него, беше срамът, който изпитваше пред адмирала, че ще напусне Неапол, след като бе обещал да остане. Втората, изхождаща от кралицата, беше, че като споделящ родолюбивите настроения на цялата неаполитанска аристокрация Карачоло би могъл, вместо да откара краля в Сицилия, да го предаде на якобинците, които, взели в ръце такъв заложник, можеха да го принудят да установи желаното от тях управление, или още по-лошо – да го съдят, както англичаните бяха осъдили Чарлз I, а французите Людовик XVI.

За да го утешат и възмездят за отнетата чест, решиха да възнаградят адмирала, като му поверят да откара Калабрийския херцог, семейството и придворните му.

Предупредиха старите френски принцеси за взетото решение и им предложиха да се погрижат с помощта на своите седем телохранители, както намерят за добре, за своята безопасност, като им изпратиха петнадесет хиляди дуката, за да улеснят бягството им. След изпълнението на този дълг никой вече не се занимаваше с тях.

През целия ден сваляха и трупаха в тайния ход накити, пари, скъпи мебели, художествени предмети, статуи, които смятаха да пренесат в Сицилия. Кралят би желал да пренесе и своите кенгура, но беше невъзможно. Затова се задоволи да ги повери със саморъчно написано писмо на главния градинар в Казерта.

Угнетен от измяната на кралицата и Ектън, доказана от писмото на императора, кралят се затвори в своето отделение и отказа да приема когото и да е. Заповедта бе строго изпълнена и по отношение на Франческо Карачоло, който, забелязал от кораба си раздвижването и

сигналите на борда на английските кораби, се бе усъмнил, че нещо става; както и по отношение на маркиз Вани, който не бе допуснат при кралицата, а като научи от княз Ди Каstellчикала, че се готви заминаване, се опита в последния миг да бъде приет от краля.

Фердинанд помисли за момент да повика кардинал Руфо, за да го вземе за другар и съветник в изгнанието; но не беше мъчно да отгатне, че между него и Нелсън съществува неразбирателство. А знаем, че кардиналът беше ненавиждан от кралицата, и Фердинанд предпочете както винаги своето спокойствие пред добрите прояви на приятелство и признателност. Освен това си каза, че със своята ловкост кардиналът ще може отлично да се справи сам.

Заминаването бе определено за десет часа вечерта. Уговориха следователно, че в десет часа всички, които ще придружават техни величества на „Вангард“, ще се съберат в отделението на кралицата.

Точно в десет часа кралят влезе, като водеше на верижка кучето си; то беше единственият приятел, на чиято вярност разчиташе, затова и единственият, когото вземаше със себе си.

Помислил бе наистина за Д'Асколи и Маласпина; но си каза, че и те като кардинала ще могат да се оправят сами.

Огледа огромния, едва осветен салон – страхуваха се да не би едно прекалено осветление да събуди подозрения за заминаване – и видя всички бегълци събрани или по-точно пръснати на групи. Главната група се състоеше от кралицата, любимия ѝ син принц Леополд, малкия принц Алберт, четири принцеси и Ема Лайона. Кралицата седеше на канапе до Ема Лайона, която държеше в скута си принц Алберт, неин любимец, а принц Леополд бе облегнал глава на рамото на майка си. Четирите принцеси седяха или лежах на килима до кралицата.

Ектън, сър Уилям, княз Ди Каstellчикала разговаряха прави пред един прозорец и слушаха плющенето на вятъра и дъжда по стъклата.

Друга група от придворни дами, между които се виждаше графиня Ди Сан Марко, най-доверено лице на кралицата, бяха около една маса.

Най-последно, далече от всички, едва видим в тъмнината, се очертаваше силуетът на Дик, който така умело и вярно бе изпълнил този ден заповедите на господаря си и на кралицата, та можеше вече да я смята донякъде за своя господарка.

При влизането на краля всички станаха и се обърнаха към него, но той махна с ръка всеки да остане на мястото си.

– Не се безпокойте, не се безпокойте – каза той. – Не си струва труда вече.

И седна в кресло близо до вратата, откъдето бе влязъл, като сложи между коленете си главата на Юпитер.

Щом чу гласа на баща си, принц Алберт, когото кралицата не обичаше и който търсеше при другите така необходимата и ценна за децата обич, каквато не намираще у майка си, се плъзна от коленете на Ема и отиде да поднесе до устните на краля своето бледо, болнаво чело, скрито под буйна руса коса. Кралят отстрани косите на детето, целуна го по челото и след като го задържа замислено за миг до гърдите си, го върна при Ема Ла-йона, която то наричаше „майчица“.

В мрачната зала цареше зловеща тишина; тези, които разговаряха, приказваха съвсем тихо. В десет и половина граф фон Турн, германец на неаполитанска служба, поставен заедно с маркиз Ди Ница, командващ португалския флот, под заповедите на Нелсън, трябваше да влезе в двореца през тайния вход и Спиралната стълба. За тази цел граф фон Турн бе получил ключ от отделението на кралицата, което чрез еднинствена здрава, масивна врата беше свързано с изхода към военното пристанище.

Часовникът удари десет и половина сред пълна тишина. Почти веднага някой почука на междинната врата. Защо граф фон Турн чукаше, вместо да си отвори, като имаше ключ?

При извънредни обстоятелства, каквито бяха сегашните, всяко нещо, което при друго положение би предизвикало само смущение и безпокойство, сега вдъхваше ужас.

Кралицата потрепера и стана.

– Кой ли е пак? – попита тя.

Кралят се задоволи да погледне; той не знаеше нищо за взетите мерки.

– Не може да бъде друг освен граф фон Турн – отговори винаги спокойният и разсъдлив Ектън.

– Но защо чука, като му дадох ключ?

– Ако ваше величество разрешава, ще отида да видя – каза Ектън.

– Идете – отвърна кралицата.

Ектън запали свещ в един свещник и тръгна по коридора. Кралицата го проследи с тревожен поглед. Зловещата тишина стана почти гробна. След няколко минути Ектън се върна.

– Какво има? – попита кралицата.

– Навярно вратата не е била отваряна отдавна и ключът се е счупил в ключалката. Графът почукал, за да запита дали няма възможност да се отвори вратата отвътре. Опитал, но няма никаква възможност.

- Какво ще правим тогава?
- Ще я изкъртим.
- Дадохте ли му нареждане?
- Да, мадам, и той вече го изпълнява.

Чуха се наистина силни удари по вратата, след това трясък от пропукване. Във всеки от тия звуци имаше нещо зловещо. После се чуха приближаващи стъпки, вратата на салона се отвори и граф фон Турн се показа.

– Моля за извинение от ваши величества – каза той – за шума, който причиних, и за средствата, към които бях принуден да прибягна, но счупването на ключа беше свършено непредвидена злополука.

– Която е знамение – каза кралицата.

– Ако е знамение – обади се кралят с обичайния си здрав разум, – то показва, че ще сторим по-добре да останем, отколкото да заминем.

Кралицата се уплаши да не би височайшият ѝ съпруг да прояви отново воля.

– Ще заминем – каза тя.

– Всичко е готово, мадам – продължи граф фон Турн, – но моля за позволение да предам на краля заповедта, която получих тази вечер от адмирал Нелсън.

Кралят стана и се приближи до свещника, където граф фон Турн го чакаше с хартия в ръка.

– Прочетете, господарю – каза той.

– Заповедта е на английски – отвърна кралят, – а пък аз не зная английски.

– Аз ще я превода на ваше величество.

„До адмирал граф фон Турн
Неаполитанския залив, 21 декември
Подгответе за изгаряне неаполитанските фрегати и корвети.“

– Какво казвате? – попита кралят.

Граф фон Турн повтори: „Подгответе за изгаряне неаполитанските фрегати и корвети.“

– Сигурен ли сте, че не грешите? – попита кралят.

– Сигурен съм, господарю.

– А защо ще се изгарят фрегати и корвети, които струват толкова скъпо и са били строени цели десет години?

– За да не попаднат в ръцете на французите, господарю.

– Не можем ли да ги откараме в Сицилия?

– Такава е заповедта на милорд Нелсън, господарю. Затова, преди да я предам на маркиз Ди Ница, натоварен с изпълнението ѝ, пожелах да я представя на ваше величество.

– Господарю, господарю – каза кралицата, като се приближи към краля, – губим скъпоценно време, и то за дреболии!

– Я гледайте, мадам! – извика кралят. – Наричате това дреболии? Справете се с бюджета на флота през последните десет години и ще видите, че възлиза на повече от сто и шестдесет милиона!

– Господарю – възрази кралицата, – часовникът бие вече единадесет и милорд Нелсън ни чака.

– Права сте – отвърна кралят, – милорд Нелсън не е човек, който трябва да чака, дори крал или кралица. Ще изпълните заповедите на лорд Нелсън, господин графе, ще изгорите флота ми. Каквото не смее да заграби, Англия го изгаря. Ах, бедни ми Карачоло, колко прав беше ти и колко сгреших аз, че не послушах твоите съвети! Да тръгваме, господа и госпожи, да не караме милорд Нелсън да ни чака!

Кралят взе свещника от ръката на Ектън и тръгна пръв; всички го последваха.

Не само че неаполитанският флот бе осъден, но кралят подписа изпълнението на присъдата.

След този 21 декември 1798 година сме виждали толкова кралски бягства, че днес почти не си струва вече труда да ги описваме. Людовик XVIII избяга от Тюйлери на 20 март, Карл X избяга на 29 юли, Луи Филип се измъкна на 24 февруари²⁹⁸; и тримата ни оставиха разнообразни примери за принудително заминаване. А в Неапол видяхме в наши дни правнукът да излиза през същия коридор, да слиза по същата стълба, откъдето бе минал неговият праядо, и да напуска в горчиво изгнание любимата родна страна. Само че праядото щеше да се завърне, а внукът по всяка вероятност ще остане завинаги изгнаник²⁹⁹.

Но началото на тези тайни нощни заминавания бе сложено в ония дни от Фердинанд. Затова той вървеше безмълвно, с разтуптяно сърце и наострен слух. Когато стигна до средата на стълбата, срещу прозорец към склона на Гиганта, стори му се, че чува шум по стръмнината, водеща от дворцовия площад към улица Киатамоне. Спря се и като чу отново шума, загаси свещта, оставяйки всички на тъмно.

298. 20 март 1815; 29 юли 1830; 24 февруари 1848. Б.пр.

299. Франческо II, лишен от неаполитанския престол при обединението на Италия в 1860 г. (1836–1894). Б.пр.

Трябваше да слизат опипом, стъпка по стъпка из тесните стълби, по които бяха тръгнали. Стълбите нямаха парапет, бяха стръмни и опасни. Все пак стигнаха без произшествия до последното стъпало, където усетиха свеж и влажен полъх отвън.

Бяха на няколко крачки от пристанището.

Във военното пристанище, затворено между вълнолома и търговския пристан, беше доста спокойно; но се чувстваше, че има силен вятър, и се чуваше как вълните се разбиват яростно в брега. Когато стигнаха до нещо като кей покрай стените на двореца, граф фон Турн хвърли изпитателен поглед към небето. То беше покрито с тежки, ниски, бързо плаващи облаци; сякаш някакво въздушно море плаваше над земното и се навеждаше да слее вълните си с неговите. В тясното пространство между облаците и водата нахлуваха поривите на ужасния северозападен вятър, носител на корабокрушения и злополуки, каквито често се виждат в Неаполитанския залив през лошите дни на годината.

Кралят забеляза неспокойния поглед на граф фон Турн.

– Ако времето с много лошо – каза той, – би трябвало да не тръгваме тази нощ.

– Заповед на милорда – отговори графът. – Но ако ваше величество решително отказва...

– Заповед! Заповед! – повтори нетърпеливо кралят. – Ами ако има опасност за живота ни? Отговаряте ли за него, графе?

– Ще направя всичко възможно за човек, който трябва да се бори с вятъра и морето, за да ви откарам на борда на „Вангард“.

– Това не е отговор, дявол да го вземе! Бихте ли отплавали вие в такава нощ?

– Ваше величество вижда сам, щом очаквам само да се качи в лодката, за да го отведе до адмиралския кораб.

– Искам да кажа: ако бяхте на мое място.

– На мястото на ваше величество, ако трябва да се съобразявам само с обстоятелствата и Божията воля, два пъти щях да си помисля.

– Е, добре – запита нетърпеливо кралицата, без да смее все пак (толкова могъщ е дворцовият етикет) да слезе в лодката преди съпруга си, – е, добре, какво чакаме още?

– Какво чакаме ли? – извика кралят. – Не чувате ли какво каза граф фон Турн? Времето е лошо, той не отговаря за сигурността ни и дори Юпитер се дърпа и ме тегли да се върна в двореца.

– Върнете се тогава, господарю, за да разкъсат всички ни, както видяхте, че разкъсаха днес един от най-верните ви служители. Лично аз

предпочитам морето и бурите му пред Неапол и неговото простолудие.

– Моля ви да вярвате, че аз съжалявам повече от всеки друг за моя верен служител, особено сега, когато зная какво трябва да мисля за неговата смърт. Колкото до Неапол и простолудието му, няма защо да се страхувам от него.

– Да, зная това. Тъй като вижда във ваше лице свой представител, то ви боготвори. Но аз нямам щастието да се радвам на симпатиите му и заминавам.

И въпреки почитта към етикета кралицата слезе първа в лодката. Свикнали да слушат повече кралицата, отколкото краля, младите принцеси и принц Леополд я последваха, както лебед-чета следват майка си.

Само малкият принц Алберт пусна ръката на Ема Лайона, изтича до краля, улови го за ръкава и го задърпа към лодката:

– Ела с нас, татко! – каза той.

Кралят можеше да окаже съпротива само ако някой го поддържа. Той се огледа наоколо, за да види дали ще срещне подкрепа у някого; но при този поглед, който беше все пак повече умолителен, отколкото заплашителен, всички сведоха очи. Кралицата имаше за помощник страха на едни, егоизма на други. Кралят се почувства съвършено сам, изоставен, наведе глава и – воден от малкия принц, повел сам кучето си, което единствено споделяше мнението му да не напускат сушата – слезе в лодката, седна малко настрана и каза:

– Щом всички искате... Хайде, Юпитер, ела!

Щом кралят седна, лейтенантът, който изпълняваше службата на боцман за кралската лодка, извика:

– Отпуснете платната!

Двама моряци с куки отблъснаха лодката от брега, веслата се потопиха и лодката отплава към изхода на пристанището.

Лодките, отредени за останалите пътници, се приближиха последователно до кея, поеха благородния си товар и последваха кралската лодка.

Това тайно нощно заминаване под писъците на бурята и воя на вълните никак не приличаше на радостното тържество от 22 септември, когато под палещите лъчи на есенното слънце, пред гладкото море, под звуците на музика от Чимароза, на черковни камбани и оръдейни салюти тръгнаха да посрещнат абукирския победител. Само три месеца бяха минали оттогава, а днес бяха принудени да бягат от французите, за чието поражение така прибързано тържествуваха, и то среднощ, в тъмнина и бурно море, за да искат убежище на същия „Вангард“, тържествено

посрещнат тогава.

Сега беше въпрос да стигнат до него.

Нелсън се бе приближил до входа на пристанището толкова, колкото позволяваше безопасността на кораба му; но все пак оставаше да се мине четвърт миля между военното пристанище и адмиралския кораб. При този преход лодките можеха десет пъти да потънат. И наистина, колкото повече кралската лодка – читателите ще ни позволят при това тежко положение да се занимаем по-специално с нея – колкото повече кралската лодка напредваше към изхода на пристанището, толкова повече опасността ставаше действителна и заплашителна. Тласкано, както казахме, от югозападния вятър, който идва откъм бреговете на Африка и Испания и минава между Сицилия и Сардиния, между Иския и Капри, без да срещне пречка от Балеарските острови до подножието на Везувий, морето търкаляше огромни вълни, които с приближаването си към сушата се връщаха обратно и заплашваха да погълнат слабите плавателни съдове под своите влажни сводове, напомнящи в тъмнината зверска паст, готова да ги разкъса.

Наближавайки границата, където щяха да минат от едно сравнително спокойно към едно яростно море, и кралицата дори усети, че сърцето ѝ се свива и решителността ѝ се разколебава. А кралят, неподвижен и безмълвен, стиснал конвулсивно врата на кучето, свито между коленете му, гледаше с втрещени, разширени от страх зеници дългите вълни, които се втурваха като стадо моржове срещу вълнолома, разбиваха се о гранитната преграда, пръскаха се със зловещ стон в подножието ѝ и пращаха над стената капчици неуловима, трептяща пяна, искряща в тъмнината като сребърен дъжд.

Въпреки тази ужасна проява на морето граф фон Турн, спазвайки строго получените заповеди, се опита да мине препятствието и да преодолее съпротивата. Изправен при носа на лодката, забил крака в пода благодарение на моряшката устойчивост, която се придобива само след дългогодишно плаване, застанал срещу вятъра, който бе отнесъл шапката му, и срещу морето, което го обливаше с воден прах, той насърчаваше гребците само с три думи, повтаряни от време на време с монотонен, но твърд глас:

– Гребете здраво! Гребете!

Лодката напредваше.

Но когато стигнаха до споменатата от нас граница, борбата стана тежка. Три пъти лодката се прехвърли победоносно над вълните и се плъзна отвъд; но три пъти следващата вълна я отблъсна назад.

Самият граф фон Турн разбра, че е безумие да се бори с такъв противник и се обърна да запита краля:

– Какво заповядвате, господари?

Но не успя да довърши фразата. При раздвижването му, в секундата, когато бе имал неблагоприятното да изостави ръководството на лодката, нова вълна, по-висока и по-яръстна от досегашните, връхлетя върху лодката и я заля. Лодката потрепера и пропука. Помислили, че е настъпил последният им час, кралицата и младите принцеси изпищяха; кучето зловещо изръмжа.

– Назад! – извика кралицата на граф фон Турн. – Да излезем в открито море при такова време значи да предизвикваме Бога. А освен това морето може би ще се успокои към пет часа сутринта.

Явно възхитени от дадената заповед, гребците рязко обърнаха към пристанището и спряха пред най-близкия кей до морския ръкав.

LXXVI КОГАТО МИКЕЛЕ СЕ СКАРВА СЕРИОЗНО С БЕКАЙОТО

Не само именитите бегълци трябваше да се борят в тази страшна нощ с вятъра и морето. В два и половина рицарят Сан Феличе се прибра според обичая си вкъщи и развълнуван съвсем не според обичая си, извика два пъти:

– Луиза! Луиза!

Луиза се втурна в коридора, защото по гласа на съпруга си разбира, че става нещо необичайно; и се убеди в това, щом го видя.

Рицарят беше наистина съвсем пребледнял. Видял бе от прозорците на библиотеката случката на улица Сан Карло, с други думи, мъченическата смърт на нещастния Ферари. Тъй като въпреки кротката си външност рицарят беше необикновено храбър, с онази храброст, която дълбоката човечност вдъхва на смелите сърца, първият му подтик беше да слезе и да изтича в помощ на кралския куриер, когото веднага бе познал; но пред вратата на библиотеката бе спрял от престолонаследника, който го запита със студения си, изнежен глас:

– Къде отивате, Сан Феличе?

– Къде отивам ли?... Къде отивам?... – отговори Сан Феличе. – Нима ваше височество не знае какво става?

– Зная, убиват някого... Но толкова рядко ли колят човек из неаполитанските улици, та сте се разтревожили до такава степен?

– Само че този, когото убиват, е кралски служител.

– Зная.

– Куриерът Ферари.

– Познах го.

– Но как и защо ще колят тоя нещастник с викове: „Смърт на якобинците!“; когато той беше един от най-верните служители на краля?

– Как и защо ли? Чели ли сте кореспонденцията на Макиавели, представител на светлейшата флорентинска република в Болоня?

– Разбира се, че съм я чел, ваше височество.

– Е, добре, тогава знаете как е отговорил той на флорентинските савонници по повод убийството на Рамира д'Орко, разсечен на четири части, набити на четири кола в четирите ъгъла на площад Имола?

– Флорентинец ли е бил Рамиро д'Орко?

– Да, и затова флорентинският сенат смятал, че е в правото си да иска от своя посланик подробности по тази странна смърт.

Сан Феличе се порови из паметта си.

– Макиавели отговорил: „Светлейши синьори, по повод смъртта на Рамиро д'Орко мога да ви кажа само това, че Чезаре Борджия е владетел, който най-добре умее да създава и унищожава хората, според както са заслужили.“

– Е, добре – отговори Калабрийският херцог с бледа усмивка, – качете се отново на стълбата си, драги ми рицарю, и преценете там отговора на Макиавели.

Рицарят се качи отново на стълбата си, но не бе минал и три стъпала и разбра, че Ферари е бил погубен от ръката на човек, заинтересован от смъртта му.

След четвърт час повикаха принца при баща му.

– Не напускате двореца, докато не се видим отново – каза Калабрийският херцог на рицаря, – защото по всяка вероятност ще мога да ви съобщя нещо ново.

И наистина след по-малко от час принцът се върна.

– Сан Феличе – каза той, – помните ли обещанието си да ме придружите до Сицилия?

– Да, монсеньор.

– Готов ли сте все още да го изпълните?

– Разбира се. Само че, монсеньор...

– Какво има?

– Когато съобщих на синьора Сан Феличе каква чест ми оказва ваше величество...

– И?

– Тя поиска да ме придружи.

Принцът ахна радостно.

– Благодаря ви за добрата вест, рицарю! – извика той. – Принцесата ще има достойна другарка. Зная, Сан Феличе, че вашата съпруга е примерна жена, и вие помпите желанието ми тя да бъде придворна дама на принцесата – защото тогава щеше да бъде и на думи, и фактически истинска придворна дама, но вие ми отказахте. Днес тя идва сама при нас. Кажете й, скъпи ми рицарю, че е добре дошла.

– Ще й кажа, монсеньор.

– Чакайте, не съм ви казал всичко.

– Да, наистина.

– Всички заминаваме тази нощ. Рицарят го погледна смяян.

– Мислех – каза той, – че кралят е решил да замине само в краен случай.

– Да, но всичко се обърна наопаки с убийството на Ферари. В десет и половина негово величество напуска двореца и заедно с кралицата, принцесите, двамата ми братя, посланиците и министрите отива на кораба на лорд Нелсън.

– Защо не на неаполитански кораб? Струва ми се, че е оскърбление за целия неаполитански флот да се даде такова предпочитание на един английски кораб.

– Така пожелава кралицата, а навярно за компенсация аз ще отплавам с кораба на адмирал Карачоло, следователно и вие заедно с мене.

– В колко часа?

– Не зная още никакви подробности, ще наредя да ви съобщят. Във всеки случай пригответе се, ще тръгнем навярно между десет часа и полунощ.

– Добре, монсеньор.

Принцът улови ръката му и го погледна:

– Знаете, че разчитам на вас.

– Дадох дума на ваше височество – отговори с поклон Сан Феличе, – а за мене е толкова голяма чест да ви придружа, та не ще се поколебая да приема тази чест.

После взе шапката и чадъра си и излезе.

Улиците бяха още задръстени от шумни тълпи; два-три огъня горяха на самия дворцов площад; на жарта им печаха късове месо от коня на Ферари. Самият нещастен куриер беше разсечен на парчета. Едни бяха грабнали нозете, друга ръцете; наболи ги бяха на заострени тояги – ладзароните нямаха още нито пики, нито щикове – и разнасяха из улиците тия отвратителни трофеи с викове:

– Да живее кралят! Смърт на якобинците!

По стръмното нанадолнище на Гиганта рицарят среща бекайото, който бе грабнал главата на Ферари, запушил устата с портокал и я носеше набедена на тояга.

Като видя добре облечения мъж – доброто облекло беше в Неапол признак за либерални възгледи, – бекайото реши да накара рицаря да целуне главата на Ферари. Но както казахме, рицарят не беше човек, който отстъпва пред заплахи. Той отказа да целуне окървавената глава и отблъсна грубо гадния убиец.

– Ах, проклет якобинец! – извика бекайото. – Аз съм решил, че ще

се целунете с тая глава, и *mannaggia la madonna*, ще се целунете.

И повтори опита си.

Рицарят, който нямаше друго оръжие освен чадъра си, започнала се защитава с него. Но при виковете на бекайото: „Якобинец! Якобинец!“ всички негодници, които обикновено се отзоваваха на този вик, дотичаха веднага и около рицаря вече се бе образувал заплашителен кръг, когато един мъж си проби път, претърколи на десетина крачки бекайото с ритник в гърдите, извади сабята си и застана пред рицаря:

– Хубав якобинец! – извика той. – Рицарят Сан Феличе, библиотекар на негово височество Калабрийския херцог! Е-е! – продължи той, като развъртя сабята си. – Какво искате от рицаря Сан Феличе?

– Капитан Микеле! – извикаха ладзароните. – Да живее капитан Микеле! Той е от нашите!

– Трябва да викате не „Да живее капитан Микеле“, а „Да живее рицарят Сан Феличе“! И то веднага!

Тълпата, на която е все едно дали ще вика „Да живее еди-кой си“ или „Смърт на еди-кого си!“, стига само да вика, изрева в един глас:

– Да живее рицарят Сан Феличе!

Само бекайото млчеше.

– Слушай – каза Микеле, – като са те натупали здравата пред вратата на градината му, това не е основание да не извикаш „Да живее рицарят“!

– Ами ако не ми се вика? – възрази бекайото.

– Щом на мене ми се ще да викаш, и ще пееш дори! Хайде – продължи Микеле, – „Да живее рицарят Сан Феличе“, и то незабавно, или ще ти наредя и другото око!

И завъртя сабята си около главата на бекайото, който страшно пребледня, повече от срам, отколкото от гняв.

– Микеле, драги – намеси се рицарят, – остави на мира човека... Видяш, че не ме познава.

– А като не ви познава, това не е основание да ви кара да целувате главата на нещастника, когото е убил. По-добре е наистина да целунете тази глава на честен човек, отколкото неговата, която е на негодник.

– Чувате ли го? – изрева бекайото. – Нарича якобинците честни хора!

– Млъкни, нещастнико! Ти знаеш много добре, че този човек не беше якобинец. Беше Антонио Ферари, кралски куриер и един от най-добрите служители на негово величество. Ако не ми вярвате, питайте рицаря. Рицарю, кажете на тия хора, които не са лоши, но за жалост са

тръгнали подир лош човек, кажете им какъв беше нещастният Антонио.

– Приятели – каза рицарят, – Антонио Ферари, когото току-що убиха, е наистина жертва на някаква нещастна грешка, защото той беше един от най-преданите служители на нашия добър крал, който го оплаква в този миг.

Тълпата слушаше смяяна.

– Ха сега кажи, че тази глава не е на Ферари и че Ферари не е бил честен човек! Казвай, хайде казвай, та да имам право и аз да разсека другата половина на лицето ти!

И Микеле вдигна сабя над главата на бекайото.

– Милост! – извика негодникът и падна на колене, – ще кажа всичко, каквото поискаш.

– А пък аз ще кажа само едно – че си страхливец! Махай се и ако пак ми се изпречиш на пътя, дай си труд да се отдръпнеш двадесет крачки напред, надясно или наляво.

Бекайото се отдръпна сред дюдюканията на същата тълпа, която само преди миг му ръкопляскаше, а сега се раздели на две: едната част тръгна подир него, като продължаваше да го обижда, другата тръгна подир Микеле и рицаря с викове:

– Да живее Микеле! Да живее рицарят Сан Феличе! Микеле се спря пред вратата на градината, за да отпрати придружаващите ги; рицарят се прибра у дома си и както казахме, повика Луиза.

Разказахме вече какво бе видял от прозорците на библиотеката и какво му се случи при слизането по стръмнината на Гиганта: две обстоятелства, достатъчни според нас да обяснят бледността му.

Още щом каза на Луиза защо се е върнал, тя пребледня по-вече от него; но не каза нито дума, не направи никаква забележка; само попита:

– В колко часа е заминаването?

– Между десет часа и полунощ – отговори рицарят.

– Ще се приготвя – каза тя. – Не се безпокойте за мене, приятелю.

И се прибра в стаята си, под предлог да се приготви за заминаването, като заповяда трапезата за обяд да бъде готова както обикновено в три часа.

LXXVII СЪДБА

Луиза се прибра не в своята стая, а в тази на Салвато. В борбата между дълга и любовта дългът бе надвил; но като пожертва любовта си пред дълга, тя смяташе, че с това е спечелила правото да поплаче за любовта. Затова, откакто каза на съпруга си: „Ще замина с вас“, Луиза много плака.

Тя не знаеше как да изпрати писмо до Салвато и не му писа, но бе получила още две писма от него.

Тази толкова пламенна любов, тази така дълбока радост, която откриваше във всеки ред от писмата на младия офицер, ѝ разкъсваше сърцето, особено като помислеше на какво горчиво разочарование е обречен Салвато, когато, изпълнен с надежда и сигурност, очакващ да намери прозореца отворен и Луиза в стаята, където тя така горчиво плачеше в този миг, ще намери прозореца затворен и нито следа от Луиза. Но въпреки това тя не се разкайваше за това, което бе обещала или по-скоро предложила: дори ако трябваше да избира сега, когато часът за тръгване бе вече настъпил, тя би постъпила пак така, както вече бе решила. Повика Джованина.

Девојката дотича, видяла бе Микеле в кухнята и подозираше, че става нещо необичайно.

– Нина – каза господарката ѝ, – тази нощ напускаме Неапол. На вас оставям грижата да приберете в куфарите вещите, които са необходими за всекидневния ми живот. Вие ги знаете не по-зле от мене, нали?

– Зная ги, разбира се – отговори камериерката, – и ще изпълня нарежданията на синьората, но синьората ще трябва да бъде така добра да ми обясни един въпрос.

– Какъв въпрос? Кажете, Нина – отговори Луиза Сан Феличе, малко изненадана от растящата твърдост в отговора на девојката при дадената заповед.

– За думите „напускаме Неапол“. Синьората каза такова нещо, струва ми се.

– Казах, разбира се.

– Дали синьората разчита да ме вземе със себе си?

– Да, ако желаете, но ако не ви е приятно...

Нина видя, че бе прекалила.

– Ако зависех само от себе си, с най-голямо удоволствие бих придружила синьората до края на света – каза тя, – но за нещастие имам семейство.

– Не е нещастие човек да има семейство, мила – възрази безкрайно нежно Луиза.

– Простете, синьора, ако говоря прекалено откровено...

– Няма защо да се извинявате. Казахте, че имате семейство, и щяхте да кажете навярно, че това семейство не ви позволява да напуснете Неапол.

– Да, синьора, сигурна съм в това – побърза да отговори Джованина.

– А ще ви позволи ли това семейство – продължи Луиза, току-що решила, че за Салвата ще бъде по-добре, като не намери нея, да намери някого, с когото ще може да разговаря за нея, вместо да се озове пред затворена врата и безгласен дом, – ще ви позволи ли това семейство да останете тук като доверено лице, натоварено да пази къщата?

– О, то се знае – извика Нина с оживление, което би отворило очите на Луиза, ако тя имаше и най-малко подозрение за чувствата, стаени в сърцето на девойката.

И добави по-спокойно:

– За мене ще бъде всякога чест и удоволствие да бдя за интересите на синьората.

– Добре тогава, Нина, макар да съм свикнала да ми прислужвате, ще останете – каза младата жена. – Може би няма да отсъстваме дълго. През време на това отсъствие, ако някой дойде да ме потърси – запомнете добре какво ви казвам, Нина! – ще кажете, че съпругът ми е бил длъжен да придружава принца, а пък аз съм била длъжна да придружавам съпруга си, ще кажете – защото, като не искате да напуснете Неапол, вие най-добре ще разберете колко трябва да страдам аз, че го напускам – ще кажете, че със сълзи на очи съм се сбогувала с всяка стая в този дом и с всяка вещ в тези стаи. А като кажете това, ще знаете, че не говорите празни думи, защото сте видели сълзите ми.

Гласът на Луиза заглъхна в ридания. Нина я гледаше почти радостно: господарката ѝ бе закрила с кърпичка очите си и не можеше да зърне мимолетното изражение на лицето ѝ.

– Ами... – тя се поколеба за миг – ако дойде синьор Салвата, какво да кажа на него?

Луиза откри лице и каза съвършено спокойно:

– Че продължавам да го обичам и ще го обичам, докато съм жива. А

сега кажете на Микеле да не се отдалечава: трябва да говоря с него преди заминаването и разчитам да ме отведе до лодката.

Нина излезе.

Щом остана сама, Луиза долепи лице до възглавницата на леглото, целуна следата, оставена от собствената ѝ глава, и също излезе. Часовникът току-що бе ударил три и с обичайната си, ненарушима точност рицарят влезе в трапезарията през вратата откъм кабинета му, докато Луиза влезе през вратата откъм спалнята.

Микеле беше на входната площадка.

Рицарят го потърси с поглед.

– Къде е Микеле? – запита той. – Надявам се, че не си е отишъл.

– Не – каза Луиза. – Ето го. Ела, Микеле! Рицарят те вика, а пък и аз трябва да поговоря с тебе.

Микеле влезе.

– Знаеш ли какво направи този момък? – попита рицарят и сложи ръка върху рамото на Луиза.

– Не – промълви младата жена, – сигурно нещо добро.

И добави тъжно.

– Из Маринела го наричат Лудия Микеле, но приятелството му към нас, поне според мене, е равно на разум.

– Ей Богу, чудесно казано! – обади се Микеле.

– Вярно е, че не си струва труда да го разправам – продължи Сан Феличе с кротката си усмивка, – аз съм така разсеян, та не ти казах нищо, когато се прибрах, но той по всяка вероятност ми спаси живота.

– Ами, ами! – промълви Микеле.

– Спасил ви е живота ли? Как? – запита Луиза с внезапно променен глас.

– Представи си, някакъв хубостник искаше да ме накара да целуна главата на нещастния Ферари и като не се съгласих да я целуна, ме нарече якобинец. А в сегашно време е опасно да те нарекат якобинец. Тази дума бе започнала вече да проявява своето въздействие, но Микеле се хвърли между тълпата и мене, развъртя сабя и онзи си отиде, продължавайки да ме заплашва, струва ми се. Какво ли може да има този човек против мене?

– Не против вас, а навярно против къщата. Помните ли какво ни разказа доктор Чирило за някакво убийство, станало под прозорците ви през нощта на 22 срещу 23 септември? Този човек е един от пет-шестимата негодници, така чудесно накълца-ни от оня, когото са искали да убият.

– А-ха-а! Под моите прозорци ли е получил раната под окото си?

– Тъкмо под вашите прозорци.

– Разбирам, че мястото му се струва зловещо, но какво общо имам аз с всичко това?

– Нищо, разбира се, само че случи ли ви се някога да имате работа из Стария пазар, ще ви кажа: „Ако нямате нищо против, синьор рицарю, не отивайте без мене.“

– Обещавам ти. А сега целуни сестра си, моето момче, и седни да обядваш с нас.

Микеле беше свикнал с тази чест, която рицарят и Луиза му оказваха от време на време. Затова прие без превземки поканата, особено сега, когато бе станал капитан и следователно бе изкачил по обществената стълба ония стъпала, които го разделяха от благородните му приятели.

Към четири часа на улицата пред вратата спря кола. Нина въведе секретаря на Калабрийския херцог; рицарят го покани в кабинета си, откъдето почти веднага излязоха.

Микеле се престори, че не е видял нищо.

След като излезе от кабинета и изпрати секретаря на принца, рицарят запита с поглед жена си дали може да има доверие в Микеле. Луиза знаеше, че Микеле ще умре за нея с по-голяма готовност, отколкото за рицаря, и кимна утвърдително.

Рицарят погледна за миг Микеле.

– Драги Микеле – каза той, – ще ни обещаеш, че няма да кажеш никому нито дума от тайната, която ще ти поверим.

– О-хо-о! Знаеш ли я, сестрице?

– Да.

– И трябва да мълча?

– Нали чу какво ти каза рицарят?

Микеле направи кръст на устата си.

– Говорете: все едно, че бекайото ми е отрязал езика.

– И така, Микеле, всички заминават тази вечер.

– Как всички? Кои точно?

– Кралят, кралицата, кралското семейство и ние.

Луиза се просълзи. Микеле я погледна бегло и забеляза сълзите.

– И закъде заминавате? – попита той.

– За Сицилия.

Ладзаронето поклати глава.

– О-о! – промълви рицарят.

– Нямам честта да съм съветник на негово величество – каза

Микеле, – но ако бях, щях да му кажа: „Грешите, господарю.“

– Ах, защо няма той такива откровени съветници като тебе, Микеле!

– Казаха му го вече – продължи рицарят, – адмирал Карачоло и кардинал Руфо му казаха, но кралицата се уплаши, синьор Ектън се уплаши и след днешното убийство кралят реши да замине.

– А-ха-а! – промълви Микеле. – Сега започвам да разбирам защо между убийците видях Паскуале ди Симоне и бекайото. Колкото до Фра Пачифико, той, клетникът, беше там като магарето си – без да разбира нещо.

– Значи, Микеле – запитва Луиза, – ти мислиш, че кралицата?...

– Ш-шт, сестрице! Такива работи не се приказват в Неапол, човек само ги мисли. Все едно! Кралят греша. Ако остане в Неапол, французите няма никога да влязат в столицата, никога! По-скоро всички ще измрем, но няма да ги пуснем! Ах! Ако народът знае, че кралят иска да замине!

– Но не бива да го узнае, Микеле. Затова те накарах да се закълнеш, че няма да кажеш нито дума от това, което ще ти съобща. Както и да е – тази вечер заминаваме, Микеле.

– И сестрицата ли? – запитва Микеле с глас, от който не бе успял да прогони напълно изненадата.

– Да, тя поиска да дойде, поиска да ме последва, милото дете – отговори рицарят, като протегна ръка през масата, за да улови ръката на Луиза.

– Ех – промълви Микеле, – можете да се похвалите, че сте се оженили за светица!

– Микеле!... – прекъсна го Луиза.

– Знам какво приказвам. А вие заминавате, заминавате тази вечер! Madonna! И аз бих искал да съм важна личност: тогава щях да замина заедно с вас.

– Ела, Микеле, ела! – извика Луиза, защото виждаше в лицето на Микеле другар, с когото би могла да разговаря за Салвата.

– За жалост е невъзможно, сестрице, всеки си има свой дълг. Твоят ти налага да заминеш, моят ми заповядва да остана. Аз съм капитан, народен водач, и съм запасал сабя не само за да я въртя над главата на бекайото, а за да се бия, да защитавам Неапол, да избия колкото е възможно повече французи.

Луиза не можа да прикрие трепването си.

– О, не се безпокой, сестрице – продължи със смях Микеле, – няма

да ги избия всичките.

– Да приключим – продължи рицарят. – Ние ще отплаваме тази вечер от Витория, за да се качим на фрегатата на адмирал Карачоло зад крепостта дел Уово. Исках да те помоля да не оставяш сестра си и ако стане нужда, да я защитиш при качването в лодката, както преди два часа защити мене.

– О, в това отношение можете да бъдете спокоен, синьор рицарю. За вас съм готов да се оставя да ме убият, за нея – и да ме разсекат на парчета. Както и да е, ако народът знаеше, хубав бунт би станал!

– И така, Микеле – каза рицарят, като стана от траpezата, – имам честната ти дума – няма да оставиш Луиза, докато не я видиш настанена в лодката.

– Бъдете спокоен, отсега нататък ще се отделя от нея колкото сянката ѝ в слънчев ден, особено като не зная кой какво е правил днес със собствената си сянка.

Рицарят трябваше да постави в ред книгата си, да опакова книгите, да вземе със себе си всички започнати ръкописи, затова се прибра в кабинета си.

А Микеле, който нямаше друга работа, освен да гледа сестра си, я загледа добродушно и като видя едрите сълзи, които се стичаха безгласно от хубавите ѝ очи по бузите, каза:

– Все едно, има хора с голям късмет, и рицарят е от тях. *Mannaggia la Madonna!* Асунта не би направила за мене това, което ти правиш за него.

Луиза стана; колкото и бързо да се прибра в стаята си, колкото и пъргаво да затвори вратата, Микеле чу риданията, които я задавиха, щом остана сама.

Видяхме вече при друг случай, когато не Луиза, а Салвато напускаше Неапол, как стрелката на часовника се движеше полека и неуверено по циферблата. Две сърца следяха заедно с нас нейното движение; но опрени едно до друго, те сигурно страдаха от това по-малко, отколкото сега клетото самотно сърце, чиято единствена опора беше чувството за изпълнен дълг.

Както нравеше обикновено, Луиза само мина през стаята си, за да отиде на пръсти в стаята на Салвато. На минаване през коридора чу малко изненадана гласа на Джованина, която пееше една весела неаполитанска песен. При звука на тази малко ненавременна радост Луиза въздъхна и само си каза:

– Горката девойка! Радва се, че няма да напусне Неапол. Ако бях

свободна и можех да остана като нея в Неапол, и аз щях да пея някоя весела неаполитанска песен.

Тя влезе в стаята още по-потисната отпреди поради тази радост, така противоречаща на нейната мъка. Излишно е да казваме какви мисли обзеха сърцето ѝ, щом влезе в светилището на своята любов. Целият ѝ живот мина отново пред очите ѝ; казваме целият ѝ живот, защото, според спомените си, тя бе живяла само през шестте седмици, които Салвата бе прекарал в тази стая.

И сега не само всеки ден, но всеки миг – от минутата, когато раненият бе положен върху страдалческото легло, до минутата, когато, облечат на ръката ѝ, вече почти оздравял, бе излязъл от този дом през прозореца към уличката; когато преди да се прехвърли, бе притиснал в първа и последна целувка устни върху нейните, вливайки своята душа в гърдите ѝ – сега всеки ден и всеки миг, тъжен или весел, мрачен или светъл, минаваше пред нея. И както всякога със затворени очи, но с отворена дута, тя следваше дългата им бяла поредица, когато чу, че някой подраска леко на вратата и Микеле прошепна през ключалката с най-нежен глас:

– Аз съм, сестрице.

– Влез, Микеле, влез – отговори тя, – много добре знаеш, че всякога можеш да влезеш.

Микеле влезе с писмо в ръка.

Луиза втренчи поглед в писмото, задъхана, с протегнати ръце. Дали щеше да има безграничната утеха да получи в такъв миг още едно писмо от Салвата?

– Писмо от Портичи – каза Микеле. – Взех го от ръцете на раздавача и ти го нося.

– Ох, дай го, дай го! – извика Луиза. – От него е.

Микеле ѝ подаде писмото и отиде да затвори вратата. Но преди да я затвори, попита:

– Да остана ли? Или да си отида?

– Остани, остани – извика Луиза. – Знаеш, че от тебе нямам тайни.

Микеле не излезе, но застана до вратата.

Луиза отвори нетърпеливо писмото и както винаги напразно се опита да чете. Сълзите и вълнението разстилаха пред очите ѝ мъгла, която се разсейваше едва след няколко секунди.

Най-после можа да прочете:

„Сан Джермано, 19 декември сутринта.“

– В Сан Джермано е, или по-точно е бил там, когато е писал писмото – каза тя на Микеле.

– Чети, сестрице – отговори момъкът, – ще ти олекне.

Тя продължи – защото бе прекъснала четенето, за да си поеме дъх, като отметна глава назад и притисна писмото до сърцето си:

„Сан Джермано, 19 декември сутринта

Мила Луиза,

Позволете ми да споделя с Вас една голяма радост: току-що видях единствения човек, когото обичам с любов, равна, макар и съвършено различна, на любовта ми към Вас: видях баща си!

Какво прави и къде си намира, е тайна, която съм длъжен да запазя дори пред Вас и която въпреки това щях да Ви кажа, ако бях при Вас. Тайна от Вас ли? Наистина ми е смешно! Има ли човек тайни от втората си душа?

Току-що прекарах цяла нощ, от девет часа вечерта дори цяла нощ за смъртта и за Бога, цяла нощ аз му говорих за любовта си и за Вас.

Моят баща е – нещо много рядко – човек с възвишен дух и нежно сърце. Много е обичал, много е страдал и – съжалете го – не е вярващ.

Молете се за бащата, скъпи ангеле на сина, и Господ, който не може да Ви откаже нищо, може би ще го дари с вяра.

Друга жена, Луиза, навярно би се учудила, че не среща двадесет пъти в тия редове думите: «Обичам Ви!» Вие сте ги прочели вече сто пъти, нали? Да Ви говоря за баща си, за когото не мога да говоря с никого, да Ви кажа радостта си, че го видях, много добре разбирате, нали, че това значи да сложа във Ваши ръце сърцето си и да Ви кажа на колене: «Обичам Ви, моя Луиза, обичам Ви!»

Ето ме вече на двадесет левги от Вас, моя прелестна фея от Къщата с палмата, а когато получите това писмо, ще бъда още по-близо. Разбойниците ни тормозят, убиват, осакатяват, но не могат да ни спрат. Защото ние не сме армия, не сме бойци, тръгнаха да нахлуят в една държава и да завладеят столицата ѝ: ние сме идея, която обикаля целия свят.

Ето че започнах да говоря за политика!

Ловя се на бас, че зная къде четете писмото ми. Четете го в нашата стая, седнала до възглавието на леглото ми, в стаята, където ще се видим пак и където, като Ви видя отново, ще забравя дългите дни, прекарани далече от Вас...“

Луиза спря да чете: сълзи замъглиха погледа, ридания задавиха гласа ѝ.

Микеле изтича и коленичи пред нея.

– Слушай, сестрице – каза той, – имай смелост! Това, което правиш, е добро и Господ ще те възнагради. Пък кой знае? И двамата сте млади, някой ден може да се видите пак.

Луиза поклати глава.

– Не – отговори тя и сълзи потекоха от затворените ѝ очи, – не, никога вече няма да се видим. И по-добре да не го видя: прекалено много го обичам, Микеле. Едва откакто реших да не го видя вече, разбрах колко много го обичам.

– А знаеш ли – продължи Микеле, – има нещо добро дори в мъката ти, че няма да го видиш, за края на вашата любов имаше едно тъжно предсказание от Нано.

– Ох! – извика Луиза. – Какво означават всички предсказания, ако можех да го обичам, без да върша престъпление!

– Я чети, чети – посъветва я Микеле, – така ще бъде по-добре.

– Не – отвърна Луиза, като скри наполовина писмото в пазвата си, – няма да е по-добре. Ако той ми говори прекалено много за щастието да се видим отново, може би няма да замина!

В същия миг чуха гласа на Сан Феличе, който викаше Луиза.

Младата жена изхвъркна в коридора, а Микеле затвори вратата, като я последва. Вратата на трапезарията към салона беше отворена; в салона беше доктор Чирило.

Ярка червенина обля лицето на Луиза. И доктор Чирило знаеше тайната ѝ. Всъщност тя знаеше, че писмата на Салвата идваха чрез либералния комитет, в който участваше Чирило.

– Мила моя – обърна се рицарят към Луиза, – нашият добър доктор, когото не сме виждали отдавна, идва да се осведоми за здравето ти, надявам се, че ще бъде доволен от него.

Докторът се поклони на младата жена и още от пръв поглед забеляза какво душевно вълнение я гнети.

– По-добре е – заяви докторът, – но още не е съвсем оздравяла и аз много се радвам, че дойдох днес.

Докторът наблегна върху думата днес; Луиза наведе поглед.

– А сега – каза Сан Феличе – пак трябва да ви оставя сами. Всъщност вие, лекарите, имате предимства, каквито и съпрузите дори нямат. За щастие аз имам работа, иначе, разбира се, щях да подслушвам на вратата.

– И бихте сгрешили, драги рицарю – отговори Чирило, – защото имаме да говорим за неща от най-голямо политическо значение, нали, мило дете?

Луиза се опита да се усмихне; но устните ѝ се свиха само за да издадат въздишка.

– Хайде, оставяйте ни, рицарю – продължи Чирило, – положението е по-сериозно, отколкото предполагам.

И побутна със смях Сан Феличе към вратата, която затвори след него.

После се върна при Луиза и я улови за двете ръце:

– Сега сме само двамата, мило дете – каза той. – Плакала сте?

– Да, и то много – прошепна тя.

– След като получихме писмото от него ли или още преди това?

– И преди, и след него.

– Да му се е случило някакво нещастие?

– Никакво, слава Богу.

– Толкова по-добре, той е благороден и силен мъж, един от тия хора, които всякога са били недостатъчно в нашето нещастно неаполитанско кралство. Имате значи друг повод за скръб?

Луиза не отговори, но очите ѝ овлажняха.

– Предполагам, че нямате основание да се оплаквате от Сан Феличе? – запита Чирило.

– О – извика Луиза и склочи ръце, – той е ангелски добър баща!

– Разбирам, той заминава, а вие оставате.

– Той заминава и аз го придружавам.

Чирило погледна младата жена с учуден поглед, който скоро овлажня от сълзи.

– А вие какъв ангел сте! – промълви той. – Не зная да има на небето ангел, за чието име да не сте достойна или пък той да не е достоен за вашето.

– Виждате, че аз не съм ангел, шом плача. Ангелите не плачат, когато изпълняват дълга си.

– Изпълнете го и плачете в същото време, така заслугата ви е още по-голяма. Изпълнете го, а пък аз ще изпълня своя, като му кажа колко

го обичате и колко сте страдала. Вървете! И казвайте от време на време по някоя дума и за мене в молитвите си: Господ се вслушва тъкмо в главовете като вашия.

Чирило поиска да ѝ целуне ръцете; но Луиза обгърна шията му.

– О, целунете ме, както баща целува дъщеря си – каза тя.

И докато именитият лекар я целуваше с почит и възхищение:

– Ще му кажете, ще му кажете, нали? – прошепна тя на ухото му.

Чирило стисна ръката ѝ в знак, че обещава.

Сан Феличе влезе и завари Луиза в обятията на своя приятел.

– О-о! – каза със смях той. – С прегръдки ли лекувате болните си, докторе?

– Не, но с прегръдки се сбогувам с тези, които обичам и уважавам, с тези, пред които благоговеея. Ах, рицарю, рицарю, щастлив човек сте вие!

– Той толкова много заслужава това – каза Луиза, като протегна ръка на съпруга си.

– Това не винаги е достатъчно основание – възрази Чирило. – А сега довиждане, рицарю, защото надявам се, че ще се видим пак. Идете да служите на вашия принц! Аз оставам да служа на страната си.

После съедини в своите ръце ръката на съпруга и на съпругата:

– Бих искал да съм свети Януарий не за да нравя чудеса по два пъти в годината, което не е малко в наши дни, когато чудесата са такава рядкост, а за да ви благословя, както заслужавате. Сбогом!

И изхвъркна от къщата.

Сан Феличе го придружи до входната площадка и му помахаше с ръка за сбогом; после се върна при жена си:

– В десет часа колата на принца ще дойде да ни вземе оттук.

– В десет часа ще бъде готова – отговори Луиза.

И наистина беше готова. След като се сбогува с любимата стая и всички предмети в нея, след като отрязаше къдрица от хубавата си руса коса и завърза заедно с нея в нозете на разпятието писъмце от четири думи: „Братко мой, обичам те!“, тя улови под ръка съпруга си и разплака се като Магдалина, но невинна като Светата Дева се качи заедно с него в колата на принца.

Микеле седна на капрата. Нина целуна ръка на господарката си сутелни, тръпнещи от радост. После вратичката се затвори и колата потегли.

Казахме какво беше времето. Вятър, градушка и дъжд шибах стъклата на каретата, а заливът, който се виждаше изцяло въпреки

тъмнината, беше само разпенен простор, набъбнал от вълните. Сан Феличе хвърли уплашен поглед към разяреното море, което Луиза дори не виждаше, погълната в своята много по-ужасна буря. Той се уплаши пред опасността, на която излагаше единственото любимо за него същество. Обърна поглед към Луиза. Тя седеше бледа и неподвижна в ъгъла на колата. За творила бе очи и като не допускаше, че могат да я видят в тъмното, бе заплакала отново. Тогава за пръв път на рицаря мина през ум, че жена му правеше за него някаква голяма, неизвестна жертва. Той взе ръката ѝ и я вдигна до устните си. Луиза отвори очи и му се усмихна през сълзи:

– Колко сте добър, приятелю – каза тя, – и колко ви обичам.

Рицарят обгърна е ръка шията ѝ, облегна главата ѝ до гърдите си, вдигна качулката на копринената наметка и целуна косата ѝ с тръпнещи и този път не съвсем бащински устни. Луиза не можа да сдържи един стон. Рицарят се престори, че не я чу.

Стигнаха до кея Витория. Една лодка с шестима гребци чакаше, задържайки се с голяма мъка над вълните, които я тласкаха към брега.

Щом видяха каретата, гребците разбраха, че в нея са чаканите от тях пътници, и извикаха:

– Побързайте! Морето е лошо, едва успяваме да задържим лодката.

И наистина Сан Феличе трябваше да хвърли само бегъл поглед към лодката, за да разбере, че и тя, и хората в нея се намираха в смъртна опасност.

Рицарят прошепна нещо на кочияша, след това на Микеле, улови Луиза под ръка и слезе заедно с нея до брега. Още преди да стигнат до плажа, една вълна се разби на пясъка и ги изпръска с пяна. Луиза изпищя. Рицарят я прегърна и притисна до сърцето си. После кимна на Микеле и се обърна към нея:

– Почакай да слеза в лодката – каза той, – щом слеза, двамата с Микеле ще ти помотаем да слезеш и ти.

Луиза бе стигнала до онзи предел на страданието, който предшества пълното загубване на сили и едва оставя на волята способност да се прояви. Затова мина, почти без да забележи, от обятията на съпруга в обятията на млечния си брат.

Рицарят се приближи решително до лодката, която двама души поддържаха с канджа ако не неподвижно, то поне близко до брега, скоки в нея и извика:

– Към морето!

– А синьората? – запита лодкарят.

– Тя остава – каза Сан Феличе.

– Вярно е – отговори лодкарят, – че не е време да возим жени. Гребете, момчета! Гребете всички! И по-живо!

Лодката се отдалечи в един миг на десет разтега³⁰⁰ от брега.

Всичко стана така бързо, че Луиза не успя да отгатне намерението на съпруга си и следователно не можа да му попречи.

Като видя, че лодката се отдалечава, тя извика:

– Ами аз? Ами аз? – И се опита да се изтръгне от ръцете на Микеле, за да последва съпруга си. – Ами аз? Изоставяте ли ме?

– Какво би казал баща ти, комуто обещах да бдя над тебе, ако видеше да те излагам на подобна опасност? – извика в отговор Сан Феличе.

– Но аз не мога да остана в Неапол! – извика Луиза и закърши ръце. – Искам да замина, искам да ви придружа! Вземете ме, Лучано! Загубена съм, ако остана.

Рицарят беше вече далече; един порив на вятъра донесе само тия думи:

– Поверявам ти я, Микеле!

– Не, не! – извика отчаяно Луиза. – С никого освен с тебе, Лучано! Нима не знаеш? Аз го обичам!

И след като Луиза изпрати към съпруга си тия думи, в които бе вложила последните си сили, душата ѝ сякаш я напусна. Тя припадна.

– Луиза! Луиза! – започна да мълви Микеле, докато се опитваше да свести своята млечна сестра.

– Ананке! – прошепна един глас зад него.

Ладзаронето се обърна.

Зад тях се бе изправила някаква жена и при проблясването на една светкавица Микеле позна албанката Нано. Видяла, че рицарят заминава за Сицилия, а Луиза остава в Неапол, тя изрече на гръцки тайнственото и страшно слово, което дадохме като заглавие на тази глава: Съдба.

В същия миг лодката, отнасяща рицаря, изчезна зад мрачната грамада на крепостта дел Уово³⁰¹.

КРАЙ

300. Разтег – мярка за дължина, равна на 182 м. Б.пр.

301. Продължението на „Сан Феличе“ се нарича „Ема Лайона“. Б.пр.

© 1969 Невяна Розева, превод от френски

Alexandre Dumas
La San-Felice, 1863

Сканиране, разпознаване и редакция: Светослав Иванов, 2007

Публикация:
АЛЕКСАНДЪР ДЮМА
САН ФЕЛИЧЕ
Роман

Превод от френски Невяна Розева
Редактор на поредицата Иван Тренев
Илюстрация за корицата Емилиян Станкев
Художник-редактор Лили Басарева
Коректор-стилисти: Катя Илиева и Людмила Антонова
Графично оформление Стефан Узунов
Цена 32,98 лв.
ТРЕНЕВ & ТРЕНЕВ СОФИЯ, 1991
с/о Jusautor, Sofia

Първо издание: 1969 на изд. „Народна младеж“ в Библ. Приключения и науч.
фантастика; № 111.

Свалено от „Моята библиотека“ [<http://purl.org/NET/mylib/text/4436>]